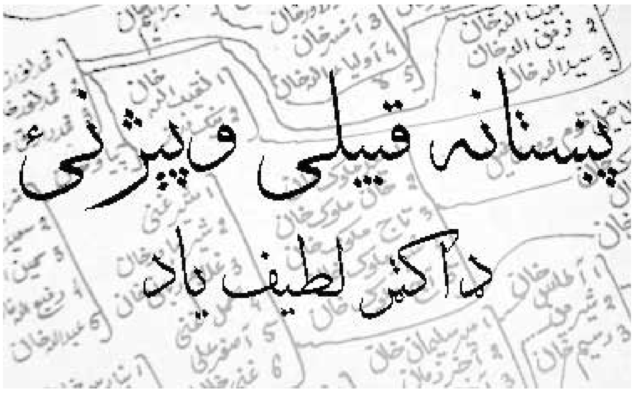

پښتانه قبیلې وپېژنئ

ډاکټر لطیف یاد

Download from:aghalibrary.com

خېبر وېب پاڼه

www.khyber.org

د دې کتاب برخې ړومبي وار د بېنوا وېب پاڼې (benawa.com) کښې ښکاره شوي دي.

سرليکو نښې

1 ابد اليان 9
2 ابراهيم خيل 13
3 اپريد ي (افريد ي) 13
4 اتمانخيل 16
5 اتمانزي 18
6 اتوال 18
7 احمد زي 19
8 اڅکزي 20
9 اد ريمزي (عبد الرحيمزي) 22
10 اد وزي 23
11 اد ين خيل 23
12 اسماعيل خيل 23
13 اسحٰق زي 24
14 اکاخيل 25
15 الياس خيل 26
16 امر خيل 26
17 اوريا خيل 27
18 الکوزي 27
19 علي زئي 30
20 اندړ 32
21 اورکزي 34
22 اورمړ 37
23 بابړ 39
24 بابي (بابياني) 42
25 بړ يڅ 48
26 بنګښ 56

27 بنوځی 61
28 بېټني 66
29 بابکر خیل 71
30 بختیار 71
31 څمکني 74
32 فر ملي 77
33 پړ به 80
34 پړ انګیان 81
35 پڼي 82
36 پو پلزي 84
37 تر کا ڼي (تر کلا ڼي) 86
38 تره خیل 89
39 تر کی 92
40 ترین 95
41 تڼي 98
42 توخي 101
43 توري 106
44 جبار خېل 108
45 جد ون 111
46 جلال زي 113
47 جلواڼي 114
48 جمریاڼي 116
49 ځاځي 118
50 ځد ران 121
51 څولیزي 126
52 څینزي 127
53 حسین خېل 127
54 خښي، ښنځي، خوځي، خاښي خېل، ښناخي خېل 128
55 خاکواني 130

56 خټک 131
57 خد وزي 137
58 خد وزي و خرڅين 138
59 خروټي 138
60 خليل 145
61 خوږياني 147
62 خوند ي 150
63 خيسوري 151
64 خېشکي 151
65 د اؤد زي 155
66 د اوي 157
67 د رمان 159
68 د رېي کوټي 160
69 د له زاک 160
70 د ستو خېل 163
71 د وتاني 164
72 د وړ 166
73 د ولت خېل 169
74 د ولت زي 172
75 د ينار خېل 174
76 رتن زي 174
77 رځړ 175
78 زاخېل 175
79 زموخت، زمښت، زويمشت 177
80 زيرک، ځيرک 178
81 زېرماني 179
82 زېړاني 180
83 سافي، ساپي 181
84 سالار زي 187

85 سهاک 189
86 ستانکزي 190
87 ستانيزي 193
88 سبري 193
89 ستوریاني 194
90 سد وزي 196
91 سرکاڼي 197
92 سرواڼي يا شېرواڼي 199
93 سرپپال 202
94 سړبني 204
95 سلطان خېل (غلځي) 205
96 سلطان خېل (نيازي) 206
97 سلېمان خېل 206
98 سنټيا 210
99 سنځر خېل 211
100 سوري 211
101 ساد ات يا سېد ان 219
102 شلماني 228
103 شملزي 232
104 شيتک 233
105 شيراڼي 234
106 شينواري 237
107 طوطا خېل 243
108 علي خېل 244
109 عمر خېل 246
110 عيسی خېل 247
111 غلجي يا غلزي يا غرزي 251
112 غرغښت 254
113 غرشين 255

114 غوريا خېل 257
115 كاسي 259
116 كاكازي 261
117 كاكړ 263
118 قلند ر خېل 271
119 قوال خېل 273
120 كړو خېل 274
121 كرلاڼي 277
122 كسايي 289
123 كوټي 289
124 كورم خېل 290
125 ګاړي 290
126 ګبري 290
127 ګګياڼي 291
128 ګنډه پور 293
129 ګوربز 300
130 لالي يا ليلي وزير 303
131 لواڼي 304
132 لودي 306
133 لودين 308
134 ما كو 309
135 ماموند 310

سرلیک

ګرانو اوښاغلو لوستونکو! پوهېږم چې د پښتني قبیلو د نومونو سره به زموږ ډېر ګران هیواد وال اشنا وي، په تیره بیا پښتانه چې په ځانګړي توګه هر یو تن یې د پښتنو په بیلا بیلو قبیلو، خیلونو، ښاخونو و څانګو پورې اړه لري. البته د پښتنو په اړوند ډېر شمیر ختیځ پیژند ونکو اوپه تیره بیا انګریزي محققینو و څیړونکو ډېر پنډ پنډ کتابونه او ډېرې مقالې کښلي د ي چې په هغو کې د پټان د کتاب د لیکوال سر اولف کیرو، د بلیو bellew د افغانستان توکمونه کتاب، د مونټ ستوارت الفنستن د کابل سلطنت بیان و په کلکته کې د بریتانیا د هغې ډکشنرۍ نومونه اخیستلای شو چې په ۱۹۱۰ میلاد ي کال کښې په انګریزي پوځي اډه کې چاپ شوې وه او The Dictionary of Pathan Tribes نومیږي. له بلې خوا په هند کې د انګریزي واکمنۍ د وخت یو شمیر مسلمانانو هم د پښتنو په باب غټ غټ کتابونه کښلي د ي چې د ډیټي کمشنر محمد حیات خان حیات افغاني، د شیر محمد خان ګنداپور تواریخ خورشید جهان و زرد ار خان ناغر صولت افغاني چې د پښتنې قبیلو په اړوند په زړه پوري معلومات پکې راټول شوي یاد ولای شو.

همد اراز زموږ د هیواد ګران افغانستان نامتو پوهانولکه اروابناد علامه عبد الحی حبیي، اروابناد استاد احمد علي کهزاد ، اروابناد علامه رشاد بابا، اروابناد استاد عبد الروف بینوا، اروابناد قیام الد ین خاد م، اروابناد استاد صد یق الله رښتین، اروابناد حبیب الله تږی، استاد پوهاند کاکړ، ښاغلي استاد محمد ولي ځلمي، ښاغلي و قد رمن محقق قد رت الله حد اد ، ښاغلي پوهاند عبد الرسول امین، اروابناد حکیم تنیوال او اروابناد د وست شینواري د پښتنو د نسب او توکم په باب د قد روړ خد متونه کړي د ي چې د ستاینې وړ د ي. پر د ې سر بیره په پښتونخوا کې د اروابناد قاضي عطاؤ الله خان، سید بهاد رشاه ظفر کاکا خیل او د سهیلي پښتونخوا د مشهور لیکوال پروفیسر ولې محمد خان سیال کاکړ نومونه یاد ولای شو چې د پښتنو پوره او بشپړه پیژند ګلوي یې راته کړې د ه.

په ۱۳۶۷ لمریز کال کې چې ما د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څیړنو په نړیوال مرکز کې د علمي غړي په توګه د نده ترسره کوله نو د د غه مرکز له خوا د پښتني قبیلو په نامه پروژه راکړل شوه چې ما د غه د رې کلنه پروژه په ۱۳۷۰ کال کې بشپړه او د چاپ له پاره برابره کړه چې نوموړی کتاب د پښتني قبیلې په نامه په ۱۳۷۰ لمریز کال د کابل په پو هنې مطبعه کې د ٤۰۰۰ ټوکو په تیراژ چاپ شو، خو له بد ه مر غه د ۱۳۷۱ کال کې کله چې ټوپکمار د ځواک پر ګد ۍ کښیناستل نو مې ولید ل چې د کابل د د ه افغانانو په یوه د وکان کې د همد ې چاپ شوي کتاب نـه د پوړیـو کار اخیستل کېد ه، خد ایرو ډېر خواشینی شوم. په هماغه کال مې د رې نور کتابونه هم د حیات افغاني، خوشال ختک او د اود ي تاریخ په نامه په اریانا مطبعه کې چاپ شوي وو چې د د غو چاپ شوو کتابونو پته رانه ورکه شوه وروسته مې چې پته ولګوله نو ټوپکمارو د خپلو خوړو د پخولو له پاره د همد ې کتابونو د سوځولو نه ګټه اخیسته، خو د وی د د ې نه څه خبر وو چې هره کرښه یې د زړه په وینو لیکل شوې وه او په شپو شپو به د پرښنا د نشتوالی له کبله به تـر

سهاره د خاورو د تیلو څراغ و ډیوې ته ناست وم. په ۱۳۷۱ کال مې چې حالات ناسم ولید ل او کور مې چور، تالا او وران شو نو د هیواد ه مهاجر شوم او د اد ی د هغې مود ې تر اوسه لا هماغسې د خپل ګران هیواد ه لیرې پروت یم. خوله نیکه مرغه مې د غه ټول یاد شوي کتابونه د د انش د خپرېند ویه ټولنې په مرسته له سره بیا چاپ کړل چې د لوې خد ای په مرسته مې یو څه روحي ارامتیا تر لاسه کړه.

ګرانو وروڼو د پښتنو د غه قبیلې چې انشاء الله د بینوا د ویب پاڼې په راتلونکو پاڼو کې به یې ولولئ د الفبا په ترتیب به د رته وړاند ې شي د وې ګټې لري. له یوې خوا به د پښتنو د قبیلو له نومونو سره اشنا شو و له بلې خوا که چیرې ما د ځینو قبیلو د خیلونو، ښاخونو و څانګو د نومونو په برخه کې تیر وتنې کړي وي، نو زما نیمګړی کار به بشپړ کړئ چې د ا په خپل ذات کې د پښتنو د نسب د شجرو د بشپړولو په اړوند به ستاسو لوی خد مت وی.

قبائل

1ابد اليان

ابد اليان چې په د رانيانو سره هم شهرت لري د افغانستان په تا ريخ کې يو نا متو ټبر د ی چې د نامه رېښه يې د ٤ـ ميلاد ي شا او خوا کې سپين پوستي اريايې قبيلې ته چې اپتل Aptal يا هپتالي نو ميږي رسيږي چې د غې قبيلې په با ختر او تخارستان کې يو غښتلی د ولت جوړ کړ او د برتانوي د ايرتالمعارف Encyclopaedia Britannica پـه استناد مور خانو يې نوم ابد لوي هم راوړی د ی[1]. چې په تا ريخو نوکې يې نوم په بيلا بيلو بڼو هپتــل(اود ل)=ابــد ل=يفتل او ابد ال ضبط د ی.

د ابد ال په هکله زيات افسانوي روايتونه هم شته چې د لته به يې راوړل بيځا يه نه وي.روايتونه وايــي چــې د اسلامي د ورې په تا ريخ کې لو مړنی سړی چې د (ابد ال=اود ل)په نامه ياد شوی د ی د پښتني قبيلو مشهور نيکه د ی چې د خپل نا متو کهو ل سره د سليمان په غره کې او سيد ه.د ی د ترين زوی د شر خبون لمسی او د سړبن کړوسی د ی او د د ه نو م په پښتواد بياتو او پخوانيو او زړو نسخو کې (اود ل) او د جمع منسوب په بڼه (اود لی=ابد الی) ضبط د ی چې د ٤٤ـ هجري يا ١ـ٤٨ ميلاد ي کلو نو په شا او خوا کې يې پښتانه قبايل پر ځان راټول کړي وو او د د ه له تو کمه ملک سليمان د عيسی زوی چې په زيرک سره مشهور و پښتني قبيلي د سليمان له غره نه کند هارته بوتلې ا وهلته يــې مېشته کړې او د خپل ژ وند په پای کې يې خپل زوی ملک بارک پر مشرۍ و ټاکه او تر بارک وروسته د زيــرک بــل زوی ملک پوپل د خپل نفوذ ساحه د اوسني بلو چستان تر شال او ژوبه وغزوله او د ٦٥ کالو تر مشر تو ب وروسته د ٨٩ کلو نو په عمر ومړ.

د اسې فو لکلوري روايتو نه هم شته چې په پيل کې ابد ال بل نوم د ر لود ، خو کله چې د خواجه احمــد ابــد ال چشتي حضور ته چې د خپل وخت مشهور پير او ستانه و ورغی او د هغه خد مت ته يې ملا وتړله هغه ورتــه د ابــد ال نوم او لقب ور کړ چې له هغې راهيسې په د غه نوم مشهور او اولاد ه يې د ابد اليانو په نامه ياد ېږي او پښتا نه په خپلې ورځنۍ محاوره کې ابد ال د اود ل په نامه هم ياد وي [2] خو د ا روايت ا فسانوي ار زښت لري.

د اسې روايت هم شته هغه وخت چې د ابد ال د پلار تر ين د مړينې وخت را نيږد ې شو نو ويې غو ښتل چې د

1 عبد الرؤف بېنوا، د افغانستان نو ميالي، لو مړی ټوک، ٣١ـ مخ

2 حيات افغاني، د ډېټي محمد حيات خان، پښتو ژباړه ١٤٢مخ، د د انش د خپر ند ويه ټو لنې چاپ، پېښور، ١٣٨٦ کال

خپلو د ریوزامنو یعنې ابد ال، سپین او تور له جملې نه یو تن پر خپل ځای د مشرۍ له پاره و ټاکي چې د تور او سپین د خپګان سره سره بې ابد ال د مشرۍ له پاره مناسب او وړ وباله. پښتانه د تاریخ په رڼاکې اثر لیکلي د ي چې ابد ال یـــا اود ل د ٤٢. هجري کلو نو په شا او خوا کې ژوند کاوه.

ویل کیږي چې د ابد ال تر مړینې ور سته ر ځړ د خپلې کورنۍ مشر شواو د ه د خپلو نورو زامنو د جملې نه خپل مشر زوی عیسی په خپل ځای وټاکه.د عیسی د زامنو نه سلیمان تر ټو لو پوه او هوښیارو نو ځکه د ی په ځیـــرک یا زیرک مشهور شو چې تر اوسه هم پښتانه هو ښیار سړي ته ځیرک وایی، که څه هم عیسی د میرک په نامه مشر زوی د رلود ، خو سلیمان یې د هو ښیارۍ په وجه په خپل ځای وټاکه.د زیرک په څلورو زامنو کې مشر بارک نومید ه چـــې پلار یې د ی د کو رنۍ مشر ټا کلی و، خو تر څه مو د ې وروسته مشري د پوپل لا سته ورغله. لوی ابد الي احمد شــــاه بابا چې د پو پلزیو د سد وزو په څانګې پورې یې اړه د ر لود ه د ١٧٤٧ میلاد ي نه تر ١٧٧٣ میلاد ي پورې یـــې یـــوه لویه امپراتوري جوړه کړه چې به تا ریخ کې د د رانیانو د امپراتورۍ او یا د Durani Empire په نامه سره شهرت لري.

د رانیان چې د پښتنو د سړبني پښتنو په ټولنیزې ډلې یا ګروپ اړه لري په د وو سترو ښاخونو یعنې ځیرک او پنج پای باند ې ویشل شوي د ي چې بارکزی، اڅکزي، پو پلزي، الکوزي، محمد زي او سد وزي د زیرک څانګې د ي او نورزي، سهاکزي، الیزي، اد وزي او ماکو د پنج پای څا نګې د ي.د ابد الیانو کو رنۍ د ١٧٤٧میلاد ي نه تر ١٨١٨ میلاد ي پورې پر افغانستان واکمني کړې چې بیا حکومت بارکزیو او د هغو یوې څا نګې محمد زیو په لاس کې وه. [3]

1.1د ود او د ستور

د د رانیو د هرې قبیلې په سرکې یومشر موجود د ی چې کله کله د د غې مشرۍ مو قف په یوې کو رنۍ کـــې موروثي پاتي کیږي خوکله کله په د غه برخه کې تغیر هم را تلای شي. د د غې قبیلي د ښا خو نو خلک خپلو مشر انـــو ته پوره او بشپړ د رناوی لري او اکثره لانجې د جر ګو او مر کو له لاري چې د ټو لو پښتنو یو منل شـــوی د ود د ی اوارو ي.د وی اکثرا په جوماتونواوحجرو کې سره را ټو لیږي او د خپلو ستو نزو د اوارولو په اړوند تصمیمونه پکې نیسي.د رانیان میلمه پال خلک د ي. ښا یسته څیري، د نګ د نګ قد ونه، ګرد مخونه او پراخې ټنډې لري.

د رانیان اکثرا په کند هار، هیلمند ، ارزګان، فراه، هرات، باد غیس، فاریاب، بلخ، کند ز اود هیـــواد پـــه نـــورو مختلفو بر خو ا او هم په سهیلي پښتونخوا کې په کو یټه، شال، پښین، لور لایي، زیارت، ژوب او نورو ډیروسیمو کې استوګنه لري.د ایران په ختیځو بر خو کې هم ډیر شمیر د رانیان چې په پخوا وختو نو کې هلته لیږ د ید لي د ي میشته

3 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، سید بهاد رشاه ظفر کاکاخیل، ١٩٦٥ د لاهور چاپ

د ي.

1.2 په ملتان کې ميشته ابد اليان

هغه ابد الي پښتانه چې د کند هار له شا او خوا نه يې مها جر تو نه کړي او په ملتان کې مېشته شوي د ي په او سني وخت کې د ملتاني پټانانو يا افغا نا نو په نامه ياد ېږي.په د وی کې هم د نو رو افغانانو په څير زي او خيلو نه شته. په تا ريخ کې ملتان ته د ابد اليانو تگ پوره معلوم نه د ی، خو د ځينو شو اهد و له مخې د اسې اټکل کيد ای شي چې د وی به ملتان ته د هند د مغولي واکمن عالمگير اورنگ زيب او شا عالم د وا کمنيو په وختونوکې هلته تللي وي.د اسي روايت هم په لاس کې لرو چې په ملتان کې د ابد اليانو د ورتلو نه د مخه د ځمند د قبيلي خلک چې هغوی هم سړبني پښتانه د ي ميشته وو او کله چې د غه پښتانه ابد اليان ملتان ته وکو چيد ل نو هلته په رنگپور گهريان واله کې مېشته شول چې ډير شميرو يې د سو د اگرۍ له لارې خپله گوزاره تر سر ه کوله او د ابد اليانو هر ښاخ چې په ملتان کې مېشته وو هر يوه يې ځان ته بيل بيل مشران د ر لود ل.کله چې د ابد اليانو شمېر په ملتان کې زيات شو نو د د وی او ځمند پښتنو تر مينځ د کر نيزو مسالو په سر شخړې رامينځ ته شوې او په پای کې د د وی تر مينځ خو نړۍ جگړې وشوې چې په نتيجه کې د ځمند پر قبيلې بريالي او هغوی يې له هغې سيمې وشړل.همد راز په د غو جگړو کې د ځمند قبيلې ډير خلک ووژل شول.کله چې د د غو پېښو خبر د ډيلي مغولي د ربار ته ورسيد نو د ملتان نه يې د ابد اليانو د وتلو فر مان ورکړ.هغه وخت چې ابد اليانو ته د دې خبرې پته ولگيد ه نو خپل د رې تنه استازي يې د ډيلي مغو لي د ر بار ته واستول. مغولي د ربار ته د ابد اليانو د پلاوي په رسيد و فر مان معطل شو، خو ابد الي مشران تر بل امره پورې بند يان شول.

کله چې په د کن کې مر هټه او نورو د مغولي د ربار پر خلاف په بغاوت لاس پورې کړ، نو د ربار له د غو بند يا نو نه غو ښتنه وکړه چې که چيرې د دې قبيلې خلک د د وی سره د مر هټه وو او نورو با غيانو پر خلاف ورسره مر سته وکړينو د وی به د غه مشران له بند ه خو شې کړي.د غو مشرانو د خپلې قبيلې د جنگيالو سره د کن ته لاړل او ډېرې تو رې يې ووهلي.مغولي واکمن پرته له دې چې د وی د ملتان نه ونه شړل، بلکې ډېر خلعتونه، منصبونه او جا گيرونه يې هم د وی ته ورکړل چې تر اوسه پورې ځينې په ملتان کې مېشته او د ډېرو شتو او جا يد اد ونو څښتنان د ي.

د ملتان په ابد الي وا کمنانو کې نواب مظفر خان ډير مشهور سړی تير شوی د ی چې نو موړی د رنجيت سنگه له خوا چې د لا هور سکه واکمن و په ۱۸۷۵ بکر ما جيتي کا ل [4] کې ووژل شو.سکهانو په ملتان کې ډېر پښتانه له تېغه تېر کړل او هغه پښتانه چې د سکهانو د قتل عام نه خو ند ي پاتې شوي وو نو د وی له ملتان نه وليږد يد ل او د نواب

4 بکرماجيتي سنه چې د هند په نېمه وچه کې بکر مي هم ورته وايي تر عيسوي سنې اوه پنځوس کا له مشره د ه

محمد خان بهادر خیل سد وزي سېمو یعني منکیرا او بکهر ته لاړل او کله چې منکیرا هم د رنجیت سنگه د پو ځــو نــو لاس ته ور غله نو هغوی په د یره جاتو په تېره بیا په د یره اسما عیل خان کې مېشته شول.

1.3 واکمانان

لاند ې د د رانیو و د د وئي بارکزي څانگې واکمنان نومونه ورکړ شوي د ي:

1. د رانیو د کورنۍ نا متو واکمنان
   1. لوی احمد شاه بابا ۱۷٤۷- ۱۷۷۳
   2. تیمورشاه سد وزی ۱۷۷۳-۱۷۹۳
   3. شاه زمان ۱۷۹۳-۱۸۰۱
   4. شاه محمود ۱۸۰۱-۱۸۰٤
   5. شاه شجاع ۱۸۰٤-۱۸۰۹
   6. شاه محمود د وهم ځل لپاره ۱۸۰۹-۱۸۱۸
2. د رانیانو د بارکزیو د څانگې نا متو واکمنان
   1. امیر د وست محمد خان ۱۸۳٤-۱۸۳۹
   2. امیر شیر علیخان ۱۸٦۳ -۱۸٦٦
   3. محمد افضل خان ۱۸٦٦- ۱۸٦۷
   4. محمد اعظم خان ۱۸٦۷
   5. امیر محمد یعقوب خان ۱۸۷۹

6. امير عبد الر حمن خان (ضيا الملت والد ين) ۱۸۸_-۱۹_۱_

7. امير حبيب الله خان (سراج الملت والد ين)۱۹_۱_-۱۹۱۹

8. امير اما ن الله خان ۱۹۱۹-۱۹۲۹

9. محمد ناد ر شاه ۱۹۲۹- ۱۹۳۳

10. محمد ظا هر شاه (المتوكل على الله) ۱۹۳۳- ۱۹۷۳

11. محمد د اود خان، د افغانستان د جموريت بنسټ ايښند ونکی ۱۹۷۳- ۱۹۷۸

12. حامد كرزى ۲__۱ نه تر اوسه پورې

2 ابراهيم خيل

زمونږ توكم پو هان(نسب پيژند ونكي) ابرا هيم خيل د غلجيو پښتنو د ټولنيز گروپ او په هغې پورې اړوند ه قبيلې سليمان خيلو پورې تړي۔د ابراهيم خېلو قبېلې خلک د افغانستان په ډېرو ولا يتو نو او له هغې جملې نه د كابـــل ولايت د پغمان په ولسوالى، د ميد ان او ورد گو ولايت د ميد ان ښار د ابراهيم خيلو په سېمه، د پكتيا ولايت د مركـــز د گرد يز ښار په سهيلي برخه، د لوگر ولايت په بېلا بېلو ولسواليو، د لغمان ولايت د قر غيو په ولسوالۍاو يو شمير هم د افغانستان د بلخ، كند ز غزني، زابل او بكتيكا په ولايتونو كې مېشته د ي۔د لغمان ولايت د ابراهيم خېلو شمېر د ۱۳٦_ كا د سر شمېرنې له مخې د ۲___تنو په شا اوخواكې ښو د ل شوى وو چې ښايې اوس به يې په شمېر كې ډيروالى راغلـــى وي۔د د غې قبيلې يو شمېر د كرنې او ما لد ارۍ په چا رو بوخت د ي او ځينې خلک يې د سود اگـــرۍ او راكـــړې ور كړې كا رونه ترسره كوي۔د د غې قبيلې يو شمير په د ولتي چارو بوخت د ي۔ ابراهيم خيل مېلمه پال پښـــتانه د ي، د د وى حجرې هر وخت د مېلمنو پر مخ پرانېستلې وي۔د وى د علم او ښوونې او روزنې سره ډېره مېنه لري.

3 اپريد ي (افريد ي)

اپريد ي د كر لاڼي پښتنو يوه ډېره نا متو، لرغونې او غښتلې قبېله د ه چې د عيسى مسيح عليـــه الســـلام تـــر

زېرېد و ٥ـ کلونه وړاند ې يو نا ني مشهور مؤ رخ هروډوتس چې د پښتنو د ځلوروقبېلو کومه ياد ونه کړې د ه پــه هغو کې د يوې قبېلې نوم اپي ريتي ياد شوی د ی چې توکم پو هان يې همد ا اوسني اپريد ي بولي چې د ا پـــي ريـــتي کلمه د اپريد ي سره د فقه اللغت پر بنسټ هم مطا بقت مو ند لی شي.(١)

د پښتني شجره الا نسابو له مخې اپريد ی د برهان زوی د ککي لمسی او د کرلاڼ کړوسی د ی.د اسې ويل کيږي چې په پيل کې د ا پريد ي نوم عثمان و چې د يوې پيښې او واقعې په سبب په اپرېد ي مشهور شو.

اپريد ي په خيبر د رې، کوهاټ او تيراه کې مېشته د ي. د د وی ختيځه پوله د ختکو سره نښتې د ه. سهيل تـــه يې اورکزي او بنګښ او سپين غر، لويد يز ته يې شينواري او شمال ته يې د مومند و سېمه پر ته د ه. په عمومي توګه د اپرېد يو سېمه په څلورو جغرافيايي برخو ويشلې شوې د ه چې د خيبر د ره، د بازار د ره، د اخور د ره او د پېښور او د خيبر د غرونو د لړۍ ترمينځ ميد ان نه عبارت د ي. اپريد ي په يوه غرنۍ سېمه کې ژوند کوي چــې پــه د وو اد اري واحد ونو کې تنظيمه شوې د ه يعنې د خيبر ايجنســي چــې اکــثريت يــې پښـــتانه د ي او د ١٩٦١ ميلاد ي کــال د سرشمېرنې له مخې د د وی شمېر (٢٧٥٣١٢) تنه ښود ل شوی د ی بله د کو هاټ ضلعه چې هلته اد م خيل اپريد ي مېشته د ي او د د وی تخميني شمېرد ٦ـــ تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی. د اد م خيلو پورې بله اړوند ه څانګه حســـن خيل د ي چې د وی د پيښور په شا او خوا سېمو کې او سيږي چې د ١٩٦١ ميلاد ي کال د سرشمېرنې له مخې يې شمېر د ٢٤ـــ تنو په شاو خوا کې ښود ل شوی د ی.

اپريد ي ډېر زړور او تو ريالي خلک د ي.د وی هر وخت د ښکيلاکګرو په وړاند ې پراخې مبارزې کړي د ي. د لوی سکند ر نه راواخله، تر مغو لو او انګرېزانو پورې په تا ريخ کې د د وی د مبارزو او کا رنا مو يا د ونه شـــوې د ه.اپريد ي غيرتي، ميلمه پال او په پښتني رواجونونو او د ود ونو ته پابند خلک د ي.د د وی تر مينـــځ د وه قـــبيلوي فراکسيو نونه (ګوند ونه)موجود د ي چې د سمل اوګاړي په نامه ياد ېږي.

په اوسني وخت کې د اپرېد و قبېله په اتو مشهورو ښا خو نو باند ې وېشلې شوې د ه چې هر ښاخ يــې ډېـرې څانګې لري، چې د د غو ښا خونونومونه او د د وی د استو ګني سېمې په لاند ې ډول د ي:

1. ملک د ين خيل:په ميد ان، شلوبر، تند ، چوره، کجوری، خيبرد ره اوشډلي کې استوګنه لري.

2. قنبرخيل:په کا هو د ره، شلوبر، ناوه، برشلوبر، باړه اوکجورۍ کې مېشته د ي.

3. کوکي خيل:په د وه توري، تورڅپری، راجګل، مخرنې، لاله چينه او د جمرود نه تر علــي مســجد ه پـــورې او سيږي.

4. زخه خیل:په خیبرد ره، څبري کډو، بازار، الچه، کرمنه، پراګ، بنکو، شنه کمر، توره ویاله، بوکاړ، سنډه پل او شډلي کې استوګنه لري.

5. سه پای:په باړه، ترخو کڅ، سنډه پل، لګړي او کجوری کې او سیږي.

6. کمرخیل:په ګړي، څاوخ، تخته کلي، غلام علي، بغري، وچ پال، چهل ګزي، میرود ره او کمــزوي کــې اســتوګنه لري.

7. اکاخیل:په باړه، ګلي خیل، وړان، کجوری او د اکا خیلو په میره کې اوسیږي.

8. اد م خیل:په اخورد ره او مید ان کې اوسیږي.

د اپرېد ود یوشمېر نو رو څانګو نو مو نه د اد ي:ګلي، زرغون خیل، محمد خیل، تورسپر، فېروز خیل، شېر خان خیل، کمال خیل، باسي خیل، میټاخان خیل، کټیا خیل، زونه خیل، شیخ مل خیل، عبد ل خیل، ونډ، لنډي خیل، برګټ خیل، د لد ارخیل، ظفري، عبد الرحمن خیل، احمد خیل، نیکي خیل، اورموزخیل، فتح خیل، بهرام ګور، بکهیا، بود یــا، کمل خیل، سلطان خیل، سکند رخیل، شان خیل، د ولت خیل، عمر خیل، مد ر خیل، میري خیل، ژراکي، شلو بار خیــل، زونه خیل، اد یلي خیل، احمد خیل، نصرالد ین، بابکریاونور...

د لنډي کوتل، باړه، جمرود اواخورد رې سود اګرېز مرکزونه د اپرېد و په سېمه کې مو قعیت لري اود د ې له پاره چې په تنګود رو او غر نیو سېمو کې استوګنه لري، نو د وی د کر کېلې ځمکې لږې د ي، نو ځکه یې زیات شمېر خلک د کا بل او پېښور تر مینځ د سو د ا ګرۍ په چارو بو خت د ي.

د پښتونخوا سر بېره یو شمېر اپرید ي د ا فغا نستان په جلال اباد ، کابل ا وکند ز کې هم مېشته د ي.په د ې ســر بېره زیات شمېر اپرید ي د هند و ستان په جنوب د کن، د هریا نا د ایالت په پاني پت، کشمیر، بیهاراود اترا پراد یش په قا یم جنګ کې مېشته د ي.د هند وستان یو پخوانی جمهور رئیس ډاکټر ذاکر حسین هم د هند د اتر اپراد یش د قــا یــم جنګ اپرید ی پښتون و. همد اراز په هند وستان کې یو بل ستر شاعر قاسم علیخان اپر بد ي د پښتو ژبې مشهور شا عر تېر شوی د ی چې شعري د یوان یې مو جود د ی.همد اراز د پښتونخوا د اپر ید یو لاند ینې کســان مشــهور تــاریخي کسان تېر شوي د ي:نواب عظمت خان کوکي خیل شیرخان خیل او د هغه زوی عجب خان اپرید ي چې په کو هاټ کــې د انګر یزي بنکېلاکګرو پر خلاف یو ه مبارزه څېره وه.نو موړی د انګرېزانو له لاسه افغانستان ته هجرت وکــړ او بیــا وروسته په کند وز کې وفات او هورې ښخ شو، چې د د ه د د غوکارنامو په ویاړ په پښتونخوا کې یو پښتو فلم هم جوړ شوی د ی.همد اراز په اپرید و کې بل مشهورتن خاطر اپرېد ی وچې د ٤...بیتو په شااو خواکې شعرونه لــــري او د ۳۲

کلو نو په عمر یې له د ې فاني نړۍ نه سترګې پټې کړید ي.په او سني وخت کې د اپرېد یو مشهور شخصیتونه د اد ي:

1. سلمان حامد اپرېد ی
2. ډاکټر منور خان
3. مشهور قانونپوه او وکیل لطیف اپرېد ی
4. رحمت شاه اپرید ی
5. او د کرکټ مشهور لوبغاری شاهد اپرېد ی

4 اتمانخیل

اتمانخیل د پښتونخوا یوه مشهوره قبیله د ه چې د پښتنو په کر لاڼي ټولنیز ګروپ کې شامل د ي اود وی ته د د وی د پلار اتمان باباد نوم په وجه اتمانخیل وایي.اتمانخیل په یوه وا حد ه سېمه کې استوګنه لري، خو په د رې اد اري وا حد ونو یعنې باجوړ ایجنسۍ، مو مند و ایجنسۍاوملکنډ ایجنسۍ پورې اړه لري.

اتمانخیل د ثوارلسمې عیسوي پېړۍ په پیل کې د یوسفزیو قبېلې په ګډون د ټاک او ګو مل د غرونو نه د کابل او ننګر هار له لارې پېښور ته لاړل او له هغه ځایه په د و ابه او اشنغر کې د یوسفزیویو سره یو ځای په غم او ښـــاد ۍ کې شریک شول.کله چې د د لازاکو، یوسفزیو او نورو قبیلو تر مینځ د لنګر کوټ په میره یا ګړي کپوره کـــې جګـــړه پېښه شوه، نو په د غه وخت کې د غه قبیله سره له د ې چې د لازاک د د وی سره د قبیلوي خپلوۍ له کبله نـــږد ې و د یوسفزیو پر خوا ود رید ل او په د ې تو ګه یې د لازاکو ته ماتې ورکړه، خو یوسفزیو د د وی سره کو مـــه ښـــېګڼه و نکړه.وروسته اتمانخیل له هغه ځا یه تېراه ته ولېږد ېد ل او کله یې چې له هغه ځایه هم لاسونه لنډ شول نو بیا د اړنـــګ بړنګ سېمې ته لاړل چې لا تر او سه هم په همد ې سېمې کې مېشته د ي.

د اتمانخیلو سېمه په عمومي ډول غرنۍ د ه چې د لویو او کو چنیو د رو نه جوړه شوې د ه چې واړه(کوچني) سېند ونه یې د سوات په سېند کې چې په د غه سېمه کې د ابزو په سېند مشهور د ی توئېږي.د د وی د سېمې شمال ته د باجوړ سېند بهېږي چې تر کلاڼي او اتمانخیل سره جلاکوي. د اتمانخیلو هغه سېمه چې په ملکنډ ایجنسۍ پورې اړه لري د سوات د سیند له خوا خړوبېږي.

د باجوړ او مو مند و ایجنسۍ پورې اړوند اتمانخیل په عمو مي توګه د کرنې او مالد ارۍ په چارو بوخت د ي چې د شمو زیو، علیزیو، ماند ل او اصپل ښا خونه یي په با جوړ ایجنسي او د میا، ملا او بوټ کور ښاخونه یې په مومند و ایجنسۍ پورې اړه لري۔

اتمانخیل د نورو پښتنو په څېر ډېر غیرتمن او تو ریالي خلک د ي او اولسي تړي، نرخونه او څلي یې د باجوړ خلکو ته ورته د ي۔اتمانخیل په عمومي تو ګه بزګران او ځینې یې په انفراد ي توګه په سو د اګرۍ بوخت د ي۔ همد اراز د اتمانخیلو لاسي صنایع په د غه سېمه کې ډېر شهرت لري۔لکه چې د مخه وویل شول اتمانخیل په یو ه غرنۍ سېمه کې ژوند کوي چې غرونه یې په ځنګلونو پټ د ي۔د د وی د مشهورو غر ونو نه یو هم د کیمور غرد ی چې مرکزي برخه یې د اصیلو، علیزو او ماند لو د سیمو تر منځ پرته د ه۔د د وی په غرونو کې څېړۍ، ګورګورې، ښون او ځنګلي انځرډېر پید ا کیږي۔

د اتمانخېلو په جنو بي خو اکې د د ېر له لوري د پنج کوړې په نامه یو سېند بهیږي چې د اتمانخیلو سېمې ته د غر شموزو په برخه کې رانوزي او د د وی ډېرې سېمې خړوبوي۔همد اراز د غر شموزو د لر غاو نه هم یو سېند را بهیږي چې د پنجکوړې د سېند سره یو ځای کیږي۔همد اراز د پو رتنیو یاد و شو سېند ونو سر بېره په اتمانخیلو کې ډېر شمېر رڼې چېنې شته چې خلک یې د څښلو د اوبو نه ګټه اخلي۔د اتمانخیلو په تند وبي (ابي) ځمکو کې جوار، غنم او اوربشې کرل کیږي او په وچوبو (للمي) ځمکو کې غنم، اوربشي، شړشم، نسک او مشنګ کرل کیږي۔د د وی د سېمې صاد رات نسک، شړشم، غوړي او د ود انیو لرګي د ي۔همد اراز د انګورو، مالټو، الو چو او شفتالو ډېر باغونه هم لري۔

د اتمانخیلو مشهور خیلون د اد ي: شموزي، ماند ل، بوټ خیل، اصېل، علیزي، با ئیزي، اسماعیل خیل، سه صد ه، میاملا، کید وخیل، کمپل خیل، سر ني خیل، عمر خیل، خمار خیل، بلو خیل، مامد خیل، عمر خیل او نور۔ شموزي د اتما نخیلو په شمال ختېز کې کې او سیږي او د باجوړ، سوات او د ېر سر ه پو له لري۔

1. ماند ل: د اتمانخېلو په شمال لوید یز کې مو قعیت لري او د اسې ویل کیږي چې ماند ل په اصل کې د اتمان با بـا مشر زوی و۔

2. بوټ خیل: چې د اتمان خېلو لوید ېز ته موقعیت لري۔

3. اصیل:د ا ښاخ هم د اتمانخیلو لوید یځ ته پروت د ی۔

4. علیزي:د اتمانخیلو په شمالي برخه کې پروت د ی۔

مياګان او ملايان هم د اتمان بابا اولاد ه د ه چې په اتمانخيلو کې په خوره واره ډول سره ا ستو ګنه لري.

د اتمان خيلو مشهورکلي خرکی، مياخان، سنګاو او کوه بر مول د ي.

په هغه سر شميرنه کې چې په ۱۳۶۱المريز کال په د ې سېمه کې شوې وه د اتمان خېلو ټول شمېر ۱۸۵۶۔ تنه ښود ل شوی و چې له هغې نه ۱۲۹۷۔ تنه په با جوړ، ٤٨۔تنه په مو مند و او ٦٨٦۔ تنه په ملکنډ کې استوګنه لري.کېد ای شي چې اوس په د ې شمېر کې زياتوالی راغلی وي.

5 اتمانزي

که چېرې د اتمانزيو د قبېلې د نسب شجره په غور سره وګورو نو د ا به راته ثر ګند ه شي چې د وی سرېښې پښتا نه د ي او د مند ړ يو ښا خ ګڼل کيږي.اتمانزي د يوسفزيو د سېمې په ختېزه برخه کې د ابا سين پرغاړه او د مها بڼ د غره په سهيلي لمنو کې پر اته د ي.ټوپي، ميني، کوټه او مر غز د د وی د سېمې مشهورکلي د ي.د اتمانزيو نور خېلونه په لاند ې ډول د ي: ا کازي، کنا زي او عليزي.د سد و اولاد ه که څه هم په اتمانزيو ور ګډ يږي، خو ځان ته يې بل نو م غوره کړی د ی.د اتمانزيو د قبېلې د رې واړه ښاخونه د شيخ ملي د ويش له مخې برابرې پلرنۍ برخې لري چې د غه د رې واړه ښا خو نه په برابر ډول خپلې پلرنۍ ځمکې کري او ورنه ګټه اخلي.همد اراز د علي زيو د طا هر خيلي څا نګه ډېره مشهوره او په ګند ګهر نو مي سېمه کې مېشته د ي.د تاريخ حيات ا فغا ني په استناد د وی په هغه وخت کې ۱۲۔ وسله وال کسان د رلود ل.

6 اټوال

که چېرې د اټوال د قبېلې د نسب شجره په غور سره و ګورو نو د وی په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په اند ړو پورې يو تړلی ښاخ د ی چې زيات شمير يې د زابل ولايت په اړوند و ولسواليو په تېره بيا د د ای چو پان په ولسوالۍ کې استوګنه لري او شمېر يې د ۱۳٦۔کال د مرکزي ا حصائيې د سرشمېرنې له مخې د ۱۸۵۔ تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی چې ښايې اوس يې شمېر د وه برابره وي.ويل کيږي چې ا ټوالو په پخو اوختونو کې کو چيانی ژوند د رلود.د وی به د مو سی خېلو اند ړو سره يو ځای د مني په مو سم کې د ناور او ما لستان له غرونو نه شلګر او قره باغ ته راښکته کېد ل او له د ې خا يه به ګند هار ته لېږد بد ل، خو اوس د وی زياتره کليوالي ژ وند غوره کړی. اټوال مېلمه پال، د ښد اره او زړور خلک د ي.

7 احمد زي

احمد زي په ا صل کې غلجي پښتا نه د ي او په سليمان خېلو ور ګډ ېږي، خو نن د سليمان خېلو نه د لېري والي او هم د شمېر ر ډېروالي په و جه د پښتنو ډېره پياوړې او غښتلې قبيله شمېرل کيږي.د د غې قبيلې خلک د افغانستان په ډېرو ولايتونو او په تېره بياپه پکتيا، لوګر، ننګرهار، لغمان، مزارشريف، بغلان، هرات، کند ز او فارياب کې هم استوګنه لري.د احمد زيو قبيله د پکتيا د مهمو قبيلو په ډله کې شمېرل کيږي چې زيات شمېر يې د ګرد يز په شما ل ختيز او جنوب کې د رود احمد زي او ميلن په سېمو کې استوګنه لري.د پکتيا و لايت احمد زي د منګلو، تو تا خېلو، خد راڼو، زرمت او لو ګر د ولايت سره پوله لري او د ۱۳۵٤ کال د يوې سروې له مخې د د وی شمېر په پکتيا کې د يو سلو زرو تنو په شا او خو اکې ښود ل شوی و.د لوګرولايت احمد زي د د غه ولايت په ځېنو سېمولکه ازره، التمور، سرخاب، ، د اوبازک په د ښته او محمد اغه کې ژوند کوي.

د ننګرهار ولايت احمد زي د د غه ولايت په مر ګز جلال اباد ، د سره رود ولسوالۍ د احمد زيو په کلي، د چپرهار د ولسوالۍ د د ولت زيو په کلي، د حصارک غلزايي په اولسوالۍ او د کامې په او لسوالۍ کې استوګنه لري.د لغمان ولايت احمد زي د د غه ولايت په مرکزاو هم يو شمېر يې د کابل او لغمان تر مينځ د کابل سيند پر د واړو غارو مېشته د ي.

د احمد زيويوه پياوړې څانګه د موسی خيلو په نامه سره شهرت لري چې اکثره خلک يې کو چيان د ي.زه د د ې مقالې ليکوال په ۱۳۵٤ لمرېزکال کې د ميد ان او ورد ګو ولايت د بهسود و د ويمې حصې ولسوالۍ ته تللی وم او هلته مې د احمد زيو کو چيانو په زر ګو نو کيږد ۍ ليد لې وې.، څکه همد ا احمد زي او نورکو چيان د د وبي په موسم کې ايلبند ونو ته تلل او د د وی د څارويو له پاره د غه سېمه ډېر ښه څړ ځای شمېرل کېد ه.

په پښتنو قبيلو کې تر بلې هرې قبيلې د احمد زيو د قبيلې خلک په جر ګو کې ښه مهارت لري او د د وی جر ګې د رنې ګڼل کيږي او په پښتنو کې د وی څلي او نر خونه ډېر اهميت لري. په پخوا وختو نو کې به که چېرې د نورو پښتنو تر مينخ کو مه شخړه او لانجه پيښه شوه نو خلکو به د احمد زيو د قبيلې جر ګه ما رانو ته ورتلل او د د وی په مر سته او منځګړتوب به يې شخړې او لانجې اوارولې چې بيا به وروسته د واړو خواووته د منلو وړ وي او عمل به پرې کېد ه.

احمد زي زړور او په هېواد مين خلک د ي.د انګر يزي ښکيلاکګرو پر خلاف د د وی د غيرت او ميړانې نمونې په تاريخ کې ثبتې د ي. د روسي ير غلګرو سره د مبارزې په ترڅ کې هم د وی د مبارزې سنګرونه تاود ه ساتلي وو

چې زموږ هېواد او تاریخ پرې ویاړي.

د افغانستان پخوانی جمهور رئیس او د وطن ګوند مشر نجیب الله هم د احمد زیو د قبیلې پورې اړه د رلود ه او په اصل کې د پکتیا ولایت د رود احمد زي د میلن د کلي او سید ونکی احمد زی پښتون و. همد اراز په احمد زیــــوکې د جنرال شا هپور ا حمد زي او د مالیي د پخواني وزیرد کتور اشرف غني احمد زي نو مو نه هم یاد ولای شو.

د احمد زیو ځینې څانګې او خېلو نه په لاند ې ډول د ي ;اله د ین خیل، عیسی خیل، یحیی خیل، ځنډي خیل، مو سی خیل، ابرا هیم خیل، معروف خیل، جبار خیل، ستانکزي، عبد الر حیمزي (اد ریمزي)چې د غه څا نګې بیا په لاند نیو کو چنیو ښا خو نو ویشل شوي د یچې الله د ین خیل په با د ین خیلواو کو چي خیلو، عیسی خیل په سا د و خیلو، با زو خیلو، محمد علي خیلو، پا د شاه خیلو، خواجه خیلو، توره خیلو ا و ما ني خیلو با ند ې ویشل شوي د ي

1. همد اراز یحیې خیل: په فتح الله خیلو، سلام خیلو، کامران خیلو، خا نه خیلو، ازک خیلو او فیروزخیلو.
2. ځنډي خیل: په شاه خیلو او خورم خیلو،
3. موسی خیل:په کړو خیلو، پا ینده خیلو او منصور خیلو.
4. معروف خیل:په با د ین خیلو، شکر خیلو، محمد خیلو، عبد الرحمن خیلو او سر کي خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.

8 اڅکزي

اڅکزي د پښتنو یوه خورا نامتو، غیرتي، مېلمه پاله او په خپلواکۍ مینه قبېله د ه چې د ګران افغانستان پـــه تـــا ریخ کې و یاړلی نوم لري.زموږپښت پوهان اڅکزي د پښتنو د سړ بن د ګروپ نه شمیري چې په اصــل کــې د رانـــي پښتانه او د ځیرک د څا نګې پورې تړلي د ي. که چیرې د اڅکزیو پښتنو د نسب شجره په غور سره تر ستر ګو تېره کړو په لو مړي سرکې په د و لو یو ښا خو نو ویشل شوي د ي چه ګو جین او با د ین نو میږي.د ګو جین څانګې په لاند ې ډول د ي :حمید زي، ملي زي، اشیزي، عثمان زي، الیزي، نصرت زي، غني زي، خد رچي زي، صالح زي، متــک زي، اد وزي، ملایزي، سلطانزي، شکرزي، اسحق زي اوګبرزي.همد اراز د با د ین ښاخ هم په لا ند نیو څا نګو ویشل شوی د ی:کاکوزي، غیبي زي، شمشو زي، پیر علي زي او پا نیزي.

8.1 د اڅکز يو د استو ګنې سيمې

اڅکزي هم په ا ففا نستان کې مېشته د ي او هم په سهيلي پښتونخو ا کې.هغه ا څکزي چې په ا ففا نستا ن کې ژوند کوي نو د وی د سپين بو لد ک په ولسوالی، ريګ، د کند ها ر د ښار په مرکز او د ډنډ په ولسوالی، د هلمند په ولايت، ارزګان، هرات، باد غيس او کا بل کې استوګنه لري، خو هغه ا څکزي چې په سهيلي پښتونخواکې اوسي او نو زيات شمېر يې په کو يټه، چمن، کلای عبد الله، ګلستان، کوړک، خواجه عمران افغاني، پښين، توبه، جلګه او زيارت کې استوګنه لري. په کند هار پورې اړوند ا څکزي د سپين بو لد ک په ولسوالی، د ريګ په ولسوالی، د د امان په ولسوالی او د ډنډ او پنجوايي په ولسواليو کې استوګنه لري چې شمير يې د ريو سوو زرو تنو ته رسيږي.

د هلمند په ولايت کې مېشته ا څکزي د هلمند ولايت په مرکز لشکر ګاه، د ناد علي په ولسوالی، د ګرمسير په ولسوالی او د ناوه بارکزا يي په ولسواليو کې مېشته د ي چې په نو موړي ولايت کې يې شمېر د د يرش زر و تنو په شا او خواکې اټکل شوی د ی.

د هرات ولايت اڅکزي د هغه ولايت په مرکز او همد اراز د انجيل، پښتون زر غون، ګلران او د غو ريا نو په ولسواليو کې مېشته د ي چې شمېر يې په نو موړي ولايت کې د شلو زرو تنو په شا او خواکې ښو د ل شوی د ی.

د ارزګان ولايت ا څکزي د هغه ولايت په مرکز تيرين کوټ، د چوره په و لسوالی، د خاص ارزګان په ولسوالی، د ګيزاب په ولسوالی، د کجران په ولسوالی، د د هراود په ولسوالی، د شهيد حساس په ولسوالی (ښنايي اوس د د ې ولسوالی نو م بل څه وي)او د نيش په ولسوالی کې استوګنه لري او د اڅکز يو ټول شمېر په د غه ولايت کې تقريبا د د وه سوه زرو په شا او خو اکې ښو د ل شوی د ی.

د باد غيس ولايت ا څکزي د هغه و لايت د بالا مر غاب د ولسوا لی په بيلا بيلو کليو کې مېشته د ي چې د د وی د سر شمېرنې په برخه کې راسره مؤ ثق معلو مات نشته.

مشهور ا نګرېز مؤرخ مو نټ ستوارټ الفنستن په خپل نامتو اثر(د کابل سلطنت بيان)کې ليکلي د ي :" اڅکزي اکثره کروند ګر او پووند ه د ي که څه هم يوه اند از ه ځمکې لري، خو د خپل ژ وند له پاره په ځمکو اتکا نه لري.د د وی څاروي د خو اجه عمران په غرونو او د توبې په هسکه سېمه کې سا تل کيږي، په د اسې حال کې چې او ښان يې د شوراوک په شګلنه سېمه کې پوول کيږي.اڅکزي په د اسې ځمکه پراته د ي چې يا خو لغړ غرونه د ي او يا سپېره ډاګونه او يا هم خا لصې شګې، د د وی د کر نې ځمکې خورا لږې د ي."د کند هار اڅکزي د کر نې پر ته د سو د اګرۍ په چا رو هم بو خت د ي.د د وی يو شمير خلک کو چيا ني ژوند هم لري.

8.2 ښاغلی خلک

اڅکزي د تاريخ په اوږد و کې د ښکېلاکګرو په و ړاند ې ډېرې مېړانې او سر ښند نې هم کړي د ي چې د د وی د غه مبارزې زمو ږ د وياړلي هېواد ګران افغانستان په تا ريخ کې په زرينو کر ښو ثبتې د ي.

د اڅکزيو په نا متو مبارزينو کې يو هم غازي عبد الله خان ا څکزی و چې د ۱۸۴۱زېږد ېز کال په ملي پا څون کې يې انګريزي ښکېلاکګرو ته مر ګوني ګو زارونه ورکړي د ي چې د د ه په ويا ړلي نو م هر افغان وياړي.

د اڅکزيو بل نا متو او غيرتي شخصيت غازي مېد اد خان ا څکزی د ی چې د افغان-انګرېز په د ويمه جګړه کې يې د ميو ند د فاتح غازي محمد ايوب خان تر څنګ يې د انګرېزانو غو ړونه ښه ورتاو کړيد ي او هغوی ته يې ښه ماتې ورکړېد ه.د غازي مد د خان پلار بد ين خان او نېکه يې ګل محمد خان هم ميړني خلک تېر شويد ي.همد اراز د اروخان ا څکزی هم د اڅکزيو يو ډېر معزز او د د رناوي وړ مشر تير شويد ی.

په سهيلي پښتونخواکې د اڅکزيو په ملي مبارزينو کې د خان شهيد عبد الصمد خان و ياړلې مبارزي د پښتنو د مبارزو په تا ريخ کې يو وياړلی باب د ی چې د پښتنو او بلو څو د حقه حقو قو له پاره يې مبا رزي کړي او په پای کې د پاکستاني جرنيلانو له خواپه شهاد ت ورسيد چې اوس د د ه زوی محمود خان اڅکزی د پښتونخوا ملي عوامي پارټۍ مشر د پښتنو د حقو قو د تر لاسه کو لو له پاره چې په پاکستان کې تر پنجا بيانو ورورسته د وهم ستره اتنيکه ډله د ه، خوله بد ه مرغه له هره پلوه د خپلو حقو قو نه بې برخه او محرومه ساتل شوي د ي د مبارزې بيرغ ر پا ند ه سا تلی او د خپل شهيد پلار و ياړلې لاره تعقيبوي.همد ا را ز په ا څکزيو کې د خان محمد ايوب خان اڅکزي مبارزې، د اڅکزيو د مشهور و علمي شخصيتونو هر يوه شاعر اوليکو ال ملا عبد الر حيم اشيزی او هم د اروابناد محمد علم بڅرکي نو مو نه نه يو ازې د اڅکزيو وياړونه د ي، بلکې د د ې هيواد هر افغان پر ي ويا ړي.

9 اد ريمزي (عبد الرحيمزي)

که چيرې د اد ريمزيو د نسب شجره په غور سره تر څېړنې لاند ې ونيسو نو جو ته به شي چې د وی غلجي پښتا نه د ي يعني د د غې قبيلې خلک د غلجيو پښتنو يو ښاخ د ی چې زيات شمېر خلک يې د لو ګر ولايت په بېلا بيلو ولسواليو کې استوګنه لري.يو شمېر اد ريمزي د لغمان ولايت د قرغيو په اولسوالي اود عزيزخان کڅ په سېمه کې مېشته د ي.

اد ریمزي خورا زړور، توریالي او میړني خلک د ي.د روسي یر غلګرو او تیري کوونکو پــــر خلاف یـــې د مبارزې سنګرونه تاود ه سا تلي وو. د اد ریمزیو قبیلي یو شمېر خلک کو چیانی ژوند هم لري.د د غې قبیلې یو شمیر خلک د سو د اګرۍ او راکړې ورکړې کارونه هم سر ته رسوي. د اد ریمزیو د قبېلې په نا متو مشرانو کې یو هم عبـــد الملک خان عبد الرحیمزی و چې د افغانستان د ټولواک اعلیحضرت محمد ظاهرشاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانســـتان د ما لیي وزیر تیر شوی د ی.

10 اد وزي

اد وزي د پښتنو د سړبني په ټولنیزې ډلې پورې یوه اړوند ه قبېله د ه چې د پنج پای څانګې پورې اره لري.د د غې قبېلې شمېر پنځه زره کو رنۍ ښود ل شوي د ي، خو د شوروي مشهور اتنو ګرافر ستا نیشفسکي د اتنـــو ګـــر افیکو معلو ما تو له مخې د شلمې پېړۍ په نیمایي کې د د وی شمېر ۱۳. زره تنه ښود ل شوی د ی چې زیاتره یې د کند هار د معروف په اولسوالۍ، د اوروزګان ولایت د د هراود په اولسوالۍ او همد اراز د هلمند ولایت د ګر مســـیر پـــه او لسوالۍ کې مېشته د ي.

11 اد ین خیل

اد ین خیل په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په سلیمان خیلو پښتنو چې یوه خورا غښتلې قبېله د ه ور ګډ ېږي. د د غې قبیلې اکثره خلک د پکتیکا په مرکز شرنه او د پکتیا ولایت د زرملې په اولسوالۍ کې چې په زرمت ســـره هـــم مشهوره د ه استوګنه لري.د د غې قبېلې یو شمېر خلک د غزني ولایت د ګېرو په او لسوالۍ کې هم استوګنه لري.

12 اسماعیل خیل

اسماعیل خیل په اصل کې د کر لاڼي پښتنو په ټولنیزې ډلې پورې یوه اړوند ه قبېله د ه چې د خوست په ولایت کې د شمل سیند په جنوبي کنډو مند وزیو ته نږد ې مېشته د ي.د مند وزیو د قبېلې لوید ېز ته څد راڼ او جنوب تـــه یې د تنیو قبېله پر ته د ه.د مند وزیو د قبېلې په ختېز او د شمل سیند په شمالي څنډو کې هم اسما عیل خیل اســـتوګنه لري.د ۱۳۶. کال د مرکزي احصائیې د سر شمېرنې له مخې د د وی شمېر ۱۶ــ تنه ښود ل شوید ي، چې ښنا یې اوس بـــه یې شمېر د وه برابره وي.

اسماعیل خیل اکثره د کرنې په چارو بو خت د ي، يوشمير خلک يې د ولتي د ند ي هم سر ته رسوي.د د وی يو شمېر په عربې هيواد ونولکه سعود ي عر بستان او کويټ او يو شمير يې هم د خليج په هېواد ونو لکه متحد ه

عربي امارات، قطر، د وبی، شارجه، ابو ظبي او د خليج په نورو ښارونو کې په مزد وری او غرېبۍ بوخت د ي.

13 اسحٰق زي

اسحق زي چې د ساکزيو په نامه سره هم شهرت لري د پښتنو د سړ بن په ټو لنېز گروپ کې يوه ډېره مشهوره قبېله د ه چې خلک يې هم په کليوالي تو گه ژوند کوي او هم يې يو شمېر کو چياني ژوند لري. د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان په خپل د غه نا متو اثر کې چې د افغانستان د بيلا بېلو قو مونو او په عمد ه تو گه يې د پښتنو قو مونو او قبېلوپه اړوند يې کښلی د ی د اسحق زيو يا سا کز يو پښتنو په باب د اسې وايي:" ساکزي د کند هار لو يد يز خواته په شگلنه سيمه کې د ارغند اب د سيند پر غاړه د بست تر کلا پورې او همد اراز څو سيمې يې د چکه علا قې په ښکتنۍ برخه کې د هيلمند سين په ختېزه غا ړه کې پر تې د ي. ځينې ځمکه وال خلک يې په گر مسير، فراه، شين ډنډ، لاش وجوين، د هرات جنوب لو يد يز، د سيستان په شمال او ځينې يې هم په هرات کې مېشته د ي. همد ا راز د سا کزيو د قبيلې پورې اړوند ه د وې معتبرې کورنۍ د ياد ولو وړد ي چې يوه يې د سر د ار سالو خان کو رنۍ چې د لاش و جو ين په سيمه د د رناوي او واک خاوند ه د ه او بله يې د گر مسېر د کلای خا نشين په سېمه کې د رئيس سر د ار مد د خان کو رنۍ د ه چې په د غې کو رنۍ کې موسی ډونگی يو مشهور سړی تېر شويد ی.[6,5]

13.1 اسحٰق زو ولايتونه

په اوسني وخت کې اسحق زي يا سا کزي پښتانه د افغانستان په لاند نيو ولايتونو کې مېشته د ي:

1. د کند هار په ولايت کې: اسحق زي د کند هار ولايت په مرکز، د ميوند په ولسو الی، د پنجوايي په ولسوالۍ، د ارغند اب په ولسوالۍ او د معروف په ولسوالۍ کې مېشته د ي چې په د غه ولايت کې د د وی تخميني شمېر د سلو زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی.

5 تاريخ حيات افغاني، ډپټي محمد حيات خان، پښتو ژباړه، ۱۵۹ مخ، د د انش خپر ند ويې ټولنې چاپ، پېښور ۲_۷ کال

6 پښتنې قبيلې، د کتور لطيف ياد ، د رېم چاپ، د انش خپرند ويه ټولنه، ۱٦-۱۷ مخونه، ۲_۷کال، پېښور

2. د هلمند په ولایت کې: د هلمند په ولایت کې هم یو زیات شمېر ساکزي اوسیږي.په د غه ولایت کې د وی د هلمند په مرکز لشکر گاه، د کجکي په ولسوالی، د ریگستان په ولسوالی، د خانشین په ولسوالی، د نوزاد په ولسوالی او د نهر سراج په ولسوالی کې استوگنه لري چې په نو موړي ولایت کې د د وی ټول شمېر څه د پاسه سل زره تنه ښو د ل شوید ي

3. د فراه په ولایت کې: د فراه ولایت په مرکز او د لاش و جوین په ولسوالی کې هم زیات شمېر اسحق زي یا ساکزي مېشته د ي چې په نو موړي ولایت کې د د وی شمېر پنځوس زره تنه ښود ل شوید ي

4. د هرات په ولایت کې: په هرات کې د ساکزیو شمېر د هېواد د ټو لو ولایتو نو په پر تله ډېر د ی.په د غه ولایت کې ساکزي د انجیل، شین ډنډ، پښتون زر غون، گلران، کشک، غوریان او کهسان په او لسو الیو کې مېشته د ي چې د هرات په ولایت کې د سا کزیو مجمو عي شمېر تر یو سلو پنځوس زرو تنو زیات ښود ل شوی د ي

5. د باد غیس په ولایت کې: په د غه ولایت کې ساکزي د مر غاب او غورماچ په ولسوالیو کې مېشته د ي

6. په فاریاب ولایت کې: د فاریاپ په ولا یت کې او په تېره بیا د پښتون کوټ په اولسوالی کې ساکزي پښتانه اوسي. زه د د ې مقالې لیکوال کله چې په ۱۳۵۷ کال میمني ته تللی وم نو ما د میمني د لوید ېز په پنځه کیلو متری کې یو شمېر کو چیان ولېد ل چې په کېږ د یو کې او سید ل او ځانونه یې اسحق زي بلل

7. د جو زجان په ولایت کې: په د غه ولایت کې هم د اسحق زیو یو شمیر کو رنۍ مېشته د ي

8. د بلخ په ولایت کې: د بلخ په ولایت کې هم یو زیا ت شمېر سا کزي استوگنه لري چې د حیات افغاني مؤلف د د وی شمېر په ۱۸۶۵ عیسوي کال کې چې له نن نه ۱۴۳ کلونه پخوا کیږي د د وی شمېر د بلخ په ولایت کې تر زرو کو رنیو زیات او په ټول افغانستان کې تر یولس زره کو رنیو نه زیات ښود لی د ی.

14 اکاخیل

اکاخیل په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې د سلیمان خیلو یو ښا خ گڼل کیږي چې زیاتره یې په پووند ه ډول ژوند کوي او ځانته کو مه ځانگړې سېمه نه لري.د وی اکثره په کېږد یو کې ژوند کوي او د ټغرو، کېږ د یو او جو الو نو په او بد لو کې ښه مهارت لري.د تا ر یخ حیات ا فغا ني د لیکوال ډپټي محمد حیا ت خان په قول د اکا خیلو یو شمیر د

غزني و لايت په مقر کې هم ا ستو گنه لري [7]. يو شمير اکا خيل په ا فغا نستان باند ې د شوروي تر ير غل وروسته له هيواد ه وليږ د يد ل او پاکستان ته کډ وال شول چې د هغه هېواد په مختلفو ښارو نو لکه پېښور او کر اچۍ کې استوگنه لري. اکا خپل زيارکښه خلک د ي، ځيني خلک يې د سو د اگر يو په کا رونو بو خت د ي.د ا کا خيلو ځو انان په ا تڼ کې ډېر تکړه د ي او د خو ښيو او خو شاليو او ود ونو کې د د وی ځو انان چې ښا يسته او ږد ې ځنې لري په خپلو ماهرانه اتڼو نو سره محفلونه تاود ه ساتي.

د روسي نامتو اتنو گرافر د اتنو گر افيکو څېړ نو له مخې د اکا خيلو شمېر د شلمې زېږ د ېزې پېړۍ په نيمايې کې د ۳۵ زره کو رنيو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.

15 الياس خيل

الياس خيل په ا صل کې غلجي پښتا نه د ي.د د وی يو شمېر کو چيان او هم يو شمېر خلک يې د ځمکو خا و نـد ان د ي چې اکثره يې د کابل او ننگر هار تر مينځ واد ي کې د کابل سين په د واړو غا ړو کې ژ وند کوي، خو د د وی د شمېر په اړوند ز ما سره بشپړ معلو ما ت نشته.

16 امر خيل

امر خيل په ا صل کې غلجي پښتانه د ي او په سليمان خيلو ور گډ يږي. د ا سي ر وايتو نه مو جود د ي چـې د امر خيلو د قبيلې مشر نېکه امر بابا نو مېد ه چې زيار ت يې د ننگرهار په سېمه کې د ی.امر خيل د ننگر هار، ميـد ان، لغمان، پکتيکا او جوزجان په و لا يتو نو کې مېشته د ي. د ميد ا ن و لايت ا مر خيل د د غه و لايت د نرخ د اولسوالۍ او چا ر يکه په سېمو کې استوگنه لري او په د غه ولايت کې د وی په لا ند نيو خيلو نو ويشل شوي د ي: يار خان خيل، الله د وش خيل، يو سفزي، ممي خيل، غو نډا خيل او بو ړ خيل. همد اراز يو شمېر امر خيل د ننگر هار و لا يـت د سـر ه رود د ولسو الۍ د پېتاوي امر خيل په کلي کې چې د ننگر هار و لايت د د رونټې بند ته نږد ې مو قعيت لر ي او سـيږ ي.همد ا راز د ننگر هار ولايت د چپر هار د او لسو الۍ د سپين جو مات او سنگينه په سيمه کې هم د ا مر خيلو قبيلې يو شمېر کو رنۍ مېشته د ي.يو شمېر امر خيل د با ميانو په ولايت کې هم او سيږي, خو هغو ی کو چيا ني ژ وند لـر ي. د جوز جان په و لايت کې د وی د اقچې په او لسو ا لۍ کې مېشته د ي. د ۱۳٦. کال د مرکزي احصا ئيې د سر شـمېرنې لـه مخې د ميد ان په و لا يت کې د امر خيلو شمېر ۱۲__ تنه، د ننگر هار ولايت د امر خيلو شمېر ٤٨٤٢ تنه او د لغمان و لايت

---

7 حيات ا فغاني، محمد حيات خان

د امر خیلو شمېر ۲۱۸۸ تنه ښو د ل شوي وو، چې ښا یې د ا شمېر اوس د وه ګونې وي.

امر خیل مېلمه پا لونکي، غیرتي او د علم سره ډېره مینه لري.په د وی کې یو زیات شمېر ښوونکي، اســتاد ان، اکاد میک او پو هان او نظامي منصبد اران شته. د مید ان ولایت په امر خیلو کې د اعلیحضرت محمد ظــا هــر شــاه د وا کمنۍ په و خت کې په ولسي جرګې کې د مید ا ن ولا یت د خلکو استازی ار وابناد حفیظ الله خان امر خیل مشهور]قو مي مشر تیر شوی د ی. همد اراز د هغه زوی خد ای بخښلی سر محقق عزیزالله امر خیل د ا فغا نستان د علو مو د اکا ډیمۍ د ژ بو او اد بیا تو د مرکز علمي غړی و چې په پښتو فولکلور کې یې د ستاینې وړ علمي خد متو نه سر ته رسولي د ي.

17 اوریا خیل

اور یا خیل هم په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې د د غې قبیلې زیات شمېر خلک د کابل و لایت د پغمان پــــه او لسوالۍ کې استوګنه لري او په نو موړې ولسوالۍ کې د د وی مشهور کلی او سیمه د خالد ار یو په نامه سره یاد یــږي. یو شمېر اوریا خیل د کابل د لوید یځ په للند ر او یو شمېر هم د مید ان په و لایت کې استوګنه لري.

یو شمېر اور یا خیل د پکتیا ولایت د زرمت(زرملې) په اولسوالۍ کې هم مېشته د ي. د لغمان ولایت اوریا خیــل د لغمان ولایت په مرکز مهترلام او د غه ولایت د قر غیو په او لسوالۍ کې استوګنه لري چې د ۱۳۶ـ لمریز کال د هغې سر شمېرنې له مخې چې د مرکزي ا حصا ئیې له خوا تر سره شوې وه د لغمان په ولایت کې د د وی شمېر ۱۲۱۸۸ تنه ښود ل شوی د ی چې ښایې په د غه و لایت کې او س د د وی شمیر د وه چند ه وي.همد اراز یو شمېر اوریا خیل د کابل و لایت د قره باغ په اولسوالۍ کې هم مېشته د ي.

اوریا خیل میلمه پالو نکي، زړور، غیرتي او په خپلواکۍ مین خلک د ي. د روسي تیري کوونکو په وړانــد ې یې د غیرت او مېړنتوب کارنامې ز موږ د ویاړلي هېواد ګران افغانستان د تاریخ ځلاند ه بابو نه د ي.

18 الکوزي

الکوزي د پښتنو یوه تا ریخي او لر غونې قبیله د ه چې په زړو او پخو انیو تاریخي یو ناني متو نو کـــې د د وی سیمه د اراکو زیا په نامه سره یاد یږي چې د الکوزي د نامه سره یې ور ته والی د امکان نه لیرې خبره نـــه د ه.پـــه پښتو، فارسي، اردو او انګر یزي تا ریخي کتا بو نولکه: تا ریخ حیات ا فغاني، تواریخ خو رشید جهان، پښتانه د تا ریـــخ

په رڼاکې، د پښتنو تاریخ، صولت ا فغاني، د سر او لف کیرو د پټان او د بلیو د پټان په ډکشنرۍ او په تیره بیا د پښتنو په شجرو کې الکوزي سرېښي پښتانه ګڼل شوي د ي چې د زیرک زوی او د ابد ال لمسی د ی او پوپل، بارک، اڅـــک او مو سی یې ورونه د ي چې بیا الکوزي په ډېرو نورو ښا خو نو او څا نګو ویشل شوي د ي چې مشهور ښا خو نه یې په لا ند ې ډول د ي :

صفوزي، شکر زي، اپل یا اپو زي، سر کا ښي، زکوزي، میلازي، یعقوب زي، د ولتزي، ابراهیمزي، مـــو ســـی زي، عمر زي، خانخیل، اکا خیل، سید خیل، پروټ، زنګي، بو ستان زي، نسوزي، پـــانیزي، کـــو ټـــي زي، خـــالوزي، باروزي، نکروزي، بیان زي، فیرو زي، جیلاني زي، خد اید د خیل، راموزي، اولالګي خیل.

18.1 الکوزو ولایتونه

الکوزي د افغانستان په لا ند نیو ولایتو نو کې مېشته د ي:

1. د کند هار په ولایت کې: د الکو زیو د قبیلي خلک د کند هار ولایت په مرکز، د ار غند اب، خاکریز، ار غســـتان، معروف، میوند او پنجو ایي په او لسو الیو کې مېشته د ي چې د ۱۳٦۔ کال د مرکزي اد ارې د سر شـــمېرنې لـــه مخې په کند هار کې د د وی مجمو عي شمېر د ۸۔۔۔ زرو تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوی وو چې ښا یي اوس یې شمېر د وه چند ه وي۔
2. د اروزګان په ولایت کې: د ارز ګان د و لایت الکوزي د اوروزګان په مرکز تیرین کوټ، د د هراود په ولسوالۍ او د هغه و لایت په ځینو نورو ولسو الیو کې مېشته د ي چې مجمو عي شمېر یې په د غه ولایت کـــې د پنځـــه زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوید ي۔
3. د زابل په ولایت کې: د زابل ولایت الکوزه ولایت د میزان، ترنک او جلد ک په اولسوالیو کې استوګنه لري چې شمېر یې په نو موړ ي ولایت کې د شلو زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شوید ي۔
4. د هلمند په ولایت کې: د هلمند ولایت الکو زي د د غه ولایت په مرکز لشکر ګاه او د ناد علي، بغران، زمینـــد اور او ګر شک او نو زاد په او لسوالیو کې مېشته د ي چې مجمو عي شمېر یې په نو مو ړ ي ولایت کې د ٤۔۔۔ تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوی د ی۔
5. د فراه په ولایت کې: د فراه ولایت په بیلا بیلو ولسوالیوکې هم الکوزي شته چې شمېر یې د ۷۔۔ تنو پـــه شـــا او خو ا کې ښو د ل شوی د ی۔

6. د هرات په ولایت کې: د هرات ولا یت الکوزي د د غه ولایت د انجیل، ګذرې، پښتون زر غون، اوبې، کرخ، زنده جان، اد رسکن، کهسان او یو شمېر نو رو ولسوالیو کې مېشته د ي. په د غه و لایت کې د الکو زیو ټول شمېر د سلو زرو تنو په شا اوخواکې ښود ل شوید ي.

7. د باد غیس په ولایت کې: یو شمېر الکوزي د با د غیس ولایت په بیلا بیلو ولسوالیو په تېره بیـــا د مرغــاب او غور ماچ په ولسوالیو کې هم میشته د ي. د کو نړ په ولایت کې:

په پور تنیو ولایتونو سر بېره یو شمېر الکوزي په فاریاب، جو زجان، سرپل، کند ز او کا بل کې هم مېشـــته د ي.

8. د کو نړ په ولایت کې د الکو زیو یو ه څانګه چې د سر کا ڼیو په نامه سره یاد ېږي د د غه ولایت د سر کـــا ڼیو په اولسوالۍ کې مېشته د ي چې د وی په اصل کې د ځینو عو املو له کبله ډېر پخوا له کنــد هـا ره د ې سیمې ته را لېږد ید لي او د لته مېشته شوي د ي چې شمېر یې د شلو زرو تنو په شـا او خــواکې ښــود ل شوید ي چې زیاتره خلک یې د کرنې او سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي او د چارتراشو سود اګــري هــم کوي.

9. په سهیلي پښتونخواکې: د سهیلي پښتونخوا په تېره بیا په کوټه، چمن او د بلو چستان پــه ځینــو نــورو سېمو کې هم الکوزي استوګنه لري.

10. په پښتونخو ا کې: پرد ې سر بېره د پښتونخوا د د و ابې په سېمه کې او د پېښور په شاوخوا کې هـــم یـــو شمیر الکوزي استوګنه لري.

11. په پاکستان کې: د پاکستان د راولپنډۍ د چهچه نومي سېمه کې هم ډېر شمېر الکوزي مېشته د ي چې د سر کا ڼیو په نامه یوه سېمه کې د الکو زیو د نسوزي ښاخ خلک مېشته د ي.

12. په جنو بي هند وستان کې: د الکوزیو یو شمېر د جنوبي هند وستان د د کن او حید ر اباد په سېمه کې هـــم مېشته د ي، خو له بد ه مر غه ځېنو یې خپله خو ږه ژبه پښتو له لاسه ور کړې او په هند ي ژبه ګړېږي.

18.2 ښاغلی خلک

الکوزي زړور، غير تي او ميلمه پاله خلک د ي.په علـم او پــو هــي ميــن د ي.د وی د روس د اســتعماري او ښکيلاکګرو ځو ا کو نو پر خلاف د خپل هېواد د خپلواکۍ له پا ره ښې توري وهلي د ي.

د الکوزيو په تا ريخي کسانو کې د د غو لاند نيو کسا نو نو مو نه ا خيستلی شو چې ز مو ږ د هيواد په تاريــــخ کې مشهور د ي:

1. عبد الغني خان چې د الکو زيو د زيرازي له څانګې و او د مير ا فغا ن په نامه ياد يد ه
2. د هرات والي يار محمد خان زين الد وله چې د الکوزيو د نسوزي څا نګې نه و او يو ډير با تد بيره شخصــــيت تير شوی د ی
3. د افغانستان د ستر ټولو اک اعليحضر ت احمد شاه بابا مور زر غونه انا چې د الکو ز يو د نسو زي ښاخ پــورې يې اړه د رلود ه
4. مولوي محمد سرور خان و اصف د لو مړني مشر وطه غو ښتو نکو د ټو لنې مشر چې په اصل کې د کند هار د ارغستان د ولسوالۍو او بياور وسته زند اني شو او د کا بل په شير پور کې د خپل ورور سعد اللهــ خــان او د خپل پلار د اکا د زوی عبد القيوم خان سره يو ځای اعد ا م شو
5. بابا عبد العزيز خان الکوزی د مشروطيت د د ويم غو رځنګ غړی و.

19 علي زئي

که چيري د اليز يو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څيړو نو د وی د سړ بني پښتانه او د د رانيو د پنجپای په ښا خ پورې اړه لري چې نورزي، ساکزي، اد وزي او ماکو يې ورونه قبيلي د ي.

ډيټې محمد حيات خان د تاريخ حيات ا فغا ني په کتاب کې چې ۱۴۳ کلو نه د مخه يې کښلی د ی د اليزيو پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" اليزي د کند هار په ز ميند اور کې اوسيري.د د وی د ود او د ستور د الکوزيو په څير د ی.د اليزيو او الکوزو تر مينځ پو له د هلمند سين د ی.د د وی سيمه هم د الکو ز يو سېمې ته ورته والی لري، خــو د الکــو

زیو زیا تره سېمه د رود ونو په اوبو او د الیزیو سېمه په کاریزو نو خړ و بیږي."

الیزي(علیزي) زیاتره د کر ني او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي او خورا غښتلي، غیر تي، میلمه پا لو نکي او د هیواد په خپلواکۍ مین خلک د ي.د افغان-انګریز سره د خپلواکۍ په جګړه کې یې د میړانې او غیرت کار نامې ښـــود لي او د روسي و حشي یر غلګرو سره په مېړ انه جنګید لي د ي.

په او سني وخت کې الیزي په لا ند نیو سیمو کې مېشته د ي:

1. د هلمند په و لایت کې: د هلمند ولایت الیزي د د غه و لایت د ناد علـــي، کجکـــي، بغـــران، موســـی کلا، ګرمسیر او نو زاد په ولسوالیو کې مېشته د ي.

2. د کند هار په ولایت کې: د کند هار ولایت الیزي د کند هار ولایت په مرکزاو د د امان، میوند ، ار غند اب، معروف او ژیړي په ولسوالیو کې مېشته د ي.

3. د ارزګان په ولایت کې: د ارزګان ولایت الیزي د د غه ولایت په مرکز ترین کوټ او د هراود ، ګزاب او شهر ستان په ولسوالیو کې استوګنه لري.

4. د فراه په ولایت کې: د فر اه و لایت الیزي د نو موړي و لایت په مرکز او د با لا بلوک په او لسوالۍ کې مېشته د ي.

5. د هرات په ولایت کې: د هرات د ولایت الیزي د انجیل، ګذرې، کشک، غوریان، زنـــد ه جـــان، کهســـان، پښتون زر غون، اد رسکن او شین ډنډ په ولسوالیو کې مېشته د ي.

6. د با غیس په ولایت کې: د باد غیس و لایت البزي د نو موړي ولایت د مر غاب او غور ما چ ولســـوالیو په بېلا بېلو کلیو او با نډو کې مېشته د ي.

پر پورتنیو ولایتونو سر بیره یو شمیر الیزي په فاریاب، جوزجان، سرپل، بلخ او کند ز په و لایتو نوکې هـــم استوګنه لري .

7. په پښتونخواکې: یوشمیر الیزي د پښتونخوا د ټانک او د یر ه اسما عیل خان په سیمه کې استوګنه لري

8. په پاکستان کې: په پاکستان کې الیزي د پنجاب ایالت د راولپنډۍ په اسلامګړ کې چې د حسن ابد ال ختیز

لوري ته پرته د ه او همد اراز په ملتان کې استوګنه لري۔

د تاریخ حیات افغاني په قول د اسلام ګړ د سیمي د الیزیو د قبیلي مشر محمد شر یف خان و چې د رئیــس بــر هان په نامه سره هم یا د ید ه چې په نو موړي سیمه کې څو کلي یې د جا ګیر په تو ګه تر لاسه کړي وواو د د ه په زامنو کې شیر د ل خان، پر د ل خان، سرورخان او حسین خان مشهور کسان تیر شوید ي۔همد اراز د راولپنډۍ د چهچــه پــه سیمه کې هم ګڼ شمیر الیزي استوګنه لري۔

په ملتان کې د الیزیو د قبیلي نه نواب فو جد ار خان یو مشهور نواب تیر شوی د ی۔ همد اراز د د ه نیکــه خــد ایار خان او یو شمیر نور الیزي مشران لکه عاشق محمد خان، محمد خان او غلام حسن خان الیزی نامتو خلک تیر شوید ي.

9. په ایران کې: یوشمیرالیزي د ایران په ختیزه برخه کې د قاین په سیمه کې چې د افغانستان پولي ته نږد ې د ی هم استوګنه لري۔

10. د هند وستان په د کن کې: د هند وستان په جنوب په تیره بیا په اند را پراد یش کې هم یو شمیر الیــزي استوګنه لري۔

د روسیي د نامتو اتنو ګرافر ستا نیشفسکي په حواله په ټول افغانستان کې د شلمې عیسوي پېړۍ په نیمایي کې د د وی مجمو عي شمیر ۳۔ زره تنه ښود ل شوی د ی۔

20 اند ړ

که چیرې د اند ړو د نسب شجره په غور سره و څیړو نو څر ګند ه به شي چې د وی په اصل کې غلجي پښتانه د ي۔اند ړ د موسی زوی، د ابراهیم لمسی او د غلجي کړ وسی د ی۔ د شجرو له مخې یې تر ه کی او سهاک ورونه ګڼــل کیږي [8,9]۔

د اند ړو شمال ته د غزني مرکز، جنوب ته یې د تر ه کو او سلیمان خیلو قبیله، ختیز ته یي زرمت چې زرملــه یې هم بولي، لو ید یز ته یې د هزاره وو قوم او په ضمن کې د کره باغ سیمې سره پو له لري۔

---

8 تاریخ حیات ا فغاني، پښتو ژ باړه، ۱۳۸۶-۲_۷کال چاپ، د انش خپر ند و یه ټو لنه، پېښور

9 پښتني قبیلي، لطیف یاد ، ۱۳۸۵، د د انش خپر ند ویه ټو لنه، پیښور

د اند ړو د قبيلې ښاخو نه په لاندې ډول د ي: بازيد خيل، جلال زي اولکڼ خيل چې با زيد خيل بيا په خو اجــه خيلو، مر جا ن خيلو، پير خيلو، مو سی خيلو او ابر ا هيم زيو، جلال زي په خا ني خيلو، الله يار خيلو او مصري خيلــو او لکڼ خيل د پو مي خيلو او بشال خيلو په څا نګو ويشل شوي د ي.

د ا ند ړو د قبيلې خلک زياتره په غزني، پکتيا، زابل، پکتيکا، بغلان ميد ان او کا بل کې مېشته د ي چې په لا نــد ې تو ګه د ر پيژ ند ل کيږي:

1. د غزني په و لايت کې: اند ړ د غزني ولايت د اند ړو، جغتو، شلګر، جامراد ، د ه يک او زنه خــان پــه ولسواليو او سيموکې مېشته د ي چې په نو موړي و لايت کې د د وی مجمو عي شمير ۲ـ زرو تنو ته ر سيږي.

2. د پکتيا په ولا يت کې: اند ړ د پکتيا ولايت په مرکز ګر د يز، زرمت او څمکنيو په ولسو اليو کې ميشته د ي چې په نو موړي ولايت کې يې ټول شمير د ۵ـ زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.

3. د پکتيکا په ولايت کې: د پکتيکا ولايت اند ړ په شرنه او ميټا خان کې استوګنه لري چې مجمو عي شمېر يې په د غه ولايت کې د ۲ـ زرو تنو په شا او خو اکې ښود ل شوی د ی.

4. د زابل په ولا يت کې: د زابل ولايت اند ړ د د غه ولايت د شا ه جوی په ولسوالۍ کې استوګنه لري چــې مشهور کلي يې عبد الرؤف کلا، د اند ړو کو ټي، د اند ړو کلی او سرور کلا نو ميږي.د اسي ويل کيږي چې د وی د غزني ولايت د شلګر ولسوالۍ نه د ې سيمې ته ليږ د يد لي او د لته ميشته شوي د ي. همــد اراز د زابل ولا يت د د ای چو پان په ولسوالۍ کې هم د اټوالو په نامه د اند ړو يو ښاخ اســتوګنه لــري چې شمير يې د ۲ـ زرو تنو په شا او وا کې ښود ل شو ي د ي

5. د بغلان په ولايت کې: د بغلان ولايت اند ړ د د غه ولايت د نهرين په ولسوالۍ کې ميشته د ي او د انــــد ړو د لکڼ خيلو د ښا خ پورې اړه لري.

6. د کابل په ولايت کې: د کابل ولايت اند ړ د چهارد هي ولسوالۍ د کلای بها د ر خان په کلي کې اســـتوګنه لري چې شمېر يې ۵ـ تنو ته رسيږي.

اند ړ ډير ميلمه پال، غيرتي او د هيواد سره مينه د د وی په ښتني خته کې اخښل شوې د ه. د ا نګرېز انو سره د افغانستان د خلکو په د ري ګو نو جګړو کې د د وی ونډه د رنه د ه,د بيلګې په توګه د ۱۸۷۹ ميلا دي کال د د ســامبر د

میاشتې په عمو مي پا څون کې اند ړ د ملا د ین محمد اند ړ په مشرۍ چې په ملا مشک عا لم سره یې شهرت د رلـــود او همد اراز د گل محمد خان اند ړ په مشرۍ چې یوملي شخصیت و په غزني کې یې په انگرېزانو څمکه تبۍ و گر ځوله او د یو ملي ځواک په تو گه یې د انگر یزانو په وړاند ې سره یو مو ټی او د ښمن ته یې خوله ما توونکي گـــو زارونـــه ورکړل.

د روسي ښکیلاکگرو په و ړاند ې هم اند ړو ډېرې سر ښند نې کړي د ي او د افغاني غیرت او تورې پـــه زور یې روسي غلیمانو ته هم غاښ ما توونکي ځو ابو نه ور کړي د ي.

21 اورکزي

اورکزي د پښتنو یوه نا متو قبیله د ه چې ز مو ږ پښت پو ها ن (نسب پیژ ند و نکي) یې د کر لاڼي پښـــتنو د ټولنیز گروپ نه شمیري.

د او رکزیو د قبیلي زیا تره خلک د اورکزیو په ایجنسۍ او یو شمیر یې په کو رمه ایجنسۍ کې استوگنه لري. چې مرکز یې د هنگو ښارد ی. او رکزي د کو هاټ په شمال لوید یځ، د سپین غره په ختیز او د تیراه په جنوب کې پراته د ی. شمال ته یې د اپرید و قبیله، شمال لوید یز ته یې پړه څمکني، لوید یځ ته یې توري، جنوب ته یې بنگښ او ختیز خو ا ته هم د اپر ید و اوبنگښو سره پوله لري.

د او رکز یو د ایجنسۍ مجمو عي نفوس ٤٥___ تنه د ی چې په او رکزیو سر بیره نور پښتا نه هم یکې اوســـي لکه: علي خیل، میشتي خیل، ملا خیل او شیخان خیل.

اور کزي په لا ند نیو مشهورو ښا خو نو با ند ې ویشل شوي د ي چې بیا هر یو ښاخ یې په نورو ځا نگو با نـــد ې ویشل شوید ي. د د غو مشهورو ښا خو نو او ځا نگو نو مو نه په لاند ې ډول راوړل کیږي:

1. اسماعیل زي: چې د ا ښاخ په ر ابیا خیلو، ابا خیلو، مامازي، بهریم خیلو، خاد ي زي، عیسي خیلو او ساد ا خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.

2. موسي زي: چې په لنډي زي، علي زي او خواجه خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.

3. لشکر زي: چې په علي شیر زیو او ما مو زیو باند ې ویشل شوي د ي.

4. د و لت زي: چې په فيروز خيلو، اتمان خيلو او بيزو تي با ند ې ويشل شويد ي.

5. محمد خيل: چې په بر محمد خيلو، عبد العزيز خيلو، ما ني خيلو او سه پاى با ند ې ويشل شويد ي.

6. ستوري خيل يا علي زي: چې په باړه ستوري خيلو او تيراه ستوري خيلو با ند ې ويشل شوي د ي.

په د وى کې ځيني ښا خو نه شيعه مذ هبه او ځيني يې هم سني مذ هبه د ي. د د ې نه پر ته د د وى تر مينځ يــو بل ډول قبيلوي ويش هم مو جود د ى چې سمل گو ند او گا ړي گو ند يې بو لي چې د د غې قبيلې ځيني خلک په سمل او ځيني په گاړه پوري اړه لري.

تا ريخ حيات ا فغاني د او ر کز يو په باب ليکي: " د اسي ويل کيږي چې د بنگښنو نه د مخه په کو ها ټ بـا نـد ې اور کز يو واک د رلود او تقر يبا پنځه سوه کلونه د مخه بنگښنو د اورکز يو نه د کو هاټ سيمه ونيوله چــې د د غــې سيمې د نيولو له پا ره د د وى تر مينځ خو نړۍ جگړې وشوې او د يوه افسا نوي روايت له مخې د د وى تر مينځ د غه شخړه او لا نجه د (د اى) په نامه يوه تن اواره کړه، په د ې تو گه چې يو ځل د بنگښنو او اورکز يــو ملکـان د ســيمو د ويش له پاره په د رسمند کې سره را غو نډ شوي وو او هرې يوې غاړې غو ښتل چې زر خيزې سيمې تر لاسه کــړي، له همد ې کبله د د وى تر مينځ سو له ونه شوه او نږد ې و چې د د وى تر مينځ بيا جگړه ونښلي، په د غه وخت کې د اى نو مى چې پر اس سپور و له ليرې را ښکاره شو. د د ې له پاره چې بنگښ او اورکزي د واړه له جنگ جگړو نه په تنگ راغلي وو نو د وى په د ې خبرې با ند ې سره اتفاق و کړ چې د غه د اى نو مى سپور کله چې د وى ته نږد ې راشي نو د وى به ورته د بنگښنو او اور کز يو تر مينځ د سيمو د ويش سؤال مطرح کړي او هر څه پرېکړه چې د ه وکړه نــو د واړو غاړو ته به د منلو وړ وي. په د غه وخت کې نو موړى سپور راورسيد او د واړو خــواوو د د غــې شـخړ ې د اوارولو له پا ره له د ه سره خبرې وکړې، هغه په د اسي حال کې چې هما غسي پر اس سپور و په پښتو ژبه يــي د غــه بيت ووايه:

د اى خو د اسي وايي.....چې سمه د بنگښ، غر د اورکزي

ويل کيږي چې له هماغه ورځې وروسته د د اى ويش عملي شو او تر اوسه هم د چلند وړ د ى".[10]

اورکزي په غر نۍ سيمه کې ژوند کوي چې د وبې يي معتد ل او ژمى يې خورا سـوړ د ى، پــه تيــره بيــا د مرغومي، سلواغې او کب په ميا شتوکې چې د جنوري، فبروري او مارچ د ميا شتو سره سمون خوري. د د وى زيا تره خلک د کرنې په چارو او لږ شمير خلک يې په پووند ه ډول ژوند کوي. د ځمکو لږه برخــه يــي پــه روانــو او بــو

10 تاريخ حيات افغاني، د ډپټي محمد حيات خان

خړوبيږي، خو د ځمکو ډيره برخه يې وچوبه (للمي) د ي، مګر ډيرې زرخيزې د ي، ان چې د وه فصله حا صـــلات ور کوي۔د وی په خپلو ځمکو کې وريجي، غنم، جوار، اوربشي، لو بيا، کد و ان، ټيپر او د ار چيني کـــري چـــې د د وی د سيمي خوراکي پيد اوار د د وی اړتياوې پوره کو لای شي۔

د اورکزيو ايجنسي د سمند ر نه تر ۷ــ فو ټو پورې لوړوالی لري او ټوله ر قبه يې ۱۸ــ کيلو متره ښــــو د ل شوې د ه۔

مشهور سيند ونه يې تاجلي، خرماني، د ماموزو رود ، ګند او، انګوري، تبي، کړمان، ابی د ری، مســـتوره او د خانکي توی سيند ونه د ي۔

د اورکزيو د ايجنسی هيڅ کوارټر هنګود ی او اصلي ښا ر يې د ره اد م خيل د ی۔اورکزي خپل با زارونه د ميله په نامه ياد وي چې د هغو نه يې لاند يني ميلې مشهورې د ي: ډبوري ميله، ميشتي ميله، فيروزخيل ميله، کا لايـــا ميلـــه، غلجو ميله، ساما ممو‌زي ميله، انجاني بازار، کد ه بازار او کوريز ميله۔ د اورکزيو ايجنسی د ليد و وړ ځا يونه، کلا يـــا، فيروز خيل سا ما نه، ډوبری، کول او بد ن د ي۔

د او رکز يو د ايجنسی سر بيره يو شمير او رکزي او د هغو جملي نه مسوزي او نيمايي لښکرزي د کورمې په ايجنسی کې هم استوګنه لري۔د پاکستان په نورو ښارونو لکه کراچی، راولپنډی، اسلام اباد او لاهور کې هم يو شمير او رکزي ميشته د ي۔ په بيښور کې هم زيات شمير اورکزي استوګنه لري۔

اورکزي غير تمن، جنګيالي، ميلمه پالو نکي او په پښتنولی ټينګ خلک د ي۔ د وی د انګريزانو سره پـــه هغـــه وخت کې چې د هند نيمه وچه د د وی تر استعماري واک لاند ې وه په ډيره ميړانه جنګيد لي د ي او د اسي ويل کيـــږي چې د وی په هغه وخت کې ۲۸ــ زره تنه وسله وال ځو انان د رلود ل۔

د اورکزيو په ټو لو ځانګو کې د ولتزي او مسوزي په شمير کې زيات د ي۔د اورکزيو مجمو عي شـــمير د ۳ــ زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی چې له هغې جملې نه ٦۔ زره تنه يې د کورمې په ايجنسی او پـــا تـــې يـــې د اورکز يو په ايجنسی کې مېشته د ي

21.1 اورکزي په هند وستان کې

اورکزيو په هند وستان کې د اتلسمې پيړی په لو مړی نيمايي کې د د غه هيواد په مد هيا پراد يـــش کـــې چـــې مرکز يې د بهو پال ښارد ی يو لوی پښتني رياست جوړ کړ چې بنسټ ايښود ونکی اورکزی پښتون نـــواب د وســـت

محمد خان د ی.نو موړي د د غه پښتني رياست بنسټ په ۱۷۲۳ زيږد يز کال کې په بهو پال کې کيښود.نــومړی د هنــد وستان د مغو لي واکمن عالمگير اورنگ زيب د زوی سلطان بهاد رشاه په زمانه کې له تيراه نه چې په هغه و خت کــې د افغانستان د خاورې برخه وه هند وستان ته راغلی و.په بهو پال کې تر د وست محمد خان نه وروسته د اورکزيو پښتنو د پاتو نوابانو نو مو نه په لاند ې ډول د ي:

نواب سلطان محمد خان، نواب يار محمد خان، نواب فيض محمد خان، نواب حيات محمد خان، نواب غوث محمــد خان، نواب جها نگير محمد خان، نواب نظير محمد خان، نواب شاه جهان بيگماونواب سلطان جهان بيگم.

د بهوپال پښتني نوابانو د بهو پال د ښار په ود انولوکې ډيرې هلې ځلې کړي د ي چې د ســتا ينــي وړ د ي.د د وی د نو ابيو په وخت کې ډير جو ماتونه، مد رسې، کتابتو نو نه، پلونه، رو غتونونه او نور ډېر عام المنفعه کــارونه تر سر ه شوي د ي.

22 اورمړ

د پښتني شجرو پر بنسټ اورمړ سړ بني پښتانه د ي چې د جنو بي و زير ستان په کانيگروم، د پيښور په شــا اوخوا او د افغانستان د لو گر په و لايت کې مېشته د ي.د اورمړ اصلي نوم عمر د ين و چې وروسته د اورمړ پــه نــامه مشهور شوی د ی.(۱)پښتني توکم پو هانواورمړ د شر خبون زوی او د سړبن لمسی گڼلی د ی.

د تاريخ حيات ا فغا ني مؤ لف ډپټي محمد حيات خان د اورمړو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" جوته د ه چې د اور مړ پلار امر د ين د شر خبون له پنځو زامنو په جمله کې تر ټو لو کو چنی و.د ه يو زوی د رلود چې اورمړ نو ميد ه او قبيله يې هم د د ه په نامه نو مول شوې د ه او تر اوسه هم په همد ې نامه سره ياد ېږي.د اسي ويل کيږي چې اورمــړ شل زامن د ر لود ل او هر ځوی يې چې چيرته پيد ا شوی د ی د هما غه ځا ی نوم يې پرې ايښی د ی او يوه منظو مـــه چې حضرت ميا عمر څمکني(رح) ويلي نو په هغې کې هم اورمړ ته شل زامن منسوب شوي د ي، په د ې ډول: سنگتوی، منتوی، مشکور، شکتوی، زيق، مشوی، جلو يان، کانيگروم، حوان، کو نيخ، خصيران، رنگ، د لجا، ملاڼي، ســيد انــي خان، د و توي، سين، خليل و بورکي." [11]

نوموړی مؤرخ د د وی د استوگني سيمي مور ته د اسي معر في کوي:" د اورمړو د استو گني سېمه د سليمان د غره هغه برخه د ه چې اوس پکې د وزير واو مسيد و قبيلي استوگنه لري.د کا نيگروم ښار چې د وزيرو او مسيد و د

11 حيات افغاني، پښتو ژباړه، ۱۸.مخ

بد ر په سيمه کې پروت د ی د اورمړو له خوا جوړ شوی د ی چې اوس هم د اورمړو پنځه بنا خونه په کا ڼيګروم کـــې په د ې ډول او سيږي: خيکني شپيته کوره، خرم چاني څلويښت کوره، ملا تا ني شپيته کوره، بيکسي د وه سوه کـــوره او جراڼي شل کوره چې ټول د ۳۸ـ يا ٤ـ کو رنيو تر مينځ په خپل پخوا ني ټاټوبي کې استوګنه لري. "[12]

د کانيګروم اورمړ په خپلو مينځو کې په اورمړي ژبې ږغيږي چې بر ګستا، بورکي او بر کي يې هم بولي چې د پښتو، هند ي او پارسي ژبې لغوي جوړښتونه پکې شته، خو هغو اورمړو چې خپله ژبه يې ساتلي د ه د د وی په ژبه کې له څيړنو د اسي معلوميږي چې په مشکله کيد ای شي هغه د پښتو ژبې يو د ايليکټ(لهجه) وګڼل شي ځکه چې د د غې ژبې فو نو لو جي، مور فو لوجي، سين تا کسيس، ليکسيالوجي او نور ې ژ بنې ځا نګړ تياوې د ا جو توي چې د د وی ژبه لرغوني او د ختيزو اريايي لهجو ځيني شميرله کيږي او د اريايي ژبو په کو رنۍ کې شا مله د ه.[13]

په اوسني وخت کې د اورمړو د استو ګني ځايونه د اد ي:

1. د جنوبي وزيرستان په کا ڼيګروم کې چې د ۱۹۹۲ زيږد يز کال د سر شميرنې له مخې يې شمير ۳ـــ تنه ښود ل شوی د ی.

2. د پيښور د جنوب ختيز په لس کيلو متری کې د اورمړو د رې کلي شته چې د برو اورمړو، ښکتني اور مړو او منځني اور مړو په امه ياد يږي.

3. په جنوبي وزير ستان او پيښور سر بيره يو شمير اورمړ د پښتونخوا په کورمې ايجنسی، کهرک، اورکزيـــو ايجنسی او سوات کې هم ميشته د ي، خو په د غو ياد و شوو سيمو کې د وی شمير خورا لږ د ی.

4. د افغانستان د لو ګر په ولايت کې: د تاريخ حيات افغاني د مؤ لف ډيپټي محمد حيات خان پـــه حـــواله د د وی يـــو شمير ٦ـ کلونه د مخه د وزيرو قبيلي د غلبې په وجه او هم د کاختی(قحطی) په سبب د جنو بي وزير ستان نه د لو ګر د برکي برک سيمي ته وليږد يد ل.د افغانستان د علو مو اکيډيمی د ژبو او اد بيا تو د انستيوت د غړي ښاغلي د کتو ر خليل الله اورمړ په قول چې خپله هم يو ژبپوه د ی ماته يې په په ۱۳٦۹المريز کال کې د لو ګـــر د اورمړو په اړوند وويل چې د لوګر اورمړ د عبد الصمد خان، نورالله او تقي په کليو کې استوګنه لري او په هغه وخت کې يې ما ته په نو موړي ولايت کې د اور مړو مجمو عي شمير د ٤ـ او ٥ـ تنو تر مينځ و ښـــود ، چـــې ښايي اوس به د د وی په شمير کې ډيروالی راغلی وي.

---

12 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد رشاه ظفر کاکا خيل ليکنه، ۱۲۸۳ مخ

13 د افغانستان ژبې او تو کمو نه، سر محقق د وست شينواری، ۱٦۸-۱٦۹ مخونه

5. د هند وستان د پنجاب ايا لت د جلند رهر په ښار کې هم ډېر لږ شمير اورمړ شته.

اورمړ غيرتي، ميلمه پالونکي او په ملگرتيا کې تکړه خلک د ي.

د روښاني غورځنگ بنسټ ايښود ونکی او د خيرالبيان او حالنا مې مؤ لف حضرت بايزيد انصاري چې په پير رو ښان عليه الر حمته ۱۵۲۵-۱۵۸۵زيږد يز مشهورو او د مغو لو پر خلاف يې د وياړه ډکې مبا رزې کړي د ي اورمـــړ پښتون و.

د وزير ستان په اور مړو کې د غه لاند يني اورمړ نا متو کسان د ي: جنرال وحيد علي بورکی، سکند ر افضـــل خان د البورکي قو مي مو منټ مشر، ملک عبد الرؤف بورکی په کانيگروم کې د بورکي قوم مشر، ملک محمـــد قريـــب خان بو رکی او ستر جنرال فاروق احمد خان.

همد اراز د افغانستان د لو گر د اورمړو له جملې نه ښا غلی د کتورخليل الله اورمړ نه يا د ونه کوم چــې د افغــا نستا ن د علو مو اکډمی علمي غړی او محقق د ی چې په پښتو او اورمړي ژبو کې څېړ نې کوي.

23 بابړ

که چيري د بابړو د قبيلي د نسب شجره په غور سره وڅيړو، نو جو ته به شي چې د وی په اصل کې سړ بني پښتا نه او د شير ا ني‌و د قبيلي يوه څا نگه د ه. د وی وروسته د شيړ انيو نه بيل شوي او او لا د ې يې ځا نته بيل نـــوم غوره کړی د ی او نن ورځ د يوې جلا قبيلې په تو گه ژوند کوي.

د تاريخ حيات افغاني د شجرې پر بنسټ بابړ د ود م ځوی، د شيرانې لمسی، د شر خبون کړوسی او د ســـړبن کود ی د ی. همد اراز بابړ د انجر او سنجر په نامه د وه زامن د رلود ل چې سنجر بيا د مسعود خيلو، اسما عيل خيلـــو، ابراهيم خيلو، يعقوب خيلو او غو ريا خيلو په څا نگو با ند ې ويشل شوي د ي.

د با بړو د استو گنې اصلي ځای د سليمان غر گڼل شوی د ی چې وروسته د شمير د ډير والي او يا هم ښا يــې د نورو عو املو له کبله له خپل اصلي ټا ټو بي نه خواره و اره شوي او په نورو ځا يو نو کې مېشته شوي وي.

ويل کيږي چې د با بړو د قبيلې خلک د پخوانی زمانو ر اهيسي د تجارت او سو د اگرۍ د کارونو سره ډيـــره ليوالتيا د رلود ه او د د ې قبيلې خلکو د هند وستان او د منځنۍ اسيا (بخارا او سمر قند) تـــر مينـــځ د بيلا بيلوســـود

اګریزو مالونو لکه پو ستینونونو، اینجې او قیمتي وریښمینو ټو کرانو سو د اګرې کوله او د وی پــه خپلــو ســو د ا ګرېزو د ند و کې، ریښتوني، ایماند اره، حلیم او د ښه چلند خا وند ان وو، ان تر د ې چې انګریزي نا متو مــؤرخ او د کابل د سلطنت بیان مؤلف مونټ سټوارټ الفنسټن هم د د ې خبرې سره موافق د ی چې د وی د سو د اګرۍ په چـــارو کې ډېر ماهر وو. همد اراز د وی په اقتصاد ي پلان جوړونې او حسابي چارو کې د ومره مهــارت د رلــود او پــه د ې کارونو کې د ومره بر یالي وو چې د افغانستان د بنسټ ایښود ونکي لوی احمد شاه بابا په وخت کې نور محمد خان بابړ مستو في المما لک او ګل محمد خان بابړ ته د امین الملک(لوی خزانه د ار) مهمې د ند ې سپارل شوې وې.

په او سني وخت کې بابړ په لاند نیو ځا یو نو کې مېشته د ي:

1. په کند هار کې: په کند هار کې بابړ د د غه ښار د بابړو په کوڅې، د پنجوایي په ولسوالۍ او د کند هار د ارغنــد اب په سوزني نو مي سیمه کې ژوند کوي چې په د غه ولایت کې د بابړو مجمو عي شمیر د ۲. زرو تنو په شـــا او خواکې ښود ل شوی د ی.اروابناد سترعلا مه پو هاند رشاد بابا(۱۹۲۱-۲-۵ میلاد ي) چې ټــول پښـــتانه پــرې ویاړي او پښتو ژبې، اد ب، تاریخ او فر هنګ ته یې د ستا یني او قد ر وړ خد متو نه کړي د ي اوما د د ې مقالې لیکوال هم د هغوی د ارزښتناکو علمي لارښوونو نه ډېره ډېره ګټه او چته کړې د ه هم بابړ پښتون و چې د کند هار ښار د بابړو په کو څه کې یې د ې نړۍ ته ستر ګې پرانبستلې وې.

2. په ننګر هار کې: د ننګر هار ولایت د جلال اباد ښار لوید یز خواته د بابړ یانو یوه لو یه محله شته چې د علـــي خیلو سره په ګا ونډ کې د ه.

3. د جوزجان په ولایت کې: یو شمیر بابړ د جوزجان په بیلا بیلو ولسوالیو او د هغې جملې نه د خواجه د وکــوه، اقچې، فیض اباد او خانقاه په ولسوالیو کې هم مېشته د ي. د شبر غان د ښار بابړ د د غه ښار په مرکـــز او همـــد اراز د د غه ښار ته څیرمه سیمو لکه شکرک، افغان تپه، شیر خیل، شوبي، خواجه د وکوه افغانیه او تــابین کــې ژوند کوي. په اوسني وخت کې د جوزجان د بابړو نه یو تن ګو هر خان بابړ د جوزجان ولایت د فیض ابـــاد د ولسوالۍ ولسوال د ی.

4. د فاریاب په ولایت کې: یو شمیر بابړ د فا ریاب ولایت د قیصار په ولسوالۍ کې هم میشته د ي.

5. د با د غیس په ولایت کې: بابړ د د غه ولایت د غورماچ او مرغاب په ولسوالیو کې استوګنه لري.

6. د بلخ په ولا یت کې: د بلخ په ولا یت کې مېشته بابړ د د غه ولایت د بلخ په ولسوالۍ کې استوګنه لري.

7. د کند ز په و لایت کې: یو شمیر با بړ د غه ولایت د د شت ارچي په ولسوالی کې هم مېشته د ي.

په پورتنیو ولایتو نو سر بیره یو شمیر بابړ په هیلمند ، لوګر او کو نړ کې هم مېشته د ي، خو د هغوی د د قیق شمیر په اړوند زما سره کوم معلو مات نشته.

د اسي تاریخي شواهد شته چې د د وی ۵_ کورنۍ کو چیاني او ۷_کورنۍ نیمه کو چیاني ژوند لري چې د د وی د لیږد مسیر اولاره د هرات د هریرود نه نیولې د باد غیس، فاریاب، جوزجان، بلخ او کند ز پورې د ي چې د کال په بیلا بیلو مو سمونو کې په نو موړو ځا یو نو کې خپلې کیږد ۍ د روي او خپل مالونه او رمې په ورشو ګانو کې څروي.

8. په سهیلي پښتونخواکې: د سهیلي پښتونخوا د مشهور لیکوال، مؤرخ او فولکلور پیژند ونکي پروفیسور سیال کاکړ په حواله یو شمیر بابړ په ژوب، کوټه او پښین کې هم مېشته د ي.

9. په پښتونخواکې: په پښتونخواکې د بابړو سیمه د میا خیلو سهیلي برخې ته پرته د ه چې لو ید یز لورته یې سختې غرنۍ سیمې پر تې د ي. اوس د وی د پښتونخوا د د یره اسماعیل خان په چو د هوان او د امان کې مېشته د ي. اوس د امان د تانک په نامه یاد ېږي چې د د یره اسما عیل خان یو د سټرکټ (ولسوالي) د ه. همد اراز په سیهره نومې سیمه کې هم چیرې چې شیراني اوسي بابړ مېشته د ي. یو شمیر بابړ په پیښور کې هم استوګنه لري چې انګریزي ژبپوه میجر را ورټي په د امان یا اوسني تانک کې د د وی مجمو عي شمیر د ۷_ کو رنیو په شا او خواکې ښود لی و چې ۷_ تنه جنګیالي ځوانان یې د رلو د ل.

10. په سند کې: د پروفیسور سیال کاکړ د اثر پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخواکې پر بنسټ یو شمیر بابړ د پاکستان هیواد د سند ایالت په ګړهي یاسین، سلطان کوټ او شکار پور کې هم مېشته د ي.

11. په هند وستان کې: لکه چې د مخه ورته اشاره وشوه بابړ و د سو د اګرۍ په چارو کې ډېر مهارت د رلود او د هند او منځنۍ ایشیا تر مینځ یې د سو د اګرۍ چارې پر مخ بیولې، چې د د غو با بړو د جملې نه یو شمیر په هند وستان کې مېشته شوي د ي چې د هند په مختلفو ایالتو نو لکه مهاراشټرا، اند هراپرد یش، مد هیا پراد یش او ګجرات کې مېشته د ي، خو له بد ه مر غه چې خپله خوږه پښتو یې له لاسه ورکړې د ه.

تاریخ حیات ا فغاني د بابړو د د ود او د ستور په اړوند لیکي:" هغه بابړ چې په افغانستان کې اوسي نو د ود ونه او رواجونه یې د هغو بابړو سره تو پیر لري چې د شیرانیو په ګا ونډ کې اوسي. هغه بابړ چې د شیرانیو په ګا ونډ کې

اوسي نو د هغوی رواجونه کښ مښ د شیرانهیو په ځیر د ي." [14,15,16,17]

24 بابي (بابياني)

زمورږ پښت پو هان (نسب پيژند ونکي) د بابي يا با بيانو قبيله د پښتنود غر غښت د ټـولنيز گـروپ پـورې تړي.

د پښتني شجرو له مخې بابي څلور زامن د رلود ل چې ميرزی، سرو، عزرائيل او کتـوزی نـو ميـد ل چـې ميرزی په شلو خيلو، يحيی زيو او حيد رزيو او کتوزي په ياسين زيو، اد ريس زيو او صايب زيو با نـد ې ويشـل شوي د ي. د تا ريخ حيات افغا ني په قول چې د مخزن افغاني نه يې روايت کړی د ی وايي چې بابي په پيل کې په خپلـو څلورو زا منو با ند ې د څلورو سپيڅلو او مقر بو پر ښتو (ملائکو) نومونه ايښي وو، چې نورو پښتنو هغـه ملامـت کړاو هغه هم د هغوی نو مو نه بد ل کړل، خو يوازې د عزرا ئيل نوم په خپل پخواني حالت تر او سه هم پاتي د ی.

بابيان په کند هار-کند ز، کلات نصير خان او د سهيلي پښتونخوا په بوري، چمن او د کوئيټې په شا بو نو مـــي کلي کې مېشته د ي.د پاکستان د سند ه ايالت په مرکز کر اچی کې هم يو شمير با بيان استوگنه لري. همـد اراز د هنـد و ستان د گجرات ايالت په جو ناگړه کې هم بابيان استوگنه لري او د 1747 ميلاد ي کال نه تر 1948ميلاد ي کا ل پوري بـا بيانو د جو ناگړه په سيمه کې يو پښتني ر ياست د رلود.

ډيټې حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې چې په اردو ژبه کښل شوی او وروسته په انگريزي او بيا په کابل کې په پښتو تر جمه او چاپ شوی د ی د بابي پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" بابيان په کنـد هـار او کلات نصير خان کې ډير با همته سو د اگران د ي او د خپل غوره سلوک اونرم چال چلند په و جه د ښه ژو ند ځښتـنان او اکثره يې شتمن د ي.همد اراز د د غې قبيلې خلک په ميړانه کې هم ښه شهرت لري".

د بابيانو د ستور کښ مښ نورو گاونډي پښتني قبيلو ته ورته د ی.

د روسي نا متو اتنو گر افر ستا نيشفسکي د اتنو گرا فيکو معلو ما تو پر بنسټ د شلمې پيړی په لو مړی نيمـا

---

14 مونټ ستوارټ الفنستن، د کابل سلطنت بيان، د وهم ټوک، ٦٢ مخ

15 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ١٢٧٦ مخ

16 تاريخ حيات افغاني، ٢٥٥ مخ

17 پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخواکې، د پروفيسور سيال کا کړ تاليف

يي کې د بابيانو شمير په افغانستان او سهيلي پښتونخواکې ۸۵ زره تنه ښود ل شوې د ی.بابيان ډير ښه شا عران، ليکو الان او هنر مند ان لري.په او سني وخت کې لطيف جان بابی د پښتو خوږ ژبی سند ر غاړی د ی. د هند وستان د جو نا ګړه د پچود د سيمي نواب او د هند ي، اردو او ګجراتي ژبو مشهور شاعر عما د الد ين خان بابي چې په رسوا مظلـــوم سره هم متخلص و د روان ۲_۸ ميلاد ي کال د اپريل په ۲٤ نيټه يې له د ې فا ني نړۍ نه ستر ګي پټې کړې. همـــد اراز د هند د سينما فلمي اد اکاره پروين بابي ۱۹٤۹-۲_۵ ميلاد ي هم بابي پښتنه او د جو نا ګړه د بابي پټانانو (پښتنو) پـــه کـــو رنۍ پورې يې اړه د ر لود ه.

24.1 د هند وستان د ګجر ات ايالت د جونا ګړه د سيمي بابي نوابان

د جو ناګړه سيمه چې د هند د ګجرات په ايالت کې مو قعيت لري يوه تا ريخـــي او پخـــوانۍ ســـيمه د ه چـــې د سنسکرت په پخوانيو او زړو متو نو کې يې ذکر او يا د ونه شوې د ه.په د غه ښار کې ډيرې لر غو نې کلا ګاني او تـــا ريخي ود انۍ شته چې د معمارۍ د هنر له مخې د ډير اهميت وړ ګڼل کيږي. پر د غـــې ســـيمې بانـــد ې مـــو ريـــانو، سلونکيانو، مغولو، افغا نا نو او انګريزانو واکمني چلولې د ه، خو د لته زموږ د بحث مو ضوع هغه پښتا نه با بيان د ي چې پر د غه سيمه يې تقريبا ۲_ کلونه واک د رلود. د پښتنو بابي نوا بانو د جملې نه لا ند يني نوابان د ر پيژنو. بايـــد وويل شي چې د غو بابي نو ابانو ته خانجي هم وايې، ځکه چې هند يان په مجموع کې افغانان او په تيره بيا پښتانه يا پټها نان ته خان صا حب او خا نجي هم وايي.

24.1.1 نواب بهاد رخان بابي

نواب بهاد رخان د صلابت خان زوې، د صفد ر خان لمسی او د جعفر خان کړ وسی د ی.ويل کيږي چـــې د د وی کورنۍپه اصل کې له کند هاره د جو نا ګړه سيمې ته تللي او هوري ميشته شوي د ي. نواب بهاد ر خان بـــا بـــی د هنـــد وستان د مغو لي واکمنۍ په وخت کې د پو هې او ميړ نتوب په وجه د د يوان خطاب تر لا سه کړ او د ګجرات په ايـــالت کې د وې سيمې د ه ته د جا ګير په تو ګه ور کړل شوې.د ه همد اراز د ه د احمد اباد د حا کمانو سره هم ډيرې ښې اړيکي د ر لود ې، همد ا وجه وه چې د وی ورته د بيرم ګام، بيجا پور او بار ها رچه سيمي د اجارې په تو ګه ور کړې. نـــواب بهاد ر خان بابي د مهارا شټرا د پو نې د پيشوا سره هم د و ستانه اړيکې ټينګې کړې وې او د پيشوا له خوا هـــم د ه تـــه د سر بلند خان لقب ور کړل شوی و.

د نواب بهاد رخان بابي د نوابۍ په وخت کې يوبل بابي پښتون ته چې کمال الد ين خان بابی نو ميـــد د بـــالاجي راؤ له خوا په ګجرات کې د پيران پټن، بړنګر، بيس نګر، سمي، مينچور، تهراد ، بيجا پور او کمرالو سيمي د جا ګير په تو ګه ور کړل شوې.

په ۲۰۱۸ میلاد ي کال هغه وخت چې پیلاجي نومي د جو نا ګړه د نیو لو پریکړه وکړه، نو نواب بها د ر خان بـــا بي د خپلې پو هې او تد بیر په و جه د هغه سره سو له و کړه.نو موړی نواب په ۲۰۱۸ میلاد ي کال کې له د ې فاني نـــړۍ نه ستر ګي پټې کړي.

24.1.2 نواب مها بت خان بابي

نواب مهابت خان د نواب بهاد ر خان زوی د ی او هغه وخت یې چې لا پلار نواب بهاد ر خان بابی ژوند ی و نو د ه ته یې د نوابۍ د نده ه او چارې ور سپارلې وې.د د ه د نوابۍ په وخت کې یو تن چې جګنات جهاله نو مید او یوه اند ازه پو ځي ځواک یې تر لاسه کړی و، د نواب مها بت خان په سیمه کې یې په لاس وهنو لاس پورې کړ، خو نواب مهابت خان نو موړی تنبیه او غو ږ و نه یې ور تاو کړل، چې بیا وروسته جګنات نو می د پور بند ر سیمي ته وتښـــتید او د ا هغه وخت وچې ا نګر یزانو د اوړیسا سیمه د نواب سراج الد وله نه نیولې وه او ابد الي احمد شاه بابا د مر هټه وو د ځو اکو نو سره په جګړې بو خت و.

نواب مهابت خان په ۱۸۱۸ میلاد ي کال کې د یوه تن له خوا چې ځان یې مسلمان عرب ګا ڼه ونیول شو او د اوپـــر کو ټ په کلاکې بند ي شو، خو کله چې د نواب مهابت خان اکا، نواب کمال الد ین خان بابي له د ې پیښې خبر شو د پیران پټن له سیمې یې لښکرې راټولې کړې او پر مظفر خان باند ې چې د نواب مهابت خان پر ځاې ټاکل شوی و برید وکړ او نواب مهابت خان یې له بند ه و ژغوره او د نواب صاحب د خور خا وند شها مت خان بابې چې د شیخ میا یلاول سره بند ي و د د یوان جي په مر سته خو شي کړ.

نواب مهابت خان د خپلې نوابۍ په و خت کې ډیرې سیمې ونیولې چې د هغو د جملې نه د کو تیا نه تلاجـــه او د منګلور د کلاوو نیول د ي. همد اراز نواب مهابت خان هغه کسانو ته هم سزا ورکړه چې د مالیې د ور کو لو نه به یې سر غړ ونه کو له او د ها لار جهالا، اراود او د کچ د سیمو د خلکو شتمنۍ به یې لو ټولې. نواب مها بت خان د د یوان جي په مر سته د بابر پاواړ په نامه هغه لو ټمارې ډلې هم و ځپلي چې د نا ګهر، کا تهیاوار او لا ونګ پر سیمو یې بر یـــد ونـــه کول.

نواب مهابت خان بابي د منګلور پر سیمې له د ې کبله برید وکړ چې د پټبن د پر ګني خلکو د ه ته شکایت وکړ چې د سو ترا پالارا د سیمې جا ګیر د ار چاند پټني له لاسه پوزې ته راغلي د ي، نو هماغه و چې نواب مهابت خان امـــر وکړ چې د سو ترا پالارا کلا د ې فتحه شي او هما غه و چې د یوې میا شتې په تر څ کې یې نو موړې کلا ونیـــوله، خـــو چاند پټني په عذر او زاریو لاس پورې کړ، وروسته یې نو موړې کلا ور خوشې کړه او چاند پټني د ګورکهه مد هـــي سیمې ته و تښتید.

تر د ې سو بې وروسته نواب مهابت خان بابي د اولکه د وارکان د کلا د نيو لو هوډ وکـړ. د ا د اسـي کلکـه، پياوړې او پخه کلاوه چې تر اوسه پورې يې څوک په نيو لو نه و بر يالي شوي.نواب مهابت خان بـابي د غـه کلا پـه ډيرې ميړانې ونيوله او هغه شتمني او لوټ شوي ما لو نه چې د ځينو لوټمارانو له خوا د عر بو پـه سـمند رګـې اود مسقط په سواحلو کې د عر بو، سند هيانواو پر نګيانو نه لوټ شوي وو او په د ې کلا کې مو جو د وو د نواب صا حب لاس ته ورغلل.تر د غې سو بې ورو سته نواب مهابت خان په ۱۸۳۱ ميلاد ي کال کې له د ې فاني نړۍ نه د تل لـه پـاره ستر ګې پټې کړې. لنډه د ا چې د نواب مهابت خان د خپلې سپيڅلتيا او زړورتوب په وجه د ټو لو خلکو په زړونو کې ځاى د رلود.

24.1.3 نواب حامد خان بابي

نواب حامد خان بابي د نواب مها بت خان ځوى و.کله چې يې پلار وفات شو نو د ى په جو ناګړه کې نه و او کله چې د خپل پلار له مړ ينې خبر شو نو ډير ژر يې ځان جو نا ګړ ه ته را ورساوه.د د ه مور سبحان کنور نو ميد لـه او هغه وخت چې نو موړې د جو ناګړه د سيمې د نوبۍ پر ګد ۍ کبنيناست نو ا ته کلن و. په د غه وخت کې يو شمير جـا ګيرد ارانو لکه عبد ل خان بابي او مختارخان با بي د بغا وت جنډې پو رته کړې، خو وروسته نواب حامد خان بابي پـر هغوى پر يد وکړ او د بفتهلي پر کلا يې چې قبضه کړې وه هغه يې بير ته ځينې ونيو له. په د غه وخت کې د پو نـې د پيشوا يو تن صوبد ار چې امرت راؤ نو ميد د ماليې د راټو لولو په پلمه د د وى پر سيمې ير غل وکړ، خو وروسته د د وى تر مينځ سوله وشوه او امرت راؤ احمد اباد ته لاړ څو په هما غه ځاى کې د يوه عرب له لاسه ووژل شو.

تر هغه وروسته نواب حامد خان بابي د واګهر پر سيمې بريد وکړ او د نسوه کلا يې ونيو له او د ډيرو سو غـا تونو او غنيمتو نو سره جو نا ګړه ته ور ستون شو.همد اراز نو مو ړ ى د امريلي کلا هم ونيوله او جيو راجي سالم ته يې ما تې ور کړه او شيخ ميا قا ضي نو مي چې د منګلور په سيمه کې يې د فساد اورونه بل کړي وو تنـبيه کـړ، خـو وروسته نواب د هغه ټو لې ګناوې وبخښلې. همد اراز د نواب حا مد خان بابي د نوابۍ په وخت کې د يوړه، خا ګيسري، د لواړهاو د اد نه پياوړ ې کلا ګانې هم فتحه شوې.

نواب حامد خان بابى يو پراخ نظره انسان و. د ه د ټولو مذ هبو نو پيروانو او لارويانو ته د رناوى کـا وه او د هند وانو د هو لي او د يوالي په جشنونو کې به يې ګډون کاوه.

د نواب حامد خان بابي او د د ه د مخا لفينو تر مينځ ډيرې جګړې وشوې چې په د غو جګړو کې نواب حامد خان بابي ډيرې سوبې کړې د ي چې د د غو سو بو په لړ کې د لا ند نيو کلا ګا نو نيول شا مل د ي.

د سوترا پاراه، کيسوج، ماليه او کو تيانه د کلاوو فتحه.

نواب حامد خان بابي په ۱۸٦۷ میلادي کال کې وفات شو.د ه ۳٦ کاله، د رې میا شتي او پنځه ورځې نوابي وکړه.د ی یو غریب پا لونکی او د ښو کړو وړو څښتن و. د سیمي خلک پرې ډیر ګران وو او تل به یې د هغوی مر ستې تـــــه ور د انګل.

24.1.4 نواب بهاد ر خان بابی

نو موړی د نواب حامد خان بابي زوی واو په ۱۸۵۱ کال کې د کنور بائي له بطنه و زیږید.د ي اتلس کلنو چـې د جو ناګړه د سیمې د نوابۍ پر ګد ۍ کښیناست او د ا هغه وخت وچې انګر یزان د امر یلې او کو ړي نار ســیمې لانــد ې کړې وې.په ۱۸٦۹ میلادي کال کې په ګجرات کې کاختي راغله ځکه چې بارانونه نه وو اورید لي او ډیر خلک د لوږې له لاسه مړه شول.همد اراز په ۱۸۷۵ میلادي کال کې په ګجرات کې سخته زلزله وشوه چې ډیر خلک پکې سټ او تبا ه شول. له بلې خوا انګریزي پو ځونو خپل پر مختګ ته اد ا مه ورکوله، څو په ۱۸۸٦ میلادي کال یې بیلسن نــومی انګریــز د جونا ګړه د سیمې نا ظم وټاکه.

نواب بهاد ر خان بابي په ۱۸۹٦ میلادي کال کې د ٤۵ کلونو په عمر وفات شو.

تر نواب بهاد ر خان بابي وروسته نواب محمد رسول خان بابي ۱۸۹۲- ۱۹۱۱ او وروسـي نواب محمد محبت خــان ۱۹۱۱-۱۹٤۸ پورې د جو ناګړه د سیمي پښتانه نوابان وو، چې د هند تر خپلواکۍ وروسته ۱۹٤۷ م پورې د د غــې نــوابۍ ټغر هم مخ په ټو لید و شو.

24.2 با رکزي

با رکزي په اصل کې سړ بني پښتانه او د د رانیو د زیرک په څا نګې پورې تړ لي د ي.بارکزي، اڅکــزي، پــو پلزي او الکوزي سره ټولې ورونه قبیلي د ي.بارکزي په نو رو ډیرو بنا خو نو او څا نګو ویشل شوي د ي چې په د ې ډول پیژ ند ل کیږي : باکل زي، ګورجي زي، خانچه زي، خواجک زي، ملک د ین زي، نسي زي، شــیر زي، انګیــزي، غیبي زي، نورالد ینزي، عبد الله زي، نصرت زي، مد ي زي، جنک زي، عمر خان زي، بیان زي، تاروزي، خونسي زي، اتما نزي، ولي زي، جمال زي، بورزي، خواجي زي، ابازي، این زي، شیخي زي، بایزي، سنجر زي، سلیمانزي، ســـوند رزي، موسي زي او محمد زي.

د حیات افغاني لیکوال ډیټي حیات خان د بارکزیو په اړوند د اسي کښلي د ي:"بارکزي د شمیر له مخي تــر پــو پلزیو ډیر د ي او د وی د کند هار جنوب ته په ارغستان او د هیلمند د سیند ونو پر غا ړو پر وچ مید ان میشــته د ي.د

بار کزیو هغه برخه چې کند هار ته نږد ې د ار غستان او هیلمند د سیند ونو پر غاړو میشته د ي د بنو ځمکو د د رلود لو په وجه په کر نې بو خت د ي، خو ځیني نور بې د وچ بیا بان په مینځ کې په ډیرې سختۍ او زحمت سره د کر کیلې په چارو بو خت د ي.د غه خلک ډیر زړور او جنګیا لي د ي.ـد وزیر فتح خان با رکزي له وخته د غه خلک ډیر مشهور شول، په تیره بیا کله چې امیر د وست محمد خان د کا بل د واکمنۍ پر ګد ۍ کښیناست، نو د هغه په ســبب د د وی پـــه شهرت کې نور هم ډیر والی تر ستر ګو شوـ." [18]

امیر د وست محمد خان په ۱۸۳۷ زیږ د یز کال کې په افغانستان کې د بارکزیود واکمنۍ بنسټ کیښود چې تر هغه وروسته د بارکزیو قبیلې نه لاند یني واکمنان په قد رت کې پا تې شوي د ي: امیر شیر علي خان، امیر محمـــد ا فضـــل خان، امیر محمد یعقوب خان، امیر عبد الر حمن خان، امیر حبیب اله خان، امیر امان الله خان، محمد ناد رشاه، محمد ظـــاهر شاه او د افغانستان د جمهوریت مؤ سس شهید محمد د اؤد خان، چې په مجموع کې بار کز یـــو پـــر افغانســـتان ۱٤۱کلونه واکمني چلو لې د ه.

په او سني وخت کې بارکزي په افغانستان کې په لا ند ې ډول مېشته د ي:

1. د کند هار په ولایت کې: د کند هار بارکزي د کند هار ولایت په مرکز، د د امان، شـــاه ولـــي کـــوټ، ار غنـــد اب، پنجوایي، ار غستان او معروف په ولسو الیو کې مېشته د ي او د ۱۳٦ـ کال د سر شمیرنې له مخې په د غه ولایت کې د د وی شمیر تر سلو زرو تنو لوړ د ی
2. د هیلمند په ولایت کې: په د غه ولایت کې با رکزي د هلمند په مرکز لشکر ګـــاه، د نـــاد علـــي، واشـــیو، نـــاوه بارکزایي، نو زاد او نهر سراج په ولسو الیو کې او سیږي او د ۱۳٦ـ لمر یز کال د سر شمیرنې لـــه مخـــې د بـــا رکزیو مجمو عي شمیر ۱۸ـــ تنه بنو د ل شوی د ی.
3. د نیمروز په ولایت کې: د د غه ولایت با رکزي د نو موړي ولایت په مرکز زرنج، او د کنګ او چار بر جک په ولسوالیو کې ا و سیږي چې ټول شمیر یې د ۱۲ـــ تنو په شا او خواکې بنود ل شوی د ی
4. د فراه په ولایت کې: با رکزي د د غه ولایت په مرکز او د با لا بلوک او ګلستان په ولسو الیو کې میشـــته د ي. د فراه په و لایت کې د د وی مجمو عي شمیر د ۱۳ـــ تنو په شا او خو اکې بنو د ل شوي د ي.
5. د هرات په ولایت کې: بارکزي په هرات کې د د غه ولایت د انجیل، ګذرې، پښتون زر غون، ګلران، غو ریـــان، زند ه جان او اد سکن په ولسو الیو کې میشته د ي چې د ۱۳٦ـ لمر یز کا ل د سر شمیرنې له مخې د د وی مجمـــو

18 حیات افغاني، ۱۵۳ مخ

عي شمير ٦٧ـ تنه ښود ل شوي د ي.

6. د با د غیس په ولایت کې: د د غه ولایت با رکزي د مر غاب او غور ما چ په ولسو الیو کې میشته د ي چې شمیر يې د لسو زرو تنو په شا او خواکې ښو د ل شوي د ي.

24.3 بارکزي کو چیان

یوډیر شمیر با رکزي په کو چیا ني ډول ژوند کوي. د وی د لیږد ید و او کو چ له پاره بیلا بیلې لارې لـــري د بیلګي په تو ګه یو شمیر با رکزي کو چیان د د وبي په مو سم کې له خپلو رمو سره له هراته د غور د جنو بـــي څنـــډو پورې ځي او خپل ما لونه لکه پسو نه او وزې په د غو ورشو ګانو کې څر وي.د ویمه ډ له يې له با د غیس نـــه د غـــو رماچ په لاره د فاریاب ولایت د قیصار او جلایر له لارې ځا نونه تیر بند تر کستان ته رسوي.د د غو بارکز یو کو چیان د ختیز کند ز(نو اباد) نه د بغلان د شت بای سقال، پورتني اند راب، او خوست او فر نګ ته ځا نونه رسوي، په د اسي حال کې چې بله ډله يي ځا نو نه د بد خشان د شت سیوه ته رسوي.باید ووایو چې د افغانستان په شمالي ولایتونو کـــې د بارکزیو کو چیانو مجمو عي شمیر ۲۲ـ٤ کو رنۍ ښو د ل شوی د ی.

با رکز یان غیر تمن، میړني، میلمه پالو نکي خلک د ي. د علم او پو هې سره زیاته مینه لري.په د وی کـــې ګـــڼ شمیر عا لمان، لیکوال او شا عران تیر شوي د ي او همد ا اوس هم شته. حنان بارکزی د پښتو ژبې مشهواو وتلی شـــاعر تیر شوی د ی چې د با رکزیو له قبیلې سره يې تړاو د رلود.[19,20]

25 برېڅ

بړ یڅ د پښتنو یوه مشهوره قبیله د ه چې زموږ پښت پو هان (نسب پیژ ند ونکي) يې د ســړ بـــن د ټـــولنیز ګروپ پورې تړي او په سړ بني پښتنو کې د ښر خبون په ښاخ ور ګد يږي.

د هند په کیمبریج تا ریخ (Cambridge History of India) کې د لر غو ني ار یا يي کتاب رګ وید ا په حواله د اسي لیکل شوي د ي:" د لسو ملکا نو(وا کمنا نو) جګړه د وید ي زمانې مشهوره جګړه وه. په د ې جګړې کې لس اریا يې قبیلې ملګرې وې او د بها رتیه نو مې ار یا يي قبیلې د واکمن سو د اسه پر خلاف وجنګید ل او په د غو لسو قـــبیلو

19 پښتني قبیلي ۳۸-۳۹مخو نه

20 Dictionary of Pathan Tribes-۳

کې يوه قبيله پکتهان نومېده چې او سنی پکتون=پختون=پښتون=پټهان ځينې مراد دی.

دد غه سو د اسه پلار يا نيکه(Devadasa) هم د خپلې قبيلې نامتو واکمن و.دی د خپلې وا کمنۍ په زمانه کې له څو اريا يي قبيلو سره جنګېدلی چې په هغو کې يوه(Brisaya)ده."

افغا ني مؤرخينو لکه اروابناد استاد احمد علي کهزاد او ارواښاد علامه عبد الحی حبيبي د غه په ويد کې راغلې"بر يسيه" قبيله بړيڅ بولي.

25.1 د بړيڅو د قبيلې خيلونه

بړيڅ په لومړي سر کې په دوو پلارو ويشل کيږي چې يو يې "اوتغ " او بل يې" اوسين" دی. اوتغ په لاندنيو خيلو نو ويشل شوي دي: داؤد زي، چوپان زي، مليزي، بدل زي، ثابت زي، شکرزي او بروکي زي. او سين هم په لاندنيو خيلو نو ويشل شويدي : بارکزي، زکو زي، مندو زي، سبازي او راوزي.

حا فظ الملک حافظ رحمت خان بړيڅی چې په ۱۱٤۸ هجري قمري کال کې يې د هندوستان د اتهرا پرادېش د ايالت په روهيل کهنډ کې خلا صته الانساب ليکلې دی هلته د اسې وايي: " اوس بړيڅي په خپل اصلي وطن ښوراوک کې يوازې پر د غو خيلو نو ويشل شوي دي: بدل زي، زکو زي، مدي زي. چوپان زي او مليزي د يوسفزيو سيمې ته راکو چيدلي او ز يا تره بيا له هغه ځايه هندوستان ته تللي دي.دد غو دوو(زيو) خلک چې په ښوراوک کې پا تې دي ځا نته خاني او د ځمکو تپا کلي جلا برخه لري. د شکر زيو، راوزيو او نورو(بارکزيو، سبازيو، بروکي زيو) شمير لږ وو.دوی هم په هغو دريو زيو کې مد غم شوي دي.

د حا فظ ر حمت خان د غه ليکنه وروسته تر ۲۵. کلو نو هم اوس هم رښتيا کيږي او د ښوراوک د کرنې ځمکې پر نو موړو دريو زيو (بدل زيو، زکو زيو.مندو زيو) با ندې په دې ډول ويشل شوي دي:

1. د بدل زيو برخه: د پښين خو اته له غل د رې نه تر باد وز يو پورې (د ښوراوک ختيځه سيمه).

2. د زکو زيو برخه:له پنج پايه د ريګ تر ولسوالۍ پورې.

3. د مندو زيو برخه: له کا ريزه نيولې د بلو څانو تر بريده پورې (د ښوراوک لو يديزه سيمه).

د لته دا هم با يد و ويل شي چې د مندو زيو په برخه شير اني هم اوس شريک شوي دي او د بړيڅو د

ځلورم خيل په تو ګه پيژ ند ل کيږي. په خلا صته الا نساب کې بد ل زي پر د غو لا ند ې پنځو ښا خو نو با ند ې ويشـــل شوي د ي: سا لارزي، بيسين زي، اد وړي زي، ملا خيل او د ولت خيل.

حا فظ رحمت خان د اهم زيا توي: او ريد ل کيږي چې ملا خيل او د ولت خيل اوس په ښو راوک کې نه د ي، پـــا تي د يو سفز يو سيمې ته راغلي او زيا تره يې بيا له هغه ځا يه هند وستان ته را ليږ د يد لي د ي. په خلا صته الا نســـاب کې د ا هم راغلي د ي چې مند وزي او زکو زي هم د بد ل زيو په څير پر څو ښنو ويشلي د ي، خو د هغوی نو مو نــــه يې نه د ي راوړي.

25.2 د بړ يڅو ټا ټو بی

د بړ يڅو پخوانی ټا ټو بی د بست تا ريخي سيمه وه چې پښتانه يې کلا بس بولي چې اوس هم هلته بړيڅي يـــا بړ يڅان استوګنه لري، د فتح خان او رابيا د نکل قهرمان (پتي خان) د کلا بس له بړ يڅو نه و. د تاريخ حيات افغاني پــــه قول د پتي خان پلار اسلام خان نو ميد ه [21]، پتي خا ن د کو مې خبرې په و جه له خپل پلاراو کو رنۍ نه خپه او خوا بد ی شو شواو د خپلو څو تنو ملګرو او د و ستانو سره چې د پښتنو په نکلو نو کې يې شمير شپيته بړ يڅي راغلي د ي د هند وستان خو اته لاړ. د ا هغه ز مانه وه چې پر هند وستان با ند ې مغولي واکمن نو رالد ين جها نګير واکمني د رلود ه. ويل کيږي چې پتي خان د خپلو زړورو ملګرو سره د سيالکوټ په سيمه کې د د غه مغو لي واکمن د پو ځو نو ســـره په ډيرې زړورتيا مقا بله وکړه چې د خپلو ټو لو ملګرو يا شپيتو بړ يڅوسره ووژل شو. خو څر نګه چې د ی په مســـا پرۍ او پر د يسۍ کې ووژل شو، نو ځکه په د غه کيسه کې له سوز او ګد ازه ډکې جملې راغلي د ي چې د امنظـــو مـــه کيسه د پښتنو په حجرو، محفلونو او مجلسو نو کې د ساز او سرود سره يو ځای ويله کيږي چې پښتانه يــې پــه ډيــر شوق او ذوق سره اوري. [22]

په د غه نکل کې د هلمند پر غاړو باند ې د بړ يڅو ګڼه اباد ي ښيي. کله چې په ۱.۵۸هجري قمري کال پر کند هار با ند ې د ايران صفوي واکمن د ويم شاه عباس ۱.۵۲-۱.۷۷هجري.ق بريد وکړ نو پرد ل خان بړ يڅي د خپـــل قـــبيلوي لښکر سره د ايراني پو ځو نو په مقا بل کې پنځه پنځوس ورځې د کلا بس کلا بند ي وسا تله، د غه پيښه هـــم د اســـي ښيي چې تر يوولسمې هجري سد ۍ پورې لا د هلمند پر غاړو په تيره بيا په کلای بس کې ډير بړ يڅي ميشته وو او د کلا بس پر شا او خوا بړ يڅو خپله خا ني د ر لود ه او خان يې او رنګ خان نو ميد ه.

د هلمند پر کينه غاړه باند ې د ګر مسير او سيستان تر مينځ په لنډي او پلالکه کې اوس د رې سوه کوره بړيـــڅ

21 حيات افغاني، د ډيپټي محمد حيات خان تاليف

22 د افغانستان جغر افيوي قا موس، ۱۳۳۸، کابل

میشته د ي او د غه بړیڅ د زکو زیو په ایسا زي پښې پوړې اړه لري. لنډی او پلالکه د وې ویالې د ي چې بړ یڅو پځپله کیند لي د ي. لنډی ویاله لو ید یزې او پلالکه ویاله ختیزې خو اته پرته د ه چې د د واړو تر مینځ تقر یبا لس کیلو متره وا ټن شته.لنډی او پلالکه له اد اري پلوه د هلمند ولایت د د یشو په ولسوالی پو رې اړه لري. د د غې ولسوالی خـــتیز لورته د گر مسیر ولسوالي پر ته د ه.

د کند هار په ښار کې هم د بړ یڅانو څو کوره شته، مگر د د وی د استو گنې تر ټولو لو یه سیمه ښوراوک د ی چې د لنډی او پلالکه ویالې یې شما ل لو ید یز ته پر تې د ي.

ډیټې حیات خان په حیات افغاني کې چې ۱۴۳ کلونه د مخه یې کښلی د ی لیکي چې اوس په ښوراوک کې تخمینا د رې زره کوره بړ یڅ استوگنه لري. د حیات افغا نې په د غه شمیر کې شیراني هم راځي. د ښوراوک د خلکو شـــمیر د " اتلس قر یه های افغانستان" په ۱۳۴۹ مخ کې لیکلي د ي تقریبا یوولس زره تنه د ي چې په د غو کې تقر یبا د وه زره تنه بړ یڅان د ي او د هغې سر شمیر نې له مخې چې په ۱۳۵۳ لمریز کال په کا بل کې خپره شوې د ه د ښوراوک د بړ یڅـــو شمیر پر ته له شیر انیو نهو زرو تنو ته رسیږي.

د (Dictionary of the pathan Tribes) په ۲۱. مخ کې لیکل شوي د ي"څه بړیڅي په کوټه، پښین او ځاگي کې او سیږي، د د غه قبیلې زیاتره خلک د افغانستان په ښو راوک کې میشته د ي."

د ولس مجلې د ۱۹۶۸ زیږد یز کال د اکتو بر په گڼه کې عا بد کښلي د ي:" بړیڅي د کو یټې ډویژن په شــراود نو مي ځای کې له عیسی خیلو سنټیا کا کړو سره میشته د ي او په کو یټه کې هم بړ یڅ او سیږي."

د پټهان کتاب چې د انگریزي مؤ رخ سر او لف کیرو له خوا لیکل شوی د ی په سلم مخ کې د اسي راغلي د ي:" د بړ یڅو څو کوره د کویټې د بو لان د حکو مت په ځا گي کې هم شته او څه بړ یڅي په نو شکي کې هم اوسي. څه اکازي، الیک زي او وسمي زي بړیڅي (چې له نسبي لحا ظه په مند و زیو ور گډ یږي) په بو لان کې له سنجر انیو بلو څو سر ه میشته د ي او اوس یې خپله ژبه له لا سه ور کړې د ه. د د غو بړ یڅو شمیر سلو مړو ته رسیږي.

ملک صالح محمد لهري د بلو چستان نو مې کتاب په ۵۵ مخ کې لیکلي د ي:" په ۱۹۵۱ ع کال کله چې په بلو چـــستان کې د نفو سو سر شمیر نه وشوه د بلو چستان د بړ یڅو شمیر ۴۹۶۵ تنه و و. "

په صولت افغاني کې چې د زرد ار خان ناغر تا لیف د ی راغلي د ي:" بړ یڅ په هند و ستان کې هـــم اوســي او د جهجرو پر گنه د بړ یڅا نو د ه. په ۱۸۵۷ کال کې چې هند وستانیان د انگر یزي ښکیلاکگرو نه د خپلواکی د تر لاسه کـــو لو له پاره را پورته شول د جهجر بړ یڅی رئیس هم د د غو غا ز یا نو ملگری و، انگریزانو چې بری وموند د غه بـــړ

يځی رئيس يې هم پر د ار و ځړاوه."

د جهجر پر ګنه د ډهلي او عليګړ تر مينځ پر ته د ه، په اد اري لحاظ د اتهراپرد يش ايا لت د سکند ر اباد په ډسټرکټ (ولسوالۍ) پورې اړه لري.سکند ر اباد د هند پښتون واکمن سلطان سکند ر لود ي(۸۹٤-۹۲۳هجري قمري) ته منسوب د ی.

همد اراز بړيځ د هند د اتهراپرد يش د ايالت د رو هيل کهنډ په ښا رونو کې هم شته په تيره بيا د بريلي سيمه د بړ يځو نه ډکه د ه.

د پټهان د کتاب په سلم مخ کې راغلي د ي چې د هند د مهارا شټرا په ايالت کې د بړوچ په نامه ښار هم بړ يځو ته منسوب د ی.

25.3 ښوراوک

د ښوراوک سيمه د اوسني کند هار په جنوب لو يد يزه څنډه کې پر ته د ه چې ځا نته جلا ولسوالي د ه، د ريګ په نامه يوه علا قه د اري هم په د غې ولسوالۍ پو رې تړ لې د ه. د ښوراوک د سيمې شمال لويد يز ته ريګ(ريګستان) پروت د ی. د غه ريګستان په شمال کې د سپين بو لد ک تر حد ود و او په لو يد يز افغانستان کې د غر بي پو لې پورې غځيد لی د ی.لمر خاته خو اته يې د خو اجه عمران غر د ی چې له پښينه ښوراوک جلا کوي. د جنوبي ډډې غر ونه يې د بر اهوي بلو څو تا ټو بی د ی چې په نو شکي پورې اړه لري. د ښوراوک ځمکه ښوی ډاګ د ی اود د غه ډاګ په مينځ کې هيڅ غر نشته، ځمکه يې مټينه د ه. د ښوراوک د پر اخوالي په اړوند د صو لت افغاني د تاريخ په ۳٤۷ مخ کې راغلي د ي:" ښوراوک نسبتا مربع شکله پروت د ی چې هره ضلعه يې شپيته ميله او ږد والی لري." [23]

د صو لت افغا ني د غه ليکنه د حيات افغاني د ۱۵۳ مخ نقل د ی. د اتلس قر يه هاى افغانستان په ۱۳٤۹ مخ کې د ښوراوک د ټو لې ولسوالۍ پراخوالی ٤۹٦٤ مر بع کيلو متره راغلی د ی، خو اروابناد قا ضي عطاؤالله خان په خپل اثرچې د پښتنو تا ريخ نو ميږي د ښوراوک ټو له سيمه شپيته ميله ښو د لې د ه. د اروابناد قا ضي صاحب د غه ليکنه د اسې تو جيه کيد لای شي چې د ه يو ازې د ښوراوک اباد ه ځمکه شپيته مر بع ميله ښللې وه چې د بړ يځو کر وند ې او ټا ټو بی د ی او د نوي او زاړه ښو راوک په نامه ياد ېږي.

په قا موس جغر افيايي افغانستان کې د ښوراوک کلي ۲۷ ښو د ل شوي د ي. په د غو کليو کې تر ټو لو لوی کلی

23 صو لت افغاني، د زرد ار خان ناغر تاليف

د باد رزو د ی چې تقرېبا ۱۲ـ پکې اوسي. په زيا تره کليو کې د وه د رې کوره بر اهو يان هم شته چې نا رينه يې د کلي سا روانان او شپا نه د ي او ښځمنې يې کمبلې، جو الونه، خورجينونه او د ستر خو انونه اوبي.

25.4 کلي او کو رونه

د ښوراوک د بړ يځو کور په يو ه ساد ه کو ډۍ(کو ډله) کې وي چې په بيضوي بڼه د غزو له پنډو لښـــتو نـــه جوړه شوې د ه چې څلور پنځه د انې يې يو ځای په ځمکه کې له يوې خوا او بلې خوا د نيمې د ايرې پـــه تـــوګه ســـره اينجتې کړي وي چې پر سر يې کيږه ور اچوي.کيږه د غزو له لښتو ياغوړګو او کړ کو نه د ټغر په بڼه جوړ شوي وي چې د خو نو په پو ښښ کې يې پر تير انو اچوي. هغه کو ډۍ چې د ژمي له پاره وي پر کيږه سر بيره يې ا خيـــړوي. خو نې يې څلور د يوالونه لري او چت يې له يوه او بړد ه تير او د غزه له لښتو نه د اسې جوړ کړی د ی لکه عصـــري څاد ر پو ښه کو رونه. د غه خونې او کو ډلې يوه د بلې اړخ ته په بيضوي يا مستطيله بڼه يو لړ پر له پسې پر تې وي. پر شا وخوا با ند ې د ښاري ډوله کو رو نو په څير د يو الو نه لري او زياتره کو ډلې ښې د روازې وي، د ا ځکه چې په بړ يځو کې مخ پټې او غلا نشته.

25.5 کښت او کر

د ښوراوک د وبی ډير تود او ژمی يې معتد ل د ی. څه شمير تره کي او خروټي کو چيان د ژمي په مو سم کې ځا نو نه ښوراوک ته رسوي. د ښو راوک کښت په باران د ی، يوازې يو کا ريز ګی پکې شته چې پر هغه هم د وه د رې کوره اباد د ي او نورې بها ند ې او به نه لري.غنم، اوربشي او با جرې په للمي ډول کرل کيږي.څه للمي پا ليزونه هـــم کري.

د ښو راوک د بړ يځو سپين ږيري وايي زموږ نيکه ګانو چې په ښو راوک کې واړول کښت يې په با ران و او له لوړې نه يې ځمکې نه خړو بيد لې.لوړه د يوه رود نوم د ی چې د تو ښې له غره نه راوځي چې اوږد والی يـــې ۲۵ـ ميله د ی، لوړه ژوره د ه او غاړو ته يې اوبه نه خيژي.

ستر ستانه حاجي محمد خيشکي د وی و هڅول چې ويالې وکاږي او له لوړې نه اوبه خپلـــو کـــر ونـــد و تـــه و خيژوي.بړ يځو د حا جي نيکه خبره ومنله، ليځې يې را ونغښتلې او لو ړې ته يې او مه بند ونه وا چول.د وی لويې ويا لې ځينې وکښلې.يوه وياله د بد ل زيواو زکو زيو وه او بله وياله د مند وزيو وه چې شير اني هم پکې شر يک شـــول، له د غو ويالو نه يې بيا کو چنۍ ويا لې جلا کړې چې په د غو کې شپږ ويالې يوازې د مند و زيو د ي.

وروسته د اوبو د هغه بند په اغیزه چې د پښین په ملوزو کې لوړې ته واچول شو، د لوړې اوبه ښوراوک تــه ونه رسید ې او ښوراوک یې په یوه بې او بو میره بد له کړه.اوس د ښوراوک د خلکو کښت وکر د باران په او بو د ی. څه اوبه په اوښا نو له څاه ګا نورا کا رې. څاه ګا نې یې شپیته اویا متره ژورې د ي. د څاه ګانو او به یې تروې د ي، نــو ځکه د وی ناوران(ځليرونه) هم لري. په نا ورانو کې د باران او به زیر مه کوي. د څاه او ناور پــه اوبــو د ښــوراوک خلک خپلې اړتیاوي پوره کوي، ځيني یې اود سو نه تا زه کوي، لو ښي او کا لي پرې مینځي او څــا روي پــرې اوبــه کوي. د څاه ګانو او نا ورونو او به د و مره نه د ي چې د کښت او کر له پاره ځيني کار وا خلي. د ښوراوک ځمکه ډیره د ه او اوبه یې لږې د ي، ځکه نو ځينو ځمکو ته د کر هڅې وار پس له څلورو پنځو کلو نو ور رسیږي، له د غه امله یې ځمکه خورا زوروره وي، ډیر حا صل ورکوي او سرې ته یې اړتیا نشته.

د ښوراوک ټول خلک په پښتو خبرې کوي او د خلکو په محا وره کې یې د ډیرو متلو نو د کارولو نه د اســـي څر ګند یږي چې د فو لکلوري اد ب خزانه یې ډیره ښډایه د ه.

د بړ یڅو ډیر شمیر وګړي په هند وستان کې استوګنه لري او د ا هغه پښتا نه د ي چې د افغا ني فا تحینو ســـره هند ته تللي د ي اوس یې پاتي کسان ځا نونه هغو کسا نو ته منسوب ګڼي چې د هند وستان په تا ریخ کې نـــوم او نښـــان لري.

یو له د غو کو رنیو نه د حا فظ الملک رحمت خان بړیڅ کو رنۍ د ه چې په اصل کې د کند هــار د ښــوراوک و چې د هند وستان په رو هیل کهنډ کې حکمران و. حا فظ رحمت خان په هند کې د ابد الي احمد شاه د فتو حا تو او سو بو ملګری و او د د ه زامن او وریرونه د رو هیل کهنډ ډیر نا متو حکمرانان وو. پخپله حا فظ رحمت خان د افغا نـــي فـــر هنګ په ښډاینه کې ډیره لو یه ونډه اخیستې وه او ځینې د اسي تا ریخي متون د د ه په پا ملرنه د ورکید و او هیرې نــه ژغورل شوي د ي چې هغه نن د سترو علمي اسناد و په جمله کې ډیر هسک ځای لري.

تواریخ حا فظ رحمت خاني چې پیر معظم شاه ته منسوب د ی، اصلي متن یې د حا فظ رحمت خان په سپا رښـــت لیکل شوی د ی او د ا یو د اسي غنیمت اثر د ی چې د پښتني اقوامو او قبایلو د لیږ د ید نو او نورو ټولنیزي او ســـیا سي منا سبا تو ډیرې خبرې په کې پر تې د ي.

د ۱۸۵۷ع کال په ډسمبر کې انګرېزانو د ډیلي پر ښار یر غل وکړ. مغولي واکمن بها د ر شاه ظفر په ډ ار ســـره ځان انګر یز انو ته تسلیماوه، خو پښتون جنرال بخت خان هغه ته ډاډ ورکاوه چې د انګر یزانو مخه به ونیسي.جنـــرال بخت خان د انګریزانو په وړاند ې د و مره خنډونه را مینځ ته کړل چې د کشمیري د روازې او لال کلا تر مینځ واټـــن انګر یزان په پنځو ورځو کې وواهه.

د غه جنرال، پا چا د تسلیمید و نه ونه شو گرځولای، نو کله چې پا چا تسلیم شو، جنرال بخت خان له ډیلي نـــه لکهنو ته لاړ او له هغه ځا یه د هند وستان غر ونو ته وخوت او پسي ورک شو چې تر ننه یې بیا چا پته ونه مو ند له.

د ښوراوک خلک وایې کله چې د ډیورنډ کر ښه ټا کل کید له نوا نگر یزانو په خپلـه نقشـه کـې ښـوراوک د افغانستان نه ایستلی و، خو سمند رخان بړ یځ د خپلو سپرو سره پر کو یټې بر ید وکړ او د و مره لوی خطر ونه یـــې انگر یز انو ته متو جه کړل چې هغوی په د ې را ضي شول چې ښو راوک د ډیورنډ د کر ښې افغاني خواته وټاکي.

بړیځ قوي او پیا وړي خلک د ي. د وی د کار نه تر فا رغید و وروسته بیلا بیل سپور ټو نه لري چـې عمـد ه سپو ر ټو نه یې غیږ د ه. د میلو په ور ځو او ود ونو کې اتڼونه کوي او د بړ یځو اتڼ ځا نته نوم لري. د وی په اتـــڼ کې ټو پکونه خو ځوي او کله چې اتڼ تود شي نو په همد ې ټو پکو ډزې کوي. د سپوږمۍ په څو ار لسمه شپه د ســـپو ږمۍ په رڼا کې ځو انې ښځې او پیغلې اتڼونه کوي او سند رې وایې. د وی د زوی زیږید نه نیکمر غه بولي او په هغـه کورنۍ کې چې زوی وزیږي خیر اتو نه کوي او د هلک د نوم د ایښود لو پر وخت سند رې وایې او اتڼو نه کوي.

25.6 د بړیځو نامتو مشاهیر

1. شیخ بستان بړیځ مړ ۱ــ۲ هجري کال چې بستان الا ولیا د د ه تالیف د ی.

2. حا فظ الملک حا فظ ر حمت خان چې په ۱۱۴۸ هجري قمري کال یې په رو هیل کهنډ کې خلا صته الانساب لیکلـی د ی او په هند وستان کې د پر نگیانو سر سخته د ښمن و.

3. جنرال بخت خان بړیځ چې په هند کې د پر نگیانو پر خلا ف مبارزه کوله.

4. شیخ ثا بت بړیځ

5. ملا فا ضل بړیځ

6. فتح خان بړ یځ

7. پرد ل خان بړ یځ

8. نو رخان بړیځ

9. محبت خان بړيځ

10. سمند ر خان بړيځ

همد اراز پو هاند د کتور نور احمد بړ يځ چې د افغانستان د عامې رو غتيا وزير وا و يو پوه او تجربه لرونکی متخصص او علمي شخصيت و هم د بړ يځو له قبيلې نه و.

ماخوذونه د ه ([24]، [25]، [26]) نه.

26 بنګښ

که چيرې د بنګښو پښتنو د نسب شجره په ژوره تو ګه تر څيړ نې لا ند ې ونيسو، نوجو ته به شي چې بنګښ کرلاڼي پښتا نه د ي.

تاريخ حيات افغاني د بنګښو د لو مړ ني استو ګنځي په اړوند د اسي ليکي:" د د غې قبيلې لوی نيکه اسمعيل نو ميد ه چې د ګر د يز د سيمې په زرمت(زرمله) کې او سيد ه. وروسته بيا د د غې قبيلې د غړو تر مينځ کو رنۍ جګړې پيل شوې چې په نتيجه کې د وی پر د وو ګو ند ونو و ويشل شو ل چې يوه يې سمل او بله يې ګاړه نو ميږي. هغــه وخت چې په زرمت کې د د غې قبيلې د خلکو شمير مخ پر ډير يد و شو او له بلې خو ا يې د غلجي قبيلې زور او ځواک وليد نو تقر يبا ٦٥. کلونه د مخه يې د غه سيمه پر يښود له او وتلو ته اړ شول، چې وروسته بيا د وی په کورمې، پيواړ او شلوزان کې چې د سپين غره په سهيل کې مو قعيت لري خپله قبضه ټينګه کړه، خو د اورکزيو او د د وی تر مينــــځ خوا بد ي پيد اشوه په هغه وخت کې څټکو هم د بنګښو سره مر سته وکړه او تر يوې سختې جګړې ورو سته يـــې د او رکز يو لاس له کو ها ټه لنډ کړ او خپلې واګې يې ور با ند ې ټينګې کړې، څو په پای کې د بنګښو او او رکزيو تر مينځ سر حد وټا کل شو. ميد ان او هغه د ره چې اوس بنګښ پکې استو ګن د ي د بنګښو او د شمال غر نيزه سيمه او رکـــزو ته ورسيد ه." [[27]، [28]، [29]]

---

24 د پښتنو تاريخ، د قا ضي عطاؤالله خان تاليف، د کا بل چاپ

25 Cambridge History of India

26 اتلس قريه های افغانستان، د کابل چاپ

27 حيات افغا ني، پښتو ژباړه، ٤٥٧، ٤٥٦، ٤٥٨ او ٧٤٣ مخونه، د پيښور چاپ

28 د پښتنو تا ريخ، لو مړی ټوک، د قا ضی عطاؤالله خان اثر، ٣٩ مخ، د کابل چاپ ١٣٥٦

29 پښتو نستان، عبد الرؤف بينوا، ٢٧ مخ، ١٣٣. کال، کابل

د تا ريخي رو ايتو نو سره سم د اورکزيو سيمې ته د د وی راتگ په کال ۱۳۹۸ ع کال کې تر سره شـــوی د ی، چې بيا ورو سته يې د کو هاټ سيمه يې هم له هغو نه ونيوله. د يوه افسانوي ر وايت له مخې د د وی تـــر مينـــځ د غـــه شخړه د د ای په نامه يوه تن اواره کړه. په د ې تو گه چې يو ځل د بنگښنو او اورکزيو ملکان د سيمو د ويش له پاره په د ر سمند نو مي ځای کې سره را غو نډ شوي وو او هرې يوې خوا غو ښتل چې زر خيزې سيمې تر لا سه کړي. له همد ې کبله د د وی تر مينځ سوله ونه شوه او نږ د ې و چې د د وی تر مينځ بيا جگړه ونښلي. په د غه وخت کې د د ای پـــه نامه يو سپور سړی له ليرې را ښکاره شو. ځر نگه چې د واړه قبيلې يعني او رکزي او بنگښ له شخړو او لا نجو نه په تنگ شوي وو، نو د وی په د غې خبرې سره اتفاق وکړ که چيرې د غه سپور راشي، نو د وی به ورتـــه د بنگښنـــو او اورکزيو د قبيلو تر مينځ د ځمکو او سيمو د ويش سؤ ال مطرح کړي او هر هغه نظر چې د ای ورکړ د واړه خـــو اوې به يې مني. په د غه وخت کې د ای نو می سپور را ور سيد او د واړو غا ړو د د غې شخړې د اوار ولو په ســـر لـــه د ه سره خبرې وکړې، د ای په د اسې حال کې چې پر اس سپور و په پښتو ژبه يې د اسي وويل چې :

د ای خو د اسي وايي

چې سمه د بنگښ، غر د او رکزي

ويل کيږي چې له هما غې ور ځې د د ای ويش عملي شو چې تر او سه پو رې د چلند وړ د ی.[30]

26.1 د بنگښنو خيلونه

بنگښ په ډيرو خيلو نو ويشل شوي د ي چې د غه خيلو نه په لا ند ې ډول د ي:ميران زي، بايزي، ســـمل زي، باد ه خيل(بډه خيل)، حسن زي، عمر خيل، ايلم خيل، حسن خيل، لنډي خيل، مياوي، کا غذي، کمال خيل، مند و خيـــل، د اؤد خيل، شاد ي خيل، د و د ا خيل، او د اخيل، يو سف خيل، خا خيل، مير ا حمد خيل، علي شير زي، عليزي، خد ي زي، ورد ي خيل، ستوري زي، خواجه ا حمد خيل، بر ستوري زي، کوز ستوري زي، موزو خيل، نسيو خيل، تاتا خيل، کله سور خيل، وانک زي، لابي خيل، ازي خيل، شا هو خيل، لو د ي خيل، شني خيل، گل خان خيل، عزت خيل، د ولت خيل، گل شاه خيل، متو خيل، فتح خيل بلند خيل، لغماني، جمشيد ي او نور...

26.2 د بگښنو د سيمې مو قعيت

بنگښ په کو هاټ او هم په کو رمې ايجنسۍ کې استوگنه لري.

30 Selection from the poetry of the Afghan from the 16 to 19 century, by Henry George Raverty, 2008

د بنګښو سیمه د د رې په بنه د ه چې د ختیز نه لو ید یځ ته د غرو نو تر مینځ پر ته د ه چـې لمـر خـاته او جنوب ختیز ته یې خټک، جنوب ته یې وزیر او لو ید یز ته یې تو رې او سیرې.د د وی مید اني یـا اواره سـیمه زر خیزه او بډایه د ه چې ورته کوز بنګښ وایي او غر نۍ سیمه یې د بر بنګښ په نامه یاد یږي.

26.3 د بنګښو د استو ګنې سیمې او ځا یو نه

بنګښ په کو هاټ، هنګو، ټل، کو رمې، پیواړ، شلوزان او پا ړه چنار کې استوګنه لري. هغه بنګښ چې پـه کـو رمې ایجنسۍ کې او سیږي، نو د د وی سیمه د پیواړ او پاړه چنار په نامه یاد یږي. همد اراز بلند خیل، یو سف خیل او خا خیل بنګښ د ټل ښار ته نږد ې د وزیرو په ګا ونډ کې ا ستو ګنه لري. میر احمد خیل او علیشیر زي په هنګـو او د هغه په شا او خواکې استوګنه لري.

د بنګښو د مشهورو ځا یو نو او کلیو نو مو نه په د ې ډول د ي: نرۍ اوبه، ټل، د رسمند ، هنګو، اوسـترزي، کسا ئي، تر غه، توره وړۍ، کڅ او مد خوزه.

په پو ر تنیو سیمو بر سیره ډیر شمیر بنګښ په پیښور، کر ا چۍ او اسلا م اباد کې هم میشته د ي.

باید وویل شي چې د د وی پر سیمه تل بهر نیو یر غلګرو لکه مغولي تیمور، بابر، سکهانو او انګر یز انو بـر ید ونه کړید ي، خو د د ې ځای غیر تي خلکو ور ته په میړاني غا ښ ما توونکي ځو ابونه ور کړي د ي.

26.4 په هند وستان کې میشته بنګښ

26.4.1 نواب غضنفر جنګ محمد خا ن بنګښ

بنګښو د هند د اتهرا پر اد یش د ایا لت په فرخ اباد کې د پښتنو یو ځا نګړې ریاست د رلود ، چې بنسټ ا یښو د ونکی یې نواب غضنفر جنګ محمد خا ن بنګښ و. د ه په پیل کې د ډیلي په شا هي پو ځ کې یوه کو چنۍ پو ځي د ند ه د رلود ه، خو د شهزاد ه فرخ سیر په ملا تړ یې یو زریز منصب تر لا سه کړ، چې د خپلې پو هې او زړورتیا په وجه یې په کراره کراره اووه زریز منصب تر لا سه کړ چې په پای کې د ۵۲ زریز منصب خاوند او د هند و ستان په خلکـو کې یې په (باون هزاري) سره مشهور شو.

کله چې ایراني نا د رشاه د هند وستان نه بیر ته خپل هیواد ته ستنید ه، نو یو شمیر یو سفزي پښتانه ور سره

بند یان وو، خو نواب غضنفر جنگ محمد خان بنګښ د خپلو پښتنو ورو ڼو د ژغو رنې او خلا صون له پاره ایراني نا د ر شاه ته د رې لکه رو پۍ ور ولیږ لې چې نو موړي یو سفزي خو شي کړي چې همد اسې هم وشول. نواب صا حــپ ډیر با تد بیره، زړور او ښه اد اره چي و چې د د ه تر واکمنۍ لا ند ې خلک ور نه ډیر خو شا له وو. د د ه تر مړ ینــې وروسته یې زوی قا یم الد وله قا یم جنګ نواب قا یم خان د فر خ اباد د سیمې نواب شو. (31)

26.4.2 نواب قا یم خان قا یم الد وله قا یم جنګ

نو موړی د ډیلي د واکمن له خوا د فرخ اباد د سیمې د نو ابۍ پر مسند و ټا کل شــو، خــو وروســته د نــواب منصور علي خان صفد ر جنګ له خوا ووژل شو. نو موړي نواب د فر خ اباد د سیمې واګې په لاس کــې و نیــولې او خپل نا ئب رای نول ته یې د فر خ اباد سیمه وروسپا رله. په د غه و خت کې د نواب قا ئم خان مور خپل بل زوی نــواب احمد خان چې د خپل ورور نه خپه شوی او په ډ هلي کې او سید ه ور و غو ښت او نو موړې د مئو او نورو سیمو د ر ئیسا نو په ملا تړ رای نول وواژه او کله چې نواب صفد ر جنګ د ر ای نو ل له و ژلو خبر شو، نو د جګړې له پاره ور د مخه شو، خو نواب قا یم جنګ بنګښ هغه ته ما تې ور کړه. نواب صفد ر جنګ مجبور شو چې د بهر تپور د واکمن را جا سورج مل نه مر سته و غواړي او هغه هم په د ې شر ط چې نو موړي ته به د ورځې ۳۵ زره رو پۍ ورکوي، ځو په فر خ اباد بر ید و کړي، خو په پای کې مر هټه وو د د وی تر مینځ سو له وکړه.

26.4.3 نواب تفضل حسین خان بنګښ

د نواب ا حمد خان تر مړ یني ورو سته نواب تفضل حسین خان د فر خ اباد د سیمي نواب شــو، خــو پــه ۱۸۵۷ عیسوي کال کې هغه و خت چې د هند وستان ازاد ي غو ښتو نکو د انګریزي یر غلګرو پر خلاف عمو مي پا څون وکړ، نو پر نګیان د نواب تفضل حسین خان نه خپه شول. انګر یزانو د فرخ اباد ریا ست ضبط او نواب تفضل حســین خــان بنګښ یې د خپل ریا ست او نو ابۍ نه بیو اکه کړ او مکې معظمې ته یې تبعید کړ چې بیا هوري وفات شو.

علا مه رشا د بابا د حیات افغاني د پیښور چاپ په ۷۴۳ مخ کې د فرخ اباد د نوابانو په اړوند د اسي لیکلي د ي:"په شمالي هند وستان کې تر ټولولوی او مشهور سیند ګنګا د ی. د د غه سیند په لو ید یځه غاړه با ند ې د فرخ اباد نــوابي واقع د ه. د فرخ اباد ښار په ۱۱۵۳هجري قمري کال غضنفر جنګ محمد خان بنګښ (مړ ۱۱۵٦)هجري قمري کال ود ان کــړ او د وخت پا چا فرخ سیر (۱۱۲٤-۱۱۳۱هجري قمري) په نسبت یې فرخ اباد نوم پرې کیښود . د فرخ اباد د نوابۍ لو مــړی

31 د میزان جرید ه، په هند کې افغا ني النسله نو ابان او د هغوی د واکمنۍ سیمې او ریا ستو نه، د ۲_۱ کال د جنوری میاشتې ٦۷ ګڼــه، د هنــد چاپ. چې په هغې کې په هند و ستان کې د افغا ني قبیلو او د د وی د ریاستونو او نو ابیو په اړوند زما له خوا معلو مات چمتو شــوي وو او په پر له پسي ګڼو کې راغلي د ي

نواب غضنفر جنګ محمد خا ن بنګښ واو په ۱۱۲٦ هجري قمري کال يې د د غې نوابۍ بنسټ ايښی د ی.د ې نوابۍ تـــر ۱۲۷٤ هجري قمري کال پورې پا يښت وکړاو وروستی نواب يې تفضل حسين خان وچې د هند و ستان د ازاد ۍ پـــه پـــا څون (۱۸۵۷ عيسوي) کې د لاس لر لو په تور پر نګيا نو حجاز ته فرار کړ او هلته په ۱۲۸۸ هجري قمري کال مـــړ شـــو. نواب غضنفر جنګ محمد خان، د هغه زامن نواب قا يم خان او نواب احمد خان د د غې کو رنۍ مشهوره نوابان تير شوي د ي.

نواب احمد خان د پاني پت په مشهوره غزاکې ګډون د رلود او د لوی احمد شاه بابا له ټينګو ملګرو نه و.نـــواب احمد خان چې په ۱۱۸۵ هجري قمري کال کې مړ شو پر ځای يې زوی مظفر جنګ د لير همت خان د فرخ اباد نواب شـــو، شپږ ويشت کا له يې نو ابي وکړه او ۱۲۱۱ هجري کال مړ شو.

د ۱۸۵۷ ع کال پا څون چې د هند وستان د ازاد ۍ له پاره نا کام شو، د د غې بنګښې کو رنۍ څو تنه په د غـــه پـــا څون کې د لاس لر لو په جرم پر نګيا نو په د ار و ځړول."

په فرخ اباد سر بيره په قايم جنګ، شاه جهانپور او په ډهلي کې هم بنګښ او سيږي. په ډهلي کې د بنګښو محلـــه مشهوره د ه.

همد اراز يو شمير بنګښ د ايران په ما زند ران او خر اسان په ايا لت کې هم ميشته د ي.

يو زيا ت شمير بنګښ په سعود ي عر بستان، کو يټ او د خليج په عر بي هيواد ونو لکه د وبـــی، قطـــر، ابـــو ظبي، عمان، مسقط او شا ر جه کې هم استوګنه لري چې اکثره يې په ټکسي چلولو او نورو خواريو او غر يبيو بو خت د ي.

26.5 د بنګښو نا متو شخصيتونه:

د بنګښو قبيله په خپله غيږ کې ډير پو هان، سياسي مشران، نوابان، ليکوالان، شا عران او هنر مند ان روزلي د ي چې د ځينو نومو نه يې د اد ي :نواب غضنفرجنګ محمد خان بنګښ، قايم ا لد وله قا يم جنګ نواب قايم خان بنګـــښ، نواب تفضل حسين خان، نواب احمد خان، مظفر جنګ د لير همت خان او نا صر جنګ امد اد حسين خـــان چـــې د هنـــد د اترپراد يش د فرخ اباد د سيمي بنګښ نوا بان وو.

د اورنګزيب عالمګير د زماني مشهور پښتو شا عرخواجه محمد هم د بنګښ په قبيلي پورې اړه د رلو د ه.

په سيا سي مشرانو کې د مزد ور کسان پار ټۍ مشر افضل بنګښ چې په پښتونخواکې يــې د مــزد ورانــو او خواريکښانو د حقو قو له پاره مبارزې کړي د ي هم بنګښ پښتون و.

د هند د مو سيقي ستر استاد ښا غلی امجد علي خان چې د سرود استاد د ی او د هغه زامن ښا غلي امان او عيان هم بنګښ پښتا نه د ي.

په د وبۍ کې د بنګښ پرا پر ټيز چير مين ښا غلی عبد النبي بنګښ چې د پښتو ژبې او پښتنو سره ډيره مينه لري او په د وبۍ کې پښتانه پرې را ټول د ي او په د رنه ستر ګه ور ته ګوري هم پښتون بنګښ د ي.

26.6 د بنګښو مجمو عي شمير

حيات افغاني ۱٤۱ کلونه و ړاند ې د بنګښو مجمو عي شمير ۱۸ زره کور ه ښو د لی د ي.

خو هغه ورو ستۍ سر شميرنې چې په د غه سيمه کې شوي د ي په مجمو عي تو ګه د ټو لو بنګښو شمير که هغه په کور مه ايجنسۍ کې اوسي او که په کو هاټ کې د ۳. زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي.

27 بنوڅی

زموږ پښت پو هان (نسب پيژند ونکي) بنو څي د پښتنو د کرلاڼي ټولنيز ې ډلې نه شميري. د تـا ريخـي رو ايتو نو له مخې د بنو څيو لوی نيکه شاه فر يد نو ميد چې ورو سته په شيتک مشهو ر شو. د شيتک مور ککۍ نو ميد ه چې د د ه د زيږ يد و په وخت کې په لنګوال مړه شوه. پلار يې پر د ه با ند ې د شاه فر يد نوم کيښود. د اسي روايتونه هم مو جود د ي چې شيتک د ږې مير منې د ر لود ې، چې د لو مړۍ مير منې نه يې چې با نو نو ميد ه د وه زامن چې کيوي او سو راڼي نو ميد ل و زيږيد ل چې د د وی د مور د نوم له کبله د وی ته با نوزي يا بنو زي ويل کيد ل چــې د بنو د سيمي پښتانه يې بنو څي بولي او د بنو د سيمي د تسميې وجه همد ا مير من د ه. د بلې مير منې او لا د ه يې تڼي او د وړ د ي. د د ريمې مير من او لاد ه يې جيلم او هويد وو.

ډيټي محمد حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې چې د د ه له خوا ۱٤۱ کلونه وړانـــد ې پـــه اردو ژبه کښل شوی و او بيا ورو سته په انګر يزي او پښتو ژبو ژبا ړل شوی د ی د د وی د پخو انۍ سيمي او د بنو سيمې ته د بنو څيو د راتلو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" د بنو څيو د استو ګني اصلي ځای د سليمان د غره يوه لړۍ يعنــي د

شوال غر و او د بنو ښيو تر راتګ د مخه په بنو کې د هني او منګلو قبيلې ميشته وې، چې بيا ورو سته د د غو قــبيلو پير شيخ شاه محمد رو حاني(رح) د د وی نه له د ې کبله خپه شو چې د غلو د انو عشر يا لسمه برخه يې چې هغه ته ور کو له ور باند ې بند ه کړه، چې له هما غه و خته نو موړي پير د شيتک له او لاد ې نه د کيوي او سوراڼي اولاد ه د خپل زوی شاه نيکبين سره يو ځای د شوال د غره نه د ې سيمي ته راو ليږل او اجازه يې ورکړه چې د وی بايــد د هنــي او منګلو قبيلي له د ې ځايه وباسي او د غه سيمه چې د بنو ښيو تر راتلو د مخه په ډنډ با ند ې مشهوره وه په خپـــل واک کې راولي. څر نګه چې د شيتک اولاد ه د شوال په غره کې د وزيرو قبيلې د زور زياتي په وجه په تنګ شوي وو، نو د نو موړي پير د غه خبره يې غنيمت و ګڼله او د غې سيمې ته يې ډله ايزه ليږ د يد نه پيل کړه چې لو مړی د تو چـــي سين سهيل او د ګبر غره په شمالي لمنې ورغږ کې ميشته شول. بنو ښيو د خپل پير د زوی شاه نيکبين په غو ښــتنه د رې کو ترې راوړې. د يوې کو ترې نه يې هيڅ ښکې ونه ايستلې، د د ويمې کو ترې نيما يې ښکې او د د ريمـــې کـــو ترې ټو لې ښې يې وايستلې او د رې واړه کو ترې يې د خپل يوه استازي په لاس د هني او منګلو قبيلو ته واستولي او د ا پيغام يې ور وليږه که چيري هر هغه څوک چې خپل مالونه له ځا نه سره واخلي او له د ې ځايه و ليږد ي نو د وی به د هغې کو ترې په شان په امن کې وي چې ښکې يې نه د ي ايستل شوي او د وی ته به هيڅ ډول ځا ني او مالي زيـــان ور ونه رسيږي او هغه خلک چې په د ې کار کې ځنډ وکړي نود د وی سره به د هغې کو ترې په څير چلند وشي چې نيمـــا يي ښې يې ايستل شوي وي يعني د وی ته به ځا ني او ما لي تا وانونه ور ورسيږي او ښځيما نه به شي او هغه څوک چې نه ځي مور به هغه د خپل پير په بر کت د هغې ښې ښکو کو ترې په څير لوڅ کړو.کله چې هني او منګلو قـــبيلو د کـــو ترو د غه حال وليد او نو موړی پيغام يې واوريد ه نو په خپلو مينځو کې يې سره سلا او مشوره وکړه چې که چيرې له د وی سره جګړه وکړي نو د بر ياليتوب هيله نشته. همد اراز د وی د خپلې بې اتفا قۍ او د خپل پير د خپګان په وجـــه خو اشيني وو. له بلې خوا بنو ښيو د د وی کرنې او زراعت ته تا وانونه رسول، چې په پای کې هني او منګــل قـــبيلې مجبوره شوې چې خپله سيمه پر يږد ي. د هني يو شمير خلک د هند وستان خو اته وليږ د يد ل او لږ شـــمير د منګلـــو سره د سپين غره په سهيلي برخه کې ميشته شول او په د ې تو ګه بنو ښيو پر د غې سيمې خپله واک ټينګ کـــړ او پـــه بشپړه تو ګه يې د غه سيمه په خپله ولکه کې راوسته. که څه هم د بنو ښيو له خوا د د غې سيمې د نيو لو نيټـــه نـــه د ه معلومه، خو د وی د شيخ شا ه شيخ شا ه محمد روحاني(رح) په وخت کې چې د شاه رکن عالم همعصره او مر يــد و د لتــه ميشــته شوي د ي او شا ه رکن عالم د ۸۸ کلو نو په عمر په (۷۰۵لمريز) کال له د ې نړۍ نه ستر ګې پټې کړي د ي."

خو علامه استاد رشاد (رح) د حيات افغا ني د پښتو ژباړې، پيښور په ۵۱. مخ په پاڼليک(پاورقي)کې د شيخ رکن ا لعالم په باب د اسي کښلي د ي:" شيخ رکن العا لم د شيخ صد رالد ين عارف زوی او د شيخ بهاؤ الد ين زکر يا ملتا ني سهر ورد ي لمسی د ی، د د ه د مړ ينې کال په مقا ما ت ار شا د يه (۸۵) مخ کې، د خز ينته الا صفياپه ۲/۵۱ مخ، د او ليا ملتان په ۱۹۸ مخ او د اوليا هند و پاکستان په ۳۱۳ مخ کې ۷۳۵ هجري قمري ليکل شوي د ي."

27.1 د بنو ځيو تر مينځ په خپلو کې د سيمو ويش

د هني او منګلو تر وتلو وروسته د غو خلکو د خپل پير پر لار ښوونه د بنو سيمه په خپلو مينځو کې پـــه د ې ډول سره وويشله چې د کيوي د مشر ځوی او لا د ې ته يې سهيلي برخه، چې اوس په مير ي مشهوره د ه د ککـــي تـــر ختيزو بر خو پورې چې په هغه وخت کې ز يا ته ابا د ه وه ورکړه. د کيوي د ويم زوی سمي ته يې په مينځ کې تر نا ر پورې ځمکې او د سو رانړې او لاد ې ته د کو رمې د رود شمال ته تهل پورې سيمې ور کړل شوې.

په هغه وخت کې د سو را نړيو برخه ځمکه زيا تره په ځنګلو نو پټه وه، خو اوس ډيره ښه او لو مـــړۍ د رجـــه ځمکه د ه.

د ميري د اولاد ې برخه (شمال) ته: د با رکزيو د واړه تپې، د نورړ تپه، د مه خيل تپه او د ککي او بهر تهـــه د واړه تپي

د سو را نړي د او لاد ې برخه (شمال او لو يد يز): د مند ا خيلو تپه چې په با زيد هم مشهوره د ه. ولاد ين تپه چې په د هر مه خيل هم مشهوره د ه. د کو ټي تپه چې په حسين هم مشهوره د ه. د ولا خيلو تپه چې په خلعت هم مشهوره د ه.

د سمي د او لاد ې برخه (منځنۍ): د تپي د واړه تپې اود عيسکي او فا طمه خيلو تپي. همد اراز د سمي او لا د ې ته د د اؤد شاه، شمن خيلو او امند ي تپي په جهيز کې ورکړل شوي د ي.

27.2 د بنو په سيمه کې د پخو انيو او سيد و نکو په اړوند لنډ معلو مات

د تا ريخي معتبرو منا بعو په حواله په پخوا نيو ز ما نو کې د لته د هند وان او يو نا نيا ن او سيد ل، چې د پـــو رتنيو خبرو ثبوت د هغو زړو او لر غو نو سکو او ود انيو نه ښکاري چې د لر غو ن پيژ ند ونکو د څيړ نو په نتيجه کې لاس ته ر اغلي د ي. د لته د پخو انيو زړو ود انيو کنډ والې، د يو الو نه، زړې کلا ګانې او نور تا ريخي ځا يو نـــه او اثار شته او هغه سکي چې لر غون پو ها نو تر لا سه کړي د ي هغه ز يا تره د يو نا نيا نو او هند وانو له خوا ضـــر ب شوي د ي.

د اسي تا ريخي رو ايتو نه هم مو جو د د ي چې په بنو کې د سبکتګين يا د غز نو ي سلطان محمود د واکمنـــۍ

تر پيله د بد نې په نوم يو قوم چې هند وانو ور ته مذ هبي عقيد ه د ر لو د ه او سيد ل، څر نگه چې سلطان محمـــود د خپلو ير غلو نو په وختو نو کې چې پر هند وستان به يې کول ځيني و ختو نه له همد ې لارې تير يد ه، نو د مذ هـــبي تعصب او مخا لفت په وجه د د غه قو م او مشر انو سره چې د ار الر ياست يې د سترام يا او سنی اکرا ښار و وجنگيـــد ه او هغوی ته يې ما تې ور کړه. د سلطان محمود لښکرو د غې سيمې او خلکو ته د و مره تبا هي و اړوله چې ډيـــر يـــې ووژل شول او هغه لږ شمير خلک چې بچ پا تې شول نو هغوی د د غې سيمې پر يښو د لو ته اړ شول. تر هغې وروسته د غه سيمه ور انه پر ته او په ځنگله بد له شوه. څو د غوري شهاب الد ين د واکمنۍ په و خت کې د هني او منگلو قبيلې په د غه سيمه کې ميشته شوې.

بايد ووايو چې په هند کې د مغولي امپر اتور عالمگير په وخت کې د هغه زوی بها د ر شاه د غه سيمه ونيوله او سيد حسن نو مى يې د د غه ځای حا کم وټاکه. تر او رنگزيب ور وسته د ا سيمه خو د مختاره وه. د ابد الي احمد شـــاه د واکمنۍ په وخت کې د غه سيمه د د ه په قلمرو کې شا مله او د کال د ولس زره روپۍ ما ليه به يې تر ينه ا خيستله چـــې قلنگ بلل کيد له. د د ې سر بيره يې شپږ زره رو پۍ د سو رسات په نامه چې د پا چا هي لښکرو خر څ او اذوقـــه وه را ټو لولې چې مجمو عا اتلس زره رو پۍ کيد ې.

د سد وزي تيمو ر شاه په وخت کې په د غه ما ليه کې کو م بد لو ن رانغي، خو سد وزي زمـــان شـــاه د د وړو د سيمي ما ليه چې د کا ل د و لس زره رو پۍ کيد ې د ککه پيير د غو ښتنې له مخې چې يو رو حا ني شخصيت و وبخښله او هما غه د و لس زره رو پۍ يې د بنو پر سيمه کيښود لې چې په مجمو عي تو گه يې د بنو له سيمې په يو ه کال کې ير ش زره رو پۍ ماليه يا قلنگ را ټو لو لې. د د ې قلنگ نه پر ته د د ې ځای د راني حا کما نو د هند وانو نه يـــو ډول ما ليه د جز يې په تو گه تر لا سه کو له.

هغه وخت چې په ١٨٨. بکر مي کا ل يا ١٨٢٣ عيسوي کال کې ر نجيت سنگه د افغا نستا ن د واکمنۍ د کمزورۍ لـــه کبله د بنو سيمې ته راغی او د غه سيمه يې په خپل واک کې راوستله نو د ه هم پر د غو خلکو با ند ې د کال يو لک رو پۍ ما ليه وټا کله. چې د غه ماليه د سکها نو مختلفو حا کمانو لکه نو نهال سنگه، تا را چند او را جا سو چيت سنگه هم له د غې سيمې را ټو لو لې. هغه وخت چې فتح خان ټو انه د سکهانو له خوا پر د غه سيمې حا کم و ټا کل شو هغه د غه ما ليـــه يو نيم لکه رو پيو ته لو ړه کړه. د ړې کا له ورو سته سکهانو جر نيل گورد ت سنگه د غې سيمې ته د ما ليې د را ټو لو له پا ره ور وليږه چې هغه د غه ما ليه د وه نيمو لکو رو پيو ته لو ړه کړه او په د غه برخه کې يې د و مره زور زياتی پيل کړ چې زيا تره خلکو خپلې ځمکې پر يښود ې او تيښتي ته اړ شول.

په ١٩ـ٥ بکر ما جيتي کال چې ١٨٤٨ عيسوي کال سره سمون خوري انگر يزي سر کار پر يو ه فصـــل بـــا نـــد ې ٢٤٢٨٢ روپۍ تر لا سه کړې چې بيا په ١٨٥٢ عيسوي کال په منځني ډول تقر يبا د کال ٨٥ـــ زره رو پۍ ما ليه ر ا ټو ليد ه

چې ا نگر يزان د غې ته د بنو په سيمه کې د ما ليې لو مړ نی انتظا م وايې. د ما ليې په د ويم انتظا م کې چـــې د ميجـــر جنر ال نکلسن له خوا تر سره شو د غه ما ليه ۹٤٤٤٦ رو پيو ته لوړه شوه. د بنو د سيمې د ماليې په د ريم انتظام کې يې اند ازه لو مړی ۱_۷۱_۵ رو پيو او تر هغې ور و سته ۱۱۱_۵۸ ته لو ړه شوه.

27.3 د بنو د سيمې جغر افيوي مو قعيت

د بنو سيمي لو يد يز ته د وزيرو غر، ختيز ته يې شا ه پور د ضلعې پو له، د مټهه ټو انه ســـيمه او د جيلـــم د ضلعې د تله کنګ تحصيل يوه برخه، سهيل ته يې د يره اسما عيل خان، شمال ته د لو يد يز نه نيولې د سند ه د ر ياب تر بنۍ غا ړې پورې کو هاټ او د خټکو غر نۍ سيمه پر ته د ه. بنو د کهرک، لکهي مروت او وزير ستا ن سره هم پو لـــه لري. بنو د پيښور جنوب په ۱۹۲ کيلو مترۍ کې مو قعيت لري.

اوږد وال يې له لو يد يز نه چې هلته د کو رمې سيند د غره نه اوارې سيمې ته راځي، ختيز خو اته د شا ه پور تر ضلعې پورې ۱_ ميله او منځنی پلنو الی له شماله تر جنو به تر ځلو ېښتو ميلو لږ زيا ت د ی.

بنو يو پراخ ميد ان د ی چې د کو رمې په سيند سره خړوبيږي.په د وبي کې يې هوا تود ه او په ژمـــي کـــې د اسي سړه وي چې انسان يې زغملای نه شي.

27.4 حا صلات

شولې، غنم، جوار، ګني، تمباکو، کورکمن او اد رک (زنجبيل) د ي.

27.5 ميوې

خټکي، تو تان، نارنج، ليمو، سنتره، چکو تره، کيله، ام، خرما، انګور، انځر، انار او بيري.

27.6 ګلان

ګلاب، چنبيل، رانبيل، د اود ي، لمر ګلی، عباسي، بند رابني، ګل خيرو، جعفري، ببري ګلی، پيغمبري ګـــل او د اسي نور.

27.7 په بنو کې میشته نور قو مونه

په بنو کې پر بنو ځیو سر بیره نو رقو مونه لکه ختک، مروت، وزیر، اپرید ي، اوان، هند وان، کشمیریان او لږ شمیر بهاریان هم استوګنه لري، خو خلک یې په سلو کې ۹۹ پښتا نه د ي.د خلکو ژبه یې پښتو د ه، خو اینکو یا هنـــد کو، پنجا بي او اردو هم پکې مروجه د ه.

27.8 د بنو ځیو مشهور خیلونه

لکه چې د مخ مو وویل د شیتک لو مړۍ میر من بانو نو مید ه چې زامن یې کیوي او سو راڼي نو مید ل چې د وی د بنوزیو یا بنو ځیو په نامه سره شهرت لري.د کیوي د ښاخ مشهورې څا نګې د اد ي: میري، سمي، بارکزي، ککی، بهر تهه، نورړ، د هر مه خیل، ممه خیل، احمد خیل، بر هیم خیل، عا لم ګل خیل، خد ر خان خیل، بورا خیل، مو سي خیل، سرکي خیل، نقره د ین، وله خیل، قلند ر خیل، برت خیل، میټا خیل، سکند رخیل، جهند وخیل، منـــد ان، ســـلیم خیـــل، بډاخیل، سیناور، اسما عیل خیل، او نور...

د سوراڼي مشهورې څانګې د اد ي:مند اخیل، ولاد ین، کوټي، ولا خیل، خوزک، کڅ زي، هیبک، ملي زي او نور.

28 بېټنی

د د غې قبیلې خلک د خپل لوی نیکه بیټ یا بټن د نامه له کبله په بیټنو سره شهرت لري. د ا سړی په پښتنو کې ډیر مشهور نیکه تیر شوی د ی او له پخوا زمانې نه تا ریخ لیکو نکو د د ه نوم او حال لیکلی د ی.په پښتني عنعنه کې د ا سړی یو خورا لوی پښتون او مشهور نیکه ګڼل کیږي.

د د ې عنعني تصد یق په بهر نیو مؤ ر خینو کې ابو الفضل علامي (۱ـ٦ هجري) د هند د مغولي واکمن جلا ل الد ین محمد اکبر د د ربار مؤ رخ په د ې ډول کوي:

"په پښتنو کې د رې ورونه بیټنی، غر غښت او سړ بن ډیر مشهور نیکو نه د ي". [32]

د بیټ نیکه نوم په تا ریخو نو کې بیټني او بټن هم راغلی د ی او نعمت الله هروي چې پـــه (۱ـ۱۸ هجـــري) کـــې

---

32 ائین اکبري، لو مړی ټوک، ۱۹۱ مخ

مخزن افغا ني تا ليف کړی د ی هم د شيخ بيټني او د د ه د او لاد ې احوال په بشپړه تو ګه راوړی او ځينـــو نـــورو تـــا ريخو نو ته حواله ورکوي چې مجمع الا نساب ا، معد ن ا خبار احمد ي او تا ريخ ابرا هيم شا هي له هغو نه د ي او تر د ه د مخه ليکل شوي د ي. [33]

د رو ا يتو نو له مخې بټن د قيس عبد الر شيد زوی د ی. بيټ نيکه [34] د خپلو د وو ورو نو يعني غر غښـــت او سړ بن نه په عمر کو چنی و، خو د خپل نيک خوی، زهد او تقوی په وجه يې ډير شهرت تر لاسه کړ. په کو چنيوالي کې يې تر عر بستان او عر اق پورې سفر و نه وکړل چې د د ې سفر و نو په تر څ کې يې د ډيرو خلکو سره ليد نـــې کتنې وکړې او د هغوی له صحبته يې فيض تر لا سه کړ. [35]

اخو ند د رويزه ننګر هاری چې تر (۱۰۴۸ هجري) پورې ژ وند ی و هم د شيخ بيټنـــي او د د ه د او لا د ې يـــا د ونه کوي او د پښتنو له نو ميا ليو او مشاهيرو نه يې ګڼي. خو تر د غو ټو لو پخو انی او زوړ کتاب چې د بيـــټ نيکـــه ذکر او د د ه اشعار پکې را غلي د ي د با رک خان د زوی سليمان ما کو تذ کر ت الا وليا د ی چې له(۶۱۲هجري) نـــــه ورو سته ليکل شوی د ی. د د ې کتاب هغه يو ځو پا ڼې چې شته د شيخ بيټني ذکر د اسې کوي:" نقل کا ند ي هسي يا رانو چې په روزګار د شيخ بيټني د د ه درور چې سړ بن نو ميد ه او پر شيخ بيټني هم خورا ګران و، سړبن نه د ر لود زامن او هر کله به يې ويل خپل ورور ته، بيټني خپل زوی اسما عيل ورکا او لوی شو د سړ بن په کا له، خد ای مهر بان د اســـما عيل په بر کت سړ بن ته نصيب کړل د و مره زامن چې اوس شو ګڼون د هغو..."[36]

لوی استاد علا مه عبد الحی حبيبي د پښتو اد بيا تو تا ريخ په د وهم ټوک کې د بيټ نيکه په اړوند د ا سي ليکلي د ي:" د بيټ نيکه نور ا حو ال مو ږ ته نه د ی معلوم او نه د د ه ژوند مؤ ر خانو تصر يح کړی د ی، فقط د پټې خز انې د ليکلو څخه ښکاري چې اسما عيل د بيټ نيکه زوی د ښر خبون معا صر او د غه سړ ی په کال(۴۱۱ هجري) کې مړ شوی د ی. نو چې د اسما عيل د ژوند وخت(۴۰۰هجري) حد ود وي ښا يي پلار او اکا يې هم د (۳۵۰ هجري) په حد ود و کـــې ژ وند ی وي." [37]

د تا ريخ حيا ت افغا ني د ليکوال ډيټي محمد حيات خان په حواله بيټ نيکه د سليمان په غر ه کې ميشـــته و، خـــو وروسته د غزني په شاوخو اکې ښخ شو.[38]

33 د پښتو اد بيا تو تا ريخ، د ريم ټوک، ۱۰۵ مخ
34 په سا نسکريت کې Bhutt د د انشمند او فا ضل په معنی راځي
35 تو اريخ خورشيد جهان، د شير محمد ګنډ اپور تاليف، ۲۰۲ مخ
36 د پښتو اد بيا تو تاريخ، د ويم ټوک، ۱۰۶ مخ
37 نو موړی اثر، ۱۰۷ مخ
38 حيات افغاني، د پيښور چاپ، ۲٦٦ مخ

شیخ بیټني یو رو حاني شخصیت و . سلیمان ما کو په خپل کتاب تذ کرت الا ولیا کې د د ه یو منا جا ت راوړی د ی چې په لا ند ې ډول یې وړاند ې کوو "

لــویه خــد ایــه لــویه خــد ایــه   ســتا پــه مینــه پــه هــر ځــایه
غــر ولاړ د ی د رنــاوي کــی   ټــوله ژوي پــه زاري کښــې
د لتـــه د ي د غـــرو لمنـــې   زمور کېـږد ی د ي پکـې پلنـی

د ا وګړي ډېـر کـړې خـد ایـه
لــویه خــد ایــه لــویه خــد ایــه

د لتــه لــږ زمــوږ اوربــل د ی   وږ کورګی د ی، وږ بورجــل د ی
مینه ستا کــې مــوږ میشــته یــو   بل د چـا پــه ملــه تلــه نــه یــو
هسک او مځکــه نغښــته ســتا د ه   د مـــــړو ود ه لـــــه تــــا د ه

د ا پــا لنــه ســتا د ه خــد ایــه
لویه خــد ایــه، لــویه خــد ایــه!

شیخ بیټني د رې زامن د ر لو د ل چې اسما عیل، وړسبون او کجین نو مید ل او په د غو زامنو سر بیــره یــې یوه لور هم د ر لود ه چې بي بي متو نو مید ه او د شا ه حسین غوري میر من وه چې او لاد ه یې متو زي پښتا نه د ي. [39]

د بیټ نیکه په ز امنو کې د وړ سبون او کجین او لاد ې ته بیټني وایي.[40]

په پخوا و ختو نو کې د د غې قبیلې خلک د سلیمان غره په لو ید یزه خو اکې او سید ل، خو په هند و ستان کې د پښتون واکمن د سلطان بهلول لود ي د زوی سکند ر لو د ي د و ا کمنۍ په و خت کې د غلجیو د قبیلې د غلبې په وجه د خپل اصلي او پخو اني ټا ټو بي نه و کو چید ل او د سلیمان غره په لمر خا ته د ګو مل د سیند پر غاړه او په ټا نک کې میشته شول. وروسته بیا د د غې قبیلې زیا تره خلک د سو د اګرۍ او نورو د و لتي چارو د تر لا سه کو لو له پاره هند وستان ته ولاړل. د د ې له پاره چې په هغه و خت کې په هند و ستان کې پښتنو واکمنانو ځواک د رلود او ټول قد رت د

39 نوموړی اثر، ۲۶۶ مخ

40 ښتني قبیلې، زما اثر، د پیښور چاپ، ٦١ مخ

د وی په لاس کې و، له همد ې کبله د بيټني قبيلي ځيني کسان هم د لو يو ر تبو خا وند ان شول چې يو له هغو نـــه فتــح خان بيټنی د بنګال د ګور د سيمې خود مختاره او مشهور صو بد ار او يا ګورنر و، چې تر هغه وروسته د غـــه مقـــام د کرلاڼې قبيلې لاس ته ورغی. [41]

هغه شمير بيټني چې د ګو مل په د ره کې او سيد ل، نو د هغوی په شمير کې زيا تو الی راغی، چې د خپل ملک په لو يولو او نورو سيمو په نيو لو يې پيل وکړ، ان تر د ې چې (د وتو) چې کا نيګرام ته نږ د ې مؤ قعيت لـــري ور سيد ل. د وی د لته د وزيرو او مسيد و سره مخا مخ شول او په هغه جګړه کې چې د د وی تر مينځ پيښه شوه نو بيټنــو ما تي وخوړه او شا ته تلو ته مجبور شول او د کر نګي له کلا نه هم په شا شول، چې اوس نو موړې کلا د مسيد و قبيلې د بهلو ل زيو د ښا خ د شنګې ځا نګې په لا س کې د ه. کله چې وزير او مسيد د د وی د مقبو ضه ملک د نيو لو پر ته د هغوی پر سيمې باند ې هم تيری پيل کړ، نو په د غه وخت کې ځينې خلک له خپلو کو رو نو نه لاړل او چير ته چـــې د وی ته پناه ور کړل شوه هلته ميشته شول، خو د کچين د او لاد ې زيا تره برخه او د هغـــې نـــه د وړ ســـبون او لا د ه د سليمان د غره په ختيزه کې ميشته د ي.

د اسي ويل کيږي چې په هغه وخت کې د ګبر غر چې د بنو جنوب او د ټانک شمال ته پروت د ی او د ورګا ړا يا او ګاري ښاخ د وړ سبون بيټنيو په قبضه کې و، چې ورو سته بيا په نو مو ړي ښا خ با ند ې د ګو ربزو قبيلې ير غـــل وکړ او بې شميره ورګاړي يې ووژل او د د وی سيمه يې و نيو له.

28.1 د بيټني قبيلې د استو ګنې سيمې

1. په پښتونخواکې: بيټني د جنو بي وزير ستان په سهيل او د د يره اسما عيل خان د ضلعې په لو يد يځ کې ا ستو ګنه لري، چې د جغر ا فيوي پلوه په جنو بي و زير ستان، خو په اد اري لحا ظ په د يره اسمعيل خـــان کـــې مـــو قعيت لري.د د وی سيمه له ۱۲ نه تر ۱۵ ميله پورې پلنوالی او تقر يبا ۵. ميله او ږد والی لـــري. د د وی اصـــلي مرکز د جنډ وله په نامه ياد يږي، چې په جنو بي و زير ستان کې د ټا نک پورې اړوند ه سيمه د ه. همد اراز د د غې قبيلې خلک په بنو، لکهي مروت کې هم ميشته د ي. په او سني و خت کې په بنو او د يره اسما عيل خان کې د د وی شمير د ۲۵___ زرو په شا او خواکې اټکل شوی د ی.سر بيره يو شمير بيټني په پيښـــور، کراچـــۍ او د پاکستان په نورو ښا رو نو کې هم استوګنه لري

2. په ا فغا نستان کې: په افغانستان کې د وی په پکتيکا، غزني او ننګر هار ولا يتو نو کې ميشته د ي. د اســـي ويـــل کيږي چې په غزني کې د د وی څلور پنځه کلي شته. يو شمير بيټني په نيمه کو چي ډول ژوند کوي چې د کابل

41 ياد شوی اثر، ٦١ مخ

او ننگر هار تر مینځ لیږد کوي. د ننګر هار ولایت د چپر هار د ولسوالی په ځینو کلیو کې هم یو شمیر بیټنـــي میشته د ي. د ا فغا نستان پښتانه بیټنیو ته د بیټ نیکه د رو حاني شخصیت له کبله د رنــاوی کــوي.پــه ټــول افغانستان کې د د وی شمیر د ٦__ تنو په شا او خواکې ښو د ل شوی د ی.

3. په هند وستان کې: لکه چې د مخه وویل شول یو شمیر بیټني په پخوا زمانو کې کله چې لود ي او سوري پښتنو پر هند وستان باند ې واکمني د رلود ه د غه هیواد ته ولیږ د ید ل د د غو واکمنا نو تر حما یې او سیوري لانـــد ې د غټو غټو منصبو نو خا وند ان شول، په تیره بیا په بنګال کې د وی ډیر پو ځي منصبو نه د ر لود ل. چــې همد ا اوس هم د هند په بنګال، بیهار، اوړیسا او اتهراپراد یش ایا لتو نوکې بیټني پښتا نه میشته د ي، خو ژبـــه یې له لا سه ور کړې د ه.

28.2 د بیټني قبیلې ښا خو نه

لکه چې د مخه مو وویل د بیټ نیکه په زا منو کې د وړ سبون او کجین اولا د ې ته بیټني وایي چې په لا نــــد ې ډول به د د وی ښا خو نه د ر وپیژند ل شي:

1. د وړ سبون ښا خو نه

مزیاڼي، کزبوڼي، ورګاړي، غړون، فتح خیل، مند ي خیل، اد م خیل، سن خیل، ما ني خیل، رسول خیل، معروف خیل، خواجي خیل، چارګل خیل، رحیمد اد خیل، الفد ین خیل، جاني خیل، حسن خیل، لا لي خیل، سمر زي، د ري خیـــل، ملا خیل، تا جو خیل، یو سف خیل، لښکري، عمر خیل، کلي خیل، سر مست خیل، اورک زي، زکني، غوري زیاو نور...

2. د کجین ښا خو نه

تتا، د نا، کټا، کوټي، رتنزي، بو یا یي، بو یک، توران خیل، کټه ګرام، مند انه، شــیخا یـــي، تـــر ایـــي، ځپلا ی، شهمیر، بالمیر، شنګر لا ني او نور...

بیټني زړور، میلمه پا لونکي، جنګیالي او د ښه مزاج خا وند ان د ي.د وی د ود اد د ستور وزیرو ته ورتـــه د ی. د حیات افغا ني مؤ لف ډیټي حیا ت خان ۱٤۳ کلو نه وړاند ې د د وی د وسله والو جنګیا لیو شمیر ۳__ تنه ښو د لی د ی.

29 بابکر خیل

که چیرې د با بکرخیلو د نسب شجره وګورو نو د ا خبره به جو ته شي چې د وی په اصل کې غلجي پښتا نـــه د ي۔ د د وی یو شمیر د پکتیا ولایت د ځاځي مید ان او خو ست ولایت تر منځ د باک په ولسوالۍ کې استوګنه لري چې د غې سیمې د او سید ونکو شمیر (۱ــــ) تنه ښود ل شوي د ي چې ډیره کي یې با بکر خیل د ي۔ د باک د سیمي با بکـــر خیل په یوه شنه او اوره سیمه کې ژوند کوي چې زیاتره یې د کر نې په چارو بو خت د ي۔

د د لغمان ولایت په مرکز پورې تړ لو څو کلیو کې هم چې خان کلا، سه صد ه او هر مل نو میږي یو شمیر بــــا بکر خیل استوګنه لري۔ د لغمان د ولایت با بکر خیل د شمیر له مخې د ۱۵ــ تنو په شاا و خوا کې ښو د ل شوي د ي۔ یـــو شمیر با بکر خیل د کابل او ننګر هار تر مینځ د سرو بي و لسوالۍ په جګد لک او تیز ین کې هم استوګنه لـــري۔ د غـــه راز د کابل د خاک جبار د خورد کا بل په سیمه کې هم یو شمیر با بکر خیل میشته د ي چې د غه سیمه د اد اري پلوه د کا بل د بګر امیو په ولسوالۍ پورې اړوند ه سیمه د ه۔ په د ې سر بیره د کا بل د چهار اسیاب په ولسولۍ کې هم یو شمیر بابکر خیل استوګنه لري۔ د لو ګر ولایت په یو شمیر سیمو کې هم با بکر خیل ژوند کوي۔

با بکر خیل زړور، جنګیالي، میلمه پال او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ټینګ خلک د ي۔ د انګر یزانـــو پـــر خلاف یې ډیرې توري وهلي او ډیرې میړانې یې ښود لي د ي۔ د افغان او انګرېز تر مینځ په لو مړۍ جګړه کې غا زي محمد شا ه خا ن غلجی چې په اصل کې د لغمان د بد یع اباد د با بکر خیلو له مشر انو نه و د ۱۸۴۱ میلا د ي کال د نو امـــبر په ۲۸ مه نیټه چې د ۱۲۵۷ هجري کال د شوال د میا شتې د د یا رلسمې نیټې سره سمون خوري د غازي میر مسجد ي خان او غا زي سر د ار محمد اکبر خان په ملګر تیا د نورو ملي مبا رزینو په ګډون سره یو ځای شول، څو د انګر یز انو په مقا بل کې د ملي پا څون لیکي نورې هم پیاوړي کړي چې په پای کې د خلکو د پا څون په بر کت د انګر یز انو یر غلګر ځو اکو نه د ې ته اړ شول چې د ۱۸۴۲ کال د جنورۍ په ٦ مه نیټه کا بل خو شي کړي او وتښتي۔

د روسي یر غلګرو ځواکو په وړاند ې هم د با بکر خیلو د شاه ځلمیو مبا رزې زموږ د ویا ړلي هیواد ویـــاړلي افغانستان د تا ریخ زرین بابو نه جو ړوي۔

30 بختیار

د بختیارو پښتنو په اړوند مؤ رخینو او تو کم پو هانو بیلا بیلې نظر یې راوړې د ي، د بیلګې په توګه ډېـــتې

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر حیات افغا ني کې د نعمت الله هر وي د مخزن افغاني د کتاب پر بنسټ د اسي لیکلي د ي:" اسحق نو مى چې په اصل کې د یوه سید زوی و په اوش(*) نو مي ځای کې چې د بغد اد له تو ابعو نه د ی، د ژ وند انه د پیبنو او ستو نزو له کبله د ې ته اړ شو چې په سفر لاس پورې کړي، نو هما غه و چې د سلیمان غره تــه د شــیر انیو سیمي ته راغی او له یوې نجلۍ سره یې چې شیخۍ نو میده واد ه وکړ، چې د د غې میر منې نه یې یــوازې یــو زوی پیدا شو چې ابو سعید نوم یې ور با ند ې کیښود چې نو موړی ما شوم یې د د ه د ښو طا لعو او نیکمر غــۍ پــه وجه یې په بختور شهرت و مو ند چې د و خت په تیر ید و سره په بختیار مشهور شــو چــې اوس د د ه او لاد ې تــه بختیار وایي. محمد حیات خان د ا هم زیاتوي:" ځیني خلک د وی سید ا ن بولي. د ا خلک په اصل کې له ایرا نه راغلــي د ي چې د د غې قبیلې یو شمیر د ایران د اصفهان په لو ید یز او یو شمیر یې په بخا را کې ژوند کوي ."

د اوش په اړوند کې چې ما د د ې مقالې لیکوال کومه څیړ نه وکړه هغه د بغد اد له تو ابعو نه نه و، بلکــې اوش Osh د ما ورالنهر له ښا رونو نه شمیرل کید ه چې همد اوس د قر غیز ستان د ویم لوی ښارد ی چې د فر غا نې په واد ۍ کې مو قعیت لري. سر بیره پر د ې اوش د اسلامي علو مو لوی مرکز او ډیر شمیر اسلامي عا لمان یې په خپلې غیږ کې روزلي د ي.

شیر محمد خان گنډا پور په خپل مشهور تا ریخي اثر توا ریخ خو ر شید جهان کې چې په ۱۸٦۷ عیسوي کال کــې په لا هور کې چا پ شوی د ی د محمد حیات خان هغه قول رد وي چې د مو نټ سټوارټ الفنستن پر استناد یې بختیــا ر ایرا نیان بللي د ي. شیر محمد خان گنډ ا پور بختیار پښتانه بللي اود ایر اني بختیاري قبیلې نه یې په بشپړه تو گه جلا گڼي، ځکه پښتا نه بختیارهیڅکله هم ځا نو نه د ایر اني بختیاري قبیلې سره یوډول نه گڼي او نه د د وی تر مینځ کو مې تا ریخي اړ یکي شته. د غسي روایتو نه ډیر د ي چې ځیني تو کم پو ها ن کله د پښتنو یوه قبیله او کله هم بله په ســید انو یا نورو عر بي الا صله قبیلو پورې تړي چې په حقیقت کې افسا نو ي رنگ لري.

په او سني وخت کې بختیار د سلیمان غره په شا او خوا، د راڼې او مر غه کې استوگنه لري چې د حیات افغا نــي مؤ لف ۱٤۳ کلو نه د مخه د د راڼې په سیمه کې د د غې قبیلې شمیر ۸۔ کو رنۍ او د مر غه په سیمه کې یې ٥۔ کو رنــۍ ښو د لي د ي.د مخزن افغاني او د پښتنو نورو تو کم پو ها نو په یوه اتفاق د ا خبره تا ئید وي هغه بختیار چې پــه د را ڼې کې او سیږي، نو د وی د میا خیلو سره په گټه او تا وان کې شر یک د ي. د بختیار د قبیلې ځیني پووند ه سو د اگر د ډیر کلک هوډ خا وند ان او د سو د اگرۍ په چارو کې ربښتیني او اما نتد ار د ي.

بختیار په لا ند نیو قبیلو ویشل شوي د ي

- کو رتي

- اکو
- اتو
- پري
- توري
- سيد محمد
- خواجه الياس
- خواجه يحيي کبير : چې او لاد ه يې د شيخ زي په نامه ياد يږي
- مر غچي: هغه بختيار د ي چې په مر غه کې د ا يمي استوګنه لري
- مقر زي: پووند ه بختيار د ي چې د خپل لو مړ ني استو ګنځي له کبله يې مقرزي بو لي
- نظر زي:د وی هم پووند ه سو د اګر او د بختيار قبيلې يو ښاخ د ی

د بختيار قبيلي يو ستا نه او ولي حضرت خو اجه قطب الد ين الد ين بختيار کاکي(٦ـهجري) و چې نعمـــت الله هروي په مخزن افغاني کې د ی اقطب افغان بولي او د د ه د قبيلې د نورو مشاهيرو ذکر کوي چې په هغو کې د خـــواجه يحيي بختيار، شيخ شهاب بختياراوشاه ابو بکر بختيار نو مو نه يا د ولای شو.د د ه زيارت د ډيلي د ښار په مهرولي کې د ی چې خلک له ليري ليري ګو ټو نو نه د د ه مزار ته راځي او ډير اراد ت ور ته لري.

پښتون مؤرخ سليمان ما کو(٦١٢ هجري) په خپل کتاب تذ کر ت الا وليا کې د د غه ستر ستا نه ذکر کوي او وايي:" بختيار په پښتو سند ري کړ ينه- اوښي تو يو ينه- خد ای ته نارې کړي غلبلي کړي-پاړکي لر ينه"- چې يو د اد ی:

ویر مې زړه سوری سوری کـــړ   راتـــه وګـــوره ملـــو کـــې!
پـــه بيلتـــون کـــې د ې وبـــا ســـم   لـــه خـــو ږمنـــه زړګـــي کـــوکې

راتـــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتـــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

د بیلتـــــون اورونـــــه بـــل د ي   هر ګړئ مــې زړګـی ســو ځـي
لیـــــو نـــــی یمـــــه د مینـــــي   ســـر خـــم زه لکـــه پیلـــو ځـــی

راتـــــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتـــــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

غـــــــوړولی د ې وربـــــــل د ی   اور زمـــا پـــه زړه کـــې بـــل د ی
زه بختیار خـــاورې ایـــرې ســـوم   پــه اور ســـوی مـــې ګـــو ګـــل د ی

راتـــــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتـــــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

31 ځمکني

ځمکني چې ځو کني یا چمکني یې هم بولي د پښتنو یوه مشهوره قبیله د ه چې زموږ پښت پو هان یې د پښتنو د سړ بن ټولنیزې ډلې نه شمیري چې بیا په سړ بني پښتنو کې د کند په ښا خ پو رې اړه لري. کند په خپل وار په د وو لو یو څا نګو ویشل شوی د ی:

1. غوري یا غو ریا خیل: چې مو مند ، د اؤد زي، زیړاني او ځمکني پکې راځي.

2. خښي: چې یو سفزي، مند ړ او تر کلا نړي پکې را ځي.

د پښتو نا زکخیا ل شا عر حمید ما شو خیل د غه د وه څا نګې د ا سې یا د ې کړي د ي:

چـــې د ا ســـتا د نـــا مـــې بـــوی اخلـــي حمیـــد ه!
څه به نه وي خـــوش د مـــا غـــه غـــوري، خښـــي

د ا سي روایتو نه شته د ي چې د غو ر یا خیلو او لاد ه په پیل کې د کند هار په ار غستان کې میشته وه، چـــې د

وخت په تیر ید و سره د غز نې لو ید یزو او سهیلي بر خو ته را غلل چې په اغلب ګو ما ن سره ۹۱۔ هجري کال او د بـــا بر د وا کمنۍ لو مړۍ شپې او ور ځې وې۔ ویل کیږي چې په هغه وخت کې د د غې قبیلې خلک پووند ه او د ځړ او مـــا لد ارۍ په چارو بو خت وو۔ څر نګه چې ورو سته د د غې قبیلې د خلکو په شمیر کې ز یا تو الی راغی نو بیا د غز نې نه د کا بل پر لوري را و لیږ د ید ل ا و بیا له هغه ځا یه د ننګر هار خواته لاړل۔ کله چې غور یا خیل ننګر هار ته ورسید ل، نو ځمکنیو د سپین غره په لمنو کې استوګنه غوره کړه۔ تا ریخ حیات افغاني د افضل خان د تا ریخ مر صع په حو ا له د خپلو ورو ړو نه د د ې قبیلې د بیلتون وجه خپګان بولي او ا خو ن د ر ویزه هم د نورو ورو ړو نـــه د ځمکنـــي جلا والی مرور تو ب ښود لی د ی، خو ښا یې پو ر تنی ر وایت افسا نوي ښه ولر ي۔

د ځمکنیو د استو ګنې سیمې: ځمکني یا څو کني په لا ند نیو سیمو کې مېشته د ي

1. د پکتیا په ولا یت کې: د پکتیا ولایت ځمکني د د غه و لا یت د ځمکنیو په او لسو الۍ کې چې د د غې قبیلې پـــه نامه ور ته د ځمکني و لسو الي وا یي۔ ځمکني یوه ښکلي د ره د ه چې د پیواړ د غا ښې جنوب لو ید یز خو اته مو قعیت لري، شمال ته یې د منځ هیر مشهور ځنګل او لو ید یز خو اته یې د بکیاد غر ونه را ګر خید لي د ي۔

2. په تیرا ه کې: د ځمکنیو د قبیلې هغه شمیر خلک چې په تیراه کې میشته د ي د پړه ځمکني په نامه یې یـــا د وي چې د تیراه په ښکلو غر و نو کې استوګنه لري چې د سپین غره په سهیلي بر خو کې ژ وند کوي۔ ختیز ته یې اپر ید ي او او رکزي، لو ید یز ته یې توري، شمال ته یې سپین غر او د جنوب خو اته د تو ري او او ر کـــزي قبیلو سره ګډه پو له لري۔ پړه ځمکني د افغانستان نه د سپین غره په و ا سطه جلا شوي د ي او کله یې چې خلک افغانستان ته سفر کوي نو د اپریډ یو او کو رمې له لارې تګ او ر ا تګ کوي۔ د د وی سیمه د اد اري پلوه د کو رمې په ایجنسۍ پورې ا ړ ه لري او زیاتره د کړ مان په د ره کې ژ وند کوي۔

پړه ځمکني خوار یکښ او جنګیالي خلک د ي۔ ښځې او نا ر ینه یې ټول په ګډه کار کوي۔ د د وی د سیمې زیـــا تره با راني او للمي د ي، خو د مو سم د سو ړ و الي په و جه د غنمو، جوارو او او ر بشو ډیره ښه کر نه پکـــې کیږي، خو د غه ځمکې د د وی ور ځنۍ اړ تیاوې نه پوره کوي۔ همد اراز د د وی په سیمه کې ډول ډول میـــوې لکه منې، زرد الو، انګور، شفتالو هم پکې پید ا کیږي۔ د غه خلک په خپلو منځو کې شخړې نه کوي او ډیر ســـو له خو ښو ونکي خلک د ي۔ د پړه ځمکنیو مشهورې څا نګې او ښا خو نه د اد ي: ازي خیل، خا ني خیل، خو اجه خیل، اسیا بي، غر بینه او ګا ند اره۔

3. په پیښنور کې : یو شمیر ځمکني د پیښور په ښپږ میلۍ کې او سیږي چې د د وی کلی د ستر او لوی ســـتا نـــه حضرت میا عمر (ر حمته ا لله علیه) د مزار په و جه مشهور کلی د ی او د ځمکنیو په نامه یاد یږي۔ همــــد ا راز د ځمکنیو ختیز ته په اته کیلو متری کې د ازي خیلو کلی پر وت د ی۔ ازي خیل د ځمکنیـــو یـــو ه ښنـــه د ه۔ پـــه

پیښور کې د ثمکنیو د نورو مشهورو محلو نو مو نه د اد ي:

a. قا د ر خیل، یا سین خیل، بهرام خیل، مصطفی خیل، خو ا جه خیل، چو غه خیل، با زار ګهـــړي، د قصـــا بانو محله، د مو چیانو محله، د قا ضیانو محله، خا لق اباد ، اول نمبر او د ویم نمبر کو ټهـــی، ســـید ان، مسکین اباد ، زرین اباد ، میا ګان، جمرود اباد ، جان خان ګهړی، حا جي اباد او بابا خیل.

31.1 د ثمکنیو د قبیلې ښا خو نه

1. ازي خیل: چې د د ر په خان خیل، د ړې پلاره، ابراهیم خیل، خو تي زي، نصر خیل، حسین خیل، لشکري خیـــل او قمر خیلو په څا نګو ویشل شوي د ي.

2. خاني خیل: چې د مموت خیل، مد ي خیل، ګو ر ګه خیل، مبارک خیل، سلطان خیل، مصطفی خیلو، تو له خیـــل، جمال خیل او شیر خا ن خیل په څا نګو و یشل شوي د ي.

3. خو اجه خیل: چې په د ري خیل، میر زا خیل، ګل شیر خیل، جلال خیل، لنګر خیل، شوي خیل، حکیم خیل، ولي خیل او فتح خیل په څا نګو ویشل شوي د ي.

ویل کیږي چې د ثمکنیو د قبیلې مجمو عي شمیر که هغه په افغانستان کې د ي او که په پښتونخوا کې د ي د ي د ۵ــــ زرو تنو په شا او خوا کې ښو د ل شوي د ي.

31.2 د ثمکنیو د قبیلې مشهور خلک

1. د ثمکنیو حضرت میا عمر [42] (رح) چې د ثمکنیو په میا عمر هم مشـــهور د ی او مـــزار یـــې د پیښـــور پـــه ثمکنیوکې د خا صو او عا مو زیارت ځای د ی. د د غه ستر ستانه په اړوند په پښتو کې یوه د اسي لنډۍ شته:

په پیښور کې ولیان ډیر د ي
کږې جنډې په میا عمر ولاړې د ینه

د د غه ستر ستانه د د رناوي او ستر مقام له کبله د افغانستان د جلال اباد په ښار کې یو ښوونځی هم شته چې

42 رشاد ، عبد الشکور، د ثمکنیو میاعمر، د ا جتما عي علو مو مرکز، د ا فغا نستا ن د علو مو ا کا ډیمي، کابل، ۱۳٦۵

د میا عمر په ښوونځي سره یاد بړي.

2. حا جي د ر یا خان با با عبد ل خیل چې لوی علمي شخصیت و او په اسلا مي علو مو کې یې لوی لاس د رلـــود. ویل کیږي چې نو موړی د ځمکنیو د میا عمر صا حب استا د هم و او مزار یې د پیښور په ځمکنیو کې د ی.

3. ار وا ښاد هد ایت الله خا ن ځمکنی چې د صو به سر حد د اسا مبلي سپیکر و.

4. حا جي محمد ځمکنی چې یو وخت د افغانستان په و لسي جر ګه کې د پکتیا ولایت د ځمکنیو د ولسوالی منتخــب استازی و او بیا په ۱۳٦۵ لمریز کا ل کې د یوې لنډې مو د ې له پاره د جمهوري ریا ست مؤ قتي سر پر ست پـــا تې شوی د ی.

5. اروا ښاد فضل ا لر حمن ځمکنی په ولسي جر ګه کې د پکتیا د خلکو منتخب استازی چې سږ کال د اپر یل په میـــا شت کې د مجا هد ینو د بر یا لیتوب د ورځې د لما نځلو په مر اسمو کې د ډزو په تر ځ کې په شها د ت ور سید.

32 فر ملي

پر ملیان په پښتنو کې یوه ډیره لر غو نې قبیله د ه چې د غر غښت په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري او ځا نــو نه د کا کړو یو ه څا نګه بو لي. [43، 44]

د د وی د استو ګنې اصلي ټا ټو بی پر مل یا بر مل د ی چې د سلیمان د غرو نو لــړۍ او د پکتیکــاپه و لایــت پورې یوه اړوند ه ولسوالي د ه.

ډیپټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تا ریخ حیات افغا ني کې د پر ملیا نو په اړ وند لیکي:" پر ملیـــان زیـــا تره په ارګون او د خرو ټو د سیمې په منځنۍ برخه کې او سیږي."

البیروني د قا نون مسعود ي په د ریم ټوک کې د پر ملیا نو د سیمي مو قعیت د غز ني او ملتان تر مینځ ښو د لی د ی. همد اراز د صو لت افغا ني د تاریخ مؤ لف زرد ار خان نا غر د پر ملیا نو د سیمې د مو قعیت په اړوند لیکلي د ي:" بر مل د غز ني په تو ابعو کې د یوې سیمې نوم د ی او هغه کسان چې د بر مل په سیمه کې اســتو ګــن د ي د پــر

43 تا ریخ شا هي چې په تا ریخ سلا طین ا فا غنه سره هم یاد بړي، د احمد یاد ګار تا لیف، ۱۹۳۹، کلکته

44 د اؤد ي تا ریخ، د پیښور چاپ، کابل، ۲_۷ کال

ملیانو په نامه یاد بړي."

د افغانستان نا متو او وتلی مؤرخ اروا ښاد استاد احمد علي کهزاد هم د پر ملیانو اصلي ټاټو بی اورګون ښــو د لی چې پر ملیان پکې ژوند کوي.

که څه هم د پر ملیانو د تو کمیزو (نژاد ي) اړیکو په اړوند بیلا بیلې نظر یې څر ګند ې شوي او د ځینو په اند د وی د یفتلي شهزاد ه ګانو او لاد ه د ه چې د عر بو د فتو حا تو او سو بو له و خته د غز نوي وا کمنۍ پورې تر اوسه په سلیمان او سپین غر کې مېشته د ي.

همد اراز د پر ملیانو په اړوند د ریم نظر د اد ی چې د وی د غلجي پښتا نه د ي، خو د تا ریخي شــو اهــد و پــر بنسټ د وی د پښتنو د غر غښت د ټولنیز ې ډلې پورې اړه لري.

هغه وخت چې المتو کل علی الرحمن پښتون واکمن بهلول لود ي د ډیلي سلطنت تر لا سه کړ نو د یوه فر مان له مخې یې پښتا نه قبا یل هند ته ور و بلل تر څو د خپلې وا کمنۍ ستنې پیا وړې او مضبو طې کړي او له بلې خوا پښتنو ته د خپلې وا کمنۍ په قلمرو کې جا ګیرونه او منصبو نه ور کړي. د بهلول لو د ي په د ې فر مان کې را غلي وو:" ما ته خد ای د هند وستان تخت راپه برخه کړ، خو د د ې تخت سا تنه هغه څوک کو لای شي چې د قوم او قبیلې خا ونــــد وي. نو پښتنو ته په کار د ي چې د د وی ډیر شمیر هند و ستان ته ر اشي او نه یو ازې د واکمنۍ په پیا وړ تیا کې برخــه وا خلي، بلکې د غې وا کمنۍ ته پر ا ختیا ور کړي او جا ګیر ونه تر لا سه کړي. "

د د غه فر مان په ځواب کې ډیر پښتا نه قبا یل چې په هغه کې لو ا نیان، نیا زیان، لو د یــان، ســروانیان، پنــي، ترین، سړ بني، سو ریان، میا نه، کاکړ، کرلاڼي او پر ملیان (فر ملیان) هم شا مل وو له افغا نستا نه د هند لور ته لاړل چې ډیرو یې لوړ لوړ منصبو نه او جا ګیرونه تر لا سه کړل چې موږ کو لای شو د لو د ي او سوري د و اکمنا نو په وخت کې د ځینو مشهورو امر اوو نو مو نه وا خلو چې پر ملي پښتا نه وو.

32.1 خا نخا نان فر ملي

1. د سلطان بهلول لود ي د مشهورو امر اوو نه شمیرل کید ه چې د د ه د واکمنۍ په و خت کې د د ه د سو بو یـــو پیا وړی ملګری پا تې شو ی د ی. د ه د را جپو تا نه یا او سني را جستان په اود یپور کې د هند وانو د مشـــهور او پیا وړي را جپوت جنرال رانا خوريې چتر سال ته ما تي ور کړې وه.

2. د ولت خان فر ملي: د بهلول لود ي د مشهورو امیرانو نه و.

3. کالا پهاړ فر ملي: د لو دي او سوري وا کمنانو د واکمنۍ په وختو نو يو ډير مشهور امير و.

4. شيخ سعيد فر ملي: چې د سلطان سکند ر لود ي له امر اوو نه و.

32.2 د پر مليانو د استو گنې سيمې

په او سني وخت کې پر مليان په افغانستان کې په لا ند نيو سيمو کې مېشته د ي:

1. زوړ ار گون: چې د او سني اور گون په شپږ کيلو مترۍ کې پروت د ی او ويل کيږي چې په د غه ځای کـــې د پر مليانو تقر يبا څلور زره کو رنۍ ژوند کوي. د زاړه او رگون پر مليان په د وو ښا خو نو ويشـــل کيـــږي: شرف او سپري. شرف بيا د با لشتي، سيل احمد او ملت کلان په څانگو او علي خيل او قره خيل د سپري په ښا خ پورې اړه لري.

2. د کابل د چها رد هي په ولسوالۍ کې: هغه پر مليان چې د کا بل د چها رد هي په ولسوالۍ کې او سيږي نو د د وی د سيمو او محلو نو مو نه د اد ي:

   a. کلای قاضي، کلای غيبي، اقا علي شمس، د ه مراد خان، چهلستون، سر اسياب، مو سهي، پر مليان، کلای کا شف، يو سف بنگي، بر پر ملي او کوز پر ملي چې د گلبا غ په سيمې پورې اړه لري، کلای غيب اللهـــ او کلای بهاد ر خان پر ملي.

همد اراز د کا بل د رخت شنگ ته نږ د ې په کوز پر ملي کې هم پر مليان ژ وند کوي.يو شمير پر مليان د مزار شر يف په چار کنت ا ود لو گر، غزني، هلمند او کند هار په و لايتو نو کې هم او سيږي. د پښتونخوا په صو ابـــی او د پاکستان په پنجاب کې هم يو شمير پښتانه پر مليان استوگنه لري.

32.3 د پر ملي قبيلي پورې اړوند مشهور خلک

1. د کتور محمد عثمان صد قي: چې تاريخپوه و او د کا بل د چهارد هي د کلای قا ضي پر ملي و.

2. ار وا ښاد معاون سر محقق محمد محسن فر ملي چې د افغانستان د علو مو غړی او د څه مود ې له پاره د نو مـــو ړې ا کيډ يمۍ سر پر ست پا تې شوی او د اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې په ولسي جر گـــه

کې د کا بل د چهارد هي و لسوالۍ د خلکو استا زی و.

33 پړ به

که چيري د پړ به قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅيړو، نو څر ګند ه به شي چې پړ به په اصل کې کرلانـــي پښتا نه او بيا په کرلانيو کې د خو ږ يا نيو يا خو ګيا نيو د قبيلې يو ه څا نګه د ه، خو له ډيرې مو د ې را هيسي د خو ږ يا نيو له نو رو پا تي څا نګو او ښا خو نو نه د و مره ليرې ژ وند کوي چې د وی پخپله هم نه پو هيږي چې له خو ږ يا نيو سره کو مې اړ يکې لري او که نه؟ ځکه د خو ږيا نيو قبيله د ننګر هار ولايت د خو ږ يا نيو او پچير او اګـام پـــه و لسو اليو کې استوګنه لري، په د ا سې حال کې چې پړ به د خو ست په و لا يت کې ا ستو ګنه لري.

د اسي تا ريخي شو ا هد او اسناد مو جو د د ي چې په پيل کې د خو ست پر ټو لې سيمې باند ې د کرلاڼي پښتنو د خو ږيا نيو او نورو ښا خو نو واک د ر لود. د هند د مغو لي وا کمن نو ر ا لد ين جها نګيـــر (۱۰۱۴-۱۰۳۷هجـــري) د وا کمنۍ په و خت کې د غلجي پښتنو ځيني ښا خو نه او څا نګې د پکتيا د زر مت له سيمې نه چې زر مله يې هم بو لـــي را ووتل او د خو ست پر سيمه يې بر يد و کړ. په پا يله کې يو شمير خو ږ يا نې له خو ست نه د ننګر هار و لا يـــت د ا و سني خو ږ يا نيو سيمې ته و ليږ د يد ل او ډير کمزوري شول، خو د خو ږ يا نيو د پړ به څا نګه چير ته ونه ليږ د يد له او په خو ست کې پا تې شوه.

سيد بها د ر شاه ظفر کا کا خيل په خپل اثر ' پښتانه د تا ريخ په ر ڼا کې' د د وی د کمـــزورۍ بـــل علـــت د د وی خپلمنځۍ جګړ ې بولي او ليکي:" د مغو لي واکمن شهاب الد ين شا ه جهان (۱۰۳۷-۱۰۶۸هجري) د و اکمنۍ په و خت کې د د وی تر مينځ کو رنۍ جګړ ې پيل شوې او د وی په هغو جګړو کې ډير کمزوري شول. "

د تا ريخ حيا ت افغا ني مؤ لف ډيټي محمد حيات خان چې خپل د غه مشهور اثر يې ۱۴۳ کلو نه وړاند ې ليکلـــی د ی د پړ به د و سله والو کسانو په اړ وند د اسي کښلي د ي:" په تيرو و ختو نو کې د پړ به قبيلې د وسله والو ميړ ونو شمير ۳ـــ تنه وو، خو اوس د د وی د وسله والو کسا نو شمير ۱ـــ تنو ته ر سيږي." چې شير ممحمد خان ګنډ ا پور پـــه خپل مشهور اثر (توا ريخ خو رشيد جهان) کې هم د د وی د وسله والو کسا نو شمير ۱ـــ تنه ښو د لي د ي.

پړ به د کر کيلې په چا رو بو خت د ي، خو يو شمير خلک يې سو د اګر يزې د ند ې هم سر ته رسوي. د د وی ټول رو اجو نه، د ود ونه، نر خو نه او څلي د خو ست د خلکو په څير د ي. د وی ميلمه پال، غير تمن او پـــه پښـــتو او پښتو نو الې با ند ې ډير ټينګ د ي.

د پړ به قبیله په لا ند نیو ښا خو نو او څا نگو با ند ې ویشله شو ې د ه:

مرد ي خیل، میا خیل، بسي خیل، سر د ار خیل، محمو د خیل، نري زي، ملي زي، اشي زي، ډډه خیل او بو چي خیل.

34 پړ انگیان

پړ انگیان د پښتنو یوه قبیله د ه چې په لود یا نو ور گډ یږي. د د غې قبیلې لوی نیکه ابر اهیم نو مید چې پــــه لود ي مشهور و. د تا ر یخي رو ایتو نو پر بنسټ بیټ نیکه چې د سړ بن او غر غښت ورور و خپله لور بي بي متــــو بي شا ه حسین غوري ته ور کړه چې له هغې نه د وه زا من پیدا شول چې یو یې غلجی او د بل نو م ابر ا هیم و چې بیا ورو سته ابر ا هیم په لو د ي سره مشهور شو.

تا ر یخ حیات ا فغا ني په لو د ي با ند ې د ابرا هیم د مشهور کید لو په اړ وند د اسي لیکلي د ي:" د اسي رو ایت د ی کله چې شیخ بیټنی له کلي نه بیر ته هغه غره ته ستون شو چې د د ه ا ستو گنځی و، نو خپلې میر منې تــــه یــــې و ویل چې بسم ا لله کړه اوپه پخو اني نغري ډو ډۍ پخه کړه او ما ته یې راوړه چې زه هغه ډو ډۍ پخپله وویشم او راتــــه څر گند ه شي چې ز ما په لمسیا نو کې کو م یو ډیر بختور د ی. کله یې چې میر منې ډوډۍ پخه کړه نو د بي بي متــــو کو چني زوی ابر ا هیم منډه کړه او هغه پخه شوې ډوډۍ یې خپل نیکه شیخ بیټني ته راوړه، بیټ نیکه ډیر خو شا لــــه شو او ویې ویل چې ابرا هیم لوی د ی چې له هما غې ورځې ابر ا هیم د لود ي په نامه شهرت ومو ند چې د د ه او لا د ه د لود ي او یا لو د یا نو په نامه یاد ېږي."

لود ي په د ریو غټو قبیلو و یشل شوي د ي چې هغه سیا نې، د و تا نې یا د فتا نې او نیا زي د ي.

پړ انگی د سیا نې زوی او د لود ي لمسی د ی. په پیل کې پړ ا نگیان په لو ید یز ا فغا نستان کې او سید ل، خوو رو سته له هغه ځا یه د سلیمان غره ختیزې خوا ته د د ا مان سیمې په ټاک او رو ړې کې میشته شول چې د ډېر ې مــو د ې را هیسې د غه سیمه د د وی په واک کې وه، خو د هند د مغو لي وا کمن ظهیر الد ین محمد با بر د واکمنۍ په و خــــت کې د د ولت خیلو، میا خیلو، مر وتو او د لواڼي (نو حاني) او پړا نگیا نو نه د ا سیمه په زور و نیول شــوه چـــې پــــه نتیجه کې ډیر شمیر پړ انگیان ووژل شول، هغه چې بچ پا تي شول خواره واره شول او د خپلې قبیلې له نو رو څا نگو سره د هند وستان خو اته لاړل او د هند وستان په بیلا بیلو بر خو کې میشته شول.اوس په ا فغا نستان او پښتونخوا کې ان څوک د پړ ا نگیا نو له نامه سره اشنا یي نه لري، خو د هند و ستان په مختلفو ځا یو نو کې د وی خلک د لود ي افغا نا نو یا پټا نا نو په نامه پیژ ني. د هند و ستان د پنجاب ایا لت په رو پړ او لو د هیا نې کې هم د د غې قبیلې خلک میشته د

ي. همد ا راز د هند و ستان په د کهن کې هم يو شمير پر انګيان استوګنه لري.

له د غه پړ انګي قبيلې نه په هند و ستان کې ډېرمشهور وا کمنان د ډيلي پر تخت نا ست و و چې په د وی کې د سلطان بهلول لو د ي، سلطان سکند ر لود ي او سلطان ابر ا هيم لود ي نو مو نه يا د و لای شو. د وی ډير علـم پـا لـو نکوي وا کمنا ن و و او د هند و ستان په ود انو لو کې يې پيا وړې ونډه اخيستې د ه.

همد اراز د لود ي او سو ري واکمنا نو په ز مانه کې د غه لا ند ينې شخصيتونه چې پياوړي پو ځي د ند ې يې د ر لو د لې او د پړ انګي په قبيلې پورې اړه لري د يا د ونې وړ د ي: جلال خان، حسين خان، اعظم هما يون، سلطا ن شاه، ملک فيروز، ملک محمد ، خو اجه محمد ، ملک نا صر، ملک بهرام، ملک کا لا، بار بک شاه، مبارک شاه او مو سی خان.

پړا نګيان په لا ند نيو ښا خو نو او څا نګو ويشل شوي د ي.: ا ړند ، زيتو ن خيل، ريد ي، عمر خيل، اسحاق، شا هو خيل، يو سف خيل، يا سين خيل، احمد خيل، محمو د خيل، مر چي خيل، تاتار خيـل، د ولـت خيـل، رسـتم خيـل، شموزي، اسحا قزي، شيخ زي، حسن زي، يو سف خيل، پيا را خيل، عمر زي، ا حمد خيل، مجيد خيل، ګـد ايـي خيـل، محمود زي، الف خيل او زکر يا خيل.

35 پنړي

ز موږ تو کم پو هان (نسب پيژ ند و نکي) پنړي د پښتنو د غر غښت د ټولنيزې ډلي نه شميري چې په سـهيلي پښتونخوا، افغانستان، پاکستان، بنګله د يش او هند و ستان کې ميشته د ي.

په پخوانيو تا ريخو نو کې چې د د غې قبيلې يا د ونه پکې شوې د ه هغه تا ريخ خا نجها ني يا مخزن افغا ني د ی چې مولف يې خواجه نعمت الله هروي نورزی و چې د هند د مغولي واکمن جلا ل الد ين محمد اکبر د د ربار مـؤ رخ و. همد اراز په انګر يزي مؤ رخينو کې ميجر را ور ټي، مو نت ستوارت الفنستن او د پټان د کتاب مؤلف سر اولف کيرو هم په خپلو ا ثا رو کې د پنړي قبيلې يا د ونه کړې د ه.

د سهيلي پښتونخوا مشهور اد يب او تا ريخپوه پرو فيسر ولي محمد خان سيال کا کړ په خپل ر اثر[پښتـو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا]کې د پنړي پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" د پنړي قبيلې اصلي مرکز د کا کـړ سـتان د ژوب نا وه او د بوري تا ريخي سيمه د ه، خو بيا پنړيو خپله پلر نۍ سيمه پر يښې او د لو يې تا ر يخي پښتونخوا نورو سيمو ته لېږ د يد لي د ي. هغه وخت چې پنړيا نو خپل اصلي ټا ټو بی کا کړ ستان پر ښنود نو ځينې يې په پښـين کـې

میشته شول او ځیني یې د سیوۍ په تا ر یخي سیمه کې اباد شول۔"[45]

د پښتونخوا مشهور مؤ رخ سید بها د ر شاه ظفر کا کا خیل په خپل اثر[پښتا نه د تا ریخ په رڼا کې] لیکلي د ي:" پڼي هم د کا کړو په څیر مشهوره او پخوا نۍ قبیله د ه چې جر ړې یې تر وید ي زما نو پورې رسي، چې د د وی ځینې خلک په افغانستان او ځیني هم په د کن کې استوګنه لري۔"[46]

د تا ریخ حیات افغا ني مو لف ډپټي محمد حیات خان له نن نه ۱۴۳ کلو نه د مخه د پڼیو د قبیلې په اړوند د ا ســـي لیکلي د ي:" د د غې قبیلې د نسب له شجرې نه د د غې قبیلې د ښا خو نو او څا نګو ویش ډیر ښکاره او وا ضح د ی۔ د د غې قبیلې ښا خو نه هم په کا کړو ور ګډ یږي او د پڼي د قبیلې سیمه چې سیوۍ نو میږي د کا کړو په سیمه پورې اړه لري۔ کله چې یو مسا پر د ډاډر له سیمي نه په لو مړي مزل د شمال خو اته لاړ شي نو سیوۍ ته ر سیږي. د سیوۍ سیمه د کلکې خاورې نه جوړ شوي مید ان د ی، چې په ځینو ځا یو نو کې یې غر نۍ ویا لې را وځي چې د ځمکو په خړ وبو لو کې ور ځیني ګټه اخیستل کیږي۔ د سیوۍ او ډاډر نیل ډیر غوره جنسیت لري چې په کند هار او ایران کې د ملتان د نیل په پر تله زیات پیر ېد و نکي لري او د خیر پور د نیل سره بر ابر شمیرل کیږي۔ د د غې قبیلې د ایسوټ او مـــو سی خیلو ښا خو نه د کا کړو د سیمې ختیز خو اته په یوه غره او صحرا کې او سیږي او د مو سی خیلو له د وو څا نګو نه د بلیل د څا نګې نسل د شمیر له مخې زیات د ی چې زیا تره یې د کر نې په چا رو بو خت د ي او د ویمه څا نګه یـــې چې لهر زي نو میږي او شمیر یې د بلیل د څا نګې په پر تله لږ د ی، نو زیا تره خلک یې په ما لد ارۍ او د غو ا یا نـــو په سا تنه بو خت د ي۔ د پڼي قبیلې د لهون ښاخ د چخن او کند ر په سیمه کې او سیږي، چې د کا کړو د سیمې لو ید یـــز ته پر تې د ي او د د وی د استو ګنې له سیمې نه ما لګه د ځمکې د ښورې نه تر لا سه کیږي او د غه کسب خلک د ا ما لګه ټو لوي اوپه او ښا نو او غوا یا نو با ند ې یې کند هار او د کا کړو د مند و خیلو سیمې او نورو شا او خوا ســیمو تــه د خر څلاو له پاره وړي او په عمو مي تو ګه یې له غلې سره تبا د له کوي۔ ځینې وختو نه چې د غلې بیه لوړه وي نـــو د غلي سر ه یې په یوه وزن ور کوي او کله هم د وه چند ه اور ښي او جوار ور باند ې اخلي۔

د پڼي ښاخ د خلکو د ود او د ستور کټ مټ کا کړو ته ورته د ی، خو د پڼیو یوه څا نګه چې امر زي نو میـــږي او د ستو ریا نیو د قبیلې لو ید یز ته پر اته د ي، نو د هغوی د ود او د ستور د شیر ا نیو د قبیلې خلکو ته ور ته والی لري۔د پڼي د قبیلي ټول شمیر چې په خپلې پخو انۍ سیمه کې پر اته د ي ۸___زرو تنو ته ر سیږي۔"[47]

د راو لپنډۍ په چهچه او هم د هزاره په سیمه کې د پڼي په نامه یوه سیمه شته چې پڼي پکـــې او ســیږي۔ د هنــد وستان په د کن کې هم د پڼیو په نامه یوه سیمه شته چې تقر یبا ۲___ تنه پڼي پکې استوګنه لري۔له د ې نه پر ته د هنـــد د

45 پښتو او پښتا نه په سهیلي پښتونخواکې، د پر و فیسر ولي محمد خان سیال کا کړ تالیف، ۹٤ مخ، کو یټه، ۱۹۷۶
46 پښتا نه د تاریخ په ر ڼا کې، د سید بهاد ر شاه ظفر کا کا خیل تالیف، پیښور یو نیور سټي بک ا یجنسي، ۱۳۲۹ مخ، د ۱۹۶۲ کال چاپ
47 پښتنې قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ، ۲_۷ کال، ۷_-۷۱ مخو نه

هر یانا د ایا لت د رو هتک د ضلعې په کو ها نه کې هم پڼي استوګنه لري چې شمیر یې تر ۵... تنو زیـات د ی. د هنـد د اتهرا پرا د یش د ایالت په خو رجه نو مې سیمه کې هم ډیر شمیر پڼي استوګنه لري. یو شمیر کا کړ د هند د لو ید یـز بنګال په ایالت کې هم او سیږي. د هند د اند هرا پراد یش په ایالت کې هم پڼي ژو ند کوي.خو هند و ستا ني پڼپو خپلـه ژبه له لا سه ور کړې د ه. د هند و ستان په تا ریخ کې پڼیو ډیر رول لو بولی د ی، په تیره بیا د اؤد خان پڼی چـې پـه ۱۷۱۳ میلاد ي کال کې د هند د مها شترا د ایالت د خا ند یش د سیمي تا متو صو به د ار تیر شوي د ي.[48]

35.1 د پڼي قبیلې ښا خو نه

د پښتني شجرو سره سم پڼي د د اني زوی او د غر غښت لمسی د ی. لا ند یني ښا خونه د پڼي او لا د ه د ه: ختا ني، مر غزایي، سیڼ، مر غستن، قا سم، سا هنګ، زمری یا مزری، با بکر زي، خو ژک، ایسوټ، شکوڼ، لهون، سا مـی، وهپال، اتما نخیل، شد ي خیل، مو سی خیل، علي خیل، بلیل، لهر زي، حمزه خیل، ملهي زي، عمر خیل، ممي زي، مرد و خیل، نصر زي، انځر زي، حسن زي، مولي زي، با بړ زي، اعزز خیل، هیبت خیل، د رې پلاري، سین زي، مغد ود زي، کما ل زي، جلال زي، خد وزي، احمد زي، اد ین زي، ملي زي، شها لم زي، عمر ګټ زي، کر مو زي، شـاد ي زي، تـو لا زي، کرم زي، طو طي زي، د اروزي، اد ینه زي، خاتوزي، کا نوزي، خو اجک زي، با زي، مر سینزي، کا بل زي، بهـر زي، با ئیزي، بهد ین زي، هر زان خیل، مکي زي، خان زي، خو ید اد خیل، زرو خیل، هلال زي، ګهد ازي او نور.

36 پو پلزي

ز موږ پښت پو هان (نسب پیژ ند ونکي) پو پلزي د سړ بڼي پښتنو په ډله کې شمیري چې د د را نیو پښـتنو یوه څا نګه د ه. د را نیان په د وو سترو ښا خو نو ویشل شوي د ي چې یو یې ځیرک او بل یې پنج پای نو میږي، چې بیا ځیرک د با رکز یو، اڅکز یو، الکو زیو او پو پلز یو په څا نګو او پنج پای د نو ر زیو، سا کزیـو (اسـحق زیـو)، الیزیو، اد وزیو او ما کو په څا نګو ویشل شوي د ي.

36.1 د پو پلزیو د قبیلې ښا خو نه او څا نګې

حبیبزي، ایوب زي، بارو زي، اسما عیل زي، حسن زي، قلند ر زي، با میزي، بهلولزي، سد وزي او نور...

48 تاریخ حیات افغا ني، د ډیټي محمد حیات خان تا لیف، د پیښور چاپ، ۲_۷کال، ۲۵۸-۲۵۹ مخو نه

د پو پلز یو مشهور او نا متو خلک چې د ځینو په نو مو نو د د غې قبیلې بنا خونه نو مول شوي د ي:

ایوب، بارو، حبیب، حسن، اسما عیل، با می، نصرت، غني، معروف خان، عمر خان، ملک سد و، خو اجـه شـیر، اسد الله خان، خضر خان، مست خان، د ولت خان، رستم خان، محمد زمان خان، نظر محمد خان، خد اد اد سـلطان، حسـین خان، زعفران خان، کامران خان، یحیی خان، مو سی خان، هارون خان، فتح الله خان، رحمت الله خان، بها د ر خــان، اســما عیل خان، کمال خان، محبت خان، علي خان، جعفر خان، غازي خان، با رخان، نواب محمد خان، خد ا یار خان، مؤ من خان، عظمت خان، حلیم خان، ملک صا لح، اد م خان، بهلول خان، علي خان، شا هیا، مستی.

همد ا راز پو پلزي د نورو د ر انیا نو د ځا نګې په پر تله ځکه مشهوره د ه چې د افغانستان بنسټ ایښو د ونکی ابد الي احمد شاه بابا او د د ه اولاد ه په همد ې ځا نګې پورې اړه لري. د افغانستان ولسمشر حامد کرزی چې په اصل کې د کند هار او سید و نکی د ی د پو پلزیو قبیلې ته منسوب د ی.

36.2 د پو پلز یو د قبیلې د استو ګنې سیمې

پو پلزي د نورو پښتني قبیلو په پر تله د شمیر له مخې خور ا ډیر د ي. د وی زیا تره د کر نې په چـارو بـو خت د ي، خو یو شمیر یې د سو د اګرۍ په چارو او د و لتي ملا زمتو نو بو خت د ي. د وی زړه ور، هیواد پا لو نکي، جنګیالي، میلمه پال او علم خو ښوونکي خلک د ي. اوس د افغانستان په بیلا بیلو ولا یتو نو کې د د وی د اســتو ګنــي سیمي او شمیر په اړ وند معلو مات وړاند ې کوو.

1. د کند هار په ولایت کې: هغه شمیر پو پلزي چې د کند هار په ولایت کې استوګنه لري زیا تره یــې د کنــد هــار ولایت په مرکز، د شاه ولي کوټ، د امان، ارغند اب، خاکریز، پنجو ایي او ار غستان په ولسوالیو او د غورک په علا قد ارۍ کې استوګنه لري، چې د کند ها ر په ولایت کې د د وی مجمو عي شمیر د ځه د پا سه ۱ــــ سلو زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.

2. د هرات په و لایت کې: پو پلزي د هرات ولایت د انجیل، ګذرې، پښتون زرغون، غوریان، زند ه جان، اوبــې او کرخ په ولسو الیو کې میشته د ي چې د هرات په ولایت کې د وی ټول شمیر د ۳. زرو تنو په شا او خــوا کــې ښود ل شوی د ی.

3. د هلمند په ولایت کې: د هلمند ولایت پو پلزي د د غه ولایت د ناوه بارکزایي، نوزاد او د واشیو پــه علا قــه د ارۍ کې استوګنه لري، چې ټول شمیر یې د ۲. زرو تنو په شا او خوا کې اټکل شوی د ی.

4. د زابل په ولایت کې: د زابل ولایت پو پلزي د د غه ولایت د ترنک او جلد ک په ولسوالیو او همد اراز د میزان په علا قد ارۍ کې استوګنه لري، چې په نو موړي ولایت کې يې مجمو عي شمیر د ۱ـ زرو تنو په شا او خــواکې اټکل شوی د ی.

5. د ارزګان په ولایت کې: په د غه ولا یت کې پو پلزي د د غه ولایت په مرکز تیر ین کوټ او د خــا ص ارزګــان، ګیزاب، د هراود او د شهید حساس (بنا يې اوس يې نوم بد ل شوی وي) په او لسو الیو کې استوګنه لري چې په د غه و لایت کې د د وی شمیر د ٤ـ زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی.

6. د باد غیس په ولایت کې: یو شمیر پو پلزي د باد غیس ولایت د مر غاب او غور ماچ په او لسوا لیــو کــې هــم میشته د ي چې شمېر د ۳ـــ تنو په شا او خواکې ښود ل شوید ی.

په د ې سر بیره یو شمیر پو پلزي په کابل او د هیواد په شمالي ولا یتو نو لکه بلخ، فاریاب، سر پل، جوزجــان، کند ز او بغلان کې هم میشته د ي.

یو شمیر پو پلزي د سهیلي پښتونخوا په کو ئیټه، چمن او نورو سیمو کې هم ژوند کوي. د پاکستان د ملتان او کر اچۍ په ښا رو نو کې هم پو پلزي شته.

با ید زیا ته کړو چې یو شمیر پو پلزي کو چیا نی ژوند لري او له یوې سیمې نه بلې ته لیږد ي، خو شمیر يې زیات نه د ی.

ماخوذ د [49، 50] نه .

37 تر کا نړي (تر کلا نړي)

تر کا نړي (تر کلا نړي) د پښتنو یوه ډیره مشهوره قبیله د ه چې د سړ بن په ټولنیز ګروپ پورې تــړ لــې د ه. ترکا نړي د پښتنو د نورو قبیلو په لړ کې یوسفزیو، مند ړو او ګګیا نیو ته ډیر نږد ې او د غه د رې واړه قبیلې د تر کا نیو په ګډون د ښا خي خیلو یا خو ښي خیلو په نامه سره یاد یږي.

49 معلو مات مختصر د ر باره اقوام و قبایل سر حد ي کشور، ۹۷-۹۸ مخونه، د کا بل چاپ

50 د کا بل سلطنت بیان، د ویم ټوک، ۸۷ مخ، د کا بل چاپ

د غه قبیله په پخو ا نیو متو نو کې او له هغې جملې نه د اخوند د رویزه په" تذ کرت الابرار والا شرار" کـــې د تر کلا نې په نامه یا د ه شوې د ه، خو اوس معمو لا د تر کا نې په لیکد ود لیکله کیږي.

یو سفزي، مند ړ، ګګیا نې او تر کا نې چې په مجمو عي ډول د بنا خي خیلو په نامه یاد ېږي د د وی اصلي او لو مړ نی ټا ټو بی د کند هار د ار غستان د سیمې په حد ود و کې د غو نډان او سره غره په شا او خواکې هغه ځمکه د ه چې د غوري مر غئ په نامه یاد ېږي. د وی چې د تر ینو پښتنو په ګا ونډ کې او سید ل د تر ینو د فشار له کبله یـــې خپلـــه سیمه پر ېښود ه او د غو ریا خیلو له خوا د مقر په کڅئ کې په ور کړل شوې ځمکه با ند ې د څه وخت له پاره میشـــته شول، خو له غوریا خیلو هم خو ابد ي شول او هغه ځمکه یې هم پر ېښود ه چې په نتیجه کې د کابل خواته را و خو ځید ل.کا بل. د راتګ په وخت کې اتما نخیل هم ورسره ملګري شو ل اوبیا د کا بل په شا او خوا ورشو ګا نو کې میشته شول.

په هغه وخت کې په کا بل کې د تیموري کو رنۍ مرزا ابو سعید واکمن و چې ور پسې یې زوی مرزا الغ بیګ د همد غو پښتنو په مر سته په کا بل او غزني کې په ۱۴۶۹ میلاد ي کال کې واکمن شو. له د غه ځا یه د د ې خبرې اټکل کیـــد ای شي چې بنا یي بنا خي خیل پښتا نه به د کا بل ور شو ګا نو ته د پنځلسمې عیسوي پیړۍ د لو مړۍ نیما یي پـــه ورو ستیوکلونو کې را غلي وي.

مرزا الغ بیګ چې تر څو پورې کمزوری و د همد غو پښتنو نه یې مر سته غو ښته او په همد غو پښتنو به یې ځان سا ته، خو کله چې په خپلو پښو ود رید اوپیاوړی شو د پښتنو سره یې په مخا لفت لاس پورې کړ. په پای کې الـــغ بیګ وپتیبله او هوډ یې وکړ چې د د وی پیاوړی ځواک مات کړي. هما غه و چې د بنا خي خیلو پښتنو مشرانو ته یې د وکه ورکړه او هغه د ا چې د بنا خي خیلو پښتنو مشرانو ته یې یوه میلمستیا جوړه کړه او په ډېر چل ول ســـره یـــې هغوی د ۹۰ تنو په شا او خو اکې یې په یوه شپه له تیغه تیر کړل چې اد یره یې د کابل د مر نجان د غو نډۍ د سیاه سنګ د غره په لمنه کې پر ته د ه. د ا پیښه په غالب ګو مان د ۱۴۸۰-۱۴۹۰ عیسوي کلو نو تر مینځ رامینځ ته شوې د ه.

ترد ې خو نړۍ او خو اشینوونکې پیښې نه ورو سته بنا خي خیل پښتا نه د کا بل نه د ننګر هار خو اته ولېږ د ید ل، خو ترکا نیو په لغمان کې واړول. یو سفزي، ګګیانې او اتما نخیل په ننګر هار کې او سید ل چې بیا نـــو مـــوړې د رې قبیلې په سوات کې میشته شوې، خو تر کا نې چې په لغمان کې استو ګن شوي وو د لغمان خلکو د د وی له لا سه پـــه کا بل کې مغو لي واکمن ته د د وی له لا سه شکایت وکړ چې بیا د مغو لي پو ځو نو د فشار په و جه د ې تـــه اړ ایســـتل شول چې د لغمان سیمه پر یږد ي او با جوړ ته لاړ شي چې له هما غه و خته د با جوړ په سیمه کې استوګنه لري چـــې د افغانستان د کو نړ ولایت سره ګډه پو له لري.

37.1 قبيلوي جوړښت

تر کا ڼي په لا ند نيو ښا خو نو با ند ې ويشل شوي د ي: سالار زي، ما موند ، ابراهيم زي، اسوزي، او اسما عيل زي۔

1. سالارزي: چې د با جوړ په لر امد ک، بر امد ک، لر سد ين، بر سد ين، ښار، ناوه ګی، کو ټکی، اليکی، چار منګ، بابو قره اورود کې ميشته د ي۔ په سالارزيو کې د برم او لاد ه برم خيل او هلال خيل د د انګام او اسمار د تا ريخ سره نه شليد ونکي تړاو لري۔په با جوړ سر بيره د افغانستان د کو نړ ولا يت کې هم ډيـــر شـــمير ســـا لارزي استوګنه لري اود د وی د استو ګنې ځا يو نه په لاند ې ډول د ي:

   a. د انګام، شو نکړۍ، اغز باغ، اسمار، ساو خوړ، ناړۍ، څو کی، بار ګام، ازير ګل، بـــر يکـــوټ، ډمـــبرو، حصاره، کراړه، د م کلي، نر نګ، کنجګل، د و نايي او ټا نکو د ره کې ميشته د ي

2. ما موند : ما موند په د وو مهمو ښا خو نو ويشل شوي د ي۔ لوی ما موند چې کا کازي هم ور ته وايي او واړه مـــا موند۔

د ماموند لوی اکثريت په با جوړ کې او سيږي۔ د د وی ختيز ته سا لارزي، شمال ته يې د ا نګام، شمال لويد يز ته يې شوړ تن او د مرورې د رې، لويد يز ته يې چا رمنګ او سهيل ته يې د ښار ريا ست پروت د ی۔ لوی ما مـــو ند د ما مو ند و په شمال او لو يد يز کې ميشته د ي۔ په ختيز کې د لو يو ما مو ند و او سا لارزو تر مينځ بر يد (حد) د ملا سيد غر د ی او د لو يو او وړو ما مند و تر مينځ بر يد لوی خوړ د ی۔ د لو يو ما مو ند و د څا نګو او خيلو نو نو مو نه د اد ي: مسعود خيل، عمر خيل، يو سف خيل، سليمان خيل او خلوزي۔ د وړو ما مونـــــد و خيلونه برېوزي، اوريازي او برم کازي د ي۔

د لو يو ما موند و کلي د اد ي: غاښی، شبنتر، ذکي کوټ، ګيري، زري او تر خو۔ د وړ ما مو ند و کلـــي د اد ي: څپري، مو ضی، کګی، وړوکی خرکی، با نډه، شا هي تنګی، لوی خرکی، بد ان، ډ مه ډوله او ډبر۔

3. ابراهيم خيل: په ټو له تر کاڼي قبيله کې ابراهيم خيل د مشر توب او اعتبار څښتن د ي۔ د وی په اصل کې په ســـا لارزيو ور ګډ يږي، خو له کو مه وخته چې ابر اهيم نو می د با جوړ د سالارزيو مشر د خپلې سيمې د ازاد ۍ له پاره د مغو لو د امپر اتورۍ سره ډيرې جګړې وکړې او د با جوړ د سيمې خپلواکي يې په ډيرې ميړانې ســــره وسا تله، نو د هغه ځای د پښتنو له خوا د ه ته د خان لقب ورکړ چې د غه مشري تر ډيرې مو د ې له پـــاره د د ه په کو رنۍ کې پا تې شوه او او لاد ه يې د ابر اهيم خيلو په نامه سره ياد ه شوه۔

4. اسوزي: په مید ان او براول کې استوګنه لري.

5. اسما عیل زي: چې په مید ان او براول کې استوګنه لري.

د باجوړ نه بر سیره تر کاڼي په د یر او د افغانستان د کو نړ په ولایت کې هم استوګنه لري چې پـه د یـر کـې میشته تر کا ڼي په براول، مید ان او جند ول کې استوګنه لري.

ترکاڼي زړور، میلمه پا لو نکي او غیر تي خلک د ي. په با جوړ کې د تر کا ڼیو شمیر د ۱۸___تنو په شا او خـو اکې ښود ل

شوي د ي، همد اراز په د یر کې ۸___ تنه او د افغانستان د کو نړ په ولایت کې د تر کا ڼیو شمیر د ٤٥___ تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي.

ماخوذ د [51، 52، 53، 54، 55] نه .

38 تره خیل

تره خیل په اصل کې غلجي پښتا نه او د احمد زیوقبیلې پورې تړلی ښا خ د ی چې د کابل ولایـت د د د ه سـبز ولسوالۍ په تره خیلو کې، د لغمان ولایت د تبۍ کو نج او تره خیلو په سیمو او یو شمیر هم په کو هد امن کې میشـته د ي.

د د ه سبز ولسوالي چې د کابل په شمال ختیز اته کیلو مترۍ کې پر ته د ه د خلکو مجموعي شمیر یـې (۱_۱۳٦ تنه د ی چې په سلو کې ۷_ خلک یې پښتا نه او زیا تره تره خیل د ي.

د د ه سبز ولسوالي د شکر د رې، میر بچه کوټ، کلکا نو او د قره باغ سره ګډه پو له لري. د د ه سبز ولسوالي مرکز د تره خیلو په پل سنګي کې مو قعیت لري. د د ه سبز ولسوالي د لا ند نیوکلیو او با نډو نه جوړه شوې د ه : تره

51 د پښتنو ټولنیز -اقتصاد ي جوړښت، د پښتو څیړنو بین المللي مرکز، د افغانستان د علومو اکا ډمي، ۱۳٦_ کال

52 پیر معظم شاه، تواریخ حا فظ رحمت خاني، پیښور، پښتو اکیډ یمي، ۱۹۷۱ کال

53 تذکرت الا برار والاشرار، د اخوند د ر ویزه تالیف، اد اره اشاعت سر حد ، پیښور، ۱۹٦_ کال

54 تا ریخ حیات افغا ني پښتو ژباړه، د محمد حیات خان تالیف، د پیښور چاپ، ۲۳٤ مخ

55 پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ ۷۵- ۷٦-۷۷او ۷۸ مخونه

خيل، د ه يحيي، بختياران، خواجه چا شت، د پای منار پا چا صا حب، خاص د ه سبز، اب د ره، قلعه شاه محمد ، کټه خيـــل، نوار، سورخي، ابد ره بالا، جارو اود ه سبز بالا. په افغانستان با ند ې د رو سانو د يــر غــل پــه د وران کــې د د غــې ولسوالۍ زيا تره خلک اوله هغې جملې نه تر ه خيل له خپلې سيمې نه مها جرت ته اړ شول او پيښور ته ولېږ د يد ل او زياتره يې د اکوړې او زا خيلو په کيمپو نو کې او سيد ل. د اسي ويل کيږي چې د تپل شوې جګړې په تر څ کې د د وی په سلو کې ۸. کورونه ويجاړ او د کر نې ځمکې يې شاړې شوې.

تره خيل زيا تره د کر کيلي اوباغو نو په چا رو بو خت د ي. د کر نې محصو لات يې غنم، جوار، ختکي او هند وانې د ي.د وی په خپلو بڼو نو کې د توت، زرد الو، انګوراو باد امو ونې لري، خو د پنبه ګل په نــامه د تــاکونو نــا روغي د د وی د انګورو حا صلاتو ته ډيرتا وان رسوي.په پخوا وختو نو کې د د وی ځمکې د کابل د ســيند او هــم د کاريزونو په ذريعه خړوبيد لې، خو د د يرش کلن تباه کوونکې جګړې په تر څ کې د د وی د اوبو لګــو لــو سيســتم بيخي ويجاړ شو، په تيره بيا پر له پسي وچکا ليو د د وی کرنې او ونو بو ټو ته ډير زيات ز يا نو نه واړول اواوس د ژورو څاه ګا نو په ذريعه خپل د کر کيلې چارې پر مخ بيا يي، خو اوس يې هم ډيرې ځمکې د اوبو د نشتوالي له کبلــه شاړې پر تې د ي.حيوانات يې پسونه، وزې او غواګانې د ي.

تره خيل زيا تره د کر کيلي اوبا غد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو لږ شمير يې د بيلا بيلو کارونو د تر ســره کو لو له پاره کا بل ته ځي. د د ه سبز ولسولي په عمو مي ډول او په تيره بيا د تره خيلو سيمه په ځا نګړي تو ګه کــوم رو غتون نلري، خو يوازې د وه رو غتيا يي کلينيکونه لري چې د ډاکټرانو او نر سا نو مجمو عي شمير يې ۸ تنو تــه ر سيږي چې د د وی د سيمې له پاره کفا يت نه کوي. د د ه سبز ولسوالي په مجمو عي تو ګه ۲ ليسې او د ګــو تــو پــه شمير لو مړ ني ښوونځي لري.

تره خيل غير تي، ميلمه پا لو نکي، نرم مزاجه او د ښو اخلاقو او کړو وړو څښتنان د ي. د روسي ير غلګرو په وړاند ې ښه په ميړانه جنګيد لي او خپل هيواد نی رسالت يې تر سره کړی د ی. د وی د علم او ښوونې او روزنې لـــه چارو سره هم ځانګړې مينه لري.د د وی قو مي مشران او سپن ږيري هم ډير د رانه خلک د ي.

د تره خيلوخلک د سپورټ سره هم ځا نګړې مينه لري لکه غيږه نيونه، تيږه اچول اوپه ځا نګړي تو ګه تـــوره وهل يا شمشير بازي پکې زيات رواج لري چې د لوبې په وخت کې د مخصو صو ډالو نو نه پکې کار اخلــي او پــه د ې کار کې خورا مهارت لري.

په او سني وخت کې لا ند يني بهر نۍ مو سسې د ه سبز ولسوالۍ د بيا ود انولو په چارو کې مر سته کوي:

1. UNOPS- د د ه سبز د د ه يحي د ليسې او د سړ کو نو د جوړو لو په برخه کې مر سته کوي.

2. KOHINOOR- چې د کاریزو نو په برخه کې مر سته کوي.

3. CARE-چې د روغتیایي چارو او پو هنې په برخه کې مر سته کوي.

4. UNICEF-د پوهني او ښوونې او روزنې په برخه کې.

5. DACAAR- د اوبو او پاکوالي په برخه کې.

6. IAM-د خوړو او روغتیا په برخه کې.

7. SCA- د روغتیا او ټولنیزې سو کالۍ په برخه کې.

8. WFP- د خوړو په برخه کې.

9. PAYANA- د تره خیلو د ښوونځي په برخه کې.

10. ARKAR- د کاریزو نو په برخه کې.

11. ICRC-د پا ېپونو په برخه کې.

په د ې ورو ستیو وختو نو کې د افغانستان د بیا رغا ونې وزارت پتیبلې د ه چې په د ه سبز کې به یو ښار گو ټی چې د ښار جوړولو په نړ یوالو معیارونو سره به برابر او د ۲ـ زره تنو له پاره به کورونه ولري جوړ کړي چې د ا په خپل ذات کې د د ه سبز د ولسوالۍ په غوړید و اد پر مختګ کې ستر رول لو بولای شي.

39 تر کی

د پښتنو د عنعنوي شجرو له مخې تره کي د غلجيو په ټولنيز گروپ پورې اړه لري. تره کی د موســـی زوی د ابر اهيم لمسی او د غلجي کړ وسی د ی. تر ه کي زياتره د غزني ولايت د مقر، نا وې، گيلان او اب بند په ولسواليو کې ميشته د ي چې ۲پر ۳ برخه خلک يې په کليو او با نډو کې او يوه برخه خلک يې په پو ونده او کو چيا نې ډول ژونـــد کوي چې د د وی د شمير په تنا سب د هغوی سيمه وړه او کو چنۍ د ه. د د ې په وجه چې د مقر د سيمې زيا ته برخه د علي خيلو او خد و زيو (خد رزيو) په لاس کې د ه نو ځکه د ځمکې د لږ والي له کبله يې يو پر ۳ برخې خلک په شـــپو نتوب او د پسونو، ميږو، وزو او غواگانو په روزنه او پا لنه ژوند کوي.

د تره کي قبيلې جنوب او جنوب ختيز ته د سليمان خيلو او تو خي قبيلې، ختيز ته يې سليما ن خيل، شمال تـــه يې علي خيل، اند ړ او هزاره او جنوب ته يې سيمه د ډيورنډ پر کر ښه د کا کړو پښتنو سره نښتې د ه.

د تا ريخ حيات افغا ني مؤ لف ډپټي محمد حيات خان په خپل د غه تا ريخي اثر کې چې ۱٤٤ کلو نه د مخه يې کښلی د ی د تر ه کو پښتنو په اړ وند د اسې ليکلي د ي : " په افغانستان کې د تره کو د قبيلې شمېر پنځلس زره کو رنيو تـــه رسيږي چې له ۲ پر د ريو نه زيات خلک يې د ايمي استو گنځي لري او يوه د ريمه برخه خلک يې په پوونده او کـــو چي ډول ژوند کوي. د د وی اصلي ټا ټو بی د مقر او ناوې سيمه د ه چې د د وی د سيمې په پر تله د هغوی سيمه وړه د ه. د د غې قبيلې خلک د مني مو سم په پيل کې د ژمي د تير ولو له پاره کند هار ته ځي او په پسر لي کې بير ته د مقـــر سيمې ته را ستنيږي چې د د وی د د ې تگ راتگ په اړوند د پښتو يو مشهور متل د ی چې د اسې وايي:

[چې چو نگښې وايي قر، تره کي وايي مقر چې چو نگښې وايي غار، تره کي وايي کند هار]

د د ې متل مقصد د اد ی چې کله د گر مۍ د مو سم په پيليد و سره چو نگښې د قر غړ پو رته کوي، نو په د غه وخت کې تره کو کو چيانو ته خپل وطن او ټا ټو بی ور په ياد شي، نو د د وبې د تير ولو له پاره بير ته مقر ته راځي، خو کله چې چو نگښې د يخنۍ د رار سيد لو له کبله د غار نارې وهي نو تر ه کي د ژمي د تير ولو له پاره کند هار تـــه ځي چې د غه متل ډير شهرت لري.

د تره کي قبيلې ښا خو نه

د تره کي قبيله په لاند نيو ښا خو نو ويشله شوې د ه:

با د ین خیل، ناخیل، ساک خیل، تسویل خیل، ګر بز خیل، با رک خیل، مصري خیل، حسن خیل، حا تم خیل، لالو خیل، جما ل خیل، ګربز خیل، حریف خیل، ګلان خیل، شباب خیل، تراب خیل، سلیم خیل، کنجو خیل، میري خیل، کلـــو خیل، نوروز خیل، تا جو خیل، اناري خیل، صا بر خیل، نازک خیل، د لد ار خیل، شیکي، المري، قد رت خیـــل، د وران خیل، خجل خیل، شاګل خیل، شیرین خیل، سد و خیل، شیخ نور خیل، نور خا ن خیل، سد و خیل، خیرو خیـــل، کـــبیر خیل، سالي خیل، قتال خیل، اکبر خیل، زرین خیل، تري خیل، بستام خیل، لا جمیر خیل، شهباز خیل، قباد خیل، ســــیني زي، نورزي، ملک د ین خیل، مو سی خیل، ګران خیل، بر ا هم خیل، زلو خیل، خان خیل، صا حبد اد خیل، فراق خیـــل، بیګو خیل، شاه عبد ال خیل.

39.1 د تره کي قبیلې د استو ګني سیمې

1. د غزني په ولایت کې : لکه چې په پیل کې مو یا د ونه وکړه چې د د غې قبیلې اصلي ټا ټوبی د غزني ولایت د مقر، ناوې، ګیلان او اب بند ولسوالۍ د ي. په تیره بیاپه مقر او ناوه کې زیات شمیر تر ه کي ژوند کوي.
2. د زابل په ولایت کې : تره کي د زابل ولایت په مرکز کلات او هم د شاه جوی په ولسوالۍ کې ژوند کوي.
3. د کند هار په ولا یت کې: د د غې قبیلې کو چیان په عمو مي تو ګه په ژمي کې د کند هار ولایت د ریګ ا و اخکز یو په سیمو کې او همد ا راز د کند هار په نورو بر خو کې لید ل کیږي، د د وی یو شمیر د ډیو رنګ له کر ښې تیر یږي او د کا کړو د قبیلې سیمې ته لیږد ي او تر پشینه پورې ځي.
4. د هلمند په و لا یت کې: د تر ه کیو د قبیلې یو شمیر خلک د د غه و لایت د ناد علي او ګر مسیر په ولسو الیـــو کې هم ژو ند کوي.
5. د باد غیس په ولا یت کې : د با د غیس په ولایت کې تره کي د د غه ولایت د مر غاب ولسوالۍ د بو کن په کلـــي کې چې مشر یې ملک عبد الر حمن خان د ی استوګنه لري. پرد ې بر سیره د نو موړي ولا یت د غو ر مــا چ د ولسو الۍ په څو کلیو کې هم تره کي ا ستو ګنه لري.
6. د فاریاب په ولایت کې : د د غه ولایت د قیصار او پښتون کوټ په ولسو الیو کې هم تره کي شته، چې یو شمیر یې کو چیاني ژوند لري.
7. د سر پل په ولایت کې: د د غه ولایت په څینو کلیو کې هم تره کي استوګنه لري.

8. د کند ز په ولایت کې : د د غه و لایت په ځینو ولسوالیو کې هم تره کي استوګنه لري.

9. د ننګر هار په ولایت کې: د د غه و لایت د چپر هار د ولسوالۍ د تره کو په کلي کې هم زیات شمیر تره کي استوګنه لري چې شمیر یې ۳ــ تنو ته رسیږي.

10. په سهیلي پښتونخوا کې: د سهیلي پښتونخوا په کو ئټه، پشین، ژوب، سیوۍ او کچلاغ کې هم یو شمیر تره کي استوګنه لري، چې په سهیلي پښتونخوا کې د د وی ځیني نا متومشران د اد ي: تاد ین خان تره کی، چار ګل خان تره کی، الحاج شیر محمد خان تره کی، حاجي عبد الغفور تر ه کی، محمد یو سف خا ن تر ه کی او حا جي ګلاب خا ن تر ه کی.

39.2 د تره کو د قبیلې نومیالي او مشران

د تاریخ حیات افغا ني په قول ۱٤٤ کلو نه وړاند ې په مقر او نا وه کې د د وی مشران او نو میالي خان تر ه کی، محمود خان تر ه کی، زمان خان تر ه کی، هارون خان تر ه کی، مر تضی خان تر ه کی او میر احمد خان تر ه کی ول.

د افغانستان د خلک ډیمو کر اتیک ګو ند مشر او د انقلابي شورا رئیس نور محمد تره کي چې د ۱۹۷۸ کال د ثور د کو د تا په نتیجه کې یې ځواک تر لا سه کړ هم د غزني د مقر ولسوالۍ د سور کلي تره کی و.

سر بیره پرد ې عبد القد یر تره کی د افغانستان د ستره محکمې لو مړنی رئیس و، چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه له خوا پر د غه د نده ګو مارل شوی و.

د کابل پو هنتون د حقو قو د پو هنځي پخوانی استاد او سیا ستپوه ښاغلی د کتور رو ستار تر ه کی هم د تره کی قبیلې ته منسوب د ی.

تره کي غیر تي، میلمه پا له، هیواد پا لو نکي او په پښتني ننګ او پښتنواله با ند ې ټینګ خلک د ي. د انګریزي یر غلګرو سره په د ري ګو نو جګړو کې یې ښې توري و هلي د ي چې ښه بیلګه یې د ستر غازي صاحب خان په مشرۍ د د وی د غه و یا ړلې مبا رزې وې چې زموږ د ګران هیواد افغانستان په ویا ړلي تا ریخ کې ثبت د ي.

د روسي یر غلګرو او د د وی د لاسپو څو پر خلاف هم د تره کو د قبیلې مبارزې د ستا ینې او شا بسي وړ د ي.

40 ترين

ترين په سړ بني ښتنو کې يوه مشهوره قبيله د ه چې په افغانستان، سهيلي ښتونخوا، ښتونخوا او په پاکستان کې استوګنه لري. د ښتني رواياتو او د نسب د شجرو نه جو تيږي چې ترين د شر خبون زوی او د سړ بن لمسـي د ږي زامن د ر لود ل چې ابد ال، سپين او تور نو ميد ل چې د سپين او تور اولا د ه د خپل پلار په نامه په تر يـن سـره مشهور شول. د ترين هغه زوی چې تور وزمه و هغه په تور تر ين او هغه بل زوی يې چې سپن رنګی و په سپين تـر ين مشهور شو چې د د وی د هر يوه او لاد ه د سپينو او تورو تر ينو په نامه ياد ېږي.

40.1 ښاښنونه

د حيات افغاني مؤ لف ډپټي محمد حيات خان د تور ترين او سپين تر ين په اړه د اسي ليکلي د ي:

40.1.1 تور تر ين

تور تر ين د د رانيو د ملک سهيل ته په پشين کې او سيږي چې لو يد يځ ته يې د شوراوک سيمه چې د ېړ يڅو قبيلې ټا ټو بی د ی او سهيل ته يې د شال سيمه چې د تکتو غر د د غو سيمو تر مينځ پو له جوړوي. د پشين سيمه تقر يبا ٨۔ ميله او ږد والی لري او د غه او ږد والی د شمال ختيز نه د تو بې ختيز خو اته غز يد لی د ی، چـې تـر ټولـو سورور ځای يې ٤۔ ميله پلنوالی لري.

د پشين سيمه د ېړ يڅو د سيمې يعنې شو راوک نه لوړه د ه او سطحه يې هم د شوراوک نه ډير لوړ والـی او ژور والی لري، خو د شوراوک په پر تله ډيره اباد ه او شنه د ه. د لته د ځمکې يوې کو لو له پاره د او ښا نو په پر تله له غوا يا نو نه زيات کار اخيستل کيږي، که څه هم په يوې کو لو کې کله نا کله د او ښا نو نه هم ګټه اخلي، نو ځکه د د وی په سيمه کې او ښان هم روزل کيږي. که څه هم تو رترين ز يا تره په کر نې او ما لد ارۍ با ند ې خپله ګو زاره کوي، خو يو زيات شمير يې د سند ه اوکند هار تر مينځ په سو د اګرۍ بو خت د ي. د د غې قبيلې ځيني د ود ونه او روا جو نه د ر انيا نو ته ورته د ي او د د وی خان د د رانيو د خان سره يو شان حيثيت لري.

د کابل امير او د کند هار حا کم پخوا د د غو خا نا نو په چارو کې لاسو هنه نه کوله، خو د غو خا نا نو په ټا کلـي شمير سپاره د کابل د امير د ربار چو پړ ته استول، چې د غه کار به د قلنګ په بد ل کې تر سره کيد ه او کله کله به هم د د وی خا نان د ربار ته ور غو ښتل کيد ل.

د ښښين د ټولو او سيد ونکو شمير تخمينا کور نی ۱۔ کو رنی شميرل شويد ي، چې په د غه سيمه کې سيد ان هم او سيږي، چې په د غو سيد انو کې ډير تکړه سو د ا گران هم شته د ي۔ د تور تر ينو شمير تقر يبا ٦۔۔ کورنی ښود ل شوی د ی۔

40.1.2 سپين تر ين

د غه قبيله په شمير کې له تورو تر ينو نه لږد ي، د وی په څلورو ښا خو نو بيل شوي د ي او د ژوره په نامه واد ي کې چې د ټل او چو تيالې په ميد اني برخه کې پر ته د ه او سيږي۔ د د وی او تورو تر ينو تر مينځ يـــو ځـــه د کاکړو ملک پروت د ی، خو د وی په د ود او د ستور کې له تورو تر ينو سره يو والی لري۔ د وی قوي او ميړور خلک د ي۔ د د واړو تر ينو يعني هم د تورو تر ينو او هم د سپينو تر ينو مشري او ريا ست سره له د ې چې سره ليرې پر اته د ي د يوه خان په لاس کې د ه او د ښښته ښښته مشري او خاني د تورو تر ينو د بټي زي په ښا خ پورې اړه لري۔ د د ې خبرې د ثبوت له پاره د غه لا ند ينی متل مشهورد ی :

خاني د ه په د وه کوره--- په تر ين کې په بټي د ه--- په لو حاڼي کې پر کټي د ه

د د ې متل مقصد د اد ی چې خاني په د ووکو رنيو پورې اړه لري، د لو د يا نو په لو حا ڼي قبيلې کې د کـــټي زيو په ښاخ کې او بل د تر ين د قبيلې د بټي زي په ښا خ، چې د ا خبره پوره ثا بته د ه چې په د واړو تر ينو کې يـــو خان د ی او نو موړی هر کال د سپينو تر ينو سيمې ته د قلنګ د را ټو لو لو له پاره ځي او که څوک ونه غـــواړي نـــو کري وکړي، نوله هغه نه د د غه کار په بد ل کې پيسې اخلي، کله چې د کابل په د ر بار کې بې نظمي را مينځ ته شي، نو پر د وی هم د غه بې نظمۍ او فسا د ونه تاثير کوي او خپلسري کيږي۔ اوس د کند هار حا کم د پشين له سيمې نه په ټـــا کلې اند ازه نغد ې روپۍ اخلي.

د سپينو تر ينو د رې واړه سيمې سره نښتې د ي۔ ژوره چې د واد ی نه په پورتنۍ سيمه کې د څپر د غره له نږد ې سيمو نه بيليږي، د غرونو په مينځ کې تنګه، خو کوزې خواته پر اخه د ه، ترد ې ځا يه چې اباد ي هم پکي د ه او د وه لوی کلي هم پکې شته۔ ټل بيا د د غه ځای په پر تله لږ څه پر اخه د ی او د بوري او چو تيالي ميدا نو نـــه هـــم ور سره يو ځای کيږي۔ د ټل او چو تيالی سيمه د سيوی له سيمې سره پرتله کيد ای شي، خو هو ا يې له سيوی نه يوه انـــد ازه ښه د ه۔

د او د ترين د قبيلي په اړوند د ډيټي محمد حيات خان ليکنه چې ۱٤٤ کلونه ترې تير يږي او په ښکاره تـــو گـــه معلو ميږي چې په هغه وخت کې د ترين سيمه او پشين د افغانستان د خاورې يوه برخه وه چې د کابل امير او د کند هار حاکم پرې تسلط د رلود۔

40.1.3 نور ښاښونه

د تر ينو د قبيلې ښا خو نه د اد ي: وزير، جم، سليمان، او مچي، با بو، ملمو ني، مند يــزي، منگــل زي، نيــک ختاني، ښې زي، تورل زي، ها رون زي، سيکمې، ملکيار، اسما عيل زي، باروزي، حيد ر زي، يعقــوب زي، احمــد زي، هيکل زي، خانخيل، ترينزي، بد لزي، فيروززي، لا لا زي، مليزي، شاد ي زي، سخي زي، بلوزي، اغا خيل او نور...

40.2 د تر ين د قبيلې د استو گنې او سنۍ سيمې

1. په سهيلي پښتونخواکې

ترين د سهيلي پښتونخوا په پشين، ژوب، کو ئيټه، کلاى عبد الله، زيارت، هر نايي، سنځاوي، لور لايي، گلستان، سيوى، شراگه، خو ست، د وکي، اوستا محمد ، جهل مگسي، گند اوه، مستو نگ، کلات او کزد ار کــې اســتوگنه لــري. د لورلايي او زيارت اکثره پښتانه ترين د ي.

2. په افغانستان کې

يو شمير ترين په کند هار، هلمند او اوروزگان په ولا يتو نو کې ميشته د ي. د اسي ويل کيږي چــې د ارزگــان ولايت مرکز تيرين کوټ د تر ينانو په وجه په تير ينکوټ با ند ې ياد ېږي.

3. په پښتونخوا کې

د پيښور د پچگي په کلي کې هم گڼ شمير تر ين او سيړي چې ويل کيږي د پشين نه د لته را ليږ د يد لــي د ي. په د ې بر سيره په هر يپور او هزاره ډويژن کې هم زيا ت شمير تر ين او سيړي. د اسي و يل کيږي چــې د هــزاره د ضلعي تر ينان د کند هار او ژوب له سيمي نه هزاره ته ليږ د يد لي د ي. هغه وخت چې لوى احمد شاه بابا پر هند با ند ې بريد کاوه نو د هزاره د سيمې تر ين مشر انو لکه نجيب ا لله خان تر ين، سعاد ت خان اوز بر د ست خان د د ه په په پوځ کې لوړې پو ځې د ند ې د ر لود ې. همد ارز د سکهانو سره په جگړه کې د هزاره د سيمي مشر انو لکه محمد خان تر ين او بو ستان خان تر ين د ميړانې ډېرې کا ر نا مې له ځا نه پر ېښي د ي. په او سني وخت کې د هزاره ســيمي پــه تــر ينوکې عبد الر حمن خان ترين او د هغه زوى جها نگير خان د ي چې سياسي او د يپلو ما تيکي د ند ې لري.

د پاکستان پخوانى جمهور رئيس فيلډ ما رشال ايوب خان ١٩-٧-١٩٧٤، د د ه زوى گو هر ايوب خان او لمسى يــې عمر ايوب خان د هر يپور ښې زي ترين پښتا نه د ي.

ماخوذ د ([56]، [57]، [58]، [59]، [60]، [61]، [62]) نه

41 ترين

که چيرې د ترينو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څېړل شي نو جو ته به شي چې د وی په اصل کې کرلاڼي پښتنا نه د ي. ترين د شيتک زوی د ی او د غه قبيله په د ريو عمد ه څانګو و يشلې شوې د ه يعني ار يوزي، مر يخيل او سپينکي.

ترين په عمو مي ډول د افغانستان د خو ست و لايت د ترينو په ولسوالۍ کې چې د خو ست جنوب ته مـــو قعيـــت لري استوګنه لري. د ترينو سهيل ته ګوربز او مد ه خيل وزير پر اته د ي چې د ډيو رنډ کر ښه مد ه خيل او ترين ســـره جلا کوي، لو يد يز ته يې ځد راڼ، شمال ته يې د شمل سپند او اسما عيل خيل او ختيزې بر خې ته يې هم ګو ر بز پر اته د ي.

د ترينو قبيله پر ١١٢ سترو او کو چنيو کليو و يشلې شوې د ه. د د وی لو يد يز خواته غر ډير اباد او زيـــاتره خلک يې په غر ونو کې او سيږي.

د حيات افغا ني د تا ريخ مؤ لف ډپټي محمد حيات خان په خپل د غه مشهور اثر کې چې ١٤٤ کلو نـــه د مخـــه يـــې کښلی د ی د ترينو په اړوند د اسي ليکلي د ي [63]:

ترين د خو ست په لو يد يز او جنوب کې ميشته او زيا تره په غر ونو کې او سيږي، خو ځيني خلک يې د غـــر ونو په لمنو کې هم استوګنه لري. د د وی لوی کلی د د رګي په ميد ان کې د ی چې ٥ـ کوره لري. ويل کيږي چـــې د د وی د وسله والو کسا نو شمير ١ـ تنو ته رسيږي. د د رګي پر ته چې د د وی د سيمې خورا لوی کلـــی د ی د ا لا نـــد ې کلي هم مشهور د ي.: حصارک، ګو خه، نر خی او اتمان. ترين په مسقفو يا چت لرونکو کورونو کې ژ وند کوي. د د وی

56 پښتني قبيلي، د د کتور لطيف ياد اثر، ٨١-٨٢-١٥٩١او ١٦. مخونه، د پښيور چاپ
57 د پښتنو قبيلو شجرې او مينې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل تا ليف، ٢ـ مخ د کا بل چاپ
58 http://www.khyber.org/pashtotribes/t/tarin.shtml
59 تا ريخ حيات افغا ني، د ډپټي محمد حيات خان تاليف، ١٧ـ - ١٧١- ١٧٢ مخونه، د پيښور چاپ
60 د کا بل سلطنت بيان، د مونټ سټوارټ الفنسټن تاليف، پښتو ژباړه، ١٢١ او ١٢٢ مخونه، د کا بل چاپ
61 تواريخ خو رشيد جهان، د شير محمد خان ګنډ اپور تاليف، ٢ـ٤ مخ
62 http://en.wikipedia.org/wiki/Tareen
63 حيات افغا ني، پښتو ژباړه، د پيښور چاپ، ٤٣٣ او ٤٣٤ مخونه

لو يد يز غر ښه شين د ی، ګڼ سيوری لري او د لته ډير ښکاري با زان هم شته. د تڼيو ټول شـمير ۱۲-- زره تنـه د ي، چې له د غه شمير نه يې ۳-- تنه و سله وال د ي. د د وی د ټو پکو شمير د د وی وسله والو کسا نو په پر تله ٤/۱ لږ د ي. د د وی ۳-- تنه تورې لري. په تڼيو کې هغه خلک چې ټو پک نه لري، نو تورې او سپر ونه ضرور له ځا نه سره ساتي. تڼي ډير زړور او جنګيالي سر تيري د ي. د خوست د سيمي په ګوند يو کې د وی په سپين ګو ند ی کې شـا مـل د ي. تڼي زياتره د کر کيلې په چا رو بو خت د ي، ځمکې يې للمي، خو يوه اند ازه يې د اوبو په ذريعه خړو بيـږي. د د وی ځيني خلک د بنو تر سيمې پورې د تنبا کو او نورو شيا نو سو د اګري کوي، خو له خپلې سيمې نه يې بهر زيـا تـره تګ راتګ نه خو ښيږي، که څه هم د وی د خو ست د سيمې د حا کم رعيت بلل کيږي او د کال ۱-- روپۍ ما ليه ور کوي. سره له د ې چې د ومره لږه ما ليه ورکوي، خو بيا هم د خپل غر ور، زړور تيا او سختو غر ونو د شته والي له کبله کله نا کله د خو ست د حا کم نه يا غي کيږي. که څه هم د تڼيو تر مينځ کو رنۍ د ښمنۍ نشته، خود د غې قبيلې ښا خو نه په د وو ګو ند ونو ويشل شوي د ي چې ار يوزي او سينکي يې په يوه ګو ند او مر يخيل يې په بل ګو ند پورې اړه لري چې د شمير له مخې د مريخيلو او بيا په مر يخيلو کې د اتي خيلو شمير زيات د ی. په مري خيلو کې د رې نا مې په يوه خوا او خيبي خيل، اتما نزي او خبر زي په بله خوا د ي. ګل خان او ګل هيبت د د رې نا مې په ښاخ، اسما عيل او د اد ګل د خيبي خيلو په څا نګې او خان، فقير، شير احمد او د لواز د تڼيو د قبيلې ملکان د ي

په او سني وخت کې د تڼيو ستر کلي د اد ي: حصارک، ګو خه، نر خی، ايتمان، کو چون، ډبر، وريځـی، د يـر ملکه، سنګړای، تور خيل او ور ژله.

تڼي په عمو مي تو ګه لوړې ونې، غنم رنګه او ښا يسته څيري لري. د وی زړور او جنګيالي خلک د ي. د هيواد د خپلو اکۍ په د ر يو جګړو کې چې د انګر يزي ښکيلا ګګرو پر خلا ف شوې د ه د تڼيو ونـډه ډيـره د ر نـه د ه. د روسي ير غلګرو په وړاند ې هم د وی د مقا ومت سنګر ونه تا ود ه سا تلي وو.

41.1 د تڼيو د قبيلې ښا خو نه

لکه چې د د ې مقالې په لو مړ نۍ برخه کې وويل شول چې تڼي کرلاڼي پښتا نه د ي او په د ر يو عمد ه ښا خـو نو ويشل شوي د ي، د د وی د پا تې ښا خو نو نو مو نه په لا ند ې ډول د ي : د رې نـومي، ار يـو زي، مـر يخيـل، سينکي، ګد يو خيل، جنګي خيل، تر خيل، عبد الخيل، اتي خيل، نو کو ر خيل، عيس خيل، زند ه خيل، شبو خيـل، حـا جي خيل، سره، بند ه خيل، کول کهول، خند ګي، منتګ، رو شا نه، د ک خيل، خيد ود خيل، پيزن خيل، ميد ود ، ډبري، وتک خيل، اتو نزي، ميمي خيل، سيټ خيل، ګو يد ا خيل، مينه خيل، خبر زي، تور خيل، ايد ل خيل، بر يم خيل، ار ګند خيل، حصا رکي، سپير کي، چيچکي، کا مل خيل، لجي خيل، ميران، زرک، شهد اد خيل، لا جمير خيل، انډي خيل، شارزي خيل، پا يک خيل، ار شه خيل، بکر خيل، خو جي خيل، تر ين خيل، ر شيد خيل، ابر اهيم خيل او نور--

41.2 د تنيو د قبيلې شمير

لکه چې د مخه مو ولو ستل د حيات افغا ني مؤ لف ۱٤٤ کلو نه د مخه د تنيومجمو عي شمير ۱۲ــزره تنه ښنو د لي وو، خو د ورو ستيو د سر شمير نو او سر وي ګا نو له مخې د د وی او سنی شمير تر ۳۔زرو تنو زيات ښو د ل شوی د ی۔

41.3 د تنيو د قبيلي مشهور کسان

تنيي په مجمو عي تو ګه د علم او پو هې سره ز يا ته مينه لري چې د علم او پو هې په ډګر کې د يو شمير کسا نو نو مو نه اخيستلای شو۔

1. استاد حکيم تنيوال

چې په يو وخت کې د کا بل پو هنتون ا ستاد و۔ د د ه د پښتنو او پښتنو د ټو لنې په ا ړوند زياتې مقالې ليکلي او يو اثر يې چې د ښا غلي پو هاند ر سول امين په ملګر تيا ليکلی و د " پښتنو ټولنيز - اقتصاد ي جـــو ړښـــت " نـــو ميږي چې په ۱۳٦٥ لمريز کال د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د پښتو څيړ نو د نړ يوال مرکز له خوا د ښـــا غلـــي د ســـر محقق د مر ستيال جلات خان حکمتي په سر يزې او اډيټ خپور شوی د ی چې د پښتنو د قبيلوي جوړښت په اړوند يو ګټور کتاب د ی۔ استاد حکيم تنيوال د پکتيا د و الي په تو ګه هم د ند ه سر ته رسوله، چې بيا ورو سته پـــه شـــهاد ت ور سيد۔

2. استاد ګلد اد

په پيل کې د ننګر هار د طب په پو هنځي استاد و چې خپلې زد ه کړې يې په شوروي اتحاد کې سر ته رسولې وي، ور وسته د لوړو زد ه کړو وزير او بياد افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د ر ئيس په تو ګه يې هم د ند ه ســـر تـــه ر سوله۔

3. استاد وزير تنيوال

د هند په عليګړ ه پو هنتون کې يې د ژ بپو هنې په برخه کې خپله ما ستري ا خيستې وه، د کا بل پو هنـــون د ژبو اواد بياتو د پو هنځي د پښتو ډيپار تمنټ استاد واو ورو سته د افغانستان د علو مو په ا کا ډمۍ کې د خپر ونو مـــد

يرو، څه مو د ه يې د المان د بر لين په پو هنتون کې د پښتو ژبې استا د هم پا تې شوی و، چې د ژبپو هنې په برخه کې يې زيا تې مقا لې ليکلي د ي.

4. د سر محقق مر ستيال مو لا جان تڼيوال

د کا بل په پو هنتون کې يې د ليسا نس او المان کې يې د ما ستری تر کچې پورې زد ه کړې کړي د ي. د ی همد ااوس هم د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د ژبو اواد بياتو په مرکز کې علمي غړی د ی او د پښتو د ګر امر او ژبپو هنې په اړوند په څيړنو بو خت د ی او په ژبپو هنه کې يې ډيرې مقالې ليکلي د ي.

5. احمد جان تڼی

د کا بل پو هنتون د فلسفې د څا نګې فا رغ د ی، وروسته يې د ژو رنا ليزم سره مينه پيد اشوه، د ملي د فـــاع وزارت په نشر اتي بر خو او هم د با ختر اژانس کې يې خپلې د ند ې تر سره کړي د ي. د هيواد په ډيرو ور څپا ڼو او مجلو کې يې ګڼ شمير مقا لې خپرې شوي د ي.

6. شهنواز تڼی

د افغانستان د اردو صا حب منصب و، په شوروي اتحاد کې يې زد ه کړې کړې د ي، ورو ســته يــې د ډ اکــټر نجيب الله په و خت کې د افغانستان د د فاع د وز ير په تو ګه د ند ه سر ته رسوله.

ماخوذ د ه [[64]، [65]، [66]] نه.

42 نوخي

تو خي د غلجيو پښتنو په ټولنيز ګروپ کې يوه مشهوره قبيله د ه. د پښتني رواياتو او شجرو پر بنسټ تـــو خی د هو تک بابا(٦٦١-٧٤. هجري قمري) ورور، د بارو زوی، د تو لر لمسی او د غلجي کړ وسی د ی، چې د تـــو خـــي قبيله د د ه په نامه مشهوره د ه. [[67]]

---

64 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبائل سر حد ي کشور، د شير رحمن د وړ تاليف، ٦٧ مخ، کابل

65 پښتانه د تا ريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل تا ليف، پيښور.١٣٩٦ مخ

66 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ٨٣-٨٤ او ٨٥ مخو نه، د پيښور چاپ

67 پټه خزانه، محمد هوتک بن د اؤد ، ٩ مخ، د ١٣٣٩ کال چا پ، کا بل

د تو خو قبیلې د هو تکو تر عروج وړاند ې د غلجیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې لو مړ نی مقام او ځـــای د ر لود او سلطان ملخی تو خی چې د هند د مغو لي امپر اتور اورنګزیب عا لمګیر (1068-1118هجري) معا صر و، د تو خو د قبیلې ډیر مشهور مشر او سرد ار تیر شوی د ی. [68] نو موړی د میر ویس خان بابا د مور نازو انا پلارو.

د تو خو سیمه د کند هار ولایت لمر خا ته ته په ۸۵ میله وا ټن کې مو قعیت لري چې په کلات غلجـا یـي سـره مشهوره د ه او د تو خو صد ر مقا م ګڼل کیږي. تو خي د تر نک د رود پر څنډو د پل سنګي نه نیـولې تـر شـیباره پورې استوګنه لري [69]

مشهور انګرېز مؤرخ مو نټ ستهوارټ الفنسټن په خپل کتـاب (An Account of The kingdom of Caubul) کې چې د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د پښتو ځیړ نو د نړ یوال مرکز له خوا د کابل سـلطنت د بیـان تـر عنوان لاند ې په پښتو ژبه تر جمه شوی د ی:

په هغه و خت کې د تو خو د قبیلې شمیر ۱۲ زره کو رنۍ ښو د لې د ي، په د ا سي حال کې چې د حیات افغاني د تا ریخ لیکوال ډپټي محمد حیات خان ۱٤٤ کلونه وړاند ې د تو خو شمیر ۱۵ زره کو رنۍ ښو د لې د ي [70]

د زابل ولایت د ار غند اب د واد ۍ په شمالي برخه کې چې د هزاره ګا نو د سیمې تر څنګ پر تــه د ه او هــم د میزان سیمه د تو خو په ولکه کې د ه. همد اراز یو شمیر تو خي د ناوې د واد ۍ په جنو بــي او ښــکتنۍ برخــه کــې استوګنه لري، پاتي یې په شیبار، هلتاغ، ار غند اب، باغر، د ای چو پان، جلد ک، کاکړ، نو بهار، کلات، شاه جوی، شملزي او شینکي کې میشته د ي.

42.1 د تو خو د قبیلې ښا خو نه

د تو خو قبیله په لا ند نیو ښا خو نو ویشلې شوې د ه: ر همند ، ایوبزي، حسن زي، رستم خیل، پو پــل خیــل، مغد ود خیل، یو نس خیل، با ټا خیل، بسو خیل، بامیو خیل، اکازي، محمد زي، شملزي، جلالزي، با بکر زي، میرا نــزي، جعفر زي، پیروزي، پیر خیل، کشیا نې، نتوزي، مو سی خیل، حسن خیل، عا شو زي، سوري زي، سید خیل، عر اقــي، برانخیل، خو ید اد خیل، نظر خیل، شکي خیل، ما مي خیل، علیشیر زي، انه زي، مټه خانخیل، کا لو خیــل، فقیــر زي، ببري، مو سی زي، شاه حسن خیل، سیکاک، اد م زي، هو تکزي، اقر بي زي، پیرکزي، عیسی زي، بر هان خیل، پــا تــو

68 تاریخ حیات افغاني، ۲۸۵ مخ، د پیښور چاپ، ۱۳۸٦ کال

69 هو تکي ها، عبد الرؤف بینوا، ۵-٦ مخونه، کابل ۱۳۳۵ کال

70 مونټ ستهوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، ۱۲٤-۱۲۵ مخونه، د کا بل چاپ

زي، کر مو نخیل، پیروي خیل، حسن خیل، خان خیل، بارکزي، عمر خیل، الي زي، مین خیل، مغلزي، نو ر الد ین زي، هوازي، ختي زي، فیروز خیل، د عوت خیل، بهرام خیل، سیان زي، ناز خیل، بهلول خیل او نا جو خیل

42.2 د استوګنې سیمې

په بیلا بیلو ولا یتو نو کې د د وی د استو ګنې سیمې او شمیر په لا ند ې ډول د ی :

1. د زابل په ولایت کې :

a.	د د غه ولایت په مرکز کې	۲ـ زر ه تنه
b.	د شاه جوی په و لسوالۍ کې	۳ـ تنه
c.	د ار غند اب په ولسوالۍ کې	۲۲ زره تنه
d.	د شینکۍ په ولسوالۍ کې	٦ نیم زره تنه
e.	د شملز یو په و لسوالۍ کې	۳۲ زره تنه
f.	د میزان په و لسوالۍ کې	۵ــ زره تنه

2. د کند هار په ولا یت کې

a.	د کند هار ولایت په مرکز کې	۱۱ زره تنه
b.	د شاه ولي کو ټ په ولسو الۍ کې	۷ زره تنه
c.	د ار غند اب په ولسوالۍ کې	۵ــ زره تنه

3. د ارز ګان په و لایت کې

په د غه و لایت کې هم ډیر شمیر تو خي استوګنه لري، خو د شمیر په اړوند مې کو م معلو مات ر لا سه نه کړل

4. نیمروز په ولایت کې

د د غه ولایت د کنګ په ولسوالۍ کې کې هم یو شمیر تو خي استوګنه لري چې شمیر یې د ۳ــ زره تنو په شــا او خوا کې ښو د ل شوي د ي۔

د هرات ولایت په بیلا بیلو ولسوالیو کې هم یو شمیر تو خي استوګنه لري

د حیات افغاني د مؤ لف په قول د تو خو یوه محله د کابل په د ه افغا نا نو کې هم شته۔

د امیر عبد الر حمن خان د واکمنۍ په وخت کې تو خو ډیره شد ید ه ضر به ولید ه او یو شــمیر یــې د خپلــې سیمې نه د افغانستان نورو بر خو ته تبعید شول۔

تو خو د تا ریخ په او بږد و کې د ښکیلاکګرو ځو اکو نو پر خلاف له ویا ړه ډکې مبا رزې کړي د ي۔ د مغو لــي تیري کوونکو، صفوي یر غلګرو، انګر یزي ښکیلاکګرو او روسي ناتار پر خلاف د د وی د ویاړه ډکې مبا رزې ز مو ږ د هیواد د تا ریخ ځلاند ه با بو نه د ي چې موږ پرې ویاړو۔

42.3 د تو خو د قبیلې نو میالي

1. سلطان ملخی تو خی

سلطان ملخی تو خی د هند د مغولي واکمن عالمګیر اورنګزیب (۱۰۶۸-۱۱۱۸ هجري) معا صر و۔ نو موړی د میــــر ویس خان هو تکي د مور نازو انا پلار و۔ د ه ته د غلزیو د قبیلې مشري ور په غاړه وه۔ د ه د جلد ک په حد ود و کې د ګرم اب واد ي او ځمکي د ابد الي قبا یلو د مشر خد اد اد سلطان سره د غلز یو او ابد الیو تر مینځ پو له وټا کلــه او نــو موړې ځمکې یې د د واړو اړ خو نو تر مینځ وویشلي چې تر او سه هم د غه ویش معتبر د ی۔ سلطان ملخی تو خی پــه هغه جګړې کې چې د انځر ګي او سر خ سنګ تر مینځ وشوه ووژل شو او د د ه تر مړ ینې ورو سته د د ه زوی حاجي عاد ل او د هغه زوی بایي خان د قبیلې مشري کو له او پر کلات او ملحقا تو یې واک ټینګ و۔ د وی د کلات او چغتران په کلاوو کې چې د تر نک پر غا ړه ول او سید ل، چې ور وسته با ئي خان هم ووژل شو۔ تر هغه وروســته د علــي خــان زوی شاه عالم خان چې د سلطان ملخی وراره و او د هغه زوی خو شال خان هم تر یوې مود ې پورې د تو خیو د قبیلې مشري کوله، چې د د ې کو رنۍ ور وستي کسان اشرف خان او الهیار خان د ي چې د خو شال خان زامن ول چې اشــرف خان د لوی احمد شا ه بابا له خوا د کلات نه د غز ني تر سیمو پورې حکمران ټا کل شوی و او پر هند با ند ې د برید پر وخت هم د احمد شا ه با با ملګری و۔ د تیمور شاه په وخت کې د اشرف خان زوی امو خان د غلجیو حکمران و۔

2. ملا باز تو خی

د پټې خز انې د مؤلف محمد هو تک په قول ملا باز تو خی د اتغر د سیمې او سید ونکی و چې د غـــه ســـیمه د زابل ولایت د مرکز کلات جنوب ختیزې بر خې ته پر ته د ه. نو موړی په شعر کې استاد و او غزلې او رباعی لـــري. محمد هو تک نو موړی خپل همراز بللی د ی. نو موړې خپلې زد ه کړې په هند وستان کې کړې وې او په فقه، منطق او حکمت کې تکړه و او خپلو شا گر د انو ته به یې د ر سو نه ورکول.

3. نور محمد غلجی

د ی په اصل کې غلجی او په غلجیوکې تو خی و. پلار یې ملا یار محمد نو مید ه. د پټې خزانې د مؤ لف په قول د ی په عمر پوخ او اتیا کلن و او په پنجو ایي کې او سید. د میر ویس نیکه میر منې او کو چنیانو ته یې د ینې تد رېس کاوه. د ی شا عر هم و او د نا فع المسلمین په نامه یې یو کتاب هم کښلی و چې شر عي احکام پکې بیان شوي وو او د فقه او اخلا قو د معتبرو کتا بو نو نه ګڼل کید ه. د ه په پنجوایي کې خپلو شا گر د انو ته مشکات شر یف، بخاري شر یف، هد ایه، کنز، طر یقه محمد یه او نور کتا بو نه تد ریس کول. د د ه د شعر یوه نمو نه چې مخمس د ی په د ې ډول د ه :

نه مؤ من ژوند ی په د ین یې زما یـــاره نه فر یاد ژړا کوه پـــه څـــو کـــو کـــاره
اســـتغفار تـــو بـــه کـــوه د څـــا د پـــاره ته هم ځان سا ته پنـــاه غـــواړه لـــه نـــاره

بید اري کړه پـــه ســـهار کـــې زمـــا د لـــد
اره...

4. نازو انا

نازو انا د میر ویس نیکه مور او د سلطان ملخی تو خي لوروه چې په ۱۰٦۱ هجري کال په تازي نو مي ځای کـــې زیږ ید لې د ه. پلار یې سلطان ملخی تو خی په هغه وخت کې د غزني تر جلد که د غلز یو د قبیلو مشرو. نازو انا په کو چنیوالي کې د علم او پو هې سره مینه د ر لود ه. نازو انا په کو چنیوالي د پښتنو میر منو او عالمانو نه لو ســـت زد ه کړ. کله یې چې پلار د سور غره په جګړه کې ومړ او ورور یې عاد ل خان د خپل پلار د انتقام له پاره جنـــګ تـــه روان شو، نو نازو توره تر ملا وتړله او د نورو جنګیالیو سره یې د کور او کلا سا تنه کو له. نازو انا ډیره میلمه پاله پښتنه وه او هر کله به چې د مسا پرو قا فلې د وی سیمې ته راغلې نو د د وی د ډوډۍ بند و بست به یې کاوه او چا بـــه چـــې کالي نه د ر لود ل کالي او جا مي به یې ور کولې. نازو انا د ښالم خان هوتک میرمن وه چې نو موړی د کرم خـــان زوی و. نازو ا نا څلور ز امن د رلود ل چې عبارت و له حاجي میر خانه (میر ویس نیکه)، عبد العزیز خان، یحیي خان او عبد

القاد ر خان. نازو انا عابد ه او صا لحه میر من وه او ټول عمر یې خپلو او لا د ونو ته په او د اسه شید ې ورکړې. هغـــه وخت چې میر ویس نیکه و زیږید نو یوه شپه د پښتنو ستر ستانه بیټ نیکه یې په خوب کې ولید چې ورته وایې :

د ا زوی ښه تر بیت کا، چې لوی شي ستر کا رونه به وکا او په حج د بیتالله به مشرف شي او له نسله به یې پید ا شي پا د شا هان چې د ین به رو ښان کا

په رښتیا هم چې نازو انا د اسي زوی ور وزه چې د ښمنان د وطن یې ورک کړل او د د ه له نسله واکمنان پید ا شول چې پر اصفهان با ند ې یې واکمني کوله. نازو انا شا عره او د د یوان خا وند ه وه. د یوان یې د وه زره بیتو نـــه د ر لود ل. د نازو انا د شعر بیلګه په لاند ې ډول د ه :

سـحرګه وه، د نـــر ګـس لیمـــه لا نـــد ه   څاڅکی څا څکی یې لـــه سـتر ګــو څڅیــد ه
ما ویــل څــه د ي ښــکله ګلــه ولــې ژاړې؟   د ه ویل ژوند مې د ی یوه خوله خنــد یــد ه

همد اراز د تو خیو نور نو میالي چې د هیواد او د ملي نو امیسو په سا تنه کې یې سر ښند نې کړي د ي نو مو نه یې د اد ي: شهاب الد ین خان تو خی، عبد الر حمن خان، سلطا نمحمد خان، د و ست محمد خان، صمد خان، ګـــل محمــد خان، میر علم خان، مهتر مو سی خان، ، عز یز خان، محمد شر یف خان او نور..

نور ماخوذ د [71] نه.

43 نوري

توري د پښتنو یوه لر غو نې قبیله د ه چې د کرلاڼي په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري. توري پـــه کـــو رمـــې ایجنسۍ کې ژوند کوي چې مسا حت یې ۳۳۱. کیلو متر مر بع د ی او ۱۹۹۸ زیږ. د یز کال د سر شمیر نې له مخې د د غې ایجنسۍ د وګړو شمیر ٤٤٨٣١. تنه ښود ل شوي د ي.

کور مه تر ۱۸۷۹ زیږ. د یز کال پورې د افغانستان د خا ورې یوه برخه وه، خو ورو سته پر نګیانو جبرا له افغـــا نستا نه جلا کړه.

د د وی د سیمې شما لي بر خې ته سپین غر، لو ید یز ته یې د پکتیا ولایت، جنوب ته یــې ټـل او ښنګـښ او د

71 شیر رحمن د وړ، معلومات مختصر د رباره اقوام وقبایل ولایات سر حد ي کشور، ۸۸ مخ، کابل

ختيز خواته د اورکز يو د قبيلې سره ګډه پو له لري. د کو رمې ايجنسۍ په د ر يو بر خو ويشلې شوې د ه يعنې پو ر تنۍ کور مه، ښکتنۍ کو رمه او منځنۍ کو رمه. پاړه چنار د کو ر مې ايجنسۍ هيډ کوار ټر يعني مرکز د ی. د کـــورمې ايجنسۍ مشهور ښا رونه سد ه، علم شير، باګن، تالو کنج او با ګز ايي د ي.

په لر غو نو تا ريخي متو نو له هغې جملې نه په ريګو يد ا کې د کورمې د سيمې او د کو رمې د سيند ياد ونـــه شوې د ه. د هند مغولي واکمنۍ بنسټ ايښنو د و نکي ظهير الد ين محمد با بر هم د ۱۵ـ۵ زيږ د يز کال په پيښنو کې د کـــو ر مې د سيمې او د توري قبيلې يا د ونه کړې د ه.

د تار يخ حيات افغا ني ليکوال ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د تو ريو په اړوند د اسې ليکلي د ي :[تـــوري د خوســـت د سيمي شمال او د سپين غره په جنوب کې د کورمې سيند په د واړو غاړو او د کو رمې په نامه سيمه کې او سيږي. د غه سيمه د مخه د بنګښو د قبيلې په لاس کې وه، خو ورو سته د وی د غه سيمه له د وی نه ونيو له. د توريو قبيله په پنځو ښا خو نو ويشلې شوې د ه چې د هغوی نو مو نه، د وسله والو کسا نو شمير او د هرښاخ د ملکانو نومو نه په لا نـــد ې ډول د ي :

1. حمزه خيل چې د ري زره تنه وسله وال جنګيالي لري او ملک يې او مک نو ميږي.
2. مستو خيل چې د وسله والو جنګيا ليو شمير يې د وه زره تنه د ي او فقير علي او شنبک يې ملکا ن د ي
3. د وپر زي د رې زره تنه جنګيالي ميړ ونه لر.ي او د اروابناد محمد علي خان ورور غلام د د وی ملک د ی.
4. علي زي چې د و سله والو کسانو شمير يې د وه زره تنه او د وست محمد او زيد علي يې ملکان د ي.
5. غو نډي خيل د وه زره تنه جنګيالي لري او د ملکانو نو مو نه يې نور علي او الله نور د ي.

د توريو د وسله والو کسانو مجمو عي شمير ۱۲ زره تنه ښود ل شوي د ي. د وی د کر نې په چا رو بو خـــت د ي، خو ځيني د ميوو په خر څولو او نورو شيا نو سو د اګري هم کوي. د تو ريو په سيمه کې وريجې، جوار، غنـــم او اور بشي ډيرې پيد ا کيږي، خو مڼې او نورې ډول ډول ميوې هم پکې شته.

د حمزه خيلو د ښاخ د وه سوه کو رنۍ په کو چيا نې ډول ژوند کوي چې د ژمي په مو سم کې بلند خيلو او ټل ته خپل ما لو نه د خر څلاو له پا ره بيا يي او د تود و خې په مو سم کې سپين غره ته ځي. د کورمې په سيمه کې د کا بل واکمن يوه کلا جوړه کړې د ه او يو شمير پو ځيان پکې شته، نو ځکه توري د کابل د واکمن رعيت ګڼل کيږي او د وی ته په هر جر يب ځمکې د کابل يوه نيمه رو پۍ ما ليه ورکوي. همد اراز د کا بل واکمن د تو ري قبيلې نه د هر کور پـــه

سر د لو ګي په نامه يوه رو پې، ما ليه اخلي. د توريو د کر نې ټو لې نهري ځمکې د کو رمې له سيند ه خړو بيــــږي، د وی شيعه مذ هبه د ي او په ميلمه پا لنه او پښتني ننګ او د ود او د ستور ټينګ خلک د ي. د د وی په سيمه کې کو مې بد رګې ته اړتيا نشته او د وی له سيمې نه کا روا نو نه پر ته له کوم خطره تير يږي.]

لکه چې وړاند ې وويل شول توري شيعه مذ هبه د ي او د مذ هبي احکامو په تر سره کو لو کې ډير ټينــګ د ي. د وی د خپل قبيلوي د ود او د ستور له مخې د سيد انو ډير د رناوی کوي او هر يو تن يې د سيد انو مر يــد ان د ي. د غې قبيلې سيد ان په څلورو ډلو ويشل شوي د ي چې د وی ورته ډير معتقد د ي د غه سيد ان عبارت د ي د تيراه ســيد ان، احمد زي سيد ان، د کړ مان سيد ان او د ماوره سيد ان .

هغه تو ريان چې د تيراه په سيد انو پورې اړه لري د ميا مر يد په ټينګ واندې او پا تي نور يې د سست وا نډې په نامه ياد يږي چې د رې واندې د ميا مر يد په مقابل کې سره يو د ي. شهيد علا مه عارف حسين الحسيني په کو ر مــې ايجنسۍ کې ستر مذ هبي لار ښود و چې د ۱۹۸۸ زيږ د يز کال د اګست د ميا شتې په ۵ نيټه د نا معلو مو کسا نو له خـــوا شهيد شو.

په د ې برسېره تور يان په سپين ګو ند ي پورې اړه لري. لنډه د ا چې توري د پښتنو زړوره، غير تي او پــــه پښتو او پښتو نواله با ند ې ټينګ خلک د ي

44 جبار خېل

جبار خيل په غلجيو پښتنو کې يوه مشهوره قبيله د ه چې د ننګر هار ولايت د سره رود او حصا رک غلجا يـــي په ولسواليو، د لغمان ولايت د کڅ عزيز خان په سيمه، لو ګر او د کابل او جلال اباد تر مينځ سيمو لکه ګند مک، جګد لک، تيزين او د کابل ولايت په خاک جبار کې چې د جګد لک او خورد کا بل تر مينځ مو قعيت لري ميشته د ي.

که د جبار خيلو د نسب شجره په غور سره وګورو نو د وی د احمد زيو غلجيو يوه پښه د ه، چې د خپل نيکــه جبار بابا د نامه په وجه په جبار خيلو ياد يږي. د جبار بابا مزار د کا بل د خاک جبار په و لسوالۍ کې د ی، له همد ې کبله د غه ولسوالي د خاک جبار په نامه سره ياد يږي چې د جګد لک او خورد کا بل تر مينځ مو قعيت لري.

د لوی احمد شاه با با د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجا يي د جبار خيلو مشر لنګر خان نو ميــد چــې نـــو موړی د جبار خيلو د قبيلې نا متو مشر تير شوی د ی. د امير د وست محمد خان د واکمنۍ په وخت کې د جبار خيلو د قبيلې مشران د احمد خان زوی عزيز خان و چې د جبار خيلو د مر يم خيلو په څا نګې پورې يې اړه د ر لود ه. د عزيز

خان پلار احمد خان د ډیرې مود ې له پاره د امیر د و ست محمد خان د مشر ورور فتح خان د نږد ې مقر بینو نه و چې هغه ور ته د لغمان د کڅ په سیمه کې ډیر جا ګیرونه ور کړل چې بیا ورو سته نو موړ ې سیمه د هغه د زوی عزیز خان د نامه له کبله تراو سه پورې د عز یز خان د کڅ په نامه سره یاد ېږي چې د ننګر هار د د رونټې سیمې ته نږد ې پر ته د ه او د پښتو د ژبې د مشهور لیکوال او شا عر اروابناد استاد ګل پا چا الفت مزار هم د کڅ عز یز خان په سیمه کې د ی۔

له بلې خوا د امیر د و ست محمد خان او عز یز خان جبار خیل تر مینځ خپلوي هم مو جو د ه وه، هغه د ا چې د عزیز خان خور د امیر د و ست محمد خان میر من وه۔ د افغان- انګر یز په لو مړی جګړه کې عز یز خان، امیر د وست محمد خان ته وفا د اره پاتې شو، خو ورو سته په ۱۸٤۔ او ۱۸٤۱ میلاد ي کلو نو کې نو موړی د محمد شاه خان با بکر خیل سره چې هغه هم د انګر یزي ښکیلاکګرو سر سخته د ښمن و و یو ځای شو او د انګریزانو پر خلاف د هغه په ملګر تیـــا په ډیرې زړورتیا او میړانې و جنګید۔ کله چې امیر د و ست محمد خان د د ویم ځل له پاره د افغانستان واکمن شـــو نـــو عزیز خان د حج د مبا رکې فر یضې د اد ا کو لو له پاره مکې معظمې ته لاړ او د حج تر مر اسمو ورو سته د هغې نا رو غۍ له کبله چې ور پیښه شوې وه په ۱۸۵۵ میلاد ي کال کې هورې وفات او ښخ شو۔

د عزیز خان تر مړ ینې ورو سته د هغه ورور کریم خان جبا رخیل د امیر د و ست محمد خان پر خلاف پو رته شو، نو موړي د غازي محمد شاه خا ن با بکر خیل په ملګر تیا پر چا ر باغ بر ید وکړ او د کابل- جلال اباد لاره یې بند ه کړه۔ په د غه وخت کې د د وی د مبارزې مرکز اوزبین و۔

د امیر شیر علي خان د واکمنۍ په وخت کې د عزیز خان جبار خیل زوی غازي عصمت الله خان جبـــار خیـــل د جبار خیلو غلجیو مشر و۔ هغه ته د امیر شیر علي خان له خوا د حشمت الملک لقب ور کړل شو او په د ربار کې یـــې د وزیر معاد ل صلا حیتونه د ر لود ل او د کابل او د کابل د شا او خوا د سیمو د امنیت مسئول و۔ په د غه وخت کې ا میر شیر علي خان د جبار خیلو د قبیلې یو بل تن مشر د محبت خان زوی ار سلا خان جبا ر خیل خپل سلا کار او د بهر نیو چارو وزیر وټا که او د زرمت، خو ست او کټواز د سیمو د چارو مسئو لیت یې د هغه زوی معز الله خان ته و ســپاره۔ د عصمت الله خان جبا ر خیل په څیر ار سلا خان د امیر شیر علي خان په د ر بار کې د ډیر ځواک او نفوذ خا ونـــد و، لـــه همد ې کبله وه چې امیر شیر علي خان د حصارک غلجا یي سیمه د ما لیې د ور کو لو نه معا فه کړه۔

جبار خیل په پښتني ننګ او غیرت ټینګ، زړور، میلمه پاله، هیوا د پا لو نکي او په علم او پو هې مین خلـــک د ي۔ هما غسې چې د انګریزي استعمار او ښکیلاک پر خلاف یې زړورې مبا رزې کړي او توري یې وهلي د ي او د بـــر ایډن لښکرې یې ما تې کړي د ي، د روسي سور استبد اد ي ښا مار پر خلاف هم په میړ انه جنګید لي د ي۔

په حصارک غلجا یي کې د جبا رخیلو مشهور کلي د اد ي: اب زنګیاني، غوږیزه، ناد ر، ګلا خیل، حلیم خیل، ظر یف خیل، سیاب، چار تو‌ت، سروند ، بر جنه، خنجر او کڅي۔ مشهور خیلو نه یې مر یم خیل، نو ګیا نې خیل او نـــور د

ي۔

جبار خيل زيا تره د کر کيلې په چا رو بو خت د ي، غنم، جوار او نور حبو بات پکې کر ل کيږي. د حصـــارک غلجايي د جبار خيلو شمير د ۲۔ زرو تنو په شا او خواکې اټکل شوی د ی۔

44.1 د جبار خيلو نا متو مشران

1. جبار خان با با چې د جبار خيلو مشر نيکه و او مزار يې د کا بل د خا ک جبار په ولسوالۍ کې د ی او د ه د نامه له کبله د غه ولسوالي په خاک جبار سره ياد يږي
2. لنگر خان چې د احمد شا ه با با د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجا يي د جبار خيلو مشر تير شوی د ی۔
3. احمد خا ن جبار خيل د جبار خيلو مشر او د عزيز خان جبا ر خيل پلارو۔
4. عزيز خان جبار خيل چې د لغمان د کڅ سيمه د د ه په نامه سره مشهوره د ه
5. کريم خان جبار خيل چې د خپل ورور عزيز خان جبار خيل تر مړ ينې ورو سته د جبار خيلو مشر و۔
6. ملي مبارز او د انگر يزي استعمار پياوړی د ښمن غازي عصمت ا لله خان جبار خيل چې د غازي محمـــد شاه خان با بکر خيل په ملگر تيا يې د انگر يزانو سره ډيرې جگړې کړي د ي او د ملي مبا رزينو مشر و۔
7. محبت خان جبار خيل چې د حصارک غلجا يي د جبار خيلو غلجيو مشرو۔
8. ارسلا خان جبار خيل چې د امير شير علي خان په د ر بار کې د لوړ مو قف خا وند او د انگر يزانو سر سخته د ښمن و۔
9. معزالله خان جبار خيل چې د ار سلا خان زوی او امير شير علي خان د زرمت، خوست او کټواز د سيمو مسئول ټا کلی و۔
10. ارو ابناد عبد المجيد خان حکمران چې د اعليحضرت محمد ظا هر شاه په وخت کې د کا پيسا حکمران و۔

11. اروا ښاد وکیل عبد الو هاب خان چې د ملي شورا وکیل و.

12. اروابناد عبد الله مشهور په لعل اغا چې په سره رود کې او سید او حاکم او ورو سته د سره رود د خلکو وکیل و.

13. شیرین جان اغا چې د لعل اغا ورور و.

14. د کا بل پو هنتون پخوانی رئیس او استاد پو هاند طا هر عنا یت.

ماخوذ د [72، 73] نه

45 جد ون

جد ون چې د گد ون په نامه سره هم یاد ېږي د پښتنوپه غرغښتي ټـولنیز گـروپ پـورې اړه لـري چـې د پښتونخوا په جنوب صوابۍ، ایبټ اباد ، هزاره او هر بیپور کې کې چې د مها بڼ د غرونو جنو بي لـړۍ د ه اسـتوگنه لري. د تا ریخي روایاتو سره سم د ا خلک له پیل نه د خا ښني خیلو په گو ند ی کې شا مل شوي او د قبایلي لیږد په زمـا نه کې د یو سفز یو مند ړو سره د ې سېمې ته را غلي د ي [74]

د مغولي واکمن نو ر الد ین جهانگیر د د ربار مؤ رخ خوا جه نعمت الله هروي په خپل مشهور اثر تا ریخ خانجها ني و مخزن افغا ني کې چې په ۱۶۱۲ میلا د ي کال یې کښلی د ی جد ون غر غښتي پښتا نه او په غر غښتیو کې د پنـــي او لاد ه بولي.

سر اولف کیرو په خپل مشهور اثر The Pathan کې جد ون غر غښتي پښتانه او د پڼي پښتنو یو ښاخ گڼلی د ی [75]

د تا ریخ حیات افغا ني لیکوال ډپټي محمد حیات خان ۱٤٤ کلونه وړاند ې د جد ون قبیلې په اړوند د اسې لیکلي د ي :

---

72 State and Tribe in Nineteenth-century Afghanistan, by Christine Noelle, Christine Noelle-Karimi

73 د ارو ا ښاد لعل اغا سره زماا (د د ې مقالې لیکوال) هغه مر که چې په ۱۳٦۷ لمریزکا ل کې مې په کابل کې کړې وه

74 پښتانه د تاریخ په ر ڼا کې، د سید بهاد ر شاه ظفر کا کا خیل لیکنه، یو نیور سټي بک ایجنسي، ۱۹٦۲ کال

75 تا ریخ حیات افغا ني، د ډپټي محمد حیات خان تالیف، پښتو ژبا ړه، د پیښور چاپ

دا څر ګنده خبره ده چې د غه خلک خپله قبیله د کاکړو یو ښاخ بولي، د وی په پیل کې په دوو لو یو ښا خو نو چې د منصور او سالار په نامه یاد ېږي ویشل شوي د ي چې بیا د غه ښا خو نه په نورو څانګو ویشلي شوي د ي.

1. د سالار ښاخ څانګې په د ې ډول د ي : مست خوازي، اتو زي، سلیمان زي، عیسی خیل، عبد الر حیم زي، محمد خیل، علیشیر خیل، قلند ر خیل، علي خیل، د ولت خیل ا واد و خیل.

2. د منصور د ښاخ څانګې د اد ي : متي زي، د وله زي، خد رزي، عمرزي، ګو ا خیل، یعقوب خیل، عیسی خیل، کرم خیل، قمبر خیل، باره خیل، ولي خیل، قا سم خیل، شا هي خیل، الهد اد خیل، خوا جـه رسـتم کور، اد یزي، شا ئب زي، ماماړي، خلیل زي، امرازي، یعقوب زي، شا مان زي، حسن زي، بهلـول زي، عید و خیل، توره خیل، زکریا خیل او عباس خیل

تاریخ حیات افغا ني زیا توي

ز یاتره جد ون په ځا نګړي ډول سالار د هزاره غرونو د د وړ په نامه ویالې پـه د واړو غـاړو د اورش تـر سیمې پورې میشته د ي.د هزاره سیمې د جد و نو ښکتنۍ برخه ډېره ښه شنه او زر خیزه سیمه د ه.د مغـولي واکمـن جها نګیر په و خت کې کله چې د د لا زاک قبیله لوټ او تباه شوه، نو د غه سیمه په تد ریجي تو ګه د جد ونو لاس ته ور غله، خو د لته هغه جد ون تر زیا ته حد ه د یا د ونې وړ د ي چې د ابا سین په لو ید یز او د مها بڼ غره په سهیلي بر خو کې میشته د ي. مها بڼ یوه لر غو ني هند ي کلمه د ه چې ریښه یې سنسکریټ ته ر سیږي. په سنسکر یټ کې مها= لـوی او بڼ= ځنګل د ی یعني لوی ځنګل او د د ې غره د تسمیې وجه بیخي صحیح د ه. د جد ون د قبیلې د واړه ښـا خـونه یعني منصور او سالار د د ې غره له څو کې نه تر کښتنیو بر خو پورې قبضه لري. که څه هم د د وی د کو چنیـو بـا نډو شمیر تقر یبا شلو ته رسیږي، خو د ړې لوی کلي لري. په ګند پ کې تقر یبا له شپږ سوو زیات کو رونه د ي چې د غه ځای د سالار ښاخ لوی او مشهور کلی د ی او د اتو زیو تقر یبا ټو لې څا نګې پکې میشته د ي. د غه ښاخ په د وو لـو یو کلیو ګند پ او د الوړې باند ې واک لري، چې اوس میر باز عیسی خیل، جها نګیر علیشیر خیل، نواب قلند ر خیـل، خانی محمد خیل او طو طي علي خیل د د غه ځای مشران او ملکان د ي.

د سالار د ښاخ د مست خوازي څا نګه په با بیني نو مي ځای کې چې د انګر یزي سر کار په سیمه کې مؤ قعیـت لري او سیږي. د سالار ښاخ د سلیما ن زیو څا نګې خلک په پاد ه، شني، ، کو لا کر او پو لا اچپلي کې چې کو چني کلي د ي او د مها بڼ په سیمه کې پر تې د ي استوګنه لري.

د منصور د ښاخ لوی کلی بیسک د ی چې تقر یبا د رې سوه کوره خلک پکې میشته د ي. د بیسک مشهور ملک عیسی خان ولي خیل د ی چې جر ګو او نورو معا ملو ته خلک له هغه نه مر سته غواړي او د جر ګو او مر کو په کـا رو

نو کې ډير مها رت لري. همد اراز ها شم علي قا سم خيل، قا بل خان شا هي خيل، مير خان الله د اد خيل، غلام شاه او صحبت د د غې ځا نګې ملکان د ي. فتح خان د وله زی هم يو معتبر ملک د ی. خد رزي په ملکا ګړی کې او سيړي چې زنګی او هوس د د ې ځا نګې ملکان د ي.

د ګند پ او بيسک زياتره د کر نې وړ ځمکې د انګر يزي سر کار د ميد ان په سيمه کې پرتې د ي. ګند پ، بيسک او ملکا ګړی د غره په لمنه کې د ميد ان د علا قې تر څنګ مؤ قعيت لري. د د غو کليو زياتره ځمکي للمي د ي، خو هغه ځمکې چې د غرونو په د ننه کې پر تې د ي هغه زيا تره شنې، ابي او حا صلخيزه د ي.

په مها بن کې غنم، جوار او وريجي ډيرې پيد ا کيږي. د جد ون قبيلې زيا تره خلک د کر نې او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي. د مهابڼ ميښې مشهورې او پيپورې د ي. د د وی د وسله والو کسانو شمير اتلس زره تنه ښود ل شوي د ي [76]

پټه د ې نه وي چې يو شميرجد ون په کشمير او د کيمبل پور په سيمه کې هم ميشته د ي.

جد ون په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک د ي. د ميلمنو عزت او د ر ناوی کوي. همد اراز د وی په خپلواکۍ مين خلک د ي. کله چې په ۱۸عيسوي پيړۍ کې سکهانو د وی پر سيمه بر يد وکړ نو د وی په ډير ميړانه ور سره و جنګيد ل، په د غه وخت کې د جد ونو مشر سخي جان جد ون و چې د خپلې سيمې نه يې په ميړ انه د فاع وکړه او بيا د سکها نو له لا سه شهيد شو. همد ارا د انګر يزي ښکيلاکګرو په وړاند ې هم د د وی مبا رزې د پښتنو د تا ريخ ويا ړلي او د قد ر وړ بابونه د ي.

په او سني وخت کې د جد ون د قبيلې مشهور کسان عنا يت الله خان جد ون، ا ما ن الله خان جد ون او سلطان خان جد ون د ی. سلطان خان جد ون په ۲-۱ کال کې د جد ون قبيلې په اړوند يو کتاب هم په انګر يزي ژبې کښلی د ی.

46 جلال زي

که چيري د غلجيو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څيړو، نو د ا به تر ې جو ته شي چې جلا لزي د اند ړو يو ښاخ شميرل کيږي.جلالزي د غزني ولايت د اند ړ او شلګر په و لسواليو او واغز نو مي سيمه کې ميشته د ي. همد ا راز د پکتيا ولايت د زرمت په ولسوالۍ چې د زر ملې په نامه سره هم ياد يږي يو شمير جلالزي استوګنه لري. د پکتيکا و لا يت په کټواز سيمه کې هم جلالزي ميشته د ي.

---

76 http://en.wikipedia.org/wiki/Jadoon

جلالزي ډېر غيرتمن او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ي ټينګ ولاړ خلک د ي. همد اراز د وی د علم او پو هـــي سره ډېره مينه لري. د د وی حجرې تل د ميلمنو پر مخ خلاصي وي.

جلا لز يو تل د خپلو نورو پښتنو په څير په هيواد او خپلو اکۍ مين خلک د ي، همد ا و جه د ه چې د انګر يزي ښکيلا ګګرو پر خلاف د افغان- انګر يز په د ري ګو نو جګړو کې يې د وی ته خو له ما تو و نکي ګو زارونه ور کړي د ي . همد اراز د سره ښکيلا ګګرو يعني د روسي استعما ر او د د وی د ير غلګر پو ځ په وړانــد ې د د وی مبـا رزي ز موږ د ګران هيواد افغانستان د ويا ړلي تا ريخ زرين با بو نه د ي چې موږ تل پري و يا ړو او د د رناوي سر ونـــه ور ته ټيټوو.

جلالزي زيا تره د کر کيلي او با غد ارۍ په چارو بو خت د ي. د کر نې محصو لات يې غنم، جوار او همد اراز د بڼونو محصو لات يې انګور، مڼې، زرد الو او نورې ميوي د ي چې زياتره د کا ريزونو د اوبو په ذريعه خړو بيږي.

46.1 د جلالز يو د قبيلي خيلونه

لکه د نورو پښتني قبيلو په څير جلالزي هم په بيلا بيلو ښا خونو، څانګو او خيلو نو ويشل شوي د ي چـــې د ځينو نو مو نه يې په لا ند ې ډول وړاند ي کيږي:

سليما نزي، خيرو خيل، امران خيل، شايب خيل، عيد و خيل، حيد ر خيل او، شالي خيل.

هغه جلا لزي چې د غز ني و لا يت په واغز کې ميشته د ي د د وی خيلو نه په لا ند ې ډول د ي :

الله يار، خا ني خيل او مسري خيل.

47 جلواڼي

که چيري د جلو ا ڼيو د نسب ونه يا شجره په غور سره و څيړو نو ځر ګند ه به شي چې د وی سړبني پښـــتانه او د شيرانيو پښتنو له نسله د ي. جلواڼی د شيرا ڼي زوی د شرخبون لمسی او د سړبن کړوسی د ی. که څه هم د غــــه قبيله د شيرانيو اولاد ه د ه، خو نن د يوې جلا قبيلې په نامه سره ياد يږي.

جلواڼي په افغانستان، پښتونخوا او هند وستان کې ميشته د ي. په افغانستان کې که څه هم د د وی شمير زيات نه د

ی، خو د د وی یو شمیر د کند هار، غزني، زابل او پکتیکا په و لا یتو نو کې میشته د ي. جلوانې د شیر انیو په غر نیو سیمو کې پر اته د ي، د سلیمان غرد د وی په سیمه کې مؤ قعیت لري. د د وی د سیمې شمال تـه د گـو مـل د ره او د وزیرو او مسید و سیمې، جنوب ته یې ستور یاني او زمري قبیلې او لو ید یز ته یې هر بیپال، کاکړ او د منـد وخیلـو پښتني قبیلې پر تې د ي.

جلوانې منځنۍ ونې، ډنگر، غښتلي غیر تمن، سخت سرې اوتکړه او فعا له خلک د ي. که څه هم کر وند ې یـې لرې د ي، خو د د وی په ځمکو کې غنم، جوار، اوربشي، وریجي او تماکو کرل کیږي. هغه جلوانې چې په غرونو کـې استوگنه لري د غو ایانو نه سر بیره د پسو نو او وزو رمې ساتي.

د د وی رواجو نه او د ود ونه کټ مټ د شیر ا نیو په څیر د ي.جلو انې د نورو پښتنو په څیر د خپلـو کلیـو مشر ته په د رنه ستر گه گوري او د کلي مشر د د وی شخړې او لا نجې په ښه ډول حل او فصل کـوي، چـې د د غـو مشرانو فیصلې د واړو خواووته د منلو وړوي او د احترام او د رناوې په ستر گه ور ته گوري. جلوانیـان پـه خپلـو منځو کې د و مره شخړې او لا نجې سر ه نه کوي.

جلوانې مذهبي لار ښود ونکو، د یني عا لمانو او ملا یا نو ته په د رنه ستر گه گوري، د هغوی عـزت او د رنـا وی کوي او هم د خپلوکر نیزو محصو لا تو عشر یا لسمه برخه د غو ملا یا نو ته ور کوي. ملا یان د جو مات د اما مت نه پر ته نکا ح گانې تړي، هلکانو ته لمو نځ او نور مذ هبي فر ایض ور ښیي او مړو ته غسل ور کول د ملا او د هغه د میر منې د ند ه شمیر له کیږي.

جلوانې د شیر ا نیو په څیر د قر ان کر یم تلاوت کوي، خو ملا یان یې په پښتو ژبه خلکو ته هغه کتا بو نـه ور زد ه کوي چې په مذ هبي مسا یلو پورې اړه لري. خلک یې په عمومي ډول لمو نځ او روژه نه قضا کوي او په مذ هـبي چارو کې ډیر ټینگ خلک د ي.

یو شمیر جلوانې د لود ي او سوري پښتني واکمنانو په وخت کې چې په هند و ستان یې واکمني چلـو لـه لـه افغانستان او پښتونخوا نه هند و ستان ته تللي او د د وی یو زیات شمیر د لود ي او سوري پښتني واکمنا نو په د ر بـا رونو کې لوړ پو ځي منصبونه او د ند ې د ر لود ې.

با ید وویل شي چې هند وستان ته د لیږد په وخت کې د وی د شیر انیو سره یو ځای هلته لیږ د ید لي چې تـر او سه هم د هند په بنگال، بیهار، اترپراد یش، راجستهان او گجرات کې ډیر شمیر جلو انې د شیر ا نیو سره یـو ځـای استوگنه لري، چې موږ یې د لته په ځینو ایا لتو نو کې د استو گنې سیمې د ر پیژ نو :

1. د راجستهان د ناګور په سیمه کې د بر نیل، بهیناد ، د انته، حمید پور او د و نګاری په کلیو کې د نورو شـــیر ا نیو سره میشته د ي.

2. د هند د ګجرات د واد نګر او شیمبیر واد ا په سیمه کې.

همد اراز ویل کیږي چې د هند مغولي واکمن نصیر الد ین هما یون او جلا الد ین محمد اکبر د جلو ا نیو او شیر ا نیو پښتنود تو ر زنو په زور او مټو د ود یا را جپو تو ته د راجستهان او ګو جرات پو لو ته نږد ې سخته ما تـــې ور کړې وه.

47.1 د جلوانیو د قبیلې ښا خو نه

هغه جلو انې چې د شیر ا نیو د سیمې په غر نیو بر خو کې استوګنه لري نو د د وی مشهورې څا نګې او خیلو نه په لا ند ې ډول د ي :

سالار خیل، مروت خیل، سپند زي، کو نکړي، نیکي خیل او مهار .

ماخوذ د ه [77، 78] نه

48 جمریانې

په کا سیو پښتنو کې یوه پښه د جمر یا نې په نامه یاد یږي چې په زیاترو تا ریخي کتا بو نو کې د زمر یانې او ژمر یانې په بڼه هم راغلی د ی. کا سي پښتا نه د سږ بن په ټولنیزې ډلې کې راځي او د ښر خبون په ښا خ ور ګډ یږي. د حیات افغاني لیکوال ډپټې محمد حیات خان او د تواریخ خور شید جهان مؤ لف شیر محمد خان ګنډا پور له نن نـــــه ۱٤٤ کلو نه د مخه په افغانستان کې د جمر یا نیو شمیر تقر یبا یو زر کوره ښود لی او د ا یې هم زیا ته کړې د ه چې جمر یـــا نې د تو خو (تو خیو) ستا نه د ي.

د د غې قبیلې خلک د تو خو په سیمه کې میشته د ي، خو له کا بله تر کند هاره پورې په زیا تره کلیو کې یو یا د وه کوره استوګنه لري. د د وی ځیني خلک د کر نې په چا رو او ځینې یې هم په سو د اګرۍ او نورو چارو بو خـــت د

77 http://encyclopedia.jrank.org/SHA_SIV/SHERANI_or_SHIRANI.html

78 http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani

ي. د تاريخ حيات افغا نيي په قول د وی د سو د اګرۍ په چارو کې پر مختګ کړی او د ښو شتو خا وند ان د ي.

ار وابناد علا مه اکاد مسين عبد الشکور رشاد د افغان ياد د مقا لو د مجمو عې په ۱۵ مخ کې په خپلې هغه مقا له کې چې جمر يا نۍ افغان نو ميږي او د اروابناد مولوي غلا م محي الد ين افغا ن په اړه يې چې د افغانستان د لو مړ نيو مشرو طه غو ښتو نکو له ډلې و او د د ه د قبيلې يعني جمر يا نيو په با ب د اسي کښلي د ي :

په جمريانيو کې حسين خيل ستا نه د ي. په حسين خيلو جمر يا نيو کې په اوو مه هجري سد ۍ کې د شعيب جمر يا نې زوی حسين لوی بزرګ او ستا نه تير شوی د ی. د ی په تو رانو غلجيو (هو تک، تو خي) کې ميشت و. د شـــيخ متي خليل رحمته الله عليه(۶۲۳-۶۸۸هجري قمري) د زوی يو سف ظا هر بين سره يې مکا بره پيښنه شوې د ه او للی تره کی د د ه له خليفه ګا نو نه و. للي زي تره کي د هم د غه للي نيکه او لاد ه ګڼل کيږي.

د حسين نيکه زيارت په کو ند ر کې د ی. کو ند ر د وازې خوا په ختيز کې د وزيرو او مند و خيلو پښتنو تــر مينځ پروت د ی. کله چې د کند هار کو چيان د يره اسما عيل خان ته ځي له ګو متو چې بار شي په کو ند ر کــې اړوي او له کو ند ره چې بار شي په چچند ي کې اړوي. د غه کو چيان د د ه د اروا د خو ښۍ له پاره قر با نې کوي او خپل د رانه وري (بارونه) هم په د غه زيارت کې پريږد ي. په زيارت کې د غه ما لو نو ته هيڅوک هم لاس نه شـــي ور وړای او د خپلو خا وند ا نو تر راتګه پورې اما نت پر اته وي. د اسي ويل کيږي چې د شيخ حسين نيکه له زيارت نه څوک لښـــته هم نه پري کوي.

لکه چې د مخه هم وويل شول د د غه حسين نيکه او لاد ه د حسين خيلو جمر يا نيو په نامه شهرت لري. همد اراز د لو ګر د مو سهي فيض محمد اخو نزاد ه(۱۳۱۹مړهجري قمري) هم حسين خيل جمر يا نۍ و او د د ه او لاد ه چې په هغه کلی کې او سي نو هغه کلی حسين خيل په نامه سره ياد يږي.

په حسين خيلو جمر يا نيو کې زموږ د هيواد يو ستر شخصيت، اد يب، عالم او د لو مړ نې مشرو طيت د غړو نه يو هم مولوي غلا م محي الد ين افغان و چې د ی هم حسين خيل جمر يا نۍ و.

د علامه استاد رشاد په قول نو موړی په ۱۲۷۹ هجري قمري کال د کند هار په احمد شا هي ښار کې وزيږيد ه. د ی لا کو چنی و چې پلار يې وفات شو او د د ه رو زنه او پا لنه د د ه د تره له خوا کيد ه. د د ه اکا ورو سته د د ميوند د نا متو اتل سرد ار محمد ايوب خان په د ر بار کې پيشخد مت و. ورو سته چې غازي محمد ايو بخان مجبور شو چې ايـــران ته لاړشي نو مولوي محي الد ين افغان او تره يې هم ور سره يو ځای ايران ته لاړل او پوره اووه کلو نه هلتــه پـا تــې شول. په پای کې د انګر يزانو د فشار په وجه هغوی له بغد اد پر لارې هند وستان ته وليږل شول. افغان د هند و ستان په کا لجو نو کې خپلې زد ه کړې وکړې.د امير حبيب الله خان د واکمنۍ په وخت کې غلا م محي الد ين تر ۲۵ کلو نو تبعيد

ورو سته بیر ته خپل هیواد ته ستون شو. هیواد ته تر راستنید و وروسته په حبیبیه د ارالعلوم کې د ښونکي په تو ګه و ټاکل شو. د ی په پښتو، فارسي، عربي، سانسکریت، اردو، هند ي او ګور مکهي ژبو پو هید ه. د د ه پښتو او فارسي مقالي په سرا ج الا فغان کې چا پید لې.

غلا م محي الد ین افغان وروسته د کاکا سید احمد خان لود ي، مولوي محمد سرور خان واصف الکوزي، میر سید قاسم خان لغماني، محمد ظفر خان مروت بنو څي، مولوي محمد حسین خان اورمړ جا لند هري، ډاکټر غني پنجا بي او د د ه د وه وروڼو نجفعلي او چراغعلي غو ند ې خلکو سره چې د مشر وطیت د غو ر ځنګ د نا متو لار ښو د و نکو نه وټینګې اړیکي لرلې.

غلا م محي الد ین افغان د ۱۳۳۹ هجري قمري کال د زمري د میا شتې په ۱۲ نیټه په کا بل کې وفات او په شهد ای صا لحین کې خاوروته وسپارل شو.

ماخوذ د ه [79، 80، 81] نه

49 ځاځي

که چیرې د ځا ځیو پښتنو د نسب شجره په غور سره وڅیړو نو جو ته به شي چې د وی د پښتنو د کرلاڼي پښتنو په ډله کې راځي. د پښتنو ستر اتل او د تورې او قلم خا وند خو شال خان خټک په خپل بیاض کې د توري او ځا ځي ښا خو نه د کر لاڼ له نسله ګڼلي د ي.

ځا ځیان د پکتیا ولایت له مهمو قبیلو نه شمیرل کیږي. شمال خوا ته یې غلجیان، د لو ګر د ازرې او د ننګر هار د حصارک ولسوالۍ او لر څه د خو ږ یا ڼیو قبیله، لو ید یځ ته یې احمد زي، جنوب ته یې مقبل، څمکني، منګل او تو تا خیل او ختیز ته یې د ډیورنډ کر ښه پر ته د ه چې د کو رمې ایجنسۍ سره پو له لري اود پیواړ مشهورا و تا ریخي کو تل د د غې قبیلې په سیمه کې مو قعیت لري.

ځا ځیان په پکتیا کې په اریوب، د ځا ځیو په ولسوالۍ، د خوست ولایت په ځا ځي مید ان اود څمکنیو په ولسوالۍ کې او هم په ډنډ پټان کې ا ستو ګنه لري. یو شمیر ځا ځیان د کابل په شاه شهید ، نوې کارتې، رحمن مینې او

79 د افغان یاد ، د مقالو مجمو عه، د کا بل پو هنتون د ژبو اواد بیاتو پو هنځی ۱۳۶۱ کال، ۱۵-۲۵ مخونه

80 تواریخ خو رشید جهان، د شیر محمد خان ګنډاپور تالیف، د لاهور چاپ، ۱۸۶۷ ع. ۲۲۲ مخ

81 جنبش مشرو طیت د ر افغانستان، د علامه عبد الحی حبیبي اثر، ۳، ۳۱، ۳۲ او ۳۳ مخونه

سمتۍ خانې او د ه خد اید اد په سیمو کې هم استوګنه لري. د کند ز او بغلان په و لایتو نو کې هم یو شمیر ځا ځي میشته د ي. د پښتونخوا د کورمې او اور کز یو په ایجنسیو او په تیره بیا په پاړه چنار، کو هاټ، هنګو، د ر سمند او پیښـــور کې هم ځا ځیان استوګنه لري. د تا ریخ حیات افغا ني لیکوال محمد حیات خان له نن نه ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د ځا ځیـــو د و سله والو کسا نو شمیر ۵ــ زره تنه ښو د لي وو.[82]

49.1 د ځا ځیو د قبیلې خیلونه

احمد خیل، حسن خیل، ها شم خیل، علي خیل، هد ه خیل، لیو ني، بیا ن خیل، ډبزي، تعد ي خیل، سکند ر خیل، با د ین خیل، ماما خیل، کو ټکي، خا ن خیل، میر خیل، خوازي خیل، غو نځي احمد خیل، مصري خیل، کټه خیل، شو خیل، همزه خیل، مري خیل، سا تي خیل، ند و خیل، خر منه.

د ځا ځیو د قبیلې خلک په عمو مي ډول د کر نې په چارو بوخت د ي، خو یو شمیر یې پـه سـو د اګـر بـڼزو کارونو او په تیره بیا د تر انسپورتي کارونو په سبب خپله ګو زاره کوي. د منډ هیر مشهور ځنګل هم د د وی په سیمه کې مو قعیت لري. ځا ځي میلمه پال، غیر تمن، هیواد پا لو نکي او په علم او پو هې با ند ې مین خلک د ي. د انګر یـــزي ښکیلا کګرو پر خلاف یې ډیرې تورې وهلي د ي او هر ځلې یې د خپلو نورو هیواد پا لو نکو په څیر خپله میړ انه او زړ ر تیا ثا بته کړې د ه. د روسي بلو سګرو او تیري کوونکو ځو اکو نو په وړاند ې یې هم خپله ملي او اسلامي د ند ه په ښه تو ګه تر سره کړې د ه او د وی ته یې خو له ما توونکي ګو زارونه ور کړي د ي.

49.2 د ځا ځیو ځیني علمي او ملي څیرې

ځا ځي سر بیره پر د ې چې د تورې په ډګر کې یې له ځا نه ډیرې میړ انې ښو د لې د ي د علم او پو هې په ډګر کې یې هم یو شمیر کسان ټو لنې ته وړاند ې کړي د ي چې د ا نه یوازې د ځا ځیو د قبیلې له پاره د ویاړه ډک کســـان د ي، بلکې مو ږ ټول افغانان پرې ویاړو. زه به په د ې لړ کې د لته د یو شمیر کسا نو نو مو نه یاد کړم :

1. د کتورانجنیر جمعه محمد محمد ي

خد ای بخښلی د کتور انجنیر جمعه محمد محمد ي د پکتیا ولایت د ځا ځیو ولسوالۍ د شاه محمد په کلي کې نړۍ ته ستر ګې پر انیستلې. لو مړنۍ زد ه کړې یې د خپلې ولسوالۍ په یوه ښوونځي کې تر سره کړې او بیا وروسته پـــه کا بل کې د رحمن بابا په لیسه کې شا مل شو. د رحمن بابا په لیسې کې د زد ه کړو تر پا یته رسو لو ورو سته د یوه سکا

82 تاریخ حیات افغا ني، پښتو ژ با ړه، د پیښور چاپ، ۳۵٤ مخ

لر شيپ په اخيستلو سره چې د د ه د ښه استعد اد په وجه د ه ته ور کړل شوی و، لند ن تــه لاړ او خپلــه BSC يــې د London School Of Economics نه تر لا سه کړه. ور پسې خپله Ph.D د Sussex د پو هنتون نه وا خيسته. کله چې افغانستان کې جمهوري نظام را مینځ ته شو نو انجنير جمعه محمد محمدي د شهيد د اود خان په کا بينه کې د اوبو او بر ښنا وزير په تو ګه وټا کل شو. کله چې د غو يي کو د تا وشوه نو خد ای بخښلی محمدي د څه مود ې له پــاره زنــد اني و. د حامد کرزي په و خت کې نو موړی د افغانستان د کا نو او صنا يعو د وزير په تو ګه و ټا کل شو، خو د ۲_۳ کال د فبر ورۍ د ميا شتې په ۲٤ نيټه په يوه هو ايي پيښه کې د د ه الو تکه را و غور ځيد ه او د ه له د ې فا نې نړۍ نه ستر ګې پټې کړې. خد ای بخښلی يو هيواد پال، با تقوااو په هيواد او خلکو با ند ې مين شخصيت و.

2. د کتور نبي مصد اق [83]

په خټه د پکتيا ځا ځی د ی. خپلې ز د ه کړې يې د کابل د رحمن بابا په ليسه کې سر ته رسولي د ي. ورو ســته د يوه سکا لر شيپ په تر لا سه کو لو سر ه لند ن ته لاړ او Bs.C Hon يې London School of Languge کې تر سر ه کړې او خپله Ph.D يې د Sussex د پو هنتون نه تر لا سه کړه. وروسته يې په اتيا يمو کلو نو کې BBC را ډيو تــه لاره و مو ند له او د ی په BBc را ډيو کې د پښتو څا نګه تا سيس کړه. د ه پر افغانستان با ند ې د رو سانو د تير ي په اړوند کتا بو نه هم کښلي د ي. نوموړی په ۲_۱ کال کې امر يکي ته لاړ او د George Minson په پو هنتون کې يې د پښتو ژبه تد ريس کو له. د ی اوس په وير جينيا کې د پښتو ژبې د نصــاب پــه اړونــد د Diplpmatic languge School سره په کار بو خت د ی.

همد اراز د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د فلسفې څا نګې غړي ښا غلی سر محقق د کتور خو اجه الد ين صد يقي او د همد ې اکا ډمۍد ژبو اواد بياتو د انستيوت غړي ښا غلی سر محقق نو ر الله ولسپال او ښا غلي ســر محقــق محمــد عارف غر وال چې د پښتو ژبې خوږ ژبی شا عر هم د ی د ځا ځي قبيلې ته منسوب خلک د ي چې هر يو يــې د پښــتو ژبې او اد ب ته د قد ر وړ خد متو نه کړي د ي. د همد ې قبيلې ته يو بل منسوب شخص ښا غلی تور يالی تور ځا ځی د ی چې د ی هم په پښتو ژبې او اد ب مين سړی د ی او د ه د هيواد په مطبو عا تو کې خپلې ژبې ته د ستا ينــې وړ خــد متو نه کړي د ي.

ماخوذ د ه [84، 85] نه

83 http://en.wikipedia.org/wiki/Nabi_Misdaq

84 http://en.wikipedia.org/wiki/Zazi

85 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبا يل و لايا ت سر حد ي کشور، ٤٥ مخ

50 ځدران

ځدراڼ د پښتنو يوه مشهوره او نوميالۍ قبيله ده چې ز موږ پښت پوهان د وی د پښتنو د کرلاڼي په ټولنيز گروپ کې شميري. ځدراڼ د پکتيا، خوست او پکتيکا په ولايتونو کې استوگنه لري. د پکتيا ولايت ځدراڼ په وزه ځدراڼ او زرمت په ولسواليو، د خوست ځدراڼ د دغه ولايت د سپيره او تڼي په ولسواليو او د دغه ولايت په مرکز کې اود پکتيکا ولايت ځدراڼ د دغه ولايت د ارگون، گيان، زيروک او نکه په ولسواليو کې ميشته دي.

د ځدرانو شمال ته منگل، احمدزي، گردېز او زرمت مؤقعيت لري، لويديز ته يې زرمت او د خروټو قبيله، جنوب ته يې پيرگوتي او يوه برخه يې د ډيورنډ د کرښې سره د مده خيلو وزيرو سره پوله لري.همدارا ز ختيز لوري ته د خوست، تڼيو او منگلو سره پوله لري.

د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان له نن نه ۱۴۴ کلونه وړاندې د ځدرانو د قبيلې په اړوند داسې کښلي دي :[86]' د ځدرانو د قبيلې د استوگنې سيمه د خوست لويديز او د زرمت ختيز ته يوه شنه غرنۍ سيمه ده. د دوی په دغه شنه غرنۍ سيمه کې رڼې اوبه، شنه واښه، د نگې د نگې ونې، د مرغانو اوازونه او سړه هوا انسان ته خوښي او خوشالي وربخښي، خو سره د دې ښې اب و هوا د کرنې وړ ځمکه پکې لږه ده او د غه د ځمکو کموالی تر دې اندازې پکې محسوس دی چې خلک تيرې په ځانگړي ډول اواروي او خاورې ور باندې اچوي او د کرنې له پاره يې چمتو کوي. له همدې کبله ده چې د دغې سيمې پيداوار د نورې قبيلې د خلکو له پاره بسنه نه کوي او د دوی د مزدورۍ له پاره گاونډيو سيمو ته ځي. ځدران د ښاه گانو په کيندلو او ژورولو او همدارا ز د خټينو ديوالونو په جوړولو کې ځانگړې مهارت لري.

ځدراڼ په خوړو کې د غنمو، جوارو او وريجو نه گټه اخلي او خپلې خوراکي اړتياوې د گردېز او خوست د ښارونو نه لاس ته راوړي. د دوی په غرنيو سيمو کې ډول ډول ميوې لکه منې، مندتې، غوزان (چارمغز)، بادام او ځنغوزي پيدا کيږي. چې ځنغوزي د دغه ځای له غوره پيداوارو نه گڼل کيږي. په د وی کې مالداري هم شته او وزې، پسونه او غوايي ساتي.

مشهور انگريزي تاريخپوه مونټ ستوارټ الفنسټن په خپل مشهور اثر An Account of The kingdom of Cabul کې د ځدرانو د قبيلې د خلکو په اړوند داسې ليکلي دي : [87] ' د دوی جامې د وزيرو د قبيلي د خلکو

86 تاريخ حيات افغاني، پښتو ژباړه د پېښور چاپ ۳۴۸-۳۴۹ مخونه

87 د کابل سلطنت بيان، د کابل چاپ، ۷۴ مخ

په ځير د ي او د خر و ټو په لور د ځنغو زيو ډکو ځنګلو نو په مينځ کې د رومي. "

50.1 د ځدر انهو د قبيلې ښنا خو نه، ځا نګې او خيلو نه

که چيري د ځد را نو د قبيلي د شجرې په اړوند ځېړ نه و کړو نو لکه چې د مخه وويل شــو ل د وی کرلانــي پښتا نه د ي. په پښتني عنعنوي شجرو کې ځد راڼ د بر هان زوی، د ککي لمسی او د کر لا ڼ کړ وسی د ی، نن ورځ د د غې قبيلې خلک د ځد راڼ د نامه په وجه په ځد رانو سره شهرت لري. د ځد را نو د پا تې ښاخونو، ځا نګو او خيلو نــو نو مو نه په لا ند ې تو ګه د ر پيژند ل کيږي :

تولا خيل، احمد خيل، شير خيل، زنګي خيل، سوري خيل، بر اهم خيل، پيرو خيل، با زيد خيل، ســلطا نخيــل، بهيکار خيل، ايسپ خيل، ا ختون خيل، ابو خيل، الله خيل، با زکي، ويد ي خيل، د يري خيل، هوس خيل، خوی خيل، مو سم خيل، بيبه خيل، زني خيل، غرزي، سپيره کي، مد ه خيل، شاه خاني، يحيي خيل، غيبت خيل، ميزايي، باروم خيــل، شريک خيل، پړانګي، خان خيل، جنيا ت خيل، توري خيل، مر شن خيل، هوني خيل، خوز خيل، زود ين، ملک د ين او نور خو په عمو مي تو ګه په ځد را نو کې د غه لا ند ينۍ ښنا خو نه او ځا نګې مشهور د ي : پير د اد خيل، زنــي خيــل، ختين خيل، بيبه خيل، علي محمد خيل، سپا هي خيل، زني خيل، ګر مو ښي، سپر غه خيل، د ري خيل او ميــر زايــي. د ۱۳۵٤ کال د مرکزي احصائيې د سر شميرنې له مخې د پکتيا او پکتيکا په ولا يتو نو کې د ځد ر ا نو د قــبيلي د خلکــو مجمو عي شمير ۱۵٤۱۲۲ تنه ښود ل شوي وو چې ښنا يې د ا شمير به اوس ډير شوی وي.

ځد راڼ غير تمن، په هيواد او خپلو اکۍ مين، جنګيالي، ميلمه پال، د يند اره او په پښتو او پښتو نو لۍ با نــد ې مين خلک د ي. د تاريخ حيات افغاني د ليکوال په قول د وی ډير جنګيالي خلک او تقر يبا هر با لغ تن يې په خپل کـــور کې وسله لري، ځو د بهر ني ير غل په وخت کې د خپلې قبيلې د خلکو او سيمې نه سا تنه او د فا ع و کـــړي.نومـــوړي مؤرخ ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د د وی د وسله والو جنګيا ليو شمير له ۱۵ زرو تنو نه زيات ښو د لی د ی. په ر ښتيا هم چې د وی د هر تيري کو ونکي ځواک په وړاند ې په ډير ميړ نتوب سره جنګيد لي او ستړې حما سې يې زيږ ولــي د ي. د افغان – انګر يز په د ري ګو نو جګړو کې د نورو افغا ني شاه زلميانو تر څنګ يې په ډيره ميړانه توري وهلـــي د ي، چې د بيلګي په تو ګه د غازي ببرک خان ځد ر اڼ نوم يا د ولای شو چې د افغانستان د حما سو تا ريخ د د ه په ويا ړلـــي نوم فخر کوي.

د روسي ير غلګرو په وړاند ې هم ځد رانو د ملي مقا ومت سنګر ونه تا ود ه سا تلي وواو د هغوی په وړاند ې په ميړانه جنګيد لي د ي چې په د غو جنګيا ليو کې د مو لانا جلال الد ين حقاني او ګل زرک ځد راڼ نو مو نه د يا د ونې وړ د ي.د ځد رانو بل قو مي مشر با چا خان ځد راڼ د ی چې د ځد رانو په قبيله کې ډير نفوذ لري. نو مـــوړی اوس د

افغانستان په پا رلمان کې د خپلې سیمي منتخب استا زی د ی.

همد ارازیو شمیر ځد رانو د شهید د اؤد خان په رژیم او د ثور تر کو د تا ورو سته رژیم کې پو ځي د ند ې د ر لود ې چې په هغوکې د پا چا ګل وفاد اراو سید محمد ګلابزوی نو مو نه یا د و لای شو. پا چا ګل و فاد ار د د اؤد خـــان په وخت کې د سر حد و نو چارو وزیر او د ثور تر کو د تا وروسته په هند کې افغا نې سفیر و. همد اراز سید محمد ګلا بزوی د کارمل په رژیم کې د کو ر نیو چا رو وزیر او اوس د افغانستان د پا رلمان او ملي جبهې غړی د ی.

50.2 د ځد را نو د قبیلې علمي او اکا ډمیکې څیرې

1. پو هنوال ډاکترنظر محمد سلطا نزی ځد ران

نو موړی هستوي فز یکپوه او د افغانستان د اتو مي انر ژۍ د سازمان AAEC پخو انی مسئول مشـــر و. د د ه ډیر اثار او مقا لې خپرې شوي د ي چې زه یې د لته د ځینو مقالو نو مو نه وړاند ې کوم : د اتوم انرژۍ بنســـتیز فـــو رمول، د چر نو بیل د پیښې شل کلن تاریخ، د ګا وندیو هیواد ونو هستوي از مو ینې، اتو مي بمو نه او مذ هبي نو مو نه، د مسلمان پښتون او د اتو م بم د کار پوه عبد القد یر لنډه پیژ ند نه، د ویني د سر طان نار وغي، پیژند نه، د ر ملنه او مخنیوی، په هیواد کې د اتو مي پا تي شو نو خبر تیا، د سر طا نې نا رو غیو کلینیکي فورمول TNM او نور...

2. پو ها ند د کتور الف شاه ځد ران

د کابل پو هنتو ن د ټولنیزو چارو استاد او څه مود ه د کا بل پو هنتو ن د علمي چارو د مر ستیال په تو ګه یې د ند ه د ر لود ه. نو موړی د یو شمیر ز یا تو علمي اثارو خا وند د ی.

3. سر محقق عبد الر حیم ځد ران

د ی د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ یو تکړه محقق د ی. د د ه زیا ت شمیر مقالې د کا بل په مجلـــه، د زیـــري پـــه جرید ې او د هیواد په نورو معتبرو مجلو او جر ېد و کې خپرې شوي د ي. د د ه یو مهم اثر د رو هیله پښتانه په نـــامه سره یاد ېږي چې په هند او په تیره بیا د رو هیلکهنډ د سیمي پښتا نه نو ابا ن پکې معر في شوي د ي.

4. سراج الحق ببرکزی ځد ر ان

حقو قپوه او قا نو نپوه د ی. د ی یو شمیر اثار او مقالې لري چې د ځینو مقالو نو مو نه یې د اد ي : افغانســـتان

او نړ يو اله جز ايي محکمه، يو نسکو، د بشر حقوق او مو رنئ ژ به، د عر بو سيا سي نظا مونو سيستم او په افغانستان کې د ژبو سيا ست او ملي تر مينا لو جي نو ميږي.

5. عبد القاد ر ځد راڼ

د ښا غلي ځد راڼ مقالي او ژ با ړې د هيواد په مطبو عا تو کې خپرې شوي د ي چې ما د د ه مقالې د کا بـــل پـــه مجلې او په زيري کې لو ستې وي. ښا غلی ځد راڼ په جر مني ژبه کې وارد د ی.

ماخوذ د ه [88، 89، 90] نه

50.3 ځمند

د پښتني عنعنوي او د ود يزو رواياتو له مخې د سړبن زوی خر ښبون د ړي زامن د ر لود ل. يو يې کند نـــو ميد ه چې د د ه د ريم زوی غری يا غو ريا نو ميد ه او او لاد ه يې د غو ر يا خيلو په نامه سره ياد ېږي چې د مو مند و، خليلو، د اؤد زو، ز يړ انو او څو کنو قبيلې د د وی او لاد ه ګڼله کيږي. د خر ښبون د ويم زوی ځمند يا جمند و چې د د ه د او لاد ې نه خيشکي، کتاني، اومهمنزي ډير مشهور د ي. همد اراز د خر ښبون د ريم زوی کاسی يا کا نسي و چې د غه قبيله به په خپل ځای کې ورو سته و څيړ له شي

د ځمند د قبيلې سيمه په پيل کې د کند هار په شا او خوا د ارغستان د غوړې مر غۍ سيمې ته نږد ې پر ته وه او د (۸ـ-۹ـ-هجري) کلو نو تر مينځ د وی د پشين سيمه چې په هغه و خت کې د پشنګ په نامه يا د يد له هم تر لا سه کـــړه. ورو سته ځمند يا جمند چې ستر ښاخ يې خيشکی و په د غه ځای کې ډير په تنګ شول. د ځمند د قبيلې نه ځيني خلـــک ملتان ته لاړل او هوري ميشته شول او د خيشکي ښاخ خلک د غز ني له لارې کا بل ته او د کا بل له لارې د غوربند د رې ته لاړل او د غه ځای يې د او سيد لو له پاره غوره کړ چې تر او سه پورې يو زيات شمير ځمند او خيشکي هلته مېشته د ي.

په هغه وخت کې چې مغو لي ظهير الد ين محمد بابر کا بل ونيوه او څه مود ه ورو سته يې پر هند با ند ې د ير غل تکل وکړ، نو ځينې خيشکو او ځمند و چې په غور بند کې او سيد ل ورته ګران ښکاره شول د هند و ستان خـــواته رهي شول اوډير شمير خيشکي او ځمند د خپلو کو رنيو سره د پيښور له لارې هند و ستان ته ولېږ د يد ل چې په د غه

88 http://www.khyber.org/pashtotribes/trees/zadran.shtml

89 http://benawa.com/kandahar/ariki

90 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبا يل سر حد ي کشور، ٤٩ مخ

وخت کې سليم خان ځمند د د غې قبيلې مشر او سرد ارو. [91]

د وی د لا هورجنوب ختيز ته په هغه ځای کې ميشته شول چې نن د قصور ښار پروت د ی او د وی نـــن ورځ د قصوريه پټها نا نو په نامه سره ياد ېږي. په د غه و خت کې له بد ه مر غه د وی د سليم خان ځمند تر مشـــری لا نـــد ې د بابر پا چا په لښکرو کې د ند ې د ر لود ې او په هغه جګړه کې چې د هند و ستان د پښتون واکمن سلطان ابر اهيم لود ي او مغولي با بر شاه تر مينځ په پاني پت کې وشوه په هغه وخت کې د ځمند د قبيلې (۷ــ) تنه ځمند چې د با بر شـاه پـــه پوځ کې يې د ند ې د ر لود ې ووژل شول. له همد ې کبله و چې بابر او هما يون پر د وی ډيره مهر با نې کو لــه. هغــه وخت چې خيشکي او ځمند په قصور کې ميشته شول، نو د سپره په نوم يو تن بلو څ د خپلې قبيلې له يوې ډلې سره د د وی سيمې ته راته او په لوټ او تا لان به يې لاس پورې کاوه چې د د غو بر يد و نو د مخنيوي له پـــاره د بټــک زي، عارف زي، حسن زي، شا بنزي، کرلاڼي او سلمهاک چې د د غې قبيلې ښا خو نه د ي په بر کلي کې ميشته شول اود د ې له پاره چې سپره به له د غې لارې پر د وی ير غلو نه کول نو د غه لاره يې بند ه کړه او بيا سپره له د غې لارې نـــور لوټ او تالان نه شو کو لای. همد اراز د د غې قبيلې د عزيز زي، جنوزي او ابر اهيم زيو ښا خو نه په لر يا ښکتني کلي کې ميشته شول او پا تې ځمند په مطلق ډول د شمال خو اته پر يو تل. تر هغه ورو سته ابر ا هيم زي د جنوزي د ښـــاخ سره د د ښمنۍ له کبله له د غه ځايه ولېږ د يد ل او د هند و ستان د اتر ا پراد يش د ايالت د خور جې په باره بستي کـــې ميشته شول چې نن د خو رجه ښار د پټها نا نو ښارد ی. همد اراز زياتره سلمها کو چې د امچو زيو او حسين زيو ســـره يې د مقا بلې توان نه د رلود د ټاند ه سيمې ته لاړل او يو شمير يې په قصور کې پا تې شول او د بټک زيو يو شـــمير هم د کو ر نيو شخړو له کبله په هيرو وال کې ميشته شول.

د جمند د قبيلې خلک د کند هار په ار غند اب کې چې هلته يو کلی هم د خيشکو په نامه شته، پشين، د پروان ولا يت د غو ربند ولسوالۍ د تيخان، يخد رې اود سيد انوپه د رو، پيښور، اشنغر، نو ښار، چا رسد ه، ، مو مند و ايجنسۍ، د خيبر د تا ريخي د رې تر مينځ، د پاکستان د پنجاب په په قصور، ټاند ه اوهير و وال او د هند و ستان د اتر ا پراد يش د ايالت په خور جه کې استوګنه لري.

50.4 ښابښو نه او څانګې

د ځمند د قبيلې ښا خو نه او څا نګې په لا ند ې ډول د ي

خيشکي، مهمن زي، عزيززي، بټک زي، سلمهاک، امچوزي، کرلاڼي، زيړاني، عمرزي، غيـــبي زي، نکـــبي زي، زيمل، باجوزي، جميل زي، منصوررزي، امچي زي، بټي زي، شور ياني، خلفزي، و ټوزي، جنوزي، شبن زي، عـــارف

91 پښتا نه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل، يو نيور سټي بک ايجنسي، پيښور، ۱۳۲۶ مخ، ۱۹۶۲ ع کال

زي، ابراهيمزي، اشوزي، شموزي، عمر زي، ملازي، الازي، عيسی زي اونور...

د غوربند ولايت د ځمند د قبيلي د خيشکو ښاخو نه د اد ي :

شا هي خيل، ملي خيل، علم خيل، بار خيل، سليمان خيل، خليل خيل او ياروم خيل.

ماخوذ د ه [92، 93، 94] نه

51 څوليزي

که چيري د څو ليز يو د نسب شجره په غور سره و څيړو نو څو ليزي د غلجيو په ټولنيز ګروپ پوري يـوه تړ لې قبيله د ه چې زيا تره يې کو چيا ني ژوند پر مخ بيا يي، خو د څو ليزيو د قبيلې نه يو شمير يې کليوالي ژو ند هم غوره کړی د ی.

څو ليزي چې په سليمان خيلو غلجيو ور ګډيري ډير شمير خلک يې د ننګر هار ولايت د چپر هار و لسوالۍ د څو ليز يو په کلي کې ا ستو ګنه لري، چې د غه کلی د د وی د استو ګنې په و جه د څو ليز يو د کلی په نامه سره مشهور شوی د ی. د ننګر هار په و لايت کې ميشته څو ليزي د کر نې او ما لد ارۍ په چارو بو خت د ي. که څـه هـم د د وی د استو ګنې سيمه و چه او په پوره او کا في اند ازه او به نه لري، خو د وی ميړڼي، پسونه، وزي او او ښان هـم سـا تـي. ځيني خلک يې د سو د اګر يو په چارو هم خپلې شپې او ورځې تيروي.

څو ليزي د يند اره، غيرتي او په هيواد او خپلو اکۍ مين خلک د ي. د رو سانو د ير غل په وخت کې د روسي تيري کوونکو سره په نره جنګيد لي او د وی ته يې خو له ما توونکي ګو زارونه ور کړي د ي.

د څو ليزيو د قبيلې يو شمير خلک د کابل د بګر اميو په سيمه کې هم استوګنه لري. د د غې قبيلې په مشر انـو کې اروابناد ملک نور جان مشهور سړی تير شوی د ی. د ننګر هار ولايت د څو ليزيو مجموعي شمير د ٤... تنو په شـا او خواکې ښود ل شويد ي

92 http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur

93 http://www.khyber.org/pashtotribes/k/kheshki.shtml

94 حيات افغا ني، د ډيپټي محمد حيات خان اثر، پښتو ژباړه ۲٤٥- ۲٤٦ او ۲٤۷ مخونه

52 څينزي

څينزي د غلجيو پښتنو په مينځ کې يوه مشهوره قبيله ده. دغې قبيلې زياتره شمير د ننګرهار ولايت په حصارک غلجايي ولسوالۍ کې مېشته دي چې ددوی مجموعي شمير د.۱. تنو په شا او خوا کې ښو دل شوي دي. همدا راز د څينزيو د قبيلې يو شمير خلک د لغمان ولايت د قرغيو په ولسوالۍ او دعزيز خان کڅ په سيمه کې هم استوګنه لري.

څينزي زياتره د کر کيلې او سوداګرۍ په چارو بوخت دي. د وی د ښو کړووړ څښتنان دي. په دوی کې ميلمه پالنه ډيره ده او د پښتني عنعنو او دودونو ته ډير درناوی لري. څينزيو هم د خپلو نورو پښتني قبيلو په څير خپلو اکي غو ښتونکي خلک دي. دوی د انګريزي ښکيلاکګرو سره د افغان- انګريز په دروګونو جګړو کې په ميړنتوب سره جنګيد لي او خپل هيواد ني رسالت يې په ښه توګه سرته رسولی دی. د روسي يرغلګرو په وړاندې هم د څينزيو د قبيلې شاه زلميو خپله پښتونواله او افغانيت په ښه توګه ثابته کړې ده.

پاتې دې نه وي چې يو شمير څينزي په ټول افغانستان او په تيره بيا د غلجيو پښتنو په سيمه کې په خواره واره ډول ژوند کوي.

53 حسين خېل

حسين خيل په غلجيو پښتنو کې يوه نامتو قبيله ده. دغې قبيلې خلک د لغمان ولايت مرکز مهترلام ته نږدې په يو شمير کليو په تيره بياد ده زيارت په کلي او يو شمير يې د کابل د بګراميو د ولسوالۍد شيوه کيوپه شا او خوا سيمه کې ژوند کوي. د پروان ولايت په يو شمير ولسواليو په تيره بيا په قره باغ اومير بچه کوټ کې هم يو شمير حسين خيل او سيږي. همدارا د ميدان او وردګو ولايت مرکز ته نږدې اوهم د نرخ په ولسوالۍ کې يو شمير حسين خيل غلجي ميشته دي. د ننګرهار ولايت د چپرهار ولسوالۍ د ماڼو په کلي کې هم يوڅو کوره حسين خيل شته چې ويل کيږي د ميدان ولايت نه ډيره موده پخوا د غې سيمې ته ليږد يد لي دي. پاتې حسين خيل د افغانستان په بيلا بيلو برخو کې په خواره واره ډول استوګنه لري.

حسين خيل ميلمه پالو نکي، په علم او پوهې مين خلک، پرمختګ غوښتو نکي، غيرتي اوپه هيواد او خپلو اکۍ مين خلک دي. دوی زياتره د کر کيلې او سوداګرۍ په چارو بوخت دي. يو شمير خلک يې دوکانونه لري،

ځینې حسین خیل د ولتي د ند ې هم لري.

54 خبني، بنخي، خوخي، خابني خېل، بناخي خېل

د پښتنو په عنعنوي او د ود یزو شجروکې راغلي د ي چې سړ بن نیکه د وه زامن د ر لود ل یو یې شر خبون او بل یې خر شبون نو مید ل. خر شبون د رې زامن د رلود ل چې کاسي، کند او ځمند نو مید ل. کند د وه زامن د رلود ل چې یو یې بنخی یا خو خی نو مید چې او لاد ه یې د خا بني خیلو په نامه سره یاد ېږي او د ویم زوی یې ابر اهیم نو مید چې غري یا غو ریا نو مید او او لاد ه یې د غو ر یا خیلو په نامه سره شهرت و مو ند.

د پښتو نازکخیال شا عر حمید ما شو خیل د پښتنو د د غو د واړو قبیلو په اړوند د خپل شعر په یوه بیت کې د اسي وايي :

چې د ا ستا د نامې بوی اخلي حمید ه ! څه به نه وي خوش د ما غه غوري، خبني

یو سفزي، مند ړ، ګګیاڼي او تر کلاڼي چې په مجمو عي تو ګه د خابني خیلو په نامه یاد ېږي د د وی اصلي ټا ټوبی د کند هار د ار غستان په حد ود و کې د غو نډان اوسره غره په شا او خوا هغه ځمکه د ه چې د غوړې مر غۍ په نامه یاد ېږي. خا بني خیل چې د تر ینو د قبیلې په ګا ونډ کې او سید ل د تر ینو د فشار او زور زیاتۍ په وجه د نو موړې سیمې پر یښود لو ته اړ شول او د غو ریا خیلو له خوا د غزني د مقر په کڅۍ کې په ور کړل ځمکې او ور شو با ند ې د یو څه وخت له پاره میشته شول، خو ورو سته بیا له غوریا خیلو نه خو ابد ي او خپه شول، نو هما غه و چې نو موړې سیمه یې هم پر یښود ه او د کابل خو اته راولېږ د ید ل. د راتګ په وخت کې اتمان خیل هم ور سره ملګري شول او د کابل په شا او خوا ور شو ګانو کې میشته شول.

په همد ې وخت کې د سلطان ابو سعید زوی میرزا الغ بیګ چې کو چنی و د ماوراالنهر نه کا بل ته راغلی و، نو د خا بني خیلو د قبیلې مشري ملک سلیمان شاه ته ور په غاړه وه چې د ملک تا ج الد ین زوی او د ملک رځړ لمسی و. ملک سلیمان شاه د کو چني الغ بیګ سره ډېره مینه کوله.یوه ورځ میرزا الغ بیګ د سلیمان شاه په غیږ کې نا ست و، قد وه المکا شفین شیخ عثمان د موتي ملیزي زوی چې د هغې زمانې د ولیا نو نه و او د یو سفز یو خلک د د ه معتقد ین وو پرې ورغی. شیخ عثمان قد س سره چې کو چنی مرزا الغ بیګ د ملک سلیمان شاه په غیږ کې نا ست ولید ورته یې وویل چې ملکه ! د ا څه کړې ؟ ملک سلیمان شاه ور ته وویل چې د ا شهزاد ه د ی لو یوم یې که پا چا شي نو سلطنت به یې زما شي او قوم به مې پرې عزیز او د روند شي.

شیخ عثمان ور ته و فر ما یل چې :" د د ې ما شوم ستر ګې لکه یزید هسي د ي چې صحابه (رض) يې قتل کـــړي او هلاک کړي وو د غسي به ستا قوم هم هلاک کا "

ملک سلیمان ورته وویل چې :

' شیخه د اسي مه وایه تا ته د اسي نه ښايي، چیرې نه چې په د ې خبره بل څوک خبر شي، خو پا چا یـــان د چـــا احسان نه ورکوي۔ د ی شهزاد ه د ی چې لوی شي پا چا به شي قام به مې پرې محترم شي "

شیخ عثمان ورته وویل چې ښه ملکه! خبر مې کړې، بیا به وایې چې ما ته د ې نه و ویلي، نورد ې اختیار خپل د ی '

همد ا خا ښي خیل وو چې د مرزا الغ بیګ سره يې د کا بل د تخت په نیولو کې ډیره ډیره مر سته وکړه او هغه يې د کابل واکمن کړ۔ میرزا الغ بیګ تر هغه پورې چې کمزوری و، په همد غو پښتنو به يې ځان سا ته، خو کله چې پـــه خپلو پښو ود رید او پیا وړی شو، نو د پښتنو پر خلاف يې په مخا لفت لاس پورې کړ۔ الغ بیګ د یو سفز یو او ګګیـــا نیو تر مینځ بې اتفا قي وا چو له۔ ورو سته بیا يې د خا ښي خیلو پښتنو مشر انو ته یوه میلمستیا جوړه کړه چې ۹ــ تنو پکې ګډون کړی وو، بیا يې د میلمستیا او ډوډۍ خوړلو په وخت کې په نا ځوانمر د انه توګه يې د غه ۹ــ تنه له تیغه تیر کړل چې هد یره يې د کا بل په سیاه سنګ کې مؤ قعیت لري۔ د ا پیښنه د ۱۴۸۔ او ۱۴۹۔ عیسوي کلو نو په شا او خوا کې پیښنه شوې د ه۔

تر د ې خونړۍ او خوا شینوونکې پیښې ور وسته خا ښي خیل پښتا نه د کا بل نه د ننګرهـــار پـــر خـــوا روان شول، تر کلا نیو په لغمان کې واړول او یو سفزي، ګګیانې او اتمان خیل په ننګر هار کې او سید ل چـــې وروســـته نـــو موړې د رې قبیلې په سوات، د یر او با جوړ کې میشته شوې۔ ورو سته تر کلانې هم د لغمان د خلکو د شکا یت له کبلـــه چې د الغ بیګ د ر بار ته يې کړې و د لغمان نه با جوړ ته ولیږ د ید ل چې تر او سه پورې هما غلته میشته د ي۔

د خاښي خیلود تر کلانې د قبیلي ښا خو نه د اد ي۔: سالا رزي، ما موند ، ابراهیم خیل، اسوزي او سمیل زي۔

د خاښي خیلو د مند ړ د قبیلي ښا خو نه د اد ي : ابا خیل، عمر خیل، بهزاد خیل، خد و خیـــل، رځـــړ، اکـــوزي، خضر زي، محمود زي، ما نوزي،

د خا ښي خیلو د یو سفز یو د قبیلې ښا خونه د اد ي : حسنزي، مد ا خیل، اکازي، چغـــر زي، نـــوررزي، اکـــزي، خواجوزي، با چي زي، رانيزي، ماليزي، سلطانخیل، نصرالد ین خیل او پا ینده خیل۔

ماخوذ د ه [95، 96، 97] نه

55 خاکواني

خا کو انړي چې د خا وګا ني او خا ګو انړي په بڼو هم را غلی د ی د پښتنو د سړ بن د ټولنیزې ډلې او د پنج پـــای په بنا خ پورې یوه تړ لې قبیله د ه او با ید د ا قبیله د هغو خو ګیا ڼیو سره چې د ننګر هار ولا یت په خـــو ږ یـــا ڼیـــو ولسوالۍ کې استوګنه لري او په اصل کې کرلاڼي پښتا نه د ي اشتباه نه شي او یو ونه ګڼل شي.

د د غې قبیلې د وګړو شمیر ډیر لږ د ی، خو د قبیلوي پلوه په د وو بر خو ویشل شوي د ي چې یوه برخه یې سترخاکو ا ڼي او بله برخه یې کو چني خا کو ا ڼي د ي چې په کند هار او د نو ر زیو د قبیلې په سیمو کې میشته د ي.

همد اراز یو شمیر خا کو انړي په هرات او د هرات په بیلا بیلو ولسو الیو کې میشته د ي.د غز ني په ولا یت او د غه ولایت په بیلا بیلو ولسو الیو کې هم د خا کو انړیو د قبیلې خلک استوګنه لري او د اسې ویل کیږ ي چې د د وی ثـــو کلي د ما کو د کلیو تر څنګ پر ا ته د ي چې خلک د وی د خا کو ا ڼیو ماکو انو په نامه سره یاد وي.

خا کو انړي زیار کښه او ر ښتیني خلک د ي. د وی په میلمه پا لنه او پښتني ننګ او غیر ت با ند ې ولا ړ خلک د ي. په ټول افغانستان کې د د وی شمیر د لسو زرو تنو په شا او خوا کې ښو د ل شوي د ي.

تا ریخ حیات افغاني چې له نن ورځې نه ۱٤٤ کلونه وړ اند ې لیکل شوی او مؤ لف یې ډپټي محمد حیات خان د ی په د یره اسماعیل خا ن کې د خا کو ا ڼیو د مشر انو په اړ وند د اسې لیکي: [98]

د خکو ا ڼي په قبیله کې غلام سرور خان خا کو ا ڼی چې د د یره اسما عیل خا ن او سید ونکی د ی د خلکو پـــه مینځ کې د ډیر قد ر وړ او په د ر نه ستر ګه ور ته کتل کیږي. د د ه زوی عطا محمد خان هم ډیر ښه او بختور ســړی د ی. حیا ت افغا ني په د یره اسما عیل خان کې د خا کو ا ڼیو شمیر په هغه وخت کې اتیا کو رنۍ ښو د لي د ي.

په اتلسمه عیسوي پیړۍ کې خا کوا ڼیو پر ملتان با ند ې حکم چلو لی د ی او نوابي یې د ر لود ه چې په د غـــو

---

95 پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ، ۱۰۷-۱۰۸ او ۱۰۹ مخو نه

96 تاریخ حیات افغاني، ۲٤۷ مخ

97 تواریخ حا فظ رحمت خاني، د پیر معظم شاه تالیف، پښتو اکیډیمي، پیښور ۱۹۷۱ کال، ٦-۷ مخونه

98 تا ریخ حیا ت افغا ني، د پیښور چاپ ۱٦۹ - ۱۷۰ مخونه

نو ابا نو کې یو هم نواب علي محمد خان خا کو انړی و چې د ملتان د سیمي مقتد ر گورنر او نواب و چې افغـا نسـتا ن د ستر ټو لواک احمد شاه با با د فر مان له مخې د ملتان گورنر ټا کل شوی و. د د ه د نوا بۍ او گور نرۍ په وخـت کـې ملتان د کرنې او زراعت په برخه کې ډېره ود ه و کړه او د هغه ځای خلک په ډېر امن، خو شالۍ او سو کا لۍ کې شـپې او ور ځې تیر ولې. همد اراز نو موړي په کال ۱۷۵۷ ع کال کې په ملتان کې یو ستر جو ما ت هم و د ان کړ چې تر ننـه پورې د غه جو ما ت شته.

د ملتان د خا کو انړیو د د قیق شمیر په اړوند مې معلو ما ت تر لا سه نه کړ ای شول، خو په او سني و خت کې د ملتان د خا کو ا نړیو نه د د وو مشهورو کسا نو نو مو نه د یا د ونې وړ د ي. یوهم مشهور و کیل او قا نو نپوه محمد نـد یم خان خا کو انړی او بل هم د کر نې د چارو ما هر او متخصص محمد سهیل خان خا کو انړي د ي.[99، 100، 101]

56 خټک

خټک د پښتنو یوه مشهوره او لر غو نې قبیله د ه چې د کرلانیو پښتنو پورې اړه لري، چې د خپل لوی نیکـه لقمان په و جه چې په خټک سره مشهورشو اونن ورځ د خټکو په نامه سره یا د یږي.

د تا ر یخي رو ایتو نو له مخې په پیل کې خټک د جنو بي و زیر ستان د شوال په غره کې چې د سلیمان د غره شما ل لو ید یځه لړۍ د ه استوگنه د ر لود ه. د شوال واد ي د بنو په لو ید یز کې پر ته د ه چې او ږد والی یې شپا ړس میله او پلن والی یې ۸ میله د ی. د اسي ویل کیږي چې د وی ٦ـ کلو نه وړاند ې له هغه ځا یه د پښتونخوا د بنو سـیمې ته راغلل او هلته یې د هني او منگلو د قبیلوسره چې د وی په څیر کرلانې پښتا نه وو استوگنه غوره کړه. څه مود ه ورو سته د کرلانیو یوه بله قبیله چې شیتک نو مید ه او اوس د بنو څیو په نامه سره یاد یږي د شوال خوا ته ولیـږ د ید ل او له هغه ځا یه یې د هني او منگل قبیلې و شړلې او پخپله په هما غه سیمې کې میشته شول. په د غه وخت کې خټک هم له د وی سره استو گن شول چې د سد راوڼ نهر او د هغه د شا او خوا سیمې د خټکو په لاس کې وې، خو تر څه مود ې ورو سته خټک د شیتکو سره د د ښمنۍ په و جه له هغه ځا یه ولیږ د ید ل او د کو هاټ په شمال ختیزوبر خـو کـې میشته شول. د کو هاټ د غه بر خې د چو ترې، ټیرې، لاچي، کر بو غې، شکرد رې، چراټ او نورو واد یو او سیمو نه عبارت د ي. چو تره د او سني کو هاټ د غره (چې په کو ها ټ کې د مالگې د غره جنوب لو ید یزه لړۍ د ه) او د لو اغر په مینځ کې یوه زر خیزه واد ی د ه. د د غې واد ۍ مشهور ځای او د مالگې منډ یي کرک نو میږي.ټیرې د کو هاټ لـه

99 http://www.answers.com/topic/multan
100 http://en.wikipedia.org/wiki/Multan
101 http://encyclopedia.stateuniversity.com/pages/15513/Multan.html

ښاره د ۳٦ ميلو په واټن د جنوب خو اته يو مشهور ځاى د ى او د كو هاټ د ټيرې تحصيل د همد ې كبله په د غه نوم بـــا ند ې مشهور شوى د ى. لا چي د كو هاټ له ښار ه د ۱۷ ميلو په واټن د جنوب خو اته د سړک پر غاړه پروت د ى.

كر بو غه د ټيرې د سيمې په شمال لو يد يز او د ټيرې د قصبې په لو يد يز كې لږ څه د شمال خو اته يوه واد ي د ه، چې په د غه ځاى كې په همد ې نامه سره يو كلى هم شته، د غه ټولې سيمې د كو هاټ د ضلعې د ټيرې پـــه تحصـــيل پورې اړه لري او د د ې ضلعې په سهيل او سهيل لو يد يزو بر خو كې مو قعيت لري. د شكرد رې په سيمه كې په همد ې نامه يو كلى هم شته چې نو مو ړې سيمه د كو ها ټ د ضلعې په جنوب ختيزې بر خې با ند ې مشتمله د ه. په هغه وخـــت كې كله چې خټكو پر پو رتنۍ سيمې قبضه وكړه او په هغې كې يې استوګنه غوره كړه، نو د كوهاټ د او سنۍ ضـــلعې ځمكې چې د غه ځاى شمال ختيزې بر خې هم پكې شا ملې وې د اوركز يو پښتنو په لاس كې وې چې هغوى هم كرلانـــي پښتا نه شميرل كيږي.

د ګوړ تيمور تر ير غل ۱۳۹۸ ع ورو سته په اغلب ګو مان د پنځلسمې پيړۍ په پيل كې د پښتنو يوې بلې قبيلې يعني بنګښ چې هغوى هم كرلاڼي پښتا نه د ي د كورمې له واد ۍ نه چې د كو هاټ په شمال لو يد يز كې پـــروت د ى د كو هاټ لوري ته په ليږد پيل وكړ او د د غې ضلعې د لو يد يزو پو لو نه تير شول او د د غې قبيلې خلكو كو هاټ تـــه تګ راتګ پيل كړ. څه مود ه خو په خير او خير يت سره تيره شوه، خو په پاى كې د بنګښو او اوركزو تر مينځ شخړې را مينځ ته شوې چې په د غو جګړوكې خټک د بنګښو ملګر تيا وكړه چې په د غو جګړو كې محمد زيو او تيې ته نـــږد ې د وه فيصله كوونكې جګړې پيښې شوې چې په د غو جګړو كې بنګښ او د د وى ملګري خټک بر يا لـــي شـــول او اوركزي د كو هاټ شما لي غر ونو ته پر شا وتمبول شول چې تر او سه پورې هم هلته استوګنه لري. د د غو جګړو پـــه نتيجه كې چې اوركز يو كو مې سيمې له لا سه ور كړې وې يوه هم د ريسي سيمه وه چې خټكو پرې قبضه وكړه. د غه ځاى د كو هاټ په شمال ختيزه برخه كې مو قعيت لري. خټكو پر د غو ټو لو سيمو با ند ې د ۱۵ پيړۍ په پـــاى يـــا د ۱٦ پيړۍ په لو مړ يو وختو نو كې تسلط ومو ند چې په د غو سيمو كې پنياله، زيړي، توره څيړۍ هم شا ملـــې وې. همـــد اراز خټكو پر شمال ختيزې بر خې باند ې خپله پر ا ختيا جاري و سا تله او د زيړه پر ټو لې واد ۍ او د خـــوړه نيلاب پر واد ۍ يې هم خپله قبضه ټينګه كړه چې د نيلاب واد ۍ يوه برخه په كو ها ټ او لږه برخه يې په پيښور كې پرتـــه د ه. د غه واد ي د چراټ د غره د لږۍ او د نيلاب د غره تر مينځ مو قعيت لري. د نيلاب غر د اپر يد يو له سيمې نه پيـــل كيږي او د ختيز خو اته د سند د د رياب تر پورې غاړې پورې رسيږي. نيلاب په عمو مي تو ګه د كو هاټ په ضلعه كې شا مل د ى. د خوړه شما لي برخه د پيښور په ضلعې او جنو بي برخه يې د كو هاټ په ضلعه كې شا مل د ي.

تر هغه ورو سته كله چې د خټكو قبيلې په شمير كې زيا توالى راغى نو په هما غه تنا سب يې خپلو مقبـــو ضـــه سيمو ته پر اختيا ور كړه او اوس هغه پراخه سيمه د د وى په لاس كې د ه چې د يوسفزيو د سيمې او د كا بل يا لنـــډي سيند له شمالي څنډو نيولې تر كا لا باغ، عيسى خيلو، مر وتو، بنو، وزيرو او د سند د د رياب تر لو يد يـــزو څنـــډو

پوړې غځيد لې د ه.

د خټکو شمال ته يو سفزي، لمر پر يو تو ته يې خليل، اپريد ي او بنګښ، جنوب ته يې د بنو سيمه او ختيز ته يې ابا سين مو قعيت لري.

د خټکو د سيمې اوږد والی شاوخوا سلو ميلو او پلن والی يې پنځوس ميلو ته رسيږي. د خټکو سيمه پر د وو بر خو ويشلې شوې د ه چې يو يې شما لي خټک او بل يې جنو بي خټک د ي. د جنو بي خټکو په سيمه کې د ما لګې کـا نو نه شته. د د ې سيمې ځمکه ميد اني او شګلنه د ه. غرونه يې شنه او اباد نه د ي. ټيري، لاچي، کرک او شکر د ره د د ې سيمې مشهور ځا يو نه د ي.

د شما لي خټکو سيمه هم غر نۍ د ه چې د د ې غرونو نه کو مه استفاد ه نه شي کيد لای. اکوړې، شـيد و، نظـام پور، امير او امير کلان د د ې سيمې مشهور او لوی کلي د ي.

د خټکو د سيمې په لوړو بر خو کې ځينې وړې وړې او سمسورې د رې هم شته چې په ځينو بـر خـو کـې د بنونو ځنګلي ونې شته. د خټکو په سيمه کې د بهاد ر خيلو د ما لګې کان يا د رنګ ډير مشهورد ی چې د د غه کان د عـا يد اتو په وجه ډيرې پيسي لاس ته راځي.

56.1 د خټکو مشهور ښا خونه

هغه خټک چې د کو هاټ په شمال ختيز کې اباد د ي او د کابل د سيند ه پورې استوګنه لري د اکوړه خټکو په نامه سره ياد يږي.اکوړي د پيښور او نو ښارنه ختيزې لور ته د کا بل سيند په جنو بي څنډو کې مو قعيت لري.خټـک پـه اصل کې په د وولو يو ښا خونو يعني تري او بو لاق ويشل شوي د ي. د هند پر نيمې وچې با ند ې د انګـر يزانـو د واکمنۍ نه وروسته خټک په د ريو نو مو نو اکوړه، ټيرې او سا غري سره ياد يږي. ساغري خټک بولاق د ي، خو ملک اکوړي چې ذکر به يې وشي تري خټک و.

د پښتونخوا مشهور ليکوال اروابناد قا ضي احمد جان د پښتو په مجلې (سترې مشي) کې په ۱۹۳۲ ع کـال کـې د خټکو د قبيلې د ښا خو نوپه باب د اسې ليکلي د ي :

"د خټکو د وه لوی لوی ښاخونه د ي. يو د ټيري خټک او بل د اکوړي خټک. د ټيري خټک د کوهاټ په ضـلع، او په بنو، او پنډۍ کې آباد د ي. او د وی اووه قامونه د ي: خورم، سيني، ټيري، بارک، ساغري، بنګي خيل، نصروټي. د اکوړي خټک د پيښور ضلع کې سهيل اړخ ته او د کوهاټ ضلع کې لمر پرېوتهٔ ته آبـا د د ي. د اکـوړي خټـک ټـول

سرونه خريږي. بې د هغو نه چه د کوهاټ په ضلع کې د ي.

د 1931ء په مرد م شماري کې د د ې د واړه شاخونو د نارينه ؤ شمېر .... وۀ.

په د ې خټکو کښې د رې قسم خلق د نورو نه زيات معتبر د ي.

1. خان خيل

په د ې نامه د خټکو او د ټيري د د واړه ټبرو خانان ياد ېږي. او د وی د سپاهيگرت د صفتونو او د ملک د انتظام د قابليتونو نه ډک د ي. په سول کې ډير په لويو لويو عهد و باند ې مقرر د ي او ډير په رسالو پټرو کې سرد اران د ي.

2. کاکا خيل

د وی د خټکو د زيړي کاکا يعني د شيخ رحمکار صاحب اولاد د ي. د هغه زيارت نوښهر ته نزد ې د ې او د زيارت کاکا صاحب په نوم باند ې مشهور د ې. د کاکا خيلو مياگانو په ټولو پښتنو باند ې که په رعيت کې د ي او که په غيرو علاقو کې ډير لوی عزت او زور د ي. او د پښتنو لويه ستانه د ه او وله خلق ډيري ډيري شکرانې او منوتئي ورکوي.

3. فقير خيل

د ا د خوشحال خان خټک د مشر ورور اولاد د ي. خلق ورته د بزر گی په سترگه گوري او ډير تعظيم يې کوي.

خټک خلق عام د پولې پټي کار (زميند اري) کوي او گډې ږيړې وغيره ډيرې ساتي ليکن اکثرپکې چې زمکې يې خرابې او غير آباد ې وي نو د مالگې کريي يعني چلن کوي او سود اگري پسې لرې لرې ځي او په پوځ کې بهرتي کېږي. د ا وخت هم په پوځ او مليشه کې د د ريو زرو نه زيات نوکران د ي او په سود اگري او نوکري کې د وی اکثر مسافري کړې وي نو ځکه يې د نورو نه خوی خصلت او سړيتوب ښۀ وي. د وی ډير سخت خواري کښې او چست چابک او خند ه روی خلق د ي. د وی د سند رو او د نڅاډير شوقيان د ي او د خټکو د بنگړي او د بلبلې نوم خو هر چا اوريد لې د ي. د پټنړي سپاهيان يوه تيله د اره کلاه او زري واسکټ واغوند ي.

د خټکو نور ښا خو نه د اد ي:

امند ي، ند اخيل، بليل خيل، بشبلي خيل، د رغانخيل، گنډ ا خيل، سمند ر خيل، بهرام، خواجه خيل، نصـــر تـــي، لګاړي، عبد لي، لو ګر خيل، بد ين خيل، کشيد خيل، ګل د ين خيل، چر ګي خيل، علي خان خيل، عالم خان خيـــل، لشـــکر خيل، مير ګل خيل، الله د اد خيل، اشرف خيل، د اور خيل، کامل خيل، حسن خيل، محمود خيل، باد ين خيل، شـــيخ علـــي خيل، اتمان خيل، د ر پي خيل، بارک خيل، انو خيل، امير جان خيل، تاتار خيل، د وران خيل، او نور. د خټکو يو ښاخ د ا با سين نه بله خوا په مکود کې استوګنه لري.

د خټکو اکثره ځمکې د ښنجر والي له کبله د کر نې وړ نه د ي. د خټکو په سيمه کې غنم، با جـــرې، چنـــي او بـــا جرې کرل کيږي. همد اراز د وی د نا رنجو، ليمو ګانو او انګورو با غو نه هم لري.

د خټکو د سيمي معد ني پيد اوار مالګه، پټکری او د ډبرو سکاره د ي.

خټک د نورو پښتنو په څير غير تي، زړور، ننګيالي، ميلمه پال او د علم او زد ه کړې سره زيا ته مينه لـــري، همد ا سبب د ی چې زيا تره خلک يې با سواد ه او ښه تکړه ډاکتران، د پو هنتون استاد ان، انجنيران او د کمپيو ټر مـــا هر ين لري. په پوځ کې هم ډير خټک په د ند و بو خت د ي.

د خټکو د قبيلي يوه ښه ځا نګر تيا د اد ه چې لا نجمنې مسالې د جر ګو او ننواتو له لارې اواروي او په عمومي تو ګه د جر ګو د فيصلو او پر بکړو ډير د رنا وی کوي.

خټک په عمو مي ډول د شعر او شا عرۍ او مو سيقۍ سره ډير ه مينه لري، همد اوجه د ه چې د او چتې پا يې شا عران او د مو سيقۍ فنکاران پکې ډير د ی. د وی د مو سيقۍ په الا تو کې رباب، هار مو نيم، طبله او د مو سيقۍ نـــور الات استعما لوي. په پښتنو کې د خټکو اتڼ ډير مشهور د ی. په او سني وخت کې ښنا غلی بختيار خټک د خټکو د قـــبيلي نه د پښتو ژبې تکړه سند ر غاړی د ی.

د پښتونخوا د ايالت د کو هاټ نه سر بيره ډير شمير خټک د انګلستان په پلا زمينې لند ن، بر مينګهم، مانچستر او ايلسبري کې او سيږي. همد اراز يو شمير خټک د خليج په عر بي هيواد ونو لکه د وبی، قطر او همد اراز په مليشـــيا کې استوګنه لري.

د ۱۹۶۱ع کال د سر شمير نې له مخې د د وی شمير د ۴۳۷۸۳ تنو په شا او خواکې ښود ل شوی و چې ښنا يـــې د ا شمير به اوس ډير زيات وي چې ا کثره يې په کو هاټ کې او سيږي.

56.2 نو ميالي خلک

د ختکو مشهور او نو ميالي خلک د ا د ي

1. ملک اکوړي

د خو شال خان غور نيکه د هند د مغو لي واکمن جلال الد ين محمد اکبر ۱/۹۶۳ـ۱۲ ع معا صر چې د مغولي د ر بار له خوا د خير اباد قصبه او تر نو ښاره پورې سېمې د ه ته د جا گير په توگه ور کړل شوې وې. د ه د لو يې پا چا هـــي لارې سا تنه کوله. سراى اکوړه چې د اکوړه ختکو صد ر مقام د ى هم د ملک اکوړي له خوا ود ا ن شوى د ى.

2. يحيي خان

د ملک اکوړي مشر زوى چې د خپل پلار تر وفات ورو سته د هغه پر ځاى د ختکو د قبيلې مشر و.

3. شهباز خان د خو شال خان ختک پلار

4. خان عليين مکان ستر خو شال بابا چې د تورې او قلم خا وند و. د مغولو پر خلاف يې ډيرې مبارزې کړي د ي

د د يوان خاوند واو ډير کتابو نه يې کښلي د ي. مشهور اثار يې د خو شال کليات، د خو شال خان د يوان، ســو اتنامه، طب نامه، با زنامه، د ستار نامه، فراقنامه، فضل نامه، هد ا يه، ائينه، صحت البد ن، بياض، زنځيرى او نـــور د ي. [102]

5. اشرف خان هجري

چې مغولي واکمن او رنگزيب بند ي کړ او د هند د بيجا پور په زند ان کې تر ۱٤ کلونو زند ان ورو سته وفا ت شو. د ى شاعرو او د د يوان خا وند هم و.

6. افضل خان ختک

د اشرف خان هجري زوى او د خو شال خان ختک لمسى و د تاريخ مر صع ليکوال چې د افغا نانو تاريخ او انساب

102 خو شال خان ختک په اردو ژبه د د وست محمد خان کامل اثر، پښتو ژباړه د د کتور لطيف ياد ، د پيښور چاپ ۳۹- ۵۱ مخونه، ۲ـ٦ کال

پکې راغلي د ي.

7. عبد ا لقاد ر خان خټک چې د د يوان خا وند د ی

8. مشهور مبارز اود پښتو ژبې تکړه او وتلی شا عر ښا غلی اجمل خټک

چې مشهور پښتو اثاريې د غيرت چيغه، باتور، گل پر هر، تکلونه، د ازه پاګل وم، ژوند او فن، کچکول، د افغان ننګ، د وخت چيغه، د ژوند چيغه، کيسه زما د ابد ي ژوند ا و په اردو کې جلا وطني کې شا عري د ي.[103]

9. مشهور ليکوال او محقق اروابناد پريشان خټک.

57 خد وزي

د نو لسمي عيسوي پيړۍ مشهورومؤ ر خينو هر يوه ډ پټي محمد حيات خان په خپل مشهور ا ثر تار يخ حيات افغا ني او د تواريخ خور شيد جهان مؤرخ شير محمد خان ګنډ ا پور چې د واړه نسلا پښتا نه د ي د خد وزي د قبيلي ذکر او يا د ونه کړې د ه. خد وزي په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې زيات شمير خلک يې د غز ني و لا يت د مقر په سيمه کې د علي خيلو غلجيو سره يو ځای پر اته د ي او په د غه سيمه کې د ملکيت او ځمکو خا وند ان د ي. د کند هار ولايت مرکز ته نږ د ي په د ه خو ا جه نو مي کلي کې هم خد وزي استوګنه لري چې د تا ريخ حيات افغا ني د ليکنې سره سم ١٤٤ کلو نه وړ اند ې د د وی شمير په نو موړي ځای کې ۲ـ کو ر نيو ته ر سيد ه.

د تواريخ خو رشيد جهان او حيات افغاني په حواله د وی خپل نسب کله سيد انو او کله هم د ر انيو پو پلز يو ته منسو بوي، خو په اصل کې د وی غلجي پښتا نه د ي.

د تاريخ حيات افغاني په قول ١٤٤ کلو نه وړ اند ې په ټول افغانستان کې د خد و زيو پښتنو مجمو عي شمير ۲ـــ کوره ښود ل شوی و چې زيا تره خلک يې د کر نې او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي

(ماخذونو په حقله د خرڅنو برخه ولټوئې)

103 http://en.wikipedia.org/wiki/Ajmal_Khattak

58 خدوزي و خرڅين

خر څين يوه کو چنۍ قبيله ده چې په اصل کې کرلاڼې پښتانه او د شمالي و زير ستان د د وړو د سيمې د زا نګيټې او وژګي په کليو کې استوګنه لري چې په زانګيټي کې يې شمېر ٦ـ کور نيو او په و ژګي کې ١٦ کور نيو ته ر سيږي. د دوی يو کلی د مده خيلو د تنګي او پيپلي تر مينځ پروت دی چې خر څين نو ميږي.

خر څين په قبيلوي اتحاد کې پخوا د د وړو سره متحد وو، خو نن ورځ د مده خيلو وزيرو سره په يوه اتحاد کې شا مل دي.

د دوی رواجونه او دودونه کټ مټ د دوی د ګاونډيو د وړو او وزيرو په څير دي. خر څين زړور او جنګيالي دي او په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک دي.

د خر څين د قبيلې ځيني ښاخونه او څانګې په لاندې ډول در پيژ نو :

تير سم خيل، ليو ني، لا دود خيل، مليا ګي، سيره خيل او سنګر خيل.

د خدوزو و خرڅنو په حقله ماخذونه: [104، 105، 106، 107، 108]

59 خروټي

زموږ پښت پو هان او تو کم پيژ ند ونکي خروټي د پښتنو د غلجي د توليزې ډلې پورې اړوند ه قبيله ګڼي چې ډيره مشهوره او هم د شمير له مخې يوه پياوړې قبيله شمير له کيږي چې د افغانستان په بيلا بيلو ولا يتونو لکه پکتيکا، پکتيا، غزني، ميد ان او ورد ګو، زابل، کند هار، هيلمند ، هرات، کند ز، بغلان، مزار شريف، پروان، کا پيسا، کابل، لوګر اولغمان کې استوګنه لري.

---

104 د پښتنو قبيلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل تا ليف، ميوند خپر وند و يه ټو لنه، ٢٥٦ مخ، ١٣٨٣ کال

105 تاريخ حيات افغا ني، د محمد حيات خان تا ليف، پښتو ژباړه د محقق فر هاد ظر يفي او د کتور لطيف ياد ، ٣ــ مخ، د پيښور چاپ، ٢ــ٧ کال

106 تو ار يخ خو ر شيد جهان، د شير محمد خان ګنډا پور تا ليف، ٢٢٢ مخ، ١٨٦٧ عيسوي کال، د لا هور چاپ

107 پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تا ليف، ١١٧ مخ، د پيښور چاپ، ٢ــ٧کال

108 اضلاع، ا يجنسيها و قبايل ايا لت پښتو نستان، د قو مو نو او قبا يلو چارو وزارت، ١١١ مخ، ١٣٦٤ کال، د کا بل چاپ

د خرو ټو اصلي ځای ځا یگی او ټا ټوبی د گو مل سیمه د ه چې له اد اري پلوه د پکتیکا ولایت پورې یوه اړوند ه ولسوالي د ه. همد اراز د د غه ولایت په سروبي، اورگون او سر رو ضه کې هم خر وټي استوگنه لري.

ډېټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تاریخ حیات افغاني کې چې له نن نه یې ۱٤٤ کلو نه وړاند ې کښلی د ی د خرو ټو د سیمې په اړوند د اسي لیکلي د ي : " خرو ټي په هغو غرو نو کې او سیږي چې د کټواز په ختیز د سلیمان د غره د اړوند و سیمو نه تر بر مل پورې پر اته د ي. د خرو ټو د سیمې یوه برخه د ار گون سیمه د ه چې په هغې کې د پر ملیانو قبیلې خلک هم استوگنه لري. خرو ټي په ځینو هغو تنگو مید اني سیمو باند ې هم ولکه لري چې په مینـــځ کې یې د نگ د نگ غر ونه پر اته د ي. د وی ځلور کلي لري چې په د غو کلیو کې سر رو ضه لو مړنی مقام لري" [109]

د خرو ټو د قبیلې لوید یز، شمال لو ید یز او جنوب لو ید یز ته سلیمان خیل استوگنه لري، شـــمال تـــه یـــې د زرمت سیمه او ختیز ته د وزیرو د قبیلې سره پو له لري.

خروټي د کر نې او ما لد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو ځیني یې په پووند ه ډول هم ژوند کوي یعني کو چیـــا نې ژو ند لري. د خرو ټو پووند ه اوس هم د شلگر او وانې په سیمه کې د کال نیمه برخه تیروي. د تل په کو چیا نـــو کې د خرو ټو مشهور مشر ملک محمد کر یم خان را جي و چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د وا کمنۍ په وخت کې یې اعزازي معاش او رتبه هم لر له. د بنو او د یرې په خر وټو کو چیا نو کې مشهور کسان امیر خان یحیي خیـــل، ســـلطان محمد ، روزي خان، مو سی خان اد ي خیل او اصحابي امند خیل وو. یو شمیر خر وټي په سو د ا گر یزو چارو هم بـــو خت د ي چې په هند و ستان، کر اچۍ، د وبۍ، اروپا او امر یکې کې بیلا بیل سو د اگریز کا رونه سر ته رسوي. په کـــر اچۍ کې د وی یوه کمیټه هم لري چې د سر رو ضې د کمیټې په نامه یاد یږي او حا جي امیر گل خر وټـــی یـــې مشـــري کوي. همد اراز په کر اچۍ کې د خر و ټو د قبیلې یو بل مشر حا جي جمعه خان خر وټی د ی چې پـــه افغانســـتان کـــې د خپلې قبیلې د بیو زله خلکو سره مالي مر ستې هم کوي.

په گو مله کې له پخوا نه د خر وټو د وې ډلې مشهورې وې چې یوه ډله یې پا سني یا کا بلي خر وټي بلل کید ل چې لوی مشر یې خوا جه گی نو مید ، بله ډله ښکتني خرو ټي وو چې مشر یې مخا مد نو مید چې لوی خان یا شیر خان د قطغن نا ئب الحکو مه هم له د غې د و یمې ډلې نه و. د اسي و یل کیږي هغه وخت چې ناد ر شاه افشار د غلجیوځـــواک مات کړ نو ډیر شمیر خروټي یې ایران ته فراره کړل، خو کله چې بیا شیر خان د قطغن نا ئب الحکو مه شو د وی ته یې د زابل په شاه جوی، هیلمند او کند زکې ځمکې او جا ید اد ونه ور کړل.

هغه خرو ټي چې په کا بل کې استوگنه لري نو د د وی یو شمیر په پغمان، خاک جبار او خورد کا بل کې استوگنه لري. د لغمان ولایت خر وټي د د غه ولا یت په مرکز او د قر غیو په او لسوالۍ کې ژوند کوي. همد اراز د پروان ولایت

109 تا ریخ حیات ا فغاني، پښتو تر جمه، د پیښور چاپ، ۲۹۷-۲۹۹ مخونه

خر وټي په با ګرام کې هو ايي ډګر ته څير مه استوګنه لري.

خروټي غير تمن، علم خو ښونکي، ميلمه پال او د يند اره خلک د ي. د انګر يز انو سر ه يې په د ر يو تا ريخي جګړو کې ډېرې توري وهلي او هم د رو سي سور ښامار په ګو نډو کو لو کې يې هم خپل تا ريخي رسا لت په ښه تو ګه سر ته رر سولی د ی. په او سني وخت کې په ټول افغانستان کې د خر وټو مجمو عي شمير د يو مليون تنو پـــه شـــا او خواکې ښو د ل شوي د ي.

59.1 د خرو ټو د قبيلې ښا خو نه او څا نګې

خروټي د نورو پښتني قبيلو په څير په لا ند نيو ښا خو نو او څا نګو با ند ې ويشل شوي د ي :

زکو خيل، يا خيل، اد يخيل، امند خيل، شمو خيل، سليما نزي، الو خيل، اد و خيل، مد و خيل، سند و خيل، علـــي خيل، غوري خيل، علي زي، خد ر خيل، باند زي، کند اخيل، يحيي خيل، کا کل زي، جمال خيل، مالي خيل، للي خيل، خر منځي، مارزک، زوبي خيل، عباس خيل، شهباز خيل، از غر خيل، بهاد ر خيل، نوروز خيل، اشرف خيل، عيسی خيـــل، سلطا نخيل، بهرام خيل، عصمت خيل او نور...

59.2 د خر و ټو د قبيلي مشهور کسان

1. د لوی احمد شاه با با په وخت کې د خر وټو د قبيلي لوی ملک او مشر ملک شمس ا لد ين نو ميد ه چـــې ځيني و ختونه يې د وزيرو، ځد راڼو او پر مليا نو د قبيلو سره د مخا لفتو نو په وجه کو چنۍ لا نجې او شخړې هم را مينځ ته شوي د ي

2. د امير د و ست محمد خان په وخت کې د خرو ټو مشران ملک ښاد ي خان او سرور خان نو ميد ل چې د خر وټو د قبيلي ټولې لا نجې او شخړې د همد وی له خوا حل او فصل کيد لې.

3. د امير عبد الر حمن خان د واکمنۍ په وخت کې ملک نظر شاه، عمر خان، کر يم خان، احمد خان، سر ور خان، خو اجه ګی، ملا ګل خان، ملک سمند راو ملک روزي خان د خر وټو د قبيلې ملکـــان او قـــو مـــي مشران وو چې ورو سته ملک سمند ر د امير عبد الر حمن خان له خوا اعد ام کړل شو.

4. د اعليحضرت الغازي امير اما ن الله خان په وخت کې د خرو ټو د قبيلې يو جيد عالم ملا ګل خان خر وټی

وچې د امیر اما ن ا الله خان د سپا ر ښتني له مخې یې د کا بل د عبد ا لر حمن خان په سرای کې یوه د ارا لو کا له هم لر له او مفتي هم و.چې بیا د د ه تر مړ یني وروسته د ه زوی عنا یت الله مفـــتي زاد ه خـــر وتې چې د کا بل پو هنتون د شر عیا تو په پو هنځي کې یې زد ه کړې کړې وي د نو موړي د د ار الو کالې چا رې پر مخ بیولې چې بیا نو موړی د روس د گو ډا گیا نو له خوا په شهاد ت ورسید.

همد اراز د اعلیحضرت امیر اما ن الله خان د و اکمنۍ په وخت کې د هغو خرو ټو غا ز یا نو نو مو نه چې د خپلو اکۍ په سپیڅلې جگړه کې د انگر یزي ښکیلاکگرو او بلو سگرو په وړ اند ې جنگید لي د ي د اد ي :

1. غازي اصحا بي خان امند خیل
2. غازي ملک روزي خان امند خیل
3. غازي ملک مشتاق با ند زی
4. غازي ملک کند ا خیل
5. غازي ملک شیر محمد اد یخیل
6. غازي ملک امیر خان یحیي خیل
7. غازي ملک شیر جان کا کل زی

همد ا راز په معا صره د وره کې د خر وټو د قبیلې د نا متو کسانو، قو مي مشر انـــو او علمـــي او فـــر هنگـــي شخصیتو نو او د یني عا لما نو نو مو نه چې ځینوېې له د ې فا ني نړۍ نه ستر گي پټې کړي او ځیني یې لا ژوند ي د ي په لاند ې ډول د ي :

1. د غازي ملک روزي خان لمسی او د حا جي د رانې خان زوی حاجي صفر محمد خـــاد م، لـــوی خـــان او مخور ملي شخصیت.
2. د ملک نور محمد خان زامن ملک جلا لزی او ملک جما لزی.

3. د ملا محمد انور زوی ملا عبد الحی مطمئن

4. د قر یشي جان خان زوی حا جي وکیل محمد معصو م خان د قوم مشر او ټولنیز شخصیت

5. د زابل په و لا یت کښد حا جي مراد خان زوی حا جي عبد الر شید مشهور په سید جلال چې سیا ســـــي او علمي شخصیت د ی.

6. د قره باغ په ولسوالۍ کې حا جي احمد خان

7. د پکتیکا په اورگون کې ملک اغا محمد ما رزک

8. د کند هار د ولایت ملي سو د اگرد حا جي عمر خان زوی حا جي محمد ایوب خان

9. د پکتیکا ولا یت د یني عالم او ملي شخصیت د حا جي محمد اعظم خا ن زوی مو لوی عبد الر حیم

10. پخوانی صد راعظم او د افغانستان د اسلامي گو ند مشرانجنیر گلبد ین حکمتیار

11. د هرات په ولایت کې ځوان مخور او ملي شخصیت نصیر احمد خان با نزی

12. په کر اچۍ کې قو مي او ملي شخصیت نصر الله خان خر وټی

13. په کر اچۍ کې قو مي مشر حا جي امیر گل خر وټی

14. په کر اچۍ کې قو مي مشر حا جي جمعه خان خر وټی

15. د شهزاد خان امند خیل زوی قاري عطاالله

16. د مو لوي محمد رفیق خان زوی مو لوي محمد نور

17. د مو لوي محمد نور زوی فیض الله نوري

18. د ملا عبد الر حمن زوی ملا گل باران

19. علمي او ټولنيز شخصيت عبد الر حمن حميد ي

20.سند رغاړي رحمان خروټي

21. د افغانستان د خلک د يمو کر اتيک گو ند عمو منشي او جمهور رئيس حفيظ الله امين چې د رو سا نو له خوا ووژل شو

22.د اتحاد اسلا مي مشر استاد عبد الرب رسول سياف

23.مولوي ار سلا رحماني رو حا ني شخصيت

24.شير خان خرو ټی چې په لوی خان سر ه هم شهرت لري او د اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په د وره کې د قطغن نا ئب الحکو مه و چې د شېر خان بند ر د همد ه په نامه د ی

25.غلام سر ورنا شر چې په کند ز کې د خرو ټو مشر او د سپين زر د فا بر يکې رئيس و.

26.د الحا ج غلام جيلاني نا شر زوی حا جي احمد جان

27.د الحاج مفتي ملا گل خان خر وټي زوی حيا ت الله مفتي زاد ه خر وټی

28.د پکتيکا د ولايت نه سنا تور شهنواز خان

29.د غز ني ولا يت نه د پا رلمان و کيل خالد فا روقي

30.د خر وټي د قوم د سراسري شورا بنسټ ا يښود و نکی او مؤ سس انجنير مطيع الله مطيع چې ليکـــوال هم د ی.

31. د وانه د انگور هډې نه د حا جي محمد کر يم زوی حا جي د رگی

32.د لغمان ولا يت نه قو مي مخور ملک سيد ملا خر وټی

33.انجنير نجيب الله راعي

34.څا ر نپوه محب الله خر وټی

35.پو هیالۍ نور ضیا د رابعه خر وټۍ د بنیاد مشره

36.د افغانستان د نړ یوالو څیړ نو او ستر ا تیژۍ د مرکز رئیس صد یق ا لله سا هل

37.د پکتیکا د سر رو ضې نه اکبر جان

38.ر ئیس محمد صد یق خان خروټی خورد کا بلی

39.د پروان د ولا یت نه الحاج غلام نبي خر وټی

40.د لغمان د ولا یت نه د کتور احمد الد ین خروټی

41. د پکتیکا د ولا یت نه د سید جان خان زوی الحاج محمد ایوب خان خر وټی

42.پکتیکا د ولا یت نه د ملک اغا محمد زوی حا جي خا ګی

43.د پکتیکا د ولا یت نه د حا جي محمد غني خر وټی زوی ملا سپین

44.د کند ز ولایت نه سید محمود ها شمي

45.د کند ز ولا یت نه د حا جي جمعه خان زوی رئیس محمد ګل

46.د کتور نسیم خر وټی

47.مو لوي عبد الر حمن

48.نا جیه سا حل خر وټي

49.انګیزه خر وټي

50.جنرال جسیم خان

51. پخوانی عدلیه وزیر معراج الدین خان خر وټی

52.الا هه خر وټي

53.مدیر سید رحمن

54.حاجي حارث خان

ماخوذ د [110] نه

60 خلیل

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدزی یم نه مومند (رحمن بابا)

که چیرې د خلیلو د قبیلې د نسب شجره په غور سره تر ځیر نې لاندې و نیسو نو جو ته به شي چې د غـه قبیله د سړ بني پښتنو د ټولنیز گروپ پورې اړه لري او د غو ر یا خیلو له پښته را وتلې ده او د دوی لـوی نیکـه غری یا غو ریا نو میدـ غوریا څلور زامن درلود ل . لو مړی د ولت یار چې د هغه او لاده مومند او داؤدزي دي، د ویم خلیل، د ریم څمکنی او څلورم ز یړان چې ز یړ اني یې هم بو لي۔

غو ر یا خیل په مجموع کې د خپلوپو ر تنیو ښا خو نو په ګډون په لو مړي سر کې د کند هار په شا او خوا کې مېشته وو۔ بیا ورو سته د ۱٤٥۔ میلا د ي کال په شا او خوا کې د غز ني لو ید یز ته د تر نک سیند په خو ا کې یې ا ستـو گنه د ر لو د ه۔په هند کې د مغو لي و اکمنۍ بنسټ ا یښو د و نکي ظهیر الد ین محمد با بر په خپل مشهور اثر توزک بـا بري کې په مجموع کې د غو ر یا خیلو د او سید و ځای د مشد او سمگا نه سیمو په شا او خو ا کې ښو د لی دی چـې دا سیمې د غز ني په جنو بي برخه کې پر تې د ي۔

کله چې د غو ر یا خیلو په شمیر کې ډیر والی راغی نو د وی له غز ني نه کا بل او بیا ننگر هار ته لا ړل او لـه ننگر هاره د خیبر د تا ریخي د رې له لارې پیښور ته و لیږ د ید ل۔

110 د خرو ټي قبیله، د انجنیر مطیع الله خر وټي مقا له، د خا وران ویب پا ڼه

د تا ریخ حیات ا فغا ني مؤ لف ډ پټې محمد حیات خان له نن نه ١٤٤کلو نه و ړاند ې د خلیلو د قبیلې په اړ ونـــد د اسي لیکلي د ي :

" د د غې قبیلې شمېر ٦ــ کوره او د وسله والو کسا نو شمېر یې ١٢ــ تنه ښود ل شوي د ي. د وی د پیښور پــه مید اني برخه کې استوګنه لري. د د غې قبیلې څوکوره د مو مند و د قبیلې او همد اراز د برو د رانیو له نورو څو کو رو نو سره یو ځای په کند هار کې او سیږي او د لته یوازې د وی د برو د ر انیا نو په نامه یا د وي او غا لبا بــه د وی د د راني ا حمد شاه په و خت کې هلته میشت شوي وي. د کند هار په ښار کې یوه بیله محله د برو د ر انیو له پاره مو جود ه د ه"

ار وا ښاد علا مه عبد ا لشکور ر شاد هم د حیات افغاني د کتاب د پښتو ژباړې په ٢٤٢ مخ کې د خلیلو د قبیلې پـــه لمن لیک کې د برو د ر انیو په باب لیکلي د ي : د کند هار په احمد شا هي ښار کې یو با زار او یوه د روازه د بـــرو پـــه نامه نو مو لې شوې د ه چې برو د برو د ر انیو مخفف د ی.

د پښتونخوا مشهور لیکوال اروا ښاد قا ضي احد جان د پښتو مجلې (ستړي مشي) کې چې په ١٩٣٢ میلاد ي کال کې خپره شوېد ه د خلیلو د قبیلې په اړوند د اسي لیکلي د ي : د د وی د سیمې څمکې د کا بل او باړې په ســیند ونــوخړو بیږي. د د ې قبیلې معتبر خلک ا ر با ب ن د ي چې د متا خیلو په ښا خ پورې اړه لري. ویل کیږي چې د ا خطـــاب شـــا ه جهان پا چاد وی ته ور کړی د ی. د وی غښتلي او پیا وړي خلک د ي او زیا تره په پوځ او ملیشا کې د ند ې تـــر ســـره کوي، څکه چې د وی د خپلو پیاوړو او غښتلو اند ا مو نو له وجې د پو ځي چا رو له پا ره مو زون د ي. د د ې قـــبیلې زیا تره خلک د پیښور ښار او چو نۍ ته نږد ې او سیږي.

خلیل په پیښور کې د د اؤد زیو د قبیلې لو ید یز او جنوب لو ید یز ته پر اته د ي. د د وی سیمه شل میلـــه او ږد والی او لس میله پلن والی لري چې بر تهکال، کوز تهکال، سپینه وړۍ او لنډۍ د د وی مشهور کلي د ي چې د باړې په ښۍ غاړه مؤ قعیت لري.

خلیل زړور، جنګیالي، علم خو ښوونکي، میلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ولاړ خلک د ي.

د د ې قبیلې ځینې ښا خو نه او څا نګې په لا ند ې ډول د ي : متا خیل، باروزي، ا سحاکزي، تلزرزي، ســالارزي، افوزي، نورزي، متي زي اواکازي او لکه چې د مخه وویل شول د خلیلو مشران د ار با بانو په نامه یاد یږي.

د خلیلو په نا متو کسا نو کې یو هم د پښتو ژبې مشهور لیکوال، محقق او شا عر ښا غلی همیش خلیل د ی چې د ډیر شمیر علمي اثارو خا وند د ی. همد اراز د د ې قبیلې یو بل تن ارباب فتح محمد خان چې د پیښور یو نیو رستۍ د

تا ريخ د ځا نګې مشر و. د پيښور په پو هنتون کې د Area study center کې غړی عبد الله جان خليل هم د يا د ونې وړ علمي شخصيت د ی.

د سيا ست په ډګر کې هم د خليلو قبيلې ځيني سيا سي شخصيتو نه د يا د ونې وړ د ي چې په د غو نو مو نو کې د بنا غلی ار باب جها نګير خان خليل نو م يا د و لای شو چې د پښتونخوا د صو بې وزير اعلی هم و. همد اراز د خليلو د قبيلې بل شخصيت ارباب عا لمګير خان خليل و چې د مخا بر اتوفد رال وزير د ی. د خليلو د قبيلې د ځينې نـــور و هغو ار با بو نو په جمله کې چې ځينو يې د و لتي د ند ې هم د ر لو د لي د ي د لا ند نيو کسانو نو مو نه د يا د ونې وړ د ي :

ارباب ولي محمد خان، ار باب نور محمد خان، ار باب ظا هر خان، ارباب امد اد خان، ار باب محمد فر يـــد ، ار بـــا بزاد ه حبيب الله، ارباب هد ايت الله، ار باب سيد احمد ، ارباب اسلا م زيب خان، ار باب محمد صفد ر حيات، اربا بزاد ه عطا ؤالله، ارباب اسفند يار خان او ارباب احمد علي جان.

ماخوذ د [111، 112] نه

61 خوږياني

خوږيا ني د پښتنو يوه مشهوره قبيله د ه چې د کرلاڼي پښتنو په ټولنيز ګروپ کې شـــا مله د ه. د پښـــتنو د عنعنوي شجرو له مخې خوږيانی د ککي زوی او د کر لاڼ لمسی د ی. د تاريخي رو ايتو نو له مخې په پيل کې د خو ږيا نيو د قبيلې خلکو په خو ست کې استوګنه د ر لود ه، چې د هند د مغو لي واکمن نو رالد ين جها نګيـــر ۱۵۶۹-۱۶۲۷ ميلاد ي د واکمنۍ په وخت کې د زرمت د سيمې ځينو غلجيو قبيلو پر د وی ير غل وکړ او د وی له د غې سيمې نه خپـــل او ســـــني ټـــا ټـــو بـــــي تـــــه چـــــې پکـــــې مـــــې شـــــته د ي وليـــــږ د يـــــد ل.

خوږيانې په عمو مي تو ګه د ننګر هار ولايت د خوږيانيو، شېرزاد او پچير او اګام په ولسواليو کې اســـتوګنه لري. د خو ږيا نيو د قبيلې لوېد يز ته د حصا رک غلجي ولسوالي، جنوب ته يې د کورمې ايجنسي او د ډيورنډ کر ښه، ختيز ته يې د شينوارو قبيله او شمال ته د ننګر هار د سره رود ولسوالۍ سره ګډه پو له لري.

د خوږيا نيو په ولسوالۍ کې د د وی شمېر ۱۴۷ ـــ تنه ښود ل شوي د ي. په د غې ولسوالۍ کې د د وی مشـــهور

111 http://www.khyber.org/pashtotribes/k/khalil.shtml

112 پښتا نه د تا ريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل تا ليف، پېښور يو يو ر سټي بک ايجنسي، ۱۳۲۵ مخ، د ۱۹۶۲ ميلاد ي کال چاپ.

ځا یونه وزیر، زاوه، کیلغو، ماما خیل او بیهار د ي. په تېره بیا د وزیرو سیمه ډېره شنه او ښه اب او هوالري.د خوږیا نیو په ولسوالۍ کې ډول ډول مېوې پید ا کیږي چې مشهورې مېوې یې انار، انځر، تو تان، اوانګورد ي.

د ننګر هار بله ولسوالي د شېرزاد و ولسوالي د ه چې په د غې ولسوالۍ کې د خوږ یا نیو د قبیلې ټول شمېر ۶۶۳۹۲ تنو ته رسیږي او اشپان پکې مشهوره سیمه د ه.

د ننګر هار د ریمه ولسوالي چې خوږیانې پکې مېشته د ي هغه د پچیر او اګام ولسوالي د ه چې هلته د خوږ یا نیو شمېر ۳۹۲۸. تنو ته رسیږي. د ګیري خیلو او تورې بورې سیمې هم د پچیر او اګام په ولسوالۍ کې پر تې د ي.د شجرو له مخې خوږیانې د وې میر منې د زلود ې او زامن یې خر بون، شېرزاد او وزیر ول چې د شېرزاد او لاد ه د شمېر له مخې د نورو خو ږیا نیو په پر تله زیا ته د ه. د خو ږیا نیو د قبیلې نور ښا خو نه په لاند ې ډول د ي :خربوني، وزیر، شېرزاد ، پړبه، خد ر خیل، پراخي خیل، احمد خیل، ذخه خیل، ابراهیم خیل، کود لي، مرکي خیل، لقمان خیل، شیرزاخیل، شیخان، ګلي خیل، ملي خیل، مېر ګټ خیل، شمن خیل، پیرالي خیل، هلال خیل، ښاد ي خیل، عیسی خیل، علي خیل، بارک، عبد الرحمن، مند وزي، ګیر یخیل، یحیي خیل، سلیما نخیل، لنډه خیل او با مه خي.

د د غې قبیلې په اړ وند بیلا بیلو مؤ رخینو ډېر څه لیکلي د ي چې په د غوکتا بو نو کې د لا ند نیوتاریخي کتا بو نو نو مو نه یا د ولای شو: د ډېټي محمد حیات خان تا ریخ حیات افغا ني چې له نن نه ۱۴۴ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د ی.د زرد ار خان ناغر تا ریخ ,صو لت افغاني او تواریخ خور شید جهان د شیر محمد خان ګنډاپور اثر.انګرېزي مؤرخ مونټ سټوارټ الفنسټن هم په خپل اثر د کا بل سلطنت بیان An Account of Kingdom Of Cabul او نورو ګڼ شمېر افغاني مؤ رخینو لکه اروابناد علا مه استا د حبیبي او استاد احمد علي کهزاد هم د د غې قبیلې ذکر او یاد ونه کړې د ه.لکه څنګه چې د مخه وویل شول چې د خو ږیا نیو د قبیلې په اړوند ډېرې تا ریخي لیکنې شوي د ي چې په د غو لیکنو کې چې د د غې قبیلې په اړوند شوي د ي یوه هم د ډېټي محمد حیات خان لیکنه د ه. د ی په خپل تا ریخي اثر کې چې ۱۴۴ کلو نه یې وړاند ې یې په اردو ژبه لیکلی او بیا د اردو نه په انګر یزي او وروسته د افغانستان د علو مو د اکېډ یمي له خوا په پښتو هم ژباړل شوی د ی د خو ږیا نیو د قبیلې په اړوند د اسې لیکلي د ي:

خوږیانې د ننګر هار په لو یډ یزاو د سپین غره په شمال کې استوګنه لري چې په د وی کې د شېر زاد د اولاد ې شمېر زیا ت د ی.د هند د مغولي واکمن شاه جهان ۱۵۹۲-۱۶۶۶ میلاد ي د تخت کینا ستلو په لو مړي کال د ښاد ي خیلو او د بارک د اولاد ې لقمان تر مینځ یو لړ شخړې او لانجې را مینځ ته شوې چې په د غو شخړو او لا نجو کې د لقمان ښاخ د خد ر خیلو په مر سته ښاد ي خیل وځپل چې ښاد ي خیلو بیا د غلجیو پښتنو سیمو ته پناه یووړه او له هغوی نه یې مر سته وغو ښته. غلجیو د د وی مر ستې ته ملا وتړله او د کابل د مغو لي صو به د ار سید خان په ملګر تیا یې د د وی د مخا لفینو سره سختې جګړې وکړې چې په د غو جګړو کې د بارک د اولاد ې نه ۹___ زره تنه ووژل شول.

پاتې د ې نه وي چې د خوږیا نیو د قبیلې ځینې ښا خو نه د خو ست په ولایت کې هم استوګنه لري چې په د غو قبیلو کې د پړ به او مند وزي قبیلو نو مو نه د یاد ونې وړ د ی، خو اوس پړ به او مند وزي له پا تې خو ږیا نیو نه د

و مره لېږي د ي چې د وی پخپله هم په د ې نه پو هیږي چې د خوږیا ڼیو سره کومې قبیلوي اړیکي لري که نــه. یــو شمېر خو ږیا ڼي د ننگر هار د ولایت په مرکز جلال اباد ، کا بل اوکند ز کې هم استوگنه لري.

خو ږ یا ڼي په عمو مي تو گه د کر نې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي. د د وی په ځمکو کې غنم، جــوار او د کر نې نور محصو لات تو لید یږي. په د وبي کې یې هوا معتد له، خو په ژمي کې سړه او واوره پکې اوري. د میملــې مشــهور او تــا ریخــي بــڼ هــم د خــو ږ یــا ڼیــو پــه ولســوالۍ کــې مــو قعیــت لــري. خو ږیا ڼي زړور، غیر تمن، جنگیالي، په هېواد مین او میلمه پا لو نکي خلک د ي. د انگر یزي یر غلگرو سره په د رې گو نو جگړو کې یې ډېرې توري وهلي او د روسي یر غلگرو په وړاند ې هم په نره جنگید لي د ي او خپل هیواد نــی رسالت یې په ښه تو گه سر ته رسولی د ی.

61.1 نامتو خلق

د خوږ یا ڼیو په مشهورو کسا نو کې چې د انگرېزانوا و رو سا نو پر خلاف جنگید لي د ي د غه کسان مشهور د ي:

1. ملک قیس چې د خپلواکۍ په جگړو کې د انگرېز انو سر ه جنگید لی و.
2. د روسي یر غلگرو په وړاند ې د مبارزې یو مشهور مشر مولوي محمد یو نس خا لص
3. قو ماند ان زمان

د خو ږیا ڼیو مشهور پیژ ند ل شوي سیا سي شخصیتونه، لیکوالان او شا عران د اد ي :

1. اروابناد یو سف میړنی د افغان ملت د گو ند د رهبرۍ هیات غړی چې د روس د مز د ورانو لــه خــوا شهید شو.
2. ښا غلی فاروق میړنی په پا رلمان کې د خلکو استازی.
3. اروابناد والی حا جي محمد اصف خان چې د هېواد د پو هنې او معارف په برخه کې یې هم د قد ر وړ خد متو نه تر سره کړي وو.
4. ښا غلی عبد الرؤف قتیل خو ږیا ڼی مشهور لیکوال، ژور نا لیست او شا عر.
5. ښا غلی استاد غلام د ستگیر ړنگ چې د پو هنې په برخه کې یې د قد ر وړ خد متو نه کړي د ي.
6. ښا غلی عبد اللطیف منت بار خو ږیاڼی د پښتو ژبې شا عر
7. ښا غلی اقا محمد گړ ند ی شا عر او د پو هنې د ډگر یوتکړه خد متگار

8. د پښتو ژبې شا عره او ليکواله کبرا مظهري
9. د پښنو ژبې شاعره او ليکواله بلقيس مکېز
10. ښنا غلی متين خو ږيانۍ شاعر او ليکوال
11. ښاغلی قتيلزوی
12. ښنا غلی اروابناد سنا تور محمد امين خو ږيا نۍ چې د هېواد تکړه ليکوال او محقق۔
13. د هېواد سيا سي شخصيت ښنا غلی عبد الصمد حا مد چې د محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د صد ارت مر ستيال و۔

ماخوذ د ([113]، [114]، [115]، [116]، [117])

62 خوند ي

ز موږ پښت پو هان او نسب پېژ ند ونکي خو ند ي د غر غښتي پښتنو د ټو لنېز ګروپ پورې اړوند ه قبېله بولي او د اسې ويل کيږي چې د وی د د اوي قبېلې يوه وصلي څا نګه د ه۔ د خو ند ي په اړوند د اسې روايتونه هم شته چې د د اني زوی د اوي چې د غرغښت لمسی و د يوې سيد ې کو نږې سره نکاح وتړله چې د خپــل زوی او ځلــورو لمسيو سره يو ځای د خجند نه ملتان ته د خپلې خور د لېد لو له پاره په سفر راوتلې و ه۔ د غې ښځې د خپــل پخــواني مېړه نه چې کوم زوی د ر لود د هغه نوم سيد حسين و، چې سيد حسين بيا د بليل، سکند ر، موسی او علي په نو مو نو څلور زامن د ر لود ل چې د وی په وصلي ډول د د اوي په قبيله کې شا مل شول۔ د د ې له پاره چې د غه ښځه، زوی او لمسيان يې له د ې سره يو ځای د خجند له سېمې نه را غلي ول نو پښتنو ورته خجند يان ويل چې د وخت په تېرېــد و سره د وی د خجند نوم په خپلې ور ځنۍ محاوره کې په خو ند ي بد ل کړ، نو ځکه يې خو ند ي بولي۔

خوند ي تر يوې مود ې پورې د د اوي د قبېلې او نورو غر غښتيا نو سره په ګډه او تا وان کې شــر يــک ول، خو د شمېر د ډېر والي له کبله يوه جلا قبيله ترې جوړه شوه چې اوس يې خو ند ي بولي۔ خوند ي زياتره د کند هــار په شا او خوا سېمو کې استوګنه لري، خو شمېر يې د و مره ډېر نه د ې۔

113 تاريخ حيات افغاني، د محمد حيات خان ليکنه، پښتو ژباړه، ۳۵۲ مخ، د پيښور چاپ
114 پښتني قبېلې، د د کتور لطيف ياد اثر، ۱۲۱-۱۲۳ مخونه، د پېښور چاپ
115 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کاکا خيا تاليف، ۱۳۸۸- ۱۳۸۹ مخونه
116 معلومات مختصر د ر باره اقوام وقبا ئل ولا يات سر حد ي کشور، ۳۹ مخ
117 د پښتنو قبيلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر رووند ميا خيل اثر، ۳۶_۳۶۱ مخونه، ميوند خپر ند ويه ټو لنه

ماخوذ د ه ([118]، [119]، [120]) نه.

63 خیسوري

خیسور په اصل کې متوزي پښتانه د ي چې په غلجیو پښتنو ور ګډیږي او ځا نو نه د لود ي او لاد ه ګڼي. تاریخ حیات افغاني او تواریخ خور شید جهان د خیسورد قبیلې په اړوند متفق الرایه د ي او ګډ لید لري او وایې چې د خیسور قبیلې خلک ځا نونه د لود ي د لمسي پړ انګي او لاد ه بو لي. خیسور د عمر خیلو په نامه سره هم مشهور د ي.

د خیسور قبیلې سېمه د سند د د ریاب لو ید ېز ته پر ته د ه. د د وی د سیمې شمال ته د عیسی خېلو سېمه، لــو ېد ېز ته یې یو کو چنی غر چې پنیاله او یا پلیا نه نو میږي او د مر وتو سېمه پر ته د ه. د د ې ځای د خلکو ونې ټېټې، غنم رنګه او ډنګر د ي. د تا ریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱٤٤ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د ی د د وی شــمېر پــه هغــه وخت کې د ۳-- کو رنیو په شا او خوا کې ښو د لی د ی. د د وی په سېمه کې د خر ما ډېرې ونې شته.

ماخوذ د ه ([121]، [122]، [123]) نه.

64 خښکي

خیشکي یا خویشکي په پښتنو کې یوه مشهوره قبیله د ه. که چېرې د د غې قبیلې د نسب ونه (شجره) په غــور سره وګورو، نو جو ته به شي چې د وی د پښتنو د سړبن په ټو لنېز ګروپ او ډلې پورې اړه لري او په همــد ې ټــو لنېز ګروپ کې د ځمند اولا د ه د ه.

تاریخ حیات افغاني د خیشکو د قبیلې په اړ وند د اسې لیکلي د ي ([124]):

"د ځمند قبیله په پیل کې د کند هار په شا او خوا ارغستان ته نږد ې مېشته وه او د ۸--۹-- هجري کلو نــو تــر

---

118 تاریخ حیات افغاني، د ډیټي محمد حیات خان اثر، پښتو ژباړه، ۳۱۵، ٤٥۳ او ٤٥٤ مخونه، د د انش چاپ، پیښور، ۲-۷ میلاد ي کال

119 پښــتني قــبیلې، د د کتــور لطیــف یــاد تــا لیــف، د ویــم چــاپ، ۱۲٤، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخــونه، د پیښــور د د انــش د مطبعــې چــاپ ۲-۷ میلاد ي کال

120 تواریخ خور شید جهان، د شیر محمد خان ګنډ ا پور لیکنه، ۲۲۹ مخ، ۱۸٦۷ کال، لا هور

121 تاریخ حیات افغاني، د ډیټي محمد حیات خان اثر، پښتو ژباړه، ۳۱۵، ٤٥۳ او ٤٥٤ مخونه، د د انش چاپ، پیښور، ۲-۷ میلاد ي کال

122 پښــتني قــبیلې، د د کتــور لطیــف یــاد تــا لیــف، د ویــم چــاپ، ۱۲٤، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخــونه، د پیښــور د د انــش د مطبعــې چــاپ ۲-۷ میلاد ي کال

123 تواریخ خور شید جهان، د شیر محمد خان ګنډ ا پور لیکنه، ۲۲۹ مخ، ۱۸٦۷ کال، لا هور

124 تاریخ حیا ت افغا ني، پښتو ژباړه د محقق ظر یفي او د کتور لطیف یاد ، پیښور، د د انش چاپ، ۲٤٥- ۲٤٦ مخونه

مینځ د پښین یا پشین سیمه چې پشنګ هم بلل کید له د همد ې قبیلې په لاس کې وه، چې روسته بیا د پښتنو یــوې بلــې قبیلې ترین د غه سېمه په زور له د وی نه ونېو له او د وی یې له د غې سېمې نه بېواکه کړل. په د غه وخت کې د ځمند و او لاد ه خیشکي هم چې د لته او سېد ل کډوالی او مهاجرت ته اړ ویستل شول. په د غه وخت کې د خېشکو د قبیلې یو شمېرخلک د پشین نه ملتان ته لاړل او هغه ځای یې د خپلې استو ګنې له پاره غوره کړ، خو یو شمېر نور خیشکي غــز ني او بیا پر هغې لار کا بل ته را غلل او له د غه ځا یه بیا د غو ر بند د رې ته ولېږ. د بېد ل او د غه سېمه یې د خپلې استو ګنې له پاره غوره کړه چې تر اوسه پورې هم ډېر شمېر خیشکي د پروان ولایت د غو ربند د ولسوالۍ پـــه بېلا بېلا د رو کې مېشته د ي."

هغه وخت چې د هند مغو لي واکمن ظهیر الد ین محمد با بر ۹۳۲- ۹۳۷ هجري کا بل ونېو او تر څه مــود ې ورو سته یې پر هند با ند ې د یر غل تکل وکړ، یو شمېر هغو خیشکو ته چې په غور بند کې ور ته او سېد ل ګــران ښــکاره شول نو د خپل یو پییر په لا رښوونه د هند وستان خواته رهي شول. د افسا نوي روایتو نو له مخې د د وی پیـــر د وی ته د او سپنې یو میخ ور کړ او ورته یې وویل په هغه ځمکه کې چې د غه میخ ننوزي، نو هغه به ستا سو سېمه او ملـــک وي. کله چې زیا تره خیشکي او ځمند په ډله ابېزه تو ګه له کا بله پېښور او له هغه ځا یه هند و ستان ته روان شول، نو په د غه وخت کې د د وی د قبیلې مشر سلیم خان ځمند نو مید او په هغه وخت کې چې بابر د هند و ستان د لود ي پښـــتني واکمنۍ د وروستي واکمن سلطان ابر اهیم لود ي سره په پا ني پت کې په جګړه بو خت و، نو د غو خیشکو د سلیم خان ځمند تر مشرۍ لا ند ې د بابر په پلوۍ جګړه کو له چې ویل کیږي چې په د غو جګړو کې د د وی ۷ـ تنه ووژل شول، همد اوجه وه چې بابر او د هغه زوی هما یون پر د وی ډېره لو رېښنه د رلو د له. د وی بیا په هغه ځای کې مېشته شـــول چې نن ورځ د قصور ښار پروت د ی او د لا هور ختېزې بر خې ته مؤ قعیت لري او نن ورځ یې د خلکو شمېر ۲۳۷۶ـــ تنو ته رسیږي چې زیا تره یې خیشکي پښتا نه د ي.

د غه خیشکي چې په قصور کې او سیږي نو د وی ته افاغنه قصوریان یا د قصور پټانان وایي چې د تـــاریخي روایتونو سره سم د وی د ۱۵۲٦ میلاد ي کال راهیسي په د غه سېمه کې او سیږي چې د د وی د ســـېمې رقبه ۱۸۹۱ کیلـــو متر مر بع ښود ل شوې د ه. د غو خیشکو یا قصوریه پټانانو تر ۱۸ـ۷ میلاد ي کا له پورې پر د غې ســـېمې واکمنـــي او راج کاوه چې شهنواز خان خیشکی د مغو لو په پوځ کې ستر جنرال تېر شوی د ی.بیا وروسته کله چې رنجیت سنګ د قصور سېمه ونیوله نود وی ته وویل شول چې د ستلج د سیند کېڼه برخه پرېږد ي.

هغه وخت چې خیشکي او ځمند په قصور کې مېشته ول، نو د سپره په نامه یو تن بلوڅ د خپل قوم له یوې ډلې سره د د وی سېمې ته راته او د د وی په سېمه کې به یې لو ټماري کو له، د د غې لو ټماریو د مخنیوي له پـــاره د د وی ځینې څا نګې او خیلو نه لکه بټک زي، شها بن زي، سلماک او کز لا ني د قصور د سېمې لو ید ېز ته مېشته شـــول او د وی د د غه لو ټمار د برېد ونو مخه ونېوله چې ورو سته یې د وی ته د بر یا پور تني کلي استو ګن ویل.

خیشکي زړور، جنګیالي، میلمه پال او په علم او پو هې با ند ې مین خلک د ي.

64.1 د خیشکو د استو ګنې سیمې

په او سني وخت کې خیشکي په لا ند نیو سیمو کې استوګنه لري :

1. د افغانستان د پروان ولایت د غوربند په ولسوالۍ کې

په د غه ولسوالۍ کې خیشکي د تیخان، یخد رې او سید انو په د رو کې استوګنه لـري چـې پـه د غـه ولسوالۍ کې د خیشکو شمېر د ۲۵۰۰۰ تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوي د ي. خلک یې اکثره د کر کیلې په چا رو بو خت د ی او د با د امو، منو، زرد الو، توتانو، ګیلا سو او الو با لو با غو نه لري.

2. په غور بند کې د خیشکو ښا خو نه:

شا هي خیل، ملي خیل، علم خیل چې بیا علم خیل د بارخیل، سلیمان خیل، خلیل خیل او یا روم خیل په څا نګو ویشل شوي د ي.

3. په کند هار او پښین کې:

که څه هم په نو موړو ځا یو نو کې د د وی شمېر زیا ت نه د ی، خو د وی هلته زیا تره د سو د اګرۍ په چا رو بو خت د ي. د کند هار ولا یت د ار غند اب ولسوالۍ په پو رتنۍ برخه کې د خیشکو په نامه یــو کلی شته چې د مشهور ستانه با با ولي صا حب د مزار نه چې د خا صو و عا مو ز یا رتځــی د ی څلــور کیلو متره واټن لري چې تقر یبا د لسو کو رنیو په شا او خواکې خیشکي هلته مېشته د ي.

4. په پښتونخوا کې :

خیشکي د پښتونخوا په لا ند نیو ځا یو نو کې استوګنه لري:

1. د پیښور په ګینټه ګهر کې چې هلته د خیشکو په نامه یو ه محله شته.
2. په چا رسد ه کې هم د خیشکو څو کو رنۍ شته.
3. په هزاره کې هم د خیشکویو شمېر کو رنۍ مېشته د ي.
4. په خیشکي پایان او خیشکي بالا کې.
5. د نوشهره کلان په شمال کې د لنډي د سیند پر غاړه د خیشکي په نامه کلی شته.
6. په اشنغر کې هم د د وی یو کلی شته چې د شجا عت خان شموزي له خوا اباد شوی د ي.
7. د کابل سیند شمال ته د مومند و په غر نیو سیمو کې هم یو شمېر خیشکي مېشته د ي.
8. د خیبر د تا ریخي د رې په مینځ کې هم یو شمېر خیشکي استوګنه لري.

9. په د ېره اسما عيل خان کې.

10. په بنو کې.

11. په لکي مروت کې.

5. په پنجاب کې:

1. خيشکي د لا هور په قصور کې مېشته د ي چې هلته ورته قصوريه افغانان يا پټانـــان وايـــې چـــې د پاکستان يو پخوانی د بهر نيو چارو وزير خو رشيد احمد خان قصوري هـــم د همـــد ې قصـــوريه پټانانو ځيني يو پښتون د ی چې د خيشکي په قبيلې پورې اړه لري.

2. په ملتان کې.

3. په هيرو وال کې.

4. په تاند ه کې.

6. په هند و ستان کې

يو شمير خيشکي هند و ستان کې هم ژوند کوي چې سيمې يې په لا ند ې ډول د ي :

1. په خو رجه کې چې د هند د اترا پراد يش په ايالت کې مو قعيت لري.

64.2 د خيشکو مشهور نو ميا لي

جنرال محمود خان، جنرال شاه نظر خان او شهنواز خان خيشکي د مغو لو په پوځ کې مشهور جنرالان تېر شوي د ي. همد راز سليم خان ځمند هم د قصوري خيشکو مشر ؤو.

64.3 د خيشکوستر عارفان او صو فيان

عبد الله خيشکی قصوري چشتي چې عبد ي تخلص يې کاوه او د زوکړې نېټه يې ۱۰۴۲ لمريز کال د ی. د ی د خپل وخت ستر عارف، صو في او ستا نه تير شوی د ی. د ه د ۷۰ په شا او خوکې کتا بو نه کښلي وو. د د ه د مهمو اثارو نـــه يو هم (اخبار الا وليا من لسان الا صفيا) نو ميږي چې د ۱۶۳ تنو خيشکي صو فيا نو تذ کره د ه.

د خيشکو نو ر صو فيان د اد ي: حاجي ګګن شوريا نی خيشکی، شيخ يحيی، مو لا نا احمد ، خواجه اويس، شـــيخ محمد ، عبد الله، شيخ نبو کی، حا جي ميا، شيخ متو، شيخ د رانی، شيخ الله د اد ، شيخ با يزيد ، ابر اهيم، شيخ سد و، حاجي محمد چو لي، شيخ مبارک، شيخ پا ينده، شير خان، پير رحمت، محمد خان، پير رحيمد اد خان، پير اد م حســـين، شـــيخ

ملهي، شیخ حره، شیخ احمد اتوزی، شیخ وتو خیشکی، نتمو، اخوند سعید ، میان الحق، حا جي رحیمد اد ، عبد الخالق، حا جي میر، شیخ عالم، شیخ با بر، شیخ بو چه، شیخ هناک، شیخ صا حب، شیخ رکن الد ین، شیخ یو سف، شیخ شمس الد ین، شیخ خالو، شیخ حسن، حا جي احمد ، شیخ لا لو، شیخ عیسی، شیخ ضحاک، معري خان، شیخ حلو، محمد خـــان، شـــیخ بـــا یزید ، شیخ میرک، شیخ جهان، شیخ اسما عیل، شیخ سنگو، شیخ عمر، شیخ ابر اهیم، محمد خان، یار محمد ، عا لـــم خـــان، شیخ مرد ان، شیخ جا نو، مو لا نا خواجه شیخ محمد ، شیخ د اؤد ، مو لا نا عبد الو احد او شیخ ډانګ مار.

د پښتو ژبې مشهور شا عر او صوفي او د د یوان خا وند ارزاني چې د با یز ید انصاري (پیر روښان) همعصره و هم د خیشکو د عزیززي د څا نګې پورې یې اړه د ر لود ه.

د کا بل پو هنتون د ژبو او اد بیا تو د پو هنځي د پښتو څا نګې استاد ښا غلی محمد صا بر خیشکی چې یو وخت د افغانستان د علو مو اکا ډمی علمي غړی او د کا بل د مجلې مسئول مد یرو هم د غور بند د ســـیمې خیشـــکی د ی چـــې پښتو ژبې، اد ب، ګر امر او ژبپو هنې ته یې د قد ر وړ علمي خد متو نه کړي د ي.

ماخوذ د (125، 126، 127، 128، 129، 130، 131) نه.

65 د اؤد زي

زه عا شق یم سروکار مې د ی له عشقه

نه خلیل، نه د اود زی یم، نه مو مند

(رحمان بابا)

زمونږ پښت پو هان (نسب پیژ ند ونکي) د اود زي د سړ بني پښتنود ټولنیز ګروپ پورې یوه اړ وند ه قبیله ګڼي چې له اره غوریا خیل د ي. د نسب د شجرې سره سم غوریا څلور زامن د رلود ل چې د ولت یار، خلیل، څمکني او زیړ اني نو مید ل. د ولت یار د وه زامن د ر لود ل چې یو یې مو مند او بل یې د اود نو مېد ل چې بیا د د اود او لاد ه پـــه د اود زیـــو ســـره مشـــهوره او تـــر نـــنه پـــورې پـــه همـــد ې نـــامه ســـره یـــاد یـــږي.

125پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تا لیف، د پېښور چاپ، ۱۲٤، ۱۲۵، ۱۲٦، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخونه

126تواریخ خورشید جهان، د شیر محمد خان ګنډا پور لیکنه، د لا هور چاپ

127د غوربند د سیمې یو تن تکړه ژورنالیست ښا غلی محمد الد ین خیشکي نه تر لا سه شوي معلومات

khyber.org128

trekearth.com/gallery/Asia/Pakistan/West/North-West_Frontier/Kheshki_Payan/photo825542.htm129

130پښتانه د تا ریخ په رڼا کې، ۱۳۲۵- ۱۳۲٦ مخو نه

http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur_District 131

د پښتانه د تاریخ په رڼا کې د کتاب ښاغلی مؤلف سید بهاد رشاه ظفر کا کا خیل د د اود زیو پښتنو په اړوند د اسې لیکلي دي:

" د اود زي هم سړ بني پښتانه دي او د غو ر یا خیلو پښتنو له ډلې شمېرل کیږي. د اود زي د پېښور په میـــد اني برخه او د کابل سیند په سهیلي برخه کې مېشته دي. شمال ته یې مهمنزي او جنوب لوید ېز ته یې خلیل پر اته دي. د غور یا خیلو د مها جرت په وخت کې د د وی کرد ار واضح نه د ی. ویل کیږي چې د وی د خان ګجو ([132]) مر سته حـــا صله کړې وه او د هغه په بر کت د سېمې په علا قه کې د کلپا نې پر غاړه استو ګن شوي دي، خو پـــه پـــای کـــې د وی د پېښور په قطبي علا قه کې د کا بل سیند د ښا خونو په مېنځ کې اباد شول چې د د وی د غه سېمه ډېره زر خېزه د ه.([133])

65.1 د د اود زیو د قبیلې ښا خو نه او څا نګې

د د اود زیو قبیله په لو مړي سر کې په د ریو ښا خو نو با ند ې ویشلې شوې د ه چې لو مړی یې مند یـــا منـــد کی، د ویم یې مامور او د ریېم یې یو سف د ي. د مند او لاد ه د بابوزي، حسین زي او نیکوزي په څا نګو ویشلې شوې د ه. همد اراز د ما مور او لاد ه د تا جو خیلو، محمد خېلو، سید خیلو، یو نس خېلو، با زید خیلو، علي زیـــو، بـــي بـــي زیواو پیا ګلزیو په څا نګو وېشلې شوې د ه. د یو سف اولاد ه هم د مند ر، وفا خېلو او صفا زي په څا نګو وېشلې شوې د ه.

تا ریخ حیات افغا ني د د اود زیو په اړوند د اسې لیکلي د ي ([134]) :

"د اسې ر وایت مو جود د ی چې د د اود لومړني زوی مند د وې میرمنې د رلود لې چې د لو مړنۍ مېرمنـــې نه یې د حسین او له د ویمې مېرمنې نه یې د نیکو او با بو په نامه زامن د رلود ل او کله چې مند له د ې فا ني نړۍ نـــه

132ګجو خان رانیزی د پښتنو یو خورا نو میالی مشروچې د علم او پو هې څښتن و چې نا متو انګر یزي ختیز پېژ ند ونکي راورټي د د ه یو کتاب چې د پښتنو تا ریخ نو میږي او په ۱٤۹٤ میلاد ي یاپه ۹.. هجري کال کې لیکل شوی د ی لید لی و چې له بد ه مر غـــه اوس ورک د ی او ښا یې چې د برېتا نیې په کوم میو زیم کې به خو ند ي وي، ځکه د لوی استاد اروابناد علا مه حبیبي په قول د راورټي ټول کړي کتا بو نه د د ه تر مړینې ورو سته نه د ي ضا یع شوي او زیا تره د لند ن په میو زیمو نو کې خو ند ي د ي. د اسې ویل کیږي چې خان ګجو په خپـــل عصر کې تر ټو لو لوی مقتد ر او غښتلی ملک و. تا رخ حیات افغا ني ګجو خان رانیزی د هند د ستر پښتون ټولواک سوري شیر شاه معـــا صر بولي او هغه جګړه چې په شیخ تپور (زاړه نو ښار) کې پېښه شوې د ه خان کجو یې قائد و. خان کجو د ټو لـــو خښـــي، محمـــد زیـــو، اتمانخیلو، ګد ون او تر کلا نیو قبیلو مشر و او د شیخ تپور په جګړه کې چې په کال ۹٥۷ هجري کې وشوه د سلو زرو تنو ځوانا نـــو یـــو غښتلی پو ځ یې جوړ کړی و او د با جوړ او د یو سفز یو اوسنۍ ټو له سېمه یې نېولې او د د لا زاکو قبېله یې له د غو سېمو نه بې واکـــه کړې وه او د شیخ ملي قو انین یې د ځمکو په ویش کې جاري کړي وو. د استاد علامه حبیبي په قول (د پښتواد بیاتو تاریخ لـــو مـــړی او د ویم ټوک ٦۳۷- ٦۳۸- ٦۳۹ مخو نه د پېښور چاپ) د خان ګجو قبر اوس هم د سوابۍ او مرد ان تر مینځ پر یوې لو یې غو نډۍ با ند ې د ی چې خلک یې د د ګجو غو نډۍ بولي او د شا ه منصور نه شپږ میله واټن لري. د د ه او لاد ه تر او سه هم د کلا بټ په سېمه کې شته

133پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۳۲٤- ۱۳۲٥ مخو نه

134حیات افغا ني، پښتو ژباړه ۲٤۱- ۲٤۲ مخو نه، د پېښور چاپ

ستر ګې پټې کړې، نو لومړني زوی حسين ته يې د پلار ميراث لاس ته ورغی، له همد ې کبله نېکو او با بـــو د خپـــل ورور حسين د و ژلو نيت وکړ، خو په خپل د ې نيت کې بر يالي نه شول چې په پای کې د نېکو او لاد ه په هند و ستان کې مېشته شوه او د با بو او لاد ه د تيراه په شااو خواکې په خواره واره ډول ژوند کوي او د حسين او لاد ه په هغه سېمه کې ځای پر ځای پا تې شوه چې همد ا اوس هم پکې استوګنه لري."

د اود زي زړور، مېلمه پا لونکي او په پښتو او پښتنو اله با ند ې مين خلک د ي.

يو شمېر د اود زي د افغانستان د ننګر هار ولا يت د چپر هار ولسوالۍد د اود زيو په کلي کې چې د هغه ځـــای خلک ور ته د اوزيي وايې مېشته د ي. د کا بل ولا يت د قره با غ په ولسو الۍ کې هم يو ډېر شمېر د اود زي مېشـــته د ي.([135])

د افغانستان د ټو لواک اعليحضرت المتو کل على الله محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان د سترې محکمې غړی او د تميز د عالي د يوان رئيس اروابناد مو لوي عبد البصير خان چې د هېواد يو جيد عالم اوپاک نفسه قا ضي وهم د اود زی پښتون و چې د د کابل ولايت د قره باغ د ولسوالۍ او سيد ونکی و.

حيات افغاني له نن نه ١٤٤ کلو نه وړاند ې په پښتونخوا کې د د اود زيوشمېر د لس زره کو رنيو په شا او خـــو ا کې ښو د لي د ي.

66 د اوي

زمور پښت پو هان (تو کم پېژند ونکي) د اوي د غر غښتي پښتنو په ټولنيز ګروپ پورې اړوند ه قبېله ګڼي. د وی په اصل کې د کا کړو پښتنو يوه پښه ګڼل کيږي چې په کند هار او د سهيلي پښتونخوا په ژوب، کوئيټه، چمن او د پشين د سيمې په اجيرم او کر بلا نو مې سېمو کې مېشته د ي. همد اراز د پښتونخوا د ايا لت په ځينو سيمو لکه کټلانګ، د هېرې ليکپاني، با بو زايي، سوال د هير او مرد ان کې هم استوګنه لري.

د تا ريخي رو ايتونو له مخې د د اوي پلار د اني نو مېد ه او د د اوي قبېله په د ربو څا نګو وېشلې شـــوې د ه چې د مړ، همړ او خوند ي نو ميږي چې خو ند ي د د اوي وصلي زوی و.د خو ند ي په اړوند د اسې روايتو نه هم شته چې د د اني زوی د اوي چې د غر غښت لمسی و د يوې سيد ې کو نډې سره نکا ح وتړ له چې د خپل زوی سره يو ځای د خجند نه ملتان ته د خپلې خور د ليد لو له پاره په سفر راوتلې وه.د غې ښځې د خپل پخواني مېړه نه چې کوم زوی د ر لود د هغه نوم سيد حسين و، چې نو موړی سيد حسين بيا په وصلي ډول د د اوي په قبيله کې شا مل شـــو.د د ې لـــه پاره چې د غه ښځه او زوی يې د خجند له سېمې نه را غلي ول نو پښتنو ورته خجند يان ويل چې د وخت په تېرېـــد و سره د وی د خجند نوم په خپلې ور ځنۍ محاوره کې په خو ند ي بد ل کړ، نو ځکه يې خو ند ي بولي. خوند ي تر يوې

135پښتني قبېلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، ١٢٩- ١٣. مخو نه، د پېښور چاپ

مود ې پورې د د اوي د قبيلې او نورو غر غښتيا نو سره په ګټه او تا وان کې شر يک ول، خو د شمېر د ډېر والي لــه کبله يوه جلا قبيله ترې جوړه شوه چې اوس يې خو ند ي بولي. خوند ي زياتره د کند هار په شا او خــوا ســېمو کــې استوګنه لري، خو شمېر يې د و مره ډېر نه د ی.

همد اراز تا ريخ حيات افغا ني د د اوي د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي ([136]) :

د د اوي قبيله په د ريو څا نګو ويشلې شوې د ه چې د همړ، د مړ او خو ند ي په نامه ياد ېږي. د د اوي د قبيلې د ريم ښاخ چې خوند ي نو ميږي د مخزن افغا ني په روايت د د اوي له اصلي نسبه نــه د ي، بلکــې هغــه پــه د ې ډول ورسره يو ځای شوي د ی چې د د اني زوی د اوي د خپل پلار په ژوند انه کې د اسو نو د سود اګرۍ لپاره پــه ســفر تللی و. په د غه سفر کې د د اوي سره يوه ښکلې ښځه چې د سيد حسن په نامه يو زوی ورسره و يو ځای شــوه. د اوي له نوموړې ښځې نه د هغې د اصلي ځاي ځايګي او ټا ټو بي په اړوند پو ښتنه وکړه. هغې ښځې د اوي ته په ځواب کــې وويل چې له خجند ه راغلې د ه او د ا هلک د سيد زوی د ی. هغې همد اراز وويل چې په خجند کې کــا ختــي (قحطــي) راغلې وه او زه غواړم چې د خپلې مشرې خور سره ملتان ته لاړه شم. د اوي هغوی ملتان ته ورسول او نو موړې ښځې په ملتان کې د خپلې خور په سلا او مشوره د د اوي سره نکاح وتړ له. د اوي له نو موړې ښځې نه څلور زامن د رلود ل او څر نګه چې حسن خجند ي ورسره و نو پښتنو په خپلو ور ځنيو خبرو اترو کې خجند ي په خوند ي بد ل کړ چې د ی په خوند ي سره مشهور شو. با يد ز يا ته کړو چې خوند ي د بليل، سکند ر، موسی او علي په نــامه څلــور زامــن د رلود ل.

د اوي زياتره د سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي. د وی ميلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونوالي با ند ې خورا ټينګ خلک د ي.

د د اوي د قبيلې نه سترعالمان او په پو هې مين شخصيتو نه را وتلي د ي. په د غو شخصيتو نو کې يو هم ستر مشر وطه غو ښتو نکی، ليکوال او شاعر اروابناد عبد الهاد ي د اوي د ی چې پر يشان تخلص يې هم کاوه. نو مــوړی د اروابناد عبد الاحد اخونزاد ه طبيب کند هاري زوی د ی چې ۱۲۷٤ش کال کې د کابل په باغ عليمرد ان کې يې نــړۍ تــه ستر ګې پر انيستلې د ي. نو موړي د حبيبيې په لېسه کې د رشد يې تر د رجې پورې زد ه کړې وکړې او د پښتو او د ري ژبو شاعر او ليکوال و. په اردو، عربي، تر کي او انګرېزي ژبو هم پو هېد ه. نو موړی د پريشان په تخلص ســره په سراج الاخبار کې ډير ې ټو لنېزي، سياسي او انتبا هي مقا لې او مضا مين وليکل او د مشر وطيت د غو رځنګ د نــا متو مشر انو عبد الر حمن لو د ين، مو لوی غلام محي الد ين افغان او مو لوي عبد الرب نږد ې ملګری و. د افغانستان د خپلواکۍ اتل غازي امان الله خان او محمود طر زي نو موړی له نږد ې پيژاند ه له همد ې کبله و چې نو موړی ته د امان افغان د جرېد ې مسئول مد يريت هم ور سپارل شوی و. نو موړی په ۱۹۲۰ع کال کې د امــاني د ولــت لخــوا د هنــد د ميسوري په کنفر انس کې هم د افغاني هيئات غړ يتوب د رلود. د ه د سفير، مستشار، مختار وزير، د خلکو د استازي او

136تاريخ حيات افغاني، د پيښور چاپ، ۲۵۹- ۲٦. مخو نه

د مشرا نو د جر ګې د رئیس په تو ګه لوړې د ند ې سر ته رسولي د ي. د ه ۱۳ کلونه زند انو نه هم ګالللي د ي او په پای کې د ۱۹۸۲زېږد ېز کال کې چې د ۱۳۶۱ لمرېز کال د زمري د میا شتې د ۲۷نېټې سره سمو ن خوري په کابل کې د ۸۸کلو نـــــــو پــــــــه عمـــــــــــر وفـــــــــات شــــــــو.

د اروابناد عبد الها د ي د اوي پښتو اود ري اثار د اد ي : زما رسول پاک، تجارت ما با روسیه، غیا صـــه، لالـــي ربخته، نغمات، ګلخانه، رجال وطن او زیست نامه. ([137])

نور ماخوذونه د ([138]، [139]) نه.

67 د رمان

د وئي د افغانستان د خوست په ولا یت کې استوګنه لري و په کرلاڼیو پښتنو پورې تړ لې قبېله د ه. د رمـــان د عبد الر حمن د قبیلې د نوم لنډه بڼه د ه.

د پښتنو د عنعنوي او د ود بېزې شجرې یا د نسب د ونې سره سم د رمان یا عبد الر حمن قبېله کر لاڼي پښـــتانه او د خوږیاڼیو قبېلې چې یاد ونه یې د همد ې قبیلو د پېژ ند لو په لړ کې د مخه شوې د ه یو بناخ شمېرل کیږي.

پښتانه د تاریخ په رڼا کې د د رمان د قبیلې په اړوند د اسي لیکلي د ي ([140]):

د شجرې مطابق د وی کر لاڼي پښتانه او د خو ږیا ڼیو د قبېلې یو بناخ شمېرل کیږي او حاجي خان خیل، ســـود ي خیل، اصلي احمد خیل، مد ي خیل، کو نډي او منګس یې بنا خو نه د ي چې د غو شپږو بنا خونو ته مموزي هم وایي او د متون په نامه سره هم شهرت لري.

متون په اصل کې د خوست ولایت یوه ولسوالي د ه چې د خوست ختیزې بر خې ته پرته د ه چې په لوید ېـــزه خواکې د مند و زیو او د ناد رشاه کوټ د و لسوالیو، په شمال لوید ېز کې د موسی خېلو د ولسو الۍ سره، شمال خواته د سبر یو د و لسوالۍ سره، په شمال ختېز کې د تیري زیو د ولسوالۍاو پاکستان د هېواد سره او په جنوب لوید ېز کې د ګر بزو د و لسو الیو سره ګډې پو لې لري او په ۲_۶ زېږ د ېز کال کې یې د ټو لو وګړو شـــمېر ۱۶_۲۱۴ تنـــه بنـــود ل شوی د ی. ([141])

د تاریخ حیات افغا ني مؤ لف ډ پټي محمد حیات خان ۱٤۵ کلونه وړاند ې د د رمان د قبېلې په اړوند د اسي لیکلي

137جنبش مشرو طیت د ر افغانستان، د علا مه عبد الحی حبیبي تالیف، د ویم چاپ، ۱۲۸-۱۳۲ مخونه، کابل، ۱۳۶۳

138پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، ۱۲۸-۱۲۹ مخونه

http://en.wikipedia.org/wiki/Davi_tribe139

140ظفر کاکا خیل، سید بهاد رشاه، پښتانه د تاریخ په رڼا کې، پېښور یو نېور سټي بک ایجنسي، ۱۳۸۹ مخ، ۱۹۶۲ ع

http://en.wikipedia.org/wiki/Khost_(Matun)_District 141

د ي ([142]) :

متون په اصل کې د خوست د یوې سېمې نوم د ی چې د د غه ځای او سید ونکو ته متون یا متو ني وايي. حيات افغاني په هغه وخت کې د د وی مجمو عي شمېر ۱... تنه ښو د لي ووچې د کر کيلې په چارو بو خت د ي.

متون زړور، میلمه پالو نکي او په پښتو او پښتو نواله با ند ې مین خلک د ي.

68 د رې کوټي

د وئي د افغانستان د خوست په ولا یت کې استوګنه لري و په غلجيو پورې تړ لې قبېله د ه.

د تاریخ حیات افغاني د مؤلف د لیکنې پر بنسټ چې د پښتنو قبيلو په اړوند يې هر اړ خېز معلو مات د ر لود ل د د رې کو ټي قبېلې وګړي هم د افغانستان د خوست په ولا یت کې استوګنه لري او په سلیمان خیلو غلجيو ور ګډيږي. د همد ې مولف په روایت د سلیمان د ویم ورور علي نو مید چې او لاد ه يې علي خیل د ي چې بیا د علي خیلــو د منــد وزي د ښاخ یوه څا نګه اسما عیل زي د ي چې د وې کو چنۍ څا نګې يې بد ا خیل او چند ن خیل د ي چې د د رې کو ټي په نامه سره یاد یږي. ([143])

تاریخ حیات افغاني له نن نه ۱٤٥کلو نه وړاند ې د د وی شمېر ٤... کورنۍ ښود لی د ی چې ښا یــې اوس بــه د د وی ټول شمېر تر د ې هم لا ډېر زیات وي.

69 د له زاک

د پښتنو د عنعنوي او د ود يزې شجرې له مخې د لازاک د پښتنو د کرلاڼي پښتنو په ټو لنېزې ډلې کې شمير ل کيږي، خو د تا ريخي پلوه د وی د ساکي پښتنو یوه څا نګه د ه چې د سلیمان د غرو نو د لړۍ نه د خپلې استو ګنــې او سنۍ سېمې ته لیږ د ید لي د ي.

د تاریخي روایاتو سره سم د لازاک لو مړني پښتانه د ي چې د پېښور په واد ۍ کې د ابا سین تر غاړو پــورې استو ګن شوي وو او د اسي ویل کيږي ې د وی پر د غه سېمې با ند ې د هند و شا ها نو په وخت کې قبضه کــړې وه.د لازاک د غزنوي سلطان محمود ۹۹۷-۱.۳.۱.ع د واکمنۍ په وخت کې د هغه سره د هند په بر ید ونو کې ملګري او د خپــل یوه مشر ملک یحیي په مشر تا به د سو منات په حمله کې يې ګډون د رلود. ([144])

142تاریخ حیات افغاني، د محقق فر هاد ظر یفي او د کتور لطیف یاد ژباړه، د پېښور د د انش چاپ، ۳٥٥ مخ

143پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د د انش چاپ، پېښور، ۱۳۳- ۱۳٤ مخونه

144پښتا نه د تاریخ په رڼا کې، ۳۷٥ مخ

د اسي رو ايتو نه هم شته چې د لازاکو د لا هور د راجا د کمزورتيا په وجه د خيبر د تا ريخي د رې له لارې پر پېښور باند ې چې په هغه وخت کې بگرام ورته ويل کېد ه ([145]) ير غل وکړ او د تورې په زور يې د غه سيمه په خپلــه ولکه کې راوسته، ان چې د سند لويد يزې بر خې يې هم تر ليرې ليرې ځايو نو کې په خپلې قبضې کــې راوســتې او خپل تسلط يې ورباند ې ټينگ کړ۔

تاريخ حيات افغا ني چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې ليکل شوی د ی د د لازاکو پښتنو په اړوند د اسي کښلــي د ي :

د د غې قبيلې ځيني سپين ږيري د خپلو پلرو نو او نيکو نو په اړوند د اسي روايت کوي کله چې په پيل کې د د لازاک قبيله د افغانستان ختيځو بر خو ته د اخله شوه، نو تر د ې وړاند ې په پېښور او د سند د رياب په لو يد ېزو او ختيزو غاړو کې سره کافر او سيد ل او هغو خلکو ته يې سره کا فر ويل چې د گر يک او بکتېرين له نسله وو۔ په پيل کې د يگان او د اصلي سو اتيو نيکو نه هم د پيښور، راولپينډۍ او د جلال اباد تر حد ود و مېشته وو چې بيا د د لا زاکــو د قبيلې خلکو په تد ريجي تو گه د غه خلک پر شا وتمبول او خپله قبضه يې پرې ټېنگه کړه۔ لنډه د ا چې د غــه قــبيله د کابل د واکمن مرزا الغ بيگ تر وخته ډېره مشهوره وه، خوکله چې د وی خپل زور او ځواک با ند ې مغروره شول، نو لو مړی د خليلو او مو مند و له خوا چې پيښور ته راتلل مات او د پېښور پرېښود لو ته اړ شول۔ ه په هغه وخــت کــې پېښور، د و ابه، با جوړ، ننگرهار، کلپا ڼه او د هزاره تر سېمې پورې ټو لې سېمې د د لازاکو وې۔ په د غه وخت کې يو سفزي هم په کا بل کې د مرزا الغ بيگ له خوا ټکول شوي وو او پيښور ته راغلي وو۔ ([146])

د يو سفز يو مشر ملک احمد د د لا زاکو نه د يو سفز يو لپاره د يوې سېمې غو ښتنه وکړه، هما غه و چــې د لا زاکو د يو سفز يو سېمه د وی ته ورکړه۔ ورو سته بيا يو سفز يو د د لازاکو نه د نورو سيمو غو ښتنه وکړه او ورته يې وويل چې يوازې د و ابه لړه د ه په هغې سېمې مو گو زاره نه کيږي، چې بيا د لا زاکو ورته د د انشکول، عنبر او د با جوړ سېمې هم ورکړې او د لا زاکو ته يې وويل چې اشنغر هم په د وابه پورې د ی که څه زور او قــوت مــو وشــي اشنغر هم په خپله توره له شلما نيو نه واخلئ .([147])

وروسته بيا د يوسفزيو او د لازاکو تر مينځ د ځمکو په نيولو سختې او خو نړۍ جگړې وشوې چې له د واړو خواوو ډېر کسان ووژل شول۔ په پای کې د يو سفزو د مشر ملک احمد او د د لا زاکو د قبيلې د مشر ملک محمد خان د لا زاک تر مينځ سو له وشوه۔

د د لا زاکو يو شمېر کو رنۍ د مغو لي واکمن جهانگير د و اکمنۍ په وخت کې د هند بيلا بيلو بر خو ته وليږل شوې چې زيات شمېر د لازاک لا تر او سه هم هلته مېشته د ي۔

145تاريخ حيات افغاني، د د انش چاپ، پېښور، ۳۲۳ مخ

146نو موړی اثر ۳۲۳ مخ

147تواريخ حا فظ رحمت خاني، د پير معظم شاه اثر، پېښور، ۳۔-۳۱ مخونه

69.1 د لازاکو قبیلې ښاخونه

د د لا زاکو د قبیلې مشهور ښا خو نه د اد ي : لوري خیل، یعقوب خیل، احمد خیل، وتک زي، عمر خیل، یحیـــي زي، زکر یا خیل، سمرزي، شمشیر خاني، نصرت خیل، عنا یت خیل او نور...

69.2 د لازاک په پښتونخواکې

د لازاک د پښتونخوا په چارسد ې، مرد ان، سوات، او همد اراز په حسن ابد ال، ټکسیلا، راولپنډۍ، هرېپور، چچ، هزاره، اټک او ایبټ اباد کې مېشته د ي.

د هر یپور د سیمې د لازاک په لا ند نیو کلیو او با نډو کې مېشته د ي:

سرای صالح، شاه محمد ، لبن با نډې، مراد اباد ، مونن، غیبه، بگرا، شاه مقصود ، چور، پورانا باکه، هرې، اخون با نډې، تېر، تالوکیر، بهیرا، کو لیان، کلنوان او چمبه کې اوسیږي.

همد اراز د اټک د سیمې د لا زاک د د غې سېمې په لا ند یو کلیو او با نډو کې ژوند کوي:

د اټک په کلی، د ولیا په کلي، د فور ملي په کلی، د حمید په کلي او غورغشتي کلي کې ژوند کوي. ([148])

69.3 په هند وستان کې

د هند و ستان د اتراپراد یش د ایالت د میرټ د ولسوالۍ (د سټر کټ)کې هم ډېر شـــمېر د لازاک پښـــتا نـــه او سیږي چې تر او سه پورې د د غې قبیلې ځیني خلک په پښتو ژبې خبرې کوي.

د شا هجهانپور د سیمې یو مشهور پښتون لیکوال چې د د لا زاک په قبیلې پورې اړه لري ښا غلی مر غوب احمد خان د ی چې د د لا زاکو د قبیلې په اړوند یې پر اخه څېړ نې کړې د ي چې د سرخ مناري، شـــیوگۍ، مصـــري خیلـــو، جلالپور، رسولپو ر د سیمو د لازاک یې چې د میرټ د د سټر کټ د شاهجهانپور په سیمې پورې اړه لري مـــوږ تـــه را پیژ ند لي او همد اراز یې په د غه سیمه کې د د لازاک د قبېلې ځیني تا ریخي شخصیتو نه یې مو ږته رامعر في کړي د ي چې په د غو کسانو کې یو هم محمد عباس خان د لازاک و چې د مغولي واکمن جها نگیر په وخت کې د خپلو پنځه زره پو ځو نو سره هند وستان ته راغلی او بیاد شاهجهان د و اکمنۍ په وخت کې همد لته مېشته شوی و او د شا هجهـــان لـــه خواورته شا هي منصب هم ور کړل شوی و.

د وهم نا متو پښتو ن چې د د لازاک په قبیلې پورې یې اړه د رلود ه هغه محمد خان و چې د مغولي واکمنۍ لـــه

---

[148] http://dilazak.blogspot.com

خوا ورته د اوړیسه د سیمې صو بد اري ورکړل شوې وه ا و د هو ګلي، بنګا پور او د بیهار پر سیمو یې راج کاوه چې د د ه او لاد ه په هو ګلي کې استوګنه لري، خود د ه مزار د شا هجهانپور د سیمې په شهید والا باغ کې د ی او د اسي ویل کیږي چې په کو مې جګړې کې شهید شوی و.

همد اراز بل نا متو پښتون چې د شاهجهانپور په سېمه کې مېشته شوی و د ولت خان و چې د د لازاک ه قـــبیلې پورې یې اړه د رلود ه د لازاک پښتون و چې د د ه او لاد ه اوس هم د شاهجهانپور په سیمه کې استوګنه لري.

جنید خان بل پښتون د لازاک و چې د رسولپور سیمې ته را لیږ د ید لی و او اوس د غه ځای د ننپورپه نـــامه یاد یږي چې د ا سېمه هم په شاهجهانپور پورې یوه تړ لې سېمه د ه.

بل پښتون د لازاک د لاور خان و چې هغه هم د ې سېمې ته رالیږ د ید لی و او د شاهجها نپور په د لازاک محلـــه یاجلا لپور کې یې استوګنه غوره کړې وه.

همد اراز د او رنګزیب په وخت کې د د لا زاکو د قبیلې یو شمیر مشهور شخصیتو نه چې سر کاري پـــو ځـــي منصبو نه یې د رلود ل په هغو کې مصري خان، عنا یت خان او نهر خان مشهور د ي. ([149])

پا تي د ې نه وي چې د هند په بنګال، د اند راپراد یش په باري، د پنجاب په جلند ر، د راجســـتان پـــه د لازي او ځینو نورو سیمو کې هم د لازاک پښتانه استوګنه لري.([150])

د د لا زاکو د قبیلې یوه مشهوره اتله شاه بورۍ نو مید ه چې د عبد الر حمن عمر خیل د لازاک لور وه چې د نو موړې د اتلوالۍ کا رنا مې د پښتو ژبې په کیسو کې شته. ([151])

70 د ستو خېل

د ستو خیل په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په سلیما نخیلو پښتنو ورګډیږي. د وی په پخوا وختو نو کې کـــو چیاني ژوند د رلود او د وزو، پسونو، میږو او اوښانور مې او ګلې یې د رلود لې، خود ډیرې مود ې را پد ېخـــوایې کلیو الي ژوند غوره کړی د ی. د د غې قبیلې زیا تره خلک د ننګر هار ولا یت د سره رود د و لسوالۍ په پـــو رتنۍ برخه کبنکک او خیر اباد کې ژوند کوي او هلته ډېرې ځمکې او بر جورې کلاګانې هم لري. د سره رود د ولسوالۍ نـــه سر بېره د ننګر هار ولایت په مرکز جلال اباد ، پېښور اود کابل په ششد رک او بینې حصار کې هم ډېر شمېر د ســـتو خیل استوګنه لري.

---

149 http://en.wikipedia.org/wiki/Dilazak

150 http://www.freewebs.com/ishaat/detail.htm

151 http://pukhtunwomen.org/node/308

د ستو خيل زيا تره د سو د اګرۍ په چا رو بو خت د ي او د چايو، ټو کر انو، صا بونو، غوړيو او نورو ډول ډول شيا نو سو د اګري کوي. د وی د ځينو هيواد ونو لکه جاپان، چين، هند و ستان، د وبی، ما ليزيا، تا يوان، کوريا، تا يلينډ، انګلستان او ځينو نورو هيواد ونو سره د سود اګرۍ اړيکي لري. ځيني ځو انان يې په لند ن کې هم ژوند کوي.

د ستو خيل ميلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتو نواله با ند ې مين خلک د ي. د وی خپلو پخوانيو د ود ونو او رواجو نو ته چې د پلرو نو او نيکو نو نه ورته په ميراث پا تي د ي اوس هم ټينګ د ي.

د د ستو خيلو د قبيلې يو مشهور مشر اروابناد حاجي الله نظر خان د ستو خيل و چې د المتو کل على الله محمـــد ظا هر شاه د واکمنۍ په د وره کې د ولسي جر ګې په د و لسمه د وره کې د ننګر هار ولايت د کـــو چيـــا نـــو وکيـــل او استازی و. د ی خورا حليم، زړه سواند ، ميلمه پال او په پښتو او پښتو نو الي با ند ې ټينګ پښتون او يو منلی مشـــر و چې د محمد د اود خان د و اکمنۍ په وخت کې سياسي بند ي و. د د ستو خيلو د قبيلې ټولې لانجې او شخړې به د د ه له خوا حل کيد ې او د يوه محترم قو مي مشر په تو ګه د د ه پر يکړ ې او فيصلې ټولو خلکو ته منظورې وې. د غه مشري اوس د د ه په کو رنۍ کې د د ه زامنو خد ای نظر او مو لا نظر ته پا تې د ه.

د د ستو خيلو د قبيلي د نورو مشهورو کسانو نه د حاجي جا نباز، حا جي امير زاد ه، حـــاجي ګلـــزاد ه، حـــاجي چنار، حاجي انار او ځينو نورو نو مو نه يا د ولای شو.

د يوې احصا ئيې له مخې د د ستو خيلو د قبيلې د خلکو مجمو عي شمېر د ۵... تنو په شا اوخواکې اټکل شوی د ی

ماخوذونه د ه ([152]، [153]، [154]) نه.

71 د وتاني

که چېرې د پښتنو د نسب عنعنوي او د ود ېزه شجره وګورو نو جو ته به شي چې د وتاڼي يا د فتا ڼي د متـــو زيوپښتنو په ټو لنېز ګروپ کې د لود ي اولاد ه د ه. ابراهيم چې په لود ي سره يې شهرت د ر لود د رې زامن د رلود ل چې سياڼی، نيازی او د وتا ڼي نو ميد ل. د د وتاڼيو د قبيلې زياتره خلک پوونده يعني د مالونو او رمو ځبنـــتنان او کو چيان د ي. ځيني خلک يې د سو د اګرۍ‌په چارو بو خت د ي او د وی په د ې برخه کې ډېر زيار ګا لو نکي د ي. پـــه پخو انيو وختو نو کې به د د وی هغه شمېر خلک چې د سو د اګرۍ په چارو بو خت ول د سو د اګرۍ له پاره تر بخارا پورې تلل. همد ا وجه وه چې د وی د نورو پوونده وو تر مينځ ډېر شهرت د رلود.

152پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، د د انش چاپ، پېښور، ۱۴. مخ

153معلو مات مختصر د ر باره اقوام وقبايل سر حد ي کشور، د شير رحمن د ورې ليکنه، ۱. مخ، د قو مو نو او قبا يلو چارو وزارت، ۱۳۶۳ کال

154د د ستو خيلو د قبيلې په اړوند زما (د مقالې د ليکوال) شخصي معلو مات او يا د ښتو نه

71.1 د د وتا ښيو د قبيلې ښنا خو نه او څا نګې

د د وتا ښيو د قبيلې مشهور ښنا خو نه او څا نګې په لا ندې ډول د ي ([155]):
حسن خيل، عمرزي، مړر خيل، سد و خيل، ابر اهيم خيل، بد ين خيل، احمد زي، نسو خيل، سرکي زي، راټا خيل، محمد خيل، بازار خيل او نور...

تاريخ حيات افغاني ۱٤٥ کلو نه د مخه د د وتا ښيو د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي ([156]) :

"د د وتا ښيو د استو ګنې اوليږد ځر نګوالی د نورو پوونده وو په څېر د ی، خو ځيني د و تا ښي د وانه په سيمه کې مېشته د ي. د غه سېمه د شېرانيو د قبيلې د هرييال د څا نګې شمال خواته د يوه ميد ان له پا سه په هغو غرو نو کې پرته ده چې د ګو ملې خواته زوړ والی يا نشيب لري. د وانه زياتره د وتا ښي د کر کيلې او کرنې په چارو بوخت د ي. "

حيات افغاني په هغه وخت کې په وانه کې د د وی شمېر اتيا کورنۍ ښود لی د ی او زيا توي چې د د وی د شمېر د کموالي سره سره هم د وزيرو قبيله نه شي کولای چې د وی له د غه ځا يه بيواکه کړي.

خود تاريخي شو اهد و له مخې د نو لسمې سد ۍ په نيما يې کې د وی د احمد زيو وزيرو له خوا د لانجو او شخړو له کبله په تد ريج سره د ښته اړ ايستل شول چې پووند ه ژوند غوره کړي.د وتاڼي د وزير ستان نه برسېره په د يره جا تو، د ګو ملې په د رې، غزني، پکتيکا، زابل، کند هار، هلمند ، پکتيا اود کند ز د د شت ارچي په ولسوالۍ کې استوګنه لري. يو شېر د وتاڼي په ايران، پاکستان او هند و ستان کې هم استوګنه لري.

د وتا ښي زياتره د ډيورنډ د کر ښې د واړو خواووته په تګ او راتګ کې وي او خپلې رمې پيايي. په پخوا وختو نو کې به د وی خپلې رمې تر هزاره جا تو پورې بيولې چې هلته د د وی د ما لو نو او رمو له پاره ښې ور شو ګانې او څړ ځا يو نه وو. د اسې ويل کيږي چې ځيني وختو نه د کاکړو د قبيلې شپا نه خپلې رمې او ګلې د د وی جنوبي او لو يد يزوسيمو ته ورولي خو د وی د ميلمنو په تو ګه د هغو د رناوی کوي او د څړ ځا يو نو نه يې نه منعه کوي.

هغه د و تاڼي چې په پووند ه يا د مالو نو او رمو څښتنان د ي د د وی د ود او د ستور د نورو پووند ه په څېر د ی، خو هغه د وتاڼي چې په وانه کې ژوند کوي د د وی خوراک او پو ښاک د وزيرو د قبيلې خلکو ته ورته د ی.

د اسې ويل کيږي چې کله نا کله د د وتا ښيو او سليما نخيلو پښتنو تر مينځ شخړې او لا نجې را مينځ ته شوې د ي چې يوه ستره لا نجه چې د د وی او سليما نخيلو تر مينځ د شلمې پيړۍ په لو مړۍ نيما يې کې را مينځ ته شوې وه بيا د پښتني د ود او د ستور سره سم ا واره شوه، خو د وزيرو سره بيا د د وی کو مه لويه شخړه او لا نجه نه د ه را

155د پښتنو قبيلو شجرې او مينې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل تا ليف ٢٦٨- ٢٦٩ مخو نه

156تا ريخ حيا ت افغاني، د پيښور چاپ ١٠٣او ٣١٥ مخو نه

مینځ ته شوې.

د د وتا ڼیو کو چیانو لوی خان خد اید اد خان نو مید چې اولاد ه یې اوس هم د هلمند په ولایت کې د لو یو جا ید اد ونو او شتمنیو خا وند ان د ي او ویل کیږي چې د اروابناد غلام شاه خان د و تاڼي تر مړیني وروسته د هغوی زامـن په هغه ولایت کې د د وتا ڼیو د قبیلې د کو چیانو د مشرۍ پر ګد ۍ ناست د ي.

د وتا ڼي زړور، جنګیالي، میلمه پا لو نکي او په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي. د روسي ښکیلا کګـرو په وړاند ې یې د نورو پښتني قبیلو په څېر د ویاړ ه ډ کې کار نا مې تر سره کړي د ي چې زموږ د هېواد تا ریخ به یې هیڅکله هم له یاد ه ونه با سي. د د وتا ڼي د قبیلې په با تورو مبا رزینو کې د حا جي ا هل ا لله خان د وتا ڼي نـوم یـا د ولای شو چې په حاجي عبید ي سره مشهور د ی. نو موړي د روسي ښکیلاکګرو یو سر سخته د ښمن او د لـوړو زد ه کړو او پو هې خا وند د ی چې د خپل قوم او قبیلې په مینځ کې د ښه نوم خا وند د ی. همد راز د کند ز ولایت د د شـت ار چي په ولسو الۍ کې حا جي وکیل د وتا ڼی چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه په وخت کې د ولسي جر ګې وکیل واو د هغه کورنۍ د د وتا ڼیو په قبیله کې د ښه نوم او عزت خا وند ان د ي.

د ۱۹۷۸ کال د یوې سروې له مخې په ټول افغانستان او پښتونخواکې د د وتا ڼیو مجمو عي شمېر ۱۲۱۵ کو رنـۍ ښود ل شوی و، چې ښا یې اوس به په د غه شمېر کې په زیا ته کچه زیا توالی را غلی وي.

ماخوذونه د ه ([157]، [158]، [159]) نه.

72 د وړ

زموږ پښت پو هان او نسب پیژ ند ونکي د وړ له اره کر لاڼي پښتانه ګڼي چې تر وزیرو ورو سته د شما لـي وز یر ستان د و یمه لو یه پښتني قبېله د ه. د وړ د شمالي وزیر ستان د تو چي سین په د واړو غا ړو کې د غلمـي نـه نیولې د شینکي تر د رې پورې اباد د ي. تو چي د یوه واد ي په څېر د لوید یز نه ختیز لورې ته پر ته د ه چې د تـو چي سین پکې بهیږي او د وړ د تو چي سین په د واړو غاړو په سترو او کو چنیو کلیو کې استوګنه لري او چـار چـا پیره غلور خواوو ته یې د و زیرو د قبیلې خلک مېشته د ي. همد اراز د وړ د ختیز نه د خجوړي نه نیو لې په لو یـد یز کې تر خړ کمر پورې چې ځلو یښت میله او ږد والی لري په یوه شنه او سمسوره سېمه کې پر اته د ي او د کر نـې ډیرې ښې حاصلخیزه ځمکې لري.

د وړ په د و بر خو ویشل شوي د ي یعني ښکتني د وړ او بر د وړ. هغه د وړ چې د ټل د د رې ختیز لورې ته

157پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۳٤-۱۳۵ مخو نه
http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dotani.shtml158
http://www.scribd.com/doc/6192578/A-Dictionary-of-the-Pathan-Tribes159

د میر انشاه نه تر خجوړۍ پورې مېشته د ي هغوی د ښکتنیو د وړو او هغه د وړ چې د د ټل د رې لو ید ېز لورې ته د میرانشاه او په لوید یز کې تر خړ کمره پورې ا ستو گنه لري د برو د وړو په نامه یاد ېږي. په د وی کې یــو بــل ډول قبیلوي وېش هم شته چې د تپي ذوت د تور گوند ي او مل ذوت د سپین گو ند ي په نامه سره یاد ېږي.

د د وړو سېمه د تا ریخي پلوه هم ډېره مشهوره د ه. د د وی په سېمه کې د پخوا نیو، زړو او ورانو د انیــــو د کنډوالو نښې نښا ې پا تې د ي چې له هغو نه د اسې اټکل کید ای شي چې د هند وانو یا یو نا نیانو د واکمنیو په وخت کې لوید یز افغانستان ته له د غه ځا یه یوه عا مه لاره تللې وه. همد اراز هغه زړې سکې چې د د غې سېمې نه تر لا سه شوي د ي د ا ښیي چې د غه سېمه ډېره پخوانۍ او د پو ځي اهمیت نه خورا بر خمنه وه.

تاریخ حیات افغا ني له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې د د وړو د قبیلې په اړوند د اسې کښلي د ي :

" د وړ د شیتک اولاد ه د ه او له هغه وخته چې د کیوي او سور اښي او لاد ه چې په بنو ځیو سره شهرت لــري د شوال نه د بنو سیمې ته راغله، نو له هغې نه تقر یبا ٥.. کلو نه تېر شوي د ي اود د وړو قبیله هم د تو چي د سین پـــه واړو غاړو کې مېشته شوه، خو د زیا تو معلو ما تو سره سره هم د ا حال څر گند نه شو چې په هغه ځای کې چې اوس د د د وړو د قبیلې د سیمې په نامه یاد ېږي د مخه ځوک او سید ل. "

په هغه وخت کې چې مغو لي محي الد ین عا لمگیر او رنگزیب د هند و ستان واکمن و نو په ۱۱۱۲هجري کال چې د ۱٦۹٦ عیسوي کال سره سمون خوري د شهزاد ه بهاد رشاه په مشرۍ یو پو ځ د بنو خواته ولیږه او غو ښتل یې چـــې د پښتنو سیمې ا یل او لا ند ې کړي، هما غه و چې څه مود ه یې سید حسین نو می د د وړو د سیمې د حاکم په تو گه وټا که او د د وړو په سېمه یې هر کال د ولس زره روپۍ ما لیه وټا کله. بیا ورو سته د د غې سیمې انتظام او امنیـــت مـــخ پـــه خرابید و شو او د وړ ېېر ته ازاد او خپلواک شول.

څه مود ه ورو سته د د راني واکمنا نو په وخت کې ېېرته تابع او ایل شول، ځکه د ا سېمه د افغانستان پورې یوه تړلې سېمه وه اود د راني زمانشاه تر وخته پورې یې د راني د ولت ته د ولس زره رو پۍ ما لیه ور کو له، خو د راني د ولت په د غه سېمه کې کوم ځا نگړی حاکم یا ولسوال یې نه د رلود.تر یوه یا د وه کلو نو وروسته به یو تن د رانــــی افسر د یو شمېر پو ځو نو سره د د وی سېمې ته ورته او د ولس زره رو پۍ ما لیه به یې ترې را ټو لو له. د بـــــارکز یو او سد و زیو د شخړو په د وران کې د وی بیا د ما لیې نه ځان ازاد کړ او هغه د ا چې شاه زمان د یوه سید پېر په غو ښتنه د وی ته کلنۍ د ولس زره روپۍ ما لیه ور وبخښله چې د هغې په بد ل کې به په کال د وی خپلو ځمکو په سر یـــوه اند ازه غله د انه د د غه سید کو رنۍ ته ورکوله.

باید ووایو چې د د وړو سېمه که څه هم د ۱۸۹۳ میلاد ي کال پورې د افغانستان د خاورې یوه برخـــه وه چـــې د ډیورنډ د تورې او منحو سې معا هد ې او تړون تر لا سلیک ورو سته چې د امیر عبد الر حمن او انگرېزانو تر مینـــځ وشوه د د وړو سېمه له افغانستانه جلا شوه او د بریټش انډیا تر وا ک لا ند ې راغله او په د ې تـــو گـــه د افغانســـتان د خاورې د نورو بر خو په ګډون چې د ډیو رنډ د پو لې ها خوا ته پر اته د ي او زموږ پښتانه ورونه پکې او سي زموږ

د غه د وړ پښتانه وروڼه هم زمو نږه جلا شول، خو سره له د ې هم د غه سېمه تر ۱۸۹۵ پورې د فغا نستان تر واکمنۍ لا ند ې پا تې وه.

د وړ ډېر جنګيالي، ميلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتنو الې با ند ې مين خلک د ي. د وی د علم او پو هې سره هم مېنه لري، همد ا سبب د ی چې يوزيات شمېر خلک يې د ولتي ملا زمتونه او د ند ې هم سر ته رسوي. د وی په هـــر وخت کې د بلو سګرو او تا ړاکګرو په وړاند ې په مېړانه جنګيد لي د ي. تاريخ حيات افغاني ۱٤٥ کلو نـــه وړانـــد ې د د وړو د وســـله والـــو ميـــړو نـــو او جنګيـــاليو شـــمېر ۱۲ــ تنـــه ښـــو د لـــی د ی. د اسي ويل کيږي چې د تو رګو ند ي د و سله والو شمېريې ۳ــ تنه او د سپين ګو ند ي د و سله والو کسانو شمېر ۹ــ تنه وو.

د وړ منځنی ونې لري او غنم رنګه د ي چې زياتره د کر کيلې او سو د اګرۍ په چا رو بو خـــت د ي. د د وی د سيمې هوا په د وبې ې تود ه او په ژمي ې سړه د ه. غنم، جوار، ګني، تما کو، کور کمن او اد رک يې غوره حا صـلات د ي. د ميرانشاه ښار اود مير علي با زار هم د د وړو په سيمه کې مو قعيت لري.

72.1 قبيلوي جوړ ښت

لکه چې د مخه وويل شول د وړ په د وو بر خو ويشل شوي د ي چې يو ته يې ښکتني د وړ او بل ته يې بـــر د وړ وايي. د برو د وړو ښا خونه په لا ند ې ډول د ي :

ملخ، همزاني، د رپه خيل، نصرت خيل، لنډ، بو يه، طوايف خيل، زيراخيل، ابر اهيم خيل، مريم خيل، علي زای، ګر بزای.

د ښکتنيو د وړو ښا خو نه د اد ي :

مبارک شي، عيد ک، خد ي، سو خيل، حيد رخيل، تپي، خد ري، سليان. هر مز، حکيم خيل، پيران، شـــمل، بيبـــا کي، بارقوم، ملکان، ايسوړي، زيړوکي، نصر خيل، علي خيل، قيمت خيل، ايپي، نا نه خيل، زو خيل، توري يل، پلالي.

په مير انشاه کې د د وړو ځيني ښا خو نه د اد ي :

اتمان، لقمان، کټي خيل.

د ۱۹٦۱ کال د احصا ئيې له مخې د د وړو د قبيلې مجمو عي شمېر ٥٨١٤٤٨ تنه ښود ل شويد ي.

ماخوذونه د ه (160، 161، 162، 163، 164، 165) نه.

73 د ولت خېل

زموږ پښت پو هان او نسب پيژند ونکي د ولت خيل د پښتنو د متو زيود ټولنيز ګروپ پـــوړې يـــوه ټړلـــي قبيله بولي چې په لو د يو پښتنو ور ګډيږي.

تاريخ حيات افغا ني چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې کښل شوی د ی د د ولت خيلو پښتنو په اړوند د اسي کښلي د ي :

"د نسب د شجرې تر څيړ لو وروسته د اسي جو تيږي چې د لواټې يا نو حاني د زوی مماپه د ريو زامنو کې د يا سين د اولاد ې نه د د ولت خيلو قبيله را مينځ ته شوه. د مما د نورې او لاد ې په پر تله د د ولت خيلو ښاخ د شمېر او واک له مخې د و مره پر مختګ وکړ چې د مما د اولاد ې نورې کو چنی څا نګې د د ولت خيلو پورې ا ړوند ې څا نګې ګڼلې کيږي. تر د ولت وروسته چې ا ولاد ه يې د د ولت خيلو په نامه ياد يږي په پنځم پښت کې کټي خان مينځ ته راغی چې او لاد ه يې د کټي خيلو په نامه سره ياد يږي.تر د ې د مخه چې چې د لواټي ښا خونه لکه کټي خيل، د ولت خيل، ميا خيل، مروت، تتور او نور د ټانک په سيمه کې مېشته شي ټو لو په پووند ه ډول ژوند کاوه او لړه اند ازه سود اګـــري يې هم کوله. که څه هم د د وی زياتره شمېر خلک په کټواز کې اوسيد ل، خو د د غې سيمې په سهيلي يا جنو بي برخــــه کې يو شمېر د کر نې وړ ځمکې يې هم د رلود لې، خو د وانه په غره او نورو سيمو کې چېر ته چې ډېر ښه څړ ځا يو نه مو جود وو هلته د مالد ارو لو انيو کيږد ی وې او کله کله به د ژمي د تير ولو لپاره د ټانک سيمې ته هم راتلل. کلــه چې بيا د کټواز سيمه د سليمانخيلو له خوا د لواټيو نه ونيو له شوه نو له هماغه وخته په اوړي کې په وانه او په ژمـــي کې د د امان د سيمې ټا نک ته د هغوی تګ راتګ پيل شو. په د غه وخت کې د لو انيو د قبيلې هر يو ښاخ يو تن مشر د رلود چې خان به ورته کيد ه اود د غو خا نا نو به د هر خيل اوزي ملکان او مشران تر لاس لاند ې د رلود ل، چـــې د د غو خا نانو او ملکانو په لار ښوونه به د اړوند ه ښاخونو او څانګو چارې سر ته رسېد ې، و د لـــواټي د قـــبيلې ټـــوله مشري يا خاني د کټي خيلو په کو رنۍ په لاس کې وه چې د د ولت خيلو يوه څا نګه شمير له کيد له. "

د اسي ويل کيږي چې د د ولت خيلو د قبيلې او نورو څا نګو وړاند ې د ټانک په سيمه کې پړانګيان چې د لود

160اصلاع، ايجنسيها وقبايل ايالت پښتو نستان، د شير رحمن د وړ تا ليف، ۱۱۳- ۱۱٤ مخونه

161 تاريخ حيات افغاني، د پيښور چاپ، ٤۲۸- ٤۳۲ مخو نه

162پښتا نه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد رشاه ظفرکا کا خيل تاليف، د پيښور چاپ، ۱۳۹٥-۱۳۹٦ مخونه

163پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، د پيښور چاپ، ۱۳۷- ۱٤. مخو نه

http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dawarh.shtml164

http://en.wikipedia.org/wiki/North_Waziristan165

ي قبيلې يو ښاخ د ی استوګنه د رلود ه او د د غه ځمکې او ملکيت د د وی په لاس کې و، خو ځر نګه چــې د لـــواڼې د قبيلې پووند ه د ژمي په مو سم کې د ټانک سېمې ته راتلل نو زياتره به د هغوی څارويو د پړ انګيانو د قبيلې د کرنې ځمکو ته زيان رساوه، نو همد ا وجه وه چې د د وی تر مينځ شخړې او لا نچې را مينځ ته شوې څو په پای کې پړ انګيان او نور په هند کې د مغولي واکمن بابرد غضب وړ وګر ځيد ل. په د غه وخت کې د کټي خيلو د ښاخ نه شهباز خان نومی چې د خانز مان لقب ورکړل شوی و د لواڼې د ښاخ ټولې څانګې يعنې د ولت خيل، تتور، يا خيل، مروت او نور له ځـــا نه سره يو کړل او د پړ انګيا نو نه يې د ټانک د سېمې د تر لا سه کولو نيت وکړ. نو موړي د ټــول لـــواڼې ښـــاخ نـــه لښکرې راټولې او همد ا راز له هغو پووند ه وو نه چې په تنګ شوي وو مر سته وغو ښتله او د ټانک د ســـيمې پـــر او سيد ونکو پړ انګيانو يې ير غل وکړ او تر څو جګړو ورو سته لو انيان د شهباز خان يا خانز مان په مشرئ پر پړ انګيا نو با ند ې بر يالي شول او د کر نې ټولې ځمکې يې د اب سياه په ګډون په څلورو بر خو با ند ې وويشلې په د ې ډول چې يوه برخه يې د ولت خيلو، يوه برخه يې تتور، يوه برخه يې مر وتو او يوه برخه يې هم ميا خيلو ته ور کــــړه او هغه وخت به چې کال پای ته ورسيد نو د مروتو او ميا خيلو خا نان به د ولت خيلو د کټي خيلو د څانګې مشر خانزمـــان حضور ته و رتلل اوهغه به په منا سبه اند ازه د څلورمې بر خې له مخې هر يوه ته خپله برخه ور کوله او رخصتول به يې.

په پای کې مر وتو د څلورمې بر خې په ويش با ند ې د خانز مان کټي خيل سره شخړې رامينځ تـــه کـــړې او د خپلې بر خې د نيو لو له کبله يې پر ټانک باند ې ير غل وکړ او په هغه جګړه کې چې د د واړو غاړو تر مينـــځ پېښـــه شوه د ولت خيلو ماتې وخوړه او هغوی يې له خپل مشر خانزمان سره د ټانک د سېمې نه بې واکه کړل او پخپله يې پر ټانک با ند ې قبضه ټينګه کړه، خو د کټي خيلو مشر له جبيل خان نه چې د ګنډ اپوريانومشر و او په هغه وخت کې يې د امان ته په پوند ه ډول تګ او راتګ کاوه مر سته وغو ښته، خو ځر نګه چې مر وتو له د ه سره د مقا بلې توان نــــه لاره نو ځکه يې د ټانک سېمه خوشي کړه. که څه هم خانزمان د مروتو څلو رمه برخه پر د وی باند ې بند ه کړه، و سره له د ې هم د مر وتو کوم خان به چې خانزمان ته ورغی نو هغه به يې تش لاس بېر ته نه لېږه.

تر لږې مود ې وروسته خانزمان د ميا خيلو څلو ر مه برخه هم پر هغوی باند ې بند ه کړه او د تتور د څا نګې د بر خې پر ته د ټانک پورې ټولې سيمې د د ولت خيلو لاس ته ورغلې چې اوس هم د د وی په لاس کې د ي. نا متـــو انګر يزي مورخ په خپل مشهور اثر(an account of kingdom of caubul) کې د د وی شمېر اته ز ره کو رنئ ښود لي د ي. د نو موړي مولف په قول د ولت خيلو د قبيلې يو شمېر وګړي په کارند ه، زيمه، کافر کلا او د کابل په شا اوخواکې هم استوګنه لري. ([166])

د د ولت خيلو د قبيلې ښا خو نه او مشهور کسان چې د د غې قبيلې ځيني څا نګې هغو ته منسو بې د ي :

عيسی خان، موسی زي، منډوزي، پلنګ، اسماعيل، زکو، لقمان، تاجي زي، بند رزي، جلال خان، موســـی خـــان،

166د کابل سلطنت بيان، د مونټسټوارټ الفنسټن اثر، د کابل چاپ، ٦ـ مخ

يحيی زي، کټي خيل، بهد ين، خواجه خضر، موسی خان، فيروزخان، برمزيد خان، د ولت خان، شــهبازخان، غازيخــان، حيات خان، محمد خان، شير خان، د ليل خان، سليم خان، قتال خان، خمرېز خان، صاحب خان، اکبر خان، شهباز خان، هيبت خان، الله د اد خان، خد اد اد خان، صاحبد اد خان، سرور خان، نواب شهنوازخان او محمد اکبر خان.

73.1 د د ولت خيلو په قبيله کې د مشرۍ څر نګوالي

موږ د مخه وويل چې د د غې قبيلې مشري له پخوانه د کټي خيلو د کورنۍ په لاس کې وه، خو هر يوه مشــر د خپلې ځا نګې يعنې د د ولت خيلو سره بنه او د ورور ګلوۍ چلند کاوه، خو کله چې مشري د سليم خان زوی قتال خــان ته ورسيد ه، نو هغه په خپلې قبيلې با ند ې سختي راوا خيسته او څر نګه چې نو موړی يو تند مزاجه سړی و نو له د ې کبله د د ولت خيلو د قبيلې، کټي خيلو سره سلا او مشوره وکړه او قتال خان او د هغه زوی اکبر خــان يــې ووژل او د قتال خان مشر زوی سرور خان له د ې پيښې نه بچ پا تې شول او د ګل خان د ورور ظفر خان په ملګر تيا د مــر وتــو سيمې ته راغی او څو زره رو پۍ يې د خپل پلار د يوه ملګري نه يې پور کړې او په کابل کې د افغانستان واکمن ته په عر ض ورغی. د افغانستان واکمن د غلجي عبد الر حيم خان هو تک په مشرۍ د سرور خان مرستې ته څلور زره پــوځ او څو تو پو نه يې د هغه مر ستې ته وګو مارل. کله چې سرور خان د کابل د شا هي ځو اکو نو په مر سته د ټا نک سيمې ته نږد ې شو نو ګل خان د سرور خان سره د د ښمنۍ سره سره د و لت خيل و پو هول چې د سرور خان ملاتړ وکړي او سرورخان هم سو ګند وکړ چې پخو انۍ خبرې به هيروي او چا ته به زيان نه رسوي. د ولت خيلو د سرور خان خــا ني او مشري ومنله، خو د سرور خان لوړې او سو ګند تر هغو پورې د وام وکړ تر څو چې د د ولت خيلو معتبران او ملکان د سرور خان حضور ته راغلل او په هغه وخت کې سرور خان هغه اتلس تنه مشران چې زيا تره يې د هغــه د پلار قتا ل خان او ورور اکبر خان په وژلو کې سره سلا او مشوره کړې وه و وژل، خو ګل خان ونه وژل شو، خــو ســرور خان څه مود ه ورو سته هغه وواژه. کله چې يې د ښمنان له منځه ولاړل او د سرور خان خاني او مشري ټينګه او پياوړې شوه او بيا نو هيچا هم د هغه سره د مقا بلې توان نه د رلود. هغه د خپل پلار قا تلين په تد ريجي تو ګه او کله به هم چــې يو يو لاس ته ور تلل وژل به يې. نو موړي له ځا نه سره پنځه سوه سپا هيان وټاکل او د ټانک په سيمه کې يې يــوه کلا او با غ جوړ کړ. سرور خان به د ملک په چارو کې د عد ل او انصاف نه کار اخيست. که څه هم غريب او بيو زله رعيت له هغه ځيني خپه او نارا ضه ول، خو سره له د ې هم هغه د اسې بند و بست وکړ چې هيچا هم ترې سر نه شــو پــورته کولای. د ټا نک د سيمې هر ډول عايد د هغه شخصي مال ګڼل کيد ه، خو هغه د د ولت خيلو نه هيڅ ډول محصول او ما ليه نه اخيستله. سرور خان په سخاوت کې ډېر مشهورو. له چې د ګنډاپور يانو او ميا خيلو په لښکرو بر لاســی شــو نــو ځواک يې لا پيا وړی او پخپلو سيا لا نو کې ډېر مشهور شو.

سرور خان په ۱۸۹۲ بکر ما جيتي کال کې چې د ۱۸۳۵ عيسوي کال سره سمون خوري مړ شو او پر ځای يې زوی الله د اد خان مشر وټا کل شو. په ۱۸۹۳ بکر ما جيتي کال کې چې د ۱۸۳۶ عيسوي کال سره سمون خور ي کنور نــو نهــال

سنګه د سکهانود پو ځو نوسره د يره جاتو او د د امان سېمې ته راغی او بيا يې د ټانک د سېمې خو اته پـــو ځـــو نـــه وليږل. کله چې الله د اد خان د نو نها ل سنګ د راتلو نه خبر شو او په د ې متيقن شو چې خپلو سرد ارنو او ملا زما نو يې ورسره بيو فا يې کړ ې د ه نو د خپلو زامنو او خپلې منقو له شتمنيو سره يې د مسيد و او وزيرو ملک تـــه پنـــاه وروړه او په د ې تو ګه د ټا نک سېمه د سکهانو لاس ته ورغله. د ی بيا ورو سته د افغانستان امير د وست محمد خان ته ورغی او له هغه نه يې د مر ستې غوښتنه وکړه. تر څو مود ې ورو سته ښېر ته د مسيد و اوو زېرو غرو ته را ستون شو او څر نګه چې کنور نو نهال سنګه د ټانک سېمه د ملتاني افغا نانو پا يند ه خان خواجک زي، حيا ت الله خان سد وزي او عا شق محمد خان عليزي ته د جا ګير په ډول ورکړې وه، نو الله د اد خان تر ډېرې مود ې پورې د ســـکهانو او ملتـــا نيانو سره وجنګيد او تل به يې د ټا نک پر سېمې با ند ې بريد ونه کول چې نو موړي خپل ټول عمر په جګړو ې تېـــر کړ تر څو په پای کې مړ شو. د الله د اد خان تر مړ ينې ورو سته يې د د و تنو زا منو نه يو يې چې محمد شاه نوازخان نوميد د پلرني مشرۍ د بيا تر لا سه کو لو له پاره ډېرې هلې ځلې وکړې چې بياد انګر يزي سر کار په وخـــت کـــې د ټانک موروثي مشري شاهنواز خان ته ور کړل شوه چې هلته نواب وټا کل شو.

بايد ويل شي چې د ټا نک سېمه د پښتونخوا په ايا لت کې مو قعيت لري.ټانک پخوا په د ېره اســـما عيـــل خـــان پورې اړوند ډيسټرکټ يا ولسوالي وه.

د ولت خيل ميلمه پا لو نکي، جنګيالي او په پښتو او پښتو نوالې با ند ې مين خلک د ي. د وی د ســـکند ر د تـــا ړاکونو، چنګيزيانو، مغولو، سيکهانو او انګرېزانو په وړاند ې په ميړانه جنګيد لي د ي.

ماخوذونه د ه ([167]، [168]، [169]، [170]، [171]) نه.

74 د ولت زي

د د غې قبيلې خلک غلجي پښتا نه د ي او ځا نو نه په سليمان خيلو ور ګډوي. د ولت زي د ننګر هار ولا يـــت د چپر هار ولسوالۍ د د ولت زيو، بي بي مهرو او چينې په کليوا و د مو مند د رې په ولسوالۍ، د پکتيا ولا يت د مرکـــز ګر د يز ښار ته نږد ې د د ولت زي په کلي او د زر مت په ولسوالۍ، د سمنګا نو ولايت د مرکز د ايبکو په ښار، د بغلان ولا يت په مرکز، د بلخ ولا يت د بلخ په ولسوالۍ، د ميد ان او ورد ګو په ولايت او د کا بل ښار د چهارد هي او بګر اميو د و لسوالۍ په شينه او د د ه سبز ولسوالۍ په بختيا رانو کې استوګنه لري. يو شمير د ولتزي د کا بل او جلال اباد تـــر

167تا ريخ حيا ت افغاني، پښتو ژباړه، د پېښور چاپ ۳ـ۸- ۳۱۱ مخونه

168پښتا نه د تا ريخ په رڼا کې، ۱۳۴۹ مخ

169پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، د پېښور چاپ، ۱٤-۱۴۳ مخو نه

http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dolatkhel.shtml170

http://en.wikipedia.org/wiki/Tank_Pakistan 171

مینځ د کا بل د سیند په د واړو غاړو کې د الیا س خیلو پښتنو سره په ګا ونډ کې ژوند کوي او د کر کیلې په چارو بـــو خت د ي ([172]).

د ننګر هار ولا یت د چپر هار ولایت د د ولتزو د کلي او سید و نکي د و لتزي د د رویش خیلو، الله د اد خیلـو او زاري خیلو په څا نګو ویشل شوي د ي. د د وی مشران وايي چې د د وی نیکو نه ډېر کلو نه وړاند ې د کند هـــار او غزني د سیمو له شا او خوا نه د ې سیمې ته راليږ د يد لي او د لته يې ژوند غوره کړی د ی. د ننګر هـــار ولا يـــت د د ولتزو، بي بي مهرو او چیني د کلیو زیا تره د ولتزي په کر کیلې اخته د ي او د کر نې حا صلات يې جوار، غنم او نور حبو بات د ي، خو د وی د خپلو کر نیزو ځمکو لپاره ډېرې او به نلري نو ځکه يې ډېر شمېر خلک په بیو زلـی کــې شپې او ورځې تیروي. په ا فغا نستان باند ې د روسي یر غلګرو تر تیري وروسته د نورو پښتني قو مو نو او قبیلو د خلکو په څېر د و لتزي هم د خپل ټا ټو بي او ځای ځا یګي نه کډوالۍ ته اړ ایستل شول او زیا تره يې پېښور ته مها جر شول چې هلته د کچه ګړ هی، اکوړي خټک، جلو زیو، هنګو، متنیو، کو هاټ، شین ډنډ او ما نسهره کې په کمپو نو کې او سید ل او زیا تره په مز د وریو او شا قه کارونو بو خت ول. د رو سا نو تر وتلو ورو سته د وی ډېر ې کورنۍ بېـــر ته خپلو اصلي ټا ټو بو ته را ستنې شوې.

د سمنګانو، بغلا ن او بلخ ولا یتو نو د و لتزي هم ز یاتره د کر کیلې او سو د اګر یو په چارو بو خت د ي، خو په هېواد کې د تنظیمي جګړو ورو سته د وی زیات شمېر مهاجرت ته اړ ایستل شول اوپه شمال کې د نورو پښتنو پـــه څېر د د وی ځمکې او جا ید اد ونه، کورونه او نورې منقولې او غیر منقولې شتمنۍ د یو شمېر جنګسا لا رانو له خـــوا ونیول شوې چې تر او سه هم د هغوی په ولکه کې د ي.

په پخوا وختو نو کې یو شمېر د و لتزیو کو چیا ني ژوند د رلود او د اوښا نو، پسو نو، وزو او غوايانو رمې او ګلې د ر لود لې، خو د وخت په تېرید و سره د وی کلیوالي ژوند غوره کړی د ی، خویو شمېر يــې لا تـــر او ســـه پورې کو چیانی سر ګرد انه ژوند تیروي.

د ولت زي میلمه پا لو نکي، په علم او پو هې مین، زړورا و په پښتو او پښتو نولی با ند ې ټینګ خلـــک د ي. د روسي ښکیلا کګرو په وړاند ې په میړا نه جنګید لي او ډېرې قر با نۍ يې ور کړي د ي.

د ۱۳۶۔ کال د سر شمیر نې له مخې د ننګر هار ولایت د چپر هار په ولسوالۍ کې د د وی شمېرد ٤٦٥٩تنو په شـــا او خواکې او د مو مند د رې په ولسوالۍ کې د د وی شمېر د ۳۰۱٤تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی چې ښـا يـــې د ا شمېر به اوس تر د ې لا زيات وي. د هیواد په پا تې نورو ولا یتو نو کې د د و لتز یو د قبیلې د ژونـــد او شـــمېر پـــه اړوند مې بشپړ او د قیق معلو مات تر لا سه نه شول کړای ([173]).

172پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱٤۳- ۱٤٤ مخونه، د پېښر چاپ

173د ا هغه معلو مات د ې چې ما پخپله د سا حوي ریسر چ په نتیجه کې تر لا سه کړي د ي

75 د ينار خېل

د ينار خيل له اره غلجي پښتا نه د ي او د سليمانخيلو پښتنو يو ه څا نګه ګڼل کيږي. د کند هار ولايت د ارغند اب په ولسوالۍ او همد اراز د د غه ولا يت په مرکز د کند هار په ښار کې هم يو شمېر د ينار خيل استوګنه لري. د کند هار په ولايت کې د د ينار خيلو د قبيلې مجمو عي شمېر د ۱۳۶ کال د سر شمېر نې له مخې ۳۳۸۸ تنه ښود ل شـوي د ي ([174]) چې ښا يې په د غه شمېر کې به اوس ډېر زيا تو الی راغلی وي.

د د ينار خيلو د قبيلې يو شمېر د پکتيکا ولايت په شر نه او يو شمېر هم د پکتيا ولايت د مرکز د ګرد يز ښـار ته څېر مه د رباط په سېمه کې هم ژوند کوي. هغه د ينار خيل چې په کند هار کې استوګنه لري نو د ود ونه او رواجو نه يې کټ مټ د هغه ځای د خلکو په څېر د ی.

د ينار خيل، زړور، ميلمه پالو نکي، په هېواد مين او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ټينګ خلک د ي.

76 رتن زي

که چېرې د رتن زيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅېړو نو جو ته به شي چې د وی د بيټني قبيلې يوه څانګه د ه چې د جنو بي وزير ستان او د ټانک په سېمو کې استوګنه لري. بيټ نېکه په پښتنو کې ډېر مشهور نېکه تېر شوی د ی او په پښتني عنعنه کې هم بيټ نيکه خورا لوی پښتون، ستانه ا و مشهور نېکه ګڼل کيږي.د د ه نـوم پـه تـا ريخو نو کې بيټنی او بټن هم راغلی د ی چې له خپلو د وو ورونو سړبن او غر غښت نه په عمر کو چنـی و، خـو د خپل نيک خوی، زهد او تقوا په وجه يې ډېر شهرت تر لا سه کړ.

لوی استاد اروښاد علا مه عبد الحی حبيبي رحمت الله عليه د پښتو اد بيا تو د تا ريخ په د وهم ټوک کې ليکلي د ي:

" د بيټ نېکه احوال موږ ته نه د ی معلوم او نه د د ه ژوند مورخا نو تصريح کړی د ی، يوازې د پټې خزانې د ليکنې پر بنسټ ښکاري چې اسما عيل د بيټ نېکه زوی د خر ښبون معا صر و او د غه سړی په ٤١١ هجري کال کـې مـړ شوی د ی. نو چې د اسما عيل د ژوند وخت د ٤. هجري په حد ود و کې وي ښا يې چې پلار او اکا يې هم د ۳۵ هجري په حد ود و کې ژوند ي وي " ([175])

د بيټني قبيلې يوه څا نګه رتن زي د ي، خو ځيني بيټني د اسې عقيد ه هم لري چې په بيټنيو کې د بو بک پـه

174معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبايل سر حد ي کشور، ۲۹-۳. مخونه

175عبد الحی حبيبي، د پښتواد بياتو تا ريخ، د ويم ټوک، ۱.٦ مخ، د کابل چاپ

نامه د يوه تن زوی علي يو کو چنی ما شوم وموند او رتن نوم يې پرې کېښود او هغه نسل چې د ه له پښته رامينځ تــه شوی د ی د رتن زي په نامه سره ياد ېږي۔ د رتن زيو ټول د ود و نه او رواجونه د بيټنيو د قبيلي نورو څانگو او ښنا خو نو ته ورته د ی۔

77 رځړ

رځړ په اصل کې سړ بني پښتانه او د مند ړ او لاد ه گڼل کيږي او د پښتونخواپه صوابی، مرد ان او سوات کــې ژوند کوي۔که چېرې د د غې قبيلې د نسب ونې يا شجرې ته وگورو نو مند ړ د رې زامن د رلود ل چې منور، خضــرا و رځړ نو ميد ل۔ ر ځړ په پنځو کو چنيو څا نگو ويشل شوي د ي چې ملکزي، ما نيزي، اکوزي، خضر زي او محمــود زي نو ميږي چې ملکزي په يار حسين، شير د ره او يعقو بي کې، ما نيزي په په ډاگي، ترلاند ي، بر مولي او اد ينه کې، اکوزي په د وبيانو، سړه چينه او اسما عليه کې، خضر زي په شيوه، کا لو خان او شيره غونډ کې او محمود زي په نوي کلي، شيخ جانا، اسو ټا او نا رنجي کې مېشته د ي۔ ([176])

78 زاخېل

زاخېل له اره سړ بني پښتانه د ي ا و په سړ بنيوکې غوري يا غو ريا خېل د ي چې ېر د ولت يار ورگډيږي او په د ولت يار کې د مو مند و سترې قبيلې ته منسوب او د مو مند و د د ويزيو د ښاخ يوه څا نگه گڼله کيږي۔

غوري يا غو ريا خېل هغه پښتا نه د ي چې د چنگيز (٦٣٤ هجري قمري مړ) په تا ړاکو نو و د چنگزيانو په نا تــا رو نو کې له خپلې اصلي مېنې غور نه ليږد او مهاجرت ته اړ شوي د ي۔ د غو ريو پښتنو نوم د ستر خو شــال (١٠٢٢-١١٠هجري قمري) په د ېوان کې د اسې راغلی د ی :

هند ته يې روان کړ بد رگه مې مستجاب
هم ملک، هم خان، هم همه غوري ارباب

د اورنگزېب عالمگېر (١١٦٨- ١١١٨هجري قمري) د زمانې يو بل شاعر حسين پکلي وال ويلي د ي :

د رقيب د نا کرد و به مې خلا ص نه کا
که جنبه مې شي تمام غوري خښې

د پښتنو نازکخيال شا عر حميد ما شو خيل هم د اسي وايې :

176پښتا نه د تا ريخ په رڼا کې، ۱۳۲۲ مخ

چې د ا ستا د نا مې بوی اخلي حمید ه!
څه به نه وي خوش د ما غه غوري، خبني

اروابناد علامه استاد عبد الشکور رشاد رحمته الله علیه د ر احت یاد په نامه د مقالو په هغه ټو لګه کې چې په ۱۳٦٤ لمریزکال کې کې د کا بل پو هنتون د ژبو او د بیا تو د پو هنځي له خوا خپره شوې د ه په خپلې یوې مقاله کې چـــې د راحت زاخیلي په اړوند یې کښلې د ه د زا خیلو د قبیلې په اړوند د اسي لیکلي د ي :

"د ویزي او خویزي د مو مند و د وې نامتو څا نګې د ي چې د ګند او او کو ډا خیلو تر مینځ مېشته د ي"

زاخیل زیاتره کو چیان د ي، د یشین ([177]) ا و غر شین ([178]) هم پکې شته.

د ننګر هار ولایت د رود اتو د ولسوالۍ د کان او کتر غي تر مینځ سېمو کې مېشته د ي. د ننګر هار ولایت د کا مې ولسوالۍ او ثمر خیلو د کلي تر مینځ هم د زاخېلوڅو کلي شته د ي. د ډکې ختیز ته د کابل سیند پورې خو اته هـــم زاخېل پر اته د ي. د ننګر هار پر زا خېلو برسېره د کند ز په ولا یت کې هم زا خېل مېشـــته د ي ([179]) او د کـــو رنیـــو شمېر یې تقر یباً د وو زرو ته رسیږي او مشهور کلي یې په لاند ې ډول د ي ([180]):

1. زاخیل کلی: د سپین زر شرکت شاته.
2. خواند ان کلی : د چارد رې د سیند پر غاړه.
3. پا چا قلند ر کلی : د زرخرید په سېمه کې

د کند ز د و لایت په مرکز د کند ز په ښار کې هم زاخېل شته. د د غې سېمې نا متو ښډای حا جي نا زکمیر خان زا خیل وچې د زاخیلو نا متو قبیلې ته منسوب و.

د افغانستان نا متو لیکوال استاد عبد الرؤف بینواهم د پیښور په نو ښار کې د زاخېل په نامه د یو ه کلي یا د ونه کړې د ه او زیا ته کړې یې د ه چې د پښتو، فار سي، عربي او اردوژ بو لیکوال او شا عر راحت زاخیلی په د غه کلـــي کې زیږ ید لی د ی ([181]) خو پخپله ار وابناد را حت د پېښور د نو ښار په سېمه کې د زا خیلو د رې کلي ښو د لـــي د ي . ([182])

177پښتا نه په مجمو عي تو ګه د یشین هغو خلکو ته وایې چې کو چیان نه وي او د ما لو نو د روزنې پر ځای کښت او کر وکړې او په کلیـــو او ښا رونو کې او سي

178غر شین هغه پښتا نه د ي چې په غر ونو کې مېشته د ي. د پښتنو یوه قبېله هم د غر شین په نامه شته

179کند ز د ا فغا نستان د شما لي ولا یتو نو نه یو ولایت د ی چې د امو سیند یې له تاجکستانه بیلوي، ختیز ته یې تخار، لوېد ېز ته یې بلـــخ او سوېل ته یې د بغلان ولا یتو نه پر اته د ي

180د پا چا قلند ر زیارت او مرقد هم همد لته واقع د ی

181 وګورئ اوسني لیکوال ۱-٤٢۱ د عبد الرؤف بېنوا تالیف، کابل، د و لتي مطبعه، ۱۳٤ـ کال

182و ګورئ لغات افغا ني، د راحت زا خېلي تا لیف، ۱۲٤ مخ، د لا هور چاپ

مشهور انګرېز محقق او ختيز پيژند ونکی هينري جيورج راورټي د نو ښار د زاخېل کلی د ازي خېل په نـــامه ياد وي، خو د هند و ستان جيو ګرافيکل سو سائيټي د د غه کلي نوم زاخيل ليکلی د ی. اروابناد راحت زاخېلی هم کښلي د ي چې د نو ښار په سېمه کې د زاخان با جوړي د رې زا منو، د ري کلي ود ان کړي د ي چې د رې واړه د زا خېلو په نامه سره ياد ېږي. د ز اخېلو کلي د نو ښار په جنوب لويد ېز کې پر اته د ي. د زا خېلو او نو ښار تر مينځ د پير پا يې کلی پروت د ی. پېر پا يې له نو ښاره د وه نيم کروه واټن لري ([183]) او زا خېل له پير پا يې نه يو نيم کروه لېرې د ی. په د ې حساب نو د نوښار او زا خېل تر مينځ څلور کروه لاره د ه. د پيښور او اټک تر مينځ پا چـــا هـــي لار د زاخېلـــو شمال ته تير يږي. د پېښور ښار او زا خېلو تر مينځ يوولس کروه واټن د ی. نو ښار د زاخېلو کلی د پېښور ښار شمال ته لږ مايل ختيز لور ته پروت د ی اود مشهور شاعر او لېکوال راحت زاخېلي د ټا ټو بي له کبله د پښتنو په اد بي کـــړ يو کې د ځا نګړي شهرت نه بر خمن د ی. اروابناد راحت زا خېلي په څلورو ژبو (پښتو، فارسي، عربي او اردو) کې د شپږ ويشتو تا ليفا تو او تر جمو څښتن د ی. ([184])

د استاد راحت زاخېلي اوحاجي نازکمېرخان برسېره د ښا غلی کرزي په او سنۍ کا بينه کې د افغا ستان د مـــاليې وزير ښا غلی عمر زا خېلوال اود پښتو ژبې د مشهور شاعر او مو سيقي پوه اروابناد استاد محمد د ين زاخېل نو مو نه يا د ولای شو چې د ز اخېلو قبيلې ته منسوب خلک د ي. ([185])

79 زموخت، زمښت، زويمشت

زموخت چې د زمښت يا زويمشت په نامه سره هم ياد ېږي د پښتنو د کرلاڼي ګروپ پورې يوه اړوند ه قبېله د ه چې د د غې قبيلې خلک د پښتونخوا ايالت د اورکزيو ايجنسۍ په جنوب کې د کو هاټ پو لې ته څېر مه غر ونو کې د ميران زي ا و کور مې د د رې تر مينځ پر اته د ي. ختېز ته يې او رکزي او بنګښ، شمال ته يې ا ورکزي، لويد ېز تـــه يې د توريو قبېله او جنوب خواته د بنګښو پښتنو سره پوله لري.

د قبيلوي وېش له مخې زموخت يا زمښت په د وو لو يو اصلي څا نګو وېشل شوي د ي :

1. مموزي يا لويد ېځ زمو خت.
2. خويد اد خېل يا ختيځ زموخت.

مموزي يا لويد ېځ زموخت د منټوال، منډان، وټي زي، د ولت زي او د اود زي په څا نګو با ند ې وېشل شوي د

183وګورئ تواريخ خورشيد جهان په ۱۹۸ مخ کې چې ازي خيل د څمکنيو يوه پښه ښود ل شوې د ه، څمکني هم غوري پښتانه د ي

184د کابل رود چې په پېښور کې يې لنډی بولي د نو ښار په مينځ کې تېر شوی د ی، شمالي برخه يې د اشنغر په نو ښار شهرت لري او محمد زي پښتا نه پکې اوسي، جنو بي برخه يې د خا لصه نو ښار په نامه ياد ېږي ګډوله خلک پکې اوسي

185زاخېل، د راحت ټا ټوبی، د راحت ياد ، د کابل پو هنتون فر هنګي شورا، کابل ۱۳۶۳,کال، ۲۵٤-۲۵٦ مخونه

ي.

خويد اد خيل يا ختبځ زمو خت د حسين خيلو، ببی خيلو، ټپی او خد و خيلوپه څانګو ويشل شوي د ي.

د زموخت د قبيلې د سېمې مجمو عي مسا حت ٤_ مربع مېله د ه. د وی په په يوه غرنی سېمه کې استوګنه لـــري چې تکه شنه او ډول ډول ونې لري. خلک يې د نګې د نګې ونې او ډېرې ښا يسته څېرې لري. زموخت زړور، مېلمه پا لو نکي، جنګيا لي او په پښتو او پښتو نولی با ند ې مين خلک د ي.

د انګرېزانو د راج او حکمر انی په وخت کې د د وی د جنګياليو ميړونو شمېر ٣_ تنو ته رسيد ه.

د د وی او سنی شمېر د ٦_ تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی. د وی سني مذ هبه د ي او د سمل په ګوند ی يا ګروپ پورې اړه لري، خو نن ورځ د اورکزي قبيلې يوه برخه ګڼله کيږي.

ماخوذونه د ه ([186]، [187]، [188]، [189]) نه.

80 زيرک، ځيرک

د رانيان يا ابد اليان چې د پښتني قبيلو په لړ کې د مخه پرې بحث شوی د ی د سړبن په ټولنيز ګروپ او ډلـــې پورې اړه لري او په د وو سترو ښا خو نو ويشل شوي د ي چې يو يې زيرک (ځيرک) او بل يې پنځ پای نو ميږي.

د ابد اليا نو د قبيلې په مبحث کې مو ولو ستل چې د اسلا مي د ورې په تاريخ کې لو مړ نی سړی چـــې د (ابـــد ال= اود ل) په نامه ياد شوی د ی د پښتني قبيلو يو مشهور نيکه و چې د خپل نا متو کهو له سره د سليمان په غره کې او سيد ه. نوموړی د ترين زوی، د شرخبون لمسی او د سړبن کړ وسی د ی او د د ه نوم په پښتواد بياتو او پخـــو انيـــو نسخو کې (اود ل) او د جمع منسوب په بڼه (اود لی=ابد الی) ضبط د ی چې د (٤٤_ هجري يا ١_٤٨ زيږد بز) کلو نو په شا او خوا کې يې پښتا نه قبا يل پر ځان راټول کړي ول او د د ه له تو کمه ملک سليمان د عيسی زوی چې په زېرک ســـره مشهور و پښتني قبيلې يې د سليمان له غره نه د کند هار سېمې ته بو تلې او هلته يې مېشته کړې او د خپل ژ وند په پای کې يې ملک بارک په مشری کښيناوه او تر بارک ورو سته د زيرک بل زوی (ملک پو پل) د خپل نفوذ سا حه د اوسني بلو چستان تر شال او ژوبه پورې وغز وله او تر ٦٥ کلو نو تر مشر توب ورو سته د ٨٩ کلو نو په عمر مړ شو. ([190])

ويل کيږي چې د ابد ال تر مړينې وروسته رځړ د خپلې کو رنۍ مشر شو او د خپلو زامنو د ډلې نه يې خپـــل

186اضلاع، ايجنسي ها وقبا ئل ايالت پښتو نستان، ٩_ مخ

187پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، ١٤٧- ١٤٨ مخو نه، د پېښور چاپ

http://en.wikipedia.org/wiki/Zaimukhts188

http://www.reference.com/browse/wiki/Zaimukhts189

190د افغانستان نو ميالي، د استاد عبد الروف بېنوا تاليف، لو مړی ټوک، ٣٤ مخ

مشر زوی عیسی خپل ځای ناستی وټا که. ([191])

د عیسی په زامنو کې سلیمان تر ټو لو پوه او هو ښیار و نو ځکه په ځیرک مشهور شو، چې تر او سه پورې هم پښتانه په مجمو عي تو ګه هو ښیار سړي ته ځېرک وایې. که څه هم عیسی د میرک په نامه مشـــر زوی د رلـــود ، خـــو سلیمان یې د هو ښیارۍ او ځیر کتوب په وجه خپل ځای ناستی وټا که. د ځیرک په څلورو زامنو کې یې مشر بارک نو میده او پلار د ی د کورنۍ مشر ټا کلی و، خو تر څه مود ې ورو سته مشري د مک پو پل لاس ته ورغله.

لنډه د ا چې ه په پای کې ستر غازي اعلیحضرت احمد شاه با با علیه الر حمه چې د پو پلزیو د ښاخ د سد و زیو د څا نګې نه و د ۱۷٤۷ میلاد ي کال نه ۱۷۷۲ میلاد ي کاله پورې یوه لو یه امپراتوري جوړه کړه ([192]) چې په تاریخ کـــې د د رانیانو د امپراتورۍ په نامه یاد یږي.

د رانیان د ځیرک او پنځ پای په د وو لو یو ښا خو نو ویشل شوي د ي. د ځیرک د ښاخ نورې قبیلې په لانـــد ې ډول د ي :

بارکزي، اڅکزي، پوپلزي، الکوزي، محمد زي او سد وزي. ([193])

د غه قبیلې بیا په ډېرو نورو څا نګو ویشل شوي د ي.

81 زېرماني

زېر ماني په اصل کې غلجي پښتانه د ي او زیات شمېر وګړي یې د تو خو په سېمه کې استوګنه لري، خو د کـــا بله تر کند هاره پورې په ځینو کلیو او با نډو کې یو یا د وه کوره مېشته د ي. زېر ماني زیاتره د کر کیلې پـــه چـــارو بوخت د ي، خو ځینې یې سود اګري هم کوي ([194]).

د د وی د ود او د ستور زیاتره د نورو غلجیو قبیلو په څېر د ی. د ډېرو هلو ځلو په نتیجه کې مې نه د د وی د شمېر په اړه کوم معلو ت تر لا سه کړل او نه یې هم د خیلو نو وېش راته څر ګند شو.

د زېر مان کلمه د او ستا یي عصر او د ورې سر یمان را په زړه کوي چې د سلیمان د کلمې سره یې رېښنه یـــوه او د سلیمان یعنې د (روه) د سېمې معنی یې لر له.

---

191 تا ریخ حیات افغا ني، پښتو ژباړه، ۱٤۳مخ، د پېښور چاپ

192 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۸۱ مخ

193 پښتنې قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱٤۸- ۱٤۹ مخو نه

194 پښتا نه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهاد رشاه ظفر کا کا خیل تالیف، ۱۳٤٦ مخ، پېښور یو نیورسټي بک ایجنسي، ۱۹٦۲ میلاد ي کال

82 زیړاني

زیړ اني په اصل کې سسړ بني پښتا نه د ي او د غو ریا خیلو پښتنو او لاد ه د ه. زیړاني ځا نونه په مو منـــد و هم ورګډوي. غوریا څلور زامن د رلود ل يعنې د ولت يار، خلیل، څمکني او څلورم زوی يې زيړان نو مېد چې او لاد ه يې د زيړ انيو په نامه سره مشهوره د ه او د ننګر هار ولايت مرکز جلال اباد ته نږد ې د زيړ انيو په کلي کـــې چــې د سره رود د ولسوالۍ په اد اري واحد پورې اړه لري مېشته د ي.

د پښتنو د تا ریخ مؤلف اروانباد قا ضي عطاؤالله خان لیکي :غو ریا خیل تقر يبا د (۱٤٥۰) میلاد ي کال په شــا او خوا کې د غزني لو يد ېز ته د تر نک د سېمې په شا و خوا کې او سېد ل. څر نګه چې د د وی په شمېر کــې زيــاتوالی راغـــی نـــو د وی د غزنـــي نـــه کابـــل او د کـــابله د ننګـــر هـــار خـــو تـــه وکـــو چيـــد ل. ([195])
د تاريخ حيات افغا ني ليکوال ډپټي محمد حيات خان ليکي : زيړاني د ننګر هار په شا و خواکې د تا جکو سره يو ځای او سيږي او زياتره خلک چې د د وی د نسب د شجرې سره اشنا نه د ي د وی تا جک بولي([196])

لکه چې اخو ند د روېزه هم په خپل مشهور اثر تذ کر ۀ الابرار والا شرار کې ليکلي د ي چې د زيړاني ښاخ لـــه خپلو نورو ورو ڼو نه بېل او د ننګر هار د سېمې له تا جکا نو سره او سيږي ([197]). خو بايد وويل شي چې د وی سل په سلو کې پښتانه اود د وی په پښتو نولۍ کې هيڅ د شک ا و تر د يد ځای نشته.

د زيړانيو پښتنو د قبيلې ځينې څا نګې لکه پهاړ خيل، د ولت خيل، احمد خيل او تار خيل د برو مو مند و سره په غم او ښاد ۍ کې شريک د ي. همد اراز د د غې قبيلې يو شمېر خلک د لغمان ولايت د الينګار او قر غيو په ولسو اليو کې هم استوګنه لري. ([198])

زيړاني زياتره د کر کيلې په چارو بو خت د ي. يو شمېر يې په سو د اګرېزو کارونو او د وکاند اريو بانـــد ې هم بو خت د ي. زيړاني ميلمه پا لونکي او په علم و پو هې مين خلک د ي.په پخوانيو وختو نو کې د د وی ځمکې ډېرې اوبه نه د رلود لې، خو کله چې په ۱۳٤٥ هجري کال د ملت د با با خد ای بخښلي اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننګر هار د کانال پروژه جوړه شوه نو د د وی د سېمې کر وند ې يې خړوبه کړې. اوس د د وی د کر نـــې ځمکې ډېرې حا صلخيزه د ي.د ننګر هار ولايت د زيړاينو د کلي يو د روند مشر خد ای بخښلی ملک عطا و چې د ښـــو کړو وړو او ښه چلند خاوند و. ([199])

195د پښتنو تاريخ، د قا ضي عطاؤالله خان تاليف، لومړی ټوک، کابل، ۱۳٥٦ لمرېزکا ل

196تاريخ حيا ت افغا ني د پېښور چاپ، ۲٤٤ مخ

197تذکرۀ الا برار والا شرار، د روېزه اخون، پېښور، اد رۀ اشاعت سر حد ، ٦۹مخ

198پښتانه، لومړی ټوک، ۱۱۸. مخ

199د د کتور لطيف ياد شخصي ياد د اشتونه

83 سافي، ساپي

سا پي يا سا پيان د پښتنو د غرغښت په ټو لنېز ګروپ کې يوه مهمه او لر غو نې قبېله د ه چې وګړي يې په کو نړ، لغمان، کا پيسا، پروان، ننګر هار، پکتيا، خوست، باد غيس، بلخ، فارياب، کند ز، کابل، د پښتونخوا پـه مــو منــد و ايجنسى، د ره خيبر، د سهيلي پښتونخوا په مرکز کو ئيټه، پښين، ژوب، سيبى او همد اراز پـــه اټــک او د پاکســـتان د پنجاب ايا لت په فيصل اباد کې استوګنه لري.

د سا پيو قبېله د تاريخ په اوږد و او ښلا ښلو پړاوونو کې په مختلفو او ښلا ښلو نو مو نو سره ياد ه شــوې د ه، د ښلګې په تو ګه: ساپي، صافي، سا پين، سپين، سا پيس، سا پيت، سا فيست، سا فيت، سا پينګ، سا پيته، سا پيسته، اسا پنتيه، سپينته، سو پتا او نور ([200]).

د اسې روايتو نه شته چې سا پيان يوه لر غو نې اريا يې قبيله د ه چې يو ناني کلا سيکو مؤ رخينو په خپلو تــا ريخي کتا بو نو کې د د غې قبيلې يا د ونه او ذکر کړی د ی او پخپله مقد وني اسکند ر د کو نړ او لغمان په ځمکو کې د د غو خلکوسره مخا مخ شوی د ی او ډېرې جګړې يې هم ورسره کړې د ي. د دې خلکو څه برخه د مو مند و او باجوړ د سېمو په شا او خواکې هم د لوی اسکند ر سره په جګړو کې ښکيل شوي د ي ([201]).

لغمان او کو نړ ته د سا پيانو د راتلو په اړه د اسې ويل کيږي چې د ميلاد نه ۲۔ـکلو نه وړاند ې با ختري ار يــا ئيان د شمېر د زيا توالي او د ځای د تنګوالي له کبله په ليږد پيل وکړ چې د پکهت د قبيلې نوربنا خونه او د هغو په لړ کې سا پيان هم شا مل ول. کله چې سا پيان د هند و کش له د رو نه د کا پيسا په حوزه کې ښکته شول او له د ې ځا يه يــې تقر ېباد سيند و نو طبيعي مجرا ګا نې په مخه نېولې چې د هغوی نه يې يوې ډلې د کا بل سيند په مخــه نېــو لــې اود نجراب، تګاب، سروبي او لغمان له لارې د کو نړ د سيند حوزې ته ورسېد ل.

په د ې کې د هيڅ شک او تر د يد ځای نشته چې سا پيانو د ميلاد نه ۲۔ کلو نه د مخه په ليږد او مها جر تو نـــو پيل کړی د ی او اوس په کا پيسا، کو هستان، کوه ساپي، پروان، لغمان، کو نړ، جند ول، پشات، سوات او بــا جــوړ کــې مېشته د ي ([202]).

83.1 قبيلوي جوړښت

سا پيان په لو مړي سر کې په شپږومهمو ښا خو نو ويشل شوي د ي چې ود ير، ګوربز، کند هاري، مسود ، ښا د

200عبد المالک کو لکوال ساپی، سا پيان او د هغوی قبيلوي وېش، د جرګې مجله، ۳۵ مخ، ۱۳٦۵ کال، کابل

201مطيع الله چمبيلی، بيا هم سا پيان وپيژنئ، د کابل مجله، ٤٤ ګڼه، ۱۳۳٦ کال

202تاريخ حيات افغاني، ۲۳٦ مخ، د پېښور چاپ

يخيل اوګاګي زي نو ميرې ([203]) چې بيا وروسته په نورو ځا نګو وېشل شوي د ي چې د غه ځا نګې پــه لانــد ې ډول د ي :

امري، شيخي، باړ ميزي، بيا نخيل، کټه سر، غيبي خيل، حبيب زي، کاکا زي، خا د يخيل، سليمان زي، بــا د يــن زي، اد م زي، پا ينده خيل، نو رخيل، خيرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي، عطا خېل، ســين زي، بــري زي، شمسو کور، مد ور کور، غلجی کور، ابه خېل، سيپان، مرزاخېل، کمال خېل، امر ويي، بد ين زي، خاد ي خېل، رحيمد اد خېل، حيد ر خېل، شابول خېل، سليمان خېل.مولاتم کور، ملايان، کاګي، شهزاد ه او ټنګه ګوربز.

83.2 د سا پيانو د استو ګنې سيمې

1. د کونړ په ولايت کې

د سا پيا نو د قبيلې زيات شمېر وګړي د کو نړ په ولايت کې ا ستو ګنه لري او په نو موړي ولايت کې د سا پيانو د استو ګنې ځا يو نه په لاند ې ډول د ي: اسد اباد ، نرنګ، بر يکوټ، سر کا ښې، د انګــام، څــو کۍ، نورګل، پيچ، چپه د ره، با ډيل، د ښوه ګل، د مزار د ره او شو نکړۍ. د کو نړ په ولايت کې د سا پيا نو مجمو عي شمېر تقر يبا د ۱۵ــــ تنو په شا وخواکې ښود ل شوی د ی.

2. د لغمان په ولايت کې

د لغمان په ولايت کې سا پيان په عمر زيو، شکور اباد ، علي خيلو، پا چا خيلو، احمد زيو، بــا ړېزيــو، سالاو، ګاګړ، کو ټالی، د روېش اباد ، د ولت شاه، اتوک، چکله او د وګل کې ژوند کو ي چې په نــو مــو ړي ولايت کې سا پيان د ۵ــــ زرو تنو په شا او خواکې اټکل شوي د ي

د لغمان ولايت د عمر زيو سا پيا نو مشهور ښا خو نه تور خېل، خېرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي او عطا خيل د ي.

3. د کا پيسا په ولايت کې

سا پيان د کا پيسا په ولايت کې د د غه ولايت د تګاب او نجراب په ولسو اليو کې استوګنه لري.

4. د پر وان په ولايت کې

سا پيان د پروان ولايت په کوه سا پي، سيد خيلو، کو هد امن او کو هستان کې استوګنه لــري. د پــروان ولايت سا پيا نود د ې لپاره چې د وی د تا جکو ورو نوسره د ډېرو کلو نو په اوږد و کې او سيد لي د ي نو خپله ژ به پښتو يې له لاسه ورکړې د ه.

203معلومات مختصر د رباره اقوام وقبا يل سرحد ي کشور، ۱۲. مخ

5. د ننگر هار په ولايت کې

د ننگر هار ولايت د خېوې ولسو الۍ په د ره نور کې هم د د وی يو کلی شته چې د بو ډيالۍ په نامه ياد ېږي.([204]) د ا هغه بوډيالۍ د ه چې شا عر انو په خپلو شعرونو او سند ر غاړو په خپلو سند رو کې ترې يا د ونه کړې د ه او ويلي يې د ي:

اد کې مورې ما ېو له ځمه

د بو ډيالۍ تو تان ږلۍ وهلې د ېنه ما ېو له ځمه

6. د بلخ په ولايت کې

د د غه ولايت په مرکز او د بلخ او د ولت اباد په ولسو اليو کې هم سليمان خېل سا پيان استوگنه لري.

7. د فارياب په ولايت کې

د د غه ولايت د قيصار په ولسوالۍ کې هم سليما ن خېل سا پيان استوگنه لري.

8. د باد غيس په ولايت کې

د غورماچ په ولسوالۍ کې هم سليما ن خېل سا پيان مېشته د ي.

9. د پښتونخوا په مو مند و ايجنسی کې

د پښتونخوا د مو مند و په ايجنسۍ کې يو زيات شمېر سا پيان چې د کند هاري، مسود ، گـــوربز او ود بر په ښا خو نو پورې اړه لري استوگنه لري او د اسې ويل کيږي چې د ۱۹۶۱ زېږ. د ېز کال د سر شمېر نې له مخې د د وی شمېر ۵۳... تنه ښود ل شوي د ي چې ښا يې د ا شمېر به او س لا تر د ې ډېر زيا ت وي ځکه چې د د غې سر شمېر نې نه اوس پوره ٤۹ کلو نه تېر شوي د ي.

کند هاري سا پيان د مو مند وا يجنسۍ په ويد انشا، کرېل، چينه گۍ، کند و کو هې، امرو يي او چنـــاري کې استوگنه لري چې په مجمو عي تو گه د د وی سېمه د سره کمر په نامه سره ياد ېږي. د سوات اخوند صاحب ملا عبد ا لغفور هم کند هاری ساپی و.

گوربز سا پيان په تره کي تنگي، لکړۍ، کمر کلا او کټه سر کې مېشته د ي.

مسود ساپيان په چيناری، زيارت، خزينه او کوږ پاڼ کې مېشته د ي.

همـــد اراز ود بـــر ســـاپيان د کـــونړ د ســـيند پـــه جنـــو بـــي برخـــه کـــې اســـتوگنه لـــري ([205]) بايد وويل شي چې د مومند و ايجنسۍ د ساپيانو کلتور کټ مټ مو مند و ته ورته د ی.

[204] http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Pakistan/Tribes/Safi.pdf

[205] ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا کې، ٤۹ مخ

10. په سهيلي پښتونخوا کې

يو شمېر سا پيان د سهيلي پښتونخوا په سيوی، ژوب او کو ئيټه کې هم استوګنه لري چې مير زايي او کمال زي يې بنا خو نه د ي، خو ثر ګند ه د ې وي چې د غو سا پيا نو پښتو هېره کړې د ه او د سند يـــا نو کلتوري حا کميت يې پر ځان منلی د ی (206).

11. په پاکستان کې :

د پاکستان د پنجاب په فيصل اباد کې هم يو شمېر سا پيان استوګنه لري.

83.3 د سا پيا نو د قبيلې اقتصاد ي جوړښت

د کونړ سا پيان له د ې کبله چې د کرنې ځمکې يې لږې د ي، نو د هغې تر څنګ غواګـــانې، پســـونه، ګـــډيان او مېښې هم روزي چې د غوښو، شيد و او نورو حا صلا تو نه يې ګټه اخلي. د وی د کرنې ځمکې زيا تره للمي د ي چـــې اوبه نه وررسيږي او يا د اوبو رسيد ل ورته ناشو ني د ي. زيا تره بز ګران يې په بيوزلی کې ژ وند تيروي، په تېره بيا هغه بز ګران چې د با د ارنو (د ځمکو د خا وند انو) ځمکې کري نو مجبور او مکلف د ي چې د تخم نه پر ته نـــورې ټو لې ستو نزې لکه غوايان، د بزګری الات، د ځمکې وهل، کرل، ريبل، را ټو لول او ميد ه کول پخپله غاړه واخلي. ان د ځمکې د خا وند کو رته د حا صلا تو وړل هم د بزګر پر غاړه د ي. بز ګر مجبور د ی چې د ې نورو کا رونو تر څنګ د خپل باد ار، خره، غواګانې او مېښې هم وسا تي. همد اراز بز ګر خپل باد ار ته د غره نه وړيا لر ګي راوړي. د بز ګـــر مېر من بايد ه د ي چې د ځمکې د خا وند د مېر منې اوامرو ته غاړه کښيږد ي. لنډه د ا چې زياتره خلک يې بېـــوزله او نېستمن د ي.

83.4 خوراک

د وی په خوړو کې زياتره د جوارو، اوربشو، غنموا و وريجو نه ګټه اخلي.ثر نګه چې د وی د بزګـــری تـــر څنګ په مالد اری هم بو خت د ي، نو زياتره يې د غواګانو او مېښو د شيد و نه هم ګټه اخلي ا و غوړي يې يا په شـــتمنو خلکو پلوري او يا يې د ننګر هار سېمې ته د پلورلو لپاره راوړي.

83.5 جامې

د وی زياتره د وړيو او وزو د وژ غنو نه ځا نته مخصو صې جا مې جوړوي چې د ريشی ته ورته د ي، خـــو

206ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا کې، ٤٩ مخ

تهی‌نلري. ښځې يې تور پړوني او اوږد ه کميسو نه لري. د د وی پر تو ګو نه چين د اره وي.نارينه يې د خمتا له ټــو کړ نه هم ځانته کالي جوړوي او اکثره يو ډول ټو پی، چې پکو لونه يې هم بو لي او د وړيو نـــه جـــوړ شـــوي وي پـــه سروي.

83.6 مېلمه پا لنه

د اقتصاد ي تنګسې او بې وسی، سره سره سا پيان مېلمه پال خلک د ي. د وی د مېلمنو لپاره حجرې لري چې په د ې کار کې يو له بله سره سيالي کوي. په د وی کې د مېلمنو قد ر زيات د ی. د د وی په حجرو کې د مو سيقی الات لکه سيتار، رباب، منګی او نور شته.

83.7 پښتنې ننګ

سا پيان د قام په ننګ کې غير تمن خلک د ي. د وی د خپل هېواد د ازاد ولو لپاره د انګرېزي يـــر غلګـــرو پـــه وړاند ې

څو څو ځلې جنګيد لي او ډول ډول قر بانی، يې ورکړي د ي.همد ا راز د سرو روسي ير غلګرو په وړاند ې د وی د اسي تورې وهلي د ي چې زموږ د ګران هيواد افغانستان تا ريخ د د وی د مېړانې کا رنا مې نه شي هېرولای. همد اسبب د ی چې د کو نړ په ولسي ژوند کې د وسلو د رلود ل او ساتل ډېر اهميت لري او د سا پيو په اړه وايې چې يـــوه ورځ د يوه سا پي په کور کې نا رينه ما شوم وزېږېد. څر نګه چې په اکثرو پښتنو کې د ا رواج شته چې د نـــارينه مـــا شوم تر زېږېد و وروسته د ټو پک ډزې کوي. څر نګه چې د غه سړي ټو پک نه د رلود نو لاړ چې يو ټو پـــک پيـــد ا کړي او د خپل زوی د پيد ا کېد و په خوشالیډ زې وکړي، خو چا خپل ټو پک ورنکړ. کوم وخت چې بېرته خپل کـــور ته راستون شو نو چا ورته ويل چې راشه زوی د ې وګوره که نه نو کبر به وشي. هغه په ځواب کې ورته وويل چـــې زما زوی د لو مړي ځل لپاره با يد زما مخ ونه ويني ځکه زه د ومره نامرد يم چې د خد ای په د ې لويه د نيا کې يو ټـــو پک هم نلرم چې د زوی د زېږېد و اعلان پرې وکړم نو که غه زما مخ ګوري بنا يي چې د هغه نه به هم زما غوند ې بـــې همته سړی جوړ شي. نو ه به د اوي چې د يوه نا رينه او با همته سړي مخ وګوري.

ساپيان د غيرت او ننګ په ټکي سر او مال ور کوي. په د وی کې ښځو ته طلاق ورکول سخته بـــې ننګـــي د ه. څوک چې د چا په ښځه تورن شي نو د هغه ژوند بيا په مرګ شمېرل کيږي. د چا په کور کې چې څوک مړشي نـــو کـــه نېستمن هم وي نو هغه مجبور او مکلف د ی چې خيرات ورکړي. په د وی کې د خيرات نه پرته د مړي ښخول شرم ګڼل کيږي. همد اراز د وی ملا يانو او ميا ګا نو ته د خيرات، صد قې او سر سايې نه هيڅکله هم غاړه نه غړوي. د وی د عذر

او ننواتې په وړاند ې د ډېرې لويې ګناه نه هم تير يږي. لنډه د ا چې د وی په پښتني ننګ کې ډ ېر ټينګ د ي.(207)

83.8 مشهور شخصيتونه

په سا پيانو کې ډېر ستر مبا رزين، استاد ان، پو ځي منصبد اران، ليکوالان او شا عران تېر شوي د ي چې ځيني يې په حق رسيد لي او ځيني يې اوس هم ژوند ي د ي د لته د هغوی ياد ونه ضروري د ه.

1. غازي محمد عثمان خان ساپی چې د تګاب و او د انګر يزانو پر خلاف د ۱۸۷۹ ميلاد ي کال د سمبر د ميـــا شتي د پا څون د ر هبرانو نه و.
2. د خپلواکۍ د لارې ستر مبارز غازي ميرز مان خان کو نړی.
3. اروابناد غلام حسن خان ساپی
4. اروابناد شهيد قا ضي عبيد الله ساپی
5. اروابناد شهيد امان الله سيلاب سا پی
6. قا ضي مطيع الله چمبيلی
7. د کتور ود ېر ساپی
8. سر محقق زلمی هېواد مل
9. اروابناد جنرال محمد اصف سا پی
10. د پښتونخوا مشهور صحافي سليم سا پی
11. پو هاند د کتور ضمير سا پی
12. جنرال رحمت الله ساپی
13. مفتاح الد ين ساپی
14. د کابل پو هنتون استاد لطف الله ساپی
15. د د انش د خپر ند ويې ټو لنې مشر اسد د انش ساپی
16. د ساپي د کتاب چاپولو د مو سسې مشر امام الد ين ساپی
17. عظم الد ين عليمي

207پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ۱۵۱-۱۵۵ مخو نه، د پېښور چاپ

84 سالار زي

که چېرې د سالارزيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅېړو نو ثر ګند ه به شي چــې ســالارزي لــه اره سړبني پښتانه اود تر کا ښيو (تر کلا ښيو) د قبيلې د پنځوښنا خونو نه يو مشهور ښاخ ګڼل کيږي. د تر کا ښيو نو رمشهور ښا خونه ما موند ، ابر اهيم خيل، اسوزي او شمل زي د ي.سالارزي د باجوړ په لر امد ک، بر امد ک لر سد ين، بر ســـد ين، ښار، ناوه ګی، کوټکي، اليکي، چار منګ، بابوقره اورود کې مېشــته د ي. (208) همــد اراز د پښــتونخوا د ايــالت د نوښار په بره با نډه کې هم يو شمېر سالارزي استوګنه لري. په سالار زيو کې د برم اولاد ه برم خېــل او د هلال اولاد ه هلال خېل د د انګام او اسمار د تا ريخ سره نه شليد و نکي اړيکي لري.

د با جوړ نه پر ته د افغانستان د کونړ په ولايت کې هم زيات شمېر سالارزي استوګنه لــري او د د وی د اســتو ګنې ځا يو نه په لاند ې ډول د ي :

د انګام، شونکړی، اغذ باغ، اسمار، ساو، ساوخوړ، ناړی، څوکی، بارګام، ازبر ګل، بريکوټ، ډمبرو، حساره، کر هاله، د م کلی، نرنګ، کنجګل، د ونايي او ټا نګو د ره. (209)

په سالارزو کې د قبيلې مشري د ابراهيم ځېلو (برم خېلو) په لاس کې د ه. د اسې روايت هم شته چې پــه يــوه وخت کې د سالارزو د لر امد ک په غو نډۍ نو مي کلي کې د کا مران په نامه يو سړی اوسېد ه. په د ې کلی کـــې د د ه د يوې مېر منې نه د وه زامن د هلال او ابر اهېم (برم) په نامه وزېږېد ل . د زلميتوب په وخت کې د وی د خپل پلار سره بز ګري کوله او د پلار تر مړينې ورو سته هم د بز ګرۍ په کارونو بوخت ول. يوه ورځ برم په پټي کې يوې کو له او يو ملنګ چې پر اس سپور و د پټي تر څنګ ود رېد. ملنګ برم ته وويل :" لاړ شه اوګره راته راوړه' (په شړومبو کې پخې وريجې چې يو ځای شي او ګره ورته ويله کيږي). برم لاړ او له کورنه يې اوګره ورته راوړه. ملنـــګ د اوګـــرې کونډۍ (د لرګي کا سه) په لاس کې ونيو له اوا و ګره يې پر ځمکه توی کړه. برم له کوره د ړې ځلې اوګـــره راوړه او ملنګ د رې ځلې او ګره پر ځمکې تويه کړه، خو برم هيڅ ډول عکس العمل ونه ښود. ملنګ سر را پورته کړ او په د عا کې يې وويل:" بر مه! خد ای د ې د ټو لو سالا زيو خان کړه !" له د عا نه ورو سته ملنګ لاړ او برم په خپلې يــوې بــو خت شو. د يوې کولو په وخت کې برم د سرو زرو خزانه وموند له. هلال چې ته راغی نوبرم ورته ټو له کېسه وکړه. هلال په ملنګ پسي وزغا ستل. ملنګ ورته وويل : د سالارزو خاني مې برم ته ورکړه، ستا په خو له د ې خد ای بر کت کړي. ولسي جر ګې د ې ستا په خو له فيصله کيږي او په کو مه جر ګه کې چې ستا اولاد ه نه وي هغــه د ې نــه فيصــله کيږي و په کو مه جر ګه کې چې ستا اولاد ه نه وي هغه د ې نه جو ړيږي.(210)

208پښتنتي قبيلې، ١٥٦ مخ، د پېښور چاپ

209معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبا يل ولا يات سر حد ي کشور، ١٦ مخ

210د پښتنو ټولنيز - اقتصاد ي جو ړښت، د پښتو څېړ نو بين ا لمللي مرکز ٢١٩- ٢٢. مخو نه

همد اسبب د ی چې اوس د د ه اولاد ه هلال خېل په سالارزیو کې ولسي شـــخړې او لا نجـــې حـــل او فصـــل او اواروي۔

د سالار زیو یو بل ښاخ د سد ین او امد ک په د وو لو یو ځا نګو ېشل شوي د ي۔

د سد ین ځا نګې د اد ي:

سین خېل، کټکي ځېل، عالي خېل، قلند ر خېل، خیر خان خېل، کند ریان۔

د امد ک ځانګې د اد ي :

ابراهیم خېل (برم خېل)، هلال خېل، مېر د اد خېل، شومه خېل، اکا خېل، محمود خېل، بد ل زي، ګبري، فتح ځان خېل، حید ر ځېل، تور خېل، ځر ګند خېل اوتاراڼ۔

د ۱۹۶۱ زېږد ېزکال د سر شمېر نې له مخې په با جوړ کې د سالار زیو مجمو عي شمېر ۷۔۵۔ تنه او د افغانستان د کو نړ په ولایت کې د د وی شمېر ۳۹۹۸۲ تنه ښود ل شوی و۔ اوس چې د د غې سر شمېر نې نه پوره پنځوس کلو نـــه تېر شوي د ي ښا یې د د وی په شمېر کې به ډ ېر شمېر زیا توالی راغلی وي۔

د ډیورنډ د ناولې کر ښې تر لا سلیک کېد و یعنې د ۱۸۹۳ زېد ېزنه د مخه د با جوړ سېمه د افغانستان د خاورې یوه برخه وه۔

سالارزي په پښتني ننګ او غیرت ا و پښتو نوالې باند ې ټینګ خلک د ي۔ د وی میلمه پا لو نکي، په علم او پـــو هې با ند ې مین اوجنګیالي ځلک د ي۔ د وی۔ د برې او حجرې تل د میلمنو پر وړاند ې خلاصې وي۔ د هند په نیمه وچه باند ې د انګریزي یر غلګرو په وړاند ې یې د انګرېزانو پر خلاف ډېرې توري وهلي د ي او همد اراز د پا کستا نـــي د یکتا توري حکو متو نو په وړاند ې یې ډېرې د قد ر وړ مبازې کړي د ي چې د همد ې مبارزو په پا یلـــه کـــې د د وی سېمې څو څو ځلې بمبار شوي د ي او ډېر تاوانونه یې ګا للي د ي، ځکه چې د د وی په خټه کې د خپلو اکۍ غو ښـــتنې روحیه ډ ېره پیاوړې د ه۔

د سا لارز یو د قبیلې یو شمېر لیکوال او مشهور علمي شخصیتو نه په لاند ې ډول د ي :

1. د افغانستان د علو مو اکېډیمۍ د ژبو او اد بیا تو د انستیتیوت پخوانی غړ ی سر محقق ښا غلی محمـــد نعیم سالارزی چې د پښتو اد بیا تو د پیاوړ تیا او د پښتو قا مو سو نو په لیکلو کې یې د قد ر وړ خـــد متو نه کړي د ي۔
2. په کا بل کې د یو ناما د د فتر ویاند ښا غلی نظیف الله سالارزی

85 سهاک

سهاک یا ساک د پښتنو هغه قبیله د ه چې د نامه ریښه یې ډېره لرغونې و د حضرت مسیح علیه السلام د زېږېد و نه ٥ـ کلونه وړاند ې هغو ساکانو ته رسیږي چې د سیستان و هېلمند په حوزه کې اوسېد ل چې د د وی اصلي ټاټوبی ساکستان یا سگستان و چې عربو ورته سجستان وایه و په فارسي کې ورته سیستان ویل کیږي. د غه ساکان په اصل کې کوچیان وو او د مسیح د مېلاد نه ٦ پېړۍ وړاند ې د امو د سیند ، فرغانې او د چیني ترکستان د سنکیانګ د حوزې نه یې په لېږد پیل وکړ او د سیستان سیمې ته یې ځا نونه ورسول چې وروسته د افغانستان په نورو سېمو کې هم خواره شول.

په پښتني د ود بېزه شجره کې ساک (سهاک) د موسی زوی، د ابراهیم لمسی او د غلجي کړوسی د ی چې د نسب د شجرې پربنسټ یې اند ړا و ترکي ورونه ګڼل کیږي. ([211])

85.1 سهاک د قبیلې ښاخونه

د ساکو یا سهاکو قبېله په لاند نیو ښاخونو باند ې ویشلې شوې د ه:

حسن خېل، یعقوب خېل، خد ر خېل، بختو، یو سف خېل، الوزي، توتا خېل، اوریا خېل، ګد ا خېل، اسماعیل خېل و چغ پای([212]). د تاریخ حیات افغاني په قول چې له نن نه ١٤٥ کلو نه وړاند ې کښل شوی د ی د د وی مجموعي شمېر اووه زره کو رنۍ ښود ل شوي د ي چې ښایې د ا شمېر به اوس ډېر زیات وي.

د سهاکو په قبیله کې د یوسف خېلو د ښاخ شمېر د سهاکو د قبیلې د پاتې ښاخو نو په پر تله زیات د ي.

85.2 سهاکو د قبیلې د استوګنې سېمې

1. د پکتیا ولایت د زرمت په ولسوالۍ کې.
2. د لوګر د ولایت په خروار نومې سیمه کې.
3. د ننګرهار ولایت د حصارک غلجي او د سره رود په ولسو الیو کې چې په د غه ولسوالۍ کې یې شمېر ٢٢٦٨ تنه ښود ل شوی د ی.
4. د کابل ولایت د پغمان ولسوالۍ په بیکتوت کې.

---

211 پښتني قبیلې، ١٥٨ مخ د پېښور چاپ

212 تاریخ حیات افغاني، ٢٩١ مخ، د پېښور چاپ

5. د کابل ولایت د سروبي په ولسوالۍ کې او همد اراز د د غې ولسوالۍ د اوزبین په سېمه کې.

6. د کابل ولایت د بگرامي د ولسوالۍ په شیو کیو او سهاکو کې.

7. د کاپیسا ولایت د تگاب په ولسوالۍ کې.

8. د لغمان ولایت په مرکزد گل بېله په کلي کې.

9. د پروان په ولایت او په تېره بیا د هند وکش د غره د لړۍ په سهیلي د روکې.

کله چې زه د د ې مقالې لېکوال په ١٣٥٦ لمرېزکال کې د فاریاب ولایت مرکز میمنې ته تللی وم نو د د غه ښار په شمال لوید ېز پنځه کیلو مترۍ کې مې د پښتنو کوچیانو کیږد ۍ ولید لې او کله چې هلته ورغلم او د د وی نــه مــې وپوښتل نو ځانونه یې ساک یا ساکزي کو چیان را وپیژند ل ا و ویل یې چې د وی اوړی او ژمی همد لته تیــروي او د نورو کوچیانو په څېر نورو ځایونو ته لېږد نه کوي.([213])

سهاک میلمه پالو نکي، غیر تمن، په هیواد او علم او پو هې مین او په پښتني ننگ او غیرت باند ې ټینگ او ولاړ خلک د ي. د انگریزي یر غلگرو سره په د رې گونو جگړو کې یې له ځا نه ډېره مېړانه ښود لې اود سره روسي ناتار په وړاند ې په زړورتیا سره جنگید لي د ي او د خپل هیواد د ژغورنې له پاره یې ډېرې قر بانۍ ورکړېد ي.

86 ستانکزي

که چیرې د ستانکزیو د قبیلې د نسب ونه یا شجره په غور سره و څېړو نو جو ته به شي چې د غه قبېله له اره غلجي پښتانه د ي او په احمد زیو چې د پښتنو خورا ستره او پیاوړې قبېله د ه ور گډېږي. د د غې قبیلې خلک زیاتره خلک د لوگر او ننگرهار په ولایتونو کې مېشته د ي.([214]) ستا نکزي هم د نورو پښتنو په څېر میلمه پالونکي، په علم او پو هې مین او په پښتو او پښتونولۍ او پښتني ننگ او غیرت خورا ټینگ خلک د ي. د وی هیواد پالونکي او د گــران هېواد افغانستان د خپلواکۍ په لار کې یې ډېرې سربښند نې کړي د ي. د انگریزي ښکېلاکگرو ســره پــه د رې گونــو جگړو کې ستانکزیو ډېرې توري وهلي او همد اراز د سره روسي ناتار په وړاند ې یې هم له ځانه ډېره مېړانه ښود لې د ه.

86.1 ستا نکزیو د استو گنې سېمې

د مخه مو وویل چې د ستانکزیو د قبیلې زیاتره خلک د لوگر په ولایت کې اوسېږي. د لوگر ولایت نه سر بېره

213د مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتونه

214پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد تالیف ١٦. مخ، د پېښور چاپ

د ننگر هار، کابل، ميد ان او ورد گو، لغمان، بغلان، کند ز، بلخ، سمنگانو، هرات او هيلمند په ولايتونو کې هم يو شـــمېر ستانکزي استوگنه لري۔

1. د لوگر په ولايت کې د ستانکزيو د قبيلې د استوگنې سيمې:
   - د لوگر ولايت په مرکز د حصارک په کلي کې۔
   - احمد زي کلا
   - د محمد اغې لوېد ېز ته د مغول خېلو په سېمه کې۔
   - شا هي کلا
   - تاج خان کلا
   - کتب خېل
   - غزني خېل
   - ابد ه خېل
   - کند هاري پل
   - شاه مزار
   - ابازک
   - بني شروگان
2. د کابل په ولايت کې د ستانکزيو د قبيلې سيمې په لاند ې ډول د ي:
   - د مو سهي په ولسوالۍ کې
   - د چهار اسياب ولسوالۍ په اليا س خېلو او نمو نياز کې
   - د پغمان په ولسوالۍ کې
   - د سروبي ولسوالۍ په تيزين او جگد لگ کې
3. د ميد ان او ورد گو په ولايت کې د ستانکزيو د قبيلې د استوگنې سيمې په لاند ې ډول د ي:
   - د نرخ په ولسوالۍ کې
4. د کند ز په ولايت کې ستانکزي په لاند نيو ولسواليو کې ژوند کوي:
   - د امام صاحب په ولسوالي کې

- د خان اباد په ولسوالي کې

5. د بغلان په ولايت کې د ستانکزيو د قبيلې د اوسېد و سيمې په لاندې ډول د ي:
   - د پلخمري په ولسوالۍ کې
   - د نهرين په ولسوالۍ کې
   - په بلا د وري کې.
6. د سمنگانو په ولايت کې ستانکزي د د غه ولايت د مرکز د ايبکو په ښار کې ژوند کوي.
7. د بلخ په ولايت کې ستا نکزي د غه ولايت د بلخ په ولسوالۍ کې استوگنه لري.
8. د هرات په ولايت کې
9. د هېلمند په ولايت کې
10. د لغمان په ولايت کې ([215])
11. د ننگرهار په ولايت کې ستانکزي د د غه ولايت په لاند نيو ولسواليو کې استوگنه لري:
    - د سره رود په ولسوالۍ کې
    - د چپرهار په ولسوالۍ کې ([216])

د ستانکزيو قبيلې په خپلې غيږ کې يو شمېر استاد ان، پو هان او ليکوالان او د کريکټ د لوبې اتلان روزلي د ي چې کولای شو د هغو په لړ کې د لاند نيو ښاغلو نومونه ياد کړو:

1. د کابل پوهنتون د ژورناليزم د پوهنځي استاد ښاغلی پوهند وی نصر الله ستانکزی چې تکړه ژورناليست او ليکوال او د څو علمي کتابونو مؤلف د ی.
2. د لوی غر د ويبپاڼې چلوونکی او د پښتو ژبې لېکوال ښاغلی رفيع الله ستانکزی.
3. د نگاه تلويزيون اوند ا راډيو وياند ښاغلی محمد نسيم ستا نکزی.
4. ښاغلی اسد الله ستانکزی
5. د افغانستان د ملي کريکټ د ډلې لوبغاړی ښاغلی اصغر ستانکزی.

215ستانکزي څوک د ي؟ د لوی غر ويبپا ڼه، د رفيع الله ستانکزي مقاله

216معلومات مختصر د رباره اقوام وقبا يل ولايت سرحد ي کشور، ۳۲ مخ، د کابل چاپ

87 ستانيزي

ستاني زي هم د پښتنو د غلجيو په ټولنيز گروپ او ډله کې يوه پېژند ل شوې قبېله د ه چــې د ســليمانخيلو د قبيلې يو ښاخ گڼل کيږي. ستانيزي د ننگرهار ولايت د غلجايي حصارک او د سره رود په ولسواليوا و همد ارز د ورد گو په شمالي برخه کې استوگنه لري. د اسې روايتونه هم شته چې جبار خېل او با بکر خېل پښتانه د ستانيزيو مشهورې ځا نگې د ي چې د کابل او جلال اباد تر مينځ سېمو کې مېشته د ي. ([217])

ستاني زي هم د نورو پښتنو په څېر توريالي او غيرتمن خلک د ي. که څه هم د کرنې لرې ځمکې لري، خو يو شمېر يې په کوچنيو سود اگريو او يو شمېر هم په د ولتي ملازمتونو بوخت د ي.

د ستانيزيو د قبيلې يو وتلی ليکوال، کيسه ليکونکی او ژورناليست ښاغلی محمد نسيم ستانيزی د ی چې اوس د امريکې غږ راډيو د پښتو څانگې وياند هم د ی.

همد اراز د ستانيزي د قبېلې پورې اړوند يو بل نامتو ليکوال او سياسي شنونکی ښاغلی ډاکــټر احســان اذري ستانيزی د ی.

88 سبري

د سبري قبېله چې ځېنې وختو نه د صبري په ښه هم راغلې د ه د پښتنو په کرلاڼي ټولنيز گروپ پورې يـــوه اړونده قبېله د ه چې خلک يې د خوست ولسوالۍ د سبريو په ولسوالۍ کې چې د د غه ولايت شمال ته پرته ولسوالۍ د ه استوگنه لري. ختيز ته يې باک او تريزايي، جنوب ته يې د خوست د ولايت مرکز او لويد ېز ته د منگلــو د قــبيلې سره گډه پوله لري. د سبريو د ولسوالۍ مرکز د يعقو بيو ښار گوټی د ی.

سبري غيرتمن، ميلمه پا لو نکي او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک د ي. د وی د انگريزي ير غلگرو سره د افغان – انگرېز په د ري گو نو جگړو کې په مېړ انه جنگيد لي او هم د روسي ښکيلاکگرو په وړاند ې يې خپله مېړانه او پښتو نولي په اثبات رسو لې د ه اود خپلې خاورې او هېواد سا تنه يې په مېړانې سره کړې د ه.

د سبري د قبيلې خلک په عمو مي تو گه د کر نې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي. زيات شمېر ځوانـــان يـــې د غر يبۍ او مز د وريو لپاره د خليج عر بي هيواد و نو لکه: د وبۍ، شارجه، قطر او همد اراز په سعود ي عر بستان کې شپې او ورځې تيروي. د د غه ځاى خلک د مزرو نه پوزي، پړي، جاي نما زونه او ټو کرۍ گانې او شکرونه جوړوي.

د سبريو سېمه ډېره ښه شنه، حاصلخېزه او اباده د ه. د سبر يو د قبيلې شمېر په تخميني ډول ۱۹ـ۲۶ تنه ښود ل

217پښتني قبيلې، ۱۶ـ مخ

شوی د ی.

د سبریو د قبیلې مشهوربنا خو نه او خیلو نه په لاند ې ډول د ي :

- بازوخیل
- صالح خېل
- ابو خېل
- غزني خېل
- خود اخېل
- انتوخېل
- سنکي خېل
- د رنامي

ماخوذ د ([218]، [219]، [220]) نه.

89 ستوریاني

د ستوریاني قبېله چې کله کله په ځینو پخوانیو تاریخي کتابونو کې د استریاني په بنه یې هم نوم راغلی د ی د سړبني پښتنو په ټولنیز ګروپ کې په وصلي توګه شامله قبېله د ه ا ود پښتونخوا په د ېره اسماعیل خان کې اســـتوګنه لري. د د وی د سېمې شمال ته شیراني، لوید ېز ته یې زمري، ایسوټ او موسی خېل کاکړ او جنوب تـــه د کســـراني او بلوڅو بزد ارو او په ختېز کې د ګنډاپورو پښتنو سره پو له لري.([221])

ستوریاني په عمومي توګه د سلیمان غره په ختیزه برخه او د ګومل د سیند په جنو بي خواکې مېشته د ي. د د وی لوی کلی د کوی بهاره په نامه یاد یږي.

مشهورا و نامتوا نګریزي مؤرخ مونټ ستوارټ الفنسټن په خپـــل مشـــهور اثـــر (An Account of the Kingdom of Cabul) کې چې د ښاغلي پو هاند د کتور محمد حسن کاکړ او ښا غلي سر محقق نصر الله سو بمن له خوا

218http://en.wikipedia.org/wiki/Sabari_District

219معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبا یل ولایات سر حد ي کشور ۵۹ مخ، کابل، ۱۳۶۳

220پښتني قبیلې، ۱۵۸-۱۵۹ مخونه، د پېښور چاپ

221د وړ، شیر رحمن، اضلاع، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتو نستان، ۹۸ مخ، د قومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳۶۳ کال

د کابل سلطنت بیان تر نامه لاندې یې په ګډه تر جمه او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز لــه خوا په ۱۳٦۱ لمریز کال کې چاپ شوی د ی د ستوریا نیو د قبیلې په اړوند د اسې کښلي د ي :

" ستوریاني تر د غو وروستیو وختونو پورې ټول کوچیان وو. د د وی سیمه په حقیقت کې د کرنې لپــاره د ومره مساعد ه نه د ه. ډېر وخت تیریږي چې د وی د غه سیمه د د امان د بلوڅانو نه ونیوله او ژمی به یې هلته اړول او په د وبي کې به یې خپلې مېنې او رمې د موسی خېلو کاکړو سیمو ته بېولې. د غه لېږ د ید نې د هغې جګړې لــه کبلــه چې د د وی او د کا کړو د یوې قو مې څا نګې تر مینځ شوې وې نا را حته کوونکې ثا بتې شــوې، پــه د ې چــې د وی مجبور وو د هغوی له سیمو نه وا وړي، نو د ستو ر یا نیو د قبیلې نیما یې بر خې خپلې رمې وپلورلې او په کر نـــې یې پیل وکړ. هغې بلې بر خې یې د پخوا په څېر خپل عاد ت ته د وام ورکړ، خو ډېر ژر د بته اړ ویستل شول چـــې د هغو نورو په لاره روان شي. د نو یو او پخو ا نیو مېشته شوو ستو ریا نو تر مینځ له څو جګړو وروسته ټوله قـــبیله کر وند ګره شوه.یوازې د وه څا نګې یې تر او سه هم کو چیا ني ژوند ته د وام ورکوي او اوس هم په پسر لي کې خپل ما لو نه سپو ستا ته چې د سلیمان تخت په جنوب لو ید یز کې د ی خیژوي. سره له د ې هم ډېر ستو ریا ني تر او ســـه پورې سو د اګر او د ما لو نکو وړونکي پا تې شوي د ي او د ا هغسې ژوند د ی چې د ګر ځند ه پووند ه وو ژوند تـــه نږد ې د ی. د وی معمولا په خرو او غو ایا نو مالو نه وړي او نږ د ې څلور زره کو رنۍ شمیرل شوي د ي." ([222])

د ستوریاني قبیله په ډېرو نورو ښاخو نو او څا نګو با ند ې ویشلې شوې د ه چې مشهورې څا نګې یې د اد ي :

حسن زي، خان زي، شبي زي، اسما عیل زي، احمد زي، خواجه خیل، تو رخیل، اکو زي، کاره زي و ګـــد ار زي. ([223])

ویل کیږي چې د غه پووند ه قبیلې د کند هار او بنګال تر مینځ هم سو د اګري کوله. نن هم یو زیات شمېر ستو ریا نې په هند و ستان کې استوګنه لري اود د ې لپاره چې د نګې ونې او ښا یسته څېرې لري نو یو شمېر یې د پو لیسو په تو ګه د ند ې تر سره کوي.

ستوریاني په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي. د وی د ود ونه او رواجو نه د نورو ګا ونډیو پښتنو پــه څېر د ي.

د روسي مشهور اتنوګرافر ستانیشفسکي د اتنوګرافیکو معلو ما تو له مخې چې د شلمې پیړۍ په پیل کــې یــې کړي وو د ستو ریا نیو د قبیلې د وګړو شمېر یې د ۳۵ زرو تنو په شا او خواکې ښو د لي د ي. ([224])

222د کا بل سلطنت بیان، د ویم ټوک ٦۳- ٦٤ مخو نه

http://www.pashtunforums.com/pashtun-history-8/pashtun-tribes-521223

224پښتنې قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱٦۱- ۱٦۲ مخو نه، پېښور، د د انش خپر ند و یه ټو لنه

90 سد وزي

سد وزي له اره سړبڼي پښتانه د ي او د پوپلزيو د قبيلې يوه څانگه گڼل کيږي. د د غې قبيلې مورث اعلی يا ستر نيکه اسد الله خان و چې په ۹٦۵ لمريز کال زيږيدلی او په ۱۰۲۱ لمريز کال يې له د ې نړۍ نه ستر گې پټې کړي د ي. نوموړی په عوامو کې په ملک سد و مشهور و او د د ه د نامه له کبله د غه قبيله په سد وزيو سره مشهوره شوه.

تاريخ حيات افغا ني د سد وزيو د قبيلې په اړوند د اسې کښلي د ي :

" سد وزي د پوپلزيو يوه څانگه د ه. سد وزيان تر ډېره وخته پورې نه يوازې د پوپلزيو د قبيلې، بلکې د د رانيو د ټولې قبيلې خانان او مشران شمېرل کېد ل او جوته د ه چې سد وزيان د د راني قبيلو په ټولو څانگو کې د ځانگړي د رناوي نه بر خمنه قبيله گڼله کېد له، د ا ځکه چې د افغانستان بنسټ ايښود ونکی او واکمن لوی احمد شا ه بابا عليه الر حمه د سد وزي د ټبر نه و نو ځکه سد وزيان يوه بېله قبيله گڼله کيږي، خو په اصل کې د غه قبيله د پوپلزيو د قبيلې يوه څا نگه د ه. " ([225])

ملک سد و يو ډېر پوه او هوښيار سړی و چې د خپل قوم لپاره يې ډېر خد متونه وکړل او په پای کې د خپل عمر په ۷۵ کلنۍ کې يې د د ې فاني نړۍ نه سترگې پټې کړې. د ملک سد و نه پنځه زامن پاتې شول چې خواجه خضر خان، مود ود خان، زعفران خان، کامران خان او بهاد رخان نو ميد ل، چې بيا خواجه خضر خان د ولس او خپلې قبيلې د خلکو په خوښه په مشر تابه وټاکل شو او شل کاله يې د خپل قوم خد مت وکړ. خواجه خضر خان د وه زامن د رلود ل چې يو يې خد اد سلطان او د ويم يې شير خان نو مېد ل.([226]) تر پلار وروسته خد اد اد سلطان د قبيلې مشر شو چې يو باتد بيره او ځيرک انسان و او د قبيلې ټو لې شخړې او لانجې يې د جر گو له لارې اوارولې. خد اد اد سلطان د غلجيانو او ابد اليانو تر مينځ پو لې د ورور گلويزو اړيکوپر بنسټ و ټا کلې او بيا يې د قبيلې مشري خپل ورور شېر خان ته وسپارله.

شېر خان د خپلې مشرۍ په وخت کې د ايران د بيگلر بيگي يا سيا سي استازي سره په کند هار کې په مخا لفت لاس پورې کړ. د ه هم د خپل عمر په ٦۵ کلنۍ کې له د ې نړۍ نه ستر گي پټې کړې. تر شير خان نه وروسته يې زوی سر مست خان د سد و زيوقبيلې مشر وټا کل شو او د يرش کاله د د غې قبيلې د مشر په تو گه پا تې شو، چې بيا د هغه ځای نا ستی د هغه زوی د ولت خان و، خو د د ې له پاره چې نو مو ړی په عمر کو چنی و نو د قبيلې د مشر تابه چارې به د د ه اکا حيات سلطان پر مخ بيولې. وروسته د ولت خان ا و د هغه زوی نظر محمد خان په کند هار کې د ايران د بيگلر بيگي گورگين د تو طيو له مخې ووژل شول. د د ولت خان تر مړ ينې وروسته د د ه نه د وه نور زامن پا تې شول چې يو يې رستم خان او بل يې زما نخان ول. کله چې رستم خان د خپل پلار تر وژل کيد و وروسته د سد و زيو

225تاريخ حيات افغا ني، د ويم چاپ ۱۴۲ نه تر ۱۵۲ پورې مخو نه، پېښور، د انش

226پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۲۷۸- ۱۲۷۹ مخو نه

د قبیلې مشر شو، نو د ی هم د ظالم ګورګین له خوا ووژل شو۔ په د غه وخت کې د سد و زیو قبیله بې مشره پـــا تـــې شوه۔

په ۱۱۲۹هجري کال کې د حیات سلطان زوی عبد الله خان او د هغه زوی اسد الله خان چې ملتان ته تللی ول له ملتا نه بېرته کند هار ته راغلل او عبد الله خان د د غې قبیلې مشري ې په غاړه واخیستله۔ عبد الله خان او زوی یې اسد الله خـــان بیا هرات ته ولاړل، خو د هرات ګورنر عباس قلي خان د واړه بند یان کړل۔ په د غه وخت کې د هرات قزلبـــا شـــانو د عباس قلي خان پر خلاف بغا وت وکړ او عباس قلي خان هم مجبور شو چې له هراته وتښتي۔ په د ې وخت کې عبد الله‍ـــــ خان او زوی یې ا سد الله خان چې د عبا س قلي خان په بند یخا نه کې بند یان ول د عبا س قلي خان د تیښتې سره سم له بند یخانې وتښتید ل او غرو نو ته وختل او په بغاوت یې لاس پورې کړ او بیا د هرات د نیولو لپاره د ښار پـــه لـــور وروخو ځید ل۔ له ښاره یو فر سخ لیرې د د سد و زیو او ایر انیا نو تر منځ جګړه ونښته چې په نتیجه کې ایراني حاکم جعفر خان ونیول شو او سد وزیانو ښار محاصره کړ او په د ې تو ګه د هرات ښار سد و زیو ته په لاس ورغـــی۔ ورو سته اسد الله خان سد وزی د فراه په جګړه کې د محمود له خوا ووژل شو۔

تر د ې پېښو وروسته عبد الله خان سد وزی هم وفات شوا و بیاد خلکو په اتفاق سره زمانخان د ســد وزیـــو د قبیلي مشري پرغاړه واخیسته ا و د ایرا ني پو ځو نو سره په مېړانه وجنګېد۔ د د ه زوی ذوالفقار خان هم د ایرانیا نو سره ډېرې جګړې وکړې۔

تر هغه وو سته د سد و زیو په قبیله کې لوی احمد شاه بابا د ۱۷۴۷ نه تر ۱۷۷۳زیږ د بـــزه پـــورې د افغانســـتان واکمن شو او یوه ستره امپر اتوري یې جوړه کړه چې په تاریخ کې د د رانیانو د امپر اتورۍ په نامه سره مشهوره د ه چې د د ې امپر اتورۍ لمن په لو ید ېز کې تر اصفهان او نیشا پوره، په ختیز کې ترکشمېر، لاهـــور پنجـــاب او ډیلـــي پورې او په شمال کې تر مروې او بخا را پورې پراخه وه۔

پټه د ې نه وي چې سد وزیان، د رانیان او ابد الیان په مجموع کې سره توپیر نلري او د یو ټـــبر او یـــوه پلار اولاد ه ګڼل کیږي، خو یوازې د ا چې سد وزي د پوپلزیو د قبیلې یوه څانګه د ه۔ لوی احمد شاه بابا په تاریخ کې کلـــه د سد وزي، کله د ابد الي او کله د د راني په نومونو او لقبونو سره یاد شوی د ی۔ ([227])

نن ورځ د سد وزي د قبیلې پورې اړوند ه خلک په کند هار، هرات، فراه، هیلمند ، زابل، کابل، ایران، پېښـــور، پښتونخوا، کویټه، لاهور، ملتان، کر اچۍ، ډېره جاتو، کشمیر، هند او ډېرو بهرنیو هیواد ونو کې استوګنه لري۔

91 سرکاڼي

زموږ پښت پوهان او نسب پېژند ونکي د سرکاڼي قبیله د پښتنو په سړبني ټولنیز ګروپ پورې یوه اړوند ه

227پښتني قبیلې، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴ مخونه، د ویم چاپ، پېښور، د انش

قبیله ګڼي چې په الکوزیو ور ګډېږي. د اسې ویل کیږي چې د د وی اصلي ټاټوبی کند هار و، خو وروسته بیا د ځینـــو عواملو په وجه یې خپل اصلي ټاټوبی پریښی اوکونړ ته راغلي د ي او د د غه ولایت د سرکاڼو په ولسوالۍ کې مېشته د ي چې د د غې ولسوالۍ نوم هم د د وی د قبیلې په وجه د سرکاڼي د ولسوالۍ په نامه سره یاد ېــږي. د ســر کـا ڼیــو ولسوالي د کو نړ په مرکزي برخه کې پر ته د ه چې په جنوب کې د پښتونخوا سره ګډه پوله لري. په د غې ولســـوالۍ کې ۲٤۲ــ تنه او سیږي چې زیات شمېر یې په سرکاڼي قبیلې پورې تړلي خلک د ي. د غې ولسوالۍ مرکــز د ســرکاڼو کلی د ی. ([228])

د سرکاڼیو شمال ته د کو نړ سیند بهیږي چې د د غې ولسوالۍ ډېرې لږې بر خې خړوبوي. په د غه سیمه کــې وچکالي او د اوبو نشتوالی د خلکوډېره لویه ستو نزه د ه او تقر یبا په سلو کې ۷ـ ځمکې یې د وچکـــالۍ او د اوبـــو د نشتوالي له کبله شاړې او بنجرې پر تې د ي، له همد ې کبله یې ګڼ شمېر خلک بېوزله د ي. د سرکاڼیو ولسوالي د کونړ ولایت د مرکز اسعد اباد نه ۱۱ کیلو متره واټن لري. د د وی په ولسوالۍ کې اووه لوی کلي شته. ([229])

د د غې ولسوالۍ خلک سره له د ې چې ځمکې یې لږې او بې اوبو د ي نو په کرنې او مالد ارۍ با نـــد ې خپـــل ژوند مخ ته بیا یي. د د وی ځاروي غواګانې، پسونه، وزي او خره د ي. سرکاڼي میلمه پا لو نکي، د علم او پو هې مینـــه وال او د خپل ګران هېواد افغانستان سره ډېره مینه لري. د وی د انګریزي ښکیلاکګرو سره د افغان-انګرېز پـــه د ري ګونو جګړو کې په میړ انه جنګید لي او هم د روسي بلوسګرو په وړاند ې یې خپل ټټرونه د هېواد د سا تنې لپاره سپر کړي او خپله هیواد نۍ د ند ه یې په زړورتیا او پښتو نولۍ سره سر ته رسولې د ه. د د وی د هېواد پا لنې یوه ســـتر ګه ښېلګه د اد ه چې د روسانو سره په جګړې کې د د وی په سلو کې ۹ـ کورونه بمبار شوي او له مینځــه تللــي د ي. د د غې ولسوالۍ ډېر خلک اوس هم په پښتونخوا او پاکستان کې د مها جرت شپې اوو رځې تیروي، په تېره بیا ډېــر ځــو انان یې په پاکستان او پښتونخوا کې په مزد وریو او غر ېبیو اخته د ي.

د سرکاڼیو په ولسوالۍ کې یوه لیسه او ځولو مړ ني ښو نځي شته، خود ښو ونکو شـــمېر یـــې لـــږ د ی. د د ې ولسوالۍ خلک د ځښاک پاکې اوبه نلري او په سلو کې ۸ـ خلک یې د سیند له او بو نه د ځښاک او پخلي لپاره ګټه اخلي.

د سرکاڼو د ولسوالۍ سر ښېره یو شمېر سر کاڼي د کونړ ولایت په اسمار کې هم استوګنه لري.([230]) همد اراز د کو نړ په ولایت سر ښېره، سر کا ڼي د الکو زیو د قبیلې د یوه ښاخ په تو ګه د افغانستان په لو ید ېز او جنو ب لوېد یز کې ستو ګنه لري. ([231])

228http://en.wikipedia.org/wiki/Sirkanay_District

229http://www.aims.org.af/afg/dist_profiles/unhcr_district_profiles/eastern/kunar/sirkanay.pdf

230معلومات مختصر د رباره اقوام و قبا یل سر حد ي کشور، ۲۲ مخ

231پښتني قبیلې، ۱٦٥ مخ، د وهم چاپ، پېښور-د انش خپر ند ویه ټو لنه

92 سروانړي يا شېروانړي

زموږ پښت پو هان او نسب پېژ ند ونکي سر وانړي د پښتنود بيټنيو په ټولنيز ګروپ پورې تړي. د پښتني د ود ېزې شجرې پر بنسټ بيټ نيکه ډېر مشهور نيکه تېر شوی د ی او له پخوا زمانې نه مؤ رخا نو د د ه نوم او حـــال ليکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم بيټ نيکه خورا لوی پښتون او مشهور ستانه او نيکه ګڼل شوی د ی.(232)

د سروانړي قبيلې خلکو ته په هند وستان او پاکستان کې شېروانړي هم وايي. د سروانړيو د قبيلې ياد ونه او ذکر د هند د مغولي واکمنانو هر يوه جلال الد ين محمد اکبر (٩٢٣ .. ١٤١٠) هجري، نورالد ين جهـــانګير (١٠١٤ .. ١٠٣٧) هجـــري و شاهجهان (١٠٣٧ .. ١٠٦٨) هجري د د ورې په مهمو تاريخي کتابو نو لکه تحفه اکبر شاهي يا تاريخ شير شاهي کې چې مؤلف يې پښتون عباس خان سر وانړی د ی او د مغولي واکمن جلال الد ن محمد اکبر په امر يې په ٩٩٤ هجري کال کښلی د ی، په تاريخ خانجهاني و مخزن افغاني کې چې مؤلف يې پښتون نعمت الله هروي نورزی د ی، په تاريخ د اود ي کې چـــې مـــؤ لف يې يو تن پښتون عبد الله د ی او هم د شاهجهان د د ورې (١٠٣٧ .. ١٠٦٨) هجري په مهم تا ريخي کتاب تاريخ شاهي کـــې چې په تاريخ سلاطين افاغنه سره شهرت لري او د يوه تن پښتون تاريخپوه احمد ياد ګار له خوا چې د هنـــد د بنګـــال د وروستي پښتون واکمن د اود شاه کر لانړي (٩٨٠ .. ٩٨٣) هجري په امر يې کښلی د ی راغلی د ی.

په هند وستان کې د پښتنو واکمنا نو يعنې لو د يانو او سو ريانو د واکمنۍ په وخت کې هم يو ډېر شمېر لـــوړ پوړي افسران ا، چا رواکي اوا مرا د سر وانړي په قبيلې پورې اړه د رلود ه چې په هغو کې د ملو خان سروانړي، فتح خان سر وانړي، د ريا خان سر وانړي، د اود خان سروانړي، سکند ر شاه سر وانړي او ابر اهيم سر وانړي نو مو نه د يا د ولو وړ د ي.(233)

تاريخ حيات افغا ني د سر وانړي قبيلې په اړوند د اسي کښلي د ي :

" ويل کيږي چې د شها ب الد ين غوري د واکمنۍ يا تر هغه لږ وروسته د سروانړي قبيلې د د رابڼ او چود هوان شا او خوا سيمې ونيولې او د د غه ځای ځمکې يې په خپله قبضه کې راو ستلې او د د غه قوم مشري د سرپيال کـــورنۍ په تېره بيا د شيخ مليح قتال کورنۍ ته ورکړل شوه. د رابڼ له ډېرې مود ې راهسې ړنګ پروت او هغه د رابـــڼ چـــې اوس اباد د ی شيخ قتال سروانړي ود ان کړی د ی چې په شمالي د روازه کې يې تر اوسه پورې د نوموړي شيخ نښـــــان موجود د ی. په پخوا وختونو کې د د رابڼ ښار اباد او ډېرې ښايسته او ښکلي ود انۍ يې لرلې چې اوس د روانو اوبو او شنو ونو نه پرته بله کو مه ښکلا نه د ه ورته پاتې. سروانړيو ډېره مود ه پر د غه ځای باند ې ولکه د رلود له، خو د هند د مغولي واکمن همايون د واکمنۍ په وخت کې له د غه ځايه ووتل او د د وی د وتلو لپاره د وه لاملونه موجـــود ول

232پښتني قبيلې، ٥٩ مخ، د د انش چاپ، پېښور

233تاريخ شاهي يا تاريخ سلا طين افا غنه، د احمد ياد ګار تاليف، رايل ايشياټيک سوسائټي اف بنګال، ١٩٣٩ ميلاد ي کلکتـــه، د فهرســـت الرجـــال برخه

لومړی د د وی د شمېر لږوالی او کمزوري، د ویم د د وی ماتې. لومړی علت یعنې د د وی د کمزوري علت د ا و چې د ستوریو د قبیلې او سروانیو تر مینځ د پښتني ننګ او غیرت په وجه لانجه را مینځ ته شوه چې په نتیجه کې په جګړې بد له شوه او په زاړه د راښ کې د د اوړو خواو و تر مینځ خونړۍ جګړه پېښه شوه چې له د واړو خواوو نه پکې ډېر کسان ووژل شول او کله چې د د واړو خواوو پاتې کسانو د غه حالت او مړي ولید ل و ډېر پښیمان او نوره یې جګړه مناسبه ونه ګڼله او د یو او بل له وژلو نه یې لاس واخیست او هرې قبیلې خپل مړي چې په زرګونو تنه ول په کوچنیو کوچنیو قبرونو کې ښخ کړل او بېرته خپلو استوګنځایونو ته ستانه شول. د د غې جګړې نتیجه د ا شوه چې له هغې ورځې نه د ستوریو او سروانیو شمېر ډېر لږ او تر هغې اند ازې پورې کمزوري شول چې د خپل هیڅ مخالف قوم او قبیلې سره یې سیالي نه شوه کولای. تر هغه ورسته د همایون پاچا د واکمنۍ په پیل کې کله چې د میاخیلو لوحانیو (لوانیو) ښاخ او بختیارو په پاتې سروانیو یرغل وکړ، چې تر لږې مقابلې وروسته یو شمېر سروانیو ووژل شول او پاتې یې مغلوب او د د راښ له سیمې یې لاس لنډ شو او د غه سیمه د میاخیلو او بختیارو د قبیلو لاس ته ورغله او سروانیو چې ډېر لږ پاتي ول ځینې یې خواره او ځینې یې مالېر کوټلې ته چې اوس د هند د پنجاب په ایالت کې سرهند ته نږد ې مو قعیت لر ي ولاړل. " (234)

تر هغه ځا یه چې ما د د ې مقالي لیکوال د سر وانیو په اړوند څېړ نه وکړه نو د وی د پښتونخوا یا لت په د بره اسما عیل خان، د کاکا صاحب د زیارت په سپین کا ټي کې او د خیر اباد د سیمې په امیرو او اټک کې، د پاکستان د پنجاب د واه د سیمې په چکاره نومي ځای کې، د ملتان په افغان کالوني نو مي ځای کې، ګو جر انواله، د جهیلم په افغان اباد اوسیالکوټ کې او د هند و ستان د هر یا نا د ایا لت په کر نال او د پنجاب د ایالت د مالیر کو ټله په سیمه کې ا ستو ګنه لري. (235)

92.1 د هند مالېرکوټله په سیمه میشته سر وانیو

د مالیر کو ټله سیمه د هند د پنجاب ایالت د سنګرور د ولسوالۍ یا ډیسټرکټ پورې یوه اړوند ه سیمه د ه چې د هند د خپلواکۍ ۱۹۴۷ عیسوي کاله پورې د سروانیو پښتنو یو ریاست ګڼل کید ه او سروانیو پښتانه د د غې سیمې نو ابان ول. که چیرې د مالېر کو ټلې د سر وانیو د نسب شجره وګورو نو د وی په اصل کې پښتانه بیټني د ي چې لو مړی په افغانستان کې او سید ل بیا له هغه ځایه د سلطان شهاب الد ین غوري د واکمنۍ په وخت کې بې د د راښ او چود هوان سیمې چې اوس د پښتونخوا په د بره اسما عیل خان کې د ي په خپله ولکه کې را وستلې.

په د غه وخت کې د سروانیو یو مشهور تن چې شیخ صد رالد ین نو مېد او په صد ر جهان مشهوراو ډېر عابد او له خد ایه یې وېره د رلود له په ۱۴۶۹ میلا د ي کال کې چې د ۷۸۶ هجري کال سره سمون خوري د خپل اصلي ټا ټو بي

234تا ریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، ۳۱۶ مخ، د انش، پېښور

235http://en.wikipedia.org/wiki/Sherwani_tribe

د رابړ نه د هند وستان خواته د سیاحت لپاره رهي شو. کله چې د ما لېر سیمې ته ورسید او د ستلج د سیند د یوې ویالې پر غاړه یې چې جهوم یې بولي او اثار یې اوس هم لید ل کیږي یوه څپره ود انه او هلته د خد ای په عباد ت بوخت شو. په د غه وخت کې د هند پښتون واکمن سلطان بهلول لود ي لا واکمنۍ ته نه و رسید لی.

یوه ورځ سلطان بهلول لود ي د سر هند د سیمې نه ډهلي ته روان و چې پر د غه عبا د تځي با ند ې وربرابر شو او د شیخ صد ر جهان سر واني زهد او تقوای پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه کې یې وویل که چېرې زه د ډهلي او اګرې واکمني تر لا سه کړم نو خپله لور به د ه ته ور نکاح کړم. ډهلي ته د رسید لو سره سم د سلطان بهلول لود ي ارمان پوره شو او د هند و ستان واکمني یې تر لا سه کړه. سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولۍ باند ې ټینګ ولاړ و پر خپلې پخو انۍ ژمنې یې وفا وکړه او خپله لور یې شیخ صد ر جهان ته ور په نکاح کړه او د هغه د ګوزارې لپاره یې د ه ته ۱۲ ستر کلي او ۵٦ کو چنۍ سېمې ورکړې او هم یې د واد ه لپاره ټول سا مانونه اوشیان ورته ور ولیږل. شیخ صد ر جهان ورو سته بیا یو کلی ود ان کړ او مالېر یې نوم پرې کېښود چې همد اوس هم په مالېر کو ټله سره شهرت لري.

د اسي ویل کیږي چې نو موړي شیخ ورو سته بیا د کپور تله سېمې د رئیس بهرام له لور سره هم واد ه وکړ چې د بهلول لود ي له لور نه یې د حسن او د بهرام د لور نه یې د عیسی او موسی په نامه د وه زامن پید ا شول.

شیخ صد ر جهان په ۱۵۱۵ عیسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له د ې نړۍ نه ستر ګې پټې کړي او په مالېر کو ټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زیارت یې اوس هم د خا صوا و عا مو زیا رتځی د ی. د شیخ صد ر جهان تر مړ ینې ورو سته د د ه زوی حسن د خپل پلار په څېر فقیر انه ژوند تېراوه او د خپل پلار د مزار خد مت یې پر غاړه واخیست ا و عیسی او موسی د مالېر کو ټله د سیمې د ریاست او نوابۍ چارې پر غاړه واخیستې. مو سی کوم او لاد نه د رلود او بې او لاد ه مړ شو. عیسی هم په ۱۵۳۸ عیسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړ ینې وروسته د د ه یوا زینی زوی شاه محمد خان د ما لېر کو ټله د سیمې د نوابۍ چارې پر غا ړه واخیستلې. د شا ه محمد خان تر مړ ینې ورو سته په ۱۵٤۵ عیسوي کال کې د هغه مشر زوی معد ود خان چې په خواجه اسحق مشهور د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو.

د خواجه معد ود خان تر مړینې وروسته په ۱۵٦٦ عیسوي کال کې د مالیر کو ټله د ریاست چارې د د ه زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړینې وروسته په ٤۱٦ میلاد ي کال کې د د ه زوی نواب محمد بازید خان چې یو ډېر زړور سړی و د مالېر کوټله د سیمې نواب شو. محمد با زید خان څلور زامن د رلود ل چې فیروز خان، اختیار خان، سرور خان او حسین خان نو مېد ل. د محمد با زید خان تر مړینې وروسته د هغه مشر زوی نواب فیروز خان د د غې سیمې د نوابۍ پر ګد ۍ ډډه ولګوله. د نواب بازید خان نه ورو سته نواب شیر محمد خان نواب شو. د ه هم اووه زامن د رلود ل چې د هغه تر وفات ورو سته د د ه ر زوی نواب غلام حسین خان د نواب په تو ګه د ند ه تر سره کوله چې بیا تر هغه ورو سته نواب جمال خان نواب شو. تر نواب جما ل خان نه ورو سته په ترتیب سره یو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهیکن خان، نواب بهاد ر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب

وزير خان، نواب محبوب عليخان، نواب سکند ر علي خا ن، نواب غلام محمد خان اونواب ابر اهيم علي خان ـته وسپا رل شوې۔

په او سني وخت د د غوسړ واني نو ابا نو د کو رنۍ نه يو هم نصرت اکرام خان د ی چې د پنجاب په کا بينه کې د سپورټ او بد ني و زنې وزير د ی۔ ([236])

92.2 سر واڼي د قبيلې خيلونه

د د غې قبيلې ځيني ښا خو نه ا و څا نګې په لا ند ې ډول د ي : سربپال، سيني، بلي، جعفـري، ســوري، حســن خيل، هد يا يخل، سهيا، يو نس خيل، ايوب زي، د وي خيل، خضر خيل، زکوزي، يوسف خيل، متا خيل، پو پي زي، ناهر زي، اموټ، چنان زي، اجا خيل، هد و زي، مما خيل، بهد ين خيل، هوتي زي، هارون خيل، کز ولي، محمود زي، اميــک، اليک، احمد خيل ګد ای، علي خيل، ظهر خيل، اغوک خيل، مموزي او نور۔ ([237])

93 سربپال

سربپال له اره بيټني پښتانه اود سر واڼيو پښتنو يو ښاخ ګڼل کيږي۔ د اسې ويل کيږي چې د سر واڼي قبيلې د سر بپال د ښاخ نه شيخ صد رالد ين چې وروسته په صد ر جهان سره مشهور شو او يو عابد پر هيز ګاره انسان و د خپل اصلي ټا ټو بي د راڼې نه چې د پښتونخوا په د يره اسما عيل خان کې پروت د ی په ۱۴۶۹ ميلا د ي کال کــې چــې د ۷۸۶ هجري کال سره سمون خوري د هند وستان خواته د سياحت لپاره رهي شو۔

کله چې د ما لېر سيمې ته ورسيد او د ستلج د سيند د يوې ويالې پر غاړه يې چې جهوم يې بولي او اثــار يـــې اوس هم ليد ل کيږي يوه څپره ود انه او هلته د خد ای په عباد ت بو خت شو۔ په د غه وخت کې د هند پښــتون واکمــن سلطان بهلول لود ي لا واکمنۍ ته نه و رسيد لی۔ يوه ورځ سلطان بهلول لود ي د سر هند د سيمې نه ډهلي تـــه روان و چې پر د غه عبا د تځي با ند ې وربرابر شو او د شيخ صد ر جهان سر واڼي زهد او تقواى پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه کې يې وويل که چېرې زه د ډهلي او اګرې واکمني تر لا سه کړم نو خپله لور به د ه ته ورپه نکاح کړم۔

ډهلي ته د رسيد لو سره سم د سلطان بهلول لود ي ارمان پوره شو او د هند و ستان واکمني يې تر لا سه کـــړه۔ سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولۍ باند ې ټينګ ولاړ و پر خپلې پخو انۍ ژمنې يې وفا وکړه او خپله لور يـــې شيخ صد ر جهان ته ور په نکاح کړه او د هغه د ګوزارې لپاره يې د ه ته ۱۲ ستر کلي او ۵۶ کو چنۍ سيمې ورکړې او هم يې د واد ه لپاره ټول سا مانونه اوشيان ورته ور وليږل۔

236ميزان، ۶۵ ګڼه، ۲ـــ ميلاد ي، د مالېر کو ټله د سېمې افغا ني نوابان او د د وی ريا ست، د ډهلي چاپ، هند و ستان

237تاريخ حيات افغاني، ۳۱۷ مخ

شیخ صد ر جهان ورو سته بیا یو کلی ود ان کړ او مالېر یې نوم پرې کېښود چې همد ااوس هم په مالېر کو ټله سره شهرت لري. د اسي ویل کیږي چې نو موړي شیخ ورو سته بیا د کپور تله سېمې د رئیس بهرام له لور سره هم واده وکړ چې د بهلول لود ي له لور نه یې د حسن او د بهرام د لور نه یې د عیسی او موسی په نامه د وه زامن پید ا شول. شیخ صد ر جهان په ۱۵۱۵ عیسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له د ې نړۍ نه ستر ګې پټې کړي او په مالېر کو ټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زیارت یې اوس هم د خا صوا و عا مو زیا رتځی د ی. ([238])

د شیخ صد ر جهان تر مړ ینې ورو سته د د ه زوی حسن د خپل پلار په څېر فقیر انه ژوند تېراوه او د خپل پلار د مزار خد مت یې پر غاړه واخیست ا و عیسی او موسی د مالېر کو ټله د سیمې د ریاست او نوابۍ چارې پر غاړه واخیستې. مو سی کوم او لاد نه د رلود او بې او لا ده مړ شو. عیسی هم په ۱۵۳۸ عیسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړ ینې وروسته د د ه یوا زینی زوی شاه محمد خان د ما لېر کو ټله د سیمې د نوابۍ چارې پر غا ړه واخیستلې. د شا ه محمد خان تر مړ ینې ورو سته په ۱۵٤۵ عیسوي کال کې د هغه مشر زوی معد ود خان چې په خواجه اسحق مشهور د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو.

د خواجه معد ود خان تر مړینې وروسته په ۱۵٦٦ عیسوي کال کې د مالیر کوټله د ریاست چارې د د ه زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړینې ورو سته په ٤.۱٦ میلاد ي کال کې د د ه زوی نواب محمد بازید خان چې یو ډېر زړور سړی و د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو. محمد با زید خان څلور زامن د رلود ل چې فیروز خان، اختیار خان، سرور خان او حسین خان نو مېد ل. د محمد با زید خان تر مړینې وروسته د هغه مشر زوی نواب فیروز خان د د غې سیمې د نوابۍ پر ګد ۍ ډډه ولګوله. د نواب بازید خان نه ورو سته نواب شیر محمد خان نواب شو.

د ه هم اووه زامن د رلود ل چې د هغه تر وفات ورو سته د د ه ر زوی نواب غلام حسین خان د نواب په تو ګه د ند ه تر سره کوله چې بیا تر هغه ورو سته نواب جمال خان نواب شو. تر نواب جما ل خان نه ورو سته په تر تیب سره یو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهیکن خان، نواب بهاد ر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب وزیر خان، نواب محبوب علیخان، نواب سکند ر علي خا ن، نواب غلام محمد خان اونواب ابر اهیم علي خان.ته وسپا رل شوې. ([239])

په او سني وخت د د غوسړ واني نو ابا نو د کو رنۍ نه یو هم نصرت اکرام خان د ی چې د پنجاب په کا بینه کې د سپورټ او بد ني و زنې وزیر د ی.

لنډه د ا چې د سر وانیو پښتنو د سر بیپال ښاخ اوس هم هند د پنجاب ایالت د ما لیر کو ټله په سېمه کې استوګنه لري. زه د د ې مقا لې لیکوال د غې سیمې ته د وه ځلې تللی وم. یو ځلې د ۱۹۷۵ میلاد ي کال د لوی اختر په و ر ځو کې کله چې هغه مهال مې په پنجاب پو هنتون کې چې د چند یګرهه په ښار کې پروت د ی خپلې زد ه کړې کولې او د مالېر

238تا ریخ حیات افغا نې، د پېښور چاپ، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲. مخونه

239میزان، د ۲ــ میلاد ي کال د نوامبر ۳.، د ډهلي چاپ

کو ټله د نوابانو د کورنۍ سره مې د د وی په محل کې چې په شیش محل سره مشهور و و لید ل او د نــواب کــورنۍ میلمستیا راکړه. د ویم ځل د ۲... میلاد ي کال د د سمبر په میا شت کې کله چې ماد خپلې کو رنۍ سره د هند وستان په پلا زمینې ډهلي کې د مها جرت شپې او ورځې تېر ولې نو په یو ه علمي سیمینار کې د ګډون له پاره د پنجاب د پټیالې ښار پنجابي پو هنتون ته تللی وم نو د پنجابي پو هنتون له خوا د مالېر کو ټلې د تللو زمېنه بر ابره او هلته مو يــوه ورځ تېره کړه او په هغه وخت کې مو د سروانیو د قبیلې د سرپیال ښاخ د نوابانو د کورنۍ د یوتن سره چې نصرت اکـرام خان نومېد او د پنجاب په کابینه کې د سپورت وزیر و ولید ل. (240)

94 سړبني

د غه قبایل د خپل ستر نېکه سړبن په نامه په سړبني یا سړبنیو پښتنو سره شهرت لري. سړبن په پښتنو کــې خورا مشهور نېکه تېر شوی د ی او له پخوا زمانو نه مؤرخانو د د ه نوم او حال لیکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم د ا سړی خورا لوی پښتون او مشهور نېکه ګڼل کیږي. د د ې عنعنې تصد یق په پخوانیو مؤرخینو کې ابو الفضل علامي (۱..٦ هجري) د مغولي واکمن اکبر د د ربار مؤرخ په خپل تاریخي اثر ائین اکبري کې په د ې ډول کـړی د ی چـې " پـه پښتنو کې د رې ورونه ښېټنی، سړبن او غرغښت ډېر مشهور نېکو نه د ي." (241)

د روایتونو له مخې سړبن د قیس عبد الرشید زوی او د غرغښت او شیخ بیټني ورور د ی. ویل کیږي چــې د سړبن نوم په اصل کې ابراهیم و، خو په سړبن مشهور شو. د د ې وجه د ا وه چې د د ه اولاد نه و او په د ې خبره به تل غمجن او پرېشانه و، نو ځکه ښېټ نېکه د ه ته خپل زوی اسماعیل ورکړ. (242)

سلیمان ماکو په خپل مشهور اثر تذکرت الاولیاء کې چې له (۲۱۲ هجري) وروسته لیکل شوی د ی د شیخ بیټني او د د ه د ورور سړبن ذکر د اسې کوي چې "نقل هسې کاند ي یارانو چې په روزګار د شیخ بیټني د د ه ورور چې سړبن نومېد ه او پر شیخ بیټني هم خورا ګران و، سړبن نه د رلود ل زامن او هر کله به یې ویل خپل ورور ته. بیټني خپـــل زوی اسماعیل ورکا او لوی سو د سړبن پر کاله. خد ای مهربان د اسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړل د ومره زامن چې اوس سو ګڼون د هغو..." (243)

ویل کیږي چې د اسماعیل اولاد ه هم په سړ بنو ورګډیږي او ذکر یې په "مرات الافاغنه" کې د سړبني اولیـا وو په لړ کې مو جود د ی.(244)

240د مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتو نه

241ائین اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ

242پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲٦٦ مخ

243عبد الحی حبیبي، د پښتو اد بیا تو تاریخ، د وهم ټوک، ٦۲ مخ، کابل ۱۳٤۲ کال

244پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲٦٦ مخ

سړ بن د وه زامن د رلود ل چې د يوه نوم شر خبون يا ښر خبون (شرف الد ين) او د بل نوم خرښبون (خير الد ين) و۔ د ښرخبون (شرف الد ين) د ژوند د حالاتو کومه پته نشته، خو د خرښبون (خير الد ين) څه لږ شان حال پـــه پټه خزانه کې مو جود د ی۔ د پټې خزانې مطابق شيخ خر ښبون په ٤١١ هجري کال کې وفات شوی د ی۔ ([245])

خرښبون هم د خپل تره (اکا) شيخ بيټني په څېر يو نېک او خد ای لمانځونکی انسان او د پاک خد ای په عباد ت به لګياو۔ ويل کيږي چې د ی د کسي په غره کې او سېد ه۔ د رو ايتو نو له مخې د شيخ خر ښبون د ژوند انه په زما نـــه کې د هغه پلار او تره (ا کا) يعنې (سړبن او بيټ نېکه) لا ژوند ي وو او د وی ټول سره په يو ځای کې اوسېد ل، خو څه موده وروسته خر ښبون د خپل پلار او اکا په اجازت د خپلو اولاد ونو سره د کسي د غره نه د غوړې مرغې په لور په کډه لاړ او هورې مېشته شو۔([246])

لنډه د ا چې د سړبن اولاد ه چې په سړ بنيو سره مشهوره د ه په لا ند نيو قبا يلو وېشلې شوې د ه :

ابد اليان، ترين، شيرانې، بابړ، هرېپال، جلوانې، غرشين، ميانه، بړېڅ، پوپلزي، بارکزي، اڅکــزي، اســحاقزي، موسى زي، نورزي، اليزي، اد وزي، خاکوانې، ماکو، يو سفزي، مند ړ، ترکلانې يا ترکانې، ګګيانې، مو مند ، د اود زي، غوريا خيل، څمکني، زيړاني، محمد زي، ملا ګوري، خيشکي، کتاني، مهمنزي، کاسيان، شينواري، ستورياني، سر کـــانې او نور---

95 سلطان خېل (غلځي)

د سلطان خېلو په نامه د غه قبېله غلځي پښتانه او د سليمان خېلو د قبيلې پـــه لـــوی ټـــبر پـــورې اړه لـــري. د افغانستان نامتو محقق ښاغلی محمد ولي ځلمی په خپل اثر د غزني تاريخي جغر افيې کې د سلطان خېلـــو د قـــبيلې پـــه اړوند د اسې ليکي :

سلطان خيل غلجي پښتانه او د سليمان خېلو په قبيلې پورې يوه اړوند ه قبېله د ه چې د غزني ولايت د ســـلطان خېلو په علاقد ارۍ کې استوګنه لري، نو ځکه د غه علاقد اري د سلطان خېلو قبيلې د استو ګنې له کبله په همد ې نامه نو مول شوې د ه۔ د سلطان خېلو د قبيلې زياتره برخه کوچيان او لږ شمېر يې مېشته خلک د ي۔ د سلطان خېلـــو د قـــبيلې زياتره برخه خلک ژمی په نورو ولايتو نو کې تېروي۔ د وی ډېر زړر، توريالي او په خپلو د ود ونو او رواجونـــــو ټېنګ د ي۔" ([247])

245پټه خزانه، د محمد هوتک بن د اؤد تاليف، ۲۲مخ، ۱۳۳۹ هـ ري، کابل

246غوړه مرغې د کلات په سهيلي برخه کې د سره غره له جنوبي اړخه پيليږي او د لويد بز خوا ته تر ارغستانه بيا د کوړک تر غره پورې د کاکړستان او کسي او سليمان غره پورې سيمه د ه۔(ليکوال)

247محمد ولي ځلمی، د غزني تاريخي جغر افيا، ۱٦۸-۱٦۹ او ۱۷۔ مخونه، د کابل چاپ، ۱۳٦۲ کال

د سلطان خېلو د قبیلې د سیمې شمال ته د پکتیکا ولایت د ډېله او د غزني ولایت د اب بند ولسوالی، جنوب تــه یې د پکتیا ولایت د زرمت ولسوالي چې پښتا نه یې زرمله هم بو لي، ختېز ته یې کټواز او او منه او لو ید ېز ته یــې د مقر ولاړې او به مو قعیت لري.

د سلطانخېلو د علاقد اری اب او هوا په اوړي کې معتد له او په ژمي کې یخه د ه، واوره پکې اوري. په پسرلي او مني کې یې هوا معتد له او په د وبي کې وچه وي. اوبه یې د کارېزونو، چینو او رود ونو نه برابرېږي چې د ځښلووړ د ي. د د ې سره سره چې د غه سېمه پرېما نه او به نه لري، خو بیا هم غنم، او ربشي، جوار، مشنګ او مې په پوره انــد ازه پکې کرل کیږي.

همد اراز په اومنه، ډېله او خوشامند کې هم ډېر شمېر سلطان خېل کو چیان استوګنه لري.([248])

96 سلطان خېل (نیازي)

د سلطان خېلو په نامه د ویمه قبېله په اصل کې د نیازیو د قبیلې د سر هنګ او لاد د ه. تاریخ حیات افغــاني او پښتا نه د تاریخ په رڼا کې مشهور تاریخي کتا بو نو هم په اتفاق سره وایي چې د سلطا ن خېلو قبېله د سر هنــګ اولاد ه ګڼل کیږي چې په پیل کې د خپلې قبیلې د نورو خلکو سره د میا نوالي په سېمه کې مېشته وو، خو ډېر کلو نه د مخه په هغه ځای کې د کو رنیو شخړو په وجه د خټکو غره ته نږد ي مېشته شول او د عیسی خېلو په سلا او مشوره یې شــاړې ځمکې ابا د ې کړي. ([249])

د سلطان خېلو د قبیلې مشهورې څانګې د اد ي:

زنګي خېل، شهابي خېل، باجو خېل، جلو خېل، خد ر خېل، سامي خېل، نظم خېل، نظر خېل، سنجر خېــل، د اود خېل، هند ال خېل، مید اد خېل، پهاړ خېل، شېر خېل، ګد اخېل اواغزر خېل.([250])

97 سلېمان خېل

زموږ پښت پوهان او توکم پېژند ونکي سلیمانخیل د غلجیود قبیلې د ټولنېز ګروپ نه یوه مهمه قبیله ګڼــي. د غلجیو په ټولنېز ګروپ کې د نورو قبیلو په پرتله د سلیمانخیلو قبیله د شمېرا و وګړو له مخې هم یوه لویه قبیله ګڼله شوې د ه چې د ټولو وګړو شمېر یې ۱۳ــــ تنه ښود ل شوی د ي. د سلیمان خیلو عنعنوي ټا ټــوبی د پکتیکــا اوســنی

248پښتنتې قبیلې، ۱۷. مخ، د پېښنور چاپ

249پښتانه د تار یخ په رڼا کې ۱۳۵۵مخ او تاریخ حیات افغاني ۶۳۵ مخ د پېښنور چاپ

250پښتنتې قبیلې، ۱۷۱مخ، د نسب ونه

ولايت د ی او زياتره سليمان خيل د د غه ولايت د کټواز، وازي خوا، ميټاخان او د او منې په ولسواليو کې استوګنه لري.

د سليمانخيلو د قبيلې يو شمېر خلک د پکتيا ولايت په مرکز ګرد ېز او د زرمت او ځمکنيو په ولسواليو کې هم استوګنه لري او د اسي ويل کيږي چې د زرمت ولسوالۍ تقر يبانېمه برخه په تېره بيا سهيلي برخه يې د سليمان خېلو نه ډکه د ه ([251]) د سليمانخيلو يو شمېر ښا خونو او خيلو نو د خپل اصلي ټا ټوبي نه مهاجرت کړی او د ننګر هار ولايت د سره رود ، حصارک او چپرهار په ولسواليو او همد اراز د لغمان په ولايت کې مېشته د ي چې په نو موړو ولايتو نو کې د غه ښاخونه او خېلو نه د جبار خيلو، معروف خيلو، ستاني زيو، د ولتزيو، احمد زيو او بابکر خيلو په نامه ياد ېږي ([252]). همد اراز د لوګر، غزني، ميد ان اوورد ګو، بغلان، کند ز او کابل کې هم ډېر شمېر سليما نخيل استوګنه لري. په للند ر، تيزين، جګد لک، ګند مک، الېشنګ، د لوګر په التمور، سپيګه، سرخاب اوازره کې هم سليمانخېل استوګنه لري.

د کند هار ولايت په مرکز د کند هار په ښار کې هم يو شمېرسليمان خيل غلجي مېشته د ي. په تېره بيا د د وی يو ه پښنه چې د ينار خېل نو مېږي اوپه خپلو نومونو د کند هار د ښار په منځ کي کوڅې لري چې شمير ئې هم ۲۰۰۰ کسانو ته رسيږي . د کند هار د سليمانخيلو کې يو هم ملي پانګوال تيمورشاه خان احمد زی وچې په لومړي ځل يې په افغانستان کې د کاغذ جوړولو فابريکه جوړه کړه. د اسي هم ويل کيږي چې د کند هار سليمان خيل په اصل کې له کټوازه راغلي او د لته يې اوس شپږم نسل ژوند کوي. د کند هار د ينارخيل پښتانه اوس هم په کند هار کي د ځانګړي شهرت څښتنان د ي او د خلکو تر مينځ له عقيد وي پلوه د ځانګړي د رناوي نه بر خمن د ي. اوس هم د کند هار خلک خپل ماشومان د خورد و اوا ود و لپاره د ينارخيلو ته بيايې، په تېره بيا هغه ماشومان چې ژبې يې بند يږي او د خبرو کولو ستونزې لري د د ينارخيلو په خورد و يې ژبې پرانېستل کيږي. ([253])

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر سليمانخيل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په ښار کې استوګنه لري.

يو شمېر سليمانخيل د هند وستان په ختېز بنګال په تېره بيا کلکته (کولکته)، بمبئي (مومباى)،د اسام په ايالت چې سليمانخيل يې اشام بولي، بيهار او اوړيسا کې استوګنه لري اوخپلې سود اګرېزي چاري او معاملې پر مخ بيايي.([254])

بايد ياد ونه وکړو چې ستر بنګالي شاعر او ليکوال او پهاد بياتو کې د نوبل د جايزې ګټونکي رابيند رانات ټيګور (۱۸۶۱ .. ۱۹٤۱ زېږد ېز) چې د کابلي والا کو مه کېسه ليکلې د ه او بيا په ۱۹۵۶ کال ترې يو فلم هم جوړ شوی د ی د يو تن پښتون رحمت خان کېسه د ه چې په اصل کې سليمان خېل پښتون و. همد اراز د يوه بل پښتون سليمانخېل جانباز

251تواريخ خورشيد جهان، ۲۱۹-۲۲. مخونه

252معلومات مختصر د رباره اقوام وقبائل ولايات سر حد ي کشور-۷٤ مخ

253د ښنوا د ويبپاڼې د مشر او چلوونکي ښاغلي خالد هاد ي حيد ري هغه معلومات چې د سليمانخېلو د قبيلې په اړوند يې زماپه واک کې راکړل

254د سليمان خېلو د قبيلې په اړوند زما شخصي ياد د ښتونه

او د هغه د میرمنې شوسمیتا بینرجي نه هم هند یا نو په ۲_۳ کال کې یو فلم جوړ کړی دی. ([255])

د سلیمانخیلو د قبیلې ختیځ ته د خروټو قبیله، جنوب ته یې د ډیورنډ کرښه، لویدیځ ته یې تره کي او شمال خواته یې اندړ موقعیت لري.

97.1 سلیمانخیلو د قبیلې ښاخونه او خیلونه

د سلیمانخیلو قبیله ډېرو څانګو، ښاخونو او خیلونو ویشلې شوې ده چې د ځینو نومونه یې دا دي:

احمد زي، صالح خېل، منزي، د ینارخېل، شاه توري، علي خېل، نظام خېل، شاه خېل، قلندر خېل، عیسی خېل، معروف خېل، بابکر خېل، جبارخېل، ستا نیزي، ستانکزي، موسی خېل، ټغر، کړوخېل، یحیي خېل، بادین خېل، اسماعیل زي، عبد الرحیم خېل، ډاسو، ګل خېل، منه خېل، سلطان خېل، نسو خېل، سر خان خېل، مموزي، مند وزي، خواجه خېل، نسو خېل، سدو خېل، د ولتزي، غني خېل، ګلداد خېل، ساغري، روکي، لنډيزي، ادین خېل، جلال زي، کلا خېل، محمود خېل، مشن خېل، پاینده خېل، ممارخېل، اتمانخېل، شېرپای، امېرخېل، متا خېل، غیبو خېل، ناخېل، فتح خېل، جاني خېل، حسن خېل، شبکي خېل، پیارو خېل، قطب خېل، مغل خېل او نور... ([256])

یو شمېر سلیمانخېل کوچیاني ژوند لري چې د ژمي په موسم کې د وزیرستان شنو او نسبتا تودو سیمو ته ځي او په دوبي کې د وازې خوا په شا او خواکې کیږدۍ وهي.

97.2 د سلیمان خېلو د کرنې ځمکې

سلیمانخېل زیاتره د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. په کومه سیمه کې چې دوی استوګنه لري هغه ځمکه ډېره اواره او د اوبو ستونزې یې ډېرې دي، له همدې کبله ډېر خلک یې له کاریزونو نه ګټه اخلي. د تېرو څو لسیزو راهیسې د واټر پمپو نورواج هم پکې شته او خلک د همدې واټر پمپونو په وسیله خپلې ځمکې خړوبوي. د دوی د سیمې زیاتره ځمکې یو فصل حاصل ورکوي.اقلیم یې په ژمي کې سوړ او په دوبي کې تود دی. په شرنې او ځینو نورو برخو کې خلک انګور، زرد الو، مڼې، هندوانې او خټکي کري. که چېرې د ولت وغواړي چې د دوی ځمکې د اوبو له پلوه خړوبې شي نو د اوبو د بندونو د جوړولو امکانات پکې شته. ([257])

255د مقالې د لیکوال شخصي یا د ښتونه

256پښتني قبیلې، د پېښور چاپ، ۱۷٤ مخ

257نوموړی اثر، ۱۷۳ مخ

97.3 خوراک یې

سلیمان خېل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره ګټه اخلي. د دې کبله چې د وی په مالد ارۍ هم بو خت د ي نو د کرو تو، شېد و، مستو، کو چو او هګیو نه هم استفاد ه کوي. د ژمي په مو سم کې د و چو میوو استعمال هـم پکـې رواج لري، خو د وریجو استعمال پکې لږ د ی.

97.4 جامې یې

د سلیما نخېلو د قبیلې خلک خورا غټې لو نګۍ په سروي چې زیاتره ژیړ بخون رنګو نه لري. د وی پر خپلو اوږو څاد رو نه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د ښځو جا مې یې په عمو مي تو ګه ســرې او شــنې د ي. پــه پېغلــو نجونــو او ځوانــو ښــځو کــې یــې د ګنډونواستعمالول هم شته.د وی په جامو کې ډېرې مرۍ هم استعمالوي چې د کمیسو نولستونې په زرتارو، لیسو او چر مو باند ې ښکلي کوي. د د وی پر تو ګونه ۱٤ یا ۱٥ ګزو ته رسیږي. ښځې یې په عمو مي ډول پڼې په پښو کوي چـــې د وی یې په خپله لهجه کې کپۍ بولي.([258])

سلیمانخیل په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي.د وی میلمه پا لو نکي او د علم او پو هې سره مینه لري. د وی د یني عالمانو او پیرانو ته ډېر د رناوی لري.د افغان- انګرېز په د ري ګو نو جګړو کې د انګریزي ښــــکیلاکګرو سره جنګید لي او هم یې د روسي یر غلګرو په ګونډو کو لو کې یې خپل هیواد نی رسالت سرته رسولی د ی.

97.5 ځیني مشهورې څېرې

د نورو پښتني قبیلو په څېر د سلیمان خېلو قبیلې هم په خپلې غېږ کې لیکوالان، شاعران او افسران رو زلي د ي چې د ځینو نو مو نه یې په لاند ې ډول د ي ([259]):

1. د پښتو ژبې نا متو شاعر او لیکوال ښاغلی سلیمان لایق
2. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په واکمنۍ کې د ژاند ارم او پولیسو قوماند ان ښاغلی اروابناد جنرال عبد الحکیم خان کتوازی چې یو ملي شخصیت و او بیاورو سته په پېښور کې شهید کړل شو
3. لیکوال او مترجم ښاغلی نظام الد ین سلیمانخیل چې د محمد هوتک پټه خزانه یې له پښتو نـــه جرمنـــي ژبې ته ژباړلې د ه

258د ښاغلي محقق نظا م الد ین سلیمانخیل یاد د ښتونه چې زما په واک ې یې راکړي ول

259د سلیمان خېلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یاد ښتونه

4. د محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننګرهار والي ښاغلی محمد ګل سلیمانخېل

5. متقاعد جنرال ښاغلی حی ګل سلیمانخیل

6. د پکتیکا پخوانی والي ښاغلی محمد اکرم خپلواک

7. په ولسي جرګه کې د پکتیکا ولایت د خلکو استازی ښاغلی ناد رخان کټوازی

8. د پښتو ژبې شاعر او لیکوال ښا غلی خیال محمد کټوازی

98 سنټیا

سنټیا له اره غرغښتي پښتانه د ي او د پښتنو کاکړو یو مشهور ښاخ ګڼل کیږي. د تاریخي رو ایتو نو پر بنسټ د وی د سنټ نېکه او لاد ه د ي.

د سهیلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فو لکلوریسټ پرو فیسور ولي محمد خان سیال کاکړ په خپل مشـــهور اثـــر پښتو او پښتانه په سهیلي پښتانه کې د سنټیا کاکړو په اړوند د اسې کښلي د ي :

" په کاکړو کې د شمېر له پلوه ترسنځر خېلو وروسته د سنټیا کـــاکړانو شـــمېر زیـــات د ی. د وی د ســـهیلي پښتونخوا په هند وباغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غوړګی، سره خوله، نو حصار، غبرګ، غـــوځکي، خـــانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنګ او په ځینو نورو ځا یو نو کې مېشته د ي."[260]

سنټیا کاکړ په لاند نیو خیلونو او ښاخونو باند ې وېشل شوي د ي :

پانیزي، مهترزي، بازیان، سارینګ زي، شهزي، ملازي او عیسی خېل.

سنټیا کاکړ زیاتره د کرکیلې په چار وبوخت د ي. یو شمېر یې د سود اګرۍ چارې هم سر ته رسوي. د ســـــنټیا کاکړو د ود او د ستور د کاکړو نورو خیلو نو او ښا خو نو ته ورته د ی. د وی زړور، جنګیالي او په پښـــتني ننـــګ ولاړ خلک د ي.

د تاریخ په اوږد و کې سنټیا کاکړانو توري وهلي او تاریخي شخصیتونه او رجال یې پید ا کړي د ي.

هیبت خان کاکړ چې د خانجهان لود ي له خوا د هند وستان د پنجاب د سامانا د سیمې حاکم و هم د سنټیا کاکړو نه و.[261] باید وویل شي چې په سهیلي پښتونخوا برسېره ډېر شمېر سنټیا کاکړ په هند وستان کې هم استوګنه لري. سامانا

260پروفیسور ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې، ٦٥ مخ، کوئټه، ١٩٧٦ کال چاپ

261پښتني قبیلې، ١٧٥- ١٧٦ مخونه، د پېښور د د انش چاپ

اوس هم د هند د پنجاب ايالت د پټيالې د ولسوالۍ يو ښار ګوټی ګڼل کيږي. ([262])

99 سنځر خېل

زموږ پښت پو هان او تو کم پېژند ونکي سنځرخېل له اره د کاکړو يوه ښه بولي چې د غر غښتو پښتنو پــــه ټولنيز ګروپ پورې اړه لري. د روايتونو له مخې سنځر نېکه يو تورزن مشر او منلی روحاني شخصــيت و چـــې د مغولو پر خلاف يې اوږد ې مبارزې کړي د ي او ويل کيږي چې د د ه مزار په کو سه کې د ی او ډېر شمېر خلک د د ه زيارت او مزار ته ورځي.کوسه د سهيلي پښتونخواد کاکړ ستان د سيمې په ژوب کې مو قعيت لري. ([263])

د سهيلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فولکلوريسټ ښاغلی ولي محمد خان سيال کاکړ په خپل اثر "پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" د سنځر خېلو کاکړو په اړوند د اسې ليکلي د ي :

" د کاکړو د قبيلې نوابي او سرد اري له پخوا زمانو نه د سنځر خېلو په لاس کې د ه او د وی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبره زيات د ي." ([264])

سنځر خېل په لاند نيو ښاخونو او څانګو ويشل شوي د ي:

علي زي، عبد الله زي، کب زي، برن خېل، سنخېل، اتمانخېل، هرمزي، تيمني، عرب خېل، پڼېزون، نيســي، کــد يزي او د ومړان. ([265])

سنځر خيل تورزن، ميلمه پالونکي، په علم او پو هې باند ې مين او په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک د ي. د وی په هروخت کې د ظلم او تيري او بهر نيو ير غلګرو او بلو سګرو په وړاند ي جنګيد لي د ي په تېره بياد مغولو او انګرېزانوپرخلاف د د وی مبارزې د پښتنو د تاريخ زرين با بو نه جوړوي چې موږ پښتا نه پرې وياړو.

100 سوري

سوريان يا زوريان د پښتنو يوه لر غو نې قبيله د ه چې د اوسيد و اصلي ځای يې د غور تاريخي سېمه د ه چې په مرکزي افغانستان کې پر ته د ه. د غه قبيله په اصل کې د لود يو پښتنو يوه ښه د ه او د پښتنو د نسب پــه عنعنـــوي شجرو کې کښل شوي د ي چې د لود ي زوی سيانې د وه زامن د رلود ل چې يو يې اسماعيل او بل يې پړانګی نومېد ل

---

http://en.wikipedia.org/wiki/Samana262

263پښتني قبيلې، ۱۷٦ مخ، د پېښور چاپ

264پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ٦٥ مخ

265پښتني قبيلې، ۱۷٦ مخ

چې د اسماعیل له د ریو زامنو نه یې مشر سور نومېد ه چې د د ه نسل د سور، سوري او یا زوري په نامه یـــاد یـــږي. ([266])

د غه خلک په پیل کې د مرکزي افغانستان د غور په غرونو کې اوسید ل، خو وروسته د شمېر ډېروالي او باهم جګړو او ځینو نورو عواملو د بېته اړایستل چې یو شمېر خلک یې له د غې سیمې نه په لېرد ېد پیل وکړي. ځینې یې د هرېرود په واد یو کې مېشته شول، ځینې یې غزني ته ولېږد ید ل او ځینې یې هم د سلیمان د غره ختیز د د امـــان پـــه سېمه کې مېشته شول. همد ا اوس هم د د امان په سیمه کې سوري پښتانه استوګنه لري. د د غې قبیلې خلک په غور، بـــاد غیس او هرات کې د زوریانو په نامه سره مشهور د ي چې اوس هم ډېر شمېر زوریان یا سوریان په د غو ولایتونـــو کې مېشته د ي. ځینې یې هند وستان ته ولېږد ید ل. د سوري واکمنانو لړۍ چې له اره له غوره پیل شوې د ه پـــه هنـــد وستان کې یې یوه ستره واکمني رامینځ ته کړه چې سوري شېرشاه یې بنسټ ایښود ونکی ګڼل کیږي.

د افغانستان نومیالی مؤرخ او مشهور لیکوال لوی استاد اروابناد علامه عبد الحی حبیبي د "پښتواد بیاتو تاریخ" په نامه اثر کې د سوري پښتنو په اړوند د اسې کښلي د ي :

"سوري یا زوري د پښتنو شاهانو یوه لر غونې کورنۍ د ه چې له د وی نه د پښتو ژبې د اسلامي د ورې ډېر اثار موږ ته راپا تې د ي او د غه سوریان د پښتنو په تاریخ کې ډېر اهمیت لري. سوري د غور یوه مشهوره قـــبیله د ه چې اوس هم شته او زوري یې بولي اود ا نوم خورا زوړ او لر غونی د ی او عربو تاریخ او جغرافیا لیکونکو هم سور د زور یا زوري په بڼه راوړی د ی. " ([267])

په اسلامي د وره کې لو مړنی مؤرخ چې د سوریا زور د نامه یاد ونه یې کړې د ه احمد بن یحیی مشـــهور پـــه البلا ذري د ی چې د ۲۵۵ هجري کلو نو په شا او خواکې او سېد ه. وروسته نورو مؤر خینو لکه احمد بن سهل بلخي (مړ ۳۲۲ هجري) په خپل اثر کتاب الاشکال یا صورالاقالیم کې چې په ۳۰۹ هجري کې یې کښلی د ی، اصطخري په ۳٤۰ هجري کې په خپل کتاب المسالک والممالک کې او یاقوت په معجم البلد ان کې د سور او زور یا د ونه کړې د ه. ([268])

د اسلام د مخه هم سوریان د غور واکمنا ن تېر شوي د ي چې د د وی یوه کورنۍ د شنسبیانو په نامه یا د ېد له، ځکه چې د شنسبیانو د شاهي کورنۍ لوی نیکه شنسب نومېد چې د خرنک زوی و.

پرد ې سر بېره د اسلام په پیل کې د سوري کورنۍ یو بل واکمن ماهوي سوري نو مېد چې په مرو کې واکمن واو د ساساني امپراتورۍ وروستنی واکمن د ریم یزد ګرد یې چې عربان یې یزد جرد بولي ووژه.

د مخه مو یاد ونه وکړه چې په غور کې د سوریا نو د شنسب کهول د اسلام په پیل کې د غور په غر ونـــو کـــې واکمني کوله چې په د غو واکمنانو کې یو هم امیر پولاد و چې د ابو مسلم معاصر او د هغه ملګری پا تې شوی د ی چـــې

266تاریخ حیات افغاني، ٤۰۳ مخ، د پېښور چاپ

267عبد الحی حبیبي، د پښتو اد بیا تو تاریخ، لومړی او د ویم ټوک، ٤۳۲مخ، د د انش خپرند ویه ټولنه، ۲۰۰۵ کال، پېښور

268نو موړی اثر، ٤۳۳ مخ

مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني هم د منتخب تاريخ نا صري په حواله کښلي د ي چې امير پولاد د ابـو مسـلم ۱۳۹ هجري معاصر و. د امير پولاد زوی امير کروړ نومېد چې د جهان پهلوان په نامه ياد بد ه چې د تاريخ سـوري ليکـوال محمد بن علي البستي هم د د ه ستاينه کړې د ه او ليکي چې امير کروړ جهان پهلوان ډېر زړور، اد يب او د قلم او تورې څښتن و.

که څه هم تاريخ سوري اوس نشته، خو د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک د شيخ کته متي زی غورياخېل د "لـر غوني پښتانه" په حواله د امېر کروړ سوري په اړوند د اسې ليکلي د ي :

"امير کروړ د امير پولاد سوري زوی و چې په ۱۳۹ هجري کال د غور په مند بش کې امير شو او جهان پهلـوان يې باله او د غور کلا ګاني او د بالشتان، خيسار او تمران ماڼۍ او بر کو شک يې ونېول او د رسالت له کهـوله يـې پـه خلافت کې ډېر کومکو نه وکړل. امير کروړ ډېر غښتلی پهلوان او په يوه تن له سلو جنګياليو سره جنګېد ه، نو ځکـه يې کروړ باله چې معنی يې د ه کلک او سخت. امير کروړ په ۱۵٤ هجري کال د پو شنج په جګړو کې ووژل شو. "

د لته به بېځايه نه وي چې د امير کروړ جهان پهلوان د هغې وياړنې لومړني بيتونه رانقل کړو چـې د خپلـو سوبو په اړوند يې ويلې د ه ([269]) :

زه يم زمری پرد ې نړۍ له ما اتل نسته

په هند وسند وپر تخار او پر کابل نسته

بل په زابل نسته، له ما اتل نسته

100.1 د غور د شاهي کورنۍ نو ميالي

د غور په سوري واکمنانو کې د الاند يني کسان ډېر مشهور واکمنان او نو ميالي تېر شوي د ي ([270]):

1. شنسب د خرنک زوی د ٤. او ٨. هجري په شا اوخواکې
2. امير پولاد د شنسب زوی د ۱۳. هجري په شاوخواکې
3. امير کروړ جهان پهلوان د امېر پولاد زوی ۱۳۹-۱۵٤هجري
4. امير ناصر د اميرکروړ زوی د ۱٦. هجري په شااو خواکې
5. امير بنجي د نهاران زوی د ۱۷. هجري په شااوخواکې
6. امير سوري د ۲۵۳ هجري په شااوخواکې

269محمد هوتک، پټه خزانه، ۳٤ مخ، د ۱۳۳۹ کال چاپ کابل

270عبد الحی حبيبي، تاريخ مختصر افغانستان از ما نه های قد يم تا استقلال، ۱٦٥-۱٦ مخونه، کابل ۱۳٦۸.

7. امیر محمد سوري د ٤۔٥ هجري کال په شا او خواکې
8. امیر بو علي د محمد سوري زوی د ٤٢٥ هجري ه شا اوخواکې
9. عباس د شیش زوی او د بو علي وراره د ٤٥۔ هجري په حد ود و کې
10. امیر محمد د عباس زوی د ٤٥۔ هجري په شا او خواکې
11. قطب الد ین حسن د محمد زوی د ٤٦۔ هجري په شااوخواکې
12. ملک الجبال عزالد ین حسین د قطب الد ین حسن زوی د ٥١۔ هجري کال په شااوخوا کې
13. قطب الد ین محمد د عزالد ین زوی مړ ٥٤١ هجري کال
14. بهاؤالد ین سام د عزالد ین زوی (٥٤٤ - ٥٥٤ هجري)
15. ملک شهاب الد ین خرنک د عزالد ین زوی د ٥٥۔ هجري په شااو خواکې
16. ملک شجاع الد ین د عزالد ین زوی د ٥٥۔ هجري په شااوخواکې
17. سلطان علاؤالد ین حسین جهانسوز عزالد ین زوی (٥٤٤ - ٥٥١ هجري)
18. سلطان سیف الد ین د عزالد ین زوی (٥٤٣ - ٥٤٤ هجري)
19. ملک فخرالد ین مسعود د عزالد ین زوی د ٥٤۔ هجري کال په شا او خوا کې
20. سیف الد ین محمد د جها نسوز زوی د ٥٥١ هجري کال په شا او خواکې
21. سلطان غیاث الد ین محمد سام (٥٥٨ - ٥٩٩ هجري)
22. سلطان معزالد ین محمد سام (٥٦٩ - ٦۔٢ هجري)
23. سلطان غیا ث الد ین محمود د غیا ث الد ین محمد زوی (٥٩٩ - ٦۔٧ هجري)
24. سلطان بهاؤالد ین سام د محمود زوی ٦۔٧ هجري
25. علاؤالد ین اتسز د جها نسوز زوی (٦۔٧ - ٦١١ هجري)
26. علاؤالد ین د رغور (٥٩٩ - ٦١٢ هجري)
27. ملک ناصر الد ین کزیو د شهاب الد ین خرنک زوی د ٦١٨ هجري کال په شااوخواکې
28. سلطان شمس الد ین محمد د فخرالد ین مسعود زوی د ٦٥۔ هجري کال په شااو خواکې
29. سلطان بهاؤالد ین سام د شمس الد ین محمد زوی (٥٨٧ - ٦۔٢ هجري)

30.جلال الد ین ابوعلي د بهاؤالد ین سام زوی (٦۰٢ - ٦١٢ هجري)

31. علاؤالد ین مسعود د بهاؤ الد ین سام زوی (٦۰٢ - ٦١٢ هجري)

32.علا ؤالد ین مسعود د شمس الد ین محمد زوی د ٦١١ هجري په شا او خواکې

د سوريانو د قبيلې مشهور مؤرخين، ليکوال او شاعران :

د سوريانو قبيلې په خپلې غيږ کې پياوړي مؤرخين، ليکوال او شاعران روزلي د ي. د لته به بيځايه نه وي چې د ځينومشهورو کسانويادونه يې وکړو:

1. محمد بن علي البستي د تاريخ سوري مؤلف:

- د غه تاريخ او مؤلف يې موږ ته د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک د لرغوني پښتانه په حواله راپيژني. په د ې تاريخ کې د لرغونو پښتنو په اړوند په تيره بيا د امير پولاد او د هغه د زوی د امير کروړ جهان پهلوان ١٣٩ هجري په اړوند ډېر ګټهور معلو مات لري.

2. شيخ اسعد سوري مړ ٤٢٥ هجري:

- د پښتو ژبې يو ډېر ښه شاعر و. د پلار نوم يې محمد و. د ی په غور کې اوسيد ه او د غور په سوري شاهي کورنۍ کې د ډېر د رناوي نه بر خمن و. نو موړي د امير محمد سوري په وير نه کې دا قصيد ه ويلی د ه چې يوازې يو بيت يې رااخلو:

د فلک له چارو څه وکړم کوکار

زمولوي هر ګل چې خاند ي په بهار

3. ښکارند وی غوري ٥٨۰ هجري :

- ښکار ند وی د غور و او پلار يې احمد د غور د فيروز کوه کوټوال و د ه يوه بوللۀ په لاند ې ډول د ه (271) :

د پسر لي ښکلوونکو بيا کړه سينګارونه

بيا يې ولونل په غرونو کې لالو نه

4. د د ې کبله چې غوريان سوري پښتانه ول د د وی اولاد ه وروسته د غور د غرونو نه د افغانستان په بېلا بېلو بر خو کې مېشته شول او ځينو يې په هند و ستان کې سترې سوبې کړي د ي چې يو له هغو نه هم سلطان شهاب الد ين غوري وچې د ٥٧١ هجري کال نه يې د ٦۰٢ هجري کلونو پورې يې په هند و

271پټه خزانه، ٣٨ او ٤٨ مخو نه

ستان باند ې يې هم خپل راج چلاوه.

100.2 ښاخونه او څانګې

د سوري د قبیلې د ځینو ښاخونو او څانګو نو مو نه په لاند ې ډول د ي : ([272])

شاهوخېل، الاخېل، یونس خېل، تره کي، محمود زي، شېر خېل، د ولت خېل، شاد ي خېل، د اؤد خېل، اتمان، کوټي، بهرام، نورا خېل اونور...

100.3 استو ګنې سیمې

لکه چې د مخه مو وويل په پیل کې د سوريانو د قبيلې اصلي ټا ټوبی د غور تاريخي سيمه وه چې وروسته د شمېر د ډېر والي او یاهم د نورو یر غلګرو ځواکونو د برید ونو او یا هم د نورو عواملو له کبله نورو ځایو نو ته ولیږ د ید ل. په اوسني وخت کې سوريان د افغانستان د غور، باد غيس او هرات په ولا يتونو کې استوګنه لري چې په د غو ځايونو کې يې خلک د زوري يا زوريانو په نامه ياد وي.همد اراز د سليمان غره ختيز ته د د امان په سيمه کې د پاکستان د راولپنډۍ په چهچه کې او د هند و ستان د پنجاب د ایالت په بیجواره، د هریانا په ایالت او د اتهراپراد یش او بیهار په ایالتونوکې هم د د غې قبیلې خلک شته.

باید ووایو چې د هند وستان په هند وانواو سکهانو کې هم د سوري په نامه قبيلې شته چې د کهتري اوکوهکران په کاسټونو پورې اړه لري او په پنجاب کې اوسيږي.

100.4 هند وستان کې د سوريانو واکمني

په هند وستان کې د پښتنوسوريانو د واکمنۍ بنسټ ايښود ونکی فريد خان و چې وروسته په شېرشاه سوري مشهور شو ځکه چې د زمري سره په يوازې وجنګيد اوزمری يې مړ کړ نو ځکه د شير خان لقب ورکړل شو او کله چې د هند وستان واکمن شو نو بيا يې د شېرشاه سوري لقب غوره کړ. شير شاه د حسن خان سوري زوی او د ابر اهيم خان سوري لمسی د ی.

په هند وستان کې د پښتون واکمن سلطان بهلول لود ي په خت کې ډېر شمېر پښتانه د روه له سيمې نه هند و ستان ته راغلل، ځکه د غه پښتون واکمن د روه یا د افغانستان پښتنو ته يو فرمان ليکلی و چې که هر پښتون هند و ستان ته ورشي نو د ی به منصبونه، خلعتو نه او جاګيرونه او په خپل پوځ کې به لوړ لوړ منصبو نه ورکوي. هماغه و چې د

272پښتنني قبيلې، ۱۷۸ مخ، د پېښور چاپ

بهلول لود ي د د غه فر مان سره سم د فريد خان يا شير شاه سوري نيکه ابراهيم سوري د خپل زوی حسن خان سوري سره يو ځای د بهلول لود ي په واکمنۍ کې د منصبونو د تر لاسه کولو لپاره هند و ستان ته لاړل اوځه موده يې د حصار فيروزه په کلا کې تېره کړه. د غه سيمه اوس يوازې د حصار په نامه ياد ېږي ([273]) چې د شمالي هند د هريانا د ايا لت يوه ولسوالي د ه.

هريانا نن ورځ د شمالي هند وستان يو ايالت د ی چې د پنجاب، ډيلي، راجستهان، اتهر کهنډ، هيما چل پراد يش اواتهراپراد يش د ايا لتو نوسره ګډه پوله لري.

سوري شير شاه په ۱۴۷۹ عيسوي کال کې په حصار فيروزه کې چې د هند د هريانا په ايالت کې موقعيت لري د ې نړۍ ته ستر ګې پرانيستلې او پلار يې فرېد خان نوم پرې کېښود. د هند د پښتون واکمن بهلول لود ي د واکمنۍ په وخت کې کله چې جمال خان ته د جو نپور حکو مت لاس ته ورغی نو هغه د فريد خان پلار حسن سوري ته د خواص پور او ټانډه سيمې د جاګير په ډول ورکړې او د پنځه سوه ژوبله ورو او جنګياليو مېړو مشر يې وټا که.

فريد خان وروسته بيا اګرې ته لاړاو هلته د ولت خان لود ي ته چې په هغه وخت کې د سلطان ابر اهيم لود ي د سترو امراوو نه وورغی. د ولت خان لود ي نو موړی سلطان ابر اهيم ته وروپېژاند او کله چې د فريد خان پلار حسن سوري مړ شو نو فريد خان ته د خپل پلار د جاګير فر مان ورکړل شو. کله چې لود ي سلطان ابر اهيم د مغولي بابر له لاسه د پاني پت په جګړه کې ووژل شواو پهاړ خان لوانی چې د لود ي سلطان ابر اهيم له خواد بيهار د ا يالت صوبه د ار واو خپلسری او ياغی شوی او خپل ځان ته يې د سلطا ن محمد لقب غور ه کړی ونو فريد خان هغه ته ورغی او د هغه له خوا منصب ورکړل شو.يوه ورځ فريد خان له سلطان محمد سره يو ځای ښکار ته لاړل چې نابېره يو زمری را ښکاره شو.

فريد له زمري سره مقا بله وکړه او پخپله توره يې هغه وواژه.سلطان محمد د د ه د زړورتوب نه ډېر خوشاله او د ه ته يې د شير خان لقب ورکړ او سلطان محمد ورځ په ورځ د د ه موقف لوړاوه ثو چې يې د خپل زوی جلال خان استاد وټا که. شيرخان وروسته خپل ځواک ډېرکړ او د پښتنو په مر سته يې مغولي واکمن همايون مات کړ.همايون ايران ته وتښتيد او شيرشاه د هند وستان واکمن شو اود حضرت اعلی لقب يې غوره کړ.

شير شاه په هند وستان کې د پښتنو د يوې د اسې پياوړې واکمنۍ بنسټ کېښود چې د هند وستان تاريخ پرې وياړي او د د ه تلپاتي خد متونه ياد وي. د شير شاه له مهمو کارونو نه يود او چې د بنګال د سونارګاون نه يې ترافغانستانه پورې سړک جوړ کړ او د سړک په د واړو غاړو ته يې ونې کښينولې ثو مساپران ځانونه د ګر مۍ نه خوند ي کړي. همد اراز يې په لاروکې کاروان سرايونه او جوماتونه جوړ کړل او ځاه ګانې يې وکيند لې چې مساپران ترې ګټه واخلي. د شيرشاه بل مهم کارد اوچې د پوستې او ډاګ سيستم يې په د اسې ډول تنظيم کړ چې ډېر چټک او ګړ ند ی و، ان نن ورځ هم هند يان په د ې معتقد د ي چې د شير شاه د ډاګ او پو ستي سيستم تر اوسني سيستم هم غوره

273تاريخ حيات افغاني، ۴۰۳ـ۴ او ۴۰۳ـ۵ مخونه

و. شیر شاه په هند کې د ځمکو د اسې اصلاحات رامینځ ته کړل چې د د ه د ځمکې د اصلاحاتو د سیستم نه اوس هم ګټه اخیستله کیږي.

شیر شاه په هند وستان کې تقر یباشپږ کلونه په ډېر عد ل اوانصاف سره واکمني وکړه چې د د ه عصر د هند په تاریخ کې یوطلایي عصر ګڼل کیږي. په پای کې د ۹۵۲ هجري کال د ربیع الاول د میاشتي په د ولسمه نېټه د کالنجر د کلا د نیولو په وخت کې د باروتود اور له کبله ټپي او بیا وروسته مړشواو د هند وستان د بیهار ایالت په سهسرام کې ښخ شو. د د ه زیارت ته اوس هم ګڼ شمیر خلک ورځي اود د غه عاد ل واکمن روح تـه د عقیـد ت نـذرانې ډالیکـوي.د شیرشاه تر مړینې وروسته یې زوی سلیم شاه پا چا شوچې بیا وروسته یې د ولس کلن زوی فیروزخان ته واکمني په لاس ورغله، خو نو موړی د نظام خان د زوی مبارز خان له خوا چې د سوري شیر شاه وراره و ووژل شو او نوموړي د محمد شاه عدلي یا محمد شاه سوري په نامه ځواک تر لاسه کړ. ترهغه وروسته د د غې کورنۍ نور واکمنان لکه ابـــر اهیم شاه سوري، سکند رشاه سوري او عاد لشاه سوري په هند کې واکمني چلولې د ه.

د شیر شاه د زمانې مشهور کسان چې د سوریانو په قبیلې پورې یې اړه د رلود ه ([274]):

احمد خان سوري چې د شیر شاه میرنی ورورو، قطب خان سوري، بر مزید خان سوري اوکمال خـــان ســـوري چې د شیرشاه د واکمنۍ ستر امیران ول. جلال خان سوري، سکند ر خان سوري، سید خان سوري، غازي خان ســـوري، مبارک خان سوري، فتح خان سوري، محمد خان سوري، نظام خان سوري، مبارز خان سوري، مد ا سوري د شـــیر شـــاه میر نی ورور

100.5 سوریانو د واکمنۍ په اړوند مشهور کتا بونه

1. تاریخ د اود ي چې مؤلف یې عبد الله له اره پښتون او د مغولي واکمن جهانګیر معاصر د ی.([275])
2. تاریخ شیر شاهي د عباس خان سرواڼي لیکنه چې ډې کلونه وړاند ې په پښتو ټولنه کـــې د اروابنـــاد د کتور د ولت محمد لود ین له خوا ژباړل شوی و.
3. تاریخ شاهي د احمد یاد ګار اثر چې ماد د ې مقالې لیکوال تر جمه کړی، خو لا چاپ شوی نه د ی.
4. شیر شاه اور ان کا عهد د پروفیسر کالکارنجن قانو نګواثر په اردو ژبه.([276])

274احمد یاد ګا، تاریخ شاهي، د بینګال ایشیا ټیک سوسائټي، د اسماالرجال فهرست، ۹-٤-٤٤٦ مخونه، کلکته، هند وستان

275د اکتاب ماد د ې مقالې لیکوال د ۱۳۶۸ لمریز کال د لړم په میاشت کې له اردو نه پښتو ته ژباړلی وچې بیا په ۱۳۷. لمریز کـــال د افغانســـتان د علومو اکیډیمۍ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا د اریانا په مطبعه کې د ٤ـــ ټوکو په شمېر چاپ شو، خو په ۱۳۷۲ لمریز کال کې د کابل په تنظیمي جګړو کې وسوځید او څه ټوکونه چې پاتې ول نو په هټیوکې د وکاند ارانو د پوړیو کار ځیني اخیست. د غه اثر وروسته بیا د ویم ځل لپاره د انش خپرند و یې ټولنې په ۲ـ۷ عیسوي کال کې په پېښور کې د ۱ـــ ټو کو په تېراژ خپور کړ.

276 د غه اثرما په کابل کې تر جمه او یوه کاپي مې د افغانستان د علو مو اکیډیمۍ د پښتو څېړنو بین المللي مرکز ته ورکړه، خـــو کلـــه چـــې

5. افسانه شاهان هند ([277])

101 ساد ات یا سېد ان

زمونږ په ګران هېواد افغانستان کې د بېلا بېلو قو مونو تر مینځ سید ان هم استوګنه لري او هیڅ یو د اسې کلی، بانډه او سېمه به نه وي چې هلته څو کوره سید ان پکې نه وي. د غه سید ان د افغانستان په بېلا بېلو سیمو کې په بېلا بېلو نو مو نو سره یاد ېږي. د بېلګې په تو ګه د افغانستان په ختیځو ولا یتو نو ننګرهار، کونړ او لغمان کې د پا چا یانو او یا پا چا صا حبا نو او د سید انو یا ساد اتو په نامه یاد ېږي. په ځینو ځا یو نو کې ورته اغا صا حب او د افغانستان د خوست په ولایت کې ورته سید ګي وایي. په پښتونخواکې یې باد شاه یا باد شاه صاحب بولي. ([278])

په عمو مي تو ګه د افغانستان په هره سېمه او په تېره بیا د پښتنو په سیمو کې د غه سید انو ته خلک ډېر د رناوی کوي، ځکه چې د اسلام د ستر پیغمبر محمد (ص) د لور بي بي فا طمې (رض) اد د حضرت علي کرم الله وجهه او لاد ه ګڼل کیږي. پښتانه د وی پیر خانه بو لي او ډېر د رناوی او عزت یې کوي.

همد اراز که څوک ناروغه شي نو د د م د عا او تعو یذونو لپاره سید انو ته ورځي او هغه پښتانه چې د کوم سید تر تعویذونولاند ې وي نو د کند هار په اصطلاح هغوی ته د رونړیان وایي او د د وی نه ځا ښتونه او خورد ې هم اخلي. په پښتني سېمو کې د د غو سید انو یا پا چایانو سره پښتنو خپلوۍ او خیښۍ کړي د ي او د وی د پښتنو سره د اسې نږد ې ا ړیکي لري او د اسې سره اخښل شوي د ي چې ګواکې هیڅ پښتون هم د وی له ځانه جلا نه ګڼي. د د غو سید انو نه پښتانه تل د خپل منځي شخړو او لا نجو په اوارولو کې مرسته غواړي او هره فیصله چې د وی وکړي نو د واړو غاړو ته د منلو وړوي.

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د سید ا نو په اړ وند د اسې لیکي :

"د بني ها شمي قر یشو نه د حضرت امام حسن (رض) او حضرت امام حسین (رض) او لاد ې ته چې د پیغمبر (ص) لمسیان ول سید ان ویل کیږي. د افغانستان هیڅ یو لوی کلی نشته چې یو یاد وه کوره ساد ات د ې پکې نه وي. په افغانستان کې سید انو ته د خپل معمول نوم نه پر ته خواجه، سید ، میا، اغا، پاچا، صاحب، صاحبزاد ه او میر هم وایي او

تنظیمي ټو پکیان پر کابل مسلط شول نو د چاپونو د د مولو لپاره یې سوځولی وا و له بد ه مرغه ما یې بله کاپي نه د رلود له، خو خبر شوم چې ښاغلی د کتور نثار احمد صمد هم د غه اثر له اردو نه پښتو ته ژباړلی د ی.

277 د غه اثر چاپ شوی نه د ی، یوازې یوه قلمي نسخه یې د بریتانیا په بریټش میوزیم کې خوند ي د ه مولف یې محمد کبیر د شیخ اسماعیل زوی د ی. کله چې زه په هند و ستان کې وم زما یوه د وست د د غه کتاب د قلمي نسخې مایکروفیلم زما په واک کې راکړ.کله چې استرالیا ته راغلم نو د اکتاب مې وژباړه اوس راسره د ی او که خد ای کول ډېر ژر به چاپ ته چمتو شي

278زما شخصي یاد د ښتونه

ورته زيات د رناوی کوي ([279])۔"

101.1 افغانستان کې د پښتنو سيد انو د استوګنې سيمې

1. د کونړ ولايت د پشد د سيمې سيد ان: د غه سيد ان ډېر مشهور او خلک ورته ډېر د رناوی لري
2. د ننګر هار ولايت د رود اتو د و لسوالۍ د مزينې د سيمې پاچايان
3. د ننګر هار ولايت د سره رود د ولسوالۍ د سيد انوکلی
4. د ننګر هار ولايت د خوږيا نيو د سيمې پا چايان
5. د لغمان ولايت د عزيزخان کڅ او د تير ګړيو د کلي پاچايان
6. د کاپيسا ولايت د تګاب د ولسوالۍ سيد ان چې د تګاب مياګل جان اغا هم د همد ې سيد انو نه و
7. د پکتيا د ولايت سيد ان چې په ګرد يز او زرمت کې اوسي۔ د ستر سيد شيخ شاه محمد روحاني مزار هم په زرمت کې د ی چې ډېر اراد تمند ان لري
8. د خوست ولايت سيد ان چې د وی ورته په خپله لهجه کې سيد ګي وايي او د خوســـت پـــه ډېکـــي کـــې استوګنه لري
9. د پکتيکا ولايت د ارګون د بر مل د سيمې سيد ان
10. د ميد ان او ورد ګو ولايت سيد ان
11. د کابل ولايت د د ه سبزولسوالۍ د پايمنار پاچايان چې د پايمنارد پا چا صاحب زيارت هم هلته د ی۔ همد اراز د کابل په لويد ېز کې د کلای قا ضي په سېمه کې د شاه اغا زيارت هم ډېر مشـــهور د ی چـــې ډېـــر شمېر خلک يې زيارت ته ورځي
12. د لوګر ولايت د محمد اغې، خرخ او کلنګار د سيمې سيد ان
13. د بغلان ولايت سيد ان
14. د کند ز ولايت سيد ان
15. د بلخ ولايت سيد ان
16. د پروان ولايت د هوفيان شريف سيد ان چې سيد جان اغا پکې مشهور شخصيت تېر شوی د ی

279تاريخ حيات افغاني، د پېښور چاپ ٤٥٥ مخ

17. د غزني ولایت سید ان.چې زیاتره یې په واغز کې استوګنه لري

18. د زابل ولایت سید ان

19. د ارزګان ولایت سید ان

20. د هېلمند ولایت سېد ان: د هیلمند ولایت د ګرمسیر سید ان چې د خاص روحاني فیض نه برخمن د ي او په نو موړې سېمه کې عام پښتانه ورته ډیر د قد ر په سترګه ګوري. د د ې ترڅنګ بېا د سیاه بند سـید ان چې اکثر خلک یې تور حلقي سید ان هم بولي د ولسي محبوبیت نه برخمـن د ي اولـویه پیرخـانه لري. ([280])

21. د فراه ولایت سید ان

22. د هرات ولایت سید ان: چې په اصل کې د کونړ د پشد نه تللي د ي اود د وی نېکه مروارید اغا هلته ښخ د ی او زیارت ته یې ډېر شمېر خلک ورځي. د د وی د کورنۍ نه یو مهم تن توراغا نو مید ه. همد اراز د هرات ولایت د کرخ د ولسوالۍ سید ان او د هرات ولایت د انجیل ولسوالۍ د نوین د کلي سید ان هــم مشهور د ي

23. د باد غیس ولایت سید ان.

24. د کند هار ولایت سېد ان: د د ې سیمې سېد ان تذکره لاند ې په بله برخه کښې ورکړ شوې د ه.

لنډه د ا چې د افغانستان په هر ولایت، ولسوالۍ او سیمو کې سید ان شته د ي.

101.2 د کند هار ولایت سېد ان

د کند هار په ولایت کې د پښین سید ان ډیر مشهور د ي. په کند هار کې سید ان د ارغنــد اب، پنجــوائي، شــاه ولیکوټ، میوند ، ډنډ، معروف، ارغستان او ښوراوک په ولسوالیو او د کند هار د ښار په مرکز کې میشته د ي چي پــه ارغند اب کي یې ځانګړې سیمې د سید انو کلا چه، صوف، د ه ماسوس او د ارغنــد اب د ســید انــو لنګــر د ی د د ې ترڅنګ په کند هار ښار کې د سید انو په نوم کوڅې هم لري. که څه هم د کند هار د د ه ماسوس سید ان، خلــک لــه اره صاحبزاد ه خېل بولي خو اوس په سید انوسره یاد یږي.

101.2.1 کند هار د سید انو ځینې مشهورې کورنۍ

1. په کند هار کې د نومیالي غازي شاه اشرف اغا کورنۍ: سید شاه اشرف اغا د افغانستان د خپلــواکۍ هغــه

280د ښنوا د ویبپا ڼې مشر ښاغلي خالد هاد ي حید ري را استول شوي معلومات

نومیالی د ی چې کله غازي امان الله خان د سقاوي اړود وړ په ترڅ کې کند هار ته راغی نو د غه نومیالي اوباتد بیره پښتون سید یې ملا وروتړله او د شاه امان الله بیرغ یې پورته کړ او ترغزني پوري د ټولو سیمو په نیولو کې یې د شاه امان الله خان مر سته وکړه.

2. د کند هار د پنجوائې د سید محمد اغا کورنۍ چې په پنجوائې او شاوخوا سیمو کې یوه نو میالۍ کورنۍ د ه اود د غې کورنۍ زیاتره غړي اوس هم په کند هار او پنجوایي کې میشته د ي.

3. د شاه ولیکوټ د ژوند ي شا ه اغا کورنۍ چې په کند هار اوشا او خوا سیموکې خاص اراد تمند ان لري.

4. د کند هار د مشهور جهاد ي شخصیت اروابناد حمید اغا کورنۍ.

5. په کند هار کې د یعقوب جان اغا کورنۍ چې د کند هار د سپیڅلې خرقې ته څیرمه مېشته د ه او هغه کوڅه چې د کند هار میوند عمومي واټ او د سپیڅلې خرقې د شمالي د روازه سره نښلوي د یعقوب جان اغا په نامه یاد یږي.

6. د کند هار د سید عظیم اغا کورنۍ چې د ښار په څلورمه ناحیه کې یې اوس هم یوه غټه کلاچه شته چې اوس د نیک محمد اغا په کلاچې سره یاد یږي. د د غه سید عظیم اغا یو څوی سید محمد نسیم اغا د د جنوبي زون تنظیمه رئیس و.

7. د کند هار د اوسني قومي مخورسپین ږیري سید عبد الظاهراغا کورنۍ چې په ډیرو جرګو کې یې د کند هار د خلکو استازیتوب کړی د ی د د ې کورنۍ زیات شمیر کسان اوس په جنوبي پښتونخوا کوئیټه کې میشته د ي .

8. د کند هار د ارغند اب د حسام الد ین جان اغا علمي او سیاسي کورنۍ چې په سیمه کې د پوره شهرت نه برخمنه د ه. د د غه حسام الد ین جان اغا زوم محمد سرورخان د کند هار نا ئب الحکو مه و.

9. د کند هار د مشهور روحاني شخصیت سید عبد الرحمن شاه اغا کورنۍ چې په کند هار کې د خاص د رناوي نه برخمنه د ه. ویل کیږي چې د سید عبد الرحمان شا اغا غورنیکه سید اد م اغاد پښین د عمرزي سید انو نه و چې وروسته د ملي قائد اعلیحضرت احمد شاه بابا په وخت کي په کند هار کې میشت شوی و او د هغه زوی سید غلام جان اغا د کند هار یو د لویو قومي مشرانو څخه و او د هغه زوی سید عبد الروف اغا د کند هار د سید انو مشر او خان پاتې شوي و . د سید عبد الروف اغا زوی سید عبد الرحمن شاه اغا چې د کند هارد لو یوروحاني شخصیتونو نه واونوموړی لومړی کس و چې په کند هار کي یې یو عام میلمستون، ګلبڼ، د حیوانانو یو ژوبڼ اوا په لومړي ځل یو شخصي میوزیم جوړ کړی و. ویل کیږي چې نوموړی ډیر سخي سړی و او د قاد ریه طریقې پیرو هم و. د کند هارمشهور روحاني شخصیت پیرمرچ اغا د د ه د اراد تمند انونه و اواعلیحضرت محمد ظاهرشاه د هغه ژوبڼ او میلمستون

ته د سیل لپاره راته . د د ه کوټۍ اوس هم د سید عبد الرحمن شاه اغا په نامه د کند هار په نوي ښار کــې موجود ه د ه او د ې ته ورته یوه لویه کوټۍ یې د کند هار په د هیمراسي کې هم شته۔د د وی اصلي ځای په کند هار کې د بامیزو کوڅه د ه چې د بابیانو د کلاپه استقامت یې یو لوی احمد شاهي سرای اوس هــم هلته د د ه په نامه شته۔

10. د ه خواجه د سید قد وس اغا علم پالونکې کورنۍ چي د کند هار د کاروان او منار کوڅو په مینــځ کــې میشته د ه .

11. د ارغند اب د لنګر د سید انو کورنۍ چې په سیمه کې د سید انو یو د لوی نفوذ لرونکي کورنیو نــه د ه، د لنګر سید ان چې عام کند هاریان ورته ځانګړی د رناوی لري د کند هار په ارغند اب، میوند او کند هار ښار کې میشته د ي .

12. د کند هار د مشهور تاجر سید حبیب الله جان اغا کورنۍ چي د کند هار په ډنډ او نوي ښارکې میشته د ه۔

13. د زلخان د سید انو کورنۍ چېد روسانو په وړاند ې ملي پاڅون کې یې هم د پام وړ ونډ ه د رلود ه د د غې کورنۍیو غړی سید فضل الد ین اغا د یوې جهاد ي جبهې مشر پاتې شوی و۔

14. د تابین د غازي سید حید ر اغا کورنۍ چې د کند هار د ارغند اب په سېمه کې میشته د ه، سید حید راغا د میوند په غزا کې د غازي ایوب خان ترڅنګ د انګرېز سره په پوره مېړانه وجنګید او په هماغه ورځ په شهاد ت ورسید۔نوموړی د سید انو د حید رزو قبیلې ته منسوب و او د هغه زوی سید عبد الغفار اغــا د تابین د مشرانونه و۔د سید عبد الغفار اغازوی ډګروال سید نجم الد ین اغا د سرد ار د اود خان شهید لــه نژد ې پوځي ملګرونه و او د جمهوري نظام په راو ستلو کې یې د سرد ار د واد خان سره پوره ملتیا د رلود ه۔ نوموړی لومړنی تن و چې په ارغند اب کې یې به خپلو هڅو سره د سیند پرغاړه د شاه اشرف ښونځی په عصري ډول جوړ کړ، د سید نجم الد ین اغا زوی سید خالد هــاد ي حیــد ري د پښــتوژبې لیکوال او شاعر د ی چې د ښنوا انټرنیټ پاڼې بنسټ یې ایښی او د غه پاڼه چلوي۔

15. د د یلاوور د سید سرور اغا کورنۍ: د غه کورنۍ د روسانو په وړاند ي په ملي پــاڅون کــي ډیــري قربانۍ ورکړي د ي او د سید سروراغا زوی شهید امین الله اغا مشهور په لالاملنګ د کند هارله مشهورو غازیانو نه وچې په یوازي ډول به یې د روسانو پوره محاصره ماتوله۔ د کند هارچریکان نومي تاریخي اثر کې د د غه غازي ډیرې زیاتې کارنامې راغلي د ي او په ۱۹۸۲ زېږد ېز کال کې د کند هار په میانجوی سیمه کې د روسانو لخوا په مخامخ جګړه کې په شهاد ت ورسید او د میانجوی په جومات کې ښــخ د ی۔ د لالا ملنګ یو ورور سید طیب اغانومیږي۔

16. د کند هار د فقیر روحاني شخصیت پیرمرچ اغا کورنۍ چې په هېلمند او کند هار کې میشته د ه .

17. د معروف د سید انو کورنۍ: د غه کورنۍ د کند هار په معروف ولسوالۍ کې میشته د ه چې په سېمه کې اڅکزي او علي زي خاص د رناوی ورته لري.

18. د بازګل اغا او سید ګل اغاکورنۍ : چې د کند هار د سید انو یوه مشهوره کورنۍ د ه او د ا څلویښت کاله کیږي چې په سعود ي عربستان کي میشته د ه او په مد ینه منوره کې استوګن د ي.ویل کیږي چې د غه کورنۍ د افغاني حاجیانو سره هرکال معنوي مرستي هم کوي.

19. د سپین کوڅي صاحبزاد ه کورنۍ چې زیارت یې د کند هار ښار په د وهمه ناحیه کې د ی او خلک ورته ډېر د رناوی لري.

20.د تور اغا کورنۍ چي زیارت ئې د سپيڅلې خرقې سره نږد ې د ی او ډېر شمېر د روږیان لري.

21. د کند هار په د هله کې د سید محسن اغا کورنۍ چې اوس په معصوم اغا سره شهرت لري. ویل کیږي چې د د غو سید انو کورنۍ خپلې ډېرې ځمکې د د هلې د بند جوړولو ته ډالۍ کړې وې او د ا هم مشهوره د ه چې سید محسن اغا ته اعیحضرت غازي امان الله خان ډېر د رناوی د رلود او هغه به یې خپل پیر او مرشد باله. په هرو د ریومیا شتو کې به یې یو ځل کابل ته ورغوښت او د د ه د روحاني فیو ضا تو نه به یې ګټه او چتوله. د سید محسن اغا نیکونه سید ابد ال اغا او سید ال اغا نو مید ل چې لوی احمد شاه بابا هغوی ته ډېر د رناوی د رلود او کله یې چې د کند هار د ښار چې په هغه وخت کې د احمد شاهي ښار په نامه یاد بد ه د جوړېد واراد ه او تکل وکړ نوابد ال اغا اوسید ال اغا یې چې د واړه ورونه وو راوغو ښتل او د د وی په متبر کولاسونو یې د د غه ښار د بنسټ ډبره کېښو د له، د د وی کورنۍ اوس هم د ښار په بامیزو کوڅه کي میشته د ه.

22.د سید حسین اغا کو رنۍ چې د کند هار په د یمراسۍ کې ئې غټه کلا او س هم د سید قا سم جان اغا په نامه سره یاد ېږي.

23.د د ه ماسوس د غني جان اغا کورنۍ.

24.د ذاکر شریف د جهاد ي شخصیت سید محمد جان اغا کورنۍ.

25.د ګلجه اباد اوسبزکار د سید انو کورنۍ.

26.د مېر بازار سید ان چې د کند هار خلک ورته ډېر د رناوی لري او خپله پیر خا نه یې بولې.

101.2.2 کند هار سید انو مشهور شخصیتونه

1. غازي شاه اشرف اغا چې په د ویم ځل یې په کند هار کې د غازي امان الله خان بیرغ پورته کړه او ترغزني پورې یې ټولي سیمې بیرته د غازي امان الله خان تر ولکې لاند ې راوستلې.

2. غازي سيد حيد راغا چې د ميوند په تاريخي غزا کې د افغان غازيانوسره يوځای په شهاد ت ورسيد .
3. غازي شهيد سيد امين الله اغا چې په لالا ملنګ مشهور و او په کند هاريانو کې د د جهاد د يو وتلي اتل په نوم شهرت لري.
4. سيد محمد نسيم اغا چې د تنظيمه رئيس و.
5. موسی کليم اغا چې د مشهورو جهاد ي شخصيتونو نه و اود کوټې په سرياب کې ښخ د ی .
6. روحاني شخصيت پير مرچ اغا چې اوس هم ژوند ي د ی او په جنوبي افغانستان کې د خلکو د ځانګړي د رناوي نه برخمن د ی.
7. روحاني شخصيت شهيد سيد عبد الرحمن شا ه اغا چې په کند هار کې يې ژوبڼ او ميوزيم د رلود.او هم هلته ښخ د ی .
8. د کند هار وتلی ولسي شاعر سيد عبد الخالق اغا
9. ډګروال سيد نجم الد ين اغا چې د سرد ار د اود خان د نږد ې ملګرونه و او د هغه سره د جمهوري رژيم په رامينځ ته کولو کې يې مهمه ونډه د رلود ه. نوموړي د جهاد په د وره کي هم د کند هارد مجاهد يد نو په فوځي روزنه کي د پام وړ ونډ ه د رلود ه.
10. خالد هاد ي حيد ري چې د پښتو ژبې يو ځوان ليکوال، شاعر او ژورنالست او د بېنــوا د ويبپــا ڼــې مسئول چلونکی د ی.

101.3 پښتونخوا د سيمې سيد ان

1. د سوات د بو نير د سيمې سيد ان چې سيد علي تېر مذي چې په پير بابا سره شهرت لري هورې ښـخ د ی اوټول پښتانه ورته زيات اراد ت او د رناوی لري.
2. د باجوړ د سيمې سيد ان
3. د چترال د سيمې سيد ان
4. د د ير د سيمې سيد ان
5. د خيبر ايجنسی سيد ان
6. د کورمې ايجنسی سيد ان چې پښتانه او شيعه مذهبه د ي او د احمد زيو، د کرمان د سيد انو، د تېــراه د سيد انو او د ماوړه د سيد انو په نامه شهرت لري.

7. د اورکزيو ايجنسۍ سيد ان

8. د د ېره غازي خان سيد ان

9. د پېښنور د سيمې سيد ان

10. د بنگښو د سيمې سيد ان

11. د لکي مروت سيمې سيد ان: چه د شېخ شاه روحاني اولاد گڼل کېږي و د ابا خېل، متوري، و ميچن خېل کلو کښې استوگن لري. د د ې نه علاوه د تاجي زو سېد ان هم په علاقه کښې قد ر لري. نامتو ليکوال و تاريخپوه ډاکټر سېد چراغ حسېن چه کوم نه گڼ شمېر کتابونه لکه د ود چراغ، تذکره پير سباک، انوار چراغ، و د قيصو کتاب ناليد لې بلا منصوب د ي، هم د ې سيمې نه د ي.

12. د شمالي وزيرستان سيد ان ([281]): د شمالي وزيرستان سيد انو ته په سېمه اېزه اصطلاح سيد گي وايي چې د وی د د غې سيمې په ځوی، د ويگر، ډنډ، ورغړ، رباط اوشوال کې استوگنه لري او نن د پښتنود يوې قبيلې په تو گه مو جود د ي. سيد گي په پيل کې په د وو بر خو ويشل شوي د ي چې ملکا خېل او ذکر خېل نو ميږي اود قبيلوي اتحاد له مخې ملکا خېل د ابر اهيم خېلو وزيرو سره متحد او يو مو ټی د ي. د سيد گي د قبيلې د خيلو نو او د استو گنې د سيمو نو مونه په لاند ې ډول د ي :

- ذکرخېل، شد اد خېل، ابا خېل، شومبر خېل، مولي خېل او مصري خېل چې په ډنډ او رباط کې استوگنه لري
- شود ي خېل، لاد ه خېل، جبر خېل، ټول بيگ خېل، کبډي خېل، اتک خېل، رومي خېل، مد ک خېل، سرورخېل، زوبر خېل، نظر بيگ خېل او اخوند خېل چې په د ويگر او ځوی کې استوگنه لري
- مياگل خېل چې په د ويگر، ورغړ، ډنډ او شوال کې اوسيږي
- کاکا خېل، سره گنډه، تره کي گنډه، غوټي گنډه چې په ډنډ کې او سيږي
- ملکا خېل، بود ر خېل، مسيري خېل، ايبار خون خېل، گري خېل، خد ري، گرړخېل، ميسون خېل او خړه شوپه چې زيات شمېر يې په ځوی او لږ شمېر يې په د ويگر کې استوگنه لري
- همد اراز حکيم خېل په ډنډ او رباط کې استوگنه لري

13. سهېلي پښتونخوا سيد ان: د سهيلي پښتونخوا سيد ان په پشين، ژوب، چمن، لورلايي، او کوئېټه کې استوگنه لري چې مشهور ښنا خونه يې ښاد يزي، عمرزي، حيد رزي او ابراهيمزي د ي.

281پښتني قبيلې د پېښنور چاپ ۱۷۹ مخ

- د کوئټې په سید انو کې د سید عبد النافع اغا کورنۍ چې شاد یزي سید ان د ي د یاد ولــووړ د ي چې زیات شمیر مرید ان ئې په کوئټه، پښین چمن او نورو سیمو کې شته.
- په پښین کې د سید انو یوه بله مشهوره کورنۍ هم شته چې مشر یې د سرانانو علي اغا د ی چې یو ستر عالم، مد رس او د کویټې، پښین او کراچۍ په پښتنو او غیر پښتنو کــې ډېــر شــمېر مرید ان اواراد تمند ان لري.

باید زیاته کړو چې سید انو د هند په نیمې وچې باند ې د ۱۴۱٤ میلاد ي کال نه تر ۱٤٥۱ میلاد ي کاله پورې واکمني کړې د ه چې د د وی واکمني د سید انو د واکمنۍ په نامه سر ه یاد ېږي چې د ځینو مشهورو واکمنانو نو مو نه یــې په لا ند ې ډول د ي :

خضرخان، سلطان مبارک شاه، سلطان محمد شاه اوسلطان علاؤالد ین ([282])

101.4 افغانستان و پښتونخوا کې د سید انو مشهور شخصیتونه

افغانستان و پښتونخوا کښې د سېد انو مشهور شخصیتونه په د ې ډول د ي ([283]) :

1. د ختیز نابغه علامه سید جمال الد ین افغاني
2. د پښتو ژبې لیکوال، شاعر او فیلسوف اروابناد استاد ښاغلی ګل پاچا الفت.
3. د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د عد لیې وزیرار وابناد ښاغلی سید شمس الد ین مجروح
4. د کابل پوهنتون استاد اروابناد شهید سید بهاؤ الد ین مجروح.
5. د قبایلو د وزارت پخوانی معین ښا غلی سید مسعود پو هنیار
6. د کونړونو پخوانی والي ښاغلی سید فضل اکبر
7. د کونړ او سنی والي ښاغلی سید فضل الله واحد ي
8. سیاسي شخصیت او لیکوال شهید ښاغلی سید یو سف میرنې
9. په ولسي جر ګه کې د خوږیا نیو پخوانی استازی ښاغلی فاروق میرنی
10. د پښتو ژبې لیکوال ښاغلی سید حسین پاچا

282هند وستان پر اسلامي حکومت، د مفتي شوکت علي فهمي اثر ۳۵ـ- ۳٦ـ مخونه، د هلي

283زما شخصي یاد د ښتو نه

11. د پښتو ژبې شاعره، لیکواله او وینډ ویه اغلې میر من مستوره شال

12. د پښتو ژبې لیکواله او وینډ ویه اغلې میر من پروین علي

13. ستر روحاني شخصیت سید علي تر مذي مشهور په پیر بابا

14. د افغانستان د ملي محاذ مشر ښا غلی پیر سید احمد ګیلاني

15. ښاغلی سید اسحق ګیلاني

16. ښاغلې مېرمن فا طمه ګیلاني

17. د ننګرهار د لیسې پخوانی مد یر ښاغلی سید مقصود سعید ي

18. د ننګرهار د سره رود قومي مخور اروابناد معشوق جان اغا

19. ښاغلې د کتور کبرا مظهري مایار

20.د ښېنوا د ویب پاڼې بنسټ ایښود ونکی او مشر ښاغلی خالد هاد ي حید ري

21. د پښتو ژبې مشهور شاعر ښاغلی سید محمد طا هر بینا

22.د پښتو ژبې شاعر او لیکوال ښاغلی سید نورالله ځل

102 شلماني

زمونږ پښت پو هان او نسب پېژند ونکي شلماني له اره سړبني پښتانه ګڼي چې د مومند و پـر سـترې قـبیلې ورګډېږي. د وی د پښتونخوا د خیبر ایجنسۍ کې د شلمان په د ره کې د تاترې په شا اوخواکې استوګنه لري او د د وی سېمه په لوی شلمان، کم شلمان ویشلې شوې د ه او د لنډي کوتل نه ۲۵ کیلو متره واټن لري او مشهور ښاخونه یې الیـم زي، ترکزي او کم شلمان د ي ([284]).

د د وی په ګاونډ کې شینواري، اپرید ي او ملا ګوري مېشته د ي. د خیبر ایجنسۍ نه پرته ځینـي شـلماني پـه سوات، الا ډنډ، د یر، باجوړ، بو نیر، شنګله، هریپور، ملکنډ، ډارګی، سـخاکوټ، صـوابی، چارسـد ه او عمـر زیـو (هشتنګر) چې مانا یې اته ښارونه د ي او پښتانه یې په خپله ورځنۍ محاوره کې اشنغر بولي مېشته د ي. د اسـې ویـل کیږي چې د شلمانیو ځینې کورنۍ د ننګرهار ولایت د سپین غر په لمنه کې د پچیر اواګام د ولسوالۍ د تورې بورې په سیمه کې هم شته.

284پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، ۱۸. مخ د د انش چاپ، پېښور

102.1 استوګنې سيمې

په پښتونخواه کښې د شلمانو د استوګنې سيمې په دې ډول دي ([285]) :

1. په خيبر ايجنسئ کې د وی د شلمان په د ره کې استوګنه لري چې پېښور ته نږدې موقعيت لري.
2. په صوابئ کې
3. په چارسد ه کې د عمرزيو او تور لنډي په کليوکې چې نوښار ته نږد ې موقعيت لري.
4. د ملکنډ ايجنسئ په سخاکوټ، ډارګئ، بټخېله، الا ډنډ، ډهيرې، تهانه او ګاټ کوټئ کې.
5. د سوات په بريکوټ. مېنګوره، شېر پالم، جورا، خاري راى، سيجبان، بولکراى، برتهانه، پېشتوناى، باربارو او سواتيه کې (چې د سوات او د بر تر مينځ پوله د ه)
6. د شانګله په کوټکئ او نورو کليوکې.
7. د د ير په ټايمر ګړه، بلمباټ، ناوه ګئ او چکد ره کې.
8. د هزاره په هريپورکې
9. په بونېر کې

د شلمان کلمه د سلم، سريمان او سليمان سره ډېره ورته ښکاري چې د پښتنو د يوې لر غو نې سيمې (روه) نوم د ی او د تاريخ حيات افغاني د روايت نه هم د شلمان او سليمان اړيکه ښکاري.

تاريخ حيات افغاني د شلمانيو په اړوند د اسي ليکلي د ي :

"شلماني په پيل کې د کورمې د سيند په غاړو کې اوسېد ل چې د شلمان د سيمې له کبله د وی په شلمانيو باند ې مشهو ر شول. ترد ې وروسته د وی له د غه ځايه تېراه ته لاړل او بيا له د غه ځايه يې هم ولېږد ېد ل او بيا د پېښور په شاو خواکې په هشتنګر (اشنغر) کې مېشته شول. په پنځلسمې ميلاد ي پېړۍ کې يوسفزيو د وی له د غه ځايه بې واکه او وشړل. اصلي علت يې د او چې کله يوسفزيو د افغانستان نه پښتونخوا ته مهاجرت وکړ او د پېښور حد ود و تهورسېد ل نو د د لا زاکو د قبيلې نه يې د خپلې ګوزارې لپاره يو ه اند ازه ځمکه وغوښتله هغوی هم يوسفزيو ته ځمکه ورکړه، خو کله يې چې د شلمانيو نه يې د خپلو ځمکو د څړوبولو لپاره د اوبو غو ښتنه وکړه نو شلمانيو هغوی ته مثبت ځواب ورنکړ. په پای کې يوسفزي د د و ابې سيمې ته راغلل اود شلماني قبيلې سره يې چې له پخوا نه يې د هشتنګر په سيمه کې بې خپل واک ټينګ کړی و په جګړې لاس پورې کړ. د جګړې په نتيجه کې شلمانيو ماتې وخوړه اود د شلمانيو د قبيلې مشر چې خالو نومېد و وژل شو، خوبيا وروسته سلطان اويس سواتي هغوی ته د سوات

---

http://www.shalman.iwarp.com/whats_new.html285

د سيمې په الا ډنډ کې ځای ورکړ چې اوس هم یو شمېرشلماني د یو سفز یو په سېمه کې مېشته د ي۔ "([286])

شلماني ډېر میلمه پال او غیرتي خلک د ي۔ د وی د میلمنو لپاره ښې حجرې لري او د میلمنو ډېر قد ر کــــوي۔ شلمانیو په تاریخ کې ډېرې توري وهلي د ي۔ د وی د مغولو او انګرېزانو په وړاند ې په مېړانه جنګیــد لــي او خپــل پښتني رسالت یې سرته رسولی د ی۔ شلمانیانود مغولو پر خلاف د ایمل خان مومند او د ریاخان اپریــد ي د مبــارزو ټینګه ننګه کړې د ه۔ ([287])

شلماني خوارېکښه خلک د ي او زیاتره د سو د اګریو په چارو بوخت د ي، ځکه چې سېمه یې غرنۍ او کرکېله پکې کمه د ه۔په ټوله پښتونخواکې د شلمانیو مجموعي شمېر ۳___ تنه خلک ښود ل شوي د ي۔

102.2 نامتو شخصیتونه

شلمانو کښې نامتو شخصیتونه په د ې ډول د ي ([288]):

1. راحت خان شلمانی چې د هند د نیمې وچې تر خپلواکۍ د مخه د شلمانیو نا متو مشر و او ویــل کیــږي چې د ال انډیا د کانګریس د ګوند د مشر او د هند د لومړي وزیر پنډیت جواهرلال نهرو سره یې د هغه سفر په تر څ کې چې پښتونخوا ته یې کړی و لید لي و او د پښتنو د راتلونکي برخلیــک پــه اړه یــې ورسره خبرې اترې کړې وې۔ نو موړی د ملکنډ ایجنسۍ د سخاکوټ د شلمانیو نه و۔
2. اروابناد نیک عمل خان شلمانی
3. اروابناد حاجي زبیر شاه شلمانی
4. اروابناد ملک حضرت شاه شلمانی
5. اروابناد حکیم شاه شلمانی
6. اروابناد نیک شا ه شلمانی
7. اروابناد شا کر ا لله شلمانی
8. اروابنا د رحمن الله شلمانی چې په بابو مشهورو او د سرکاپې بالا اوسید ونکی و۔
9. اروابناد ملک رحیم شاه شلمانی
10. اروابناد ګلستان خان شلمانی

286تاریخ حیات افغاني، ۴۸۔ مخ، د د انش چاپ، پېښور

287پښتني قبیلې، ۱۸۔ مخ

http://en.wikipedia.org/wiki/Shilman288

11. ار وابناد زیبانشاه شلمانی

12. اروابناد زیرن شاه شلمانی

13. اروابناد محمد نثار شلمانی چې د ملکنډ ایجنسۍ د سخاکوټ د بازار اوسید ونکی و.

14. متوکل خان شلمانی د بهاما ډهیرۍ او سید ونکی.

15. ګران باچا شلمانی

16. حبیب الله خان شلمانی

17. محمد سعید غمګین چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسۍ د بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی د ی.

18. بابا عبد الر حمن شلمانی چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسۍ بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی د ی.
۳-حیات افغاني، د د انش چاپ، پېښور، ۵۱. مخو نه.

19. شیخ ګل صاحب شلمانی

20. اروابناد ملک غازي ګل شلمانی وزیر خېل

21. فرېد شهزاد خان شلمانی د مټه د سجبان او سید ونکی سید کریم خان شلمانی

22. قاضي عبد الحی شاه شلماني

23. شهید قاضي عبد الکریم شاه شلمانی چې د انګرېزانو سره په جګړه کې په ۱۸۹۵ میلاد ي کال شهید شــوی واو مزار یې بای پاس تهاڼې ته نږد ې د ی.

24. محب ګل شلماني

25. عمر رحمن شلماني

26. سید احمد خان شلماني

27. فضل کریم شلماني

28. پروفیسر خورشید روشن شلماني

29. ډاکټر احمد خان شلماني

30. فضل غفار شلماني

31. جمیل تاج شلماني

32. ارشد کریم شلماني

33.محمد امین خان شلماني

103 شملزي

زموږ پښت پو هان او نسب پیژند ونکي د شملزیو یا شمولزیو د قبیلې خلک غلجي پښتا نـــه او د تـــو خـــو د قبیلې یو ښاخ ګڼي۔ د شملزیو د قبیلې خلک د زابل ولایت د شملزیوپه ولسوالۍ، د غزني په ولایت، د پکتیا ولایـــت د زرمت په ولسوالۍ کې چې زرمله یې هم بولي او د نیمروز ولایت د کنګ په ولسوالۍ کې استوګنه لري۔[289]

د زابل ولایت د شملز یوولسوالي د همد ې قبیلې د نامه له کبله د شملز یو د ولسوالۍ په نامه سره یاد یـــږي۔ د شملزیو ولسوالي د زابل ولایت د د ربو نورو ولسوالیو یعنې اتغر، شینکۍ او نو بهار سره ګډه پو له لري۔ همد اراز د شملز یو ولسوالي د ډیورنډ د کر ښې سره هم ګډه پو له لري او د شملز یو د ولسوالۍ د خلکو مجمو عي شمېر ۳۳۳۵۱ تنه ښو د ل شوي د ي۔ په د غې ولسوالۍ کې د ناصرو د قبیلې خلک هم استوګنه لري۔ [290]

شملزي غیر تي، مېلمه پالو نکي، زړور او په پښتو او پښتو نوالې باند ې مین خلک د ي۔ شملزیو یو د نـــورو غلجیو قبیلو سره یو ځای د مغولو پر خلاف په زابل کې د ویاړه ډکې مبارزې کړي د ي۔ همد ارز د افغان– انګرېز په د رو ګونو تاریخي جګړو کې هم د شملزیوونډه د رنه د ه۔ د روسي ښکېلا کرو او بلو سګرو ځواکـــو نـــو پـــر خلاف د شملزیواو په مجمو عي تو ګه د تو خیو مبارزې زموږ د ویاړلي هېواد په تاریخ کې په زرینو کر ښو ثبتې د ي۔

د شملز یو د قبیلې خلک د زابل ولایت د نورو پښتنو په څېر د کر کیلې او مالد ارۍ په چارو بو خـــت د ي۔د د وی په سېمه کې غنم او نورې غلې د انې کرل کیږي۔ همد اراز باد ام، انګور، مڼې او نور ډول ډول میوې هم پکې شـــته۔ ځمکې یې ز یاتره د کاېزونو په اوبو خړوبیږي، خو په وروستیو وختونو کې خلک د خپلو کر نې د ځمکـــو لپـــاره د واټر پمپونو نه هم ګټه اخلي۔ د د وی د ود و نه او رواجو نه کټ مټ د هغې سیمې د نورو پښتنو قبیلو په څېر د ي۔

د شملزیو ولسوالي د زابل ولایت د مرکز د کلات نه ۷۔مېله واټن لري۔ له بد ه مر غه د افغانستان د ولت د غـــې سیمې ته هیڅ ډول پا ملر نه نه د ه کړې۔ نه پکې کوم روغتیایي مرکز شته چې خلک د خپلونارو غانو علاج پکې وکړي او نه هم د ولت د غې سیمې ته د بر یښنا، ښوونې او روزنې او نورو بر خو کې کو مه پا ملر نه کړې د ه، نو ځکه یې زیاتره خلک ډېر بېوزله او د پو هې له نعمته بې بر خې د ي۔ که څه هم چې د د غې قبیلې خلک د علم او پو هـــې ســـره مېنه لري او زیات شمېرلیکوالان او شاعران یې په خپلې غېږه کې روزلي د ي۔ د د غې د لېکو الو او رو ښا نفکرانو نه یو هم ښاغلی حلیم شملزی د ی۔ برسېره پرد ې چې د پښتو ژبې یو ښه او تکړه لېکوال د ی، په د یني او مـــذهبي او د یني برخه کې هم د بشپړې پو هې خاوند د ی۔ د شملزیو د قبیلې ځینې نور مشهور کسان حاجي عز یز الله خان شملزی،

---

289 پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۸۱ مخ، د پېښور د د انش خپرند ویه ټولنه۔

290 http://en.wikipedia.org/wiki/Shamulzayi_District

غلام شملزی او عبد السلا م خان شملزي د ي.[291]

104 شیتک

د پښتنو قبیلو په ډله کې د کرلانیو په ټولنیز ګروپ کې د شېتک قبیله ډېره مشهوره د ه. د شیتک د قبیلې نـــه په مجمو عي توګه مقصد د وړ، بنوڅي او تڼي د ي.

ویل کېږي چې د د غې قبیلې مشر نیکه شاه فرید نومید چې وروسته په شیتک سره مشهور شـــو. نومــوړی د ککی زوی او د کرلاڼ لمسی د ی. په پیل کې د شیتک د قبیلې خلک د سلیمان د غره په یوې لړۍ کې چې شوال نومیږي استوګنه د رلود ه چې اوس هم په د غه غره کې د خلکو پخوانی استوګنځی په ککۍ میله [292] مشهور د ی. ویل کیږي چې د شیتک د میرمنې نوم بانو یا بنو و او له همد ې کبله د وی په بانوزو یا بنو زیو باند ې مشهور شول چې وروســـته د وخت په تېرېد و سره د غه کلمه د زیات استعمال په وجه په بنو ځیو بد له شوه.[293]

شیتک د رې میر منې د رلود لې. د یوې میر منې اولاد ه یې تڼي او د وړد ي، د د ویمې میر منې یعنـــې بـــانو (بنو) اولاد ه یې کیوي او سوراڼي او د رېیمې میر منې اولاد ه یې جیم یا زیلم او هوید نو مېـــد ل چـــې د د وی اولاد ه ډېره لږه او په کیوي او سوراڼي کې شا مله د ه.[294]

د وی په پیل کې د تو چي په جنوب کې د غره په لمنه کې او سېد ل، خو د سلطان شهاب الد ین غوري د واکمنۍ په وخت کې شیتکو د بنو په سېمه باند ې برید ونه پیل کړل. د بنو د سیمې د تسمیې وجه په اغلب ګومان سره د هماغې ښځې یعنې د بنو د نوم له کبله د ی. کله چې شیتکو پر د غه ځای برېد وکړ نو په هغه وخت کې د لتـــه منګـــل او هنـــي پښتانه اوسېد ل. د د ې حملو په نتیجه کې د شیتک په اولاد ه کې د کیوي او سو راڼي اولس برید ونه جاري وساتل چې بیا وروسته منګل او هني له د غه ځایه ولېږ د بد ل. د هني د قبیلې لږ شمېر خلک د هند وستان خواته لاړل او یو شمېر د منګلو د قبیلې سره یو ځای د سپین غره په جنوب کې اباد شول. د هني او منګلو د قبیلې تر وتلو ورو سته د د غـــې قبیلې خلک د خپل پېر په لار ښووونه د بنو سېمه په خپل منځ کې په د ې ډول سره وویشله چې د میـــری د مشـــر زوی کیوي اولا د ې ته یې سهیلي برخه چې اوس په میري سره مشهوره د ه ورکړه، د ککي اولاد ې ته یې تر ختیځو بر خو پورې چې په هغه وخت کې زیاد ه اباد ه او ښه سېمه وه ورکړه، د کیوي د ویم زوی سمي ته یې تر نار پورې منځنـــۍ برخه ځمکه او د سوراني او لا د ې ته یې د کورمې د رود شمال ته تر ټل پورې سیمې ورکړل شوې.[295]

---

291 د شملزیو د قبیلې په برخه کې د د ې مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتو نه.

292مېله = (مېنه = ځای = ټا ټوبی) لیکوال

293پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۳٦۹ مخ

294پښتني قبیلې، د د انش چاپ، پېښنور ۱۸۱- ۱۸۲ مخونه.

295حیات افغاني، د د انش چاپ، پېښنور، ۵۱. مخو نه.

د شیتکو د اولاد ې یعنې د وړو، بنو ځیو او تېيو ذکر د مخه په خپلو خپلو رد یفونو کې راغلی د ی۔

105 شیرانۍ

که چیرې د شیرانیو د قبیلې د نسب شجره په غور سره وځیړو نو جوته به شي چې د غه قبیله د سړبن پـه ټولنیز ګروپ پورې یوه اړونده قبیله د ه۔ د شیرانیو د قبیلې شمال ته د وزیرو قبیله، لو ید یځ ته یې ژوب او د مند و خیلو د قبیلې سېمه، جنوب ته یې د کاکړو قبیله او ختیز ته یې هغه قبایل مېشته د ي چې په د ېره اسماعیل خان کـــې استوګنه لري۔[296]

د روایتونو پر بنسټ شرخبون پنځه زامن د رلود ل یعنې شیرانۍ، ترین، پاڼه، بړیځ او اورمړ۔ ویـل کیـږي چې شیرانۍ د شرخبون مشر زوی و، خو پلار یې د مشرۍ پګړۍ ترین ته ورپه سر کـړې وه، [297] لــه همــد ې کبلــه شیرانۍ د خپل پلار او ورونو نه خپه او یو پیغام یې کاکړ ته چې د د ه مورنی نېکه و په د ې شرحه ورواستاوه:

"زه د لته ډېر په تنګ شوی یم، راشه او ماله ځانه سره بو ځه!"

کله چې کاکړ ته د غه پیغام وروړسید ه نو د خپلو څو تنو زامنو سره د شرخبون کورته ورغی او ورتــه یــې ویل چې شیرانۍ پرېږد ه چې زما سره لاړ شي۔ شرخبون پرد ې خبره راضي نه و، خو کله چې شیرانۍ په تللو باند ې ټینګار وکړ نو په د غه وخت کې ترین په غو سه شو او شر خبون ته یې وویل چې شیرانۍ پرېږد ه چې د کاکړ ســره لاړ شي او که چیرې هغه د لته نه وي نو څه به وشي۔ په پای کې کاکړ، شیرانۍ له ځا نه سره بوت او شیرانۍ هــم ژمنــه وکړه چې د د ه اولاد ه د ې هیڅکله هم په سړ بنیو پښتنو کې نه شمېرل کیږي [298] او په د ې تو ګه د خپل مو رني نیکــه یعنې د کاکړو په کورنۍ کې چې غر غښتي پښتانه د ي شامل شو او اوس په بنو او بد و کې د غر غښت د ټولنیزې ډلې سره اړیکي لري۔

شیرانۍ د سهیلي پښتونخوا د شیر انیو په ډیسټریکټ یا ولسوالۍ کې استوګنه لري چې د د غه ډیســـټریکټ د خلکو ژبه پښتو د ه۔ د شیرانۍ د یسټریکټ د ژوب، د یره اسماعیل خان او مو سی خیلو د ولسوالیو سره ګډه پــو لـــه لري۔ د شیرانیو سېمه د ګو مل جنوب ته پر ته د ه چې د سلیمان غر هم د د وی په سېمه کې مو قعیــت لـــري۔ د وزیــر ستان په څېر د د وی سېمه هم غر نۍ د ه۔ شیرانۍ زیاتره د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي۔ که څه هم د کرنـــې ځمکې یې لږې او او به هم چند انې پکې ډېرې نه د ي خو خلک غنم، جوار، اوربشي، وریجي او تنبا کــو کــري۔ هغــه شیرانۍ چې په غر نیو سیمو کې ژوند کوي د وی د غرونو لمنې په للمي ډول سره کري۔د د وی حیوانـــات غـــوایي،

296اضلاع، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتو نستان، ۹۲ مخ۔

297پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۷۷ مخ۔

298حیات افغاني ۱۷۳-۱۷۶ مخونه۔

پسونه او وزې د ي.

د د وی په غر نيو سيمو کې د جنغوزيو او انارو ونې هم شته چې خلک يې ټولوي او په بازارونو کې يې پلوري. همد اراز د د وی په غر نيو سيموکې ډول ډول وحشي ځناور، ژوي او مر غان شته چې په د غو ځناورو او ژوو کې وحشي گډان، سوی، وحشي پيشوگانې، وحشي ليوان، گيد ړې، وحشي وزې او هو سۍ شته.

105.1 مشهور کلي يې

شيرانې د پښتونخوا ايالت په د بره اسماعيل خان او د سهيلي پښتونخوا د شيرانيو په ډيسټريکټ کې استوگنه لري، خو ځينو خلکو يې د موسی خيلو د ډيسټريکټ د سنغر سيمې ته چې اوس ورته تونسه شريف وايې لېر د يد لي او د د غې سيمې د د رنگ په تحصيل کې ژوند کوي.شيرانيو د قبيلې مشهور کلي د اد ي [299] :

- لهار کلی
- کازا مليزي
- ستانو راغه
- چچوبي(څڅو بی)
- مير علي خېل
- ماني خوا
- سور لکۍ
- شنه پو نگه
- احمد ي د رگا
- لاوارا
- مرغ بل
- تور راغه
- د ب شيخان
- مغال کوټ

299 http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani

- شین غر

105.2 مشهور ښاخونه او ځانګې

د شیرانیو قبیله په لاند نیو ښاخو نو او ځانګو ویشلې شوې د ه

- حسن خیل
- اوبه خیل
- کپیپ
- کرمانزي
- محمد زي
- سالار خیل
- مروت خیل
- سپند زي
- جوهر خیل

105.3 میلمه پا لنه

شیراڼي میلمه پا لونکي خلک د ي. د وی د خپلو میلمنو ډېر قد ر کوي. د وی خپلو میلمنو ته ډول ډول خوند ور خواړه تیاروي. د وی په خوړو کې د لاند ي د غوښو، کړايي کباب، سره کړو غوښو، سابو او اوګرې نه ګټه اخلي.

105.4 ښوونه او روزنه

که څه هم شیراڼي د علم او پو هې سره مینه لري، خو له بد ه مرغه د هغه ځای چارواکي د غې مهمې مسالې ته کو مه ځانګړې پا ملر نه نه کوي، نو ځکه د ښونځیو او تعلیمي مو سسو د کموالي په وجه د د غه ځای ډېر خلک او په تېره بیا ځوانان او نجونې د علم او پو هې له نعمته بې برخې ساتل شوي د ي او خلک مجبورد ي چې خپل اولاد ونه او زامن د ديني او مذهبي مد ر سو ته ورولیږي.

شیراڼي په عمو مي تو ګه غریب خلک د ي. د د وی خلک زیاتره د کرنې په چارو بو خت د ي، خو یو شمېر خلک یې د خلیج په عربي هېواد ونو کې هم مزد وری کوي.

شیراڼي زړور او په خپلواکی مین خلک د ي. د انګریزي یر غلګرو په وړاند ې یې له ویاړه ډکې مبارزې کړي د ي. د د غې قبیلې په نامتو مبار زینو کې یو هم ماشو خان شیراڼی و چې د انګرېزانو سره په جګـــړه کـــې د ژوب د سیمې په سلیازي نو مې سیمه کې شهید شوید ی.

د د ېره اسماعیل خان او د سهیلي پښتونخوا سر ېږه یو شمېر شیراڼي د هند و ستان د راجستهان ایالت د ناګور شیراڼي اباد په سېمه کې استوګنه لري چې د د وی سیمې په څلورو محلو باند ې ویشل شوي د ي یعنې، صو فیه، غـــو ثیه، نجمیان او نوري. همد ارز هلته څو کلي هم شته چې شیراڼي پکې استوګنه لري. د د غو کلیو نو مو نه په د ې ډول د ي :

- برنیل
- بهینیاد
- د انتا
- حمید پور
- ډونګاري

مشهور لیکوال حافظ محمود خان شیراڼي او د هغه زوی اختر شیراڼي د راجستهان د ناګور د سیمې شـــیراڼي د ي. ویل کیږي چې شیراڼي هند وستان ته لو مړی ځل د مغول واکمن همایون په وخت او د وهم ځل د اکبر پاچا په وختو نو کې راغلي د ي. د هند د راجستهان ایالت د شیراڼیو نه سربېره یو شمېر شیراڼي د هند وستان د ګجـرات د ایـالت د واد نګـــــر، کالیګـــــام او احمـــــــد ابـــــاد کـــــې هـــــــم اســـــــتوګنه لـــــري.[300]
په عمو مي ډول شیراڼي قبیلوي خصوصیات لري او د قوانینو تابع نه د ي.

106 شینواري

شینواری د پښتنو یوه مشهوره قبیله د ه چې د سړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري او د ســپین غــره پــه شمالي لمنو او د ننګرهار په جنوب ختیځ کې مېشته د ي. د د وی یوه برخه د پښتونخوا ایالت په لواړګی، څو کــورنۍ یې د کوهاټ په ځنګلونو کې، پېښور، د کونړ ولایت په سره کمر، د پروان ولایت د شینوارو په ولسوالۍاو کشمیر کې هم استوګنه لري.

پښتانه د تاریخ په رڼا کې د شینوارو د قبیلې په اړه لیکي د ي:

لکه چې د د غې قبیلې د شجرې نه معلومېږي چې کاسیان په یوولسو ځانګو وېشل شوې د ي چـې د شـینوارو

300http://en.wikipedia.org/wiki/Sherani_District

قبیله هم په د وی کې شامله د ه. لکه چې د پټې خزانې د روایت نه معلومیږي د خرشبون په اولاد ه کې د کند او ځمند اولاد ه د غوړی مرغی نه د غزني، کابل او پېښور د واد ي له لوري مهاجرت پیل کړ، نو په د غه وخت کې کاسیان بېرته د سلیمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول. البته د کاسیانو یوې قبیلې (شینواری) د خانبي خېلو سره مهاجرت وکړ او د خیبر په شمال او جنوبي غرونو کې مېشته شول.[301]

د شینوارو شمال لوېد یځ ته د خوګیانیو قبیله، شمال ته یې د کابل سیند او د مومند و قبیله، ختیځ ته یې د ډیورنډ کرښه تر لواړګی پورې امتد اد لري او د اپرېد یو د قبیلې سره پوله لري او جنوب خواته یې سپین غر موقعیت لري. د وی د ننګر هار ولایت د هسکې مېنې (د ه بالا)، مومند د رې، نازیانو، اچین، د وربابا، غني خیلو، سپین غر، رود اتواود چپرهار په ولسوالیوکې استوګنه لري.

د شینوارو قبیله په لومړی سر کې په د وو پلارو وېشله کېږي چې یوه ته سه پای او بل ته عبد الرحیم خېل وایي. چې سه پای مشر ورور او عبد الرحیم خېل کشر ورور د ی. مشر ورور په خپل منځ کې اووه تپی د ي؛ حسن خېل، حمزه خېل، الیاس خېل(لیاس خېل)، ریند اد خېل، حید رخېل، بابرخېل، سلیمانخېل او کشر ورور یې په د ې تپو وېشل شوې د ي او هغه علي شېرخېل، عد ل خېل او سنګوخېل د ي.

106.1 استوګنې سیمې او ځایونه

- حسن خېل: حسن خېل د هسکې مېنې د ولسوالی په اوغز، ګورګوری، پایی، شیخ مید ان، یاغی بند ، شپوله او ګیزاره کې پراته د ي. یو شمېر حسن خېل په غوښت د ره کې هم استوګنه لري. ویل کېږي چې د حسن خېلو شمېر به (۱۶__) تنه وي.
- حمزه خېل: د وی په خپل منځ کې د وه تپي د ي چې یوه احمد خېل او بل یې مغد ود خېل د ي. احمد خېل اکثره په هسکه مېنه او لږ شمېر یې په تنګی، شرمېنی او لرو احمد خېلو کې اوسېږي. مغد ود خېل په ګاګره، ګڅنه، مریز، سنګوټا او راوګی کې استوګنه لري. .
- الیاس خېل: الیاس خېل چې لیاس خېل یې هم بولي اکثره په هسکې مېنې، ګیزاره، لږ شمېر یې د هسکې مېنې په تنګی او یو شمېر په نرۍ اوبو کې اوسېږي او د جعفریانو په نامه څو کورنۍ یې بیا د کوچیانو په ډول ژوند کوي.
- ریند اد خېل: د مامند په تنګی، باغ، اچین او ګرد ی کې پراته د ي. د ا ښاخ په څلورو څانګو وېشل شوی د ی او د پاخېلو، الیکه خېلو، بام خېلو او خلیفه خېلو نه عبارت د ي.
- حید رخېل: د ا تپه په خپل منځ کې د وه پلاره د ي چې یوه ته ((نیمې د ر)) او بل ته ((ممه خېل)) وایي. ممه

301ښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۲۶-۱۳۲۷ مخونه.

خېل په لنډی، مورگی چینه، د اوبی، اسد خېلو، تریلی، مید انک، سره کلا او هجوم کلی کې مېشته د ي.

- سیلمان خېل: په توتگی، وچکتوټ او د کوشتل په کلیو کې اوسېږي.
- بابر خېل:د ا یوه کوچنی څانگه د ه چې یو شمېر یې په صند ق، بټن او چهل گزي کې اوسېږي.
- علي شېرخېل: د ا د عبد الرحیم خېلو یوه څانگه د ه چې څه برخه یې په لواړگی او څه یې په افغانستان کې مېشته د ي. د وی په اوو تپونو باند ې وېشل شوې د ي او هغه له عیسی خېلو، باخېلو، تړخېلو، پیروخېلو، اش خېلو، خوگاخېلو او شود ن خېلو نه عبارت د ی.
- عد ل خېل:د ا هم عبد الرحیم خېلو یوه پښه د ه. د ا تپه په خپل منځ کې د وه پلاره د ي یعنې عثمان خېل او کرگوخېل.
- سنگوخېل:سنگوخېل په د رېو پلرونو باند ې وېش شوې د ي؛ گد وخېل، څلورپلاری او غني خېل، سنگوخېل د مند تی نه تر غني خېلو پورې د نازیانو په د رو کې پراته د ي.[302]

له د ې کبله چې د شینوارو یوه برخه د خیبر د تاریخي د رې په شاوخوا کې استوگنه لري نو د خیبریانو په نامه سره هم یاد ېږي چې اورکزی او اپرېد ي هم په همد ې نومونو مشهور د ي. د تورخم او شمشاد سیمې هم د علیشېرخېلو شینوارو د استوگنې سیمې د ي. د لواړگی شینواری په خپلو خېلونو کې وېش د حجرې له مخې ترسره کوي چې اوس د هر خېل حجرې په لاند ې ډول د ي:

- خوگاخېل (۱۷۲) حجرې
- شېخ مل خېل (٦٨) حجرې
- اش خېل (۲۳) حجرې
- مختارخېل (۲۱) حجرې
- غني خېل (۳۵) حجرې.

د لواړگی شینواری اکثره د سود اگری په چارو بوخت د ی او هغه ترانسپورتي تجارتی لارې چې د کابل او پېښور تر منځ چلېږي د همد ې خلکو په لاس کې د ي.[303] د لواړگی شینواري د افغانستان د شینوارو سره ښې اړیکې لري. د لواړگی د شینوارو شمال خواته شلمان، ختیځ ته یې ملاگوری او جنوب ختیځ ته یې اپرېد ي موقعیت لري. د لواړگی سیمه د تورخم نه د خیبر د اپرېد و تر پوله شپږ میله اورد ه او د رې څلور میله پلنه د ه. شینواري په مېلمنه پالنه کې مشهور د ي. د د وی حجرې تل د مېلمنو او مساپرو پر مخ خلاصې وي. د حجرو تر څنگ یې جوماتونه هم

302پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۸٦-۱۸۷ او ۱۸۸ مخونه، د پېښور چاپ

303اضلاع، ایجنسي ها وقبا یل ایالت پښتو نستان، ۵۷ مخ.

شته، په د وی کې د جرګې سستم ډېر قوي د ي او اکثره خلک خپلې لانجې د قومي جرګو لــه لارې اواروي. د لــواړګی شینواری اکثره خپلې جرګې په سپین جومات کې چې د لواړګی تر منځ د لويي هد يرې سره موقعيت لري جوړوي.

په شينوارو کې د نورو پښتني قبيلو په څېر د ننواتی د ود هم ډير قوي د ي چې ارو مرو يې قبلوي او منـــي يي. په د وی کې د سولې کولو د ود هم د پخوا په شان په خپل حال پاتې د ی چې (تيږه) يې بــولي او اېږبــد ې ورتــه (کاڼی) وايي [304]

همد ا راز د باجوړو په الينګار، چمرکنډ، ثاوګی، شېخ بابا او سره کمره کې هم شينواری استوګنه لري. د شيګل شينواری تقريباً د رې سوه کاله پخوا د ځينو عواملو له کبله د سره کمره خواته تللی د ي او د شيګل ځمکه يې له نورو قومونو څخه چې په هغه وخت کې کافران وو نيولی وه. د شينوارو راګ شيګل ته او د نورو قومونو څخــه د شـــيګل نيول د شيخ بابا په مشری چې اصلي نوم يې (ذکريا) د ی ترسره شوې د ي. د د وی سره د شيګل په نيولو کې ماموند و هم ملګرتيا وکړه. شينواری د کافرانو د سخت مقاومت سره مخامخ شول په تېره بيا هغــه وخــت چــې د کنــډرو کلا محاصره شوه نو شېخ بابا امر وکړ چې ټول شينواری د ی د کلا د سوځولو لپاره يوه يوه ګېډۍ لرګي راوړي نوموړې کلا وسوځل شوه او شينواری بريالی شول چې وروسته شېخ بابا د شينوارو تر منځ شيګل وويشه چې پــه د ې وېــش کې اد رم (عبد الرحيم خېلو) ته کټه سيد ، امان کوټ، ګربوړی، کنډرو، زېړبت ډاګ، ملاعلم کلی، شينکی، غرتنګـــی او شنګر شا ورسېد ل. سليمانخېلو ته چاکوړی، شينګرګل، نيم لاچی، سيمه لام، بنود يت، سورمل، برګلــه يـــی او مــاټينه ورسېد ل. [305]

په لواړګی کې د عليشېرخېلو څانګې د ا د ي؛ خوګاخېل، شېخ مل خېل، پيروخېل، ميــرد اد خېــل، اش خېــل، مختارخېل، غني خېل، پتمی خېل، بسی خېل، طالب خېل، سيد خېل، اشرف خېل، طوطی خېل، شربی خېل، بابی خېــل، شد ان خېل، ماد ور خېل، مياخېل او عالم خانی. د ننګرهار په ولايت کې د شينوارو شمېر (۱۵۵۲۷) تنه، د کونړ په ولايت کې (۵ــ) تنه د لواړګی شينواری (۱۲۷۷ـ) تنه او د سره کمر شينواری (۱۳ــ) تنه بنود له شوې د ي.

د ننګر هار ولايت پر شينوارو سر بېره يو شمېر شينواري د کند ز ولايت په مرکز، د د شـــت ارچـــي، امـــام صاحب او خان ابا د په ولسو اليو کې مېشته د ي. د پروان په ولايت کې هم د شينوارو په نامه يوه ولسوالۍ شته چې د او سيد ونکو شېر يې ۳۹ـ۵۷ تنه بنود ل شويد ي، خو په مجمو عي ډول په ټول افغانستان کې د شينوارو د قــبيلې شــمېر ٤ــــ تنه بنود ل شويد ي. همد اراز د غزني ولايت په قره باغ ولسوالۍ کې هم يو شمېر شينواري استوګنه لري. د کابــل په سمټ خانه، کلای زمانخان، ششد رک او د ه خد ايد اد کې هم ډېر شمېر شينواري استوګنه لري.

شينواري په هېواد مين خلک د ي. د وی د تاريخ په اوږد و کې د هېواد د هر غليم اوير غلګر په وړانــد ې پــه مېړانه جنګيد لي د ي او د خپل ګران هېواد افغانستان د د فاع لپاره يې خپل هېواد نی رسالت سر ته رسولی د ی.

304پښتانه، ۱۸ـ - ۱۸٦ مخونه، کابل، ۱۳٤۹ کال.

305د پښتنو ټولنيز – اقتصاد ي جوړښت، ۲۸، ۲۹ او ۳ـ مخونه، کابل

106.2 نامتو شخصيات

د شينوارو قبيلې په خپلې غيږ کې په افغانستان اوپښتونخوا کې ډېر نامتو شخصيتونه روزلي د ي. په د غــو شخصيتونو کې شاعران، ليکوالان، انجنيران، ډاکتران، محققين، پوځي جنرالان او صاحبمنصبان، قا ضــيان او ځينــي مشهور قو مي شخصيتونه په لاند ې ډول د ي.

1. د پښتو ژبې نا متو شاعر ښاغلی اروابناد امير حمزه خان شينواری چې پښتانه ورته د د رناوي له کبله حمــزه بابا وايي.
2. اروابناد ښاغلی سرمحقق د وست شينواری چې د پښتو ژبې د اد بياتو، ګرامراوژبپوهنې په برخه کې يې ستر خد متونه کړي د ي.
3. اروابناد ښاغلی سر محقق محمد اکبر معتمد شينواری چې نامتو محقق او متر جم و.
4. اروابناد ښاغلی محقق خير محمد ساد چې په پښتو ژبه يې ډېر اثار ليکلي د ي.
5. اروابناد ښاغلی محقق شهزاد ه زيارنچې په پښتو فولکلوريکه برخه او په تېــره بيــا د شــينوارو د قــبيلې د نرخونو، رواجونو او څلو په برخه کې يې ډېرې مقالې ليکلي د ي.
6. اروابناد ښاغلی ډاکټر جکړ شينواری چې يو علمي شخصيت و او په پښتو ژبه يې ډېر اثار کښلي د ي.
7. ښاغلی ډاکټر ماه خان شينواريچې د پښتو ژبې يو تکړه محقق او څيړونکی د ی.
8. اروابناد ښاغلی رفيق شينواری چې د پښتو مو سيقی ته يې د قد ر وړ خد متونه کړي د ي.
9. ښاغلی حبيب الله زړه سواند چې د پښتو ژبې ښه شاعرد ی.
10. ښاغلی سلطان جان کليوال
11. ښاغلی انجنير ستانه مير زهير شينواري
12. ښاغلی قاري استاد بر کت الله سليم چې په افغانستان کې د سپيڅلي قران نامتو قاري د ی.
13. ښاغلی مڅل خان شينواری
14. ښاغلی عبد الو کيل سوله مل شينواری
15. ښا غلی چټک شينواری چې د پښتو ژبې شا عر د ی.
16. اروابناد ښاغلی فضل هاد ي شينواری چې په شينوارو مولوي صاحب باند ې مشهور او د سترې محکمې رئيس و.

17. ښاغلی د کتور محمد ابر اهیم شینواری چې ښه لیکوال، د سیاسي مسا یلو شنونکی اوژورنالیست د ی.

18. اروابناد ښاغلی ماما زرغون شاه شینواری چې مجرب عسکري صاحب منصب و.

19. په ولسي جر گه کې د شینوارو د خلکو استازی ښاغلی ببر ک شینواری.

20.په ولسي جر گه کې د خلکو استازې اغلې ملالۍ شینوارې.

21. د افغانستان د کریکیټ د بورډ غړی ښاغلی سمیع الله شینواری.

22.ښاغلی هنر غیرت

23.ښاغلی ډاکټر بر هان الله شینواری

24.ښاغلی شمله د ار خان شینواری

25.ښاغلی غلام نبي شینواری

26.ښاغلی اجمل شینواری

27.د محاکمو پخوانی رئیسا رواښاد حبیب الله خان شینواری

28.اروابناد قاضي شیند ي ګل خان شینواری.

29.ښاغلی قا ضي محب الله خان شینواری

30.انجنیر هو ښیار شینواری.

31. په ولسي جرګه کې د شینوارو د خلکو استازی ښاغلی ډاکټر عصمت الله شینواری[306]

32.د افغانستان مشهور لیکوال، ژورنالیست او مبتکر کارتونیست ښاغلی هژبر شینواری.

33.ښاغلی مراد شینواری

34.ښاغلی عبد المحمد شینواری

35.ښاغلی قاضي کمال شینواری چې د پښتو ژبې ښه لیکوال او متر جم و.

په پښتونخوا کې د شینوارو مشهورې څیرې په لاند ې ډول د ي :

1. ښاغلی انجنیر اعظم خان شینواری د ورسک د ډیم مشر انجنیر
2. د وفډا مشر ښاغلی ذاکر شینواری
3. سیا ستوال ښاغلی ناظر خان شینواری

306زما (د د ې مقالې د لیکوال) شخصي یاد د ښتونه.

4. ښاغلی بریګیډر قیوم شېر شینواری

5. سیا ستوال ښاغلی شهباز ګل شینواری

6. د پولیسو افسر ښا غلی اسرار خان شینواری[307]

د ۱۳۸۳ کال په پیل کې یو شمېر شینوارو د کابل د ښار د باغ علیمرد ان په سیمه کې غونډه وکړه اود یوې قومي شورابنسټ یې کېښود چې د شینوارود قومي شوراپه نامه ونومول شوه چې نوموړې شورابیاد همدې کال د چنګاښ په میاشت کې په رسمي توګه د عد لیې وزارت د سیاسي ګوند ونو او ټولنیزو سازمانونو په ریاست کې ثبت اوراجستر اوپه فعالیت یې پیل وکړ. نوموړې شورا خپل یوځانګړی ویبسایټ (ویبپاڼه)هم لري چې پته یې په دې توګه د ه www.shinwari.org.د دې شورامرکزي د فتر د کابل ښار د قوای مرکزد اریانا کارتې د شینواري مارکیټ په د ریم پوړ کې د ی اوولایتی د فتر یی د ننګرهارولایت د مرکزجلال اباد د ښار د پوهنتون روغتون ته مخامخ موقعیت لری. د اشوراځانته یوه اساسنامه اونشان هم لري.

107 طوطا خېل

د پښتني قبیلو د پېژند نې په لړ کې د اځل ګرانو لو ستو نکو ته د تو تاخېلو قبېله چې د طو طاخېلو په بڼه هم راغلې د ه د رپېژنم. د توتا خېلو قبیله په اوسني وخت کې د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو نه شمېرله کیږي. د پښتني عنعنوي او روایتي شجرو پر بنسټ تو تاخېل له اره د پښتنو د غلجیو په ټولنیز ګروپ او ډلې پورې یوه اړوند ه قبېله د ه او د اند ړو د قبیلې یو ښاخ ګڼل کیږي.[308]

د توتاخېلو د قبیلې خلک د پکتیا ولایت د سید کرم په ولسوالۍ کې د احمد زیو د قبیلې د خلکوترڅنګ ژوند کوي. د اسې روایتونه شته چې توتاخېل په لو مړي سر کې د غزني ولایت د اند ړو په سیمه کې ژوند کاوه، چې وروسته د ځینو بېلا بېلو عواملو په وجه د خپلې استو ګنې او سنۍ سیمې ته لیږ د ید لي د ي.[309]

توتا خیل زړور، جنګیالي، غیر تي، میلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونولۍ باند ې مین خلک د ي. د هېواد د خپلواکۍ په د ري ګونو جګړو کې یې د پکتیا د نورو پښتني غیرتمنو قبیلو په څېر یې د انګریزي یر غلګرو ځواکونو پر خلاف د ویاړه ډکې مبارزې کړي د ي او کله چې روسي ښکیلاکګرو او بلو سګرو زموږ په ټا ټوبي ګران افغانستان باند ې د وحشت نه ډک برید وکړ نو د توتاخېلو د قبیلې شاه زلمیو هم خپل هیواد نی رسالت په ښه تو ګه تر سره کړ.

307http://en.wikipedia.org/wiki/Shinwari_tribe

308معلومات مختصر د رباره اقوام وقبایل سر حد ي کشور، ۵۳ مخ.

309پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۹. مخ د پېښور د د انش چاپ.

د تو تا خیلو د قبیلې خلک زیاتره خلک د کرنې اومالد ارۍ په چارو بوخت د ي، خو ځینې یې د سود اګرۍ چارې هم پر مخ بیا یي. هغه خلک یې چې د کرنې او مالد ارۍ په چارو بوخت د ي نو د وی غوایي، غواګانې، پسونه، وزې او میږې هم ساتي.

د تو تا خیلو د قبیلې رواجونه او د ود ونه کټ مټ د هغو قبیلو په څېر د ي چې د وی ورسره ژوند کوي په د وی کې پښتني د ود ونه او په تېره بیا د جرګې سیستم پیاوړی د ی او خلک خپلې لانجې د قومي جر ګو لـه لارې اواروي.

د د غې قبیلې ځینې کورنۍ د پکتیا ولایت په مرکز ګرد یز او ځینې یې په کابل کې هم استوګنه لري.

107.1 مشهور شخصیتونه

د توتا خېلو قبیلې په خپلې غیږ کې ځینې نامتو شاعران، استاد ان او د علم او پو هې لارویان روزلي د ي چې د ځینو نومو نه یې په لاند ې ډول د ي:

1. د کابل د پو هنتون استاد ښاغلی پو هند وی نسیم ګل تو تاخېل
2. د کند هار د پو هنتون رئیس ښاغلی ډاکټر حضرت میر تو تاخیل[310]

د ۱۳۵٤ لمریز کال د سر شمیرنې له مخې د پکتیا په ولایت کې د تو تا خېلو د قبیلې د خلکو شمېر ۲۲۳٤. تنه ښود ل شوي د ي چې ښایې اوس به یې په شمېر کې څو برابره زیاتوالی راغلی وي.[311]

108 علي خېل

که چیرې د پښتنو د نسب شجره یا د نسب ونه په غور سره تر څیړنې لاند ې ونیوله شي نو جوته به شي چې علي خېل د غلجیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې یوه مهمه قبېله د ه، ځکه چې سلیمان چې او لاد ه یې د سلیمان خېلو پــه نامه سره یاد ېږي د هغه د ویم ورور علي نو مید چې اوس د هغه او لاد ه په علي خېلو سره مشهوره د ه.

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱٤٦ کلونه وړاند ې لیکل شوی د ی د علي خیلو غلجیو په اړوند د اسې لیکلي د ي :

" د زرمت سېمه چې پښتانه یې زرمله هم بولي نیمایې او سید ونکي یې علي خېل د ي. پا تې علي خېل په مقــر او نورو سېمو کې استوګنه لري. د علي خېلو د مند وزي د ښاخ یوه څانګه اسما عیلزي د ي چې د وې وړې څانګې یــې

310 د توتا خېلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یا د د اښتونه

311 پښتني قبیلې، ۱۹. مخ.

پيد ن خېل او چند ڼ خېل نو ميرې چې د د رې کو ټي په نامه سره هم ياد ېږي چې د خوست په سېمه کې د د وی ځلور سوه کورنۍ مېشته د ي."[312]

د علي خېلو د قبيلې نورې څانګې د اد ي :

مموزي، مش خېل، يوسف خېل، علي خان خېل، علي شېر خېل، مند وزي، کريم خېل، مشي خېل، نوروز خېل، باړي خېل، ازاد خېل، کړو خېل، خيري خېل، جباري خېل، اد م خېل، جانو خېل، اخوند خېل، سر مست خېل، ازارخېل، بنګي خېل، فرار خېل، فتح خېل، د ريا خېل، نيکنام خېل، ميرزاخېل، ګيد ازي، زيبا خېل، عمر خېل، پارو خېل، سلطاني، اسماعيلزي، پيراخېل، مقرب خېل، تتي خېل، شکي خېل، ملککي، شالي خېل، شهباز خېل، فاطمه خېل، نيک زنخېل، تاو خېل، کشي خېل، هبت خېل، محمد خېل، مقام خېل، پيرخې، جوري زي، غو رګي، مير خانخېل، د وري خېل، کمال خېل، اعظم خېل، سني خېل.[313]

يو زيات شمېر علي خېل د پکتيکا ولايت په مرکز شرنه کې هم استوګنه لري چې د د وی شمېر د ۱۳۶۰ لمريز کال د سر شميرنې له مخې ۳۶۸۴۸ تنه د ی چې بنا يې اوس به يې شمېر ترد ې لا نور هم زيات وي.

د غزني په ولايت کې د علي خېلو د قبيلې خلک د د غه ولايت په مرکز او هم د مقر، ګيلان، قره باغ او د اب بند په ولسواليو کې استوګنه لري چې په نو موړي ولايت کې د ۱۳۶۰ لمريز کال د سر شمېرنې پر بنسټ د د وی مجمو عي شمېر ۳۲۸۴۸ تنه ښود ل شوی د ي چې بنايې اوس به يې شمېرډېروي.[314]

د ننګر هار د ولايت مرکز جلال اباد ښار ته نږد ې د علي خېلو په نامه يو کلی شته. همد اراز د هند د پنجاب ايالت په جلند هر کې هم د علي خېلو د قبيلې خلک شته. د سهيلي پښتونخوا د ژوب په سېمه کې هم د علي خېلو په نامه يو ښا رګو ټی شته، خو هغه علي خېل چې د پکتيا ولايت د ځا ځيو په ولسوالۍ کې استوګنه لري هغه د ځا ځيو په قبيلې پورې اړه لري. هغه علي خېل چې په وزير ستان کې استوګنه لري هغه د وزېرو د قبيلې يوه څانګه د ه.[315]

علي خېل زړور، جنګيالي، ميلمه پا لونکي او په پښتني نګ او غيرت ټينګ خلک د ي. د د وی ډېر ښه اس ځغلوونکي د ي او په نېزه بازۍ او سانګې وهلو کې مشهورد ي.

لنډه د ا چې په ټول افغانستان کې د د وی شمېرد ۸۳۵۴۳ تنو په شا او خواکې اټکل شوي وو چې بنا يې اوس به يې شمېر خورا زيات وي.

312تاريخ حيات افغاني، ۲۸۷-۲۸۸ مخونه، د د انش چاپ، پېښور.

313د ياد شوی اثر د ۲۸۶ مخ د نسب ونه.

314پښتني قبيلې، ۱۹۱-۱۹۲ مخونه، د د انش چاپ، پېښور.

315 د د ې مقالې د لېکوال شخصي ياد د اشتونه.

109 عمر خېل

د پښتني قبیلو د پیژند لو په لړ کې د اځل یوه بله قبېله د رپېژنو چې عمر خېل نو میږي او د غلجیو پښتنو په ټولنیز گروپ پورې اړه لري.

د عمر خیلو د قبیلې خلک د لغمان ولایت د مرکز پورې اړوند ه چهارد هي او همد اراز د مید ان ولایت د نرخ په ولسوالی، د کند ز ولایت د علي اباد په ولسوالۍ او د بلخ ولایت د شولگرې او بلخ په ولسوالیو کې هم استوگنه لري.

عمر خېل زیاتره د کرنې او مالد ارۍ په چارو بوخت د ي، خو څرنگه چې د د غې قبیلې خلک د علم او پو هې سره زیاته مینه لري نو زیاتره یې د ولتي د ند ې هم لري.[316]

عمر خېل د نورو پښتنو قبیلو په څېر میلمه پا لونکي، په هېواد مین اوپه پښتني ننگ او غیرت ټینگ خلک د ي.د عمر خېلوقبیلې ډېرپوهان، ډاکټران، انجنیران، لیکوال او د علم اوپو هې د د گر نا متو کسان ټو لنې ته وړاند ې کړي د ي.

د عمر خېلو د قبیلې نامتو کسان د اد ي :

1. اروابناد عبد الکریم عمر خېل چې د لغمان ولایت د چهارد هي د سیمې د عمر خیلونه و او د اعلیحضرت محمد ظا هرشاه د واکمنۍپه وخت کې یې د حکمرانۍ او ولایت د ند ې تر سره کړي د ي.
2. د کتور عبد الکبیر رنجبر چې د اروابناد عبد الکریم عمر خېل په کورنۍ پورې اړه لري. نوموړی مورخ، لیکوال او د ډېرو علمي مقالو خاوند د ی. د د کتور نجیب الله د حکومت په وخت کې د افغانستان د علو مو د اکیډیمۍ رئیس او په تېره د وره کې د ولسي جر گه کې غړی هم و.
3. د کتور عبد البصیر رنجبر چې د افغانستان بانک رئیس و.
4. عبد الصمد ازهر چې په هند کې د افغانستان د د ولت سفیر و.[317]

د ۱۳٥٤ کال د مرکزي احصا ئیې د سر شمیرنې پر بنسټ د لغمان ولایت د عمر خېلو د قبیلې د خلکو شمېر ۲۱۸۸ تنه ښود ل شوی و چې بنایې اوس به یې په شمېر کې ډېروالی راغلی وي.[318]

---

316 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۱۹۲ مخ، د پېښور چاپ.

317 د مقالې د لیکوال (لطیف یاد) شخصي یاد ښتونه.

318 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبائل سر حد ي کشور، ٤۲٥ مخ، د کابل چاپ.

110 عیسی خېل

عیسی خېل له ا ره د پښتنو د لود ي قبیلو پورې یوه اړوند ه قبیله د ه او د لود ي د زوی نیازي اولاد ه ګڼلــه کیږي. نیازي د خپلو د ریو مېر منو نه د رې زامن د رلود ل چې با هي، جمال او خاکو نو مېد ل. عیسی په اصل کــې د خاکو زوی و چې د د ه اولاد ه د عیسی خېلو په نامه سره یاد یږي.[319]

په پیل کې د نیازیو قبېله چې عیسی خېل یې یوه څانګه ګڼله کیږي د افغانستان د غزني ولایت د شلګر په سېمه کې مېشته ول چې وروسته د اند ړو او نورو غلجیو قبیلو د غلبې په وجه له د غه ځایه لېږد ید لو ته اړ بستل شول او د سلیمان د غره ختیزو بر خو او د ټانک په سېمه کې مېشته شول.د شلګر د سیمې نه د د وی د لېږد ید و اصلي وجه د اوه چې د د وی شمېر لږ وو او د غلجیو قبیلو سره یې د مقابلې توان په ځان کې نه لېد ه. په د غــه وخــت کــې د وی زیاتره د پوونده او سود اګرو په ډول ژوند کاوه او لږه اند ازه د کر کیلې په چارو هم بو خت ول.[320]

هغه وخت چې بهلول لود ي په ۱۴۵. زېږد یز کال کې د هند وستان واکمن شو، نو د خپل ځواک د پیاوړتیا لپاره یې د افغانستان یا روه نه د خپلې قبیلې خلک او نور پښتانه د نوکرۍ او نورو پو ځي د ند و د تر سره کو لو لپاره هند و ستان ته ور وغو ښتل او په هند و ستان کې یې د پښتنو د مېشته کېد و لپاره یو ځانګړی فرمان جاري کړ. پــه د غــه وخت کې د نیا زیو د قبیلې ډېر بنا خونه او څانګې هند و ستان ته وکو چېد ل او د لو د یانو په د ربار کې یې لوړ لوړ منصبونه او د ند ې تر لا سه کړې. همد اراز د هند وستان د بل پښتون واکمن سوري شېر شاه په وخت کــې هــم ډېــر نیازي پښتانه په شاهي د ربار کې لوړ لوړ منصبونه تر لا سه کړل چې د هغوی له ډلې نه هیبت خان نیــازي او عیســی خان نیازي چې اولاد ه یې په عیسی خېلو سره شهرت لري د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې د خپل لیا قت او پو هې په وجه د امارت رتبې ته ورسېد ل او د ومره شهرت یې تر لا سه کړ چې هیبت خان نیازي ته د سوري شېرشاه لــه خوا د اعظم همایون خطاب وشو او د پنجاب صو بد ار یې وټاکه او عیسی خان نیازی د شــېر شــاه ســوري د د ربــار ځانګړی سلاکارو چې ورو سته د سلیم شاه سوري سره په جګړه کې ووژل شو.[321]

110.1 د عیسی خېلو د قبیلې بنا خونه

د عیسی خېلو د قبیلې ځینې مشهور بنا خونه د اد ي:

اپو خېل، زکو خېل، میرزو خېل، سنځله خېل، خواجه خېل، علي خانخېل، لنډو خېل، خاني خېــل، د لــو خېــل، کربوس خېل، ممون خېل، باد ین زي، پیرالي خېل، پهاړ خېل، یعقوب خېل، فتح خېل، صاحبو خېل، بیرم خېل، او رپــه

319 تاریخ حیات افغاني، د پېښور چاپ، ۳۱٤ مخ.

320 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، د د انش چاپ، پېښور، ۱۹۳ مخ.

321 تاریخ حیات افغاني ٦٢٧-٦٢٨ مخونه.

خېل، ملتاني خېل، عمر خېل، سيد خېل، سارنګ خېل، چهنګي خېل، شيخ عمر خېل، غازي خېل، صابو خېل، شيخ احمد خېل، عثمان خېل، د رپه خېل، عمر خېل، احمد خېل، شيخ مهلي خېل، احمد خېل، سيد خېل، حرزاخېل، سكند ر خېل، خضر خېل، شيخ فريد خېل، عمر خاني، شبر خاني، سليم خاني، جلال خاني، بهايي خاني، ماچهي خاني، پهاړ خېل، شمسي خېل، نورنګ خېل، سيد و خېل، سرور خېل، غالي خېل، سهالت خېل، زمان خېل، بهاد ر خېل، همل خېل، جهټه خېل، د رويش خېل.[322]

110.2 د قبيلې حال د تاريخ په رڼا کې

لکه چې د مخه وويل شول په پيل کې عيسى خېل د افغانستان د غزني ولايت د شلګر په سېمه کې اوسېد ل چې بيا وروسته د اند ړو او نورو غلجيو د غلبې په وجه يې خپله سېمه پر ېښود له او د سليمان غر ه په ختېزو لمنواو ټانک کې مېشته شول. تر هغه ورو سته د نيازيو او له هغې جملې نه د عيسى خېلو د قبيلې ډېر خلک په ١٤٥. زېږد ېز كال کې د هغه فر مان له مخې چې لود ي ټولواک سلطان بهلول پښتنو ته د هند و ستان د تلو لپاره جاري کړی و ډېر شمېر يې هلته ولېږد ېد ل او هيبت خان نيازي، قطب خان نيازي او عيسى خان نيازي د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې لوړلوړ منصبو نه تر لا سه کړل، خو ورو سته بيا هيبت خان او عيسى خان نيازی د سليم شاه سره مقا بله وکړه، خو هغوی ماتې وخوړله او د نيازيو قبيله د عيسى خان او هيبت خان تر مشرۍ لا ند ې وتښېد ل او د د هن كوټ سيمې ته چې د سند ه د رياب په لويد يځ غنډه کې پر ته د ه ورغلل.

د تاريخ حيات افغاني ليکوال محمد حيات خان له نن نه ١٤٦ كلونه وړاند ې په د ې اړوند د اسې ليكلي د ي :

"په ٩٥٤ هجري كال کې خواجه اويس سرواڼی چې د سليم شاه سوري د پوځ پر مشرۍ مغرور و او د نيازيو د ټکولو لپاره رورغلی و په لو مړي ځل يې د هيبت خان نيازي او عيسى خان نيازي د زړورتيا له کبله ما تې وخو ړله، خو د ويم ځل يې د تازه د مو لښکروپه ملګر تيا هغوی له د هن كوټ نه پر شا وتمبول او عيسى خان نيا زي او هيبت خان نيازي د خپلو ملګرو سره د راولپنډۍ په شمالي غرو نو کې د ګهکړو قبيلې ته پناه يووړه، خو شاهي پوځ او لښكرو په د غه ځای کې هم د هغوی د تعقيب نه لاس وانه خيست او تر د وو كلو نو پورې ګهکړو هم د شاهي لښكرو سره جګړې وکړې. كله چې ګهکړ و هم ماتې وخوړه نو نيازي د ځمكو اوځا يو نو د تر لا سه کو لو لپاره كشمير ته لاړل او كله چې د كشمېر واكمن پوه شو چې د وی د ډهلي د سوري واكمن سليم شاه د قهر او غضب وړ ګر ځيد لي د ي نو د هغوی مخه يې ونېوله او د وی تر مينځ سخته جګړه وشوه چې په پای کې عيسى خان او هيبت خان نيازي د خپلو ځو تنو زامنو او وروڼو سره ووژل شول او د هغوی سرونه په ډېرې بير حمۍ نه د د وی د تنو نو جلا اود نورو بند يانو سره د سليم شاه سوري د ربار ته ولېږل شول.[323]

322 نوموړی اثر، د ٦٣. مخ د نسب ونه (شجره)

323 تاريخ حيات افغاني، ٦٢٨ مخ.

د دې الو ګو لو په پای کې چې کوم نیازي او په تېره بیا عیسی خېل بچ پاټې شول هغوی په ټانک کې د خپلې قبیلې سره یو ځای شول، خوتر څو کلو نو وروسته په د غه سېمه کې د لو حاني(لواڼي) د قبیلې د غلبې په وجه د نیا زیو د قبیلې بنا خو نه له د غه ځا یه د د امان سېمې ته چې اوس یې مروت بولي لا ړل اوتقر یبا د پرش کلو نه د مروتو په تهل کې اوسېد ل. د پهاړ خېلو د سیمې تر څنګ د کو رمې د رود او د ګمیله د ویالې تر مینځ د نیا زیو لوی کلي پر اته وواو د مد ي سر هنګ په نامه یو تن د د وی مشر او لوی شتمن و.

په د غه وخت کې د نیازیو قبیلې د سیمې ځمکې سره ووېشلې، خو د مهیار ښاخ ترې بې بر خې پا تې شو د مهیار ښاخ په د غه خبرې سخته واشیي وښود له او د مروتو نه یې د مر ستې غو ښتنه وکړه او پر د غې پلمې مروتو پر نیا زیو یر غل وکړ او د نیازیو لاس یې له د غې سیمې نه لنډ کړ او د تهل په سېمه کې چې د وی یې اوس مروت بو لي د وی پخپله استو ګن شول او نیازي په متفرق ډول سره خواره واره شول.عیسی خان نیازي اته زامن د رلود ل. کله چې د عیسی خان او لاد ه د نیازیو د پاټې قبیلې سره د تهل مروت نه د ټاک سیمې ته تلل، نو د وی پر هغې سیمې با ند ې قبضه وکړه چې اوس هلته د لکي روت سیمه د ه چې د ګمیل د رود شمال او د کورمې د رود سهیل ته موقعیت لري. کله چې نیازي د مروتو له خوا د د غه ځایه وایستل شول نو په هغه وخت کې د د ره تنګ نه راووتل او لو مړی په ممیت کې په یوه ځای کې مېشته شول او بیا یې د کورمې د رود په سهیلي برخه کې یو کلی جوړ کړ چې په ټیټې مینې سره مشهورو.

همد اراز د وی د سند د د ریاب پر غاړه نور کلي هم اباد کړل. کله چې بیا د عیسی خېلو د د وو ځانګو ممو خېلو او زکو خېلو تر مینځ د ښمني را مینځ ته شوه نو عیسی خېل سره خواره واره شول او بیا په ۱۸۸۵ بکر ماجیتي[324] کال کې د عیسی خېلو د قبیلې مشر احمد خان د عیسی خېلو په نامه نوې قصبه جوړه کړه اود د وی سېمه د عیسی خان نیازي د نامه په وجه په عیسی خېلو سره ونو موله شوه. کله چې عیسی خېل د لو مړي ځل لپاره د عیسی خېلو په نامه نوې سیمه کې مېشته شول، نو هیڅ ویاله د کورمې د رود نه نه وه ورایستل شوې او د لوړو ځمکو نه به ټیټو ځمکو ته د یوه لرګي په ذریعه چې د وی ترنا باله او به بهید لې او ځمکې به یې خړو بولې، نو ځکه په د ې سیمه کې د ترنا په نامه یاد ېد له چې په عامو خلکو کې د تر نه په نامه مشهوره وه.هغه وخت چې عیسی خېلو پر د غې سیمې خپلې واګې ټینګې کړې نوشیخ فرېد چې د شیخ مهلي زوی او د عیسی خېلو د ممون خېلو په ښاخ پورې یې اړه د رلود ه اود ډېر ښه نیت خاوند او خد ای پالونکی انسان و د عیسی خېلو د ټولې قبیلې ښاخونه را وغو ښتل او د عیسی خېلو ټوله سېمه یې په لاند ې ډول د د وی تر مینځ وویشله:

ممون خېلو ته یې یوه برخه، باد ین زیو ته یې یوه برخه، زکو خېلو ته یې یوه برخه او اپو خېلو ته یې یوه برخه ورکړه چې د غه ویش پر څلورو ښا خو نو باند ې عملي شو.

324 بکر ما جیتي سنه د هند د اوجین د راجاد بکر ما جیت د نوم له کبله د ه.نوموړي په ۵۷ قبل ا لمیلاد کې پر ساکانو بری وموند.د اتر عیسوي سنې ۵۷ کاله مشره د ه.(یاد)

که څه هم د عیسی خېلو اصلي ښا خونه پورتني ښا خو نه ول، خو د وی په پلو منځو نو کې بیا په شپاړسو بـــر خو باند ې د غه ویش د کو چنیو ځانگو تر مینځ ترسره کړ.

د افغاني واکمنانو په تېره بیا د راني واکمنانو په وخت کې به چې لښکر ته اړتیا لید له کېد له نو عیسی خېلـــو به د د غو ځلوروښا خو نو لښکر ورته برابراوه.

که څه هم عیسی خېلو د پخوانیو زمانونه د مروتو سره شخړې او لانجې د رلود لې، خو سره له د ې هـــم چـــې عیسی خېل د شمېر له مخې تر مروتو لږ ول د مروتو له لا سه مات نه شول ځکه چې د شخړو او جگړو په وخت کې په مجموع کې ټول نیازي او د هغې نه د عیسی خېلو د قبیلې ټول ښا خونه سره یو موټی کېد ل.

همد اراز که څه هم په پیل کې د عیسی خېلو د قبیلې د ښاخونو تر مینځ شخړې او لانجې لـــږې وې او خلکـــو د شخړو او لا نجو نه ډ ډه کوله، خود د راني احمد شاه د واکمنۍ په زما نه کې د د وی تر مینځ د قـــبیلې د ســـرد ارۍ او مشرۍ بر سر اختلا فونه ر او ټوکېد ل او د وی په خپلو منځو نو کې پر د وو گوند ونو وویشل شول یعنـــې ســـنځله خېل، ممون خېل او با د ین زي په یوه گوند کې وو او زکو ځېل په بل گوند کې.

د د راني وا کمنۍ په وخت کې د عیسی خېلو مشهور مشران او سرد ارن په لاند ې ډول وو:

د لیل خان، خان زمان اواشپر خان.

همد اراز د انگرېزانو د واکمنۍ په وخت کې د د وی مشهور مشران عالم خان، سرفراز خان، عبد الله خان، غازي خان، شېر خان، حسن خان، محمد خان، نوازخان، خان زمان او حسین.

په او سني وخت کې عیسی خېل د پاکستان د پنجاب د میانوالۍ د ډسټرېکټ (ولسوالۍ) یـــو تحصـــیل د ی او د عیسی خېلو ښار د د غه تحصیل مرکز د ی. همد اراز کمر مشاني او کالا باغ هم همد لته مو قعیت لري.

میانوالي تر ۱۹۰۱ عیسوي کاله پورې د پخواني صوبه سرحد او اوسنۍ پښتونخوا یوه ولسوالي وه چې بنو یـــې مرکزو، خو بیا د بنو نه جلا او په پنجاب پورې وتړل شوه. د عیسی خېلو د تحصیل د وگړو شمېر ۷۶۳. تنه د ی او ۴۳ کلي لري.همد اراز د کالا باغ د و گړو شمېر ۵۸۲٤ تنه ښود ل شوي د ي. د عیسی خېلو د تحصیل خلک د پښتو ژبې سر بېره په سرائیکي ژبه هم گړیږي.[325]

د عیسی خېلو سېمه د ابا سین یا سند د ریاب په اوږد و کې تر د برشو میلو نه زیاته غځېد لې د ه، ســـورېې د ولس میله د ی او په د ریو خواوو کې لوړو غرو نو په غېږ کې نیولې د ه. د وی سیمه ډېره حـــا صـــلخېزه د ه چـــې پرېمانه او به او گڼ شمېر نفوس لري او ډېر ښه کښت پکې کیږي.[326]

---

325 http://en.wikipedia.org/wiki/Isakhel_Tehsil

326 مونټېسټوارټ الفنستین، د کابل سلطنت بیان، د پوهاند محمد حسن کاکړ او سر محقق نصرالله سوبمن ژباړه، د ویم ټوک، ٤٧ مخ

111 غلجي يا غلزي يا غرزي

غلجي په افغانستان کې تر د رانيو ورسته د پښتنو د ويم ستر ټولنيز ګروپ دی چې د پښتني شجرو اورروايتونو له مخې د بي بي متو او لاده ګڼل کيږي چې د بيټ نيکه لوروه. د غلجي د قبيلې نوم د خلجي، غلزي او غرزي په بڼو سره هم راغلي دی.[327]

د غلجيانو په اړوند تاريخ پوهانو او ختيځ پيژند ونکو بېلا بيلې ليکنې کړي دي. ځينې د وی ترکان او غزان بولي چې د غز نو يانو او سلجو قيانو د واکمنيو په وخت کې ا فغا نستان ته راغلي او د غزني او زابلستان په سيمو کې مېشت شوي دي. ځينو بيا د وی د مغولي چنګيزخان د زوم خالج خان د نامه له کبله د وی خلجيان ګڼلي دي او ځينو هم د وی د هفتا ليانوبقايا او پا تي شوني بللي دي.

د افغانستان نامتو مؤرخ اروابناد علامه عبد الحی حبيبي د پښتواد بياتو په تاريخ کې د غلجيو پښتنو په اړوند د اسي کښلي دي:

"خلجي، غلجي يا غلزي په اصل کې غرزی دی چې په د ري ژبه کې يې کو هزاد بولي يعنې د غرو خلک چې د ا کلمه په غرچ، غر چه، غلچه او نورو ډېرو تا ريخي کلما تو کې شته او کله (غ) په (خ) هم او ښتی دی او غلجی، خلجی شوی دي او غلجي له لر غو نو زما نو د غزني په غرو او رغو کې اوسي او د زاولستان يا اوسني زابل پخواني خلک دي."[328]

بار تولد وايي:

"د غرج، غرچ يا غرش کلمه يوه پخوانۍ ار يا يي کلمه ده چې د مر غاب په ټا پو کې د اريا ئيانو استو ګنځي ته ويل کيږي."

تو ماشک عقېده لري چې:

د ګر Gar يعنې غر کلمه لر غونې با کتري کلمه ده او غر چه د غزني د اريايي او سپد ونکو نوم دی او له دې کبله خلج، غرج او غر چ د غره زوی يا غرزی دی.غر اوس هم په پښتو کې يوه ژوندۍ کلمه ده. د اوستا په" هوم يشت" کې غر د ګيري په بڼه راغلی دی چې په خرده اوستا کې هم ليد ل کيږي او په سنسکرېت کې هم ګير او ګيري د غره په مانا دی. ان عربانو پخواني ګر شاه ته د (ملک الجبال) لقب ورکړی و چې په عربي کې جرشاه دی. په پښتو کې غر څه، غر ځنی د غرني په ماناد ی چې د غر چه، غلچه او غلجي نوم هم له هغه ځايه راوتلی دی.

عربي جغرافيا ليکونکو هم دې ټکي ته اشاره کړې ده چې غر د جبل په مانا د غر شستان او غرجستان په

327 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۱۹۷ مخ، د پېښور چاپ.

328 علامه پو هاند عبد الحی حبيبي، د پښتواد بياتو تاريخ لومړی او د ويم ټوک، ٥٠٤ مخ، د پېښور چاپ.

تاريخي نو مو نو کې د خيل و. ياقوت د البشاري په حواله وايي: چې غرج په اصل کې د غره په ماناد ی او خراساني مؤ رخينو چې د اکلمې له خپلو هېواد والو نه اوريد لي د ي هم د غر جستان نوم په اصلي بڼه غر ستان ليکلي د ی چې غـــر ستان د غره د اوسيد ونکو او د وی د استو ګنې د ځای نوم د ی.

زموږ د هېواد مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني د عربي مؤر خينو پر خلاف د غر جستان او غرشســـتان پر ځای غر ستان ليکلی د ی او د طبقات نا صري په زړو نسخو کې هم ځو واره غر ستان ليد ل کيږي.[329]

په هر حال غلجی يا غلزی يو پخوانی او لر غونی نوم د ی چې مانا يې د غره زوی د ی او د پښتنو غلجيانو لو مړنی نيکه غلجی با با و چې د ږې زامن يې د رلود ل چې توران، تولر او بولر نو مېد ل چې د زامنو نو مونه يې هـــم زړو او لر غو نو اريايي نو مو نو ته ورته والی لري. د تور کلمه په اوستا کې هم شته او د انوم تر او سه هم په پښــتو ژبه کې په بېلا بېلو بڼو (تور، تورانی، تورک، توری او توره کي) شته. همد اراز بولر يا بلور يوزوړ تاريخي نوم د ی چې د ګېلګته نيولی د نورستان تر سېمو خلکو باند ې اطلا قېد ه او د بارتولد په وينا تر اوسه پورې هم د هغه ځـــای ځينې تور پوښه قبايل ځانونه بلور بولي او د اکلمه تر اتلسمې پېړۍ پورې په چيني کتا بو نو کې ليد له کېد له.

د افغانستان په تاريخ کې د غلجيو قبيله ځکه د زيات اهميت نه بر خمنه د ه چې د وی د اتلسمې عيسوي پېړۍ په پيل کې د ميرويس خان هوتکي ۱۷-۹-۱۷۱۵عيسوي تر مشر تابه لاند ې وشول کولای چې په کند هار کې د صفويانو بيګلر بيګي ګرګين له مينځه يوسي اود يو خپلواک ملي د ولت بنسټ کيږد ي.

همد اراز د همد ې کورنۍ يو بل واکمن شاه محمود هوتکي په ۱۷۲۲ عيسوي کال کې ايرانی شاه حسين صـــفوي د واکمنۍ نه را وپرزاوه او پخپله د اصفهان پر تخت کښيناست.

غلجيانوپه هند کې هم واکمني چلولې د ه چې بنسټ يې د سلطان جلال الد ين غلجي له خوا په ۱۲۹. عيسوي کـــال کې ايښود ل شوی واورپسې د د غې کورنۍ نورو واکمنانو لکه:

سلطان علا ؤالد ين غلجي، سلطان قطب الد ين مبارکشاه غلجي، محمود غلجي او غياث الد ين غلجي په خپـــل وار سره پر هند و ستان واکمني کړې د ه.

د پښتو ژبې مشهور شاعر او د توري اوقلم خاوند ستر خوشال خټک په خپل کليات کې په هند کې د غلجيـــانو د واکمنۍ بنسټ ايښود ونکی سلطان جلا ل الد ين ۱۲۹.-۱۲۹۶ عيسوي په زغرد ه او صراحت سره غلجی بللی د ی لکه چې وايي:

بيا سلطان جلا ل الد ين پر سرير کښيناست چې په اصل کې غلجی د ولايت و[330]

329 قد رت الله حد اد ، غرزی، غلجي او خلجی د تاريخپو هانو له نظره، د کابل مجله، ۳ ګڼه، ٤١ مخ، ١٣٣٨ کال.

330 د خو شال خان خټک کليات، ٦٦٩ مخ، د کند هار چاپ.

111.1 د غلجیو د قبیلې وېش

لکه چې د مخه وویل شول د غلجیو د ټولنیز ګروپ لوی نیکه غلجی بابا و. د غلجیو ټولنیز ګروپ په لو مړي سر کې په د وو سترو بنا خو نو ویشل شوي د ي چې لو مړی یې توران او د ویم ابر اهیم د ی.

د د ې لپاره چې توران د غلجي مشر زوی و نو ځکه د غه ښاخ لو مړی د رجه ګڼل کیږي. د توران ښاخ په د وو څانګو ویشل شوی د ی چې لو مړی یې هو تک او د ویم یې تو خی د ی چې د غه د وه عمد ه بنا خونه بیا پر نورو ېرو څانګو باند ې ویشل شوي د ي.

د غلجي د ویم زوی ابراهیم د وه زامن د رلود ل چې د هغه د شپږولمسیانو نه شپږ لوی بنا خونه رامینځ تـه شوي د ي یعنې: سلیمانخېل، علي خېل، اکا خېل، سهاک، اند ړ او تره کي.

د غلجیو د ټولنیز ګروپ مهمې قبیلې په لا ند ې ډول د ي:

هوتک، توخي، اند ړ، سلیمانخېل، احمد زي، ابراهیم خېل، تره کي، اټوال، اد ین خېل، اکاخېـل، الیـاس خېـل، خروټي، امرخېل، اوریا خېل، حسین خېل، هود خېل، بابکر خېل، جبارخېل، کړو خېل، معروف خېل، ستانکزي، ستاني زي، پیاروخېل، د ولت زي، د ستو خېل، څلوزي، زاري خېل، ټغـر، جلال زي، څینـزي، خـد رزي، د رې کـوټي، د فتاني(د وتاني)، د ینارخېل، زیر ماني، ساک، سلطان خېل، شملزي، توتا خېل، اد ریمزي، علي خېل، عمر خېل، عیسـی خېل، قلند ر خېل، کورم خېل، ګاړي، ملا خېل، ملک زي، نا صر، یو سف خېل، رستم خېل.

111.2 د غلجیو د قبیلې د استو ګنې سیمې

په اوسني وخت کې غلجي قبایل په افغانستان کې یوه پر اخه سیمه په ولکه کې لري چـې د د وی د اسـتو ګنـې سیمې زابل، غزني، پکتیکا، مید ان ورد ګ، لوګر، کابل، پروان، د پکتیا ځینې ولسوالۍ، د کابل او ننګر هار تـر مینـځ واد ۍ اولغمان او ننګر هار د ي.همد اراز د افغانستان په شمالي ولا یتونو لکـه بغلان، کنـد ز، بلـخ، تخـار، سـمنګانو، جوزجان، فاریاب، سرپل، بلخ او هم د باد غیس او هرات په شاوخواکې هم غلجي پښتنا نه استوګنه لري.

د افغانستان سر بېره ډېر شمېر غلجي په نورو هیواد ونو کې هم استوګنه لري. د تاریخ حیات افغاني په قول: د ایران په کرمان، نرمان، شمیر جنس، اصفهان، د ازبیکستان په بخارا، هند وستان او د روسیې په د اغستان کې هم غلجي پښتانه استوګنه لري، خو د وی خپل د ود ، د ستور او ژبه له لاسه ورکړې د ه[331]

په افغانستان باند ې د روسانو تر یر غل وروسته ډېر شمېر غلجي پښتانه پښـتونخوا، سـهیلي پښـتونخوا او پاکستان ته لېږ د ید لي د ي چې ډېر شمېر یې په پېښور او کوئیټه کې د افغاني کډوالوپه پنډ غـالو او یـا هـم پـه

331 تاریخ حیات افغاني، ۲۹۱ مخ، د پیښور چاپ

شخصي او کرايي کورونوکې ژوند کوي. نورشمېر يې د پاکستان په نورو لو يو ښارونو په تېره بيا په کراچۍ کې په مزد وريو او خواريو او غر يبيو اخته د ي.

د غلجيو د ټولنيز ګروپ د هرې قبيلې پېژند نه په خپل خپل رد يف کې شوې د ه.

112 غرغښت

غر غښت د پښتنو په قبيلو کې يو مشهور ټولنيز ګروپ د ی چې په د غه ټولنيز ګروپ پورې يو شمېر قبيلې، ښاخونه، څانګې، خيلونه او پښې تړ لې د ي چې پښتانه يې غر غښتيان هم بولي. غرغښت په پښتنو کې يو مشهور نيکه تېر شوی د ی او له پخوا زما نو نه مؤرخانو د د ه نوم او حال ليکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم غر غښت يو خورا لوی پښتو ن او مشهور نيکه ګڼل کيږي. د د ې عنعنې تصد يق په بهرنيو مؤ رخينو کې ابو الفضل علامي (۱-۶ هجري) چې د مغولي واکمن جلال الد ين محمد اکبر د د ربار نا متو مؤرخ اکبر او د شيخ مبارک ناګوري زوی او د مغولو د د ربار د ملک الشعرا ابوالفيض فيضي ورورد ی په د ې ډول سره کوي :

" په پښتنو کې د رې ورونه بيتنی، غرغښت او سړبن ډېر مشهور نيکونه د ي." [332]

د تاريخي روايتو نو پر بنسټ غر غښت د ۳۸۸ هجري کال په شا او خوا کې ژوند ی و.

پرو فيسور ولي محمد خان سيال کاکړ په خپل مشهور اثر" پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" د غر غښتي پښتنو په اړوند د اسې کښلي د ي :

" غرغښت په اصل کې له د وو کلمو نه مرکب د ی چې غر او غښت د ی او د غه زړه اريايي کلمه د ګور ګښت، ګر ګښت او غر ګښت نه راوتلې د ه چې مانا يې د غرو ګر ځيد ونکي يا په بله ژبه د غرو او سيد ونکي او مورږ غر غښتيان د غروال او غر زيو په نو مو نو سره هم ياد ولای شو."[333]

د روايتونو له مخې غرغښت نيکه د رې زامن د رلود ل يعنې د اني، بابي او مند و چې په د وی کې د د اني د اولاد ې شمېر د نورو په پر تله زيات د ی او د د اني په اولاد ه کې د کاکړو قبيله ډېره مهمه ګڼله کيږي.[334]

غر غښتي پښتانه نه يوازې د ا چې په افغانستان، سهيلي پښتونخوااو پښتونخواکې مېشته د ي، بلکې د پاکستان د پنجاب په چهچه او هزاره او هند وستان کې هم ډېر شمېر غر غښتيان مېشته د ي.

---

332 ابوالفضل علامي، ائين اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ.

333 پروفيسور ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخواکې، ۳۷ مخ.

334 تاريخ حيات افغاني، ۲۴۹-۲۵. مخونه.

په مجموعي ډول د غر غښتي پښتنو په ټولنيز ګروپ کې د الاند ينی قبيلې ډېرې مشهوري د ي:[335]

1. ساپيان
2. کاکړ
3. ناغر
4. د اوي
5. ګد ون يا جد ون
6. بابي
7. مند و خيل
8. پنې
9. خوند ي
10. لود ين
11. مشوانې

113 غرشين

غرشين د پښتنويوه مشهوره او ستانه قبيله د ه. د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډېټي محمد حيات خان له نن نه ۱۴۶ کلونه وړاند ې د غر شين قبيلې په اړه د اسې کښلي د ي:

" د غر شين د قبيلې د تسميې د وجې په اړوند د اسې ويل کيږي چې د د غې قبيلې ستر نېکه يو ډېر منلی او خد ای لما نځونکی انسان وچې د خپلې د عا له کبله يې يو وچ غر شين کړ، نو له همد ې کبله د د ه اولاد ه په غـــر شـــين سره مشهوره شوه. غرشين زياتره د کند هار په غر نيوسيموکې مېشته د ي اود وی ته خلک په د رنه ستر ګه ګوري. د غر شين د قبيلې ځوکورنی د راولپينډی د بر هان د سيمې په غر شين نو مې ځای کې هم استوګنه لري. چې د د غـــې قبيلې نه لعل شاه يو ډېر ښه او منلی سړی و. "[336]

د پښتنو د غر شين قبيلې پورې تړلی يوستر شخصيت ملکيار غر شين د ی چې د ۵۸. هجري په شا او خوا کې يې ژوند کاوه چې د پښتنو مؤ رخانو د د ه نوم په خپلو مشاهيرو کې راوړی د ی او مشهور مؤرخ نعمت الله هروي پـــه

---

335 **http://en.wikipedia.org/wiki/Gharghasht**

336 تاريخ حيات افغاني، ۱۷۸ مخ، د انش خپرند ويه ټو لنه، پېښور.

خپل تاريخ مخزن افغا ني کې ليکلي د ي چې ملکيار غر شين د شيخ ابو بکر طوسي معا صر و او په ډيلي کې يو ځــای د رلود چې سلطان شها ب الد ين غوري د ملتان د ير غل په وخت کې د ه ته ور بخښلی و او د د ه مر قد هم هلته د ی.[337]

د نعمت الله هروي د د ې روايت نه څو سوه کاله د مخه سليمان ماکو ٦١٢ هجري چې د پښتو ژبــې لــه پخوانيــو ليکوالو او نثر ليکو نکو نه د ی د ملکيارغر شين په اړوند اسې ليکلي د ي:

" نقل کاوه شي چې په روزګار د غازي شهاب الد ين چې په ډيلي کې هغه ستر واکمن ښا ټوبی ورو ښاند ه او هم هورې مړ شو. نقل کاوه شي چې په جوبله (جګړې) کې مسلمانان تر شا ولاړل او کفارو بری وکړ. ليــرې نــه وه چــې مسلمانان شي د کفارو په کټارو (نېزو) پو ښا او د ښنه (د ښمن) بری وکړي، نا څا په شيخ ملکيار راغی او پر د ښمن يې ير غل وکاوه او ډېر زښت يې ووژل. نرو مسلما نا نو هم د ملکيار تر اړخ توري وکښې او سره ومروړل يې د ښـــنه، ستر څښتن د وی ته په مېړانه د شيخ ورکړله سو به او بری چې پخوا هم نه وه په برخه شوې د چا، هيڅکله په هيڅ ځای کې"

د سليمان ما کو له د ې بيانه جو تيږي چې ملکيار غر شين يو غښتلی او تو ريالی سړی وچې د تــورې او اد ب له څښتنانو نه واود سلطان شهاب الد ين سره يې په جګړو کې ملګر تيا کو له. سره له د ې چې ملکيار غر شين د جګــړو د ډګر اتل و اد بي ذوق يې هم د رلود. نوموړی پخپله هم شاعر و او د نورو پښتنو شا عرانو اشعار يې هم لو ستل.

ويل کيږي چې د جګړې په ډګر کې کله چې شيخ مکيار غر شين د سلطان معزالد ين د لښکرو ســره يــو ځــای جنګېد ه او نږد ې وچې د سلطان لښکرې ماتې وخوري نو د ې توريالي اد يب د لښکرو د مورال د لوړلو لپاره يــوه د ننګ او غيرت نه ډکه سند ره و ويله چې ژوبله ور راوپارېد ل او پر د ښمن يې بری تر لا سه کړ.سليمان ماکو ليکي: په جوبله کې ملکيار د ا پاړکي وويل چې غا زيان وپارېد ل او په څېر د زمر يو ورتوی شول:[338]

څښتن مو مل د ی اوس مو يرغل د ی

هېواد د بل د ی غازيانو ګورئ

څښتن مو مل د ی

تورې تېرې کړئ د ښن مو پرې کړئ

منګولې سرې کړئ څله به تښتو

څښتن مو مل د ی

که ټينګ کړو زړونه پر برې يونه

337 پوهاند علامه عبد الحی حبيبي، د پښتواد بياتو تاريخ، لومړی او د ويم ټوک، ٥١. مخ، د انش خپرند ويه ټولنه، پېښور

338 د سليمان ماکو تذ کرت الاوليا، د ملکيار غر شين حالات.

چې زمري يو نه   اسلام را څخه د ی

ښتن مو مل د ی

غازيانو راشئ   ټول شا اوخواشئ

د شهاب په ملا شئ   د ښن مو غوڅ کړئ

ښتن مو مل د ی

ملکيار غرشين په ډيلي کښې اوسېد ه او هماغلته مړشو او په د غه ښار کې د شيخ ابوبکر طوسي له مزاره سره يو ځای ښخ د ی. د شيخ ابوکبر طوسي مزار په اوسني وخت کې د پورانا کلا او د پرګتهي ميد ان تر مينځ په يوه لوړ ځای کې موقعيت لري.[339]

114 غوريا خېل

چې د استا د نامې بوی اخلي حميد ه!

څه به نه وي خوش د ماغه غوري، خښي

(حميد بابا)

زموږ پښت پو هان او تو کم پيژند ونکي غوريا خېل سړبني پښتانه ګڼي او د پښتنو د عنعنوي شجرو پر بنسټ غورياخېل د سړبن د زوی خر شبون اولاد ه د ه. ويل کيږي چې خر شبون د رې زامن د رلود ل کند ، جمند يا ځمند او کاسي. کند بيا د وه زامن د رلود ل يو يې غری يا غوريا نو مېد چې د هغه او لاد ې ته غورياخېل ويل کيږي او د ويم زوی يې خښی يا خوخي نو مېد چې د خښي او ښاخي خېلو په نامه سره هم ياد ېږي چې يوسفزي، مند ړ او تر کلانې يې اولاد ه د ه.

د روايتونو پربنسټ غوريا ځلور زامن د رلود ل: لومړی د ولت يار چې د نوموړي له اولاد ې نه د مو مند و او د اؤد زيو د وه مهم ښا خونه مينځ ته راغلي د ي، د ويم زوی يې خليل و، د ريم يې ځمکنی او ځلورم يې زيړان نو مېد چې اولاد ه يې د زيړانيو په نامه ياد يږي.[340]

د اسې مستند او تاريخي روايتونه شته چې په پيل کې غوريا خېل د کند هار په ارغستان کې مېشت ول چې وروسته بيا د غزني سهيلي او لو يد يزو برخو ته وليږد ېد ل چې غا لبا به د غه وخت د ۹۱. هجري کال په شا او خواکې

339 د ځينو پښتو زړو لغاتومعناوې په قو سو نو کې تو ضيح شوي د ي (ياد)

340 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ۲ـ مخ.

وچې په کابل کې د بابر د واکمنۍ لومړۍ شپې او رځې وې. د اسې ویل کیږي چې په هغه وخت کې د د غې قبیلې ټول خلک پووند ه او د مالد ارۍ په کارونو بوخت ول، خو څرنګه چې وروسته د د غې قبیلې د خلکو په شمېر کې زیاتوالی راغی نود وی بیا له غزني نه د کابل شا اوخواته راولیږد بېد ل.[341]

د پښتنو د تاریخ مؤلف ارواښاد قاضي عطا ؤالله خان د غوریا خېلو پښتنو په اړوند د اسې لیکلي د ي:

" مومند و، خلیل او د اؤد زیو ته غوریاخېل وایي. غوریاخېل د ۱٤٥ عیسوي کال په شا اوخواکې د غزني لوید یز ته د تر نک سیند پر غاړو اوسېد ل چې بابر په خپل تزک کې د غوریا خیلو د قبیلې د استو ګنې ځایونه د مشد او سمګانه کلي ښود لي د ي او تر څېړنو وروسته د ا جوته شوه چې نو موړي کلي د غزني جنوب ته پراته د ي. کله چې بابر د غلجیو د سیمې د ویش لپاره په ۱٥-۷ عیسوي کال کې غزني ته روان شو او د سرد ه په مقام کوزشو(سرد ه ۲٥ یا ۳- میله د غزني سویل ته موقعیت لري) نو بابر وایي چې ما ته خبر وشو چې د مو مند وځینې قبیلې په مشد او سمګانه کې پرتې د ي. امیرانو ماته وویل چې د د وی لوټ کول په کارد ي، خو بابرو ایي چې ما ورته وویل چې موږ خپل رعیت ته نقصان رسول مناسب نه ګڼو."[342]

لکه چې د مخه وویل شول غوریا خېل لو مړی د کند هار په ا رغستان کې ا وسېد ل بیا له هغه ځایه غزني او له غزني نه کابل ته راولیږد بېد ل.

د تاریخ حیات افغاني د لیکنې پر بنسټ وروسته بیا غوریا خېل له کابله ننګر هار ته ولېږد بېد ل او ننګر هار ته تر تلووروسته یې چې کله په شمېر کې نورهم زیاتوالی راغی د خیبر د تاریخي د رې له لارې پېښور ته ولېږد بېد ل او د د لا زاکو د قبیلې سره چې لا د مخه یې پر پېښور باند ې قبضه ټینګه کړې وه د سلطان پورې په سیمه کې چې خلکوو رته په هغه وخت کې جنګ پوره هم و یله د غوریا خېلو او د پښتنو د لا زاکو تر مینځ خو نړۍ او سخته جګړه پېښه شوه. د یوه روایت له مخې میرزا کا مران د د ې لپاره چې د غوریا خېلو څواکمنه قبیله د همایون سره د جګړې لپاره د ځان ملګرې کړي په د غه جګړه کې یې د غوریا خېلو سره مر سته وکړه چې په پایله کې د لا زاکو ماتې وخوړله چې ځینې خلک یې د جګړې په ډګر کې ووژل شول او ځینې یې هم د هزار خانې په نهر کې ډوب شول. که څه هم د غه نهر د ومره ډېرې او به نه د رلود لې چې څوک د ې ډوب کړای شي، خو د تصاد ف له مخې په د غه ورځ د د غه نهر په پورتنۍ برخه کې د ومره ډېر باران اورید لی و چې د د لا زاکو جنګیالي یې ډوب کړل.[343]

پر د لا زاکو باند ې د غوریا خیلوتر د غې سوبې او بر یالیتوب وروسته د غه سیمه د مو مند و، د اؤد زیو او خلیلو لاس ته ورغله او د لازاک د لنډې سیند نه پورې وتل او د لنګر کوټ په میره او نورو ځا یو نو کې مېشته شول. بیا وروسته هغه وخت چې د یوسفزیو مشر خان کجو و نو د غوریا خېلو او یو سفز یو تر مینځ د شیخ ټپور په سیمه

341 حیات افغاني، ۲۳٦- ۲۳۷ مخونه، د ښنور چاپ.

342 د پښتنو تاریخ، قاضي عطاؤالله خان، لو مړی ټوک، کابل ۱۳٥٦

343 حیات افغاني، ۲۳۷ مخ.

کې سخته جګړه شوه او غو ر یا خېلو ته سخت زیان ورسید ، په تیره بیا د غوریا خیلو د قبیلې د خلیلو د ښاخ خلک چې ډېر جنګیالي وو زیات شمېر کسان یې ووژل شول، خو د د وی د ماتې سره سره بیا هم یوسفزیو د د ې جرئت ونکړ چې د د وی پر سیمو باند ې قبضه وکړي. د د غې قبیلې ملک یا خان ته په پېښور کې غوریا خېل ارباب وایي.[344]

د پښتنو ستر شاعر رحمن بابا (۱٦٥-۱۷۱٥)، ستر مؤرخ او قانونپوه اروابناد قاضي عطا ؤ الله خان (۱۸۹٥-۱۹٥۲)، او د خد اي خد متګارو د تحریک غړی ژبپوه او فیلا لو جیسټ اروابناد حسین بخش کو ثر غوریا خیل (مړ ۱۹۹.) د غوریا خیلو پښتنو قبیلې ته منسوب ول.[345]

د اخبره هم د یاد ونې وړ د ه چې د خپل اصلي ټا ټوبي نه د غوریا خېلو د لېږد په وخت کې د د وی یو شمېر په غزني، لو ګر، کابل او ننګر هار کې پا تې شول چې د ځینو اولاد ه تر اوسه هم په د غو سیمو کې شته.

د غوریا خېلو د سترې قبیلې د بېلا بېلو ښاخونو لکه مومند و، خلیلو، څمکنیو، د اؤد زیو او زېړ انیو یاد ونه د د ې مقالو په لړ کې په الفبایي تو ګه سره شوې د ه.

115 کاسي

زموږ پښت پوهان او توکم پیژند ونکي، کاسیان د پښتنو د سړبن په ټولنیز ګروپ پورې یوه اړوند ه قبیله ګڼي. د پښتنو د عنعنوي شجرو له مخې کاسي د شر خبون زوی او د سړبن نیکه لمسی د ی. شر خبون د رې زامن د رلود ل چې کند ، زمند (ځمند)ا و کاسي نو مید ل.[346]

د کاسیانو د قبیلې زیاتره خلک د سهیلي پښتونخوا په مرکز کوئیټه او کچلاغ کې اوسي.

د پښتونخوا نا متو مؤرخ سید بهاد رشاه ظفر کاکا خیل په خپل مشهور اثر "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" د کاسي پښتنو په اړوند د اسي کښلي د ي:

" د پټې خزانې د روایت نه معلومیږي چې د خر شبون په اولاد ه کې د کند او زمند (ځمند) اولاد ه د غوړې مرغۍ نه لومړی د غزني او ورپسې د کابل او پیښور د واد ۍ په لور مها جرت وکړ. په د غه وخت کې کا سیان ښېرته د سلیمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول، البته د د وی یوه قبیله چې شینواري د ي د خاښي خیلو سره مها جرت وکړ او د خیبر په غر نیو سیمو کې میشته شول چې تر اوسه پورې هم هما غلته اوسیږي."[347]

"د پښتنو قبیلو د شجرې او مبنې" په نامه اثر کې د کا سیانو پښتنو د قبیلې په اړوند د اسې راغلي د ي:

344 نوموړی اثر ۲۳۷ مخ.

345 http://en.wikipedia.org/wiki/Ghoria_Khel

346 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲-٤ مخ.

347 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۳۲۷ مخ.

"د تاریخونو په حواله ویل کیږي چې کا سیان نږد ې اووه سوه کلو نه پخوا د سلیمان له غره نــــه د کچلاغ پــــه سیمه کې مېشته شول اوورپسې د کوئیټې ښار ته راولیږد ید ل۔ د کا سیانو لو مړني خانان د عر ب خیلو مشـــــران وو۔ ورپسې د انګرېزانود واکمنۍ په وخت کې د کا سیانو د قبیلې مشري ارباب خیلو ته ولیږد ید له چې اوس په کو ئیټــــه کې ډېر مشهورد ي۔"[348]

په کوئیټه کې د کا سیانو کلي د د وی د ښاخونو او خیلونو په نومو نو سره شهرت لـــري د بیلګــې پــه ډول د علمو چوک چې د ملک عالم خان کاسي د نامه په وجه د علمو د چوک په نامه سره یاد ېږي اویا هم سمن ګلي چې مشر یې عثمان خان کاسي و او همد اراز احمد خان زي چې پخوانی ارباب یې نواز کاسي و۔

د کاسي د قبیلي خلک خپل مشران د ملکانو او اربا با نو په نامه سره یاد وي۔ د سمنګلی کلی چې د کـــا ســـیانو د یوه مشر نیکه سمن خان په نامه سره په سمن ګلي سره یاد ېږي او د کا سیانو د ۸۔ په شا وخواکې کورنۍ پکــې ژونــــد کوي۔[349]

په ۱۸۹۵ میلاد ي کال کې چې په کو ئیټه کې کو مه زلزله وشوه او د کوئیټې په ښار کې یې لویه تبا هي راوستله نود بد ه مرغه د کا سیانو د قبیلې خلکو ته پکې د سر د رانه زیا نونه ور ورسید ل چې ویـــل کیـــږي د د وی د ټـــول نفوس اوومه برخه ژوند ي پا تې شول او پا تې نور یې د زلزلې قر باني شول۔

کاسیان په عمومي تو ګه میلمه پالونکي، ننګیالي، توریالي او په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي۔ د وی د ښو کړو وړو څښتنان او په علم او پو هې ډېر مین خلک د ي اود نورو پښتنو په تناسب د علم او پو هې کسان پکې ډېر د ي۔

تاریخ حیات افغاني تقر یبا ۱٤٦ کلونه وړاند ې د کاسي د قبیلې د ښا خونو شمېر ۱۱ ښود لي د ي چې د ځینو نــــو مو نه یې په لاند ې ډول د ي:

الوزي، ژمریاني، محمد زي، موسیغ، سیرون، کیتران، سام، سلټ، همړ، شینواري.[350]

د کاسي قبیلې د ځینو مشهورو کسانو نو مونه د اد ي:[351]

1. ارباب عبد الظا هر کاسي
2. میر ایمل کاسي
3. شهید غلام حسین کاسي

---

348 د پښتنو قبیلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر روند میا خیل تالیف، ۲۱۳، ۲۱٤او ۲۱۵مخونه۔

349 د د ې مقالې د لیکوال (د کتور لطیف یاد) شخصي یاد اشتونه۔

350 تاریخ حیات افغاني، د د کتور لطیف یاد او فرهاد ظریفي پښتو ژباړه، د پیښور چاپ، ۲٤۷-۲٤۸ مخونه۔

351 http://wiki.answers.com/Q/Kasi_tribe_of_pashtun

4. نواب ارباب محمد عمر کاسي

5. نواب ارباب خد اید اد خان کاسي

6. ارباب عبد القاد ر کاسي

7. د رمحمد کاسي

8. ډاکتر عبد القیوم کاسي

9. ډاکتر عبد الملک کاسي

10. ملک ګل زمان کاسي

116 کاکازي

کاکازي چې لوی ماموند یې هم بولي له اره ترکلاڼي یا ترکاڼي پښتانه د ي او د ماموند و د قبیلې یو ښاخ ګڼل کیږي او ترکاڼي په اصل کې ښاخي خیل پښتانه د ي چې د پښتنو د سړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري.

د تاریخي روایتونو پر بنسټ یوسفزي، مند ړ او ترکاڼي یا ترکلاڼي په مجموعي ډول د ښخي یا ښاخي خیلو پښتنو په نامه سره یاد یږي. د اسي ویل کیږي چې د د وی اصلي ټاټوبی د کند هار د ار غستان په حد ود و کې د غونډان او سره غره په شا اوخوا کې سیمه وه چې وروسته بیا د ځینو ټولنیزو عواملو په وجه له هغه ځایه لومړی د غزني د مقر سیمې ته او تر هغې وروسته د کابل شا او خوا ته ولیږد ید ل. په هغه وخت کې مغولي میرزا الغ بیګ د کابل واکمن و. تر څه مود ې وروسته د ښاخي خیلو او میرزا الغ بیګ تر مینځ اړیکي مخ په خرابېد و او ترینګلي شوې. همد ا وجه و چې میرزا الغ بیګ د یوسفزیو او په مجموع کې د ټولو ښاخي خېلو اته سوه تنه مشران میلمانه او وروسته تر هغوی یې د وی بې وسلې او بیا یې ټول له تیغه تېر کړل.[352]

ترد ې خواشینوونکي او زړه بو ګنونکې پېښې وروسته ښاخي خېل د ننګر هار خواته ولیږ د ید ل.ترکلا ڼیو په لغمان کې واړول او یو سفزي، ګګیاڼي او اتمانخیل[353] په ننګر هار کې او سېد ل. وروسته د غه د رې واړه قبیلې د خیبر د تاریخي د رې له لارې لو مړی پیښور او بیا د خپلو استوګنې په او سنیو سیمو، سوات، د یر او با جوړ کې مېشته شوې. تر کلا ڼي هم څه مود ه وروسته میرزا الغ بیګ ته د لغمان د خلکو د شکایت په وجه له هغه ځا یه ولیږ د ید ل او با جوړ ته لا ړل چې تر او سه پورې هما غلته مېشته د ي.[354]

352 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۱-۸ مخ، د پیښور چاپ.

353 اتمانخیل په اصل کې کرلاڼي پښتا نه د ي.

354 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، ٦-۷ مخونه.

په لغمان کې د ترکلانیو د مېشته کېد و او بیا له هغه ځایه د د وی د لیږد په اړوند ډېر تاریخي مستند رو ایتو نه شته، د بېلګې په ډول ابوالمحمود مو لوي هد ایت الله سود روي وزیر اباد ي په خپل کتاب هد ایت افغا نې [355] کې او خان روشن خان په تذکره خان روشن خان کې [356] د کاکا زیو او په مجموع کې د تر کلا نیو د قبیلې یاد ونه کړې د ه او ویلي یې د ي چې د وی د لغمان په سره کلا او سه صد ه کې او سید ل چې د سه صد ه په نامه کلی تر او سه هم د لغمان پـــه ولا یت کې شته.

لکه چې د مخه مو وویل کاکازیو ته لوی ما موند هم وايي. لوی ما موند د ماموند و د سیمې په جنوب خـــتیز او جنوب لوید یز کې مېشته د ي. په ختیز کې د لو یو ما موند و او سا لارزیو تر مینځ برېد (حد) د ملا سید غر د ی او د لو یو او وړو ما موند و تر مینځ برید لوی خوړ د ی.[357]

د لویو ماموند و یا کا کا زیو د مشهورو خیلو نو نومونه په لا ند ې ډول د ي: [358]

د ولت خېل، خلوزي، مسعود خېل، عمر خېل، یوسف خېل، سلیمان خېل او مغد ود خېل.

1. په افغانستان کې د کا کا زیو یا لویو ما مو ند و د استو ګنې سیمې د اد ي : کاکازي یا لوی ماموند د افغانستان د کو نړ ولایت په مرورې، شوړتن، بر کاڼي، د انګام او پیچ د ره کې او سیږي.
2. په پښتونخوا کې: کاکا زي یا لوی ما موند د پښتونخوا د باجوړ ایجنسی په غاښي، شبنتر، ذکي، کټوټ، ګیـــري، زري، ترخو، لغړی، کالوزی، کره، موخه او میانه کې او سیږي. همد اراز په پېښور او ایبټ اباد کې هم استوګنه لري.
3. په سهیلي پښتونخوا کې: د سهیلي پښتونخوا په کو ئیټه او پښین کلي کا کا زي کې.
4. په پاکستان کې: یو ډېر شمېر کاکازي د پاکستان په لاهور، کراچۍ، کشمیر، جهیلم، بهلوال، سرګود ا، سیالکوټ، د یره غازي خان، چکوال، عیسی خیلو او موسی خېلو کې استوګنه لري.
5. په هند وستان کې: په هند و ستان کې کا کا زي د پنجاب ایالت په ګرد اس پور، بابل چاک، فیض الله چاک، ست کو ها، وزیر چاک او د هاریوال کې استوګنه لري.

د کاکا زیو د ځینو مشهورو کسانو نو مو نه په لاند ې ډول د ي: [359]

---

355 هد ایت افغاني معروف په تاریخ کاکازي، د مولوي هد ایت الله سود روي وزیر اباد ي تالیف، په اردو ژبه ۱-۷-۱۱۷ مخونه، ۱۹۳۳کال، د وزیر اباد چاپ، لاهور.

356 تذکره خان روشن خان، ۱۷۶ - ۱۷۷ مخونه.

357 د پښتنو ټولنیز-اقتصاد ي جوړښت، ۳۲۵ مخ، د پښتو څېړنو نړیوال مرکز، ۱۳۶۲ کال، کابل.

358 http://en.wikipedia.org/wiki/Kakazai

359 http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Kakazai_people

1. د پاکستان ډپټي اډيټور جنرال ريحان ملک
2. بهاد ر يار خان سياسي شخصيت او د محمد علي جناح ملګرى
3. غلام احمد بلور
4. منير احمد خان
5. ډاکټر اشفاق احمد
6. جسټيس عبد الو حيد خان
7. اسما جها نګير
8. شعيب ملک د پاکستان د کر يکيټ ټيم پخوانى کپټان
9. ډاکټر رضوان ملک

117 کاکړ

زموږ پښت پوهان او توکم پيژند ونکي کاکړ د پښتنو د غرغښت په ټولنيز ګروپ پورې يوه اړونـــد ه قـــبيله ګڼي. د پښتنو د عنعنوي شجرو د روايا تو له مخې د غر غښت د زوی د اني په څلورو زامنو کې کا کړ تر ټو لو مشرو چې اولاد ه يې نن په يوه لويه او پر اخه سيمه کې پر اته د ي.

د يوه بل روايت پر بنسټ کاکړ د کاک نيکه او لاد ه د ه چې د هغه د نامه له کبله په کاکړو سره مشهور شـــوي د ي او د اسې ويل کيږي چې کاک نيکه يو زاهد او نيک انسان و چې د سلطان غيا ث الد ين غوري د واکمنۍ په وخت کې وفات شو او مزار يې د هرات د جامع جومات ته څېر مه د ی.[360]

په پخوانيو زړو تاريخي متو نو کې د کاکړو اصلي او پخوانی ټا ټوبی د کا کړ ستان په نامه ياد شـــوی د ی او تر اوسه پورې د سهيلي پښتونخوا خلک د ژوب او بورې تاريخي ناوې د کا کړستان په نامه ياد وي.

په تاريخ حيات افغاني کې د کاکړو د سيمې په اړوند د اسې راغلي د ي:

" د کاکړو د ملک شمالي خواته د غلجيو د سيمې جنو بي برخې پر تې د ي، شمال لويد ېز ته يـــې د ارغســـتان سيمه او هم د توبې هغه برخه مو قعيت لري چې اڅکزي د رانيان پکې او سيږي. لويد ېز او سهيل ته يې د بلو چســـتان سيمه د سپينو ترينو د علا قې يوه برخه او د سليمان غره يو بناخ پروت د ی. د کاکړو ټوله سېمه له هرې خوانه د سلو ميلو په اند ازه پلنوالی لري او ټوله سېمه يې غرنۍ او د غرونو له خوا احاطه شوې د ه او تر ټو لو لوړ غر يې د شمال

360 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ٢-٤ مخ.

نه جنوب خواته غځيد لی د ی. که چيرې د د غه غره د لويد يزې خوانه څوک شمالي خواته راشي نو لو مړی به د سيو ناد اغ سيمې ته راورسيږي چې يو لوړ ميد ان د ی چې يوازې د ځارويو د څرولو لپاره مناسب ګڼل کيږي، خو لويد يز ته يې ډېرې لو يې واد ي ګانې چې د غرونو تر مينځ پرتې د ي شته چې په هغو کې د تورې مرغې، برشور، ترين، توګي او هنه واد ي ګانې ډېرې مشهورې د ي." [361]

اروابناد استاد عبد الرؤف بينوا په خپل مشهور اثر پښتونستان کې د کاکړو سيمې د اسې راپيژني: [362]

1. د برشور واد ي يا د ره: د غه واد ي له لوړې چينې نه پيل او د پشين تر سيمې پورې غځيد لې د ه، شمال ته يې د توبې سيمه د ه. په د غې د رې کې د کاکړو د قبيلې د تره غري او سنټيا ښاخونه اوسيږي.
2. د هنه د ره: د هنه واد ي د شال د علاقې سره لګيد لې د ه. د اعلاقه د افغانستان د ټولواک اعليحضرت احمد شاه بابا ابد الي له خواد قلات والي نصير خان ته د د ه د هغه خد متونو په بد ل کې ورکړل شوې وه چې د ه ورته سر ته رسولي ول.
3. د کنچوغې د ره: د ايوه تنګه د ره د ه چې د کنډ د غره لويد ېز ته پرته د ه چې ډېرې ښې ځمکې لري او زياتره ځا يو نه يې ښه اباد د ي. د پسرلي په مو سم کې د د غې د رې غرنۍ سيمې شنې او له ګلانو نه ډکې وي. د کنچوغې د واد ي پورتنۍ برخه تنګه، خو کښتنۍ بر خې يې په تد ريج سره پراخيږي او تقر يبا د برش ميله اوږد والی لري. په د ې سيمه کې د کاکړو د قبيلې د سنټيا ښاخ استوګنه لري اود د ې سيمې خان په ورګس کې اوسيږي.
4. د بوري سيمه: د ايوه ښه اباد ه او زرخېزه سيمه د ه. يورود هم پکې بهيږي. د د غه ځای ځمکې په غر نيو ويالوسره خړوبيږي په د ې سيمه کې د کاکړو د قبيلې د ولس ښا خونه اوسيږي چې په د غو د ولسو ښا خونو کې د اري خيلو د ښاخ د خلکو شمېر زيات د ی.

په پو رتنيو سيمو سر بېره توره مرغه، ترين او تو ګي يې هم مشهورې د رې او سيمې د ي.

پر د ې برسېره د سهيلي پښتونخوا په لا ند نيو سيمو کې هم کا کړ ژوند کوي: [363]

1. د کوئيټې په هنه، غبرګ.کچلاغ، سره غوړګی، نوی کلی اوکوټوال کې. د
2. د زيارت په ړرند ه، ورچوم.احمد ون، ګوګی، چونګی، کڅ، منه، چينه، سنځاوی، ريګوړه، سملن اوپوئ.بغاوه کې.
3. د مسلم باغ په کان مهتر زی، تور غبرګی اوچرميان کې.

---

361 تاريخ حيات افغاني، پښتو ژباړه د لطيف ياد او فر هاد ظريفي، ۲۵۱ مخ.

362 پښتو نستان، د اروابناد عبد الرؤف بينوا اثر، ۱۳۷ مخ، ۱۳۳. کال، د کابل چاپ.

363 د پښتني قبيلې شجرې وپيژ نئ په فيس بوک کې د ښا غلي محمد فاروق خان کاکړ مقاله "د کاکړو قبيله"

4. د کاریزات په خانزی، بلوزی، شرنه، گوال، خانی، زرغون اورود ملازی. کې.

5. د سیوۍ په کړک، خجک، زرد الواوکهوست کې.

6. د ږوب په شیرک کلا، مرغه کیبزۍ، شاهیغالو، پلن کلی، بند ات موسی زۍ، قمر د ین، لاکا بند ، اغبرگی، سورکڅ، مینا بازار، زاروزي، زرد او مسافر پور کې.

7. د کلای سیف الله په گوال حید رزۍ، شرن جوگیز، تریخ کلی، سیب زي، باران کلی.چارگل برج، تانیشپه، تنگی زیرت، کلی چینه، سنځل بند .باغ اوانځرگۍ کې.

8. د .لورلایي په بوری، پټانکوټ، زنگي واله، پوټۍ.ټاټۍ، باور، د رگۍ شبوزي، میختز، کینگرۍ، راړاشم، ږړ کاریز، رود لین، خانکۍ، اصغر لون، اونوا کلی کې.

9. د پشین په سرانان، یاروبرشور اوتوبه کاکړي گانگلزۍ کې.

10. د چمن په نورک سلیمانخیل، مۍ زۍ، حبیب ز، .عبد الرحمان زۍ اومجک کې

117.1 د کاکړو د قبیلې ښاخونه

د کاکړو قبیله په ډېر زیاتو ښا خونو او څانګو با ند ې یشلې شوې د ه خو د لته به د د غې قبیلې د ځینو مشهورو ښاخونو یاد ونه وکړو:

117.1.1 سنځر خېل

د روایاتو له مخې سنځر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحاني شخصیت و چې د مغولو پر خلاف یې اوږد ې مبارزې کړي د ي او یل کیږي چې د د ه مزار د ژوب په کوسه نومي ځای کې د ی چې ډېر شمېر خلک د د ه مزار ته ورځي.

پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ د سنځر خېلو کاکړو په اړوند په خپل کتاب" پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې" کې د اسي لیکي:

"د کاکړونوابي او سرد اري له پخوانه د سنځر خېلو په لاس کې د ه او د وی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبر زیات د ي."

د سنځر خېلو ښاخ په لاند نیو څانګو او خیلو نو باند ې ویشل شوی د ی:

علي زي، عبد الله زي، کب زي، برن خېل، سنخېل، هر مز ئي، تیمني، عرب خېل، پنیزون، نیسي، کد یزي او د ومړان.

117.1.2 سنتیا

د اهم د کاکړو یو ښاخ د ی. د تاریخي روایتو نو له مخې د وی د سنتې نیکه او لاد ه د ي. د تاریخ په اوږد و کې سنتیا کاکړانو ډېرې تورې وهلي او تا ریخي رجال او شخصیتونه یې پید ا کړي د ي. په کا کړو کې د شمېر له پلوه له سنځر خیلو وروسته د سنتیا کا کړو شمېر زیات د ی. هیبت خان کاکړ چې د خانجهان لود ي له لوري د سمانا حاکم او د مخزن افغاني په تالیف کې لویه برخه لري د سنتیا کا کړو نه و.

د وی په هند وباغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غوړګی، سره خوله، نو حصار، غبر ګ غو ځکی، خانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنګ او په ځینو نورو ځایو نو کې میشته د ي.[364]

د کا کړو د سنتیا ښاخ په لاند نیو خیلو نو ویشل شوي د ي : پانیزي، مهتر زي، بازیان، سا رینګ زي، شموزي، ملا زي او عیسی خېل.

117.1.3 تره غري

د کاکړو د غه ښاخ د کاکړ ستان د بوري د تاریخي ناوې په موسی خېل تحصیل کې مېشته د ي. په کند هار، زابل، سیوی او د غزني په ولایت کې له پخوانه موسی خېل کا کړ استوګنه لري.

117.1.4 کسایي

کسایي د کاکړو ښاخ د ی چې د شال په د ره کې استوګنه لري، خو احمد شاه ابد الي د ا د ره د بلو څو مشر نصیر خان ته د هغه د خد متو نو په بد ل کې ورکړې وه.اوس د غه د ره د بلو چستان یوه برخه ګڼله کیږي.[365]

همد ارازپه بیلا بیلو تاریخي منا بعو او اثارو کې د کاکړو د قبیلې شجرې کښل شوي د ي چې د ځینوښا خو نو نو مو نه یې د اد ي: سام خېل، یونس خېل، موسی زي، تره غري، سر ګړي، د رپي خېل، جلال خېل، ختن خېل، چرمي خېل، زنغوزي، سینې، سوران، عیسی زي، یعقوب زي، شاد ي خېل، با جو خېل، ایوب خېل، مند وزي، شاد زي، انګوزي، فاطمه زي، انوزي، الیاس زي، تاجوزي، مما خېل، با جو خېل، سالار خېل، سود ان زي، علي خېل، برات خېل، هرم زي، اتمان خېل، کیوي، خضر خېل، عبد لزي، شازي، زکوزي، مرزي، غوري زي، ملي زي، امیزي، ابر اهیم زي، انوزي، محمد زي، رجر زي، حسن خېل، یا سین خېل، احمد زي، کمالزي، ابو سعید زي، مرد ان زي، اد و خېل، شکور خېل، سنتیا، پا نیزي، مهترزي، بازیان، سارینګزي، شموزي، عیسی خېل، موسی خېل، سنځر خېل، تره غري، کسایي،

---

364 پرو فیسر ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ۷۷-۷۸ مخونه.

365 قاضي عطاؤالله خان، د پښتنو تاریخ، ۲۸ مخ، د کابل چاپ.

پنیزون، موسی زي، د رپي خېل، سام خېل او نور...[366]

117.2 د کاکړو قبیلې ته یوه ځغلنده کتنه

په سهیلي پښتونخوا کې د کاکړو د قبیلې خلک په مجموعي تو ګه د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو د د وی د کر نې ځمکې د د وی ورځنۍ اړ تیاوې نه شي پوره کولای. ځینې کاکړ کو چیاني ژوند لري او د خپلو رمــو او ګلو په د رلود لو خپل ژوند پر مخ بیایي.ځینې خلک یې د سو د اګر یو په چارو هم بو خت د ي. د د وی د ود ونه او رواجونه کټ مټ د د وی د نورو پښتنو ګاونډیو قبیلو په څېر د ي.

کاکړ زړور، غیرتي او په پښتني ننګ او ناموس ټینګ خلک د ي. د وی همد اراز میلمه پالو نکــي د ي. د وی سپین زړي اد د زړه او خو له خبره یې یوه وي. د کاکړو خلک د اتڼونو او مو سیقۍ سره ډېــره مینــه لــري. د د وی کاکړۍ غاړې ډېرې مشهورې د ي.

کاکړ په علم او پو هې مین خلک د ي له همد ې کبله د ه چې د د وی په قبیله کې ستر عالمان، پو هان، شـــاعران، مورخین او لیکوالان تیر شوي او اوس هم شته د ي.

د سهیلي پښتونخوا نه پر ته ډېر شمېر کاکړ په افغانستان، پښتونخوا، پاکستان، هند و ستان او ایــران کــې هــم استوګنه لري.

په افغانستان کې کاکړ د افغانستان په بېلا بیلو ولا یتونو لکه کند هار، هیلمند ، زابل، هرات، غــور، فــراه، بــاد غیس، فاریاب، سر پل، مزار شریف، کند ز، تخار، کابل، پروان، ننګر هار او لغمان کې استوګنه لري.

1. د کند هار ولا یت کا کړ: د د غه ولا یت په مرکز کند هار، پنجوایي، ارغند اب، پا شمول او ځینو نورو ولسو الیو کې استوګنه لري.
2. د هرات ولایت کاکړ: د د غه ولا یت په مرکز هرات او همد اراز د اوبې، پښتون زرغون، کرخ، ګذرې، اد رسکن او انجیل په ولسو الیو کې استوګنه لري.
3. د هیلمند ولایت کاکړ: د د غه ولایت په مرکز لشکر ګاه، ناوې، ناد علي، مار جې او ځینو نورو ولسوالیو کــې او سیږي.
4. د باد غیس ولایت کاکړ: د مرغاب په ولسوالیو کې د کاکړو په نامه یوه سیمه شته چې زه د د ې مقــالې لیکــوال هلته تللی یم او له نږد ې مې لید لې د ه چې خلک یې زیاتره د پسونو او رمو له لارې خپله ګــوزاره کــوي اود کرنې د لږو ځمکو په د رلود لو سره خپل ژوند مخته بیایي.

---

366 حیات افغاني، پښتو ژباړه، د ۱۵. مخ شجره.

5. د فاریاب کاکړ: د فریاب او سر پل د ولایت په بیلا بیلو ولسوالیو کې هم یو شمېر کاکړ استوګنه لري.

6. د کند ز ولایت کاکړ: د کوند وز په مرکز د امام صاحب، خان اباد ، د شت ارچي، چارد ره، علي اباد اوکلاى ذال په ولسواليو کې هم ډېر شمېر کا کړ استوګنه لري. چې د ځينو مشرانو نو مو نه يې غلام محمد خان، صالح الد يـــن خان، وکيل ميرزااو رئيس عبد الله د ي.

7. د تخار ولايت کا کړ : د د غه ولايت په مرکز او د خواجه بهاوالد ين، د رقد او خواجه غـــار پـــه ولســـواليو کـــې استوګنه لري.

8. د ارزګان ولايت کاکړ: د د غه ولايت په مرکز او ځينو نورو ولسواليو او په تېره بيا د چار چينو په سيمه کـــې استوګنه لري.

9. د زابل ولايت کا کړ : د د غه ولايت په ځينوو لسو اليو او له هغې جملې نه د شهر صفا په ولسوالۍ کې اســـتوګنه لري.

10. د پروان ولايت کا کړ: د د غه ولا يت د غو ربند په ولسوالۍ کې د خيشکو د قبيلې په ګا ونډ کې استوګنه لري.

11. د غور ولايت کا کړ: د د غه ولايت په مرکز او ځينو نورو ولسواليو کې استوګنه لري.

12. د کابل ولايت کاکړ: د کابل ولايت د سروبي په ولسوالۍ کې هم يو شمېر کاکړ پښتا نه استوګنه لري.

13. د لغمان د ولايت کا کړ: د د غه ولا يت په مرکز د مهترلام د ښار پورې اړوند د د يوې او عمر زيو په کليو کـــې استوګنه لري چې د افغانستان ستر مورخ پو هاند محمد حسن کا کړ د همد ې سيمې کاکړ پښتون د ی.

14. د ننګرهار ولايت کاکړ: د د غه ولايت د سره رود ، بهسود و او چپر هار په ولسواليو کې استوګنه لري. د چـــپر هار کاکړو ته خلک په د رنه ستر ګه ګوري او د ستانه وو په نامه د د وی د رناوی کوي.

117.3 د هند وستان کاکړ

په پښتنو کې به يوه د اسې لو يه او کو چنۍ قبيله نه وي چې د هند و ستان په بېلا بېلو سيمو کې د ې شـــتون ونه لري د د ې له کبله چې پښتانه د لر غو نو زمانو نه د سود اګريزو چارو د تر سره کو لو او نورو خواريو او مزد وريو لپاره د ې هېواد ته تلل او له بلې خوا هند د افغانستان په ګا ونډ کې يو هيواد و چې موږ تل ورسره ښې اړيکي د رلود ل. له بله پلوه د تاريخ په اوږد و کې ډېرو پښتنو واکمنانو پر هند و ستان واکمني کړېد ه چې ښـــې بيلګـــې يـــې غلجيان (خلجيان)، لود يان او سو ريان د ي. د د غو واکمنيو په وخت کې ډېر پښتانه د منصبونو او د پو ځي د نـــد و د تر لا سه کو لو لپاره د ې هيواد ته تللي د ي چې ځينو يې نو موړو پښتني واکمنا نو ته د چو پړ په بد ل کې ډېر جاګير ونه هم تر لا سه کړي د ي.

د پير نګيانو نه د هند و ستان د خپلواکۍ تر وخته يعنې د ۱۹۴۷ زېږد بز کاله پورې يوازې په هند وستان کې ۵- پښتنې ريا ستو نو شتون د رلود چې د د غو ريا ستو نو مشري به يوه پښتون نواب ته ورپه غاړه وه چې د د غو ريا ستونو په لړ کې کولای شو چې د بهو پال، ټونک، فرخ اباد ، رامپور، ملير کو ټلې او ځينو نورو نو مو نه واخلو.

کاکړ هم د نورو پښتنو په څېر د هند و ستان په بېلا بيلو بر خو کې ميشته د ي. لکه د تاريخ حيات افغاني په قول چې له ننه ۱٤٦ کلو نه وړاند ې ليکل شوی د ی د هند و ستان د هاريانا د ايالت د رهتک د ضلعې په کو هانه نومې سيمه کې د کاکړو د اولاد ې د علي خيلو له ښاخ نه د ابو سعيد زي څانګه او نور کاکړ استوګنه لري. ويل کيږي چې په هند کې د پښتون واکمن سلطان ابر اهيم لود ي د واکمنۍ په وخت کې د عبد المالي يا عبد العلي ابو سعيد زي کا کړ د سهيلي پښتونخوا د بوري له سيمې نه له خپلو د ريوو روڼو سره هند و ستان ته لاړ او په کو هانه کې ميشته شو. د سلطان ابر اهيم لود ي تر مړينې وروسته نو موړی بېرته خپل اصلي ټا ټوبي بوري ته ستون شو، خو د هغه د وه نور وروڼه له نورو کاکړو سره هلته پاتې او هما غلته ميشته شول چې په هغه وخت کې د وی شمېر ۳۰۰ تنه ښود ل شوي د ي.

همد اراز د تاريخ حيات افغاني د ليکنې پر بنسټ د هند د اتهر پراد يش د ايالت د بلند شهر په ولسوالۍ کې هم د پښتنو ۹۶ سيمې شته چې په هغو کې ۱۲ سيمې يې زيا تې مشهورې د ي او هلته هم ګڼ شمېر پښتانه کا کړ اوسي، په تېره بيا د د وی زيات شمېر په خو رجه نو مې سيمه کې هم مېشته د ي چې شمېر يې د ٤__ کسا نو په شا اوخواکې اټکل شوی د ی.[367]

همد اراز د هند په بينګال، د کن او د راجستهان د مرکز په جيپور کې هم کا کړ استوګنه لري.

په د ې وروستيو کې د هند وستان د جيپور په ښار کې د هند ي پښتنو له خوا د ''کاکړي ګلد ان'' په نامه يوه ټولنه هم رامينځ ته شوه چې موخه يې په د غه سيمه کې د پښتو ژبې او د پښتني د ود او د ستور ژوند ي ساتل او ود ه د ه.د د ې ټولنې بنسټ اېښود ونکې شيلپي بترا د ه چې ځان پښتنه کا کړه بولي او د پښتو ژبې او د کاکړو پښتنو د د ود او کلچر را ژوند ي کول غواړي.

117.4 د کاکړو د قبيلې مشهور شخصيتونه

1. مولوي حبيب الله مشهور په محقق کند هاري.
2. د پښتو ژبې ستر ليکوال، محقق او نو ماند مورخ اروا ښاد علا مه عبد الحی حبيبي چې په سلګو نو کتا بونه او په زرګو نو علمي مقا لې يې کښلي د ي.
3. د پښو ژبې شاعر پير محمد کا کړ.

367 نوموړی اثر، ۲٦٥ مخ.

4. د پښتو ژبې شاعر د وست محمد کاکړ.
5. د پښتو ژبې شا عر شمس الد ین کاکړ.
6. د پښتو بو ستان منظو مه شاعره زر غونه کاکړ.
7. د افغانستان وتلی مؤرخ پو هاند ډاکټر محمد حسن کا کړ.
8. اروابناد پو هاند عبد الغفار کاکړ.
9. عبد العلي اخند زاد ه کا کړ.
10. د افغانستان د خپلو اکۍ د لارې ملي مبارز حاجي محمد ایوب کاکړ.
11. شهید ملک احد کاکړ چې په ۱۸۹۳ زبرد یز کال کې په پښین کې د انګرېزانو له خوا شهید شو.
12. میا عبد الحکیم کاکړ مشهور په نانا صاحب.
13. سخي خان احمد خان د سهیلي پښتونخوا د کچلاغ د سیمې پا نیزی کاکړ.
14. د سهیلي پښتونخوا نامتو لیکوال او مؤرخ پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ.
15. د پښتو ژبې لیکوال خانزمان کاکړ.
16. د پښتو ژبې لیکوال محمد فاروق خان کاکړ.
17. شهید مولوي عبد الغفار بر یا لی کاکړ.
18. عبد السلا م جو ګیزی.
19. ډاکټر کرام الد ین کاکړ.
20. خان محمد سرور خان کا کړ.
21. د میرویس خان هو تکي د پوځ مشر یو نس خان کاکړ.
22. ملک حا جي نور علي کا کړ.
23. ملا د اد الله کاکړ.
24. ډاکټر فیض الله کاکړ.
25. ملا بورجان کاکړ.
26. سرد ار شاه وزیر کا کړ.

27.ایډوکیټ عزیز الله خان کاکړ مشهور په عزیز ما ما.

28.عبد الغني خان غنو کاکړ پا نیزی.

29.خان محمد سرور خان کاکړ.

30.ملا محمد رباني.

31. د افغانستان د پوځ پخوانی جنرال هاشم خان کاکړ.

32.د پیرنګیا نو پر خلاف مبارز شهید شیر جان کاکړ چې په ژوب کې اعد ام شوی و.

33.سرد ار شیرک کاکړ.

34.سرد ار شاه وزیر کاکړ.

35.ډاکټر صاد ق فطرت نا شناس.

36.جنرال عبد الو حید کاکړ.

37.فرید احمد کاکړ.

38. عبد الله احسان کاکړ (د لراوبر پښتوویب پاڼې مسول چلونکی)

39.فریبا احمد ي کاکړ (په ولسي جرګه کي د کند هار د خلکو استازې) [368]

118 قلند ر خېل

زموږ پښت پو هان او توکم پیژند ونکي قلند ر خېل د سلیمان خیلو د لوی ټبر پورې یو اړوند ه ښاخ ګڼـــي. د قلند ر خېلو د قبیلې زیاتره خلک د کټواز په سېمه کې ا ستو ګنه لري چې د غزني په سهیل کې د د ېرشو میلو په واټن پرته د ه.[369]

د کټواز شمال ته د اند ړو سېمه، جنوب ته یې اورګون، ختیز ته یې ګرد یز او زرمت او لوید ېـــز تـــه یـــې د غزني لویه ناوه پر ته د ه.

د کټواز د ځمکو لسمه برخه په کاریزونو او به کیږي او پا تې ځمکه یې د د ښت اومال ځړ په بڼه د ه چې په د ې وروستیو وختو نو کې د ځینو سو د اګرو او هغو کسا نو له خوا چې په هند کې یې پیسې بند ې کـــړي د ي د کټـــواز د

368 http://en.wikipedia.org/wiki/Kakar

369 مونټ سټوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، پښتو تر جمه د پوهاند محمد حسن کاکړ او نصرالله سوبمن، د ویم ټوک، ۱۳٦ مخ.

ځمکو يوه برخه يې د ژورو شاه ګانو او واټر پمپونو په لګولو سره تر کرنې لاندې نيـــولې د ه او د ډاډ وړ حاصـــل ځيني اخلي.مهم حاصلات يې غنم، جوار او پاليزونه د ي.[370] د قلند ر خېلو ځمکې زياتره يو فصله د ي يعنې په يوه کال کې يو ځل ترې حاصل اخلي. د د وی د سيمې هوا په ژمي کې خورا سړه او په د وبي کې خورا تود ه د ه. ميـــوي يـــې انګور، زرد الو، مڼې، هند وانې او خټکي د ي.

قلند ر خېل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره ګټه اخلي. د د ې کبله چې د وی په مالد ارۍ هم بو خـــت د ي نو د کور تو، شېد و، مستو، کو چو او هګيو نه هم استفاد ه کوي. د ژمي په مو سم کې د و چو ميوو استعمال هـــم پکـــې رواج لري، خو د وريجو استعمال پکې لږد ی.

د قلند ر خېلود قبيلې خلک خورا غټې لو نګۍ په سروي چې زياتره ژيړ بخون رنګو نه لري. د وی پر خپلو اوړو څاد رو نه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د ښځو جا مې يې په عمو مي تو ګه ســـرې او شـــنې د ي. پـــه پيغلـــو نجونـــو او ځوانـــو ښـــځو کـــې يـــې د ګنډونواستعمالول هم شته.د وی په جامو کې ډېرې مرۍ هم استعمالوي چې د کميسو نولستونې په زرتارو، ليسو او چر مو باند ې ښکلي کوي. ښځې يې په عمو مي ډول پڼې په پښو کوي چې د وی يې په خپله لهجه کې کپۍ بولي.

قلند ر خېل په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک د ي.د وی ميلمه پا لو نکي او د علم او پو هې سره مينه لري. د وی د ديني عالمانو او پيرانو ته ډېر د رناوی لري.

د افغان- انګرېز په د رې ګونو جګړو کې قلند خېل د انګريزي ښکيلا ګګرو سره جنګيد لي او هم يې د روسي ير غلګرو په ماتولو او ګونډو کولو کې يې خپل هيواد نی رسالت سرته رسولی د ی. يو شمېر قلند ر خېل کو چيـــاني ژوند هم لري.

له بد ه مر غه چې د افغانستان يوه رژيم هم د کټواز سيمې ته پا ملر نه نه د ه کړې چې هلته د هغه ځای د خلکـــو لو مړنۍ اړتياوې لکه: روغتون، کلينيک، سړ کونه، د اوبو بند ونه او د نجونو او هلکانو ښوونځي جوړ کـــړي چـــې خلک تر اوسه پورې د ژوند انه د د غو ټولو لو مړنيو اړتياوو د د رلود لو نه بې برخې د ي.

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر قلند ر خېل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په ښار کې استوګنه لري.

يو شمېر قلند ر خېل د هند و ستان په ختېز بنګال په تېره بيا کلکته (کولکته)، بمبئي (موممباي)، د اسام په ايالت چې د وی يې اشام بولي، بيهار او اوړيسا کې استوګنه لري او خپلې سود اګرېزي چارې او معاملې پر مخ بيايي.[371]

370 د غزني تاريخي جغرافيا، د محمد ولي ځلمي تاليف، ١٦-١٦١ مخونه، ١٣٦٢ کال، کابل.

371 د قلند ر خېلو د قبيلې په اړوند د د ې مقالې د ليکوال (د کتور لطيف ياد) ياد د اشتونه.

119 قوال خېل

لکه څرنګه چې د یوسفزیو، ګګیا نیو او ترکلانیو پښتنو د پیژند نې په برخه کې راغلی دي په هغه وخت کې چې خانښي خېل او غو ریا خېل په مجموع کې او په تیره بیاد یوسفزیو قبیله په ځانګړي توګه د کند هار د شاوخوا سیمو نه د کابل خواته راو لیږد ید ل و په هغه وخت کې مغولی واکمن سلطان ابو سعید د کابل د حکومت واکد ار و. په همد ې وخت کې د خانښي خیلو لوی مشر ملک سلیمان شاه وچې د ملک تاج الد ین زوی او د ملک رځړ لمسی و. کله چې مرزا الغ بیګ پاچا شو، ملک سلیمان شاه خپله لور مرزا الغ بیګ ته په نکاح کړه. په پیل کې د یوسفزیو او میرزا الغ بیګ تر مینځ اړیکې ښې وې خو وروسته بیا ترینګلې شوې او ورپسې د یوسفزیو او میرزا الغ بیګ تر مینځ مخالفتونه رامینځ ته شول.

میرزا الغ بیګ هم د یوسفزیو پښتنو پر خلاف پلمې لټولې تر څو یوه ورځ یې د یوسفزیو پښتنو اته سوه تنه مشران میلمانه کړل او په ډېر چل او د وکې سره یې د خپلو کسانو له خوا د وی ښې وسلې کړل او غو ښتل یې چې د غه ټول کسان له مینځه یوسي چې په پای کې یې همد ا سي وکړل.[372]

د تواریخ حافظ رحمت خاني مولف پیر معظم شاه په خپل کتاب کې د یو سفز یو د مشرانو د بند ی کید و په اړوند د اسي لیکلي د ي :

" کله چې د یوسفزیو د غه مشران په هغه میلمستیاکې چې میرزا الغ بیګ ورته جوړه کړې وه بې و سلې او بند یان شول نو د د غو بند یا نوپه ډله کې یو تن قد وت المکاشفین شیخ عثمان بن موتي مولیزی هم شا مل و. نوموړی د هغه وخت له لو یو ولیانو نه شمیرل کید ه او د یوسفزیو ولس ورته ډېر عقید ت او اراد ت د رلود. په د غه وخت کې چې مېرزا الغ بیګ د غه کسان بې وسلې او بند یان کړي ول نو د یوسفزیو یوتن نامتو شیخ او د رویش (تورقوال) چې د یوسفزیو د مولیزي ښاخ نه و او کند هار ته د سیاحت لپاره تللی و هم په د غه وخت کې د ربار ته راغی، په د غه وخت کې شیخ عثمان غږ کړ چې تور قوال هم راغی او په د غه پېښه کې راسره شریک شو."[373]

لنډه د ا چې میرزا الغ بیګ د ملک احمد ه پرته د یوسفزیو پښتنو د غه اته سوه تنه مشران ټول له تیغه تېر کړل.

چې ویل کیږي د کابل په سیاه سنګ کې د یو سفز یو له د غو وژل شوو مشرانود مړو نه یوه لویه هد یره جوړه شوه. هغه یو سفزي چې له د غه مغولي ناتاره بچ پاتي شول له کابله ننګرهار ته او بیا له غه ځایه د خیبر د تاریخي د رې له لارې پیښور او بیا له هغه ځایه د سوات په سیمه کې میشته شول.

---

372 حیات افغاني، ۱۲٦ مخ، د د انش چاپ، پیښور.

373 تواریخ حافظ رحمت خاني، د پیر معظم شاه تالیف، ۲٤ مخ، پښتو اکېډیمي، پیښور یونیورسټي، پبلیک ارټ پرېس، پیښور، ۱۹۷۱ع کال.

په اوسني وخت کې هم د يوسفزيو د موليزي په ځانګه کې يوه ډله شته چې د همدې تور قـــوال اولاد ه د ه او د قوال خېلو په نامه سره هم ياد ېږي.[374]

د افغانستان د لغمان د ولايت د مرکز مهترلام پورې يو اړوند ه کلی شته چې د قوال خيلو پـــه نـــامه ســـره يـــاد ېږي.[375]

120 کړو خېل

کړوخېل له اره غلجي پښتانه د ي چې ځانونه په احمد زيو ور ګډوي چې زياتره يې د کابل ولايت په شا اوخـــوا سيمو لکه خورد کابل، خاک جبار، چکريو او د بت خاک په شا اوخواکې تر سروبي ولسوالۍ پورې ميشته د ي.

د کړو خيلو قبيله پر پنځو خيلو نو ويشلې شوې د ه او د غه خيلونه په د ې ډول د ي: عنايت خېل، عبـــد اللهـــ خېل، د وران خېل، شريف خېل او ولي خېل.

عنايت خېل چې د کړو خېلو د قبيلې تر نورو خيلو نو په پر تله يې شمېر زيات د ی او د مشـــر زوی اولاد ه ګڼل کيږي هم په پنځو کو چنيو ځانګو ويشله شوي د ه چې نو مونه يې د اد ي:

فتح خېل، رحمن خېل، د لوړ کورنۍ، د طلب کورنۍ او د نذير کو رنۍ چې د غه ځانګې زياتره د کابل ولايـــت د خاک جبار په ولسوالۍ کې استو ګنه لري، خو د د وی نه يو شمېر يې د لوګر، کند ز او تخار په ولا يتو نو کـــې هـــم استو ګنه لري. همد اراز د کړو خيلو د قبيلې د شريف خيلو ځانګه هم پر د وو خيلو نو ويشل شوې د ي چې فقير خېل اوګود ر خېل نو ميږي.[376]

د اسې مستند روايتو نه شته چې کړو خېل د امير شير علي خان د واکمنۍ له زمانې نه د مخه په نيمه کو چـــي ډول ژوند کاوه او ځمکې يې نلرلې. په هغه وخت کې جبار خېل په هغه سيمه کې اوسېد ل چې نن ورځ يې خـــاک جبـــار بولي. هماغه و چې د کړو خېلو او جبار خېلو تر مينځ چې هغی هم د غلجيو پښتنو يوه قبيله وه خپل منځي اختلافات را مينځ ته شول. د د غو اختلا فا تو خبر امير شير علي خان ته ورسيد.

امير شير علي خان د کړو خيلو او جبار خيلو د قبيلو مشران چې سعد الله خان کړوخيل او غازي ې اوارې کړې، چې د واړو غاړو د امير شير علي خان امر ومانه او سوله يې سره وکړه. د د ې سولې د تړون له مخې د خـــاک جبـــار سيمه کړو خيلو ته ورکړل شوه او د هغې په بد ل کې يې د ننګر هار ولايت پورې اړوند ه سيمو جوکان او حصارک کې يې جبار خيلو ته ځمکې ورکړې.

374 پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد اثر، ۲ـ۳ مخ.

375 د د کتور لطيف ياد شخصي ياد د اشتونه.

376 لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۲۱٤ مخ، د پېښور چاپ.

ځر نگه چې په هغه وخت کې د کړو خیلو د قبیلې خلکو په خپل مینځ کې ډېر ټینګ یو والی د رلود نو د امیـــر شیر علي خان موخه او مقصد د او چې په خاک جبار کې د انګر یزي ښکیلاکګرو په وړاند ې یوه پیاوړ ې د فاعي کر ښه رامینځ ته کړ ي او د انګریزانو په ټکولو کې فعاله ونډه واخلي چې همد اسـي هـم وشـول. کـړو خیلـو د انګریـزي ښکیلاکګرو سره ډېر ې جګړ ې وکړ ې او د کابل په بالا حصار کې یې د نورو پښتنو ملي مبارزینو سـره یـو ځـای د کیوناري په وژلو کې هم ستره ونډه واخیستله.

120.1 د وه وروستیو پیړیو کې کړو خیلو مشران

لکه چې د مخه وویل شول چې د کړو خیلو د قبیلې یو ښاخ عنایت خېل و چې په کړوخیلو کې د قــبیلې مشـر توب تل د عنایت خېلو د ښاخ په یو ې ځانګې فتح خېلو پوړ ې اړه د رلود له چې په د وو وروستیو پیړیو کې د د غـې قبیلې ځینې مشران په لاند ې تو ګه د رپېژ نو:

علي مد د کړوخېل، د هغه زوی سعد الد ین کړو خېل چې په سعد و کړوخېل سره یې شهرت د رلود ، د سعد الد ین کړو خېل زامن هریو محمد رحیم کړوخېل او محمد شاه خان کړوخېل ول (چې د افغانستان په تاریخ کې پـه غـازي محمد شاه خان) سره هم شهرت لري اود انګریزي ښکیلا کګرو یو سر سخته د ښـمن و. د محمـد رحیـم زوی بیرګـډ عمراخان او د غازي محمد شاه خان کړوخېل زوی کر نیل میرد اد خان کړ وخیل. د پورتنیو مشرانو وروسته د د غـې قبیلې مشري د محمد رحیم خان کړو خیل د لمسیانو او د میر د اد خان کړو خېل د زامنو په لا س کې وه.[377]

د ضیا الملت والد ین ا میر عبد الر حمن خان ۱۸۸. - ۱.۱۹ زیږد یز د واکمنۍ په وخت کې کړو خیـــل تبعیـــد او فرار شول، ځکه چې هغوی امیر عبد الر حمن خان د واکمن په تو ګه ونه مانه او هغه ته یې بیعت ونکړ. د د غې قبیلې یو شمېر د پښتو نخوا د تیراه د د وتوی سیمې ته ولیږد ید ل.

همد اراز یو شمیر کړو خیل د ارګون په میر زکه او د ننګر هار په شینوارو کې هم د امیر عبد الر حمن خـــان د پو ځ سره وجنګېد ل، خو کو مه سو به یې په بر خه نه شوه او د ماتې سره مخا مخ شول.

د امیر عبد الر حمن خان تر مړ ینې وروسته یې چې زوی سراج الملت والد ین ۱.۱۹ - ۱۹۱۹ زیږد یز واکمني تر لا سه کړه د کړو خیلو د قبیلې خلکو ته یې فر مانو نه ولېږل چې با ید بېرته خپلو اصلي سیمو او مېنو ته را ســتا نــه شي چې د نو موړ ي فر مان له مخې کړو خیل د خپلې استو ګنې اصلي سیمو ته را ستانه شول.

کړو خیل غیر تي، میلمه پا لونکي او په علم او پو هې مین خلک د ي. د وی د هیواد په خپلـو اکـۍ میـن او د پښتو او پښتو نولۍ سره زیاته مینه لري. د افغان- انګرېز په د ري ګو نو جګړو کې د د وی ځلاند ه او تـاریخي کـار نامې ځر ګند ې د ي. د کړوخیلو د قبیلې زیاتره خلک د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو یو شمېر خلک یې

377 د اغلې نو شیروان کړو خېل نه د کړو خیلو د قبیلې په اړوند معلومات.

د ولتي د ند ې هم لري.

د کړو خيلو د قبيلې يو شمېر نا متو کسان په لا ند ې ډول د ي:

1. **د کړو خيلو د قبيلې قو مي مشر ښاغلي ولي خان کړو خيل.**
2. **د افغا نستان په ولسي جرګه کې د کابل د خلکو استازې اغلې شينکۍ کړو خېل.**
3. **افغان ژورناليست ښاغلی د انش کړو خيل.**
4. **د ښځو د حقو قو مد افعه اغلې نو شيروان کړوخيل**[378]

د لته به بيځايه نه وي چې د کړو خيلو د قبيلې د ملي اتل او د انګريزي ښکيلا کګرو پـر خلاف د ملـي مبارز غازي محمد شاه خان په اړوند هغه شعر ولولو چې د د ه په ستا ينه کې ويل شوی د ی او د هغه وخت سند ر غاړو به هم وايه:

کــوز لــه لنــد نــه ګورکيــان [379] راغلـــل
پــه پښــتو نخــوا کــې يــې حملــې کــړې
محمــد شــاه خــان غــازي ور مــاتې رســالې کــړې
د کــړو خيلــو پــر ځوانــانو يــې نــارې کــړې

غازي محمد شاه خان

ورونو راپاڅئ په وطن يـې ســترګې ســرې کــړې
بيا پــرې ځوانــانو د ټوپکــو ســرې لمبې کــړې
محمد شاه خان غــازي چــې اللهــ اکبر نــارې کــړې
د باجوړ او بــه يــې بيــا پــه وينــو ســرې کــړې

غازي محمد شاه خان

پــه هغــې ورځــې يــې ور ګــډې رســالې کــړې
له ســينه پــورې يــې خيمــې د ود او لمبې کــړې

---

378 د کړو خيلو د قبيلې په اړوند زما (لطيف ياد) شخصي يا د ښتونه.

379 ګورکه چې کله کله د ګور کهه په ښه هم ليکل شوي د ي له اره د نيپال هېواد د ګورکهه قبيلې ته منسوب د ي او په همد ې نا مه په نيپال کــې يوه ولسوالۍ هم شته چې د همد ې خلکو د استو ګنې اصلي ځای ګڼل کيږي. کله چې انګرېزان د هند په نيمې وچې واکمني کــوله پــه ۱۸۵۷ زيږد يز کال د هند و ستان ټول ولسونه او پرګنې که هند وان ول او که مسلمانان په ګډه سره د پر نګيانو پر خلاف پا څون وکړ چې ډېــر شمېر يې شهيد ان شول چې د ۱۸۵۷ کال پاځون ته د هند و ستان په تاريخو نو کې ايام غد ر هم ويل کيږي. ګو رکهه چې ډېر جنګيــالي او د نښې په ويشتلو کې مهارت د رلود انګرېزانو په خپل پوځ کې برتي يا استخد ام کړي وو. همد غو ګو رکه وو د ۱۸۵۷ کال په پا څون کــې د انګرېزانو په ګټه ډېر خلک ووژل. ګورکهه و نه يوازې په هند وستان کې د انګرېزانو لپاره وجنګيد ل، بلکې انګرېزانو پــه افغــا نســتان، پښتو نخوا، بر ما، بوټان او ان د تر کيې په هېواد کې هم د خپل ځان په ګټه وجنګول. په لو مړۍ نړيواله جګړه ۱۹۱۴- ۱۹۱۸ کــې د وه ســوه زره تنه ګورکه د انګرېزانو په پوځ کې شتون د رلود.د ګورکهه پو ځيان د هند تر خپلواکۍ ۱۹۴۷ کاله پورې په هند و ستان کې انګرېزانــو ته ښه خد متونه وکړل او هغوی هم پرې ډېر باور د رلود. د هند تر خپلواکۍ وروسته د ګورکهه و پوځيان اوس هم د هند په پوځ کې شــته چې ګورکهه ريجمنټ ياپلی پوځ يې بولي.

له انگریزانـــو نـــه یـــې میمـــې [380] را ســـتنې کـــړې　　　له پر نگیانو سره یـــې نـــر مـــې بیـــا پنجـــې کـــړې

غازي محمد شاه خان

د پرنگیـــانو پـــه چـــو نیـــو یـــې حملـــې کـــړې　　　نـــو یـــې ور تشـــې بیـــا تـــوبرې کـــړې
د مشـــهد یـــو، د کلـــد ارو یـــې ولجـــې کـــړې　　　د بابوگـــانو خیـــټې یـــې ځیـــرې پـــه نیـــزو کـــړې

غازي محمد شاه خان

د باجوړ له ســـینه یـــې پـــورې چـــې حملـــې کـــړې　　　د پـــر نگیـــانو یـــې پلتنـــې ور ســـتنې کـــړې
د شـــنو زمریـــانو یـــې ســـواتیانو ننـــد ارې کـــړې　　　د گورکیـــانو پـــه خیمـــو یـــې ولـــولې کـــړې

غازي محمد شاه خان

121 کرلاڼي

د پښتنو یو مهم ټولنیز گروپ کرلاڼي پښتانه د ي چې ډېرې مشهورې پښتني قبیلې په د غه ټـــولنیز گـــروپ پورې اړه لري. د کرلاڼ نوم په هغو تاریخونو کې چې د هند وستان په مغولي د ورې پورې اړه لـــري لکـــه د عبـــاس سرواڼي (۹٤۷ هجري) په شیر شاهي تاریخ یا تحفه اکبر شاهي کې، د شیخ رزق الله د هلوي (۸۹۷ – ۹۸۹ هجري) په واقعات مشتاقي کې، د جهانگیر د د ورې د مؤرخ عبد الله (۱۰۳۷ هجري) په تاریخ د اود ي[381] کې، د احمد یاد گار (۱۰٥٤ هجري) پـــه تاریخ سلاطین افا غنه کې چې په تاریخ شاهي سره هم شهرت لري، د خواجه نعمت الله (۱۰۲٤ هجري) په تاریـــخ خانجهـــاني کې او د محمد کبیر په افسانه شاهان هند [382] کې د کران کرران او کراني په بڼه هم راغلی د ی.

---

380 د انگرېزانو میر منې

381 تاریخ د اؤد ي د عبد الله تالیف د ی چې د هند د مغولي واکمن نو رالد ین جهانگیر د واکمنۍ ۱۰۱٤ - ۱۰۳۷ په وخت کې لیکل شوی د ی. د غـــه کتاب ما د د ې مقالې لیکوال په ۱۳٦۸ لمریز کال کې د افغانستان د علومو اکیډیمۍ د پښتو څېړ نود نړیوالمرکز د سپا رښتنې له مخې په کابل کې د سوري شیر شاه د زوکړې د ٥۱۰ کلیزې د نړ یوال سیمینار لپاره وژباړه چې په هماغه کال د اریانا په مطبعه کې د ٤ـــ ټوکو پـــه شـــمېر چاپ شو. د غه کتا ب د د ویم ځل لپاره د د انش د خپر ند ویې ټو لنې له خوا په ۲ـــ۷زیږ د یز کال کې د پښتو نخوا په مرکز پېښور کـــې د ۱ـــ ټو کو په شمېر چاپ شو.

382 افسانه شا هان د محمد کبیر اثرد ی چې مو رنۍ نیکه یې د پښتنو د سوریانو په قبېلې پورې اړه لري. د غه اثر په هند کې د سور ي او لو د ي پښتني واکمنا نو او په بینگال کې د پښتني کر لاڼي واکمنانو په اړوند لیکل شوی د ی ا وتر او سه لا چاپ شوی نه د ی. د قلمي نســـخو مایکرو فلمو نه یې د لند ن په برېتیش میوزیم، د هند وستان د علیگر د پو هنتون په کتا بتون په ۱/ ۹ شمېره او په نوي ډیلي کې د ایران د علم او فر هنگ د خونې په نور مایکرو فیلم سینټر کې شته. ماد د غې مقا لې لیکوال د غه کتاب د علیگړ د پو هنتون د میکرو فیلم نه رانقل او پښتو ته مې ژباړلی د ی، خو لا تر او سه مې چا پ کړی نه د ی. چې د د غه اثر د کتا بت کال ۱۱۸۹ هجري د ی. (لطیف یاد)

د کرلاڼيو په اړوند په بيلابيلو تاريخي کتابونو کې مختلف افسانوي روايتونه شته دي، د بېلګې په توګه تاريخ حيات افغاني په دې اړوند داسې ليکي :

"د دلازاکو د قبيلې خلک چې د کرلاڼي پښتنو يو پياوړې ښاخ ګڼل کيږي په دې اند دي چې د کرلاڼ پلار سيد قاف نوميد چې د نسب شجره يې په اتم پښت کې حضرت امام حسين (رض) ته وررسيږي. د خټکو د قبيلې خلک د کرلاڼ پلار هوني بولي او خپله شجره هم د سړبني پښتنو سره ګډوي. شيتک عقيده لري چې کرلاڼ د کوم شهزاده زوی و. همد اراز د خوږيانيو د قبيلې خلک عقيده ښرګند وي چې کرلاڼ د عبد الله اورمړ زوی و. د کرلاڼي د اولادې ځينې خلک وايي هغه وخت چې کرلاڼ نومی ماشوم دې نړۍ ته سترګې پرانيستلې نو په هغه ځای کې کوم لښکر يوه شپه تم شوی او بيا له هغه ځايه تللی و او دغه ماشوم بيا د اورمړو د قبيلې د يوه تن له خوا چې عبد الله اورمړ نوميد د اوسپنې تر يوې کړايي لاندې وموندل شو، نو ځکه د کړايي د نوم په وجه يې کرلاڼی نوم پرې کيښود[383] او د دې لپاره چې عبد الله اورمړ کوم نارينه اولاد نه درلود کرلاڼی يې په زويتوب ونيو او د ده روزنه او پالنه يې وکړه چې د کرلاڼ نه بيا د وه زامن پيدا شول چې يو يې کودی او بل يې ککی و خو لکه چې د مخه وويل شول چې پورتني روايتونه افسانوي بڼه لري او يو روايت له بله سره هيڅ ورته والی نلري.

د افغانستان نوميالی مؤرخ لوی استاد اروابناد علامه عبد الحی حبيبي په خپل اثر د "افغانستان لنډ تاريخ" کې ليکي:

"په پښتني نسب نامه کې د کرلاڼ يا کرلاڼي په نامه يوه بله څانګه هم شته چې د وی د پښتنو له هغو دريو نورو څانګو سړبن، غرغښت او بيټنيو سره خپلوي لري او سوچه پښتانه دي. "[384]

د پښتو ستر شاعر خوشال خان خټک هم د کرلاڼيو او په مجموع کې د ټولو پښتنو ترمينځ د خپلوۍ د اړيکو په اړوند داسې يو شعر لري:

پښتون په اصل سړبني دی
يا غورغښتی دی يا بيټني دی
لودي، غلجي د بيټ له لوره
په سړبن پورې بيا کرلاڼی دی
(خوشال خان)

زما (د دې مقالې ليکوال) په اند کرلاڼي هغه پښتانه دي چې د نورو پښتني ټولنيزو ګروپونو لکه (سړبن، غرغښت او بيټنيو) سره خپلوي لري او هم کرلاڼي پښتانه هغه پښتانه دي چې د کرکيلې او کرنې په چارو بوخت دي،

---

383 حيات افغاني، پښتو ژباړه د دکتور لطيف ياد او فرهاد ظريفي، ۳۲۱ مخ، د پيښور چاپ.

384 پوهاند عبد الحی حبيبي، د افغانستان لنډ تاريخ، ۱۸۴ مخ.

له همدې کبله د کرلاڼي کلمه د کر او کرنې سره اړخ لګولای شي.[385]

په تا ریخ حیات افغاني کې چې د کرلاڼیو د نسب کومه شجره راغلې د ه نـــو د ښـاخونو، خیلونـــو او څـــانګو نومونه یې په د ې ډول راغلي د ي:

کود ی، ککی او بیا موسی زي، منګل، توري، هني، ورد ګ، د لازاک، اورکزي، موسی خیل، جاني خیل، لــوري خیل، یعقوب خیل، ذکریا خیل، امازي، یاسین خیل، مند یزي، ماني زي، مو ني زي، حید ر زي، حسني زي، حســـي زي، احمد خیل، وتک زي، عمر خیل، یحیي زي، سمر زي، سلطان خیل، امبره خیل، لبنکري خیل، حاجي میر خیل، میر وعظ خیل، بډا خیل، ناغه خیل، بر هان، خوګیاڼي، سلیمان، شیتک، اپرید ي، خټک، ځد راڼ، اتما نخیل، میرل خیل، خـــوجړه، مو ګی، کمال خیل، علي زي، مسوزي، د ولت زي، اسماعیل زي، لشکر زي، محمد خیل، ســتاري خیــل، فیــروز خیــل، نپیروڼي، سه پای، عبد العزیز خیل، ماني خیل، بر احمد خیل، بید اد خیل، اصغر خیل، صبوره خیل، احمد خیل، ساوزي، مست علي خیل، سلار خیل، خوید اد خیل، علي خواجه خیل، سید خیل، میر زای خیل، رابیا خیل، ممازي، ابا خیل، خد ي زي، علي شیر زي، ماموزي او پاړي.[386]

په او سني وخت کې کرلاڼي پښتانه پر ډېرو قبیلو ویشل شوي د ي چې د ځینو مهمو قبیلو نومونه یې د اد ي:

د لازاک، اورکزي، منګل، هني، ورد ګ، اپرید ي، خټک، ځد راڼ، اتمانخیل، خوږیاڼي، پړبه، عبد الرحمن یـــا د رمان، ځاځي، توري، وزیر، مسید یا مسعود ، ګوربز، د وړ، تڼي، شیتک، بنوڅي، بنګښ، مقبـــل، ســبري، منـــد وزي، اسماعیل خیل، زموخت یا زویمشت اوسبري چې د غې قبیلې بیا په ډېرو خیلونو، ښاخونو او څا نګو با نـــد ې ویشـــل شوي د ي.[387]

کرلاڼي پښتانه نه یوازې په افغا نستان کې اوسي، بلکې په پښتونخوا، پاکستان او په هند کې هم استو ګنـــه لـــري. کرلاڼي پښتانه په عمو مي ډول د ډیورنډ د پولي د واړو غاړو ته په د اسې سیمو کې پراته د ي چې د پوځي او ســـوق الجیشي پلوه ډېر اهمیت لري، له همد ې کبله د ه چې کرلاڼي قبیلې د پولې د واړو خو اووتـــه د د واړو هیـــواد ونـــو افغانستان او پاکستان په برخلیک کې مهم رول لوبوي چې د غه واقعیت همد ا اوس هم موږ په عملي توګه ګورو او انکار ترې نه شو کولای.

کرلاڼي پښتانه په مجموع کې تورزن خلک د ي. د وی د خپل هیواد افغانستان سره ژوره مینه لري د ســکند ر، چنګیز، انګریز، روس او تر او سني وخته پورې واخله د وی د بلو سګرو او تیري کو نکو ځواکونو پـــر خلاف پـــه میړانې راپورته شوي د ی. له همد ې کبله د د وی رول د د ې هیواد په سیاسي او ټولنیز بر خلیک کې له پا مه نه شـــو غورځولای او ډېر مهم ګڼل کیږي.

385 وګورئ، پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۲۱۱ مخ، لمن لیک.

386 حیات افغاني، ۳۲۳ مخ د کرلاڼیو شجره.

387 پښتني قبیلې، ۲۱۲ مخ.

121.1 د هند په بنګال کې د کرلاڼي پښتنو واکمني

که څه هم په هند کې د پښتني لود يانو په وخت کې کرلاڼيو پښتنو يو شمير پو ځي د ند ې د رلود لـې، خــو د وی په هغه وخت کې د ومره مشهور نه وو. د د وی د شهرت انګازې هغه وخت خپرې شوې چې په هنــد کــې ســوري واکمنانو واکمني د رلود ه او په اصل کې په هند کې د کرلاڼي قبيله د خپلو د وو نامتو شخصيتونو يعنې تاج خــان کــر لاڼي ١٥٦٤ زيږد يز او سليمان کرلاڼي ١٥٥٥-١٥٦١ زيږد يز چې د جمال خان کر لاڼي زامن وو له کبله مشهوره شوه.[388]

121.1.1 تاج خان کرلاڼي

تاج خان کرلاڼی د هند په بيهار او بنګال کې د کرلاڼي پښتنو د واکمنۍ بنسټ ايښود ونکی.

د هند په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره د تاج خان کرلاڼي او سليمان کرلاڼي نومونه چې د سوري شير شاه پوځي جنرالان وو د قنوج په جګړه کې ليد لای شو. د ا هغه جګړه وه چې شير شاه د مغولي واکمن همايون پر خلاف ګټلــې وه او د غو د وو تنو کرلاڼيو د هغه خد مت په بد ل کې چې شير شاه ته يې کړي وو د شيرشاه له خوا د وی ته په خـــواص پور، ټانډه او د جنوبي بيهار په سيمو کې جاګيرونه ورکړل شول.

د غه د واړه ورونه ډېر هو ښيار او ځيرک اود ډېر ې پو هې اوسياسي تد بير خا وند ان ول او شير شـــاه د د واړو قد ر او د رناوی کاوه او په تيره بيا د تاج خان کرلاڼي وړتيا او بيسارې پوهې پر شير شاه ډېره اغيزه کړې وه او نو موړی يې د خپل زوی جلال خان چې وروسته يې د اسلام شاه لقب د رلود ښوونکی او استاد ټا کلی و.

د اسلام شاه د واکمنۍ په وخت کې هم تاج خان د ډېر ځواک څښتن و او ډېر اعتبار يې پرې کاوه ان ترد ې چــې د خپلې مړينې په وخت کې يې هم نو موړی ته د خپل نابالغ زوی فيروز شاه روزنه او پا لنه سپارلې وه. د ې له کبلـــه چې پر اسلام شاه باند ې تاج خان ډېر ګران و او پرد ه يې ډېر اعتماد کاوه، نو هغه اميران چې د اسلام شاه سره جوړ نه وو د تاج خان په مخالفت کې ولاړ وو. کله چې بيا عاد ل خان د اسلام شاه پرتخت کښيناست نو د تاج خان کر لاڼي لپــاره خبره نوره هم ګرانه شوه. د د ې لپاره چې تاج خان يو مد بر او د ستر ځواک څښتن و، نو عاد ل شاه په ځر ګند ه تو ګه د هغه سره د خپلو اړيکو خرابول نه غو ښتل، خو په پټه او په زړه کې يې نوموړی نه خوښيد ه.

وروسته بيا چې د د ه په وړاند ې د عاد ل شاه او نورو اميرانو په کړووړو کې بد لون رامينځ ته شو نـــو د ی هم په چو په خو له د عاد لشاه له د رباره وتښتيد او جنوبي بيهار ته لاړ. په ١٥٥٧ زيږد يز کال کــې چــې د محمــد شـاه سوري زوی بهاد رشاه د عاد ل شاه پر خلاف بريد وکړ نو تاج خان يې ملګر تيا کوله.

د عاد ل شاه تر مړينې وروسته چې بهاد ر شاه بيهار په خپله ولکه کې راووست، نو تاج خان يې د د غې صوبې ګورنر وټاکه.

388 سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ٦٤. مخ.

په کال ۱۵٦٤ زیږ د یز کې تاج خان کر لاڼي پر بینګال برید وکړ او د بینګال او بیهار صوبې د د ه په ولکه کـــې راغلې او په د ې ډول یې د هند په ختیز کې د کرلاڼیو پښتنو د واکمنۍ بنسټ کیښود.

لکه چې د مخه وویل شول چې تاج خان کرلاڼی یو مد بر پښتون او د سیاست په رموزو پوه سړی و. هغه پـــه د ې پو هید ه چې مغولي واکمن جلا ل الد ین محمد اکبر د بیهار او بینګال د نیولو سره څومره ډېره لیوالتیا لري، له همد ې کبله نوموړي له پیله د ا پا لیسي غوره کړه تر څو په بیهار او بینګال کې خپله واکمني ټینګه او مستحکمه نکړي نو د مغو لو سره ډغرې وهل څه اسا نه کار نه د ی. همد ا وجه وه چې نو موړي د مغولو د خـــتیزو صـــو بـــو د وایســـرا ی خانزمان سره د وستانه اړیکي ټینګ کړل، خوژوند ورسره ملګر تیا ونکړه او د بینګال تر سو بــې وروســـته په ۱۵٦۵ زیږ د یز کال کې مړشو.

باید زیاته کړو چې مؤرخینو د تاج خان کرلاڼي د پوهې، زړورتیا او تد بیر ډېره ستا ینه کـــړې د ه. د هنـــد د مغولي واکمن جلال الد ین محمد اکبر د د ورې د مشهور مؤرخ او د منتخب التواریخ د مولف ملا عبد القاد ر بد ایـــوني ۹٤۷ - ۱_۳ هجري په قول تاج خان کرلاڼی په پښتنو کې یو پوه، مد بر او فاضل شخصیت تیر شوی د ی.[389]

121.1.2 سلېمان کرلاڼي

د تاج خان کرلاڼي تر مړینې وروسته د هغه ورور سلیمان کر لاڼی (۱۵٦۵ - ۱۵۷۲ زیږد یز) د بینګال او بیهار د واکمنۍ پر ګد ۍ کښیناست.

په ختیز هند وستان کې د سلیمان کر لاڼي د واکمنۍ د وره یوه روښانه او ځلاند ه د وره ګڼل کیږي. سلیمان کر لاڼی هم د خپل ورور تاج خان کر لاڼي په څېر یو مد بر او هو ښیار سیا ستپوه و. د ی د تا ج خان کر لاڼي د پـــا لیســـۍ لاروی واو هغې پا لیسۍ ته یې نوره هم ود ه ورکړه.سلیمان کر لاڼي د خپل ورور تا ج خان کر لاڼي په څېر د مغولو د وایسرای خانزمان سره خپلې اړیکې خوږې کړې. د ه په بینګال کې د پښتنو د یوې پیاوړې واکمنۍ په جوړولـــو کـــې ستر رول ولو باوه. سلیمان کر لاڼی په د اسې وخت کې د چارو واګې ونیولې چې د سوري قبیلې بیلا بیل ښا خونه او څانګې لو مړی د خپل منځي جګړو او بیا د مغو لو سره د جګړو له کبله ځپل شوې وې او پښتانه په عمو مي تو ګه بـــې مشره پاتې ول او د غه د سیا سي واک نه بې برخې پښتانه چې د یوه لیډر شیپ په تلا ش کې ول د سلیمان کر لاڼي پـــر شا اوخوا راټول شول او نه یوازې یې د هغه په د ربار کې یې منصبو نه تر لا سه کړل، بلکې د سلیمان کر لاڼي سیاســـي او پو ځي قوت یې نور هم پیاوړی کړ.

سلیمان کر لاڼی یو ډېر پر هیز ګاره، په علم او پو هې مین او نیاو من واکمن و. د د ه د عصر ټول مؤ رخین په د ې خبرې سره یوه خوله د ي چې نو موړی یو پر هیزګار او عاد ل واکمن و او د عالمانو او پو هانو ډېر د رنـــاوی او قد ر یې کاوه او تل به د عالمانو او پو هانو په ټولي کې نا ست وو او د د وی د عالمانه ارشاد اتو نه به یې خوند اخیست.

389 http://en.wikipedia.org/wiki/Taj_Khan_Karrani

د بد ایوني په قول کله چې اکبر پا چا د ې خبرې نه خبر شو چې سلیمان خان کر لانی په د ومره زیاته اند ازه د عا لمانو قد ر او د رناوی کوي، نو د هغه په زړه کې هم د ا تلو سه او لیو التیا پید ا شوه چې هغه د ې هم یو د اسې ځای جوړ کړي چې عالمان او پو هان پکې راغونډ او ناسته پاسته ولري او په فلسفې او مذهبي مسائلو بحثونه وکړي.

د واکمنۍ په چارو کې هم سلیمان خان کر لانی یو بې تعصبه انسان و. د ه د مسلمانانو او هند وانو سره مساوي چلند کاوه.د د ه د واکمنۍ په وخت کې هند وان په ډېرو مهمو د ولتي د ندو گو مارل شوي وو. یو بنگالی هند و رامانند ا گوها او د هغه زامن بها یا نند ا، گونند ا او سبا نند ا لوړې د ولتي څوکۍ د رلود لې او ان چې د وزارتونو د ند ې یې هم تر لا سه کړې. د بها یا نند ا زوی سري هاري د سلیمان د زوی د اؤد خان کر لانې د کو چنیوالي ملگری او د وست و. کله چې د اؤد خان کر لانې د واکمنۍد چارو واگې تر لا سه کړې نو د سري هاري رتبه او منصب نور هم لوړ شو. د اؤد خان هغه ته د وزیر اعظم د ند ه ورکړه او د هغه سلا او مشورو ته به یې په د رنه ستر گه کتل.

1. د اوړیسا سو به

د سلیمان خان کرلانې د واکمنۍ د وخت یوه مهمه پېښه د اوه چې اوړیسا فتحه شوه او د بینگال په واکمنۍ کې یې شا مله کړه. په هغه وخت کې د اوړیسا صو به یا ایالت د یوه هند و راجا په ولکه کې وه او ابر اهیم خان سوري چې د هر ځای نه نا هیلې شوی او د سیاسي ځواک نه بې بر خې سا تل شوی وهغه اوړیسا د صوبې واکمن یا راجا ته پناه وړې وه او د هغه ځای راجا هم نو موړي ته په د ې شرط پناه ورکړې وه چې د سلیمان خان کر لانې پر خلاف به جگړه کوي او بینگال او بیهار به ورته فتحه کوي. سلیمان کر لانی هم د ې وضعې او حالت نه ښه خبر و او د یوه منا سب وخت په لټه کې و.

په ۱۵۶۷ زیږ د یز کال چې مغولي واکمن جلا ل الد ین محمد اکبر د راجستهان پرچتو رگړ باند ې پر پوځي عملیا تو بو خت و سلیمان کر لانی د خپل زوی بایزید مړ ۱۵۷۲ زیږد یز او خپل یوه جنرال کالا پهاړ تر مشرۍ لا ند ې پر اړیسا برید وکړ او تر یوې خو نړۍ جگړې وروسته سلیمان کر لانې ته د اوړیسا سو به ور په بر خه شوه او د غه صو به یې د بینگال په واکمنۍ کې شا مله کړه. د د ې سوبې په تر سره کولوسره نه یوازې د سلیمان کر لانې د واکمنۍ لمنه پر اخه شوه، بلکې له مالي پلوه هم ډېر پیاوړی شو. سلیمان کر لانې په او ړیسا کې خپل یو وفاد اره وزیر میا لود ي چې په لود ي خان سره هم مشهور و د اوړیسا د گورنر او خپل بل جنرال قتلو خا ن لوانی (لو ها نی) یې د پورې د سیمې گور نر وټا که.

لکه چې د مخه وویل شول اکبر پا چا د خپلې واکمنۍ له پیله د ا هوډ کړی و چې په هر ډول کید ای شي باید په هند کې پښتانه د سیاسي ځواک او برم نه بې بر خې کړي او د همد ې مو خې د تر لا سه کو لو لپاره یې مو قع لټوله.

د سلیمان کر لانې واکمني د اکبر پا چا په ستر گو کې یو اغزی و او د ی یې نشو زغملای. له بلې خوا سلیمان کر لانی هم یو مد بر او د سیا سي پو هې خاوند و او تر څو یې وسه رسید له د پو ځي زور از مو ینې نه یې ځان لیرې ساته او په د ې لړ کې یې ډېره محتا طا نه پا لیسي غوره کړې وه، سره له د ې چې د هغه په واکمنۍ کې د بینگال، بیهار

او اوړیسا په څېر زر خیزه سیمې او صو بې شا ملې وې او د هغه مالي وسایل او پو ځي ځواک ډېر پیاوړی و.

په ۱٥٦٧ زیږ د یز کال کې کله چې د هند د ختیزو سیمو لپاره د مغو لي حکومت وایسرای خانزمان ووژل شـــو، نو سلیمان کرلاڼی له د ې کبله خپه شو چې د د ه سره یې خوږې اړیکي د رلود لې، خو سلیمان کر لاڼي بیا هـم د خپـل پوه او تجر به لرونکي وزیر لود ي خان په سلا او مشورې سره هغه زړې پا لیسۍ ته د وام ورکړ او د مغولو د نــــوي وایسرای منعم خان سره یې هم د وستانه اړیکي ټینګ کړل او تر هغه پورې چې ژوند ی و د خپل تد بیر او سیاسي پــو هې په وجه یې په بینګال کې یې د پښتنو لپاره یوه پراخه او پیاوړي واکمني رامینځ ته کړه او پښتنو امیرانو ته یـــې د چارو اګې سپارلې وې، تر څو چې د مغولو د ربار ته لاړ نه شي او د ستر خو شال بابا په خبره د مغولو د منصبو نو په هوس نه شي. د ا یو حقیقت د ی چې د سلیمان کر لاڼي تر مړینې وروسته د پښتنو یو والي ته سخت زیـان ورسـید ، ځکه د د ه تر مړ ینې وروسته یې زامنو هر یوه بایزید خان کر لاڼي او د اؤد خان کر لاڼي د خپل پلار د پا لیســۍ پــر خلاف ګا مو نه او چت کړل.[390]

2. د کوچ بیهار سوبه

د سلیمان خان کر لاڼي په وخت کې د کوچ بیهار د نیولو لپاره نو موړي خپل لوی پو ځي افسرکالا پهاړ ولیــږه. کالا پهاړ د براهما پورترا د سیند نه هم ور تیر شو او د کاماتا جنرال شوکلاد هواجا چې د کو چ بیهار د واکمــن وشــوا سنګها د ریم زوی یې مات کړ او تر تیجپور پور ې یې چې اوس یې د ینا چپو ر بولي او د بنګله د یش هېـــواد یـــوه ولسوالي د ه پر مختګ وکړ اوپه د ې تو ګه کو چ بیهار هم فتحه شو.[391]

لنډه د اچې سلیمان کر لاڼی یو عاد ل او سوله خو ښوونکی واکمن و چې د د ه د واکمنۍ په وخت کې د بینګـــال او بیهار خلک خو شاله وو. نوموړی په ۱٥٧٢ زیږ د یز کال کې له د ې فاني نړۍ نه ستر ګې پټې کړې.

121.1.3 بایزید خان کرلاڼی

هغه وخت چې سلیمان خان کر لاڼی د ۱٥٧٢ زیږد یز کال د اکتوبر په میاشت کې وفات شو نو د هغــه پــر ځــای بایزید خان کر لاڼی (۱٥٧٢ زیږد یز) د بینګال پر تخت کښیناست. تر تخت کښینا ستلو وروسته هغه د خپل پلار سلیمان خان کر لاڼي پا لیسي او تګلاره پر ېښود له او خطبه او سکه یې په خپل نا مه جاري کړه. با یزید خان کر لاڼي نه یـــوازې د واکمنۍ په چارو کې د خپل پلار تګلاره پر ېښود له، بلکې د هغو پښتنو امیرانو سره یې هم مخالفت پیل کړ چې د د ه د پلار د واکمنۍ په وخت کې یې ستر ستر منصبو نه د رلود ل. د د ې پا یله د ا شوه چې ټول پښتانه امیران له د ه نه په ډار

کې شول او د د ه پر خلاف یې ساز شو نه او منصو بې جوړې کړې چې مشري یې د سلیمان خان کر لاڼي یوه

390 http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/S_0593.HTM

391 http://en.wikipedia.org/wiki/Sulaiman_Khan_Karrani

جنرال قتلو خان لوانړي (لوهاڼي) ته ور په غاړه وه. د همد ې سازشونو په نتيجه کې با يز يد خان د خپل اوښي هنسو نو مې له خوا د خپلې واکمنۍ په اتلسمه ورځ ووژل شو. د با يزيد وژنې د پښتنو اميرانو تر مينځ قبيلوي شخړو او تعصباتو ته لمن ووهله او اميران په خپلو کې په جلا جلا ډلو سره وويشل شول او د تخت د نيولو لپاره د رې تنه کاند يد ان ود ريد ل چې د غو شخړو او لا نجو ته د سليمان خان کر لاڼي وفاد اره وزير ميا لود ي د پای ټکی کيښود او هغه د اچې د سليمان خان کر لاڼي د ويم زوی د اؤد خان يې د واکمنۍ لپاره مناسب تن وباله او په د ې تو ګه د اؤد خان کر لاڼي د بينګال د پښتون واکمن په تو ګه د واکمنۍ پر ګد ۍ کښيناست[392]

121.1.4 د اؤد خان يا د اؤد شاه کر لاڼی

لکه چې د مخه وويل شو د اود خان کر لاڼی (۱۵۷۲- ۱۵۷۶) د خپل ورور با يزيد خان تر وژلوو روسته د بينګال د کرلاڼيو پښتنو پر تخت تکيه وکړه چې په د ې برخه کې لود ي خان د د ه سره مر سته وکړه او نور پښتانه اميران يې په د ې خبرې قا نع کړل چې د اؤد خان د واکمنۍ لپاره يو منا سب شخص د ی.

لود ي خان يو ريښتينی پښتون وچې د ټولو پښتنو يو والی يې غو ښت.د د ه د تد بير او پو هې په وجه تر ډېره حد ه پورې په پښتنو کې يو والی رامينځ ته شو. د اؤد خان کرلاڼي هم تر يوې مود ې پورې د لود ي خان سلا او مشورو ته غوږ نيوه، خو د ې حا لت ډېر د وام ونکړ. د اؤد خان يو احسا ساتي ځوان و او ويل به يې چې زه د ومره پر اخه واکمني لرم او بيهار، بينګال او او ړيسا زما د واکمنۍ په ولکه کې د ي نو زه د اکبر پا چا نه په څه کې کم يم. هماغه و چې د خپل ورور با يز يد خان په څير يې خطبه او سکه په خپل نامه جاري کړه او د مغولود حکومت په څېر خپلو وزيرانو او امير انو ته يې القاب ور کول او ځان يې په هند وستان کې د يوه جلا او خود مختاره واکمن په تو ګه اعلان کړ.

اکبر پا چا چې د د ه د پلار سليمان کر لاڼي له وخته د پښتنو واکمني نه شوه زغملی نو ځکه يې خپل وايسرای منعم خان ته امر وکړ چې پر بيهار بريد وکړي. لکه چې د مخه وويل شول د بايزيد خان کرلاڼي تر وژلو وروسته په پښتنو کې يووالی کمزوری شوی و، که څه هم د لود ي خان د تد بير او سياسي پوهې په بر کت د غه پښتانه سره لېږ شانته راغونډ او يو مو ټی شوي وو، خو د ځينو اميرانو تر مينځ لا هم مخا لفتونه او تر بګنيو شتون د رلود.د ې مخا لفتونو د د اؤد خان کر لاڼي په زړه کې شکو نه راپيد ا کړل او په پا يله کې يې لو مړی د لود يخان زوی او تر هغه وروسته يې د هغه پلار لود ي خان وواژه. د لود ي خان او د هغه د زوی وژنې نه يوازې د پښتنو يووالي ته سخت زيان ورساوه، بلکې د هغه په وژنې سره د مغولو په وړاند ې يو لوی خنډ هم له مينځه ولاړ اود ا يو د اسې حقيقت د ی چې د مغو لي د ربار مؤرخ ابو الفضل هم پرې اعتراف کوي او ايي:

"د ا د اکبر پا چا نيکمر غي وه چې د هغه د ښمن د اود خان کر لاڼي پخپله لود ي خان وواژه اود ا هغه کار و چې

392 http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/B_0365.HTM

د اکبر پا چاپو ځيانو د ډېرو هلو ځلو سره سره هم نه شو تر سره کولای." [393]

د پو رتنۍ خبر ې نه د ا جوتيږي چې لود ي خان د څو مره ستر شخصيت خاوند و چې مغولي واکمن اکبر هم د هغه نه ويره د رلود ه او د هغه د ځپلو په فکر کې و. د تاريخي مستند و روايتو نو پر بنسټ د اؤد خان کر لانی، ميالود ي يا لود ي خان د قتلو خان لواني، گجر خان کر لاني او سري هاري چې د د اؤد خان د کو چنيوالي ملگری و په لمسون وواژه. د لود ي خان تر وژنې وروسته قتلو خان لواني ته د وزارت د ند ه او سري هاري ته د و کالت د نـد ه ورکړل شوه. قتلو خا لواني او سري هاري نه يوازې چې د لود ي خان په وژنه کې لاس د رلود ، بلکې د غـو د واړو اميرانو په ډېرو نازکو شيبو کې د خپلو شخصي گټو لپاره د مغولي د ربار سره سازشو نه هم وکړل او د د اؤد خان کر لاني د واکمنۍ بيړۍ يې ډوبه کړه.

د د اؤد خان کر لاني له خوا د لود ي خان وژنې په پښتنو کې ډېره ستره بې اتفاقي رامينځ ته کړه. اکبر پا چـا خو هسې هم پښتنو ته په او بو کې خولې خولې کيد ه او د اسې ښه وخت په لاس ورغلی و چې بايد له هغه نه يـې گټـه اوچته کړې وای. همد او چې اکبر پا چا د جو نپور گورنر منعم خان په د ې کار وگوماره چې بايـد د د اؤد خـان سـره جگړه وکړي. ويل کيږي چې د اؤد خان ١٤ــ تنه پلي سر تيري، ٤ــ تنه سـپاره، ٢ــ ټوپـک اوتوپـونه او ډول ډول وسلې، ٣٦ــ جنگي ها تيان او په سلگونو جنگي بيړۍ د رلود لې او په خپل پو ځي ځواک ډېر نازيد ه او ځان يې د د ې جوگه گاڼه چې د اکبر پا چا سر ه وجنگيږي. هماغه و چې منعم خان په ١٥٧٣ زيږد يز کال کې د يوه لوی پوځ سـره پـر بيها ر بريد وکړ.

که څه هم د اود خان کر لاني د مغولو سره د مقا بلې لپاره يو ستر پوځ د رلود ، خو هغه پټنـې تـه لاړ او پـه پوځي کلا اوچاونې کې پا تې شو. مغولي پو ځونو کلا محا صره کړه، خو مغو لي پو ځو نو د غه محاصره نه شـوه مـا تولی.

په پای کې په ١٥٧٤ زيږد يز کال کې پخپله اکبر پا چا په د اسې حال کې چې د وه نور جنرالان تود رمل او مـان سينگ هم ورسره ملگري ول پر حاجي پور بريد وکړ، ځکه چې د اؤد خان او د پټنې د کلا محصو رينو ته به خواړه او د جگړې سامان الات د حا جي پور نه رارسيد ل. اکبرپا چا د حا جي پور سيمه تر يوې سختې خـو نـړۍ جگـړې نـه وروسته فتحه کړه چې د حا جي پور په نيولو سره د پښتنو زړونه مات شول، خو سره له د ې هم د اؤد خان کر لانی د کلا پر يښو د لو ته تيار نه و. ويل کيږي چې هغه په نا خبرۍ کې نشه کړل شو او په هماغه شپه يې د کلا نه راويو سـت او د بينگال خو اته يې بوته. ويل کيږي چې د کلا د خالي کو لو کار گوجر خان کر لاني ته سپارل شوی و او په د ې کار سره پښتنو ته ډېر زيان ورسيد. هغه د اچې مغو لو د شپې په توره تياره کې د سيند بند مات کړ او د ومره او به ډېرې شوې چې د پښتنو د پوځ ډېر شمېر هاتيان او اسونه د مغولو د پوځ لا س ته ورغلل او ډېر شمېر پښتانه په سيند کې لا هو شول او ډېر شمېر هم د مغولو د تورو په گوزارونو ووژل شول او پا تې يې ژوند ي ونيول شول.

393 پښتا نه د تاريخ په رڼا کې، ٦٤٩ مخ.

د مغو لو له خواپټنې د کلا ترنیو لو وروسته په ۱۵۷٤ زیږ د یز کال کې مغولو له پښتنو نه سراج ګړهـــه، مـــو نګهیر، بهاګلپور او کول ګنګ او نورې ډېرې سیمې ونیولې.

تر د ې ماتې وروسته د اود خان کر لاڼي بینګال ته لاړ اود بینګال د خوند ي ساتلو لپاره یې د تیلو ګړهي د ره پیاوړې کړه. د ا د ره د لر غو نو زما نو راپد بخوا د شمالي هند نه بینګال ته د ور ننوتلو د روازه ګڼله کید له. د د ې د رې د خوند ي سا تلو لپاره سوري شیرشاه د خپلې واکمنۍ په وخت کې یوه کلا هم جـوړه کـړې وه. مغـولي واکمـن اکبراګړې یعنې خپلې پلا زمینې ته د بېرته ستنید و په وخت کې منعم خان د بیهار او بینګال ګورنر وټاکه او تود رمل یې هم ورته پر ښنود څو له د ه سره مر سته وکړي. په د غه وخت کې د مغولي پوځ مشر منعـم خـان هـم د اود خـان تعقیباوه او د خپلو پو ځو نو سره یې ځان د تیلو ګړهي د رې ته وروړساوه، خو منعم خان ته پرد ې د رې باند ې تیر ید ل څه اسا نه خبره نه وه. د منعم خان په د غې ستو نزې کې د سیمې ځینو ځمکه والو مر سته وکړه او هغـه تـه یـې بینګال ته د ننوتلو لپاره یوه بله پټه لاره ور وښو د له.منعم خان هم خپلې پو ځي ډلګۍ له د ې لارې د بینګال خـو اتـه ولیږلې. کله چې د تیلو ګړ هې د رې د ساتنې پو ځیانو چې د د اؤد خان کر لاڼي له خوا په د ې د ند ې ګومـارل شـوي وو د ا حالت ولید نو د تیلو ګړ هي د ره یې پر ښود له او د تیلو ګړ هي د ره د کو مې جګړې پر ته د مغولو د پوځ په ولکه کې راغله. د مغولو له خواد تیلي ګړ هي د رې نیول په حقیقت کې د ټول بینګال د نیولو په مانا و. د اؤد خان کـر لاڼی چې د د ې حالاتو نه خبر شو نو خپله پلا زمېښه یې د ټانډې نه ستګاون ته ولیږد وله، خو منعم خان د ۱۵۷٤ زیـږد یز کال د سپتمبر په میا شت کې یې ټانډه او ستګاون هم ونیول او په بینګال کې یې خپل وړاند ې تګ ته د وام ورکړ.

په کال ۱۵۷۵ زیږد یز کال کې د توکاري په سیمه کې چې اوس د بینګال د مید ناپور په ولسوالۍ پورې اړه لري د مغولو او پښتنو تر مینځ یوه خو نړۍ جګړه وشوه او سوبه د پښتنو په بر خه شوه چې په د ې جګړه ې د د اؤد خان پوځي جنرال ګو جر خان ښه وځلید ، خو له بد ه مر غه پښتانه پو ځیان د غلیم د پوځ په ولجو را ټولولو بو خت شول. مغولي پوځ چې د د وی د غه حالت ولید نو بیا یې پر د وی برید وکړ چې په پا یله کې ډېر پښتانه پو ځیان ووژل شول

او ډېر شمېر د مغو لو پو ځیانو ته ژوند ي په لاس ورغلل چې د پښتنود ا ټول جنګي بند یان د منعم خان پـه امرووژل شول او د د وی د ککریو او سرونو نه یې اتیا لوړې منارې جوړې کړې.

د ې ماتې د پښتنو پوځي او جنګي مورال او د د اؤد خان پوځي پیاوړتیا ته سخت زیان ورساوه. مغول چـې د پښتنواو د اؤد خان کر لاڼي په حال ښه خبر وو، نو د اؤد خان ته یې د یوې شیبې لپاره د ساه ایستلو مجال او وخت نـه ورکاوه او تر د ې ما تې وروسته د اؤد خان کرلا نی د کټک کلا ته لاړ اوهلته یې پناه یوړه او د مغولو سره یې د سولې د خبرو غو ښتنه وکړه او د سولې خبرې اترې پیل شوې. که څه هم مغولو جګړه ګټلې وه، خو جګړو د وی هم ځپلـي وو نو د وی هم مجبور شول چې د د اؤد خان سره د سولې خبروته غاړه کیږد ي. په پای کې د د وی تر مینځ یو تړون لا سلیک شو چې د هغې له مخې د اؤد خان کر لاڼي د بیهار او بینګال صو بې مغولو ته ورکړې او د اوړیسا صو بـه د د اؤد خان سره پا تې شوه، خو پښتنو امیرانو په بیهار او بینګال کې د مغولو ځواک ونه مانه او په د غو سیمو کې یې لـه

مغولو سره جنګونه کول، په تېره بیا د بینګال شمالي او د بیهار جنو بي برخې د پښتنو په لا س کې وې.

تر د ې تېرون شپږ میا شتې ورو سته منعم خان د ۱۵۷۵ کال د اکتو بر د میا شتې په ۲۳ نېټه مړ شو. د منعم خان تر

مړ ینې وروسته د اؤد خان بیا د بیهار او بینګال د نیولو هوډ وکړ، هغه په ډ برې چو پټیا سـر ه پـر بینګـال برید وکړ او خپله زړه او پخوانۍ پلا زمېښه ټانډه یې بیا په خپله ولکه کې راوسته او د تیلو ګر هې د ره یې هـم ښـه پیاوړې کړه. د د اؤد خان کرلاڼي د ې نا ببره برید ونو په بینګال کې مغولي پو ځو نه وویرول او هغوی د جګړې نـه پر ته بینګال

اکبر پا چا چې په خپلې د ارالخلا فه یا پلا زمېښې اګره کې د د ې پېښو نه خبر شو نو د خا ن جهان او تود ر مل تر مشرۍ لاند ې یې یو ستر پو ځ د بینګال د بیا نیولو لپار ه وګو ماره او د غه پوځ د ۱۵۷۵ زېږ د یز کال د نوامبر په

میا شت کې د اګرې نه د بینګال په لور ورروان شو او بها ګلپور ته نږد ې د بینګال نه د مغو لو تښتید لی پوځ هم ورسره یو ځای شو، خو د ې تښتید لي پوځ د ومره ویرې اخیستی و چې د نوي پوځ سره په سختۍ د بینګال د تلو لپاره چمتو شو.

د ځلې د اؤد خا ن کر لاڼي د تیلي ګړ هي د پیاوړتیا لپاره ۳_ تنه پښتا نه ګو مارلي ول، خو د یوه خـو نـړۍ جګړې په ترڅ کې مغول په د ې وتو انېد ل چې د ا مهمه د روازه ونیسي. خانجهان د ټانډې خواته مخه کړه او د اؤد خان د د ه سره د مقا بلې لپاره د راج محل د ره نیولې وه او د لته د اؤد خان کر لاڼي خپل ځواک د ومره پیاوړی کړی و چې مغول پو ځو نه یې پوره اووه میا شتې ایسار او ځای پر ځای تم کړل. د ې اووه میا شتني ایسارتیا، د خوړو کموالي او د پر له پسې بارانونو اوربښت د مغولي پو ځو نو زړونه وغوړزول.

پرد ې بر سیره مغولي پوځ چې زیات شمېر یې سني مذ هبه ول د حسین قلي بېګ چې اکبرپـا چـا ورتـه د خانجهان لقب ورکړی او شیعه مذ هبه و تر مشرۍ لاند ې جګړې کو لو ته تیار نه ول او د ا د اسې عوامل ګڼل کید ای شي چې د د اؤد خان کر لاڼي په ګټه وو. خانجهان چې د خپل پوځ حالت د رک کړ نو سمد لاسه یې د اکبر پا چا نه د خوراکي تو کو او پوځیانو د ور لیږلو غو ښتنه وکړه او اکبر هم هغه ته سمد لاسه خوراکي توکي او سا مان الات او پو ځیان ور ولیږل.له بلې خوا خانجهان د د اؤد خان کر لاڼي د وه مشهور امیران یعنې سري هاري او قتلو خان لواڼی د ځان پلو یان کړ ل. د اد واړه کسان هغه خلک وو چې د اؤد خان د د وی په لمسون او شیطانۍ خپل نامتو او مد بر وزیر لود ي خـان وژلی و. په د ې حسا سه شیبه کې چې د د اؤد خان کر لاڼي اود ټو لو پښتنو ژوند ، عزت او نا موس له خطر سره مخـا مخ و، د د اؤد خان د د غو د ووتنو یاد و شوو امیرانو غد اري یو نه بخښل کید ونکی جرم ګڼل کېږي. ویل کیږي چې سري هاري د مغولو د پوځ جنرال خانجهان ته د د اؤد خان کر لاڼي د واکمنۍ مهم سند ونه او پو ځي پټ رازونه ور ښر ګند کړل او مغو لي جنرال د هغه سره د اژمنه وکړه چې په بد ل کې به ورته د جیسور سیمه د جا ګیر په ډول ور کوي. سري هاري نه یوازې د اچې مهم سند ونه او پټ پو ځي رازونه د مغولو په واک کې ورکړل، بلکې په د ې نا زک وخت

کې يې د د اؤد خان کر لاڼي ټوله خزانه په کښتۍ کې بار کړه او په پټه يې د خپل جا ګير سيمې جيسور ته ورسـوله او خپل ورور يې هم له ځانه سره بوت. په همد ې تو ګه قتلو خان لواڼي هم د مغو لو سره ژمنه وکړه چې په جګړه کې به د مغو لو په ګټه کار کوي چې په بد ل کې ورته مغولو په اوړيسا کې د جاګير د ورکولو ژمنه وکړه.

د مغو لو سره د راج محل ترجګړې د مخه د اؤد خان کر لاڼي ته د ا پته ولګيد له چې سري هاري چې د ه پـرې اعتبار او باور د رلود له د ه سره غد اري کړې، نو د ی په د ې خبره د و مره نا هيلی او نا اميد ه شو چې سمد لاسـه د راج محل په ډګر کې د مغو لو سره جګړې ته چمتو شو. د ا فيصله کوونکې جګړه د ۱۵۷۶ زيږد يز کال د جـولای د ميـا شتې په ۱۲ نيټه د راج محل په ډګر کې وشوه. د هند ي تا ريخو نو په قول په د غه جګړه کې د اؤد خان کر لاڼی پخپلـه د يوه زمري په څير د مغولي د ښمن سره تر پا يه وجنګيد.

د راج محل جګړه د کر لاڼي پښتنو او مغو لو تر مينځ وروستنۍ فيصله کوونکې جګړه وه. له بد ه مر غه په د غه جګړه کې د د اؤد خان کر لاڼي د پو ځ يو ډېر تو ريالی افسر جنيد خان چې هغه هم کر لاڼی پښتون اود د اؤد خـان کر لاڼي له تر بورانو نه ګڼل کيد ه هم د جګړې په پيل کې ډېر سخت ژوبل شو، خو سره له ې هم چـې ژوبـل و پـه ميړانې سره و جنګيد ، خو ورو سته بيا د مغو لو له لا سه ووژل شو. همد اراز په د غه جګړه کې د د اؤد خان کر لاڼي د پوځ يو بل نو ميالی افسر کا لا پهاړ هم سخت ژوبل شو. د د ې پيا وړو افسر انو په وژلو سره د جګړې په ډګـر کـې د پښتنو پو ځيانو مورال کمزوری او پښې يې سستې شوې او ماته يې وخوړه. په د غه وخت کې د اؤد خان کر لاڼی چې د زمري په څېر جنګېد ه د مغو لي د ښمن لا س ته ورغی. مغولي جنرال خا نجهان د د ه د وژلو امر وکړ چې تر وژلـو ورو سته يې سر له تنې غوڅ او د اکبر د ربار ته وليږل شو.

د راج محل جګړې په ختيز هند يعنې بينګال، بيهار او اوړيسا کې د پښتنو واکمنۍ ته د پای ټکی کيښود.

د تاريخ خانجهاني ۱۰۲۱ هجري د ليکوال نعمت الله په قول د راج محل په ډګر کې د پښتنو د مـاتي سـبب د د اؤد خان کر لاڼي سره د د ه د وو تنو امير انو يعنې قتلو خان لوا ني او سري هاري غد اري وه.

د هند د منځنيو پيړ يو د تا ريخ د يوه زد ه کوونکي په تو ګه زما د د ې مقالې د ليکوال په اند که څه هم پخپله د اؤد خان کر لاڼی يو زړور واکمن و خو ځينې سترې تير وتنې يې هم کړې د ې چې زه يې ځينې بيلګې په لاند ې ډول پر ګو ته کوم:

1. د اؤد خان کر لاڼي با يد د خپل پلار سليمان کر لاڼي پا ليسي تعقيب کړې وای او ډېر احسا سا تي ګا مو نه يې نه وای او چت کړي د مغو لو سره يې د سازش او نرمۍ لاره غوره کړې وای.
2. د ه بايد پر خپلو د وو تنو لوړ پورو چا رواکو يعنې قتلو خان لوا ني او سري هاري باند ې د ومره زيا ت باور او اعتبار نه وای کړی.
3. د اود خان بايد د قتلو خان لو انې او سري هاري په لمسون خپل نامتو امير لود ي خان نه وای وژلای، ځکه چـې

لود ي خان چې کوم خد متو نه د ه ته کړي و هغه يې با يد له ياد ه نه واى ايستلي.

4. د اؤد خان بايد هيڅکله هم د مغو لو سره د سولې په تړ ونو باور نه واى کړاى، ځکه چې مغول په هر وخت او شيبه د ې ته چمتو وو چې د پښتنو ځواک وځپي [394]

122 کسايي

کسايي د کاکړو د قبيلې يو ښاخ د ی چې د سهيلي پښتو نخوا د شال په د ره کې اباد او مېشته د ي. ابد الي احمد شاه با با د شال د ره د بلو څو مشر نصير خان ته د هغه خد متونو په بد ل کې چې د ه ته يې کړي وو ورکړه. اوس د غه د ره د بلو چستان يوه بر خه ګڼله کيږي.[395] د کسايي د ښاخ يا د ونه د مخه د کا کړو د قبيلې په بر خه کې شوې د ه.

123 کو ټي

محمد حيات خان له نن نه ۱٤٦ کلو نه وړاند ې په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې د کو ټي د ښاخ په اړوند د اسې ليکلي د ي:

"د کو ټي ښاخ خلک له اره سيد ان د ي خو وروسته په وصلي تو ګه په بيټنيو کې ورګډ شول، ځکه چې د بيټ نيکه لمسی د وړسپون زوی ابر اهيم د يوه سيد زوی په زويتوب ونيو ه او هغه يې لوی کړ. د غه ما شوم کوټي نو ميد چې د کو ټي ښاخ هم د د ه په نوم ونو مول شو. کو ټي د ابر اهيم د اصلي زوی د وتا ني نه نيمه بر خه وا خيستله او د بيټنيو د قبيلې په يوې کورنۍ کې يې واد ه وکړ چې د محسن شاه او حسن شاه په نامه د وه زامن تري پيد ا شـــول. محسن شاه د جنګ شاه او فيروز شاه په نامه د وه زامن د رلود ل، نو ځکه د بيټني له قبيلې نه وشميرل شو، خو سره له ې هم د وی ته سيد ان وايي او په بنو کې يوه سيمه شته چې ورته "کوټي ساد ات" وايي چې او س هم د د وی اولاد ه او نسل هلته استو ګنه لري چې څانګې يې د ميري خېل، سيني خېل او د ولت خيلو په نا مه سره يا د يږي. ويل کيږي چې د د وی ښې، وجود او نور فزيکي جوړښت د بيټني قبيلې له نورو ښا خونو او څانګو سره تو پير لري. [396]

394 د د اؤد خان کر لاڼي د واکمنۍ په اړوند زما (د د ې مقالې د ليکوال)يا د د اشتونه

395 قاضي عطاؤالله خان، د پښتنو تاريخ، لو مړی ټوک، ۲۸ـ مخ، د کابل چاپ

396 محمد حيات خان، حيات افغاني، ۲۷۲ او ٤٥٤ مخونه، د پيښور چاپ

124 کورم خېل

د وی له اره غلجي پښتانه د ي او ځانونه په سليما نخيلو ورګډوي. د د وی يو شمېر د ننګر هار په ولايت مرکز جلال اباد په ښارکې استو ګنه لري. په نوموړي ولايت کې د ۱۳٦. زيږ د يز کال د سر شميرنې لــه مخــې د د وی ټــول شمېر ۲۳٤.تنه ښود ل شوي د ي [397] چې ښايې اوس به يې په شمېر کې د وه برابره زياتوالی راغلی وي.

125 ګاړي

ګاړي له اره غلجي پښتانه د ي. يو شمېر يې د ننګر هار په ولايت او يو شمېر يې هم د بغلان ولايت پــه ځينــو کليو کې مېشته د ي.

هغه شمېر ګاړي چې د ننګر هار په ولايت کې مېشته د ي نو د د غه ولايت د حصارک غلجايې په ولسوالۍ کـــې استو ګنه لري او په نو موړې ولسوالۍ کې د ۱۳٦. لمريز کال د سر شمير نې له مخې د د وی ټول شمېر د ۱۹۸. تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي چې ښايې اوس يې شمېر د هغې سر شمير نې په پر تله د وه ځلې زيات شوی وي. د بغلان او ننګر هار ولا يت د ګاړو سر ښېره پا تې ګاړي د افغانستان په بېلا بيلو ولا يتو نو کې په خواره واره ډول استو ګنـــه لري. [398]

126 ګبري

ګبري په اصل کې تر کلانې پښتانه د ي، د پښتنو د سړبن په ټو لنيز ګروپ يا ډلې پورې اړه لـــري او د ســـالا رزيو د قبيلې يو ښاخ شميرل کيږي، خو د د وی په اړه جلا جلا نظريې هم شته. د پښتنو د ځينو تو کم پو هانو په انــد کله چې په شپاړسمې زيږد ېزې پيړۍ کې تر کلا نيو د با جوړ سيمه ونيوله ، نو د باجوړ په ګبر نومې سيمه کې ګبر يا کا فران (غير مسلمانان) او سيد ل [399] او څه وخت چې تر کلا نيو د ګبر سيمه له د وی نه ونيوله نو د ګبر اوسيد ونکـــي يې مسلمانان کړل چې او سني ګبري د هغو ګبر د اوسيد ونکو اولاد ه د ه، خو د ځينو نورو په اند څه وخت چې تر کلا نيو د ګبر سيمه ونيوله د ګبر او سيد ونکي غير مسلمانان د با جوړ شمال د انګام او نورو د رو ته وتښتيد ل او په ګبر کې کافران پا تې نشول.

---

397 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۲۱۸ مخ، د پېښور چاپ

398 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۱۸ مخ، د پيښور چاپ

399 د پښتنو ټو لنيز اقتصاد ي جو ړښت، ۲۲۹ مخ، د افغانستان د علومو اکيډيمي، د پښتو څيړنې نړيوال مرکز، کابل، ۱۳٦۲ لمريز کال

د باجوړ د سیمې د ځمکو د ویش په وخت کې د سالار زیو یوه خیل ته د ګبر سیمه په ویش کې ورسید له چې د وخت په تیرېدو سره د غه خیل د د غې سیمې د نا مه له کبله د ګبر یو په نا مه ســره شــهرت وموند. د پښــتني د قبیلوي شجرو پر بنسټ ګبري په خټه سا لارزي د ي ، خو د ځای په ارتباط ورته ګبري ویل کږي.

ویل کیږي چې ګبري د سالارزیو سره یو ځای د کونړ د انګام ته راغلي د ي او د سالارزو ســره یــو ځــای او سیږي او اکثریت یې خپلې ځمکې لري او سالارزي هم د وی خپل سیالان ګڼي.

پاتې د ې نه وي چې د لغمان د الینګار په د ره کې د د غه ولایت د مرکز پورې یو اړوند ه کلی شته چې ممکــن تر کلا ڼي اوسي، ځکه چې کله د کابل واکمن مغولي میر زا الغ بیګ د یو سفزیو اته سوه مشران په کابل کې له تیغه تېــر کړل، نو یو سفزي ، ګګیاڼي، اتمانخیل او تر کلا ڼي د کا بله راو کو چید ل ، یوسفزي، ګګیاڼي اواتمانخیل ننګر هــار او بیا له هغه ځا یه د خیبر په تاریخي لاره پیښور ته لاړل، خو تر کلا ڼیو په لغمان کې واړول.څه مود ه وروسته تر کلاڼي هم میرزا الغ بیګ ته د لغمان د خلکو د شکایت په وجه له هغه ځا یه ولیږ د ید ل او با جوړ ته لا ړل چې تر او سه پــورې هما غلته مېشته د ي. [400]

127 ګګیاڼي

ګګیاڼي له اره سړ بڼي پښتانه د ي او په بنا خي خیلو ورګډیږي. ویل کیږي چې د ا قبیله د خپلې مــور ګــاګۍد نوم په وجه په ګګیا ڼیو سره مشهوره شوې د ه. د پښتني عنعنوي او د ود یزو روایتو نو پر بنسټ شیخا او مر جانې د وه زامن د رلود ل چې یو یې مند نو مید چې او لاد ه یې یو سفزي او مند ړ د ي او د بل نوم یې مک و.مک یوه لور د رلود له چې ګاګۍ نو مېد له او د زیر کي په نا مه یو تن ورسره واد ه کړی و چې د ګاګۍ او لاد ه اوس د هغې د نامه لــه بله په ګګیا ڼیو سره مشهوره د ه، خو د مک اولاد ه ډېره نه شوه او هغه هم په ګګیا ڼیو ورګډیږي. [401]

د تاریخي مستند و رو ایتو نو پر بنسټ د ګګیا ڼیو لو مړنی استو ګنځی د کند هار د ار غستان په حد ود و کې د غونډان او سره غره په شا و خو اکې د غوړې مر غۍ سیمه وه. ګګیا ڼي د ځوار لسمې زیږ د یزې پیړۍ په پیل کې د یو سفز یو. مند ړو او تر کلا ڼیو (تر کا ڼیو) سره یو ځای چې هغوی هم بنا خي خیل ول د تر ینو پښــتنو د قــبیلې د زور او فشار له کبله د خپلې سیمې پر یښود لو ته اړا یستل شول او له هغه خا یه لو مړۍ غز ني او ورو سته د کابل ور شو ګانو ته ولیږ د ید ل. په هغه وخت کې په کابل کې مغو لي واکمن میر زاالغ بیګ د کابل واکد ارو.

میرزالغ بیګ په پیل کې په مجمو عي تو ګه د بنا خي خیلو قبیلو سره بنه چلند کاوه، خو په پای کې یــې د یــو سفز یو او ګګیا ڼیو تر مینځ یې بې اتفاقي واچو له او ورو سته یې بیا د ګګیا ڼیو سره پو ځي مر سته وکړه او هم یــې

400 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، ٦-٧ مخونه

401 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲۱۹-۲۲. مخونه

خپل پوځ ته امر وکړ چې د یو سفز یو په وړاندې د ګګیا نیوملګر توب وکړي. میرزا الغ بیک په دې تو ګه غو ښتل چې پښتانه په خپلو مینځو کې سره وجنګوي او د د وی یو والی او پو ځي ځواک مات کړي. یوسفز یو هم د میر زا الغ بیګ او ګګیا نیو سره په جګړې لاس پورې کړ چې په پا یله کې میر زا الغ بیګ ماتې وخوړه. په پا ی کې میـــر زا الـــغ بیګ بله چاره ونه لید له اوڅو تنه سړي یې یو سفز یو ته ور ولیږل او د د وی ملکان یې را وغو ښتل او د هغوی ډېر عزت او د رناوی یې وکړ. یوسفزي د میرزا الغ بیګ په د غه چل ول و غو لېد ل او هره ورځ به یې له د ه ســـره تـــګ راتګ کاوه.[402]

میرزا الغ بیګ چې ډېر زیر ک سړی و د ا ځل یې بله د وکه رامخته کړه. یوه ورځ یې د یو سفز یو د قبیلې اته سوه مشران او ملکان په د اسې حال کې میلمانه کړل چې ټول بې وسلې ول. پرته له یوه تن نه چې محمود نو مېـــد او د محمد زوی او د یو سفز یو د قبیلې د چغر زي د ښاخ نه و له ځانه سره په پټه یوه چاره راوړې وه. د میلمستیا په وخت کې محمود د میرزا الغ بیګ په بد نیتۍ و پو هید او خپلو نورو ملګرو ته یې وویل که ستا ســـو خـــو ښـــه وي زه بـــه میرزاالغ بیګ ووژنم، خو نورو ملګرو یې د ی له د ې کاره منعه کړ او ورته یې وویل چې باید د د ه د مالګې حـــق اد ا کړي ، ښایي د ی له موږ سره بد ي ونکړي.[403]

ویل کیږي چې په د غه وخت کې د چنګا په نوم یو تن ګګیانی چې د یو سفز یو سره یې سخته د ښمني د رلود له د کابل مغولي واکمن میرزا الغ بیګ ته د اسلا او مشوره ورکړه چې په د ومره ډېر شمېر د یو سفز یو مشران چـــې بې وسلې د ي بیا په لاس نه شي د رتلای باید وخت غنیمت وګڼې او ټول ووژنې. میر زا الغ بیګ هم د چنګا د غه ســـلا او مشوره ومنله او ټول یو سفزي یې ونیول او د یوه تن ملک احمد نه پر ته چې هغه هم د نورو وژل شوو مشر انو او ملکانو په غو ښتنه بچ پا تې شو پاتې ټول د یو سفزیو مشران او ملکان یې ووژل او له تېغه یې تېر کړل.

د یو سفزیود د غو اته سوه ملکانو او مشر انو تر وژل کېد و ورو سته یو سفزي، تر کلا نې او ګګیانې د کابل له شا اوخوانه په ډېر بیوزلي حالت کې وشړل شول او د ننګر هار خواته وکو چید ل.

هغه وخت چې په کابل کې د مغولو د کورنۍ ځواک مخ په زوال شو نو پښتانه ترین په کند هار او د هغه په شاوا خواکې ډېر پیاوړي شوي وو چې په نتیجه کې غو ریاخیل [404] هم د ښته اړ ایستل شول چې د هغوی له لا سه هغه سیمه پر یږد ي نو هغوی هم د خا ښني خیلو لاره تعقیب کړه. تر غوریا خیلو وړاند ې د ننګر هار په سیمه کې ګګیانې او مهمنزي اباد شوي وو.[405] د غوریا خیلو په راتلو سره ګګیا نیو د ځان لپاره د لو یې سیمې د پید ا کو لو هلې ځلې پیل کړې. تر کلا نیو هم په د غو ورځو کې یوه ډله د حالا تو د معلو مولو لپاره با جوړ ته ولیږله. ګګیا نیو هم د تر کلا نیو په سیالۍ

402 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، پیښور ، پښتو اکیډیمي، ٦-٧ مخونه

403 حیات افغاني، د پیښور چاپ، ١٩٦ مخ

404 غوریا خیل په اصل کې سړ بې پښتانه د ي او (مو مند و، د اود زیو، خلیلو، څمکنیو او زیړ انیو) ته په مجمو عي ډول غو ریا خیل ویـــل کیږي. (لیکوال)

405 مهمنزي په اصل کې سړ بني پښتانه د ي او د خر شبون د زوی د زمند اولاد ه د ه. د وی په اشنغر کې او سیږي

کې ځيني کسان وليږل ، خو د تر کلا نيو له لا سه يې ماتې وخوړله او بېرته راستانه شول. کله چې د ګګيا ڼيو لاس د با جوړ نه لنډ شو نو د مهمنز يو په سلا او مشوره يې خپل سپين ږيري او مشران يو سفز يو ته په ننواتې ورولیږل او د يو سفز يو د ملک احمد نه يې د استو ګنې لپاره ځمکه وغو ښتله. ملک احمد چې د بنا خي خيلو تر مينځ يې اتحـــاد او يو الی غوره باله نو د د وی ننواتې يې ومنله او د وی ته يې د وی د استو ګنې لپاره د د وابـې سـيمه پـه واک کـې ورکړه.

ګګيا ڼيو ته چې کله د استو ګنې لپاره د د وابې سيمه په لاس ورغله نو د وی په ډله ابز ډول ډلې ډلـې او تـپې تپې د کړپې له لارې د و ابې ته راغلل او هلته ميشته شول. د د و ابې په سيمه کې د ګګيا ڼيو تر ميشته کيد و ورو سته د وی د د لا زاکو سره د اسې چلند غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شواود د وی د مر ستې نه يې لاس واخيست. تر د ې وروسته د د لا زاکو او ګګيا ڼيو تر مينځ په ګل بيلې نو مي ځای کې چې د د اود زيو په سيمه کې پروت د ی جګړه وشوه چې په د غې جګړې کې ګګيا ڼيو د د لا زاکو له لاسه ماتې وخوړه. د ګګيا ڼيو د غه ماتې ملک احمد د بڼـــه اړ يـــو ست چې قبا يلي اتحاد او يو والی را مينځ ته کړي او د د لا زاکو سره يوې وروستۍ فيصلې ته ور سيږي.

د د ې وجه د اوه چې د د لا زاکو د لا سه يو سفزي هم په تنګ ول او همد او چې ټول يو سفزي ، مند ړ، ګګيانې، مهمنزي او ګد انه په يو سلا او مشوره يو لښکر جوړ کړ او د د لا زاکو پر خلاف يې جګړه پيـــل کـــړه چـــې د د واړو خواوو تر مينځ د کاټلنګ او شهباز ګړی تر مينځ جګړه وشوه. د اخون د رويزه په قول په د ې جګړه کـــې اتمـــانخيلو ډېره ميړانه ښکاره کړه او د لا زاکو ماتې وخوړه. [406]

په اوسني وخت کې ګګيانې پيښور ته نږد ې د خيبرپښتو نخوا د هنګو د و لسوالۍ يا ډسټريکټ پورې اړوند ه سيمې د و ابې کې ميشته د ي چې له پيښوره ۱.۱ کيلو مټره يا ٦٣ ميله واټن لري. د وابه ښکلي غرونه لري چـــې ډېـــرې ونې پکې د ي. په د و ابه کې د بنا خي خيلو ، تور غالي ، سور غالي، ترکانې، ميري خيل، مند راخيل، مزنړي او حيد ر خيلو قبيلې هم استوګنه لري. د ستر روحاني مشر او ستانه غني نيکه مزار هم هلته د ی. [407] تاريخ حيات افغاني ١٤٦ کلونه د مخه د ګګيا ڼيو د خلکو شمېر پنځه زره کونۍ ښود لي د ي. [408]

128 ګنډه پور

ګنډاپور له اره سړ بني پښتانه د ي او د د وی د لوی يا مشر نيکه نوم ستوری يا ستوريانی د ی چې په تاريخي کتا بو نو کې د استر يا نی يا او ستراني په بڼو هم راغلی د ی. د پښتنو د د ود يزو شجرو پر بنسټ ستو رياني پنځـــه

406 سيد بهاد ر شاه ظفر کاکا خيل، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ٣٢٣ مخ

407 http://en.wikipedia.org/wiki/Doaba,_Khyber_Pakhtunkhwa

408 حيات افغاني، ٢٣٣ مخ

زامن د رلود ل چې تری(گنډا پور)، شیخی، مریړی، امرا او همړ نو مېد ل چې په د وی کې د تري، شیخي ، مریړي او امرا او لاد ې ته په مجمو عي ډول گنډاپور وایي او د ستور ي یا ستور یاني پنځم زوی همړ او لاد ه د خپل لوی نیکـــه ستور ي د نا مه له کبله په ستور یاني سره مشهوره د ه.[409]

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر حیات افغاني کې د گنډا پور د قبیلې په اړوند د اسې لیکلي د ي:

" په پیل کې د ستوري د قبیلې ټول ښا خونه د لوید یز افغا نستان په ستوریاني (ژاه) نومې ځای کې چې د کند هار په شمال ختیز کې د اوو منز لو په واټن پروت د ی استو گنه د رلو د له او د ستور ي د ټو لـو زامنـو نـه تـری (گنډاپور) ډېر ښا یسته و چې پر هغه باند ې د شیر انې د قبیلې د مشر یوه پیغله لور مینه شوه او هغه نجلـی د خپـل مور او پلار له خوښې او رضا پرته د گنډ اپور کو رته لاړه او کنډ اپور له هغې سره د نکاح کو لو نیت وکړ، خو د گنډ اپور پلار ستوري او د هغه نورو ورو ڼو د ی له د ې کاره منعه کړ او له گنډاپورنه خپه شول او له هغه سره یې خپلـې اړیکي پرې کړې. ترد ې ورو سته چې گنډا پور په ستور یاني (ژاه) کې د خپلوورو ڼو او پلار نه مرور شو نـو پـه ترد ي نومي ځای کې یې چې د ستوریاني (ژاه) نه د وه لنډ منزله واټن لري استو گنه غوره کړه ." [410]

لنډه د اچې کله گنډ ا پور په ترد ي نو مي ځای کې استو گنه غوره کړه نود کر نې په چارو بو خت او کا ریـــز ونه یې جوړ کړل او د خپلې هغې میر منې نه یې چې په مینتوب یې ورسره واد ه کړی و د د ریو زا منو خاوند شـــو چې ابراهیم ، حسین او عمران نو مید ل اوڅلورم او لاد یې یوه لوروه چې خوبۍ نو مېد له او د خپلې بلې میر منې نه یې د یعقوب په نا مه زوی وزیږېد. هغه و خت چې تری یا گنډاپور په ترد ي کې مړ شو نو د هغـه زوی ابـر اهیـم د گنډاپور یانو مشر وټاکل شو او کله چې بیا شیخي، امرا او مریړي د گنډاپور د نسل او شتو زیا توالی او پر مختگ ولید ، نو په ستوریاني (ژاه) کې یې خپله استو گنه پر ښود ه او په ترد ي کې د نورو پاتې گنډا پور یانو سره یـــو ځــای شول چې تر د ې وروسته له د وی سره په گټې او تاوان کې شریک شول.[411]

د مغولي واکمن شاه جهان د واکمنۍ په وخت کې د پښتنو د یوې قبیلې مروتو او د و لت خیلو تر مینـځ یــوه جگړه وشوه چې مروتو د غه جگړه وگټله اود د ولت خیلو قبیله د ټانک د سیمې نه په وتلو مجبو رشول او د د ولـــت خیلو د قبیلې لوی خان خانزمان د گنډاپور یانو نه د مر ستې غو ښتنه وکړه او مرو ت یې له خپلو سیمو نه وشړل. تر د ې سوبې ورو سته بیاد خانز مان په غو ښتنه گند اپو ریان د روهړي په سیمه کې استوگن شول. د گنډاپور شمال ته د د ولت خیلو قبیله، جنوب ته یې میا خیل، لوید یز ته یې د سلیمان غر او لمر خاته ته یې د یره اسماعیل خان مـــوقعیت لري.[412] د تاریخي روایتونو پر بنسټ د وی په ۱۷ لیږ د یزې پیړۍ کې له افغا نستانه د خپلې استو گنې اوسنۍ سیمې ته لیږ د ید لي د ي. یو شمېر گنډاپور اوس هم د افغا نستان د غزني په ولایت کې د تره کو د قبیلې تر څنگ اســتو گنــه

---

409 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲۲۲ مخ، د پیښور چاپ

410 حیات افغاني، ٤٤١ مخ، د پیښور چاپ

411 نوموړی اثر، ٤٤١ مخ

412 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، ۱۳۹۸ مخ

لري.

ګنډاپور زړرور او میړنې خلک د ي.د وی د ننګې ونې لري او پیاوړي او غښتلي خلک د ي. په د وی کې د جر ګو سیستم شته او خلک خپلې لانجې او شخړې د جرګو مرکو له لارې اواروي. د د راني احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د ګنډاپور د قبیلې ډېر خلک د د ه په پوځ کې د ند ې د رلود لې او د هغه د واکمنۍ په وخت کې د ګنډاپور د قبیلې د وسله والو میړو شمېر د ولس زرو تنو ته رسید ه.

ګنډ اپور په عمو مي ډول د کر نې او سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي. حاصلات یې غنم ، جـــوار ، بـــاجري او ډول ډول ترکارۍ د ي.په پخوا وختو نو کې به د وی په د و بي کې له د امانه لوید یز افغا نستان ته راتلل او د لته به یې د بز ګرۍ لارې چارې او د اوبو د بند ونو د جوړولو کارونه زد ه کول او سو د اګري به یې هم کوله چې په پا یله کـــې ګنډ اپوریان په روړي کې د ډېرو ځمکو څښتنان شو ل اوپه ژمي کې به یې هند وستان ته تـــګ راتـــګ کـــاوه.د وی څاروي اوښان، غوایي، خره ، وزي او پسونه د ي.

128.1 د ګنډاپور د قبیلې خیلونه او څا نګې

د ګنډاپور قبیله په لاند نیو خیلو نو او څا نګو ویشلې شوې د ه: [413]

1. ابراهیم زي
2. حسین زي
3. مو سی زي
4. یعقوب زي
5. راني زي
6. خوبي زي
7. د رې پلاره

128.1.1 ابراهیم زي

ابر اهیم زي د ګنډاپور د قبیلې یو مشهور ښاخ د ی چې زیاتره په کلا چي، لوني او ماد ي کې او سیږي. نورنګ خان ابر اهیم زی د د غه ښاخ مشر و. نو موړی په ملتان کې د سکهانو پر خلا ف جنګید لی د ی او په لکهي مروت کـــې د جاګیرونو خاوند و چې سرای نورنګ لکهي مروت د د ه د نا مه له کبله په همد ې نامه سره یا د یږي.

د ابراهیم زي څانګې د اد ي:

413 تاریخ حیات افغاني د ٤٤. او ٤٤٣ مخونو شجرې

10. د رېي پلاره
11. احمد خيل
12. فتو خيل
13. جبيل خيل
14. قند و خيل
15. مند اد ک خيل
16. سيد ان خيل
17. حولت خيل
18. عبد لزي

128.1.2 حسين زي

د حسين زي ښانګې د اد ي

1. ډوډ خيل
2. عمر خيل
3. سکند ر خيل
4. شهو خانخيل
5. نظام خيل
6. بازيد خيل
7. زاولي خيل
8. تاجي زي
9. ماني خيل
10. عالي خيل
11. جلي خيل

128.1.3 يعقوب زي

د يعقوب زيو خيلو نه په لاند ې ډول د ي

1. شاه خيل
2. د ا نه خيل
3. سروان خيل
4. پيرا خيل
5. احمد خيل
6. خواجي خيل
7. مريږ
8. موسى زي
9. ناصر خيل
10. نتو زي
11. پيراخيل
12. راناخيل
13. شاکي
14. شهزاد خيل
15. ياکخيل يا يحيي خيل
16. قد م خيل
17. سليما ن خيل
18. مهتر خيل
19. اختيار خيل
20. شبي خيل
21. بهاد ر خيل
22. محمد خيل
23. اختي خيل
24. بهلول خيل
25. د اد ي خيل
26. حيات خيل

128.1.4 عمران زي

د عمران زيو خېلو نه د اد ي

1. عيسى خيل
2. سلطان خيل
3. سيد ان خيل
4. عثمان خيل
5. ميرا خيل
6. پا مک خيل
7. د ولت خيل
8. شهاب الد ين خيل
9. باره خيل
10. گنړ خيل
11. نصرت خيل
12. زرني خيل
13. رشيد خيل
14. الله د اد خيل
15. حيد ر خيل
16. سيد خيل
17. غنړ خيل

128.1.5 خوبي زي

د خوبي زي خېلو نه د اد ي:

1. ضحاک زي
2. سکند ر زي
3. خليل خيل
4. عبد ل خيل
5. کمال خيل
6. ملا خيل
7. حيات خيل
8. بابر خيل
9. جمک خيل
10. شد اد خيل
11. علي زي
12. بهاى خانخيل
13. اند ک خيل
14. باقر خيل
15. ميد اد خيل
16. حفيظ خيل
17. ايسپ خيل
18. زرنيخيل
19. کو هک زي
20. غوراني
21. مر هيل
22. رنهازي
23. نور احمد خيل

128.1.6 د رېي پلاري

د د ي پلاره خيلو نه په لاند ي ډول د ي:

7. سفر زي
8. نیکال خیل
9. غزن خیل
10. با زید خیل

128.2 د ګنډاپورد قبیلې د استو ګنې اوسنی سیمې

ګنډاپوریان په او سني وخت کې د ګو مل د د ریاب پر څنډه په کلا چي کې چې د پښتو نخوا په د بره ا سما عیل خان کې مو قعیت لري ژوند کوي چې د ابا سین په لو بد بزه څنډه ، د خیبر پښتو نخوا په جنو بي بر خه او د ســـهیلي وزیر ستان سره پو له لري. حیات افغاني ۱۴۷ کلونه وړاندې د د وی شمېر ۳. زره تنه ښود لي د ي او نن ورځ د د وی شمېر د ۷. او ۹. زرو خلکو تر مینځ اټکل شوی د ی. د ګنډ اپو ریا نو د استو ګنې مشهور ځای کلا چي د ی چـــې ویـــل کیږي د ګنډاپور یا نو د قبیلې د مشر بارا خان په وخت کې ابا د شوی و د کلا چي ښار د د یوالو نو په ذریعـــه احـــاطه شوی د ی او د پلان له مخې جوړشوی ښار د ی. د کلا چي د ښار د چاکو ګانو جوړولو صنعت، لاسي صنایع او د طلایي د ارو څپلیو جوړول د ځانګړي شهرت نه بر خمن د ي.

د کلا چي د ښار مشهورې محلې د اد ي:

1. د شاکي محله
2. د ابر اهیم زي محله
3. د حسین زي محله
4. د یعقو بزي محله
5. د موسی زیو محله (شمالي خوا)
6. د مو سی زیو محله (جنوبي خوا)
7. د باراخیلو محله
8. د جعفر زیو محله
9. د کمال خیلو محله
10. د خد ر خیلو محله
11. د جتن والا محله
12. د عثمان خیلو محله
13. د نتو زیو محله

د کلا چي د ښار نه بهرې محلې د اد ي:

1. د رانا زیو محله
2. د زرني خیلو محله
3. د بهلول خیلو محله
4. د خود بستي محله
5. محله چو ټي
6. لوني یا قاسم اباد
7. محله هارون اباد

د کلا چي د ښار ګیټونه (د روازې):

1. شاکي ګېټ
2. ماد ي ګېټ
3. عثمان خيل ګېټ
4. جتن والا ګېټ
5. ميتهو ګېټ
6. مد ی خان ګېټ

په کلا چي کې د ګنډا پور يا نو کلي په لاند ې ډل د ي:

1. ماد ي
2. هت هالا
3. ټکـــــــــــــواړه چې د عمران زيو ګنډاپوريانو د ازاد خان د خانۍ په وخت کې اباد شوی د ی
4. لـــــــــــــــوني

چې د سليمان غره په خـــتيزو لمنو کې د لوني د ســيند پـر غـاړه مــو قعيــت لـر ي او ګنډاپوريان د د غه ســيند د او بو نه د خپلو ځمکو د خړوبــو لو لپاره ډېره ګټه اخلي

5. روړي
6. قلنــــــــــــــدر

لويد بز د ولت پور

7. کوند و کوټ
8. زرکاني
9. کنوري پوټا
10. ګاره عبد الله
11. ګاره مد ا
12. کوټ ظفر

د ګنډاپوريانو ژبه پښتو د ه ، خو په سرائيکي ژبه هم خبرې کولای شي.

د ګنډا پوريانو مشهور او نو ميالي کسان:

1. نورنګ خان ابر اهيم زی
2. زمان خان ابر ا هيم زی
3. ګلد اد خان
4. قا لو خان
5. ازاد خان چې ټکواړه د د ه په وخت کې اباد ه شوې وه
6. جبيل خان
7. سرور جان خان ابر اهيم زی
8. سرد ار شاه جهان خان
9. اورنګزيب خان باراخيل
10. محمد رمضان خان رانا خيل
11. محمد حيات خان
12. عنايت الله خان ګنډا پور
13. حق نواز خان ابر اهيم زی

د ګنډاپوريانو علمي شخصيتو نه [414]:

1. حاجي غلام سرور خان ګنډاپور چې د پيښور د اسلا ميه سکول لو مړنی سر ښوونکی و
2. شير محمد خان ګنډاپور د تواريخ خو رشيد جهان ليکوال چې ابراهيم زی ګنډاپورو

414 http://en.wikipedia.org/wiki/Gandapur (د فبرورۍ لومړۍ نيټه ۲-۱۲ کال)

3. ډاکټر محمد جانخان ګنډاپورچې په اټو میک انر جی‌کې یې پي-ایچ-ډي کړې وه
4. ا مین الله خان ګند ا پور د تار یخ سر زمین ګومل مؤ لف
5. فقیر نو رمحمد د رساله رو هي ژبا ړونکی
6. عطا ؤلله خان عطا بهاد ر خیل د پارسي ژبې شاعر
7. طا هر کلا چوي د پښتو ژبې شاعر چې د مینې غبږ، د حسن لمن او مضراب یې لیکلي د ي
8. قاد ر د اد خان د تاریخ ګنډا پور لیکوال
9. ثناؤالله شمیم د پښتو ژبې شاعر
10. صلا ح الد ین ابر اهیم زی د اردو ژبې د د وو کتا بو نو مؤلف
11. شاه عالم خان ګنډاپوري د پښتو ژبې شاعر
12. عبد الر حمن خان ګنډا پور کما ل خیل
13. سید احمد اختر د اردو ژبې شاعر
14. الله نواز افق د اردو او سرائیکي ژبو شاعر

129 ګوربز

که چیرې د ګوربزو د قبیلې د نسب شجره په غور سره وګورو نو جوته به شي چې ګور بز د کرلانیو پښتنو په ټو لنیز ګروپ پورې اړه لري او د وزیرو د قبیلې یو ښاخ شمیرل کیري. د شجرو پر بنسټ د وزیرو د قبیلې لوی نیکه وزیر د سلیمان زوی د وه زامن د ر لود ل چې یو یې لالی او بل یې خد ری نو مید ل. خد ری چې د وزیر مشـــر زوی و د د ریو زامنو خاوند و چې تر ټولو کشری زوی یې مبار ک نو مید چې ګوربز د مبارک زوی و او د ګـــوربز اولاد ه د هغه د نامه له کبله په ګوربزو سره مشهوره شوه.[415]

که څه هم ګو ربز د و زیرو د قبیلې یو ښاخ د ی، خو او س د د ې لپاره چې د وزیرو د قبیلې نه جلا استو ګنه لري او په د ود ونو او رواجونو کې یې هم سره لږ شا نتې تو پیرونه شته نو ځکه د د وی یاد ونه پـــه جلا ډول ســـره کوو.

محمد حیات خان په خپل اثر حیات افغاني کې د ګوربزو په اړوند د اسې لیکلي د ي:

---

415 لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ٢٢٤ مخ، د پیښور چاپ

"په پیل کې ګوربز د مسعود و (مسید و) وزیرو سره یو ځای د هغوی د غره په شمالي بر خه کې میشته ول، لکه چې د شکتو په د ره او د بابړو په غره کې تر او سه پورې هم ځینې پخواني سپین ږیري وزیر د ګوربزو د قبیلې د اوبو د ویالو او د هغوی د کورو نو نښې نښانې ښیي.اوس تر د وه سوو کلونو [416] زیاته موده تیره شوې د ه چې ګوربز له د غې سیمې نه وتلي د ي او له هغه ځا یه د د وی د تللو وجه د اسې ښو د لې شوې د ه چې د ګبر په غره کې لو مړی د بیټنیو پښتنو د ورګاړي ښاخ استو ګنه د ر لود له چې ورو سته بیا ګوربزو پر د وی یر غل وکړ او د ګبر غر یې ترې ونیوه، تر هغه وروسته د بیټنیو د قبیلې د کچین ښاخ پر ګوربزو برید وکړ او د د واړو تر مینځ تر سختو خو نړیو جګړو وروسته د ګوربزو قبیلې ما تې وخوړله او د ګبرغر بیا د بیټنیو لاس ته ورغی او د د ې لپاره چې ګوربز په د غو جګړو کې کمزوري شوي ول ، نو له د ې کبله د وزیرو د سیمې په لو ید یزو او شمالي څنډو کې، د خوست د سیمې د جنوب ختیز او د د وړو د سیمې په شمال لوید یزو غر نیو سیمو کې میشته شول چې د د وی په د غې غرنۍ سیمه کې د ژمي په د وو میا شتو کې واورې اوري." [417]

ګوربز په اوسني وخت کې د افغانستان د خوست ولایت د ګوربزو په ولسوالۍ کې استو ګنه لري چې نو موړې ولسوالي د تنیو اومند وزیو د و لسوالیو سر ه ګډه پوله لري. باید وویل شي چې ګوربز په ختیزه او لوید یزه بر خه کې د پښتونخوا سره هم ګډه پو له لري.

که څه هم ګوربز بیو زله او غر یب خلک د ي، خو میړني، جنګیالي او په پښتني ننګ او غیرت کې تکړه خلک د ي. د د وی فزیکي جوړښت، ښې، خیرې او رنګونه د و زیرو د قبیلې د خلکو په څیر د ي.که څه هم ګوربز د وزیرو د قبیلې سره په ګټه او تاوان کې شریک نه د ي ، خو هغوی خپل ورونه ګڼي.ګوربزو په پخوا وختونو کې د وزیرو د قبیلې پر نر خونو او څلو باند ې عمل کاوه، خو اوس نو موړي نر خو نه او څلي د د وی له خوا نه عملي کیږي. [418]

حیات افغاني افغاني له نن ۱۴۷ کلونه وړاند ې د ګوربزو د قبیلې د وسله والو میړونو شمیر ۱_ تنه او د د ې قبیلې مجموعي شمېر یې ۱۱_ تنه ښود لی د ی، خو په ۲_٦ زیږ د یز کال کې د ګوربزو د قبیلې مجمو عي شمیر ۲۳۲_ تنه ښود ل شوي د ي.

---

416 محمد حیات خان خپل تاریخ حیات افغاني په ۱۸٦۵ زیږ د یز کال لیکلی د ی چې په د ې حساب سږ کال چې ۲_۱۲ زیږ د یز کال د ی او سنی سیمې ته د ګوربزو د قبیلې له راتګ نه تقر یباشا او خوا ۳۵_کلونه تیر یږي

417 حیات افغاني، ۴۲۷ مخ، د پیښور چاپ

418 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبایل ولایات سر حد ي کشور، ٦۹ مخ، د کابل چاپ

129.1 د ګوربزو د قبیلې ښاخونه

د ګوربزو قبیله د زود ین (ضیاؤ الد ین) او نصر الد ین په نامه په د وو تپو (طا یفو) ویشلې شوې د ه چې بیا د غه د وې تپې په لاند نیو ښاخونو ویشل کیږي.

د نصر الد ین ښا خونه د اد ي:

1. سرګلي
2. شیر خیل
3. ماني خیل
4. کد ي خیل
5. کاوي خیل
6. ګلک خیل

د زود ین (ضیاؤالد ین) ښا خونه په د ې ډول د ي:

1. نیزي خیل
2. نواب خیل
3. بیباخیل
4. ژونوال
5. ګنډي خیل
6. خري خیل
7. لنډي خیل
8. بورپه خیل
9. بیکي خیل
10. پریت خیل
11. جپکه ګنډه
12. پیري ګنډه
13. بیړي ګنډه

129.2 د ګوربزو مشهور کلي

انډیرلی، بګي خیل، ملایانو کلی، د پښانو کلی، شهید کلی اونور...

129.3 خوراک یې

د ګوربزو د قبیلې خلک زیاتره په خو ړلو کې د جوارو، غنمو، ږد نو، کورتو، شید و، مستو، کو چو او پیروي نه ګټه اخلي، خو خلک یې زیاتره د جوارو نه پخ شوې ډوډۍ خو ښوي.

129.3.1 میوې یې

د ګوربزو د قبیلې په سیمه کې مټک(چار مغز)، مڼې، مند تې (زرد الو)، انګور ، الوچې، توتان، ګو رګورې، پورګي او مو ماڼې ډیرې پید ا کیږي چې له د غو میوو نه یې ځینې په تازه او ځینې یې په وچ ډول خوړل کیږي.

129.4 د ګوربزو جامې

د ګوربزو د قبیلې د نارینه ووخلکو پو ښاک د وزیرو او د خو ست د خلکو د جا مو پــه څیــر د ي. د ښــځو کمیسونه یې د ۱ـ متره نه نیولې تر ۲ـ مترو پورې ګڼ وي. همد اراز ښځې یې سره، سپین او تور ټیکري هم په سروي. همد اراز د د وی میر منې د مزرو څپلۍ هم په پښو کوي.

129.5 لاسي صنعت

د ګوربزو د قبیلې خلک د مزرو نه ښکلې او ښا یسته ټو کرۍ ګانې (شکرونه)، پړي، څپلۍ، ترنګړ، د کټ بوڼ او د خرو کتې جوړوي.[419]

130 لالي یا لیلي وزیر

لکه چې دنسب له شجرې نه څر ګندیږي لالي یا لیلي وزیر دپښتنو په کر لاڼي ټو لنیز ګروپ پورې اړه لري او لالی دخدري ورور او دوزیرو دقبیلې یو ښاخ شمېرل کیږي چې دخپلې قبیلې د پا تې بر خې نه رابیلــه شــوې [420] او دسپین غره په شمالي او لویدیزه بر خه کې او سیږي او دوزیرو دقبیلې نه ددوی دجلا والي په اړه داسې ویل کیــږي چې لالی دوزیر زوی دخپل پلار سره د شوال په غره کې او سیده چې د هغه له لاسه د شیتکو پښتنو له اولادې نه یو تن ووژل شو.

په دغه وخت کې لالی دبدل اخیستلو له ویرې د شوال سیمه پر ښودله او دخوږ یاڼیو سیمې ته لاړ او هلته یــې واده هم وکړ.[421]

تاریخ حیات افغاني له نن نه ۱٤٦ کلونه دمخه ددوی دوسله والو کسانو شمېر پنځه زره تنه ښودلي دي.

همداراز د نوموړي تاریخ د مؤلف د لیکنې پر بنسټ د لالي وزیر اولاده د ننګر هار په سپین غره کې اوسیږي.[422]

419 د افغانستان د علومو اکیډیمۍ د ژبو اواد بیاتو د مرکز د علمي غړي ښاغلي سر محقق میر احمد ګوربز له خوا د ګوربزو د قبیلې په اړوند هغه معلومات چې زما په واک کې یې راکړل

420 پښتنانه دتاریخ په رڼا کې، ۱۳۹۵ مخ

421 حیات افغاني،٤۲۸ مخ

422 نو موړی اثرد ۳۵۸ مخ شجره

131 لواڼي

دلواڼي قبيله چې نوم يې په تاريخونو کې دلوهاني، نو هاني او نو حاني په بڼو هم راغلی دی په لودي پښتنو ورګډيږي. دپښتانه دتاريخ په رڼاکې دکتاب ليکوال سيد بهادرشاه ظفر کا کا خيل د لو اڼي په اړوند داسې کښلي دي:

" لواڼي هم لودي پښتانه دي. داسماعيل زوی نوحان له خپلو دوو مير منو نه شپږ زامن درلودل او داسې ويل کيږي چې دده اصلي نوم نوح و چې ووسته په نوحان يا لواڼ سره مشهورشو او اولاده يې نن ورځ دلواڼيو په نامه سره ياديږي،خو پښتانه يې په خپلو ورځنيو خبرو اترو کې دلو حاني، نوهاني يا لواڼي په نامه يادوي."[423]

131.1 د لواڼيو د قبيلې ښاخونه او څانګې

د پښتنو قبيلو د دوديزو شجرو پر بنسټ لواڼي دوې مير منې درلودلې چې يوه يې شيرۍ او بله يې توری نو ميد له. دلواڼي د لومړۍ مير منې شيرۍ نه يوزوی وزيربيد چې مروت نو ميږي او نن ورځ دمروتو قبيله دپښتنو يوه مشهوره قبيله ګڼله کيږي چې دمروتو دښاخ خلکو ته سپين لواڼي هم ويل کيږي چې اوس مروت په لکهي مروت،ټانک او بنو کې اوسيږي.لواڼي دخپلې دويمې مير منې توۍنه پنځه اولادونه درلودل چې مماخيل،مياخيل ،تتور ،هوداو تيج دي چې بيا له دغو پنځو زامنو نه نورې ډيرې څانګې رامينځ ته شوې دي او دوی ته تور لواڼي هم ويل کيږي ، خو دتورو او سپينو لواڼيو نو مونه او س په دوی کې زيات رواج نلري.[424]

131.2 دلواڼيو داستو ګنې سيمې

په افغا نستان کې لواڼي دغزني ولايت د شلګر، اندړواوقره باغ په ولسواليو کې استو ګنه لري چې ٥ـكوره په شلګر او ـ ٣ـكوره په قره باغ کې او سيږي.[425] دزابل او کند هار په ولا يتو نو کې هم دوی په خواره واره ډول ژوند کوي. دافغانستان په شمالي ولايتونو لکه بد خشان، تخار او کندز کې هم لواڼي شته. دسهيلي پښتونخوا په دکي او سيوۍ کې هم يو شمير لواڼي ميشته دي. ددوی يو شمير دځمکو څښتنان او يو شير يې هم کو چياني ژوند لري، ځينې يې په سوداګريزو کارونو بو خت دي. همدارا ز دپښتونخوا په ټانک،لکهي مروت او بنو کې هم لواڼي استو ګنه لري. په پخوانيو زمانو کې لوا ڼيو دهندوستان او مر کزي اسيا تر بخارا او سمر قنده پورې تګ راتګ کاوه او سوداګر يز کارونه يې سر ته رسول.

---

423 حيات افغاني ٣ـ٦ـ٣ـ٧ مخونه

424 پښتانه دتاريخ په رڼا کې ،١٣٤٧-١٣٤٨ مخونه

425 پښتو او پښتانه په سهيلي پښتو نخواکې،٤٥٦ مخ

په هند کې دلودي او سوري پښتنو واکمنانو په وخت کې لوانیو په هندوستان کې ډیر پر مختګ وکړ، په تیره بیا دسلطان بهلول لودي دهغه فرمان له مخې چې پښتنو ته یې ولیږه ډیر شمیر پښتانه چې لواڼي هم پکې ول هندوستان ته لاړل،هلته یې لوړ لوړ پو ځي منصبونه او جا ګیر ونه تر لا سه کړل چې یو زیات شمیر لواڼي پښتانه اوس ه دهنـــد دګجرات په ایالت او دهند په نورو سیمو کې استو ګنه لري. په هندو ستان کې دلودي واکمنانو په وخـــت کـــې دځینـــو مشهورو پو ځي کسانو نو مونه چې دلودیانو دسلطنت په ټینګښت کې یې ور سره مر سته کړې وه دادي: [426]

1. نصیرخان لو انړی
2. دریا خان لوانړی
3. شهباز خان لوانړی

همدارازپه پخوانیو وختو نو کې دپښتونخوا د ټانک په سیمه کې په لو انیو کې ډیر پیاوړي مشران تیر شـــوي دي چې نو مو نه یې دادي: [427]

1. جلال خان
2. موسی خان
3. فیروزخان
4. بر مزید خان
5. محمد خان
6. شیرخان
7. دلیل خان
8. دولت خان
9. شهباز خان
10. غازي خان
11. حیات خان
12. قتال خان
13. خمریز خان
14. صاحب خان
15. سلیم خان
16. اکبر خان
17. هیبت خان
18. الله داد خان
19. خداداد خان
20. صاحبداد خان
21. سرورخان
22. نواب شهنوازخان

همداراز په لو انیو کې دپښتو ژبې دمشهور شاعر دولت لوانړی نوم هم بابد یاد کړو چې دپښتو ژبـــې مشـــهور شاعرا و ددیوان څښتن و چې دیوان یې له نن نه ۲۵ کلونه وړاندې دافغا نستان دعلو مو اکیډیمۍ چاپ کړی دی.

لنډه داچې لواڼي دافغا نستان او هند دنیمې وچې په تاریخ کې یوه مشهوره قبیله ده ،په تیره بیا پـــه هنـــد کـــې دلودي او سوري واکمنیود دورې په تاریخونو کې یې دپام وړ کارونه تر سره کړي.

426 تاریخ شاهي معروف به تاریخ سلاطین افاغنه، دفهرست الرجال برخه
427 حیات افغاني ،د ۳_۷ مخ شجره

132 لودي

لودیان په اصل کې متوزي پښتانه دي. د پښتنو دتاریخي ر وایاتو او دوډېزو شجرو پر بنسټ دلودیانو دقبیلې لوی نیکه ابراهیم نومیدچې نو موړی په لودي سره مشهور شو. نوموړی دشاه حسین غوري او دبیټ نیکه دلور بي بي متو زوی دی. بي بي متو دوه زامن درلودل چې یو یې غلجی ا وبل یې ابراهیم و چې بیا یې په لودي سره شهرت و موند. دا چې ابراهیم ولې په لودي مشهور شو یو روا یت شته او هغه دا چې کله چې بیټ نیکه علیه الرحمه د خپل کلي نه دخپلې استو ګنې غر نۍ سیمې ته ستو ن شو نو خپلې میر منې ته یې وویل چې بسم الله کړه او دپخوانې نغري نه اور راو با سه ا و ډوډۍ پخه کړه او ماته یې راوړه چې پخپلو لمسیانو یې وویشم چې راته څر ګنده شي چې زما په لمسیانو کې کوم یو ډېر بختور دی؟ کله چې د بیټ نیکه میر منې هغه ډوډۍ پخه کړه نو دبي بي متو کو چني زوی ابراهیم هغه ډوډۍ واخیسته او په منډه یې خپل نیکه بیټ نیکه ته وړوړه او په مخ کې یې ورته کیښودله. بیټ نیکه ډېر خو شاله شو او ورته یې وویل چې ابراهیم لوی دی ،همدارازبیټ نیکه ابراهیم ته دوعا هم وکړه چې له هغې ورځې نه ابر اهیم په لودي سره مشهورشو چې اولاده یې دلودي او یا هم دلودیا نو په نامه سره یا دیږي.[428]

132.1 دلودیانو دقبیلې ښاخونه

دلودیا په ښاخونو کې سیاڼي، نیازي ، دوتاڼي،لواڼي ،پړانګي، سوري او مروت مشهوردي چې بیا هر ښاخ په نورو ډېرو څانګو یشل شوی دی.

لودیان نه یوازې دافغا نستان دغزني ولایت په شلګر، اندړو،قره باغ او دزابل په کلات او کند هار کې استو ګنه لري، [429] بلکې په پښتو نخوا ، دپاکستان دپنجاب په لاهور اوهمداراز په کراچۍ او دهندوستان د اتهراراديش او بیهار په ایا لتونو کې هم استو ګنه لري.

زموږد ګران هیواد افغا نستان پیاوړی اوستر مورخ اروابنادعلامه عبد الحی حبیبي دپښتو اد بیاتو دتاریخ په لو مړي او دویم ټو ک کې په ختیز افغا نستان او ملتان کې د لودي پښتنو د ځینو واکمنانو یادونه کوي او لیکي :

"لودیان هم دپښتنویوه مشهوره کورنۍ ده چې دواکمنۍ او مشرتابه مرکز و او له ۳_ هجري نه وروسته په ختیزه پښتو نخواکې ددې کورنۍ دواکمنانو نو مو نه اوربدل کیږي چې دلودیانو دغه کورنۍ نه شیخ حمیدلودي پر لغمان،ننګرهار ، پیښور او تر ملتانه واکمني درلودله او ترده وروسته نصر لودي چې دهغه زوی و پا چا شو او ملتان یې دسلطنت مر کزو. کله چې غزنوي محمود پر ملتا ن بر ید وکړ نو دشیخ حمید لودي لمسی داود لودي دهمدې

---

428 حیات افغاني،۲۷۵ مخ ، دپیښور چاپ

429 پښتانه دتاریخ په رڼا کې،۱۳۴۷-۱۳۴۸ مخونه

کورنۍ نه په ملتان کې واکمن و. غزنوي محمود داود ونیوه ، غزني ته يې راووست او دغورک په کلا کې يې بندي کړ چې بیا هما غلته مړ شو."[430]

همداراز له دغې کورنۍ نه شیخ رضي لودي دشیخ حمید لودي وراره او نصر لودي دپښتو ژبې ښه شاعران ول چې پټې خزانې د هغوی احوال او دشعرونو بیلګې راوړې دي. په همدې تو ګه علي سرور لودي ۹۶-زیږدیز په شاالوخواکې اوسیده او دلودي دقبیلې دشا هو خیلو دڅانګې پورې يې اړه درلوده دهندوستان دسترو ادیبانو او عارفانو نه ګڼل کیږي چې په ملتان کې ا وسیده. دلودیا نو دلو یو مو رخینو نه یو هم داخبار اللودي دکتاب لیکوال احمدلودي دسعید لودي زوی دی چې د ٦٨٦ زیږدیز کال په شا اووکې يې ژوند کاوه چې دملتان دلودي واکمنانو احوال يې لیکلی دی.

له بلې خوا پښتنو لودیا نو په هندوستان کې یوه لو یه واکمني درلوده چې له ۱٤٥١ زیږدیز نه تر ۱٥٢٦ کلونو پورې يې پا چاهي کړې ده چې په هند کې ددغې کورنۍ دواکمنۍ بنسټ ایښودونکی سلطان بهلول لودي ۱٤٥۱-۱٤٨٩ زیږدیزدی چې تر هغه ووسته سلطا ن سکندر لودي ۱٤٨٩-۱٥۱٧ زیږدیز او تر هغه وروسته بیا سلطان ابر اهیم لودي ۱٥۱٧-۱٥٢٦ زیږدیزه پورې واکمنان ول.

سلطان ابراهیم لودی (٩٢٣ھ ـ ق)
Sultan Ibrahim Loudi (1517)

همداراز په هند کې دلودیانو ددورې ځینې هغه مهم شخصیتونه چې په لودي قبیلې پورې اړه لري دادي:

ابراهیم خان لودي،تاج خان لودي،خانخانان لودي،دریا خان لودي،دولت خان لودي،مبارک خان لودي ،سعید خان لودي،سید خان لودي،قطب خان لودي، محمد خان لودي، دسلطان سکندر لودي زوی محمو دخان لودي ،همایون لودي،ملک کالالودي، باربکشاه لودي،مبارکشاه لودي،عالم خان لودي،نظام خان لودي،

430 د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی او دوهم ټوک، ٤٥٧-٤٥٨ مخونه، د پېښور چاپ

جمال خان لودي،يعقوب خان لودي، فتح خان لودي،موسى خان لودي،جلال خان لودي ، حسين خان لودي، اسما عيل خان لودي ،خانجهان لودي اواعظم همايون لودي.[431]

د لودي پښتنو د ووستي واکمن سلطان ابراهيم لودي مزارد هند په پا ني پت کې

لنډه داچې لودي پښتانه نه يوازې په افغا نستان او پښتونخوا کې مشهوره قبيله ده ،بلکې په هندوستان کـې هـم دوى يوه پياوړې پښتني واکمني در لودله.

133 لودين

دپښتني د ودېزو شجرو پر بنسټ لودين غر غښتي پښتانه دي چې دافغا نستان په بيلا بيلو سيمو او ولا يتونو کې ميشته دي ،

دلودين د قبيلې خلک دافغا نستان د ننگر هار ، کند هار،زابل، کندز ،بلخ ،هرات ، لو گر او کابل په ولا يتونو کې استوگنه لري ،

دننگر هار په ولايت کې د لو دين دقبيلې خلک ددغه و لا يت دکامې او کوز کو نړ په ولسواليو کـې او ســيړي ،همداراز دلو گرولايت لودين ددغه ولايت دمحمد اغه او پل علم په ولسواليو کې ميشته دي ، په همدې ډول دبلخ ولايـــت لو دين ددغه ولايت د مرکز مزار شريف او دد ولت اباد په ولسوالۍ کې استوگنه لري ،

د لو دين دپښتنو پا تې بر خه د غلجيو پښتنو په سيمو کې په خواره واره ډول سره اوسيږي. يوشمېر لو دين د سهيلي پښتو نخوا د مرکز کو ئيټې په شا او خواکې هم استو گن دي ،

پاتې دې نه وي چې دننگر هار په ولايت کې ميشته لو دين چې ددغه ولايت په کامې او کوز کو نړ ولسواليو کې استو گنه لري ،ددوى شمېرد افغا نستان مرکزي سر شميرنې دادارې له خواچې په ۱۳٦۰ ليږديز کال کې تر سره شو ۱۱۸۹ تنه ښودل شوي دي چې ښا يې اوس يې په شمېر کې ډېرز يا توالى راغلى وي ،[432]

دلودين قبيلې پخپلې غيږ کې ډېر پو هان او نا متو کسان روزلي دي چې کولاى شو دلا ند نيو کسا نو نو مو نه ياد کړو:

1. ښاغلى سر محقق اروانباد ډاکټر دولت محمد لو دين چې دپښتو ژبپو هنې په بر خه کې يې دافغا نستان دعلو مو په اکيډيمى کې د قدر وړ کارونه کړي دي ، دده دژباړل شوو کتابونو نه د عباس سروانې د شير شاهي تاريـــخ او هم د ټام ساير نو مو نه اخيستلى شو ، بايد زياته کړو چې اروانښـــاد دافغانســـتان د علـــو اکيـــډيمى دپښـــتو

431 تاريخ شاهي، داحمد يادگار تاليف، دفهرست الرجال برخه، د ۱۳۳۹ زيږديز کال چاپ، کلکته

432

ثیږودنړیوال مر کز رئیس او دعلومو اکاډیمۍ د مر ستیال په تو ګه هم دندې سر ته رسولې دي ۰

2. د لودین د قبیلې پورې اړوند بل تن ښاغلی جاوید لودین دی چې ا وس دافغانستان د بهر نیو چارو پــه زارت کې سیاسي معین یا مر ستیال دی ۰ نو موړي په لویې بر یتانیا کې په حقوقو او سیاسي علو مو کې خپلې لوړې زده کړې پای ته رسولې دي او په کا ناډا او ناروې کې دافغا نستان دلوی سفیر په تو ګه یې هم دندې سر تــــه ر سولې دي ۰

3. د لودین د قبیلې پورې اړوند بل تن ښاغلی ډاکټر عزیز الله لودین دی چې دهرات ولایت دلو دینانو نــه دی او د څه مودې لپاره دافغا نستان د ټو لټا کنو دخپلواک کمیشن (کمیسیون) مشر واوا وس دافغا نستان د فساد ســره دمبارزې داداري مشر دی ۰

4. همدارازدلودین په قبیلې پورې اړوند بل تن ښا غلی جنرال عتیق الله لو دین دی چې پو ځي زده کړې لــري او دلو ګر ولایت دمحمد اغې دولسوالۍ دلودین په قبیلې پورې اړه لري ،نو موړی تر څه مودې پورې دلو ګـــر دولایت دوالي په تو ګه هم دنده سر ته رسولې ده ۰ [433]

لنډه داچې لودین په افغا نستان کې یوه مشهوره پښتني قبیله ده ۰

134 ما کو

که چیرې د ما کو پښتنو دنسب شجره وګورو نو دوی سړ بني پښتانه او د درانیو دپنځپای په ښاخ پــورې اړه لري ۰ددوی د وګړو شمېر لږ دی ۰ ددوی یو شمېر په کند هار او یو شمېر هم دنورزیو پښتنو سره یو ځای میشته دي۔

یو شمیر ماکوان دهرات او غزني په ولایتو نو کې هم استو ګنه لري ۰ په کند هار کې دماکو دقبیلې دخلکو شمېر په ۱۳٦۵ لمریز کال کې ۱۵۵۷٤ تنه ښودل شو ي ول ،چې ښایې اوس یې په شمېر کې ډېر زیا توالی راغلی وي ۰ د کند هار په ولایت کې دماکو دقبیلې خک د دامان او ار غستان په ولسوالیو کې ا ستو ګنه لري ۰ دهرات په ولایت کــې دمــا کــو دقبیلې خلک ددغه ولایت دانجیل ،کشک او دکرخ په ولسوالیو کې میشته دي چې په نو موړي ولایت کې په ۱۳٦۵ لمریز کال کې ددوی ټول شمېر ۲٦۸۸ تنه ښودل شوي دي چې ښا یې اوس به یې په شمېر کې ډیر زیاتوالی راغلی وي . [434]

تاریخ حیات افغاني لیکي چې په غز ني کې هم د ماکو دقبیلې څو کلي شته چې دخاګوانیو دقبیلې دکلیو تر څنګ پر اته دي اوسیمه ایز خلک دغه د خاګوانې د قبیلې خلک هم دخاګوانې ما کوانو په نامه یادوي ۰ [435]

433 دلو دین دقبیلې په اړوند زما(ډاکټر لطیف یاد) شخصي یادداشتونه

434 پښتني قبیلې ، ۲۳۱مخ

435 معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل سرحدي کشور، ۱۰ ، ۹۳ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ مخونه

په ټول افغا نستان کې د ۱۳٦٥ کال د سر شميرنې پر بنسټ ددوی شمېر ۱۸۲٦۲ تنه ښودل شوي دي چــې ښــايې اوس به يې په شمېر کې دوه ځلې زياتوالی راغلی وي ،[436]

135 مامو ند

د پښتني شجرو پر بنسټ ماموند ښخي يا خوښي يا خاخي خيل پښتانه دي چې دتر کلا نيو پښتنو يو ښاخ ګڼــل کيږي چې دسړبني پښتنو په ټولنيز ګروپ پورې اړه لري .

ماموند په لو مړي سر کې په دوو مهمو ښا خو نو ويشل شوي دي:

1. لوی ماموند چې کاکازي هم ورته وايي [437]
2. واړه ماموند

دماموندو لوی اکثريت د پښــتونخوا په باجوړ ايجنسۍ کې استو ګنه لري .ددوی ختيز ته سالارزي اوشمال ته يې دانګام ا وشمال لويديز خواته يې د شورټن او مروړې درې اولويديز ته يې چارمنګ او جنوب ته يې د ښار رياست پروت دی .لوی ما موند دماموندو دسيمې په جنوب ختيز او جنوب لويديز ته او واړه ما مونددماموندو پــه شــمال او لويديز کې ميشته دي .په ختيز کې د لويو ما موندو او سالارزيو تر مينځ بريد لوند خوړ دی .[438]

دلويو ما موندو د خيلو نو نومونه دادي:

1. مسعود خيل
2. مغدو دخيل
3. عمر خيل
4. يوسف خيل
5. سليمان خيل
6. خلوزي

دوړو ماموندو خيلونه دادي:

1. بړوزي
2. اوريا زي
3. برم کازي

د ماموندو ځمکې په عمو مي ډول غنم،اوربشي ،نسک او مشنګ کري ځکه چې للمي دي.د ماموندو هوا معتــدله

---

436 تاريخ حيات افغاني ۱٥۲ او ۱٥۹ مخونه

437 پښتانه ،تومړی ټوک،۷۳ مخ

438 دپښتنو ټولنيز –اقتصادي جوړښت ،۲۲٥ مخ

ده .په کو م ځای کې چې د چینو اوبه شته نو هلته د شفتالو،توتانو او ما لټو باغونه هم شته.په با جوړ کـې د مامونـدو شمیر ۸۰۰۰۰ او دافغا نستان د کو نړ په ولایت کې ددوی شمیر ۱۸۳۹۱ ته ښودل شوي دي .[439]

135.1 استوګن سیمې (لوی ماموند)

دلویو ما موندو ځیني خیلونه د مرورې په دره کې هم استو ګنه لري. دوړو ما مونـدو ځینـي خیلـونه پـه شورټن،دانګام او دپیچ درې په وټه پور کې میشته دي او برسیره پر دې د ما موندو ډیر شمیر کورونه د کونړ ولایت په سیمه کې هم پراته دي.

واړه ماموند د سالارزیو نه وروسته دانګام ته راغلي دي .دوی د جنوب له خوا د څړ ځایونو په هڅه دګوریګـا غرونو ته را وختل او دلته یې بانډې جوړې کړې. دمالداری سره یې دګوریګا په دره کې ځمکــې واخیســتې او دلتــه میشته شول.د ګوریګا ما موند د ځمکوالۍ نه پرته رمې هم لري.په ما ماموندو کې اوبه لږې دي او زیاتره ځمکــې یــې للمي دي .

135.1.1 افغانستان

په افغا نستان کې دلویو ما موندو کلي دادي : کاکازي یا لوی ما موند دافغا نستان دکو نړ ولایــت پــه مــرورې، شوړتن، بر کاڼي،دانګام او پیچ دره کې او سیرې ۰

135.1.2 پښتو نخوا

کاکا زي یا لوی ما موند د پښتو نخوا دباجوړ ایجنسۍ په غاښي، شبنتر ،ذکي،کټوټ،ګیري،زري،ترخــو ،لغـړۍ ،کالوزۍ،کړه، موخه او میا نه کې او سیرې ۰ همداراز په پېښوراو ایبټ اباد کې هم استو ګنه لري .

135.1.3 سهیلي پښتونخوا

دسهیلي پښتونخوا په کو ئټه او پښین کلي کاکازي کې .

135.1.4 پا کستان

یو ډیر شمیر کاکازي دپا کستان په لا هور، کراچۍ، کشمیر ،جهیلم، بهلوال،سر ګودا، سیالکوټ،دیره غازي خـان، چکوال،عیسی خیلو او مو سی خیلو کې استو ګنه لري ۰

---

439 دپښتنو ټولنیز –اقتصادي جوړښت ۲۲۶ مخ

135.1.5 هندوستان

په هندو ستان کې کا کا زي دپنجاب ایالت په ګورداس پور ،بابل چاک، فیض الله چاک، ست کو ها، وزیر چـــاک او دهاریوال کې استو ګنه لري.

135.2 استوګن سیمې (واړه ماموند)

دوړو ماموندو کلي دادي:

1. خپري
2. موضي
3. کګي
4. وړوکی خرکی
5. بانډه
6. شاهي تنګی
7. لوی خرکی
8. بدان
9. ډمه ډوله
10. ډبر

135.3 نومیالي

دکاکا زيو دځینو مشهورو کسانو نو مو نه په لاندې ډول دي:[440]

1. رېحان ملک (د پا کستان ډپټي اډیټور جنرال)
2. بهادر یار خان (سیاسي شخصیت)
3. غلام احمد بلور
4. منیر احمد خان
5. ډاکټر اشفاق احمد
6. جسټیس عبد الو حید خان
7. اسما جها نګیر
8. شعېب ملک (د پا کستان د کریکټ ټیم پخوانی کپټان)
9. ډاکټر رضوان ملک

440 ویکیپیډیا، کاکا زي قبیله

پای

Download from:aghalibrary.com